

JÓGVAN Í LON JACOBSEN

Álvaratos who cares?

*Ein samfelagsmálvísindalig kanning av
hugburði og nýtslu av tøkuroðum og nýggjum
orðum í føroyskum*

*Í røðini
Moderne importord i språka i Norden*

2008

INNIHALDSYVIRLIT

Yvirlit yvir talvur, stabbamyndir og strikumyndir.....	8
FORORÐ	12
1. PARTUR	16
INNGANGUR, ÁSTØÐI OG HÁTTALAG	16
1.1. Inngangur	16
1.1.1. Evni og endamál	18
1.1.2. Skipanin av ritgerðini	20
1.1.3. Málið og samfelagið.....	21
1.1.4. Samfelagsmálvísindi í Føroyum	23
1.2. Ástøði	24
1.2.1. Hvat er hugburður?	24
1.2.1.1. Hugburðsfrymilin	26
1.2.2. Normar	28
1.2.3. Lívsstílar	30
1.2.3.1. Lívsstílar í tøkuorðaverkætlanini	33
1.2.3.2. Tey ideellu krøvini til fyrítøkurnar og heimildarfólkini	34
1.3. Háttalag	35
1.3.1. Alment	35
1.3.2. Eygleiðaraandsøgnin	36
1.3.3. Vísindaástøði	37
1.3.4. Háttaløgini í kanninginini	38
1.3.4.1. Eyðkennir við meiningakanningum	39
1.3.4.1.1. Hagfrøðiligt háttalag – signifikanskanningin	40
1.3.4.2. Dýpdarsamrøðurnar (E2): Ein kvalitativ og ein kvantitativ kanning	42
1.3.4.2.1. Forkanning	43
1.3.4.2.2. Samrøðurnar	44
1.3.4.2.3. Høvuðsevnini í dýpdarsamrøðunum	46
1.3.4.2.4. Mannagongdin í sambandi við úrvalið av heimildarfólkum	47
1.3.4.2.5. Heimildarfólkini – aldur, útbúgving, arbeiði	48
Lívsstílar A	49
Lívsstílar B	49
Lívsstílar C	50
Lívsstílar D	50
1.3.4.2.6. Yvirlit yvir heimildarfólk og fyrítøkur	51
1.3.4.2.7. Tøknilig útgerð og útskriving	52
1.3.4.3. Grímukanningin (E3) – ein kvantitativ kanning	53
1.3.4.3.1. Alment um grímukanningar	53
1.3.4.3.2. Háttalagið	55
2. PARTUR	57
MEININGAKANNINGIN	57
2.1. Inngangur	57
2.1.1. Úrvalið av heimildarfólkum	57

2.1.2. Heildaryvirlit	60
2.2. Týðningur av bakgrundsbrigdlunum	62
2.2.1. Kyn	62
2.2.2. Aldur	64
2.2.3. Inntøka	67
2.2.4. Útbúgving	69
2.2.5. Øki	72
2.2.6. Telda og alnet við telduposti	76
2.2.7. Samfelagshugsjón	78
2.2.8. Niðurstøða	79
3. PARTUR	82
GRÍMUKANNINGIN	82
3.1. Dátuinnsavningin	82
3.1.1. Fyrireiking av dátuinnsavningini	82
3.1.1.1. Teksturin	82
3.1.1.2. Lýsingarorðsskalarir og metingardimensjónirnar	85
3.1.1.3. Grímurøddir og ífyllurøddir	86
3.2. Mannagongdin í dátuinnsavningini	87
3.3. Heimildarfólk og grímuraðfylgjur	89
3.4. Heildarúrslit	92
3.5. Úrslitið viðvíkjandi bakgrundsbrigdlum	93
3.6. Málnýtsla og persónmenskudrøg	95
3.7. Niðurstøða og kjak	97
4. PARTUR	100
E1-SPURNINGARNIR Í E2-KANNINGINI – EIN SAMANBURÐUR	100
4.1. Samanburður spurning fyri spurning	100
4.2. Niðurstøða	105
4.3. Samfelagslig mynstur	105
4.3.1. Lívsstílar	105
4.3.2. Kyn	106
4.3.3. Útbúgving	108
4.3.4. Aldur	108
4.3.5. Telda og alnet	109
4.3.6. Samanumtikið	109
5. PARTUR	111
ALTJÓÐAMÁL	111
5.1. Spurningarnir	111
5.2. Miðaltøl	111
5.3. Raðfesting av altjóðamálum	112
5.3.1. Inngangur	112
5.4. Øll eiga at læra seg enskt sum altjóðamál	114
5.4.1. Avkrossingarnar	114

5.4.2. Viðmerkingar til spurningin	114
5.4.3. Grundgevingar fyrí enskum sum altjóðamáli	115
5.4.4. Grundgevingar ímóti enskum sum altjóðamáli	117
5.5. Samfelagslig mynstur	118
5.5.1. Lívsstílar	118
5.5.2. Lívsstílar og útbúgving	121
5.5.3. Eitt ella fleiri altjóðamál samanborið við lívsstílar	122
5.5.4. Kyn	123
5.5.5. Aðrir samfelagsbrigdlar.....	125
5.6. Norðurlensk mál í millumnorðurlenskum samskipti	125
5.6.1. Í hvønn mun tosa fólk í Norðurlondum sítt egna mál, tá ið tey tosa saman?.....	125
5.6.2. Avkrossingar	127
5.6.3. Viðmerkingar til spurningin	128
5.6.4. Grundgevingar fyrí norðurlenskum	129
5.6.4.1. Mentanarligar grundgevingar	130
5.6.4.2. Praktiskar grundgevingar	131
5.6.4.3. Íslendingar og finnar	132
5.7. Samfelagslig mynstur	132
5.7.1. Lívsstíllur	132
5.7.2. Kyn	134
5.7.3. Førleiki í enskum	135
5.7.4. Aldur	136
5.7.5. Telda, alnet og uttanlandsvist.....	136
5.7.6. Samanumtøka fyrí spurningin um altjóðamál	137

6. PARTUR .....

TØKUORÐ OG NÝTSLUØKIR .....

6.1. Inngangur	139
6.2. Avkrossingar og viðmerkingar	140
6.2.1. Nøgd	140
6.2.2. Nýtsla	141
6.2.3. Ivamálini enda í miðjuni	145
6.2.4. Viðmerkingar til spurningarnar	146
6.2.5. Grundgevingar	148
6.2.5.1. Pragmatiskar grundgevingar	151
6.2.5.2. Fatalistiskar grundgevingar	154
6.2.5.3. Tjóðskaparligar grundgevingar	156
6.2.5.4. Fólkaræðiligar grundgevingar	157
6.2.5.5. Pedagogiskar grundgevingar	159
6.2.5.6. Fagurfrøðiligar grundgevingar	159
6.2.5.7. Niðurstøða	160
6.2.6. Kurteisi	161
6.2.7. Lýsingarorð og onnur orð	162
6.2.8. Tað ideella og tað funktionella	164
6.2.9. Ósamsvar	166
6.2.10. Reglufesti	167
6.2.11. Aldurstreytað fyríbrigdi	169
6.3. Samfelagslig mynstur	170

6.3.1. Lívsstíllur	170
6.3.2. Kyn	172
6.3.3. Útbúgving	173
6.3.4. Aldur	173
6.3.5. Førlleiki í enskum	174
6.3.6. Telda og alnet	175
6.3.7. Uttanlandsvist	176
6.3.8. Samfelagshugsjón	176
6.4. Niðurstøða	177
6.4.1. Avkrossingar og viðmerkingar	177
6.4.2. Niðurstøða fyri samfelagsmynstur	178
7. PARTUR	180
ØKISSMISSUR TIL ENSKT	180
7.1. Inngangur - um hugtakið økissmiss	180
7.2. Politikarar og enskt	184
7.2.1. Avkrossingarnar	184
7.2.2. Viðmerkingar til spurnaorðingina	185
7.2.3. Grundgevingar	185
7.2.3.1. Pragmatiskar grundgevingar	186
7.2.3.2. Tjóðskaparligar grundgevingar	187
7.3. Vísindamálið	188
7.3.1 Inngangur	188
7.3.2. Avkrossingarnar	190
7.3.3. Viðmerkingar til spurningin	191
7.3.4. Grundgevingar	192
7.3.4.1. Pragmatiskar grundgevingar	192
7.3.4.2. Realistiskar grundgevingar	194
7.3.4.3. Tjóðskaparligar grundgevingar	194
7.3.5. Niðurstøða	195
7.4. Popp- og rokktekstir	197
7.4.1. Inngangur	197
7.4.2. Avkrossingarnar	199
7.4.3. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum	200
7.4.4. Grundgevingar	201
7.4.4.1. Pragmatiskar grundgevingar	201
7.4.4.2. Tjóðskaparligar grundgevingar	203
7.4.5. Niðurstøða um økissmiss	204
7.5. Samfelagslig mynstur	205
7.5.1. Lívsstíllur	205
7.5.2. Kyn	207
7.5.3. Útbúgving	207
7.5.4. Aldur	208
7.5.5. Aðrir samfelagsbrigdlar	210
7.5.6. Niðurstøða fyri samfelagsmynstur	211
7.6. Statusspurningar sum gjørdust korpusspurningar.....	212
7.6.1. Kann støðan hjá enskum fáa avleiðingar fyri føroyskt?	212
7.6.2. Eru tað ov mong økir, har ið ein má duga enskt fyri at kunna klára seg?	214

8. PARTUR	217
KORPUS	217
8.1. Inngangur – korpusráðlegging, ástøði og háttalag	217
8.2. Verða tøkuerðini avloyst av føroyskum orðum ella týdd til føroyskt?	219
8.2.1. Avkrossingarar	219
8.2.2. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum	220
8.3. Hvussu verður gjørt í hinum norðurlandamálunum?	221
8.3.1. Avkrossingarar	221
8.3.2. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum	222
8.4. Tað føroyska orðið eigur at verða brúkt	224
8.4.1. Tey trý orðapørini	224
8.4.2. Avkrossingarar	226
8.4.3. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum	227
8.5. Hvørji orð brúkar tú sjálv/ur?	228
8.5.1. Atlagin: “Tað veldst um, hvønn eg tosi við”	230
8.5.2. Innihald: “Tað veldst um, hvat eg tosi um”	232
8.6. Vit eiga at geva enskum tøkuerðum føroyska stavseting?	233
8.6.1. Avkrossingarar	233
8.6.2. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum	234
8.7. Hvussu stavar tú tøkuerð?	236
8.7.1. Grundgevingar	238
8.7.2. Tineygjari	242
8.7.3. Samanburður millum svørini um atlagin av tøkuerðum í skrift og tey ítøkiligum orðini	243
8.8. Hvussu eiga ensk tøkuerð at verða bend á føroyskum?	245
8.9. Enskar orðingar – avkrossingarar	247
8.10. Ensk tøkuerð gera føroyskt til eitt ríkari og meira livandi mál	250
8.11. Samfelagslig mynstur	251
8.11.1. Lívsstíllur	252
8.11.2. Kyn	254
8.11.3. Útbúgving	256
8.11.4. Aldur	258
8.11.5. Førleiki í enskum	259
8.11.6. Telda og alnet	259
8.11.7. Uttanlandsvist	260
8.12. Niðurstøða	260
8.13. Týðningurin av samfelagsbrigdlunum	261
9. PARTUR	264
FRÁSØGUR	264
9.1. Inngangur	264
9.2. Bygnaðarskemað hjá Labov	265
9.3. Funktiónirnar við frásøgum	267
9.4. Bólkingar av frásøgum eftir evni	269
9.4.1. Søgur um enskt sum altjóðamál	270
9.4.2. Søgur um málkontakt í Norðurlondum	274
9.4.3. Søgur um tøkuerð	277
9.4.4. Søgur um enskt sum arbeiðsmál	279

9.5. Niðurstøða	281
10. PARTUR	283
SAMANUMTØKA OG NIÐURSTØÐA	283
10.1. Málmentan.....	283
10.2. Medvitandi og ómedvitandi hugburður.....	284
10.3. Úrslitið av lívsstílsgreiningunum	285
10.4. Høgur-lágur og nýmótans-siðbundin	286
10.5. Málið sum partur av tjóðarbyggingini.....	287
10.6. Fer purisman at vikna?	290
10.7. Ein norðurlendskur samanburður.....	291
10.8. Háttalagsligar niðurstøður.....	295
10.9. Myndar hugburður felagsligar sundurskiljingar?	297
11. PARTUR	299
CONCLUSIONS AND DISCUSSIONS	299
11.1. Culture of language.....	299
11.2. Conscious and unconscious attitude.....	300
11.3. Results of the analysis of lifestyles.....	301
11.4. High-low and modern-traditional axes.....	302
11.5. The Faroese language as a part of the nation building.....	305
11.6. Will purist thinking retreat?.....	308
11.7. A synchronic comparison with MIN project languages.....	310
11.8. Methodological reflections.....	314
11.9. Does attitude create social distinctions?	317
BÓKMENTALISTI.....	319
FYLGISKJØL.....	328

YVIRLIT YVIR TALVUR, STABBAMYNDIR OG STRIKUMYNDIR

1. PARTUR: INNGANGUR

Talva 1. Slag av fyritøkum í teimum fyra lívsstílumum	48
Talva 2. Fyrítøkur og heimildarfólk	51

2. PARTUR: MEININGAKANNINGIN

Talva 3. Samanburður millum aldursbólkar í kanninginum og samsvarandi bólkar í Árbók fyri Føroyar	58
Talva 4. Talið á heimildarfólkum í teimum einstøku økjunum	58
Talva 5. Kyn og spurningur 2	62
Talva 6. Kyn og spurningur 3	62
Talva 7. Kyn og spurningur 4	63
Talva 8. Kyn og spurningur 6	63
Talva 9. Aldur og spurningur 2	64
Talva 10. Aldur og spurningur 4a	65
Talva 11. Aldur og spurningur 5	65
Talva 12. Aldur og spurningur 6	66
Talva 13. Inntøka og spurningur 2	67
Talva 14. Inntøka og spurningur 4a	68
Talva 15. Inntøka og spurningur 5	68
Talva 16. Útbúgving og spurningur 2	69
Talva 17. Útbúgving og spurningur 4	70
Talva 18. Útbúgving og spurningur 5	71
Talva 19. Útbúgving og spurningur 6	71
Talva 20. Øki og spurningur 2	72
Talva 21. Øki og spurningur 4a	72
Talva 22. Øki og spurningur 5c	73
Talva 23. Øki og spurningur 6	73
Talva 24. Øki og spurningur 7	74
Talva 25. Øki og spurningur 8	75
Talva 26. Telda og spurningur 2	76
Talva 27. Telda og spurningur 4a	76
Talva 28. Telda og spurningur 5	77
Talva 29. Telda og spurningur 8	77
Talva 30. Samanspælið millum teir bundnu og teir frúu brigdlarnar	79

3. PARTUR: GRÍMUKANNINGIN:

Talva 31. Persónmenskudrøg og metingardimensjónir	86
Talva 32. Býtið millum heimildarfólk eftir bakgrundsbrigdum	91
Talva 32a. Nýtt heimildarfólkabýti í brigdlinum 'aldri'	92
Talva 33. Heildarúrslit. Meting av teirri føroysku og ensku grímuni – viðvíkjandi teimum	

8 persónmenskudrøgunum í 4 dimensjónum og viðvíkjandi 'arbeiðs-skikkaður'	92
Talva 34. Úrslitini í bólkum. Meting av teirri føroysku og ensku grímuni – viðvíkjandi 8 persónmenskudrøgum í 4 dimensjónum – og í spurninginum um hvussu skikkaður/óskikkaður persónurnin er til arbeiðið	93
Talva 35. Heildarúrslit: Persónmenskudrøg. Talvan vísir, hvussu tey 8 persónmenskudrøgini verða knýtt positivt/negativt við hvørja av teimum báðum grímum (tølini í klombrum í miðjuni av talvuni raðfesta drøgini eftir minkandi positiviteti)	96
Talva 36. Heildarúrslit: Dimensjónir. Talvan vísir hvussu tann føroyska og enska gríman hvør sær er vorðin mett í teimum 4 dimensjónunum	97

4. PARTUR: E1-SPURNINGARNIR Í E2-KANNINGINI

Stabbamynd 1. Í hvørjum samanhangum hevur tú lisið, skrivað ella tosað enskt seinastu vikuna? (sp. 3)	101
Stabbamynd 2. Hvussu ofta hevur tú tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna? (sp. 2) køkt við kyn ..	107
Stabbamynd 3. Samanburður millum E1 og E2 til sp. um nýtslutídd av enskum (sp. 2)	109
Strikumynd 1. Hvussu ofta heldur tú, at tú annaðhvørt hevur tosað, lisið ella skrivað enskt hesa seinastu vikuna? (sp. 2)	101
Strikumynd 2. Vit eiga at gera nýggj føroysk orð at seta í staðin fyri tey ensku, sum vit fáa inn í málið (sp. 4b)	102
Strikumynd 3. Hvussu samd/ur ella ósamd/ur ert tú í hesum pástandi? Tað hevði verið best, um øll fólk í verðini høvdu enskt sum móðurmál (sp. 6)	103
Strikumynd 4. Starvsfólk í útvarpi og sjónvarpi fylgja ikki altíð teimum somu reglunum fyri málnýtslu. Hvat heldur tú um, at tey nýta sítt vanliga gerandismál í staðin fyri ein alment ásettan norm í sendingum? (sp. 7)	104
Strikumynd 5. Í summum fyrirkomulagum er enskt blivið arbeiðsmál. Um ein føroysk fyrirkomulag ætla sær at fara at brúka enskt sum arbeiðsmál – hvat heldur tú um tað, ert tú positiv/ur ella negativ/ur? (sp. 8)	104

5. PARTUR: ALTJÓÐAMÁL

Talva 37. Útrokning av miðaltølum (økið telda)	112
Talva 38. Miðaltøl fyri enskt sum altjóðamál	118
Talva 39. Grundgivin svør til spurningin um enskt sum altjóðamál	119
Talva 40. “Einfalt svar”, “einfalt útbyggt svar” ella “grundgivið svar” til spurningin um enskt sum altjóðamál ..	120
Talva 41. Grundgevingar fyri og móti enskum sum altjóðamáli (fyrirmunir og vansar)	120
Talva 42. Studentaskúla/hf-útbúgving og lívsstíllur	121
Talva 43. Universitetsútbúgving og lívsstíllur	121
Talva 44. Fyrirmunir og vansar í spurninginum um <i>eitt</i> altjóðamál	122
Talva 45. Miðaltølini fyri førleika at tosa, skriva og lesa enskt køkt við kyn	125
Talva 46. Miðaltøl fyri “Í hvønn mun tosa fólk í Norðurlondum sítt egna mál, tá ið tey tosa saman”?	126
Talva 47. Norðurlendskt í Norðurlondum og lívsstíllur	132
Talva 48. Slag av grundgevingum fyri at nýta eitt norðurlendskt mál í Norðurlondum samanborið við lívsstíllur .	133
Talva 49. Tvey grundgevingarsløg í spurninginum um at nýta norðurlendskt í samskipti millum norðbúgvar, her køkt við kyn	134
Talva 50. Enskt sum samskiptismál í Norðurlondum køkt við førleika at skriva enskt	136
Talva 51. Miðaltøl fyri ávikavist teirra, ið hava búð og ikki búð uttanlands	137

Stabbamynd 4. Tey fólk í heiminum, sum ikki hava enskt sum móðurmál, eiga at læra seg at brúka enskt sum altjóðamál	114
Stabbamynd 5. “Einfalt svar”, “einfalt útbyggt svar” ella “grundgivið svar” í spurninginum um enskt sum altjóðamál, køkt við kyn	124
Stabbamynd 6. Førleiki at tosa, skriva og lesa enskt køkt við kyn	124
Stabbamynd 7. Í hvønn mun tosa fólk í Norðurlondum sítt egna mál, tá ið tey tosa saman?	126
Stabbamynd 8. Hvat norðurlandamál velja føroyingar í samskifti við aðrar norðbúgvar?	127
Stabbamynd 9. Samskiftið millum norðbúgvar eigur at fara fram á norðurlenskum ella enskum	127
Stabbamynd 10. Grundgevingarsløg	130
Stabbamynd 11. Stinn/ur í enskum køkt við kyn	135
Stabbamynd 12. Miðaltøl fyri aldursbólkarar fyri ávikavist norðurlenskt og enskt sum samskiftismál í Norðurlondum	136
Strikumynd 6. Hvønn leiklut hava hesi mál sum altjóðamál? Miðaltøl	113
Strikumynd 7. Øll eiga at læra seg enskt sum altjóðamál køkt við kyn	123
6. PARTUR: TØKUORÐ OG NÝTSLUØKIR	
Talva 52. Hvat heldur tú um nøgdina av tøkuroðum á hesum nýtsluøkjum?	140
Talva 53. Hvat heldur tú um at brúka tøkuroð á hesum økjum?	142
Talva 54. Sløg av grundgevingum	149
Talva 55. Hvat heldur tú um at brúka tøkuroð á hesum økjum, her køkt við lívsstíl. Miðalstigskipanartøl	170
Talva 56. Hvat heldur tú um at brúka tøkuroð á økinum ‘kirkja’, køkt við lívsstíl	171
Talva 57. Hvat heldur tú um nøgdina av tøkuroðum, her køkt við kyn	172
Talva 58. Hvat heldur tú um at nýta tøkuroð á hesum økjum, her køkt við kyn	172
Talva 59. Hugburður til nýtslu. Miðaltøl køkt við útbúgving	173
Talva 60. Hvørjir aldursbólkar hava tey hægstu miðalstigskipanartølini fyri ávikavist nøgd og nýtslu	174
Talva 61. Hugburður til nøgd og nýtslu køkt við teldu	175
Talva 62. Hugburður til nøgd og nýtslu køkt við alnet	175
Stabbamynd 13. Miðaltøl fyri nøgd av tøkuroðum innan hesi økir	141
Stabbamynd 14. Her eru “óheppið” og “nokk so óheppið” lögð saman til “óheppið” og “heppið” og “nokk so heppið” lögð saman til “heppið”	142
Stabbamynd 15. Miðaltøl í fallandi raðfylgju í spurninginum um nýtslu	143
Stabbamynd 16. Miðaltøl fyri nøgd og nýtslu (heppið/óheppið)	144
Stabbamynd 17. Nýtslutídd av grundgevingarsløgum	151
Strikumynd 8. Munurin í prosentum millum miðaltølini fyri ávikavist nøgd og nýtslu	145
Strikumynd 9. Lutfallið millum nøgd og nýtslu á økinum leikutoy samanborið við aldur	174
7. PARTUR: ØKISSUR TIL ENSKT	
Talva 63. Tað er ein natúrlig gongd í einum altjóðaligum heimi, at enskt gerst vísindamál, her køkt við lívsstílar	206
Talva 64. Tað er ein natúrlig gongd í einum altjóðaligum heimi, at enskt gerst vísindamál, her køkt við aldursbólkar	209
Talva 65. Tað er best at brúka føroyskt í sangtekstum, her køkt við aldursbólkar	210

Talva 66. Signifikanskanning við tilhoyrandi p-virðum av spurningunum um politikarar og enskt, enskt sum vísindamál og enskt í sangtekstum	211
Talva 67. Kann støðan hjá enskum fáa avleiðingar fyri føroyskt?	212
Talva 68. Eru tað ov mong økir har ein má duga enskt fyri at kunna klára seg?	215
Stabbamynd 18. Býtið millum enskar, føroyskar og danskar greinir skrivaðar á Náttúruvísindadeildini 1989-2005	190
Stabbamynd 19: Tað er ein natúrlig gongd at enskt gerst vísindamál	191
Stabbamynd 20. Býtið av grundgevingarsløgum	196
Stabbamynd 21. Lutfallið millum enskar og føroyskar tekstir á Prix Føroyar-fløgum 1999, 2001 og 2003...	198
Stabbamynd 22. Býtið millum enskar og føroyskar sangir á Prix Føroyar-kappingini 2005	198
Stabbamynd 23. Best er at nýta føroyskt í popp- og rokktekstum	200
Strikumynd 10. Greinir á føroyskum í Fróðskaparritum frá 1952-2004	189
8. PARTUR: KORPUS	
Talva 69. Samanburður millum hesa kanningina og hana hjá Jørn Lund	222
Talva 70. Hvørji orð brúkar tú sjálv/ur?	230
Talva 71. Eiga vit at geva tøkuroðum føroyska stavseting?	233
Talva 72. Samanhangur millum svørini um atlagning av tøkuroðum í skrift og tey ítøkiligu orðini	244
Talva 73. Hvussu eiga tey ensku navnorðini at verða bend í føroyskum?	246
Talva 74. Tað føroyska orðið eigur at verða nýtt; køkt við kyn	254
Talva 75. Enskt ger føroyskt til eitt ríkari og meira livandi mál, køkt við kyn	255
Talva 76. Týðningurin av samfelagsbrigdlunum	262
Stabbamynd 24. Veitst tú, um orðini oftast verða avloyst av føroyskum orðum ella týdd til føroyskt, t.d. <i>músamotta</i> , <i>telda</i> , ella verða tey varðveitt sum tøkuroð, t.d. <i>teamwork</i> ?	219
Stabbamynd 25. Miðaltøl fyri sp.: “Veitst tú, um tøkuroðini oftast verða avloyst ella týdd, ella verða tey varðveitt sum ensk orð”?	222
Stabbamynd 26. Miðaltøl fyri tey trý orðapørini. Høgt tal merkir størri undirtøku fyri tí føroyska orðinum ...	226
Stabbamynd 27. Hvat heldur tú um at skriva hesi orðini soleiðis?	238
Stabbamynd 28. Brúkar tú enskar orðingar í tínum máli?	248
Stabbamynd 29. Enskt ríkar føroyskt og ger tað meira livandi	250
Strikumynd 11. Miðaltølini fyri “tað føroyska orðið eigur at verða nýtt” køkt við lívsstíl	252
9. PARTUR: FRÁSØGUR	
Talva 77. Hvussu nógvar kvinnur og nógvir menn í hvørjum lívsstíli siga frá søgum?	281
10. PARTUR: SAMANUMTØKA OG NIÐURSTØÐA	
Strikumynd 12. Prosenttøl fyri atlagning í skrift og talu samanborið við enskvinsemi í meiningakanningini....	295

FORORD

Ein søga

Eg fari at byrja við eini søgu, sum eg haldi er áhugaverd úr einum samfelagsmálfrøðiligum sjónarmiði. Í eini bygd í Føroyum høvdu tey ein øðrvísi framburð av fornavninum *vit* enn aðrastaðni í landinum. Tey søgdu nevnliga *vitt* (við stuttum *i*). Eg hugsji, at hesin framburður er lítið at hoyra millum tey ungu bygdarfólkini í dag, tí sigi eg *søgdu*. Ein maður, sum varð ættaður úr hesi bygd, segði eina søgu frá einum bygdarmanni sínum, sum varð spurður, hvussu tey søgdu *vit*. Tá svarar hesin: “*Vitt* har norðri siga *vit*”.

Í sambandi við hesa verkætlan haldi eg, at søgan er áhugaverd reint háttalagsliga, tí tá spurt verður beinleiðis: *hvussu siga tit?* kann úrslitið ofta vera lítið eftirfarandi. Tað beinleiðis háttalagið hevur sínar stóru veikleikar. Hvat søgdu tey so? Søgdu tey *vitt*, ella søgdu tey *vit*? Hesin heimildarmaðurin gevur einki greitt svar til tann spurningin. Í hesum føri *segði* tann spurdi, at tey søgdu *vit*, men hann avdúkar samstundis, at tey nettupp ikki søgdu *vit* men *vitt*, men tað kemur fram óbeinleiðis í svarinum.

Tá ið spurt verður beinleiðis, hvussu tey siga, er tann spurdi medvitandi um, at ljóskastarin er settur á hetta serstaka málfyribrigdið, og tí kann svarið vera villleiðandi. Um søgan er sonn, veit eg ikki, men hon er líka góð fyri tað. Hon sigur nakað um, hvussu stóran týðning háttalagið hevur.

Heitið

Orðini, ið eg havi valt sum heiti, *Álvaratos, who cares?*, koma beinleiðis frá einum heimildarmanni. Meðan vit práta um nýgerð, sigur heimildarmaðurin sína meining um ta íslensku málkósina. Hann tekur als ikki treytaleyst undir við leksikalskari nýgerð. Hann sigur soleiðis: “*Eg haldi tað var í Íslandi pá eitt tíðspunkt, tá vóru teir rættiliga rabiatar, og eg havi hoyrt onkra søgu um, tá teir keyptu øll hasi Fokker-flogførini, at tá var tað lógarkrav, at allir manualar skuldu vera á enskum [hann meinar á íslenskum]. Teir komu í dýrastu neyð, tí at eitt er at umseta til íslenskt, nakað annað er at uppfinna nýggj orð til allir hesir smáu lutirnir og dippiduttirnir, sum eru í einum sovordnum flogfari.*” Seinni í samrøðuni vendir hann aftur til hesa somu søguna, tá ið eg spyrji hann, um vit eiga at gera føroysk yrkisorð. Tá sigur hann soleiðis: “*Lat okkum brúka hatta har við hasum har æh Fokker-flogførinum til til Íslands sum dømi. Teir fóru nemliga yvir í hin grøftin, har teir søgdu hetta her við at alt skuldi vera á íslenskum, tí at hevði tað ikki verið ólukksálga*

keðiligt, viss ið vit ikki vistu, hvat handan skrúvan æt á íslenskum umborð á Fokkerfriendship-flogfarinum har um tjúgu ár, ha, og og álvaratos, who cares, hvat hon eitur á íslenskum.” [látur].

Eg haldi, at henda orðing er áhugaverd upp á fleiri mátar. Her hava vit eitt dømi um eina enska orðing í einum føroyskum gerandisligum samteksti. Síðani er henda orðing komin fram fyri meg aftur og aftur. Hon rann mær ofta í hug, tá ið eg arbeiddi við tilfarinum, tí eg helt meg merkja, at viðhvørt hugsaðu heimildarfólk míni: *Álvaratos, who cares?*, tá ið eg kom við mínum – í teirra huga – undarligu spurningum. Ofta hevði eg ta kensluna, at tey spurdu ikki høvdu serliga týðiligar hugsanir um tað, sum eg spurdi tey um, men tey vóru tó so fólkalig, at tey altíð svaraðu mær aftur. Eitt annað poeng við heitinum er, at mítt endamál við kanningini er júst at koma til eina størri sannkenning um *who cares*.

Takkir

Tað eru nógv fólk, sum hava veitt mær hjálp í hesum arbeiði, ikki minst starvsfólkið á Føroyamálsdeildini. Eg vil takka øllum, sum á einhvønn hátt hava hjálpt mær í arbeiðinum við hesi ritgerð. Nøkur fari eg at loyva mær at nevna við navni.

Samfelagsfrøðingurin, Jógvan Mørkøre, sum tá var í starvi á Søgu- og samfelagsdeildini skal hava tøkk fyri hjálp og vegleiðing, tá ið meiningakanningin varð lögð til rættis. Hann og Petur Zachariassen á Náttúruvísindadeildini á Fróðskaparsetrinum hava verið góðir í ráðum í hagfrøðiligum spurningum. Tøkk fá teir fyri tað. Eg vil eisini takka studentaskúlanæmingunum í Hoydølum, sum gjørdu meiningakanningina, og lærara teirra, Hjalmar P. Petersen, sum fekk avtaluna í lag. Hjalmar átók sær mína undirvísing á Føroyamálsdeildini, so eg slapp at arbeiða við verkætlanini burturav. Hann hevur eisini lisið ein part av handritinum og er komin við gagnligum viðmerkingum. Hann hevur alla tíðina verið ein moralskur stuðul. Magnhild Selås las ein part av handritinum. Tøkk fá tey fyri tað. Marius Staksberg, skrivari hjá Føroysku málnevndini, skal hava tøkk fyri, at hann hevur latið meg gagnnýtt síni skørpu logisku greiningarevnir. Lenu Reinert, granskingarhjálpá á Føroyamálsdeildini, havi eg dagliga órógvað við mínum spurningum. Rannveig Winther, granskingarhjálpá, reiddi meg út við einum talgildum smáfløguupptakara undir allari upptøkutíðini. Hon stóð eisini fyri upptøkuni av upplestrunum til grímukanningina eins og hon kopieraði tilfarið yvir á bond til avskrivararnar. Winny í Pætursastovu á Setursskrivstovuni hevur umsitið peningin frá granskingarráðnum. Tær skulu hava stóra tøkk fyri alla hjálp. Teimum fyra kvinnuligu studentunum, sum lögdu rødd til upplestrarar í grímukanningini, takki eg eisini hjartaliga. Suni Selfoss, tøkningur í Kringvarpi Føroya, skal hava

tøkk fyri innleiðslu í redigeringsforritið Wavelab og fyri snøggging av ljóðgóðskuni á upptøkunum til grímukanningina.

Tá ið dýpdarsamrøðurnar vóru fingnar frá hondini, vórðu upptøkurnar lutvíst avskrivaðar. Avskrivarnir vóru studentar á Føroyamálsdeildini og onnur, og tey skulu hava stóra tøkk fyri nágreiniligar avskriftir av upptøkunum. Sonur mín, Rúnar í Lon Jacobsen, skal hava tøkk fyri innlegging av dátum í grímukanningini. Niels Nielsen á Tema radio kopieraði allar diskarnar yvir á fløgur. Granskingarráð Føroya hevur veitt fígging til verkætlanina, og Føroyamálsdeildin hevur hýst verkætlanini. Øll hesi skulu hava takk fyri alla hjálp og vælvild. Michael Reveal skal hava takk fyri rættlestur av tí enska samandrátinum.

Allir teir mongu medarbeiðararnir í tí stóru verkætlanini – umleið 35 í tali - eiga eina stóra tøkk fyri kveikjandi og áhugaverdar netverksfundir, sum hava verið hildnir árliga kring um í Norðurlondum frá 2000-2005.¹ Ein serlig tøkk til E2-bólkin: Fyri Danmark Jacob Thøgersen, í finsktalandi Finnlandi Saija Tamminen, í svensktalandi Finnlandi Leila Mattfolk, í Íslandi Hanna Óladóttir, í Svøríki Catharina Nyström Höög og í Noregi Marit Merete Lunde. Helge Sandøy, professari á Insitutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier (LLE) við universitetið í Bergen, varð verkætlanarleiðari og samskipari. Granskingarleiðarar fyri tí kvalitativa partinum (E2) vóru Helge Sandøy og Tore Kristiansen, lektari, ph.d. á Afdeling for Dialektforskning á Nordisk Forskningsinsitut við universitetið í Keypmannahavn. Tore Kristiansen var harumframt leiðari fyri grímukanningini (E3) og saman við Lars S. Vikør, professara á Insitutt for lingvistiske og nordiske studier við univeristetíð í Oslo, stjórnaði hann meiningakanningini (E1). Teir skulu hava stóra tøkk fyri íblástur og eitt spennandi og virkið granskingarumhvørvi og fyri teirra brennandi áhuga fyri verkætlanini sum heild.

Til samans hava eini 1200 heimildarfólk verið við í hesari kanningini: 537 í meiningakanningini, 624 í grímukanningini og 48 í dýpdarsamrøðunum. Øll hesi fólk skulu hava eina hjartans tøkk fyri teirra áhuga og vælvild, tí uttan teirra luttøku var einki komið burturúr. Eg fari eisini at veita eina hjartans tøkk til allar fyrítøkurnar, ið lótu síni fólk nýta ein part av arbeiðsdegnum at virka sum heimildarfólk í kanningini. Uttan teirra góða samstarvsvilja hevði ikki verið gjørligt at framt hesa verkætlan. Øll tey mongu kontaktfólkini á arbeiðsplássunum skulu eisini hava tøkk fyri teirra luttøku.²

¹ Meira kann lesast um hetta á heimasíðuni hjá verkætlanini: <http://moderne-importord.info>

² Eg lovaði heimildarfólkunum fulla navnloynd, tí verða eingi nøvn nevnd, hvørki á heimildarfólkum, fyrítøkum ella virkjum.

Eina serstaka tøkk skulu vegleiðarar mínir, Helge Sandøy, Tore Kristiansen og Eyvind Weyhe, lektari á Fróðskaparsetri Føroya, hava. Helge og Tore hava beinleiðis verið partar av MIN-verkætlanini, og teir hava verið mær hollir í ráðum, tá ið á hefur staðið. Ótroyttliga hava teir svarað einum spurningi fyri og øðrum eftir. Ærligir í sínum kritikki, men altíð jalgir. Uppgávan hjá Eivindi hefur verið at lesa alt tilfarið í síni heild, og tað hefur hann gjørt vandaliga og við nærlagni. Allir triggir hava verið góðir í ávikum og gjørt sítt til, at úrslitið er tað, tað er. Allar kiskur og øll lýti eru kortini mín ábyrgd. Eg vil eisini takka Afdeling for Dialektforskning í Keypmannahavn og Nordisk institutt í Bergen (nú partur av LLE) fyri góða móttøku, tá ið eg í tíðarbilum arbeiddi har.

Eg fari at enda at takka familjuni fyri, at hon hefur góðtikið, at arbeiðið við verkætlanini hefur fingið loyvi til at fylla so nógv í mínum – og teirra – gerandisdegi hesa tíðina, ikki sjáldan sum vikuskiftis- og kvøldarbeiði.

*It's only words
and words are all I have
to take your heart away*

Bee gees (1969)

1. PARTUR

INNGANGUR, ÁSTØÐI OG HÁTTALAG

1.1. Inngangur

Tann avstralski málfrøðingurin R.M.W. Dixon hevur eina yvirskrift í bók síni *The rise and fall of languages* (Dixon 1997: 135) sum ljóðar: “What every linguist should do”, har ið hann sipar til, at allir málfrøðingar áttu at gjørt “field work”, t.e. áttu at gjørt kanningar av málum, har ið mál verða talað. Ein setningur í hesum broti ljóðar soleiðis: “Documenting languages is the responsibility of linguists”. Dixon meinar, at ábyrgdin hjá málfrøðingum er at skjálprógva mál, soleiðis sum tey nú eina ferð eru, tí tey broytast alsamt og mong eru fyri teirri vanlagnu at hvørva heilt. Hann sigur, at tað eru nógvir málfrøðingar, sum *ikki* gera slíkar kanningar úti í samfelagnum, men heldur sita inni á síni skrivstovu og gera arbeiðið. Og hann heldur lítið um hesar sonevndu “armchair”-málfrøðingarnar.

Endamálið við hesi ritgerð liggur ikki fjart frá hugsjónini hjá Dixon: at gera eina deskriptiva lýsing av einum fyribrigdi við empiriskum kanningum. Gaman í er stórir munur at gera bygnaðarlígar mállýsingar, sum tær, ið Dixon sipar til, og so hugburðskanningar. Tað skal ikki leggjast meira í samanburðin við Dixon enn tað, at báðir arbeiða vit deskriptivt við empiriskum dátum, ið byggja á feltarbeiði.

At tað ikki altíð er so lætt at fáa fólk at skilja endamálið við deskriptivum kanningum, fekk eg staðfest, tá ið eg hevði samrøðu við eitt av mínum heimildarfólkum. Meðan vit sita og práta, kemur stjórin inn. Hann sigur soleiðis: “Hetta dámar mær ólukksálíga væl. Læra teir nakað av tí”? Eg gjørdist ikki sørt paff og segði, at *eg* læri í hvussu er nakað av tí. Og so heldur stjórin fram eitt sindur fálígur: “Áh, er tað *tú*, sum skalt læra? Lærir tú ikki teir. Eg trúði tú skuldi læra *teir*”. Eg greiði síðani tí annars vinarliga stjóranum frá endamálinum við kanningini, og so sigur hann: “Ná, eg trúði, tú skuldi læra teir at gera teknisk orð fyri føroyskt”.

Eg haldi, at orðini hjá stjóranum lýsa væl munin millum tað deskriptiva og tað preskriptiva ella normativa sjónarhornið. Stjórin helt, at mín leiklutur sum málfrøðingur var at hjálpa teimum at gera nýggj føroysk yrkisorð. Tað, sum eg harafturímóti vildi, var at kanna, hvussu hugburður og málburður í roynd og veru vóru á hansara arbeiðspláss. Hann segði seg skilja endamálið við kanningini, men tað var ikki tað, hann hevði væntað av mær. Stjórin endar tó við at siga, at: “Hatta dámar mær ólukksálíga væl. Hatta er fínt”. Tá ið hann hevur sagt, at hann treytaleyst

tekur undir við teirri íslensku málrøktarkósina, fer hann út aftur. Tað hoyrir við til søguna, at avtalan um samrøðuna varð gjørd við ein annan stjóra á fyrítøkuni.

Ein orsök til ta vantandi fatanina fyri deskriptivum kanningum er uttan iva hon, at tann deildin, sum eg arbeiði á, Føroyamálsdeildin á Fróðskaparsetri Føroya, fyrst og fremst er kend millum manna sum normerandi málrøktarstovnur. Hinvegin hevur føroyskt talumál havt avmarkaðan áhuga sum granskingarevni. Tað er ein royndur lutur, at serliga føroyskt talumál er nógv ávirkað av donskum, og tí hevur málrøktin serliga verið vend móti donskum og í seinni tíð eisini móti enskum tøkuorðum. Í málrøktini hevur mest verið arbeitt við tí meira formliga partinum av málinum, skriftmáli og formligum talumáli.

Eg haldi, at orðini í formælinum til Donsku-føroysku orðabókina eftir Jóhannes av Skarði lýsa tvístøðuna millum málið sum tað *er* og málið, sum tað *átti at verið*. Hetta man vera eitt av teimum mest endurgivnu brotunum, tá ið talan er um málstøðuna í Føroyum. Men eg loyvi mær at taka tað við her kortini. Hann sigur (av Skarði 1977: IX):

Málstøðan í Føroyum er tann, at mong orð, sum vanliga verða nýtt millum manna, hava ikki fingið innivist í bókamáli. Tey hava, heilt frá tí at áhugin fyri málinum vaknaði, og farið varð rættiliga undir at arbeiða við tí, verið hildin at vera óføroysk, tó at fólk yvirhøvur nýttu tey.

Tað, ið Jóhannes av Skarði her sipar til, eru tøkuorðini í føroyskum. Hóast tey eru mong í tali, serliga í gerandisligum talumáli, og summi teirra rættiliga gomul eisini, hava tey verið hildin at vera óføroysk og hava tí í lítlan mun verið upptikin í orðabøkum. Tey seinnu árin er tó ein broyting hend, við tað at alt fleiri tøkuorð hava fingið innivist í føroyskum orðabókum.

Grundstøðið undir verkætlanini er altjóðagerðin:³ tað at enskt verður størri og størri partur av gerandisdegnum hjá alsamt fleiri fólki. Sjónarhornið er samtíðarligt (synkront) og lýsandi (deskriptivt). Akselberg (2001: 168) sigur, at tað eru tvær meginuppgávur í føroyskum samfelagsmálvísindum. Onnur er at fáa empiriskt tilfar um samfelagsmálvísindalig viðurskifti til vegar, og hin er at fáa innlit í tær mekanismurnar, sum stýra teimum samfelagsmálvísindaligu viðurskiftunum í Føroyum. Henda ritgerð er ein roynd at gera tað, sum hann eftirlýsir.

Onkur kann kanska spyrja: Hví brúka tíð og pengar til eina slíka kanning? Orsakirnar kunnu vera fleiri, men høvuðsorsøkin er, at vit vita so lítið um sambandið millum mál og samfelag í Føroyum. Tí fari eg her at roynd at vísa á, í hvussu stóran mun málið er knýtt at t.d. felagsligum,

³ Í málsligum samanhangi kunnu vit skilmarka altjóðagerð sum ta tilgongdina at fevna um og/ella ávirka allan heimin. Anthony Giddens (2001) sigur, at altjóðagerðin er politisk, tøknilig, mentanarlig og búskaparlig, og hon ávirkar á nógvum økjum, t.d. lívshátt, familjumynstur, politikk, mentan, mál, búskap, umhvørvi, arbeiðsmarknað, átrúnað o.a.

mentanarligum og sálarfrøðiligum aspektum í okkara gerandisdegi. Á henda hátt fáa vit ikki einans innlit í sjálvt málið, men vit fáa eisini kunnleika um okkum sjálv og okkara kringumstøður. Eitt samfelagsmálvísindaligt sjónarhorn vísir, hvussu málið virkar í ymiskum samanhangum, men tá er neyðugt fyrst at viðurkenna, at mál ikki bara er ein samskiftismiðil, men at tað eisini hevur eitt týðandi ímyndanarligt innihald.

1.1.1. Evni og endamál

Av tí at eg havi verið partur av eini stórari norðurlendskari verkætlan, har høvuðsendamálið er at kunna samanbera úrslitini í teimum ymsu londunum, havi eg lagað meg eftir teimum yvirskipaðu meginreglunum fyri verkætlanina. Val av háttaløgum varð gjørt á felags fundum, har umboð fyri øll málsamfeløgini, sum eru við í kanningini, vóru til staðar. Tað lá fast frá byrjan, at hugburðskanningin í hvørjum landi skuldi verða samansett av trimum háttaløgum: Eini meiningakanning, dýpdarsamrøðum og eini sonevndari grímukanning. Hetta er tann yvirskipaði bygnaðurin í kanningini, sum sostatt bæði er kvantitativ og kvalitativ.

Henda ritgerð er partur av eini felags norðurlendskari verkætlan nevnd *Moderne importord i sprogene i Norden*, sum formliga byrjaði í 2001,⁴ og sum Málráð Norðurlanda tók stig til. Tað vísindaliga endamálið er lutvíst at gera eitt skipað samanberandi yvirlit yvir, hvussu nýmótans tøkuorð og fremmandir strukturar verða viðgjørdir í norðurlandamálunum, t.e. í nýtslu og normum, og lutvíst at fáa innlit í hugburð til málsliga ávirkan og til nýmótans tøkuorð í Norðurlondum. Hetta verður gjørt við at samanbera tey ymsu málini, nøgdina av tøkuorðum í teimum, hvussu orðini verða atlagað í talu og skrift og hvønn hugburð fólk í ymsum felagsligum bólkum (kyn, aldur, lívsstíllur o.s.fr.) hava móttvegis tøkuorðum. Tann enska ávirkanin stendur í miðdeplinum, og spurningurin er, hvussu tann anglo-amerikanska alheimsgerðin ávirkar tey ymsu málini í Norðurlondum.

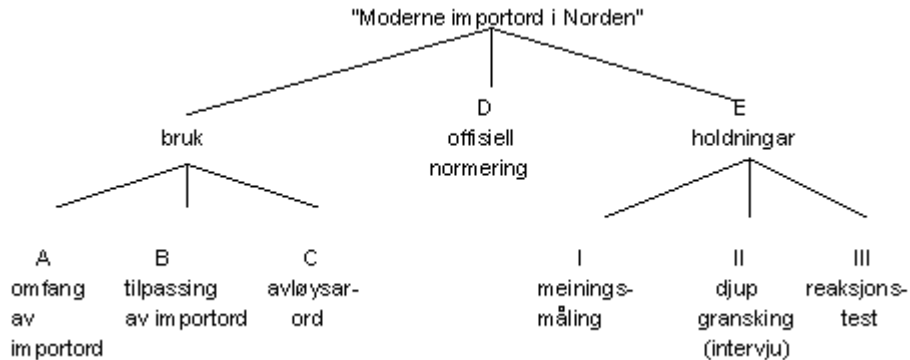
Verkætlanin er samansett av fimm høvuðspørtum, sum allir hvør á sín hátt skulu varpa ljós á spurningar í sambandi við tøkuorð og nýggjyrði:

- A) Nøgdin av tøkuorðum
- B) Atlaging av tøkuorðum í talu og skrift
- C) Nýggjyrði í talu og skrift
- D) Almenn normering

⁴ Meira kann lesast um verkætlanina á <http://moderne-importord.info>

E) Hugburður til tøkuroð og nýggjyrði

Vit kunnu vísa verkætlanina á henda hátt:

Í hesari ritgerð verður E-parturin, t.e. hugburður, viðgjørdur. Tað yvirskipaða endamálið við hugburðskanningunum (E) kann bítast sundur í trýggjar partar:

- At fáa yvirilit yvir, hvussu nýmótans tøkuroð verða viðgjørd í málunum í Norðurlondum, t.e. í brúki og normum
- At fáa til vegar innlit í viðurskifti, ið hava týðning fyri hugburð til mál og serliga innlit í hugburð til tøkuroð í Norðurlondum.

Harumframt hevur verkætlanin eisini tað endamál, at

- Tað innlit, sum fæst undir a) og b), kann virka sum grundarlag undir arbeiðinum hjá teimum norðurlendsku málnevndunum í arbeiðinum við málnormering. T.e. at úrslitið frá hesi verkætlan kann nýtast sum grundarlag undir framtíðar málpolitikki í Norðurlondum.

Granskingarverkætlanin valdi eitt stýri við umboðum fyri øll málsamfeløgini, sum vóru við í verkætlanini, t.e. Danmark, Ísland, Finnland, Føroyar, Noreg og Svøríki. Samanlagt verða sjeý málsamfeløg kannað, av tí at bæði Svenskfinnland og Finskfinnland eru við.

Hugburðsparturin er samansettur av trimum pørtum: Eini meiningakanning (E1), dýpdarsamrøðum (E2) og eini sonevndari grímukanning (E3), og ritgerðin er sett saman av øllum trimum pørtunum. Undirritaði hevur sjálvur gjørt kanningarnar. Spurnablaðið til dýpdarsamrøðurnar vóru allir limirnir í E2-bólkinum felags um at gera (luttakararnir eru nevndir í innganginum)

Í 2002 byrjaði innsavningin av tilfari í Føroyum. Í mars hetta árið varð meiningakanningin gjørd, og seinni sama ár vórðu dýpdarsamrøðurnar gjørdar. Grímukanningin varð gjørd á vári í 2004. Meira verður sagt um háttalag og annað í hvørjum parti sær.

E2-kanningin snýr seg um hugburð bæði til tǫkuorð og til orð, ið eru ætlað at koma í staðin fyri tǫkuorðini, tey sonevndu nýggjyrðini. Í hesi ritgerð havi eg valt at nýta orðið *tǫkuorð* sum týðing fyri tað fremmanda orðið importorð.⁵ Tǫkuorð er yvirheiti fyri lánorð og fremmandorð, t.e. yvirheiti fyri orð av útlenskum uppruna. Orð av fremmandum uppruna verða ofta býtt sundur í lánorð og fremmandorð eftir formligum eyðkennum. Lánorð eru orð, ið eru komin inn í málið uttaneftir, men sum í ljóði, stavseting og bending ikki líkjast frá arvorðunum, t.d. *trappa*, *bilur*. Fremmandorð eru orð, ið eru innkomin úr øðrum málum, men sum í ljóð-, stavsetingar- ella bendingarviðurskiftum líkjast frá arvorðunum, t.d. *evangelium*, *visum*.⁶ Hinvegin eru arvorð slík, sum eru upprunalig í einum máli, t.d. *hús*, *maður*, *sól*. Við at nýta *tǫkuorð* um bæði lánorð og fremmandorð, slepst undan at taka støðu til, um nú eitt orð er lánorð ella fremmandorð. Tǫkuorð eru orð, ið ikki eru arvorð (sí annars Hansen & Lund 1994: 32 og frameftir). Her snýr tað um tǫkuorð, sum eru komin inn í málið eftir seinna heimsbardaga, t.e. eftir 1945.

1.1.2. Skipanin av ritgerðini

Ritgerðin er sett saman av ellivu pørtum. Í innganginum verður greitt frá ástøði og teimum trimum háttaløgnum, sum verða nýtt í kanningini. Av tí at dýpdarsamrøðurnar (E2) eru líkasum miðleingjan í ritgerðini, verður nakað gjørt burtúr at lýsa umstøðurnar kring upptøkurnar eins og greitt verður frá bakgrundini hjá heimildarfólkunum. Í 2. parti verða úrslitini frá meiningakanningini (E1) lögð fram. Meiningakanningin er skipað soleiðis, at teir ymsu samfelagsbrigdlarnir eru settir sum yvirskriftir. Á tann hátt ber til at gera sær eina mynd av, hvussu sambandið er millum mál og samfelag í teimum ymsu spurningunum. Í tí næsta partinum verður grímukanningin (E3) umrødd. Hesin parturin er skrivaður saman við Tore Kristiansen. Í fjórða parti verður ein samanburður gjørdur millum meiningakanningina og E1-spurningarnar í dýpdarsamrøðunum, spurning fyri spurning. Hesin parturin er - eins og meiningakanningin - skipaður við støði í samfelagsbrigdlunum.

Úr dýpdarsamrøðunum havi eg valt at viðgera fýra evnir. Í fimta parti er evnið hugburður til altjóðamál. Her havi eg serliga valt at kanna hugburð til enskt sum altjóðamál og hvørja støðu fólk hava til at nýta norðurlensk mál í millumnorðurlenskum samskipti. Partarnir 5-8 hava sama bygnað, soleiðis at hvør teirra er býttur sundur í tveir høvuðspartar, har ið fyrri partur eru

⁵ Hansen & Lund (1994) nýta orðið *importord* sum felagsheiti fyri lánorð og fremmandorð. Teir seta orðið í gásareygu, tí ”betegnelserne ikke er anerkendte og vedtagne” (s.32). Í dag er hetta eitt heilt vanligt orð.

⁶ Fremmandorð hava ein bygnað, ið víkir nógv frá heimligum orðum, t.d. *um*-ending í hvørfalli (*-um* er hvørjumfalsending í føroyskum).

avkrossingar og viðmerkingar frá heimildarfólkunum, meðan seinni partur er ein kanning av, hvørji samfelagslig mynstur koma til sjóndar í teimum ymsu spurningunum. Sætti partur snýr seg um hugburð til tøkuroð á ymsum nýtluøkjum í samfelagnum. Her havi eg valt at seta ljóskastaran á grundgevingarsløg og á orðanýtslu í tí málsliga diskursinum í Føroyum. Í sjeýnda parti verður spurt um hugburð til málsliga økissmiss til enskt. Her eru trý økir vald út til tess at fáa eina mynd av støðuni: Millumtjóða politikkur, vísindamál og popp- og rokktekstir. Í áttanda parti verður korpusspurningurin viðgjørður. Tað verður spurt, hvat fólk halda um at nýta ávikavist føroysk orð ella tøkuroð. Kannað verður, um nýtlan av enskum orðum er treytað av, hvussu vanligt tøkuroðið er í føroyskum, eins og kannað verður, um málburðurin hjá teimum spurdu á nakran hátt er treytaður av uttanmásligum umstøðum, t.d. hvønn ein tosar við og hvat ein tosar um. Eisini verður spurt um hugburð til skriftliga atlagning av tøkuroðum, um enskar bendingar og enskar orðingar í føroyskum samteksti. Roynt verður at varpa ljós á, um munur er millum hugburð og atburð hjá teimum spurdu.

Níggjundi partur snýr seg um frásøgur. Kannað verður, hvørjum sagt verður frá, og hvat endamálið við frásøggunum er. Greitt verður frá formi, innihaldi og endamáli við frásøgum. Í tíggjunda parti verður tikið samanum og spurt, hvønn leiklut málhugburður hevur í mentanini: Skapar hann felagsliga sundurskiljing ella ein mun, sum hevur týðning í tí politiska stríðnum og søguni? Ellivti partur er ein enskur samandráttur.

1.1.3. Málið og samfelagið

Evnið í hesari ritgerð er samfelagsmálvísindi, sum er ein tvørfaklig vísindagrein á markinum millum málvísindi, samfelagsvísindi, mentanarmannfrøði og sálarfrøði. Háttaløgini eru fingin frá samfelagsfrøðini og mentanarmannfrøði (sosalantropologi).

Hudson (1999: 3) sigur um munin millum samfelagsmálvísindi og málvísindi “that linguistics differs from sociolinguistics in taking account only of the *structure* of language, to the exclusion of the social contexts in which it is learned and used”. Tað, sum samfelagsmálvísindi leggja afturat, er at seta hesar reglurnar í samband við samfelagið – “such as where alternative ways of expressing the same thing are chosen by different social groups” (s.s.). Hudson (1999: 1) skilmarkar samfelagsmálvísindi sum “the study of language in relation to society”. Stundum verður henda vísindagrein eisini nevnd málsamfelagsvísindi. Í norðurlenskum høpi hevur verið vanligt at nýta bæði samfelagsmálvísindi og málsamfelagsvísindi um hesa vísindagrein (sí t.d. Venås 1984).

Tað er ein ástøðiligur munur á samfelagsmálvísindum (*sociolinguistics*) og málsamfelagsvísindum (*sociology of language*). Hudson (1999: 4) skilmarkar málsamfelagsvísindi soleiðis: “The study of society in relation to language”. Eftir hesum er munurin millum samfelagsmálvísindi og málsamfelagsvísindi ein spurningur um, hvar høvuðsdenturin liggur. Í samfelagsmálvísindum er talan um *málvísindi* í samfelagsligum ljósi, har málvariatiún og málbroytingar verða kannað úr málvísindaligum sjónarhorni. Í málsamfelagsvísindum er talan um *samfelagsvísindi* í málvísindaligum ljósi, har málvariatiún og málbroytingar verða kannað úr einum samfelagsvísindaligum sjónarhorni. Mæhlum hevur hesa skilmarking: ”[s]tudiet av den kulturelt, sosialt og psykologisk betingete utnyttningen av de språklige ressursene i menneskers daglige interaksjon” (her endurgivið úr Akselberg 2001: 156). Mín kanning liggur innan fyri hesa skilmarking.

Munurin millum samfelagsmálvísindi og dialektologi í trongari merking er, at dialektologurin kannar staðbundna variatiún uttan atlit at samfelagsligari støðu. Vit kunnu skilmarka dialekt sum “gruppesprog der har sin oprindelse i sprogbrugernes geografiske tilhørsforhold” (Cramer & fl. 1996: 32). Tað er tó vanligt í dag at hava samfelagsmálvísindi sum part av málvariatiún við í bókum, ið viðgera málføri. T.d. viðgera Chambers og Trudgill samfelagsmálvísindi í bókini *Dialectology* (Chambers og Trudgill 1980 og 1998).

Ein kann síggja samfelagsmálvísindi sum eitt kontinuum, har samfelag er annað útmarkið og málið hitt. Í øðrum endanum er tað tað samfelagsvísindaliga áhugamálið og í hinum er tað tað málvísindaliga áhugamálið við teimum labovsku samfelagsmálvísindunum. Tað er ein spurningur um sannkenningaráhugamál, hvar ein er á stiganum. Ímillum hesi útmørkini eru vísindagreinar sum t.d.: samtalugreiningar, diskursgreiningar, ”ethnography of speaking”, mannfrøðilig málvísindi t.d. við skyldskaparskipanum, málsamfelagsfrøði, tvímæli, máldeyði, felagssálarfrøði, málslig atlagning (konvergens, divergens) sum liður í samleika- og bólkamyndanartilgongdum, málhugburður o.s.fr.

Ein samanburður við generativistin Noam Chomsky kann varpa ljós á fyribrigdið samfelagsmálvísindi. Labov hevur áhuga fyri, hvussu mál broytast, meðan Chomsky hevur áhuga fyri málskipanini “the nature of language systems” (Hudson 1999: 145). Men harvið er ikki sagt, at Labov ikki hevur áhuga fyri “language systems”. Labov sigur nevnliga, at fyri at skilja málbroytingar, er neyðugt at kenna málskipanina. Tað, sum veruliga skilir teirra millum, er háttalagið: Dátarnar hjá Labov eru “examples of ordinary speech produced (as far as possible) under ordinary conditions, and the patterns studied include quantitative patterns – i.e. how often

various linguistic forms are used” (s.s. 146). Hetta er tað sonevnda labovska paradigmið. Generativistarnir og onnur arbeiða ikki á henda hátt. Gregersen & fl. (1994: 163) siga: “True rationalists do not do field work”.⁷

Tá ið samfelagsmálvísindaligar kanningar verða gjørdar, er fyrst neyðugt at fáa tað empiriska grundarlagið til vegar, og tað verður gjørt við feltarbeiði. Canger (2001: 779) sigur, at feltarbeiði “means collecting linguistic data where language is spoken”. Hetta háttalagið hava samfelagsfrøðingar og mentanarmannfrøðingar nýtt nógv, og síðan Labov gjørði sínar samfelagsmálvísindaligu kanningar í sekstiárunum á henda hátt, hava samfelagsmálvísindafólk nýtt tað nógv í sínum kanningum av gerandismáli.⁸

Sannkenning Labovs í 1960’unum var, at málnýtslan skiftir, og tí setti hann sær spurningin: Hvussu? Ber til at síggja nakað mynstur? Tað var serliga málvariatióin, ið hevði hansara áhuga, og síðani tá hevur málvariatióin verið nógv granskað. Við sínum kanningum skapaði Labov skúla, eitt nýtt paradigmi. Hansara háttalag hevur mong nøvn: Tann labovski skúlin, tað variationistiska ástøðið, kvantitativ samfelagsmálfrøði ella bara tað labovska paradigmið.

1.1.4. Samfelagsmálvísindi í Føroyum

Tað hevur ikki verið granskað nógv í samfelagsmálvísindum í Føroyum. Magnhild Selås gjørði í 1996 eina samfelagsmálvísindaliga kanning av havnarmáli og staðfestir í tí sambandi: “Det er ikkje tidlegare blitt gjennomført sosiolingvistiske undersøkingar på Færøyane” (Selås 1996: 25).

Akselberg sigur í síni yvirlitsgrein um føroyskt í samfelagsmálvísindaligum ljósi (Akselberg 2001: 155), at “Det er ikkje mykje vi som kjem utanfrå veit om sosiolingvistiske tilhøve på Færøyane, då det er gjort svært få sosiolingvistiske studiar av det færøyske språksamfunnet”. Hann sigur, at tað er bara gjørd ein samfelagsmálvísindalig kanning “i klassisk forstand”, og hugsar ivaleyst her um ritgerðina hjá Selås, sum er ein kvantitativ kanning í tí labovska paradigminum (Selås 1996: 25).

Grundirnar til at so lítið hevur verið gjørt við samfelagsmálvísindi kunnu vera fleiri. Hildið hevur verið, at tað føroyska samfelagið er so lítið og teir samfelagsmálvísindaligu munirnir tí lítlir og eingir. Men Akselberg (2001: 157) vísir á, at eisini í smáum, støðugum og

⁷ Gregersen & fl. (1994: 161) siga soleiðis um munin millum empiristar og rationalistar: “Linguistics in this century has been dominated by the contrasting currents of empiricism and rationalism. The empiricist firmly believes in induction, refers to data as uncontroversially falsifying or corroborating preconceived notions of what languages are like and is devoted to working with a wide variety of linguistic data. The rationalist, on the other hand, is an ardent believer in deductive or abductive reasoning, in bold conjectures meticulous testing which may lead to internal falsification of theories”

⁸ Labov kallar hetta gerandismálið “casual speech” ella “vernacular”, ið hann skilmarkar sum: “the style in which the minimum of attention is given to the monitoring of speech” (Labov 1970: 46; her eftir Gregersen & fl. 1994: 172).

gjøgnumskygdum samfeløgum kunnu vera týðandi og lítið kendar samfelagsmálvísindaligar variatióinir. Akselberg sigur eina grund vera, at tað eru danskar granskingarsíðvenjur í Føroyum, og danir fóru seinni enn bæði sviar og norðmenn undir at granska í samfelagsmálvísindum. Eg hugsi heldur, at høvuðsorsøkin til at so lítið hevur verið gjørt við gransking av gerandismálinum hevur nakað við hugburð til talumálið at gera. Normarnir eru ymiskir fyri talu og skrift. Talumálið er litað av donskum orðum og máliskum, meðan skriftmálið er ‘reinari’ og tí hægri mett. Hetta sæst aftur í tí almenna diskursinum, har skriftmálið hevur hægri støðu enn talumálið. Nógv orka hevur verið løgd í normativt málrøktararbeiði, har roynt verður at seta mark millum danskt og føroyskt.⁹

Nakrar ritgerðir viðgera hugburð. Bent Søndergaard (1987) kannaði hugburð hjá føroyskum skúlaungdómi til føroyskt og danskt, og Anna-Elisabeth Holm (Holm 1992 og 1993) hevur kannað áskoðanir hjá føroyskum miðnámsskúlanæmingum til føroyskt og danskt. Talan er tó ikki um kvantitativ háttaløg í labovskari merking, tí hvørgin teirra arbeiðir við felagsligum brigdlum. Harafturímóti nýtir Majbritt Poulsen tað labovska háttalagið í síni kanning av hugburði til fremmenda ávirkan á føroyskt. Sambært henni tekur umleið helvtin av teimum spurdu undir við purismuni, meðan umleið ein triðingur er tað, hon kallar pragmatikarar (Poulsen 2006: 96). Clausén (1978), sum kannaði, hvussu nýggjyrði verða nýtt og skilt í føroyskum, arbeiddi við brigdlunum kyni, aldri, útbúgving og bústaði. Hon sigur, at tað er ”ett tydligt samband mellan möligheten att förstå de nya färöiska orden och språkbrukarnas ålder och utbildning” (s. 137).

1.2. Ástøði

1.2.1. Hvat er hugburður?

Tað eru ymiskar áskoðanir og ástøði um, hvat hugburður er. Vit kunnu siga, at tað eru tvær høvuðsuppfatanir av hugburði: Øðrumegin eru tað tey, sum siga, at hugburður er at rokna sum ein grundleggjandi, óbroytiligur kjarni, sum liggur fast í tí einstaka menniskjanum og sum ikki ávirkast av ytri umstøðum. Hetta er tað sonevnda *essesialistiska* ástøðið í síni mest víðgongdu útgávu. Hinumegin hava vit tað *socialkonstruktivistiska* ástøðið. *Socialkonstruktivismen*¹⁰ er eitt felags heiti fyri nýggj ástøði um mentan og samfelag (Winther Jørgensen & Phillips 1999: 13-14). Socialkonstruktivistarnir siga, at hugburður er ein felagslig konstruktión. Tað merkir, at hugburður verður myndaður í samskiftinum millum menniskju og er tí broytiligur, dynamiskur og uttan kjarna. Hugburður er ein mentanarlíga og felagslíga treytað stødd. Henda áskoðan er sera vanlig í

⁹ Donsk orð í føroyskum hami verða umtalað sum ”lúnskar málspillur” og ”óbodnir gestir”, sí *Orðafar* nr. 2, febr. 1987 á heimasíðuni hjá Føroysku málnevndini, <http://www.fmn.fo/orðafar>

¹⁰ Eisini kallað socialkonstruktionisma (sí t.d. Winther Jørgensen & Phillips 1999).

modernistiskum og post-modernistiskum ástøði, sum sigur m.a., at okkara vitan um heimin kann ikki uppfatast sum objektivur sannleiki. Harafturímóti hava vit atgongd til veruleikan gjøgnum okkara flokkingar. Okkara vitan og heimsmynd er ikki spegilsmynd av veruleikanum, men eitt úrslit av okkara háttum at flokka heimin. Vit liva í einum søguligum og mentanarligum høpi, og tí er okkara vitan mentanarlaga og søguliga treytað. Okkara heimsmynd og samleikar kundu verið øðrvísi, og kunnu broytast sum frá líður.

Her havi eg valt tvey brot, sum vísa munin millum áskoðanirnar. Helge Sandøy (Sandøy 2000b: 77) sigur soleiðis um hugburð: ”noksá stabile individuelle reaksjonsmønstre, som har ei retning, er positive eller negative, og har skiftande styrke”. Henda skilmarking sipar til, at tað er ein stevna, lyndi ella mynstur í tí, ein sigur ella ger. Ikki heilt konsekvent, gaman í, men í hvussu er ein kós, sum sjálvandi kann broytast. Men broytingin kann taka langa tíð: hugburður er broytiligur, men ‘íhaldssamur’. Henrik Dahl (Dahl 1997: 35) er víðgongdur konstruktivistur. Hann sigur: ”For det første er holdninger i nogle tilfælde simpelthen en respons på en stimulus, der kommer fra fx et institut for meningsmåling”. Tað merkir við øðrum orðum, at hugburður sambært Dahl er eitt svar til ein spurning, og tað kann vera til ein spurning, sum tann spurdi ongantíð áður hevur hugsað um. Svarið hjá tí spurda verður skrásett sum hugburður á spurnablaðnum hjá spyrjaranum. Um hetta sigur Catharina Nyström Höög (2005: 20): ”Men också den som inte har någon bestämd attityd kan, om så krävs, producera en åsikt i frågan”. Hon skilur her millum hugburð (attityd) sum ta grundleggjandi støddina og áskoðan ella sjónarmið (åsikt). Hugburðurin er: ”mer eller mindre beständiga positioneringar” (s.s.). Hesin munur hevur avleiðingar fyri hugburðskanningar av ymiskum slag. Beinleiðis spurningar í eini hugburðskanning kunnu fáa tann spurda til at koma við síni áskoðan, men henda áskoðan hevur lítlán týðning fyri heimildarfólkið uttan fyri spurnastøðuna. At onkur kann seta fram eina áskoðan í eini samrøðustøðu, er ikki tað sama sum, at tann spurdi hevur ein hugburð í spurninginum. Men Nyström Höög (2005: 21) sigur, at áskoðanin kann vera ein týðandi lykil til hugburð ”eftersom våra åsikter är explicita medan våra attityder är implicita”.

Munurin millum hugburð og áskoðan er sambært tí omanfyrinevnda, at hugburður eru djúpt liggjandi sinnislig mynstur, meðan áskoðan er eitt yvirborðsfyribrigdi; sbr. Eagly og Chaiken (1993), ið lýsa hugburð sum “mental and neural state” (her eftir Sandøy 2000b: 77). Tann háttalagsliga avleiðingin er, at hugburðskanningar, ið byggja á skipaðar spurningar, geva innlit í áskoðan, sum óbeinleiðis sigur nakað um hugburð. Ein máti at koma nærri at tí veruliga implisitta hugburðinum er at kanna t.d. frásøgur og dømir, sum tann spurdi kemur fram við av sínum

eintingum. Áherðandi orð, endurtøkur, myndburður kunnu eisini geva ábendingar um hugburð. At svør stundum kunnu vera mótsigandi ella í ósamsvari hvørt við annað er ikki endiliga ein trupulleiki, men kann hinvegin geva innlit í tað, sum liggur undir yvirflatuni. Ósamsvørini kunnu t.d. vísa mótsetningarnar millum málhugsjón og egna málnýtslu (ideal og praksis).

Í føroyskum gerandismáli verða orðini *hugburður*, *støða*, *áskoðan* og *sjónarmið* ofta nýtt sum samheiti. *Hugburður* er føroyskt orð fyri tað danska orðið *holdning*. Skilmarkingin av *hugburði* í *Føroyskari orðabók* (1998): ”(Vanliga ótilvitað) støða til okkurt (oftast íkomin við uppaling)” bendir á, at hugburður er ein seinbroytilig stødd í mannasinninum. Skilmarkingin inniheldur bara ein av trimum hugburðsliðum, nevniliga tann kensluliga, og sær burtur frá, at hugburður eisini kann umfata vitan og atburð. Kjarnin í skilmarkingin er ”støða til okkurt”, og henda støðan *kann* vera ótilvitað og er næstan altíð myndað í uppalingini. Skilmarkingin bendir sostatt á eina essensialistiska áskoðan.

Hvørja støðu skal ein hava til hesi bæði ástøðini? Mæhlum mælir til eina syntesu (Mæhlum 2003: 108): ”Med en reindyrket essensialistisk eller konstruktivistisk identitetsopfatning er det viktige aspekter ved identiteten som faller bort. Et tredje alternativ er en syntese av de to oppfatningene”. Hon sigur, at í staðin fyri at leggja dent á ymiskleikan fæst størri gagn av at leggja dent á samspælið millum ástøðini. Við eini syntesu av báðum ástøðunum ber til at siga, at ein partur av samleikanum hoyrir til ein seinbroytiligan kjarna, meðan ein partur er broytiligur. Hetta minnir um skilmarkingin hjá Sandøy omanfyri: “nokså stabile individuelle reaksjonsmønstre”, sum tó kunnu broytast sum frá líður, men broytingin tekur langa tíð.

Tað at ein ongantíð fyrr hevur hugsað um ein spurning, ger, at tann spurdi kanska verður serliga kenslusamur fyri umstøðunum, og sjónarmiðið kann verða merkt av tí sum ein “respons på en stimulus”. Men her eiga vit ikki at gloyma, at vit tulka spurningarnar við støði í teirri heimsmýnd, vit eru von við, og vit kunnu tulka ein nýggjan spurning inn í eitt perspektiv, sum vit kenna, og har vit longu hava ein almennan hugburð og eina politiska støðu. Tann tulkingin kann ávirka tað ítøkiliga svarið, vit geva, og tá er tað nakað meira enn bara ein “respons på en stimulus”. Tá er eitt mynstur í svarinum, altso ein hugburður í sjónarmiðinum. Og á tann hátt er eitt samband millum uppaling og hugburð og sjónarmið í heilt nýggjum spurningum.

1.2.1.1. *Hugburðsfrymilin*

Fyrr var vanligt at skilmarka hugburð sum eina stødd, ið bert hevði við kenslur at gera. Hetta er tann sonevndi ein-komponent-frymilin, sum bert skilmarkaði hugburð við støði í kensluligum

viðurskiptum. Í dag er vanligt at siga, at hugburður hevur trý aspekt: eitt vitanarligt, eitt kensluligt og eitt atburðarligt aspekt.

Spurnablaðið, sum nýtt varð í dýpdarsamrøðunum, byggir á eitt slíkt fjøltáttað hugburðshugtak. Útgangsstøðið er sostatt, at málsligur hugburður umfatar kunnleika, kenslur og atburð. Hesir triggir liðirnir mynda til samans eina eind á einum hægri abstraktiónsstigi. Tann vitanarligi parturin er ein sannføring, hugmynd, varhugi ella vitan um ein lut ella eitt fyribrigdi. Tann kensluligi parturin er t.d., at annaðhvørt dámar okkum okkurt ella ikki. Atburðarparturin *kann* fáa okkum at fremja onkrar ávísar gerðir heldur enn aðrar (sí annars Kuschel & Schultz Jørgensen 2002: 54 og Dahl 1997: 32).

Her skal eg vísa dømir um, hvussu tann trlíðaði frymilin verður nýttur í dýpdarsamrøðunum. Í hesum døminum snýr tað seg um mál í útbúgvingskipanini. Sp. 2.1. í spurnablaðnum er av vitanarligum slag og hevði hesa orðing: ”Tað eru mong mál, sum á ein ella annan hátt eru partur av okkara útbúgvingskipan. Hvussu stórir dentur, *upplivir tú*, verður lagdur á hesi mál í útbúgvingskipanini? (føroyskt, danskt, norskt, svenskt, týskt, franskt, enskt, spanskt, russiskt)”. Her skal tann spurdi – við støði í egnum royndum – siga, hvat hann/hon *veit* um henda spurningin. Sp. 2.2. er av kensluligum slag: ”Hvussu sært tú upp á, at hesi mál verða hægri raðfest og at størri dentur verður lagdur á tey í okkara útbúgvingskipan?” Her skuldi heimildarfólkið raðfesta tey somu málini, sum nevnd vórðu í sp. 2.1. Hesin spurningur er orðaður soleiðis, at vit fáa eitt kensluligt svar. Um nú tann spurdi sigur í samrøðuni, at vit eiga at raðfesta føroyskt hægri, kann grundgevingin vera, at ’føroyskt er okkara móðurmál’ ella at ’vit mugu verja ella styrkja føroyskt’ o.s.fr. Hesir báðir spurningar snúgva seg um sama evni, men teir eru orðaðir ymiskt, soleiðis at vit bæði fáa eitt vitanarligt og eitt kensluligt svar til sama spurning.

Í atburðarspurninginum verður roynt at kanna, hvat tann spurdi *ger* í eini ávísari støðu. Í spurnablaðnum eru nakrir slíkir spurningar, har ið roynt verður at koma fram til, um samsvar er millum tann kensluliga og tann atburðarlaga partin. Við øðrum orðum: Um hugburðurin sæst aftur í gerðum. Aftan á at hava spurt um vit t.d. eiga at nýta *heimasíðu* ella *homepage*, *trygdaravrit* ella *backup*, *stoytkodda* ella *airbag* kom spurningurin: ”Hvørji orð brúkar tú sjálv(ur), tey ensku ella tey føroysku?” Við at spyrja á henda hátt fáa vit eina ábending um egna siðvenju. Samstundis síggja vit, um tann spurdi sjálvur ger tað, sum hann/hon heldur er best at gera, altso um tað er samsvar/ósamsvar millum hugsjón (ideal) og egna siðvenju (praksis).¹¹ Eitt annað dømi um ein

¹¹ Her mugu vit tó hava í huga, at sjálvsfrásagnir kunnu vera lítið eftirfarandi, tí tær siga bert, hvat tann spurdi sjálvur heldur.

atburðarspurning er hesin: ”Hvussu skrivar tú sjálv(ur) tøkuroð, t.d. *brake dance, cool, crawl, jeans?*” og ”Fylgir tú sjálv(ur) eini konsekventari linju, tá ið tú skrivar tøkuroð?”.

Ætlanin við tí tríliðaða frymlinum er ein roynd at síggja, um samanhangur er millum tað tey siga seg halda og teirra gerðir. Tað er ikki altíð so gott samsvar millum teirra. Ein kann t.d. siga, at best er at geva enskum tøkuroðum føroyska stavseting (t.d. *kjatta, djús*), men sama fólk skrivar kortini *chatta* og *juice*. Sambandið millum hugburð og egna siðvenju er als ikki einfalt. Vantandi samsvar millum hugburð og atburð kann vera orsakað av, at fólk hugsa á tveimum ymiskum stigum: hugburður á einum hugsjónarligum stigi og atburður á einum lægri siðvenjustigi.

1.2.2. Normar

Tað óítøkiliga hugtakið *normur* tykist hava týdning fyri, hvussu fólk bera seg at. Sandøy (2003: 172) sigur, at ”normer er kollektive mønster for åtferd” ella rættari sagt ”Normene er ei tru hos individet om kva som er forventet åtferd i kollektivet (s.s.). Normar eru hugmyndir innan í einstaklinginum um, hvørja atferð hann væntast at vísa í bólkinum. Vit vænta av prestinum, at hann nýtir eitt vandað mál á prædikastólinum. Tosar hann um, at hendingin á Genesaretvatni var *mega feit*, ger prestur seg sekan í normbroti. Tað snýr seg um at halda nakrar reglur og ikki at bróta nakrar óskrivaðar lógir. Normar kunnu vísa seg sum ein ávísur atburður, sum er tann alment góðtikni í einum bólki. Normar hava við sær, at vit bera okkum at á sama hátt sum tey fólkin, ið vit hava samband við í okkara felagsliga lívi. Normar eru eitt slag av konsensus ella hugsan um ein konsensus, eitt samsvar millum okkum sum einstaklingar og okkara felagsligu kringumstøður. Normar eru felagsligar siðvenjur (konventiónir): hóskandi atburður í ávísam umstøðum. Normar eru tó ikki óbroytiligar støddir, men verða støðugt endurskoðaðir og broyttir.

Vit hava normar fyri málvariatióin (*hvussu* vit siga), áskoðan (*hvat* vit siga) og hugburð (*hvat* vit leggja dent á). Normar hava týdning fyri hugburð á tann hátt, at teir kunnu hjálpa okkum at lýsa málsliga variatióin og mekanismurnar, sum stýra okkara málsligu valum, sum vit alla tíðina gera (sbr. Mæhlum 2003: 86). Normarnir hava eisini týdning fyri, hvat vit leggja dent á, tá ið vit verða spurð um mál og málsligar spurningar. Chrystal (2003: 319) setur normhugtakið beinleiðis í samband við samfelagsliga málvariatióin: ”sociolinguistics emphasizes the need to take in account the relative appropriateness of different varieties of language in different situations”.

Tað er samband millum normar og hugburð. Mæhlum (2003: 93) vísir á, at hugburður til mál endurspeglar ofta ávís felagslig og mentanarlig mynstur í einum samfelag. Standardiseraðir formar verða ofta settir í samband við prestisju og kompetansu (tign og førleika), t.e.

statuskvalitetir, meðan staðbundnir formar ofta verða settir í samband við integritet og álit, t.e. samhaldskvalitetir. Málið er altso ein partur av tí felagsliga og mentanarliga virðisstiganum í einum samfelag.

Her skal eg taka eitt dømi um, hvussu normar kunnu ávirka hugburðsframsetingar. Tá ið eg spurdi, hvat orð (t.d. *mail* ella *teldubræv*) tann spurdi valdi at nýta, fekk eg stundum henda spurningin frá heimildarfólkunum: Skal eg siga tað, eg helst vildi nýtt, ella tað, sum eg í roynd og veru sigi? Eg svaraði, at tað tænti best mínum endamáli, um eg fekk at vita, hvat orð viðkomandi í roynd og veru nýtti. Eitt svar var hetta: “Tíverri sigi eg *mail*”. Henda heimildarkvinnan sigur beinleiðis, at hon sigur *mail*, men samstundis sigur hon, at hon er kedd av tí. Óbeinleiðis sigur hon, at hon kennir orðið *teldubræv*, sum hon heldur vera tað betra orðið. Orðingin kann tulkast sum kurteisi: Hon vil vera vinarlig móti mær, og tað ger hon við at siga “tíverri”. Hon heldur, at eg haldi, at tað er harmiligt, at hon sigur *mail*. Hon sigur óbeinleiðis, hvørja støðu hon átti at havt til spurningin í mun til samfelagið og í mun til tað, sum hon væntar av mær sum spyrjara. Sandøy (2003: 170) hevur eitt líknandi dømi: “Vi veit det er gale, men vi seier det slik likevel her”.

Tað eru ymiskir normar galdandi í ymsum felagsligum umstøðum. Eitt eyðkenni fyri talumálið hjá tí einstaka er, at tað skiftir meir ella minni. Ofta er málvariatióin hjá tí einstaka bundin at ytri felagsligum umstøðum. Málnýtslan lagar seg altso eftir umstøðunum. Fólk orða seg ymiskt í skrift og talu. Tá ið fólk venda sær til myndugleikar og til fólk, sum standa hægri á tignarstiganum enn tey sjálv, nýta tey tann almenna prestisjunormin, statusformar. Hinvegin verður samhaldsnormurin nýttur í nærumhvørvinum í óformligum samskifti við eitt nú familju, vinir, arbeiðsfelagar o.s.fr.

Tað eru 19 fólk í dýpdarsamrøðunum, sum bæði nýta *mail* og *teldubræv*. Variatióin hjá hesum fólkunum er í stóran mun treytað av kringumstøðunum. Í stuttum kunnu vit siga, at *mail* verður nýtt í óformligum talumáli, meðan *teldubræv* verður nýtt í vandaðum skrift- og talumáli. Ein sigur soleiðis um valið millum *backup* og *trygdaravrit*: “Asso, eg skrivi ofta backup, eg brúki ofta backup, eg dámi øgiliga væl trygdaravrit. Tað er øgiliga *pent* [mín undirstriking]. Tað hevði eg altíð brúkt, viss eg gjørði eitt formelt skriv” (Baldur). Her síggja vit dømi um tað, sum Mæhlum sigur omanfyri: at prestisjuformarnir “kan bli tillagt kvaliteter som “korrekt”, “pent”, “tøft” eller liknende”. Sami heimildarmaður vísir á, at orðið *tosa* hoyrir til prestisjunormin: “Bara sum eg siti og tosi við teg nú, nú sigi eg orðið *tosi*; eg royni at brúka nøkur føroysk orð, men so viðhvørt, tá eg ikki hugs meg um, so sigi eg *snakki*”. Ein annar sigur soleiðis um *backup*: “Í skrift haldi eg tað skal vera tað føroyska” (Demmus).

Tá ið talan er um normar, er ástøðið um atlagin av týðningi. Hetta fyrbrigðið verður viðgjørt aðrastaðni í ritgerðini.

1.2.3. Lívsstílar

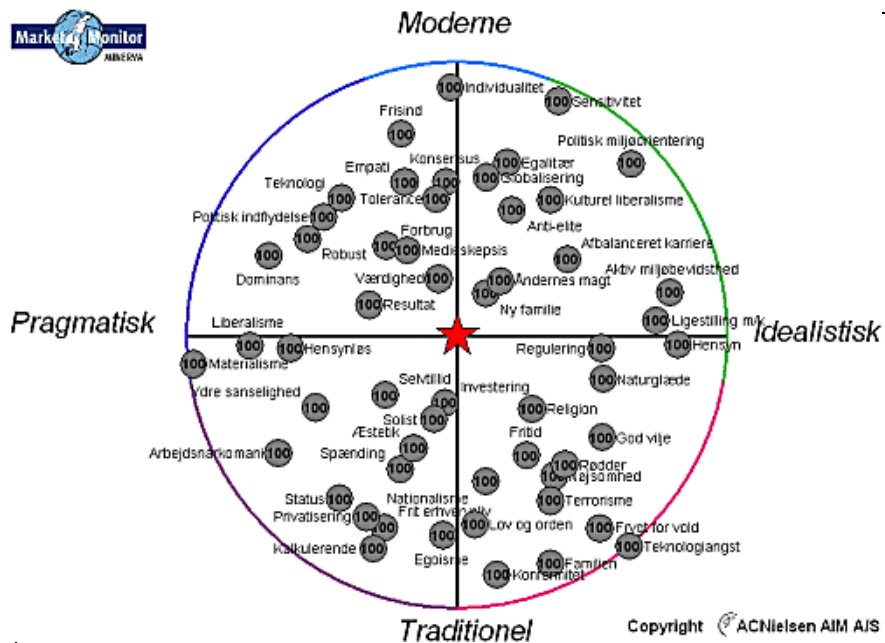
Úrvalið av heimildarfólkum í dýpdarsamrøðunum byggir á ástøðið um lívsstílar. Lívsstíllur er eitt vítt hugtak, sum kann verða skilmarkað á ymiskan hátt. Tað snýr seg um eitt samfelagsfrøðiligt ástøði, sum í størri og minni mun hevur verið partur av samfelagsgranskingarliga diskursinum tey seinastu árin. Lívsstílsástøðið er eitt operationaliseringsamboð hjá granskarum at finna møguligar samfelagsligar bygnaðir. Hetta ástøðið er grundað á ta hugsan, at til ber at flokka fólk ella bólkar av fólkum eftir, hvussu tey liva lívið. Hugtakið kann hava ymiska skilmarking, alt eftir hvør ið ger skilmarkingina. Tann danski samfelagsfrøðingurin Henrik Dahl (Dahl 1997: 27) gevur ikki nakra beinleiðis orðabókafrøðiliga (leksikografiska) skilmarking av hugtakinum, men lýsir við dømunum, hvussu hann skilir hugtakið og hvussu hann nýtir tað. Hann sigur, at lívsstíllur er tann máttin, fólk velja at skípa sína lívsfórslu, ella teir hætta, sum lívsfórslan litar gerandisdagin hjá fólkum og tey val, sum tey gera. Lívsstíllur er sostatt eitt yvirborðsfyrbrigði, nakað sum sæst.

Í mun til tað vanligu sundurbýtið í samfelagsstættir verða fólk í lívsstílsgreiningum flokkað eftir fleiri ymiskum parametrum, t.d. útbúgving, arbeiði, virðum, valum og vanum. Lívsstílsgranskarin kannar, hvar fólk velja at búseta seg, hvørja politiska áskoðan tey hava, hvørji bløð tey lesa, hvussu tey velja at ganga klødd, hvar tey keypa og hvat tey keypa, hvar tey halda frí, hvat tey gera í frítíðini, hvønn hugburð tey hava, hvat slag av bili tey hava o.s.fr. o.s.fr. Einstaklingurin tulkar sín gerandisdag og sítt lív. Tí er tað ein dynamisk tilgongd heldur enn ein støða. Henrik Dahl (1997: 14) sigur, at "Lívsstíllur er dagligdagens hermeneutik". Lívsstíllur er lykilin, ið kann avdúka nakrar samanhangir. Lívsstíllurin skapar felagsliga samanrenning (sosiala integratióin) og felagsliga úrskiljing (sosiala differentiering). Tað er ein praktisk tilgongd, sum skapar hesa samanrenning og úrskiljing. Henda tilgongd er lívsstíllurin. Einstaklingar ganga saman í bólkar, sum eru ymiskir hvør frá øðrum, eins og bólkarin menna ein innari bygnað, sum skilir teir frá øðrum bólkum. Sambært lívsstíllshugtakinum er tað, vit *síggja*, einans áhugavert, tá ið tað verður sæð sum umboð fyri eitt sinnisligt fyrbrigði. Tað, sum vit *síggja*, umboðar nakað annað. Her kemur hermeneutikkurin inn: Tað sjónliga ítøkiliga fysiska yvirborðsfyrbrigðið umboðar eitt óítøkiligt sinnisligt fyrbrigði.

Nýtslan av lívsstíllshugtakinum í hugburðskanningini byggir á greiningar hjá tí danska samfelagsgranskaranum Henrik Dahl. Hann hevur gjørt ein ástøðiliga grundaðan frymil fyri

sundurbýti í lívsstílar og síðani gjórt eina stóra empiriska kanning, sum byggir á samrøður við umleið 2.500 fólk fyri at lýsa frymilin. Virðini eru síðan lögð inn í teldu og býtt sundur í umleið 40 ymisk indeks yvir virðir ella “normativar orienteringar”, sum hann kallar tað. Hesi indeksini innihalda millum tríggjar og fimm spurningar. Skorurnar hjá heimildarfólkunum verða síðan dikotomiseraðar í telduni, har tað verður staðfest, um heimildarfólkið hevur hetta virðið ella ikki hevur hetta virðið. Henda mannagongdin sigur einki um absolutta útbreiðslu í samfelagnum, men sigur nakað um munir millum ymiskar bólkar.

Minervafrymilin

Kelda: <http://www.acnielsen.aim.dk/produkter/livsstil/minerva/minerva.asp>

Hetta er tann sonevndi Minervafrymilin. Hann er býttur í fýra. Ein vatnrøtt og ein loddrøtt linja býta kortið sundur í fýra partar. Omanfyri ta vatnrøttu linjuna – í útnyrðings- og landnyrðingshorninum – eru fólk við “nýmótans” hugburði. Tey undir linjuni – í útsynnings- og landsynningshorninum – hava meira siðbundnan hugburð. Tann loddrætta linjan ger skilnað millum meira hugsjónarligan hugburð høgrumegin á kortinum og pragmatiskan/materialistiskan hugburð vinstrumegin á kortinum (sí Dahl 1997: 21).

Minervafrymilin byggir á ástøðið hjá tí franska samfelagsgranskararum, Pierre Bourdieu, um mentanarsosiologi og “sosial felt”. Hugtakið “sosialt felt” er hjá Bourdieu ein avmarkaður partur av eini felagsligari eind við atliti at empiriskum kanningum. Í einum sosialum

felti eru fólkinu samd um nökur felags virðir, t.d. hvar eru góðar bókmentir, góð list, men eisini klæðir, matur o.s.fr. Bókin eftir Pierre Bourdieu *Distinction* (1984¹²) snýr seg um mátan at liva lívið, um lívsstílar. Bókin vísir “how social class tends to determine a person's likes and interests, and how distinction based on social class get reinforced in daily life” (s. 41). Eitt aðalhugtak hjá Bourdieu er mentanarkapitalur, t.e. mentanarligar ílögur, sum kunnu geva ágóða á einum sosialum felti. Tað kann vera útbúgving, førleiki at “skilja” rætta list og at vera mentaður, duga væl at orða seg o.s.fr. Eitt annað nógv nýtt hugtak hjá Bourdieu er habitus. Dahl (1997: 67) sigur, at habitus er tað fingramerkið, sum ein ávísur felagsligur bólkur setur á sín praksis. Rosenlund (1991) gevur eina innleiðslu í mentanarsosiologiina hjá Bourdieu. Hann samanfar sosialan praksis soleiðis: (klassahabitus) (kapitalur) + sosialt felt = sosialur praksismáti (Rosenlund 1991: 37). Bourdieu vísir á, at allir teir ymsu praksismátarnir kunnu bindast saman í lívsstílar, og á tann hátt ber til at síggja øll tey ymsu økini sum eina eind. Lutir og annað, sum vit nýta, verða umskapað til felagslig objekt, til tekn og merkingar og siga frá, hvørji vit eru og hvar skilir okkum frá øðrum. Tað merkir, at í einum ávísu lívsstíli kann tað hava við sær, at fólk gera tað sama – tey vísa tað sama, tá ið tey t.d. lesa ein ávísan høvund ella keypa tað ávísu bilmerkið. Og tað hevur aftur við sær, at vita vit t.d. um, hvørji val ein persónur ger í sambandi við mat og drekka, kunnu vit við rímliga stórari vissu siga, hvørjar bøkur hann lesur, hvar slag av bili viðkomandi hevur o.s.fr. Heitið á greinini hjá Rosenlund er *Om smak og behag* (Rosenlund 1991), og tað er júst tað, sum er tað ytra eyðkennið fyri habitus.

Málið verður gjørt til eitt mentanarligt fyrbrigdi, við tað at nökur virði verða lögð í tað. Eins og onnur mentanarlig fyrbrigdi kann tað gagnnýttast sum mentanarligur kapitalur, sum Pierre Bourdieu orðar tað. Og tað merkir, at eitt ávíst málsnið fær eitt felagsligt virði, sum fólk gera gagn av til tess at geva sær sjálvum ein samleika “eller ein verdi på den sociale marknaden”, sum Helge Sandøy tekur til. Málið fær eitt mentanarligt og felagsligt virði. Um hetta sigur Helge Sandøy (Sandøy 2000b: 76): “I bestemte samfunnsfunksjonar må ein vise fram den kulturelle kapitalen for å oppnå tiltru”. Fólk kapitalisera málið til tess at skapa álit og vilja harvið vísa, hvar tey standa mentanarliga og felagsliga. Tey vilja vísa, hvar marknaðarvirði tey hava.

Bourdieu hevur eitt líknandi skema sum tað, vit síggja í Minervafrymlinum við fyra segmentum. Í erva finna vit praksismátar, sum tey hábærsligu og fínu hava, og í neðra finna vit praksismátar hjá arbeiðarum. Í vinstra parti av skemanum finna vit mentanarligan kapital, í høgra parti av skemanum fíggarligan kapital. Stríðið millum tey intellektuellu, vælútbúnu og mentanarframleiðarar øðrumegin og tann ídnaðarliga og handilsliga borgaraskapin hinumegin er eitt

---

¹² Kom upprunaliga út í 1979.

stríð um virði av mentan mótvegis virði av pengum. Støðan og frástøðan hjá teimum vinstrumegin er knýtt at mentanarligum og intellektuellum virðum. Teirra lívsstíllur sigur frá hesum.

Borgaraskapurin vil hinvegin hava eitt spjaldur, sum kann avdúka grundarlagið undir síni felagsligu støðu, nevniliga tann fíggjarliga kapitalin.

1.2.3.1. Lívsstíllur í tøkuerðaverkætlanini

Grundarlagið undir hugburðskanningini er eitt samfelagsfrøðiligt og felagssálarfrøðiligt ástøði um menniskja og samfelag. Hetta verður gjørt við at samanbera tvey tíðarskeið: seinmodernitetin og modernitetin. Eyðvitað eru bæði líkleikar og munir millum hesi tíðarskeiðini. Høvuðsmunirnir eru framleiðslusløgini. Tað seinmodernaða samfelagið framleiðir í stóran mun tænastrur, t.d. kunningartøkni, samskipti, undirhald o.tíl., meðan tað modernaða samfelagið framleiðir vørur. Felags fyrri modernitetin og seinmodernitetin er, at arbeiðsplássini hava eina stigskipan við bæði ervafólkkum og neðrafólkkum. Á hesum grundarlagi verða fólk, sum hava ávikavist yvirskipaða og undirskipaða støðu á arbeiðsplássum, spurð um hugburð til ensk tøkuerð, og so ber til at samanbera svørini.¹³

Flokkingin í lívsstíllar byggir á objektiv eyðkennir: framleiðsluslag (tænastrur, vørur) og støða í stigskipanini á arbeiðsplássinum (yvirskipaður, undirskipaður). Útgangsstøðið er sostatt, at t.d. leiðarin á framleiðsluvirkinum umboðar ein av teimum fyra lívsstíllunum, og at t.d. arbeiðsfólkið á eini tænastrufyrirøku umboðar ein annan lívsstíll o.s.fr. Eitt annað úrvalsháttalag kundi verið fyrst at kannað, hvat eyðkennir t.d. ein prototypiskan leiðara á einum framleiðsluvirki og síðani at kanna møgulig heimildarfólk viðvíkjandi hesum lívsvirðum fyrri síðan at finna heimildarfólkini, sum umboða hesi lívsvirði. Henda úrvalsmannagongdin hevði verið sera tíðarkrevjandi, og kanska hevði hon kortini ikki givið eitt betri heimildargrundarlag enn okkara. Ein trupulleiki við okkara úrvalsháttalagi kann vera, at onkur heimildarfólk ikki hóska inn í lívsstíllmyndina.

Hypotesan er, at munir í hugburði til ensk tøkuerð eru knýttir at munum í lívsstílli. Kanningin byggir sostatt á eina heildarfatan av, at tað er ein samanhangur millum lívsstíll og hugburð. Variatión í lívsstílli byggir á nakrar mótsetningar. Á tí loddrætta ásinum hava vit valt mótsetningarnar *høgur – lágur* (t.e. útbúgving og støða í vinnulívinum) og á tí vatnrætta ásinum hava vit valt mótsetningarnar *siðbundin – nýmótans*, sum á tann hátt umboða ymiskar lívsstíllar. Hesir fyra bólkarnir svara – sum meginregla – til teir fyra lívsstíllarnar í Minervafrymlinum. Tær

¹³ Um munin millum tað modernaða og tað seinmodernaða samfelagið, sí Poder (2005).

nýmótans fyrirtækurnar veita tænastrur, meðan tær siðbundnu fyrirtækurnar framleiða vörur. Innan fyrri hesi bæði slögini av arbeiðsplássum valdu vit heimildarfólk frá tveimum stigum: Fólk ovarlaga í stigskipanini (“ervafólk”, leiðarar) og fólk niðarlaga í skipanini (“neðrafólk”, arbeiðsfólk, starvsfólk).

Vit arbeiða við fyra lívsstílum, sum vit kalla A, B, C og D.

Mynd: Teir fyra lívsstílnir

	Høgur		
Siðbundið	A Siðbundnar fyrirtøkur Høg støða	B Nútímans fyrirtøkur Høg støða	Nútímans
	D Siðbundnar fyrirtøkur Lág støða	C Nútímans fyrirtøkur Lág støða	
	Lágur		

A + D eru vøruframleiðarar, B + C eru tænastruframleiðarar; A + B hava høga støðu og C + D hava lága støðu í stigskipanini.

- A) Leiðarar á siðbundnum framleiðsluvirkjum (dømi: góðskuleiðari á fiskavirki).
- B) Leiðarar á nútímans tænastrufyrirtøkum (dømi: deildarleiðari á telefyrirtøku)
- C) Arbeiðsfólk/starvsfólk á nútímans tænastrufyrirtøkum (dømi: bankakvinna).
- D) Arbeiðsfólk á siðbundnum framleiðsluvirkjum (dømi: flakakvinna).

1.2.3.2. Tey ideellu krøvini til fyrirtækurnar og heimildarfólkini

Leiðreglurnar søgdu, at fyrirtækurnar skuldu lúka nøkur ávís krøv fyrri at kunna roknast sum umboð fyrri ein lívsstíl.

Sambært leiðreglunum skuldu fyrirtækurnar í lívsstíli A hava ein konservativan leiðslubygnað.¹⁴ Her havi eg skilmarkað ein konservativan leiðslubygnað sum eina siðbundna toppstýrda leiðslu við einum stjóra á toppinum við millumleiðarum, sum hava ábyrgd á sínum økjum við starvsfólki undir sær. Talan skuldi vera um siðbundnar vinnulívsfyrirtøkur, sum hava høga støðu í samfelagnum og vísa tekin um, at tær eru eitt kent navn í samfelagnum og við

¹⁴ Vit kundu eisini kallað hetta fyrri virkis- ella leiðslumentan.

tjóðskaparligum medviti. Fyrirþókan skuldi hava millumtjóða samband. Talan kundi vera um framleiðsluvirkir og flutningsfyrirþókur, t.d. reiðarí. Heimildarfólkini skuldu verða vald út millum vælútbúnar millumleiðarar, helst útbúnir sum verkfrøðingar ella fólk við handilsskúlaútbúgving.

Heimildarfólkini, sum skuldu umboða lívsstíl B, skuldu koma frá nýmótans vinnulívsfyrirþókum við millumtjóða sambondum og nýmótans leiðslubygnaði. Ein nýmótans leiðslubygnað skilji eg sum ein flatan leiðslubygnað, har starvsfólkini arbeiða meira sjálvstøðugt, t.d. við verkætlanum og við avmarkaðum uppgávum, har fólkini sjálv hava ábyrgdina fyri teirri ávísu uppgávuni. Fyrirþókur, sum kundu koma inn í myndina her, vóru t.d. lýsingarstovur, kt- og miðlafyrirþókur. Heimildarfólkini skuldu veljast millum vælútbúnar millumleiðarar. Tá ið ein ikki kennir leiðslubygnaðin á teirri einstøku fyrirþókuni til fulnar, kann tað vera trupult at siga, um bygnaðurin er konservativur ella nýmótans. Tí hóast talan er um eina tænastrufyrirþóku, t.d. kt-fyrirþóku, har fólkini í størri ella minni mun arbeiða sjálvstøðugt, er sum oftast ein stjóri á toppinum. Men mín fatan er, at heimildarfólkini í B ofta hava størri sjálvvæði í sínum arbeiði enn í A. T.d. hendi tað, at heimildarfólkini úr B sjálv kundu svara, um tey kundu vera við í kanningini, meðan fólkini í A máttu fáa grønt ljós frá leiðsluni ella stjóranum fyri at vera við í kanningini.

Sambært leiðreglunum skuldu C'ararnir koma úr tænastruvinnuni, har teir skuldu hava eina undirskipaða støðu á arbeiðsplássinum. Talan kundi vera um krambafólk, bankafólk o.tíl., meðan D'ararnir hinvegin kundu vera arbeiðsfólk á siðbundnum ídnaðarvirkjum.

Um aldur varð sagt í leiðreglunum, at tá ið vit tosa um hugburð til enskt, hevur aldur uttan íva stóran týdning. Men tann týdningurin er so eyðsýndur, at tað er ikki áhugavert at kanna hann.¹⁵ Aldur er tí í útgangsstøðinum ikki við sum ein brigdíl. Heimildarfólkini skuldu vera millum 25 og 50 ár.¹⁶ Í leiðreglunum varð sagt, at kyn kann hava týdning fyri hugburð til ensk tøkuerð, og tí skuldu í útgangsstøðinum vera líka nógv av hvørjum kyni. Í byrjanini varð sagt, at tað skuldu vera eins nógv av hvørjum kyni í hvørjum lívsstíli, men tað kravið varð seinni slept, og í staðin varð sagt, at tey 48 fólkini skulu vera javnt býtt millum kynini.

1.3. Háttalag

1.3.1. Alment

Ein og hvør granskingaruppgáva hevur til endamáls at fáa til vegar nýggja vitan um eitt ávíst evni. Háttalagið er tað amboðið, sum vit loysa ta ávísu granskingaruppgávuna við. Greiðsluevnið er tað, sum granskarin hevur valt sær at kanna, í hesum føri nýtslu og hugburður til tøkuerð og nýggjyrði í

¹⁵ Samfelagsmálvísindaligar kanningar vísa sum heild, at tey yngri hava positivari hugburð til enskt enn tey eldri.

føroyskum. Tá ið greiðsluevnið er valt, kemur næsti spurningurin: Hvussu fari eg til verka til tess at fáa svarað spurninginum á ein nøktandi og eftirfarandi hátt? Tað hevur stóran týðning fyri úrslitið at gera sær greitt, hvat háttalag er best hóskandi og gevur tað mest eftirfarandi úrslitið.

Høvuðsspurningarnir eru tí tveir: *Hvat* er tað, eg vil fáa innlit í, og *hvussu* fáí eg innlit í tað? Svarið til tann fyrri spurningin er: Eg vil fáa innlit í hugburð, nýtslu og normar hjá føroyingum til tøkuroð og nýggjyrði. Á einum ástøðiligum stigi kunnu vit siga, at vit hava eitt *construct*, t.e. eitt hugtak, ið skal kannast, og tað avdúkingararbeiðið skal á ein ella annan hátt kunna fremjast í verki, tað skal *operationaliserast*. Í tí arbeiðinum hava vit brúk fyri nøkrum amboðum, *indikatorum*, sum vit halda kunnu siga nakað um tað, ið skal kannast. Hugburður (construct) er ein fløkt og óítøkilig stødd, sum tað er trupult at fáa tak um, og tí er neyðugt at finna indikatarar, sum eru til at hava við at gera og sum samstundis kunnu geva innlit í greiðsluevnið.

Indikatorarnir mega verða valdir við størsta umhugsni, tí eru teir væl valdir, eru reliabiliteturin og validiteturin høgur. Validitetsspurningurin er: Máti eg í roynd og veru tað, sum eg havi ætlan um at máta? Í hvussu stóran mun eydnast mær at ávísa eina nágreiniliga og ítøkiliga umboðan av eini óítøkiligari stødd? Reliabilitetsspurningurin er harafturímóti, hvussu eftirfarandi og álítandi eru úrslitini í kanningini. Kunnu vit t.d. í eini meiningakanning algilda frá kanning til fjøldina? Kunnu vit vænta at fáa sama úrslit, um vit kanna somu fólk eina ferð aftur? Kunnu ymisk fólk, sum greina tilfarið, koma til sama úrslit? Um vit kunnu svara ja til hesar spurningarnar, er reliabiliteturin góður.

1.3.2. Eygleiðaraandsøgnin

Labov sigur soleiðis um eygleiðaraandsøgnina:

The aim of linguistic research in the community must be to find out how people talk when they are not being systematically observed; yet we can only obtain these data by systematic observation. The problem is of course not insoluble: we must either find ways of supplementing the formal interviews with other data, or change the structure of the interview situation by one means or other (Labov 1972; her eftir Davies 2001: 802).

Innsavning av dátum krevur, at ein eygleiðari er til staðar, men nettupp hjávera eygleiðarans kann gera, at kanningarobjektið ber seg øðrvísi at, júst tí tað verður eygleitt. Men til ber at minka ávirkanina frá eygleiðaranum á heimildarfólkið. Labov gjørdi ta “smartu fintu”, tá ið hann skuldi kanna *r*-framburð í New York, at hann fór inn í triggjar handilsmiðstöðir og spurdi eftir vøru, sum hann visti ikki var at fáa á tí hæddini, har hann var, men á fjórðu hædd. Hann visti, at hann fór at

---

¹⁶ Í greiningunum kanni eg kortini, hvønn týðning aldur hevur.

verða beindur upp á fjórðu hædd, og það var júst það hann vildi, tí í orðingini “on the fourth floor” kom *r*’ið fyrri í teimum umstøðunum, sum hann vildi kanna (Hudson 1999: 156). Við einum slíkum háttalagi er als eingin eygleiðaraandsøgn, tí heimildarfólkini vita ikki av, at tey verða eygleidd.

Ein samrøða er ein rættiliga formlig støða, har ið eygleiðarin er sera sjónskur. Eygleiðaraandsøgnin kann koma til sjóndar á tann hátt, at tann spurdi svarar soleiðis, sum hann heldur spyrjarin helst vil hava at ein svarar. Og hetta elvir til eina óvissu í dátunum. Hetta er bæði galdandi fyri málnýtslu og málhugburð. Ein máti at avmarka ávirkanina av eygleiðararandsøgnini er at fáa heimildarfólk av sínum eintingum at siga frá eignum upplivingum. Tess meira heimildarfólkið hugsar um at siga frá, tess minni verður hugsað um eygleiðaran og hvussu ein tosar. Søgur kunnu eisini geva innlit í hugburð. Eitt kensluligt evni, t.d. um ein hevur verið í lívsvanda, ger, at frásøgu fólkið er so burtur í frásøguni, at það gloymir, at eygleiðarin er til staðar.

1.3.3. Vísindaástøði

Hvussu verður farið til verka at finna og nýta sínar greiningarbólkar? Tað eru í høvuðsheitum tveir hættir: deduktióin og induktióin. Í øðrum førinum verður byrjað í erva (*top-down*) og í seinna førinum verður byrjað í neðra (*bottom-up*). Tá ið farið verður deduktivt til verka, verður støði oftast tikið í granskingarúrslitum, sum eru til frammanundan, og hypotesur gjørdar um, hvussu eins egna granskingarobjekt (tann fjøldin, sum ein vil kanna) sær út við teimum “bólkingarbrillunum”, sum ein hevur fingið sær til ta ávísu uppgávuna. Síðani verða dáturnar innsavnaðar (úr einum úrvali av fjøldini), og at enda verður kannað, um úrslitini eru í samsvari við hypotesurnar. Hetta háttalag er altso “toppstýrt” (frá ástøði til dátur). Ein deduserar frá ástøði (hvat ein væntar at finna) og kannar, um tað samsvarar við veruleikan.

Tá ið farið verður induktivt til verka, byrjar ein vanliga uttan at vænta nakað ávíst frammanundan – ein byrjar á berum – og savnar dátur, og við støði í teimum úrleiðir ein sínar greiningarbólkar (leitar og finnur) – og ger ástøði (sí t.d. Kjørup 2000: 87 og frameftir)

Yvirskipað kunnu vit siga, at tær kvantitativu hugburðskanningarnar (E1 og E3 og E1 í E2) í høvuðsheitum byggja á deduktióin sum háttalagsligt sjónarhorn, og at tær kvalitativu dýpdarsamrøðurnar (í E2) sum útgangsstøði vórðu hugsaðar at verða nýttar induktivt. Men í tann mun ein greinar sínar samrøðudátur við bólkum, sum stava frá verandi ástøðum/háttaløgum, minkar ‘úr neðra og upp’-perspektivið.

Tann kvalitativa, hermeneutiska siðvenjan leggur dent á tað induktiva, meðan tann kvantitativa siðvenjan brúkar tað hypotetisk-deduktiva háttalagið. Í tí fyrra førinum er talan um

kanningar við fáum heimildarfólkum, nógvum spurningum, vánaligum möguleikum fyri algilding, nógvum greiningarmöguleikum. Harumframt verða dáturnar ikki greinaðar í flokkar, og granskaraluttøkan er stór. Í tí seinna førinum hava vit eitt háttalag, har spurnablað verður nýtt, við nógvum heimildarfólkum, fáum spurningum, stórum möguleikum fyri flokkingum og algilding, við fáum greiningarmöguleikum og við lítlari granskaraluttøku. Í spurnablaðskanningum, sum verða gjørdar um telefonina, er granskarin ofta als ikki við, men letur t.d. Gallup gera kanningina fyri seg. Er talan harafturímóti um eina kvalitativa kanning, er granskarin við ígjøgnum alla arbeiðsgongdina. Hann ásetur evnið, ger spurningarnar og samrøðurnar, greinar og tulkar tilfarið og ger niðurstøður.

1.3.4. Háttaløgini í kanningini

Nýtt verða trý ymisk háttaløg í kanningini (eisini nevnt: háttalagstriangulering ella eklektisma¹⁷):

- E1, meiningakanningin, er ein kvantitativ kanning við einum beinleiðis háttalagi.
- E2, dýpdarsamrøðurnar, er ein kvalitativ og kvantitativ kanning við einum óbeinleiðis háttalagi.¹⁸
- E3, grímukanningin, er ein kvantitativ kanning við einum óbeinleiðis háttalagi.

Fyrimunirnir við fleirfaldum háttalag eru størri enn vansarnir. Tað kvantitativa háttalagið í meiningakanningini (E1) gevur *yvirlit*, meðan tað kvalitativa háttalagið í samrøðunum (E2) gevur *innlit*. Sostatt fáa vit bæði breiddina og dýpdina við. Tað, sum E1 og E2 ikki geva, kann E3 hjálpa okkum við, nevnliga at fáa avdúkað ótilvitaðan hugburð. Við at endurtaka E1-spurningarnar í E2 fáa vit at vita, hvussu heimildarfólkini skilja spurningarnar – altso eitt slag av eftirliti av validitetinum. Tað, sum bindur háttaløgini saman, eru dáturnar og endamálið. Tað empiriska tilfarið byggir á samrøður og spurnabløð.

Við eini samanseting av kvalitativum og kvantitativum dátum, verður sama greiðsluevnið lýst við ymiskum háttaløgum. Grønmo (1996: 98 og frameftir) sigur, at tað eru fyrimunir við at brúka bæði kvantitativ og kvalitativ háttaløg í somu kanning. T.d. kann validiteturin eftirkannast: Er gott samsvar millum dátur um sama fyribrigdi fingnar til vegar við ymiskum háttaløgum bendir tað á, at háttaløgini hava góðan validitet. Um ymisk háttaløg vísa

¹⁷ Chrystal (2003:154) sigur um fyrimunir og vansar við eklektismu: "Eclectic accounts are justified by the multiple insights they can provide into an area of language. Their weakness is the difficulty of developing a coherent theoretical framework within which the various descriptive components can be interrelated".

¹⁸ Tað kann kallast eitt óbeinleiðis háttalag í tann mun at framsetingar og frásøgur verða tulkaðar.

samlík greiningarúrslit, kann væntast, at úrslitini ikki eru bundin at sjálvum háttaløgnum. Eru harafturímóti avvik millum greiningarúrslitini, sum byggja á ymisk háttaløg, kann hetta elva til nýggjar tulkningar. Ein samanseting av háttaløgum kann vísa eina fjølbroyttari heildarmeting av teimum kannaðu fyrbrigdunum. Tað eru fleiri móguleikar fyri samansetingum, t.d. kvalitativar kanningar sum fyrireiking til kvantitativar kanningar; kvalitativar kanningar sum framhald av kvantitativum kanningum. Til ber at nýta kvalitatív og kvantitativ háttaløg samstundis í dátuinnsavning og dátuviðgerð, sum um somu tíð bæði gevur yvirlit og innlit í dátutilfarið. Hetta verður roynt í dýpdarsamrøðunum, har ið ein partur eru skipaðir avkrossingarspurningar og ein partur eru minni skipaðir spurningar. Niðanfyrir verður meira sagt um eyðkennini við hesum trimum háttaløgnum.

1.3.4.1. Eyðkennir við meiningakanningum

Smith sigur stutt um tað kvantitativa háttalagið: "Quantitative research...The approach yields a body of numerical data, which the researcher analyzes statistically" (Smith 1988:180). Í kvantitativum kanningum verða objektivar eindir útvaldar, sum kunnu mátast og viðgerast hagfrøðiliga. Heimildarfólkini eru nógv í tali.¹⁹

Ein meiningakanning má altíð takast við fyrivarni, tí ein algildir frá einum parti av tilvildarliga útvaldum fólkum til alla fjøldina. Í greiningini av meiningakanningum verður ikki bara sagt, hvat tey spurdu halda, men eisini hvat øll hini, sum ikki eru vorðin spurð, halda. Tá ið vit t.d. siga, at tey yngru eru meira enskvinarlig enn tey eldru, byggir tað á eina algildan av úrvalinum. Skal ein algildan vera eftirfarandi, má úrvalið av heimildarfólkum vera væl umhugsað. Úrvalið má umboða fjøldina so væl sum gjørligt viðvíkjandi aldri, kyni, útbúgving, inntøku og øðrum samfelagsbrigdlum, sum kunnu hava týðning í greiningunum. Endamálið við meiningakanningum er at kunna siga nakað um fjøldina,²⁰ sum úrvalið er tikið burturúr. Tað hevur stóran týðning, at spurningarnir eru væl orðaðir við greiðum svarmóguleikum, at spyrjarin hevur áhuga í evninum, at heimildarfólkini eru áhugað og geva eftirfarandi svør. Men hesi viðurskifti vita vit einki um frammanundan. Her vænta vit, at tað tilvildarliga úrvalið umboðar fjøldina.

Í meiningakanningini er validiteturin eftir øllum at døma í lagi, burtursæð frá spurninginum um samfelagshugsjón.²¹ Verri er at siga nakað um reliabilitetin, tí vit vita ikki, um

¹⁹ Í meiningakanningum í Føroyum verða sum oftast umleið 500 fólk spurð.

²⁰ Petersen (2001: 11) skilmarkar *fjøld* soleiðis: Tær samlaðu skoringarnar, sum vit høvdu fingið, um øll fólkini, sum lúka tey ásettu krøvini, vórðu spurð, t.d. allir menninir ella øll fólkini í einum ávísam aldursbólki.

²¹ Trupulleikin var, at summi fólk ikki skiltu meiningina við samhaldsfesti og einstaklingsfrælsi.

svörini eru eftirfarandi. Fellurnar eru margar: Vit kunnu fáa tilvildarlig svör, eins og vit kunnu fáa svör, sum tann spurdi heldur granskarin vil hava. Samsvarsmeginreglan kann gera seg galdandi: Tað, sum eg sigi nú, má vera í samsvari við tað, eg segði í áðni o.s.fr. Ein vansi er, at vit kunnu vænta at fáa svör, sum eru í samsvari við ta almennu málhugsjónina í samfelagnum, hóast tann spurdi í grundini ikki tekur undir við henni.

Er ein kvantitativ kanning eftirfarandi, kann hon avdúka samanhangir millum mál og samfelag. Mannagongdin er tann, at granskarin skrásetur allar skoringar av einum málsligum brigdli og køkir við samfelagsligar eindir. Hetta verður nevnt kvantitativ korrelatiónssamfelagsmálvísindi. Undangongumaðurin á hesum øki er tann amerikanski málvísindamaðurin William Labov, sum síðani 1960'unum hevur arbeitt nógv við kvantitativum samfelagsmálvísindum. Hetta háttalagið ber hansara navn, tí tað verður kallað tað labovska paradigmið.²² Atfinningar hava verið settar fram móti tí labovska háttalagnum. M.a. hevur verið ført fram, at kvantitativar kanningar einans hava áhuga fyri samfelagsligum bólkum og tí, sum eyðkennir teir, men hava lyndi at gloyma einstaklingin í heildini. Funnist verður m.a. at, at hetta háttalagið ikki vísir, hví tann einstaki heldur tað, sum hann heldur.

Eyðkennini fyri kvantitativar kanningar eru:

- empiriskar kanningar
- umboðandi úrval av heimildarfólkum
- køking av málsligum støddum við samfelagsligar bólkar
- tíddargreiningar
- hagfrøðiligar signifikanskanningar

Úrslitið av kvantitativum kanningum er ofta tabellir, tíddir, býti, køkingar, ábendingar, mynstur ella (vantandi) samanhangir millum teir másligu og samfelagsligu brigdlarnar.

1.3.4.1.1. Hagfrøðiligt háttalag - signifikanskanningin

Tað hevur sjálvandi størri áhuga at kunna siga nakað um fjøldina sum heild enn bara um eitt avmarkað tal av heimildarfólkum. Fyri at kunna taka støðu til týðningin av munum í eini meiningakanning, nýta vit eitt amboð, sum hagfrøðingarnir hava latið okkum, sonevndar signifikanskanningar. Tað snýr seg um sannlíkisútrokningar. Kanningarnar rokna sannlíkindini fyri,

---

²² Paradigmi merkir her: Vísindaligt granskarasjónarhorn, eitt ávíst vísindaligt háttalag til eitt greiðsluevni og til eitt dátutilfar innan eitt ávíst fakøki.

at tann munur, vit hava funnið í úrvalinum av heimildarfólkum, ikki er tilvildarligur, altso sannlíkindini fyri at munirnir finnast aftur í nýggjum úrvalum av somu fjøld. Um sannlíkindini fyri tí verða roknað til yvir 95 %, loyva vit okkum at algilda út frá úrvalinum av fjøldini. Vanliga plaga vit at orða tað øvut: um vandin fyri at mistaka seg, tá ið vit algilda ein mun, vit hava funnið, er minni enn 5 %, taka vit kjansin og siga, at tað er ein munur, t.d. millum menn og kvinnur, í fjøldini. Tað verður gjørt soleiðis: $p > 0,05$ (p merkir *probability*, t.e. *sannlíkindi*). Vit siga, at munurin er signifikantur, stundum við nágreining, t.d. á 0,05-stigi.

At kalla øll úrslit, sum verða umrødd í meiningakanningini, eru signifikant. Í øllum talvum finna vit p -virðir, sum altso liggja undir 0,05. Her finna vit neyv tøl sum t.d. $p = 0,023$ ella $p = 0,003$. Um so er, at virðið liggur undir eina promillu, skriva vit $p > 0,001$. Støddin á p -virðinum sigur nakað um, hvussu viss vit kunnu vera í algildingini. Tá ið vit skriva t.d. $p > 0,001$ merkir tað, at vandin fyri at mistaka seg í algildingini er á promillustigi.

Stundum verður gjørt vart við munir, har ið signifikanskanningin gevur eitt virði millum 0,05 og 0,10. Tá snýr tað seg um virðir, sum liggja nær signifikansmarkinum, men sum ikki geva okkum nóg góða vissu fyri at kunna siga, at tann munur, sum vit hava funnið, eisini finst í fjøldini. Tá siga vit, at vit hava funnið ein ábendingarligan mun og siga tá, at hesin munur kann vera áhugaverdur at kanna umaftur, kanska við øðrum fólkum. Munir, sum liggja oman fyri 0,10, eru ikki áhugaverdir.

Sum vit síggja, nýta vit orðið signifikans í hagfrøðiligari merking, og tí hevur orðið eina neyvari merking enn í gerandismáli. *Signifikantur* merkir: sum kann algildast frá úrvali til fjøldina sum heild við heilt lítlum vanda fyri at mistaka seg (vandin er undir fimm prosent). *Ábendingarligur* merkir: sum næstan, men ikki heilt, vísir ein signifikantan mun, við einum p -virði millum 0,05 og 0,10.

Tað verða ymiskar signifikanskanningar brúktar í greiningunum, alt eftir um dáturnar eru av slagnum “antin-ella” (nominal-dátur) ella “meir ella minni” (ordinal-dátur). Til signifikanskanningar av munum í nominal-dátum nýta vit Pearson’s χ^2 og av munum í ordinal-dátum nýta vit Kruskal-Wallis, tá ið bólkarnir í bakgrundsbrigdlunum, sum skulu samanberast, eru tveir ella fleiri, ið liggja í raðfylgju hvør eftir annan. Liggja teir ikki í raðfylgju, verður Mann-Whitney-kanningarhátturin nýttur. Í korrelatiónsgreiningum²³ verður Spearman-kanningin nýtt.

²³ Í korrelatiónsgreiningum verða virðir hjá hvørjum heimildarfólki samanborin á tveimum parametrum á ordinalskalum, og ein er áhugaður í at kanna, í hvussu stóran mun talan er um ein samanhag millum virðini hjá heimildarfólkunum á teimum valdu parametrunum (spurningunum).

Spurningarnir í meiningakanningini, og sum eru signifikanskannaðir á nominalsкала (“antin-ella”), eru 3, 5a, 5b og 5c. Teir spurningar, sum eru signifikanskannaðir á ordinalskala (“meir ella minni”), eru 2, 4a, 4b, 6 og 7. Í spurningi 8 (um hugburð til enskt sum arbeiðsmál) varð bara spurt, um tey vóru positiv ella negativ. Tí er í roynd og veru talan um ein “antin-ella” spurning her. Men tað vóru nógv, sum søgdu “hvørki positiv/ur ella negativ/ur”, og tí kunnu vit siga, at svørini eru á einum “meir ella minni” trístigaskala (1: positiv/ur, 2: hvørki-ella, 3: negativ/ur). Tí verður hesin spurningur signifikanskannaður við Kruskal-Wallis (sí Kristiansen & Vikør 2006: 13-16).

1.3.4.2. Dýpdarsamrøðurnar (E2): Ein kvalitatív og ein kvantitatív kanning

Í kvalitatívum kanningum verður arbeitt við einum lagskipaðum (stratifieraðum) úrvali av heimildarfólkum. Úrvalið er sostatt strategiskt, sum merkir, at heimildarfólkini eru útvald sum nakrar prototypur²⁴ umboðandi ein størri bólk við nøkrum felags eyðkennum. Um ein prototypa er felags fyri nógv fólk í samfelagnum, er talan um eina sonevnda felagsliga stereotypu.²⁵ Í kvalitatívum kanningum verður roynt at fara í dýpdina við spurningum sum t.d.: hví halda heimildarfólkini júst tað, sum tey halda, ella hví velja summi ein málsligan atburð, meðan onnur velja ein annan?

Til tess at svara tí spurninginum verða persónligar dýpdarsamrøður gjørdar við nøkur útvald heimildarfólk, har teirra egnu frágreiðingar eru tær týðningarmestu dáturnar í greiningini. Hetta er tann sonevnda granskingarsamrøðan, har heimildarfólkið fær høvi til at greiða frá, meðan spyrjarin lurtar og roynir at eggja og halda viðkomandi til. Endamálið er at fáa innlit í t.d. royndir, hugsanir, hugburð, normar og samleika hjá heimildarfólkunum.

Í kvalitatívum kanningum verður arbeitt við:

- subjektívum støddum, sum ikki verða mátaðar
- útvaldum einstaklingum
- fáum heimildarfólkum
- úrslitum, sum hagfrøðiliga illa kunnu algildast.

²⁴ Hudson (1999:207) lýsir prototypu soleiðis: ”A prototype is a concept which is typically associated with a collection of characteristics but which has no ’definition’, no set of characteristics that are so important that they are indispensable”.

²⁵ Hudson (1999:208) sigur soleiðis um eina samfelagsliga stereotypu ”If a social prototype is shared by many people in society it is called a ’social stereotype’”.

Greiningarnar av kvalitatívum kanningum byggja ofta á brot úr samrøðunum. Smith sigur soleiðis um kvalitativar kanningar: "Qualitative research rejects numerical measures in favor of narrative data, meaning that qualitative data "appear in *words* rather in numbers"" (Smith 1988: 180).

1.3.4.2.1. Forkanning

Grundarlagið undir E2-kanningini eru samrøður. Spurnablaðið varð gjørt á felagsfundum í netverkinum. Áðrenn eg fór undir samrøðurnar, gjørði eg í februar- og marsmánaði 2002 eina forkanning fyri at fáa eina hóming av, hvussu spurnablaðið virkaði, og hvussu langa tíð tað tók at koma ígjøgnum tað. Eg fekk fimm menn, sum eg kendi, at virka sum heimildarmenn. Eg gjørði einstaklingasamrøður og eina bólkasamrøðu við tríggjar teirra.

Niðurstøðan var, at tað vóru ógreiðar orðingar og óneyðugar endurtøkur í spurnablaðnum, og tí vórðu nakrar broytingar og tillagingar gjørdar, sum gjørdur tað meira viðkomandi fyri tað føroyska samfelagið. Eg setti ein spurningur inn um nýtslu av donskum og gøtudonskum og ein spurning um málnýtslu í samskipti millum føroyingar og íslendingar, eins og nøkur ensk orð (t.d. *burnout* og *fake*) vórðu tikin burturúr og onnur kendari vald ístaðin.

Í forkanningini varð byrjað við at tveir tekstir vórðu latnir heimildarfólkunum, ætlaðir sum grundarlag undir einum orðaskifti. Hetta vóru tvey ymisk sjónarmið um málreinsing, annað fyri, hitt ímóti. Men tekstirnir virkaðu ikki eftir ætlan, helst tí at sjónarmiðini vóru so víðgongd. Heimildarmenninir fataðu sjónarmiðini sum óverulig. Tí var hesin hátturin ikki nýttur í sjálvari kannningini. Í forkanningini vóru telda og alnet roknað sum eitt øki í spurninginum um tøkuerð og nýtsluøkir. Her vísti forkanningin, at talið av enskum orðum er størri innan alnetsøkið enn telduøkið, og tí varð hetta økið býtt sundur í tvey í tí endaliga spurnablaðnum. Spurningarnir vóru ikki talmerktir, og tað var ein trupulleiki, tá ið vísast skuldi aftur til ein ávísan spurning. Í spurninginum um økissmiss var spurt um føroyskt ella enskt á filmsøkinum. Av tí at fáir filmar verða gjørdir í Føroyum, er hetta økið ikki so áhugavert í spurningum um økissmiss. Samrøðurnar vardu millum ein og tveir tímar.

Tað er eingin ivi um, at tað spurnablaðið, sum varð nýtt í dýpdarsamrøðunum, var betri enn tað, sum varð nýtt í forkanningini.

1.3.4.2.2. Samrøðurnar

Tað eru tvinnanda sløg av samrøðum: einstaklingssamrøður og bólkasamrøður. Men bólkasamrøðurnar verða ikki nýttar í greiningunum, og tí verður ikki meira gjørt burtur úr teimum her.²⁶

Háttalagið, sum nýtt verður í E2, er tann sonevnda samfelagsmálvísindaliga samrøðan (sociolinguistic interview). Í tí labovska paradigminum er samrøðan ein vanligur máti at savna dátur: ”Within the classical Labovian paradigm, the sociolinguistic interview is the standard way to collect data” (Gregersen & fl. 1994: 173). Hugtakið samrøða kann hava ymiskar skilmarkingar, men allar leggja dent á dikotomiina spurningur-svar. Samrøðan er (eitt tvívegis) samskipti bygt upp millum ein spyrjara og eitt heimildarfólk til tess at fáa upplýsingar av onkrum slag um okkurt (sbr. 1976: 116). Við hugburðssamrøðuni skal ein kanna heimildarfólkið og ikki samvirkanina. Men tað merkir ikki, at sæð verður burtur frá týðningin av teimum ytru umstøðunum: teimum felagsligu (hvør talar við hvønn), teimum fysisku (hvar fer samrøðan fram) o.s.fr. Fyrimunirnir við samrøðuháttalagnum eru m.a. at kunna tráspyrja heimildarfólkið ella greiða nærri frá, hvat tað er, tey spurdu í roynd og veru eru biðin um at svara uppá. Men samrøðuháttalagið kann vera vøkkult. Shuman (2001: 761) sigur soleiðis um hetta kenslusama háttalagið: “Social scientists who carry out surveys recognize that the responses constituting their data are shaped by the form, wording, and context of the questions, and also by the behavior and characteristics of those who do the interviewing”. Granskingarsamrøðan er meira enn gerandisligt samskipti. Hon er ein “omhyggeligt udspørgende og lyttende metode, der har til formål at tilvejebringe en grundigt efterprøvet viden” (Kvale 2001: 19). Talan er ikki um eina samrøðu millum tveir javnsettar partar, tí spyrjarin stýrir allari tilgongdini. Tað er hann, ið leggur samrøðuevnið fram, og tað er hann, ið neyvt fylgir við teimum svørum, sum tann spurdi kemur við. Granskarin hevur yvirlitið og eftirlitið. Endamálið við granskingarsamrøðuni er at fáa til vegar kvalitativar lýsingar av “interviewpersonens livsverden med henblik på fortolkning af deres betydning” (Kvale 2001: 129).

Ein samrøðustøða ávirkar heimildarfólkini á ymiskan hátt. Heimildarfólkini vísa ymiskan atburð móttvegis spyrjaranum, sum aftur kann bera seg ymiskt at móti teimum ymsu heimildarfólkunum. Summi vóru fjálturstungin, meðan onnur neyvan lótu á sær kennast. Meðan upptakarin varð gjørdur klárur, varð tosað um veður og vind fyri at skapa álit og trúnaðarkenslu. Var heimildarfólkið fjálturstungið, varð roynt at tosa eina løtu um okkurt kent, t.d. arbeiðið hjá honum/henni, ítrótt (um eg visti at hann/hon íðkaði ítrótt) o.s.fr.

²⁶ Orsøkin til at bólkasamrøðurnar ikki verða viðgjørðar í ritgerðini er, at tað heilt einfalt ikki er pláss fyri teimum.

Tað eru nakrar óskrivaðar reglur galdandi í samrøðum, t.d. er tað spyrjarin, ið byrjar og stýrir samrøðuni, meðan heimildarfólkið hinvegin ofta gevur stutt og greið svør. Hóast spyrjarin roynir at gera samrøðustøðuna so óformliga sum gjørligt, kann heimildarfólkið hava eina heilt aðra fatan av støðuni, og tað kann hava við sær, at tann spurdi kennir seg ótryggan. Tað er trupult at bera soleiðis í bandið í eini samrøðustøðu, at valdsbýtið millum spyrjara og heimildarfólk ikki kemur til sjóndar.

Heimildarfólkini upplivdu samrøðustøðuna ymiskt, men tey flestu, haldi eg, upplivdu støðuna rættiliga formliga. Allar samrøðurnar byrjaðu við, at eg las inngangsskrivið upp, har kunnað varð um verkætlanina. Síðani spurdi eg hvørt einstakt heimildarfólk, um tað kundi ganga undir treytirnar og skriva undir upp á tað. Øll skrivaðu undir upp á, at upplýsingarnar í samrøðuni kundu verða nýttar til granskingarendamál sambært treytunum í skrivinum. Eg greiddi síðani frá, at viðkomandi var ein av 48 fólki, sum eg fór at hava samrøður við, og at fólki vórðu útvald við støði í ávísnum sløgum av arbeiðsplássum. Greitt varð eisini frá, at tilfarið skuldi nýtast til eina ritgerð um mál og málsliga ávirkan á føroyskt. Eg legði dent á, at samrøðan varð gjørd í trúnaði og at heimildarfólkini varð tryggjað fullkomna navnloynd. Upplýst varð eisini fyri heimildarfólkunum, at tey kundu kanska vænta at verða boðsend eina ferð afturat til eina bólkasamrøðu saman við tveimum øðrum fólki í fyrirkuni. Upplýst varð, at Granskingarráð Føroya hevði stuðlað verkætlanini og at arbeiðið varð gjørt á Føroyamálsdeildini á Fróðskaparsetri Føroya.

Sjálv samrøðan byrjaði við at heimildarfólkið fekk eitt eintak av spurnablaðnum, sum nýtt varð til meiningakanningina (sí fylgiskjal 1). Tann parturin var skjótur at avgreiða, tí heimildarfólkini bert skuldu svara átta spurningum. Spurningur 9 um samfelagshugsjón varð umlopin, tí hann kom fyri aftur seinni. Bakgrundsspurningarnir skuldu eisini bíða. Síðan varð farið undir dýpdarsamrøðurnar. Í flestu førum lósu heimildarfólkini sjálv spurningarnar upp.

Av teimum til samans 48 samrøðunum, vórðu 45 gjørdar á arbeiðsplássinum hjá heimildarfólkunum. Tað var fyrst og fremst gjørt fyri at heimildarfólkini kundu vera í sínum kenda umhvørvi, tí tað verður hildið at hava stóran týdning, at fólki eru í kendum og tryggum umhvørvi, meðan samrøðan fer fram. Triggjar samrøður fóru fram á Føroyamálsdeildini á Fróðskaparsetri Føroya, av tí at einki hóskandi høli var tøkt á fyrirkuni.

Tá ið eg kom út á arbeiðsplássið, var eitt høli fingið til vegar, har einans heimildarfólkið og eg vóru til staðar. Útgerðin, sum nýtt varð til upptøkuna, var ein talgildur smáfløguupptakari við góðari ljóðgóðsku og ein mikrofön, sum stóð á borðinum.

Tær fyrstu samrøðurnar vórðu gjørdar 4. apríl 2002, og tann seinasta var fingin frá hondini 17. oktober 2002. Tær longstu einstaklingssamrøðurnar vardu í umleið tríggar tímar og tær stytstu í umleið hálvan annan tíma. Meginparturin av samrøðunum vardi umleið tveir tímar. Spurt varð eftir einum spurnablaði, so øll heimildarfólkini fingju somu spurningar í somu raðfylgju, men ymiskt var, hvussu prátingarsom heimildarfólkini vóru. Summi tosaðu nógv og fóru víða um, onnur hildu seg nær at teimum settu spurningunum og gjørdi fá ella eingi slank nakran veg.

Á spurnablaðnum vóru lutvíst avkrossingarspurningar (til kvantitativar greiningar) og lutvíst minni skipaðir dýpdarspurningar (til kvalitativar greiningar). Til samans vóru yvir hundrað spurningar. Tað eintakið, sum heimildarfólkið fekk, var tólv síður til longdar og innihelt bara teir skipaðu spurningarnar. Eg hevði sjálvur mítt egna eintak við nógvum dýpandi ískoytisspurningum, og krossaði av á tí. Eg valdi at lata heimildarfólkum eina og eina síðu, og tá ið samrøðan var liðug, vórðu bløðini savnað inn aftur og heft saman.

Teir flestu skipaðu spurningarnir vórðu orðaðir á tann hátt, at tann spurdi skuldi seta ein kross á einum stiga við útmørkunum t.d. “heilt ósamd/ur” ella “heilt samd/ur”. Stigin var býttur sundur í fimm ótalmerktar puntar, t.d. sp. 3.4.: “Tey fólk í heiminum, sum ikki hava enskt sum móðurmál, eiga at læra seg at brúka enskt sum altjóðamál”:

heilt ósamd/ur/___/___/___/___/___/heilt samd/ur.

(spurnabløðini síggjast í fylgiskjali 2 og 3).

1.3.4.2.3. Høvuðsevnini í dýpdarsamrøðunum

Evnini í dýpdarsamrøðunum vóru:

1. Mál í útbúgvingskipanini
2. Altjóðamál
3. Økissmissur
4. Tøkuorð og evnisøkir
5. Korpus
6. Málpolitikkur

Av hesum seks evnunum havi eg valt at viðgera fyra (2, 3, 4, 5) í hesi ritgerðini. Í fyrsta lagi var eg noyddur at gera eitt úrval, tí tilfarið er so stórt. Í øðrum lagi haldi eg, hesi fyra evnini lýsa væl evnið, sum her verður kannað. Úrvalið er sjálvandi subjektivt og sigur nakað um, hvat eg haldi vera áhugavert at kanna.

Síðsti partur av spurnablaðnum snúði seg um heimildarfólkið. Spurt varð um aldur, kyn, útbúgving, arbeiði, um tey vóru gift, tal av fólki í húskinum, um tey høvdu teldu og alnet heima, um teirra samband við útlond, um tey høvdu útlenskar vinir, um tey høvdu búð uttanlands, ferðing og frítíðaráhugamál. Eisini sluppu heimildarfólkinum at meta um sín egnu førleika at skriva, lesa og tosa enskt.

Í greiningarpartinum verður hvørt av teimum fyra evnunum greinað og tulkað eftir einum ávísimum mynstri. Fyrst verða avkrossingarnar viðgjørdar og síðan verður roynt at tulka tann hugburðin, sum kann lesast út úr tilfarinum. Her verður hugt at temum, grundgevingum, frásøgum, nýtslu av lýsingarorðum o.s.fr.

Samanumtikið haldi eg, at hesi evnini geva eina mynd av støðuni hjá føroyingum til spurningin um enska ávirkan á føroyskt yvirhvøvd. Og undir øllum evnunum, sum verða viðgjørd, er tað áhugavert at royna at fáa innlit í og gera sær tankar um ta funktiúnina, sum fólk halda málið hevur í samfelagnum.

1.3.4.2.4. Mannagongdin í sambandi við úrvalið av heimildarfólki

Tað vísti seg at vera stórus áhugi fyri kanningin, og tí gekk væl at finna heimildarfólk.

Kontaktfólkinum á fyrirkunnum vóru sera áhugað í kanningin og lótu fegin fólk. Í summum førum kendi eg kontaktfólkinum. Tvær fyrirkur lótu seks heimildarfólk, bæði ervafólk og neðrafólk. Hinar lótu antin ervafólk ella neðrafólk.

Fjúrta fyrirkur eru umboðaðar í kanningin, av teimum eru ellivu í Havn, tríggjar í Klaksvík, tvær í Fuglafirði og ein í Kollafirði. At so nógvar fyrirkur vórðu valdar í Havn, var fyrst og fremst av praktiskum orsökum. Tá ið kanningin ikki hevur eina landafrøðiliga umboðandi breidd, ber ikki til at kanna, um hugburðsmunir eru millum økini í Føroyum.

Tær flestu fyrirkurnar eru væl kendar í Føroyum, “hava eitt navn” og hava høga støðu í samfelagnum. Tær elstu eru stovnaðar fyri umleið hundrað árum síðani og tær yngstu eru frá 1990’ unum. Allar fyrirkurnar, sum umboða lívsstíl A og B (ervafólk í siðbundnum vøruframleiðandi fyrirkum og ervafólk í nútímans tænastufyrirkum) hava samskipti við útheimin, annaðhvørt beinleiðis við ferðasambandi ella útflutningi av vørum og tænastum ella umvegis alnetið. Neðrafólkinum (C og D) koma frá kendum fyrirkum.

Eg setti meg í samband við fyrirkurnar antin við at ringja ella við at senda eitt teldubrev, har greitt varð frá verkætlanini. Hetta var ein heilt óformlig kunning við tí endamáli at fáa fyrirkuna áhugaða í verkætlanini og at fáa hana at útvega heimildarfólk. Tá ið so fyrirkun

hevði játtað at vera við, fekk hon meira nágreiniliga at vita um verkætlanina. Síðani sendi eg eitt formligt skriv til fyrítøkuna. Hetta skriv varð nýtt sum ein sáttmáli millum heimildarfólkið og meg (sí fylgiskjal 4).

Fyrítøkan fekk at vita, um heimildarfólkini skuldu vera menn ella kvinnur, leiðarar ella arbeiðsfólk, hvør aldur var tann besti o.s.fr. Síðan stóð tað til fyrítøkuna at finna fólkini. Tá ið ein tíð var fráliðin, komu boð um, at nú vórðu fólkini funnin. Síðani varð ein tíð avtalað, tá ið samrøðan skuldi vera. Eg møtti so upp á fyrítøkuni til ta avtalaðu tíðina, og tá var heimildarfólkið til reiðar og eitt rúm tøkt til samrøðuna. Kaffi og køkur stóðu á borðinum, og eg kendi meg altíð vælkomnan á fyrítøkurnar. Onkuntíð fekk eg gávur frá fyrítøkuni, tá ið liðugt var. Oftast var kontaktfólkið leiðari (deildarleiðari, starvsfólkaleiðari e.tíl.). Orðið lívsstíllur varð ongantíð grett. Bert tvær av teimum spurdu fyrítøkunum vildu ikki vera við.

Tað eru fleiri kvinnur enn menn við í kanningini: 28 kvinnur og 20 menn, og býtið skiftir nakað innan teir ymsu lívsstíllarnar. Í byrjanini varð sagt, at av teimum 12 heimildarfólkunum í hvørjum lívsstíli skuldu vera seks menn og seks kvinnur. Men seinni fóru vit frá tí og søgdu í staðin, at tað skuldu vera 24 menn og 24 kvinnur. Ein grund til ta vantandi kynsligu javnvágina er, at tað var trupult at finna nóg nógvar mannlígar B'arar og C'arar, sum luku tær ásettu treytirnar. Tað lítla fýroyska samfelagið setur sínar sjálvsøgdu avmarkingar.

Í talvu 1 síggja vit sløgini av fyrítøkum og kynsbýtið í hvørjum lívsstíli:

Talva 1. Slag av fyrítøkum í teimum fyra lívsstíllunum

A			B			C			D		
	M	Kv		M	Kv		M	Kv		M	Kv
Ein flutningsfyrítøka	3	0	Ein kt-fyrítøka	2	1	Tveir bankar	3	3	Tvey fiskavirkir	0	6
Ein smiðja	3	0	Ein telefyrítøka	3	0	Ein telefyrítøka	0	3	Eitt ídnaðarvirki	3	0
Tvey fiskavirkir	0	6	Ein edv-fyrítøka	0	3	Ein handilsketa	0	3	Eitt trolvirki	3	0
			Ein lýsingafyrítøka	0	3						
Tils.	6	6		5	7		3	9		6	6
Tils.		12			12			12			12

1.3.4.2.5. Heimildarfólkini – aldur, útbúgving, arbeiði

Aldurin á heimildarfólkunum liggur millum 22 og 50 ár. Miðalaldurin er 33,35 ár. D'ararnir hava tann lægsta miðaladurin, 27,4 ár og B'ararnir hava tann hægsta, 37,3 ár. A'ararnir og C'ararnir hava sama miðalaldur: A 34,3 og C 34,4 ár. Av teimum 48 fólkunum eru 33 funnin á arbeiðsplássum í Havn og 15 uttan fyri Havnina. Av teimum 15 eru 9 D'ararnir, 3 A'arar og 3 B'arar. Umboðini fyri

lívstíll A og B hava sum heild hægri útbúgving. Her finna vit universitetsútbúnar verkfrøðingar av ymiskum slag, fólk við hægri handilsháskúla o.s.fr. Undantøkini eru ein A'ari, ið er virkisleiðari, og sum hevur trí ára miðnámsútbúgving innan fiskivinnu á yrkisgymnasialum stigi, og ein annar A'ari, sum arbeiðir sum formaður á einum flakavirki, og sum ikki hevur nakra útbúgving eftir fólkaskúlan. Í hesum førinum læt eg leiðarastøðuna á arbeiðsplássinum viga tyngri enn útbúgving, tá fyrítøkan ikki kundi ganga undir báðar treytirnar um leiðarastøðu og langa útbúgving.

C'ararnir og D'ararnir eru eitt sindur meira samansettir viðvíkjandi útbúgving enn tey í erva. Helvtin av C'arunum hevur handilsskúla og bankaskúla (her eru tveir bankar umboðaðir). Hinir C'ararnir, sum eru funnir í einum handli og á eini telefyrítøku, hava antin ongan skúlagongd ella miðnámskúla. Helvtin av D'arunum hevur onga skúlagongd eftir fólkaskúlan. Hinir D'ararnir hava eitt nú handilsskúla ella FHS.

Lívstíllur A

Teir tríggir menninir á flutningsfyrítøkuni í A hava students- ella hf-prógv og hava hægri útbúgving, t.d. univeristetsútbúgving. Teir hava búð uttanlands millum fyra og sjev ár. Ein av smiðjumonnum hevur universitetsútbúgving, meðan hinir báðir hava maskinmeistaraútbúgving. Annar teirra hevur búð eitt skifti uttanlands.

Kvinnurnar á teimum báðum fiskavirkjunum hava allar leiðarastøðu. Men yrkisliga bakgrund teirra er rættiliga ymisk. Ein er verkfrøðingur, fyra hava okkurt slag av miðnámskúla og miðallongum útbúgvingum, meðan ein als onga útbúgving hevur. Henda fyrítøkan kundi ikki ganga undir treytirnar við aldri, útbúgving og leiðarastøðu. Í hesum føri læt eg leiðarastøðuna vera avgerandi og fekk eina kvinnu í hóskaandi aldri. Onkur teirra hevur búð upp í átta ár uttanlands, meðan aðrar altíð hava búð í Føroyum. Í lívstíli A eru fyra ymisk arbeiðspláss umboðað við seks monnum og seks kvinnum.

Lívstíllur B

Á kt-fyrítøkuni mátti eg víkja frá kravinum um sama kyn, tí at fyrítøkan hevði ikki trí fólk av sama kyni, sum luku krøvini um leiðarastøðu og aldur. Her valdi eg leiðarastøðuna fram um kyn. Kvinnan hevur búð fleiri ár uttanlands í sambandi við útbúgving. Annar maðurin arbeiðir við kt og hevur búð uttanlands í seks ár í sambandi við lestur. Hin er kt-stjóri og hevur útbúgving frá handilsháskúla. Hann hevur búð umleið tíggju ár uttanlands í sambandi við arbeiði og lestur.

Ein telefyritøka læt triggjar verkfrøðingar, tveir eru leiðarar og ein stjóri Ein er føddur og uppvaksin uttanlands. Allir triggir hava búð uttanlands millum fimm og ellivu ár.

Av eini edv-fyritøku fekk eg triggjar universitetsútbúnaar kvinnur. Tær hava allar búð uttanlands millum hálvannað ár og tíggju ár. Ein teirra er fødd í Danmark, men flutti til Føroya, tá hon var fimm ára gomul.

Tær triggjar kvinnurnar frá lýsingastovuni hava allar búð uttanlands í sambandi við lestur og arbeiði frá hálvum ári til fyra ár. Tvær teirra eiga fyritøkuna, meðan tann triðja er í læru. Hon hevur arbeitt nógv innan hetta økið, áðrenn hon fór at læra. Tvær hava studentaskúla og ein hevur handilsskúla. Her eru fyra fyritøkur umboðaðar, fimm menn og sjeu kvinnur.

Lívstíllur C

Her eru fólk frá tveimum bankum, eini handilsketu og eini telefyritøku. Annar bankin er umboðaður við trimum kvinnum, sum arbeiða við kassan. Tær hava allar handils- og bankaskúla. Tvær hava ikki búð uttanlands, meðan tann triðja hevur búð eina stutta tíð uttanlands. Hin bankin er umboðaður við trimum monnum. Ein arbeiðir við kt, ein annar á fyrisingardeildini, meðan tann triði arbeiðir við kassan. Tveir teirra hava búð eitt skifti uttanlands, annar teirra er føddur uttanlands.

Av teimum trimum krambakvinnunum hava tvær onga skúlagongd eftir fólkaskúlan, meðan ein hevur tikið ein part av miðanámskúla. Tvær hava búð uttanlands, og ein hevur einans búð í Føroyum.

Av teimum trimum kvinnunum frá telefyritøkuni hava tvær altíð búð í Føroyum, meðan ein hevur búð í øðrum londum. Her eru fólk av fyra fyritøkum, triggir menn og níggju kvinnur. Tað var lættari at finna kvinnur enn menn í hesum lívsstíli.

Lívstíllur D

Heimildarfólkini í hesum lívsstíli eru arbeiðsfólk á ídnaðarvirkjum. Sum heild hava tey líttla og onga skúlagongd. Fimm av teimum seks kvinnunum av fiskavirkjunum hava onga skúlagongd eftir fólkaskúlan; ein hevur hægri handilsskúla. Tvær eru føddar uttan fyri Føroyar, men kenna seg sum føroying. Ein hevur arbeitt uttanlands í nøkur ár, meðan hinar altíð hava búð í Føroyum.

Av monnunum á ídnaðarvirkinum hevur ein onga skúlagongd eftir fólkaskúlan, ein hevur FHS og ein hevur studentsprógv. Ein hevur búð longri tíð uttanlands, annar hálv ár í øðrum landi, og ein hevur alla sína tíð búð í Føroyum.

Tveir av monnunum av trolvirkinum hava ávikavist handilsskúla og FHS, meðan ein onga skúlagongd hevur eftir fólkaskúlan. Tveir teirra hava altíð búð í Føroyum; ein hevur búð eitt stutt skeið í øðrum landi. Her eru fýra virkir umboðað við seks monnum og seks kvinnum.

1.3.4.2.6. Yvirlit yvir heimildarfólk og fyrítøkur

Í yvirlitinum niðanfyrir síggja vit aldur og útbúgving hjá øllum heimildarfólkunum, men nøvnini eru uppspunnin: A'ararnir byrja við A, B'ararnir við B o.s.fr.

Talva 2. Fyrítøkur og heimildarfólk

A Høg – siðbundin	Flutningur	Arni, 45 ár, verkfrøðingur
		Alvi, 33 ár, universitetsútbúgving í leiðslu
		Ari, 29, ár, miðallanga útbúgving
	Smiðja	Atli, 39 ár, fólkaskúla, yrkisútbúgving
		Anton, 38 ár, fólkaskúla, yrkisútbúgving
		Andri, 27 ár, verkfrøðingur
	Fiskavirki	Anna, 32 ár, handilsskúla, universitetsútbúgving
		Alma, 28 ár, verkfrøðingur,
		Alda, 26 ár, fiskivinnuskúla
	Fiskavirki	Andrea, 42 ár, fólkaskúla
		Aldis, 33 ár, studentaskúla, stutta útbúgving
		Ata, 40 ár, studentaskúla, miðallanga útbúgving
B Høg – nýmótans	Kt	Baldur, 35 ár, handilsháskúla
		Bjarni, 35 ár, handilsháskúla
		Birna, 35 ár, handilsskúla
	Tele	Bergur, 48 ár, verkfrøðingur
		Búi, 50 ár, verkfrøðingur
		Bjørn, 35 ár, verkfrøðingur
	Edv	Bera, 34 ár, handilsskúla
		Bára, 47 ár, universitetsútbúgving
		Brynja, 37 ár, universitetsútbúgving
	Lýsinga- fyrítøka	Barbara, 31, ár, studentaskúla, miðallanga útbúgving
		Beata, 36 ár, handilsskúla, miðallanga útbúgving
		Björg, 25 ár, studentaskúla, miðallanga útbúgving
C Lág - nýmótans	Banki	Cecilia, 40 ár, handilsskúla
		Carla, 38 ár, handilsskúla
		Christa, 39 ár, handilsskúla
	Banki	Chriss, 33 ár, handilsskúla, eftirútbúgving
		Christian, 31 ár, handilsskúla
		Carl, 23 ár, handilsskúla
	Handil	Carolina, 32 ár, fólkaskúla
		Carola, 45 ár, fólkaskúla
		Carina, 37 ár, handilsskúla
	Tele	Camilla, 29 ár, HF
		Clara, 22 ár, studentaskúla
		Charlotta, 44 ár, handilsskúla
D Lág – siðbundin	Fiskavirki	Dagunn, 30 ár, fólkaskúla
		Dagbjørt, 32 ár, fólkaskúla
		Diana, 27 ár, handilsskúla
		Døgg, 26 ár, fólkaskúla

	Fiskavirki	Drós, 39 ár, fólkaskúla
		Dagmar, 30 ár, fólkaskúla
	Ídnaðarvirki	Dávur, 22 ár, fólkaskúla
		Djóni, 27 ár, handilsskúla
		Dan, 25 ár, studentaskúla
	Trolvirki	Demmus, 23 ár, handilsskúla
		Dánjal, 24 ár, fólkaskúla
		Dagfinnur, 24 ár, handilsskúla

1.3.4.2.7. Tøknilig útgerð og útskriving

Útgerðin, sum varð nýtt til upptøkunar, var ein talgildur smáfløguupptakari av slagnum Sony walkman MZ-N707. Allar smáfløgurnar vórðu kopieraðar yvir á fløgur, sum síðani vórðu kopieraðar inn í telduna. Alt greiningararbeiðið við upptøkunum er sostatt gjørt á teldu. Eg havi nýtt forritið *Wavelab* til redigering av ljóðffílum.

Fyrst vórðu allar samrøðurnar kopieraðar inn í telduna í heilum líki. Síðani klipti eg tær einstøku samrøðurnar sundur og setti saman aftur eftir evnum. Soleiðis havi eg fingið nýggjar arbeiðsfílur skipaðar eftir evnum, t.d. *enskt sum altjóðamál, tøkuorð & evnisøkir, korpus* o.s.fr. Henda mannagongd lætti munandi um greiningararbeiðið. Men fyrst máttu allar samrøðurnar lurtast væl ígjøgnum og markast (taggast). *Wavelab* hevur ein tekststrong at skriva í, soleiðis at eg fekk sett eitt merki við, har ið eitt nýtt evni byrjaði í samrøðuni. Hetta var ógvuliga tíðarkrevjandi, men við teirri markingini, sum eg gjørði, er tað lætt at finna eitt ávíst evni aftur hjá tí ávísa heimildarfólkinum. Eg havi kannað, hvussu langa tíð tað tekur at finna eitt ávíst brot hjá einum ávísnum heimildarfólki. Tað tekur minni enn ein minutt.

Samrøðurnar vórðu síðani lutvíst avskrivaðar. Studentar á Føroyamálsdeildini og onnur hjálptu til við avskrivning av bondum. Avskrivvararnir fingur leiðbeining um, hvussu avskriftin skuldi vera, saman við einum dømisteksti. Boðini til avskrivvararnar vóru í stuttum tey, at alt tað og bara tað, sum var á fløguni, skuldi við á avskriftina, tí avskriftin og fløgan skuldu vera samlík. Um avskrivvarin setti okkurt inn, sum ikki var á fløguni, skuldi tað setast í hornklombur. Fyri at gera mun á spyrjara og heimildarfólki, varð spyrjarin nevndur A og heimildarfólkið B; tíðarkodur (minuttur og sekund) skuldu viðmerkjast fyri at kunna finna afturáftur á fløguni. Teknini, sum nýtt verða í útskriftini, eru:

<xxx> Óskiljandi tala

... Avbrotin setningur

(...) Burturúrløga

Ein stuttur steðgur í samrøðuni; ein longri steðgur hevur ## o.s.fr.

[látur] Látur

[ ] Orð sett inn, sum vantar eftir samtekstinum.

Í ritgerðini havi eg valt at endurgeva samrøðuúrdráttirnar við vanligari føroyskari stavseting til tess at gera tað meira lesaravinarligt.²⁷ Tað ber í sær, at orð, sum eftir samtekstinum vanta, eru sett inn.

Fyrst lurtaði eg alt tilfarið ígjøgnum fleiri ferðir fyri at fáa eina heildarmynd. Síðan vórðu brot tikin úr hvørjum evni. Samstundis og eisini við seinni gjøgnumlestri hevur verið roynt at finna samanhangir, eins og mótsagnir eisini eru tiknar fram og viðgjørðar. Roynt hevur verið at finna mynstur og samanhangir bæði í teirri einstøku samrøðuni og samanhangir sum kunnu sigast at vera umboðandi fyri fleiri samrøður í sama lívsstíli. Roynt verður alla tíðina at seta útsagnir í samband við tað yvirskipaða ástøðið um lívsstíl. Men annars verður eisini slíkt tikið við, sum eg meti kann hava áhuga og týdning fyri heildarfatanina av hugburði hjá tí einstaka heimildarfólkinum. Í greiningar- og tulkningarpartinum verður alla tíðina roynt at hava í huga tær ytru umstøðurnar, sum samrøðan er vorðin til undir.

1.3.4.3. Grímukanningin (E3) – ein kvantitativ kanning

1.3.4.3.1. Alment um grímukanningar

Her verður í stuttum sagt nakað um grímukanningar sum heild. Meira kann lesast um ta føroysku grímukanningina í 3. parti.

Hudson sigur um sambandið millum málburð og persónmensku: “One person can draw conclusions about another person’s character and abilities simply on basis of how that person speaks, regardless of the content of what they say” (Hudson 1999: 206).

Við støði í málburðinum hjá einum persóni kunnu vit gera okkum eina mynd av, hvussu persónurin er. Vit gera tað, tí vit hava brúk fyri hesum kunnleikanum, og vit hava onga betri keldu enn júst málið. Kunnleikin um persónmenskuna hjá hinum er neyðug, tí hann ávirkar okkara egna atburð í samskiftinum. Út frá málburðinum kunnu vit siga nakað um ta felagsligu bakgrundina hjá honum/henni. Málið er sostatt ikki bert ein samskiftismiðil, men í eins stóran mun ein miðil, ið avdúkar nakað um persónin. Hudson (1999: 207) sigur, at: “speakers use their linguistic choices in order to locate them selves socially in a multi-dimensional space, as an ‘act of identity’(...) speakers are transmitting information about ‘the kind of people they are’ all the time while speaking”. Vit gera okkum eina mynd av persóninum, sum tosar so ella so, og tað ber við sær, at vit við støði í

²⁷ Undantøk eru smáorð sum t.d. *asso* (altso), *akkrasum* (akkrát sum), *såvirt* (sovorðið) fyri at geva tekstinum ein talumálsligan dóm.

málburðinum ímynda okkum, at fólk sum hava ein ávísan málburð, eru so ella so. Tað merkir, at vit algilda: Fólk, sum tosa á ein ávísan hátt, hava tey og tey eyðkennini. Hetta er tað, sum í samfelagsmálvísindum, verður kallað *sosialar typur*, sum merkir ‘slag av fólk’, t.d. ‘flakakvinnur’, ‘akademikarar’, ‘muslimar’, ‘ítróttarfólk’ o.s.fr.

Hvør av hesum er ein prototypa og hevur nøkur eyðkenni, t.d. intelligens, vinsemi, sum vit meta positivt ella negativt. Hava nógv fólk nøkur eyðkenni í felag, tosa vit um *sosialar stereotypiir*. Vit vilja gjarna seta fólk í bás fyri at vita, hvørji tey eru og hvussu tey eru. Og tá er skjótt, at okkara meting av øðrum byggir á fordómar. Hudson (1999: 208) skilmarkar fordóm soleiðis: “A prejudice is a characteristic of a social stereotype which is only weakly predictable from the other characteristics (or even not predictable at all)”. Ein málsligur fordómur er eitt eyðkenni, sum vit vænta fólk hava, og sum byggir á málburð. Talan verður sett í samband við hetta eyðkennið, tí vit halda at slík fólk tosa soleiðis. Málburðurin kann siga nakað um persónin. Hudson (s. 209) sigur: “The way a person speaks is simply a clue to social information”. Vit kunnu gera eitt dømi: Eitt samfelag verður hildið at hava stereotypiina S, sum verður hildin at vera negativ, t.d. at fólk halda, at limir í S eru vanvirðisligir. Tað næsta er, at atburðurin, sum eyðkennir S, fær somu meting, t.d. um limir í S roykja pípu, so vilja fólk halda, at tað at roykja pípu er vanvirðisligt. Og nú er sambandið við málið klárt: Fólk halda at málburðurin hjá hesum fólkunum í S er vanvirðisligur. Soleiðis lýsir Hudson sambandið millum talu og eyðkenni hjá fólk.

Hetta sum her er sagt, er tað ástøðiliga grundarlagið undir grímukanningum. Uttan at spyrja beinleiðis um tað, vilja vit hava at vita: “What kind of person do you think uses such-and-such a form?” (Hudson 1999: 212).

Ofta hava grímukanningar verið framdar við at nýta heilt ymisk málbrigdi sum ‘stimulus-røddir’,²⁸ t.d. ymisk mál (sum í teimum fyrstu kanningunum av hesum slag gjørdar í Kanada við enskum og fronskum stimulusrøddum²⁹) ella heilt ymiskum dialektum. Ofta vísa hesar kanningar tað úrslit, at røddir, ið umboða prestisju-frábrigdi (høvuðsmál, standardmál) standa seg betur viðvíkjandi einstaklingsvendum metingardrøgum, sum hava við persónliga *kompetansu* og *felagsligan* status at gera, meðan onnur brigdi (t.d. dialektir) standa seg betur viðvíkjandi kollektivt-vendum eyðkennum, sum hava við persónligan *sociabilitet* og felagsligt *samhaldsfesti* at gera.

Kanningar í Danmark hava víst, at talan kann eisini vera um ein annan mun (eina aðra dimensjón), nevnliga *superioritet* mótvegis *dynamikki* (Kristiansen 2001). Superioritetsdimensjónin inniheldur skalar sum t.d. *dámligur-ódámligur*, *álítandi-óálítandi* og

²⁸ Í praksis merkir tað upplestrarar við ymsum málsligum eyðkennum.

intelligentur-óintelligentur. Hinvegin inniheldur dynamikkdimensjónin t.d. skalarnar *sjálvstøðugur-ósjálvstøðugur, áhugaverdur-lítið áhugaverdur*. Ein dansk kanning vísir, at ensklitið mál serliga verður sett í samband við “*interessantheit, modernitet og ungdom*”. Hinvegin vísir kanningin, at ung halda, at tey, ið ikki nýta ensk ensk orð, virka “*mere begavet og mere pålidelig end hvis man bruger engelske ord*” (Heidemann Andersen 2004: 211).

1.3.4.3.2. Háttalagið

Tað háttalagið, sum her verður lýst, verður á enskum kallað *matched guise* (á donskum og norskum ofta nevnt *masketest*). Eg havi valt at nýta orðið *grímukanning*, av tí at tað veruliga endamálið við kanningini er fjalt fyri heimildarfólkunum. Hetta er eitt óbeinleiðis háttalag, sum verður nýtt í samfelagsmálvísindum til tess at fáa kunnleika um ómedvitandi hugburð hjá heimildarfólki. Tað er ein royndur lutur, at tað ofta gevur lítið eftirfarandi úrslit at spyrja beinleiðis t.d.: Hvat heldur tú um ein persón, sum tosar so ella so? Tí eru onnur háttaløg ment, har ið til ber at fáa upplýsingar um hugburð uttan at heimildarfólkini beinleiðis verða spurð um hann.

Grundarlagið undir grímukanningum er, at málburðurin hjá tí einstaka kann avdúka hugburðin, sum heimildarfólkini í grímukanningini hava til tey, sum tosa á ein ávísan hátt. Ella sagt øðrvís: hvørjar stereotypiir heimildarfólkini hava um sambandið millum mál og persónar. Hudson sigur (1999: 211) at “*People thus use the speech of others as a clue to non-linguistic information about them, such as their social background and even personality traits like toughness or intelligence*”.

Tann kanadiski felagssálarfrøðingurin, Wallace Lambert, menti í 1960’unum ta sonevndu “*Subjective Reaction Test*” (Hudson 1999: 212), og síðan hava aðrir granskarar nýtt og ment hetta háttalagið meira, t.d. Labov. Í “*reaktiónstestini*” nýtir granskarin nakrar upptøkur við fólkum, sum lesa eitt stutt brot upp. Innihaldið í upplestrunum er tað sama. Heimildarfólkini skulu so lurta eftir upplestrunum, einum fyri og øðrum eftir, og svara á einum spurnablaði um hvønn einstakan upplestur.

Reaktiónstestini hevur sínar veikleikar, t.d. kann raddarkvaliteturin vera ein veikleiki við hesum háttalagnum. Veikleikin við ymiskum raddarkvaliteti er eyðsýndur. Um vit t.d. vilja kanna hugburð hjá tvímælingum í enskum og valisiskum, er tað óheppið at velja eina djúpa enska rødd og eina snjalla valisiska rødd, tí tær kunnu skugga fyri tí reint málsliga. Fyri at minka um tann mun, sum raddarkvaliteturin millum talarar kann hava, menti Lambert ta sonevndu

---

²⁹ Lambert 1967. Sí eisini Hudson 1999: 212-13 og Thøgersen & Kristiansen 2006:10.

grímukanningina (Matched Guise technique). Grímukanningin roynir at koma sær undan tí vansanum við at nýta somu rødd meira enn eina ferð. Á tann hátt verður raddarkvaliteturin ikki avgerandi fyri, hvussu fólk meta talaran. Simpson (2001: 293) lýsir hetta háttalagið soleiðis:

In such experiments, which employ the Matched Guise technique, subjects hear tapes which include recordings of the same passage read by the same speaker but in different accents. The subjects are then asked to evaluate what they imagine to be different speakers in terms of such characteristics as intelligence, ambitiousness, friendliness, honesty, and so on. It is striking that the same individual can be ranked differently on such scales depending on the accent used.

Í døminum hjá Simpson er *accenturin* ymiskur. Í okkara kanning er tað *nøgdin* av enskum tøkuorðum, ið er ymisk. Sum Simpson vísir á, kann sami persónur verða mettur ymiskt, alt eftir hvønn accent hann nýtir. Í okkara føri merkir tað, at sami persónur kann verða mettur ymiskt, alt eftir um hann nýtir føroysk ella ensk orð.

2. PARTUR

MEININGAKANNINGIN

2.1. Inngangur

Í hesum partinum verður ein roynd gjørd at greina og tulka hugburð hjá føroyingum til enskt og nýtslu av enskum. Háttalagið í hesum partinum var ein meiningakanning, sum varð gjørd í mars mánaði í 2002. Henda kanning var eisini partur av tí felags norðurlensku verkætlanini *Moderne importord i sprogene i Norden*.

Meiningakanningina gjørdi eg saman við einum støddfrøðiligum studentaskúlaflokki (2. g.) í Hoydølum.³⁰ Næmingarnir átóku sær uppgávuna fyri eina ávísa upphædd, ið skuldi nýtast til eina námsferð (sí fylgiskjal 5). Av tí at næmingarnir ikki høvdu roynt hetta áður, var neyðugt at greiða teimum gjølliga frá, hvat og hvussu teir skuldu spyrja og um hvussu teir skuldu krossa av á spurnablaðnum. Fyrst greiddi eg teimum frá endamálinum við kanningini. Tá ið tey høvdu fingið samband, skuldu tey siga, hvørji tey vóru, hvat tey vildu og hvønn tey ringdu fyri. Og tey fingtu at vita, hvussu tey skuldu greiða frá endamálinum við kanningini. Tey fingtu útflyggjað eitt eintak av spurnablaðnum at spyrja eftir. Fyri at avmarka ”veit ikki-svørini” skuldi tann móguleikin ikki verða lisin upp fyri heimildarfólkunum sum ein svarmóguleiki.³¹ Men um tann spurdi segði ”veit ikki” ella okkurt, ið kundi tulkast soleiðis, skuldi tað svarið sjálvandi krossast av. Mín uppgáva í hesi arbeiðsgongdini var at síggja til, at næmingarnir gjørdtu tað, sum teir skuldu og gjørdtu tað rætt. Næmingarnir skuldu ringja út til heimildarfólkini, seta teimum spurningarnar og krossa av á spurnablaðnum.

Meiningakanningin varð gjørd trý kvøld millum kl. umleið 18 og 22.30. Vit nýttu telefonirnar á Føroyamálsdeildini og hjá Føroysku málnevndini. Hesir báðir stovnar eru undir somu lon. Í flestu førum sat ein næmingur við hvørja telefon, og hann bæði spurdi og krossaði av á spurnablaðnum. Í einstøkum førum sótu tveir næmingar saman, har annar spurdi og annar krossaði av – avkrossarin hoyrði samrøðuna gjøgnum hátalaran á telefonini.

2.1.1. Úrvalið av heimildarfólkum

Úrvalið av heimildarfólkum er hetta: 262 menn (48,8 %) og 269 kvinnur (50,1 %). Í seks førum vanta upplýsingar um kyn (1,1 %). Tann 1. januar 2001 vóru 51,8 % av føroyingum menn og 48,2

³⁰ Gallup Føroyar varð sett á stovn stutt eftir, at meiningakanningin var farin fram, nevniliga í apríl mánaði í 2002.

³¹ Tað slagið av spurningum hevði eina rammu rundan um svarmóguleikan í spurnablaðnum, har ”veit ikki” lá uttan fyri rammuna.

% kvinnur. Býtið millum kynini í kanningini er tísil á heilt góðari leið, tá ið hugsað verður um býtið í samfelagnum sum heild.

Heimildarfólkini eru býtt sundur í fyra aldursbólkar: Undir 30 ár, 30-44 ár, 45-59 ár og 60 ár og eldri. Aldursbýtið í kanningini vísir nakrar skeivleikar samanborið við aldursbýtið í samfelagnum sum heild. Her niðanfryri er eitt yvirlit yvir aldursbýtið í kanningini samanborið við aldursbýtið í Árbók fyri Føroyar 2001:

Talva 3. Samanburður millum aldursbólkar í kanningini og samsvarandi bólkar í Árbók fyri Føroyar

Aldursbólkur	Kanningin	Árbókin 2001
Undir 30 ár	13,1	23,0
30-44 ár	39,3	28,0
45-59 ár	28,2	25,0
60 ár og eldri	19,4	23,9
Samanlagt	100,0	99,9

Samanburðurin vísir, at tað størsta frávikði í mun til árbókina er í teimum báðum yngstu aldursbólkunum. Orsøkin til ”undirskotið” av heimildarfólkum undir 30 ár er, at tey ungu eru verri at fáa fatur á. Nógv av teimum standa ikki í telefonbókini, tí tey ikki hava fastnettelefon, og ta tíðina á degnum, tá ið kanningin fór fram (um kvøldið), eru tey ungu ofta úti til ymisk frítíðarítriv. Í bólkinum 30-44 ár er hinvegin eitt ”yvirskot” av heimildarfólkum.

Tað yngsta heimildarfólkið er 18 ár og tað elsta 84 ára gamalt. Miðalaldurin á heimildarfólkunum er 45,8 ár. Alt landið er umboðað í kanningini. Til tess at fáa eina landafrøðiliga umboðan, varð støði tikið í Árbókini fyri Føroyar 2001, har landið er býtt sundur í níggju økir við t.d. upplýsingum um íbúgvatal í økinum.

Talið av heimildarfólkum er 537, og tey eru býtt lutfalsliga eftir fólkatálinum í teimum einstøku økjum. Tað er vanligt at spyrja um 500 fólk í meiningakanningum í Føroyum. Talið av heimildarfólkum í hvørjum øki er hetta:

Talva 4. Talið á heimildarfólkum í teimum einstøku økjum

Øki ³²	Tal	Prosent
Norðuroyggjar	72	13,4
Eysturoy	116	21,6
Norðurstreymoy	35	6,5
Suðurstreymoy	193	35,9
Vágar	40	7,4

³² Norðuroyggjar fevna um: Fugloy, Svínø, Viðø, Borðø, Kunø, Kalsoy. Markið millum Suður- og Norðurstreymoy er norðan fyri Kaldbak. Til Suðurstreymoy hoyra Hestur, Koltur og Nólsoy. Mykines er partur av Vágum. Til Sandoy hoyra Skúvø og Stóra Dímun. Suðuroy umfatar bara Suðuroy, og Eysturoy umfatar bara sjálva oynna.

Sandoy	15	2,8
Suðuroy	56	10,4
Ikki upplýst	10	1,9
Samanlagt	537	100,0

Heimildarfólkini vórðu funnin í telefonbókini millum føroyingar, sum høvdu fastnettelefon.³³ Í telefonbókini er landið býtt sundur í sjeið økir.³⁴ Eg valdi nakrar ávísar reglur í hvørjum teigi á hvørjari síðu í allari telefonbókini. Numrini vórðu skrivað á listar fyri hvørt øki sær. Síðani vórðu økini býtt millum næmingarnar, sum fingi listar við numrum fyri tað økið, sum teir skuldu ringja til. Næmingarnir fingi at vita, at teir skuldu hava so og so nógv svør úr tí ávísa økinum, og tá ið tað talið var nátt, var meiningakanningin liðug fyri teirra viðkomandi. Tá ið samband var fingið við ein persón, varð spurt eftir tí, sum seinast hevði havt føðingardag í húsinum og sum var 18 ár ella eldri.

Men leggjast mátti uppfyri, at ikki allar uppringingar góvu úrslit. Til tess at tryggja mær, at eg hevði nógv heimildarfólk, tá ið av tornaði, vórðu umleið tvífalt so mong nummur tikin úr hvørjum øki, t.d. 80 úr Vágum og 30 úr Sandoy o.s.fr. Næmingarnir ringdu í fyrri umfari til annaðhvørt nummar á listanum. Tá ið teir so vóru komnir gjøgnum listan fyrru ferð, byrjaðu teir frammanífrá av nýggjum við teimum numrunum, sum vórðu lopin um í fyrri umfari. Numrini vórðu skipað eftir eftirnavni hjá teimum fólkunum, sum eg hevði tikið út. Sjálv nøvnini stóðu tó ikki á listunum, bert telefonnumrini. Soleiðis komu spyrjararnir ígjøgnum allar nummarlistarnar eina ferð. Tey heimildarfólkini, sum í vantaðu, máttu so finnast í øðrum umfari. Og tað bar til. Men eitt slíkt háttalag hevur sínar vansar, t.d. kunnu eftirnøvn við byrjanarstavi í seinnu helvt av stavraðnum vera undirumboðað í øðrum umfari, tí vit vóru komin upp á tað neyðuga talið, áðrenn komið varð gjøgnum listan seinnu ferð. Í einum av teimum smærru økjum vantaðu nøkur fá heimildarfólk, eftir at ringt varð til øll numrini á listanum. Hesi vórðu funnin við at royna nøkur tilvildarliga vald nummur, og soleiðis fingi vit fult tal. Í teimum førum har eitt nummar ikki svaraði í fyrsta umfari, varð roynt aftur seinni. Tey 537 heimildarfólkini svara til umleið 1,6 % av føroyingum 18 ár og eldri tann 1. januar 2001.

Í teimum førum har tveir krossar eru settir til ein spurning, sum bara skal hava ein kross og annar ikki er útstrikaður, er einki virði lagt inn fyri tann spurningin.³⁵ Tað samlaða talið á heimildarfólkum skiftir tí eitt sindur í teimum ymsu spurningunum, tí ikki øll heimildarfólkini hava svarað øllum spurningunum. Til spurningin um inntøku vanta svør frá 176 heimildarfólkum (32,8

³³ Í summum førum stendur fartelesonnummarið saman við fastnettelefonnummarinum, og í summum førum fall nummarið tí á eitt fartelesonnummar.

³⁴ Í telefonbókini eru allar Norðuroyggiar undir einum; í Árbókini er Klaksvík fyri seg. Og í Árbókini er Eysturoyggin býtt sundur í "Norðara Eysturoy" og "Syðra Eysturoy". Í telefonbókini er øll Eysturoyggin eitt øki.

%). Tí geva køkingar millum inntøku og teir bundnu brigdlarnar í mesta lagi 361 heimildarfólk (537 – 176 = 361). Ein grundin til hetta lága talið kann vera, at føroyingar ikki vilja greiða fremmandum frá sínum fíggarviðurskiftum, men tað kann eisini vera, at tann spurdi ikki visti tað, um tað snýr seg um eitt ungt heimildarfólk, sum býr heima hjá foreldrunum.

2.1.2. Heildaryvirilit

Her skal eg í stuttum geva eitt yvirilit yvir svørini í meiningakanningini. Spurnablaðið sæst í fylgiskjali 1.

Til spurning 2 *Hvussu ofta hevur tú annaðhvørt tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna*, svaraðu 294 (54,7 %), at tað høvdu tey als ikki gjørt. Samanborið við hini Norðurlondini liggja Føroyar ovast, tá ið tað snýr seg um tey, sum als ikki hava nýtt enskt. Síðani koma finnlandssviarnir (53 %). Undir 10 % av føroyingum siga, at tey nýta enskt fleiri ferðir um dagin. Hetta kann geva ábendingar um, at føroyingar og finnlandssviar hava minni samband við tann enskmæltá heimin enn hini Norðurlondini.

Í spurninginum um nýtslusamhang (sp. 3) sæst, at lutfalsliga fáir føroyingar høvdu nýtt enskt í frítíðini vikuna undan kanninginini. Tann vanligasti nýtsluhátturin er at lesa enskar tekstir og at tosa enskt í sambandi við arbeiði, skúla ella studii.

Teir næstu spurningarnir snúðu seg um nøgdina av enskum orðum í føroyskum og um hugburðin til purismuna. Spurningur 4a ljóðaði: *Tað verða alt ov nógv ensk orð nýtt í føroyskum í dag*, og 4b: *Vit eiga at gera nýggj føroysk orð fyri tey ensku orðini, sum vit fáa inn í málið*. Til spurningin um nøgdina av enskum orðum ganga føroyingar í tveimum næstan eins stórum bólkom: 45 % eru samd um at tað eru ov nógv ensk orð í føroyskum, og umleið 41 % eru ósamd. Men til spurningin um purismuna eru føroyingar yvirhøvdur samdir; umleið 2/3 av teimum spurdu eru samd um, at vit eiga at gera nýggj føroysk orð. Sum vit síggja her, siga føroyingar seg í stóran mun taka undir við einum puristiskum málpolitikki, tó uttan at vera samdir í, at ov nógv ensk orð verða nýtt í føroyskum. Yvirhøvdur er ein samhangur millum svørini til spurningarnar 4a og 4b (Spearman's rho 0,301; $p < 0,001$).

Spurningur 5 snúði seg um nýtslu av ávikavist enskum og føroyskum orðum. Orðapørini, sum heimildarfólkini skuldu taka støðu til, vóru *mail* ella *teldubræv/teldupostur*, *bodyguard* ella *lívverji* og *design* ella *sniðskapin*. Meira enn helvtin segði seg nýta *teldubræv* ella *teldupost* (sløk 58 %). *Bodyguard* fekk ikki so nógv atkvøður, sløk 81 % søgdu seg nýta *lívverji*.

---

³⁵ Hóast tað vanta nakrar avkrossingar á spurnablaðnum, eru hini svørini lögð inn.

Tá ið vit so koma til *design* ella *sniðskap*, var myndin nakað øðrvísi. Sløk 61 % søgdu seg nýta *design*. Ein vansi vísti seg at vera við *design/sniðskap* og *mail/teldubráv*, tí at tey bara lutvíst eru samheiti. Tey ensku orðini hava breiðari merking enn tey føroysku. *Design* kann bæði merkja tilgongdin at sniðgeva okkurt og úrslitið av tilgongdini, meðan *sniðskap* bara kann merkja tilgongdin. *Teldubráv* er tann einstaki ítøkiligi elektroniski teksturin, sum verður sendur umvegis telduna, meðan *mail* umframt at hava ta merkingina eisini kann vísa til sjálva ta elektronisku postskipanina. Einku av teimum ensku orðunum finst í Føroysku orðabókini (1998). Talið á teimum, sum nýta bæði tað enska og tað tilsvarandi føroyska orðið, er lágt. Í miðal krossa umleið 3 % av teimum spurdi fyri ”bæði”. Tað undrar meg stórliga, tí í dýpdarsamrøðunum kemur týðiliga til sjóndar, at nýtslusamanhangurin kann ofta hava týðning fyri, um fólk velja at nýta tað føroyska ella tað enska orðið. Dýpdarsamrøðurnar avdúka, at t.d. formleikastigið hevur stóran týðning: Fólk velja tað føroyska orðið í formligum og skrivligum høpi og tað enska í meira óformligum, privatum og munnligum høpi.

Spurningur 6 snúði seg um málsligan økissmiss: *Hvussu samdur ella ósamdur ert tú í hesum pástandi: Tað hevði verið best, um øll í verðini høvdu enskt sum móðurmál. Ikki óvæntað vóru tey flestu ósamd; umleið 80 % vóru ósamd, harav 72 % heilt ósamd.*

Spurningur 7 snúði seg um hugburð til málsligt fjølbroytni. Spurningurin hevði hesa orðing: *Hvat heldur tú um at nýta vanligt gerandismál í staðin fyri ein alment ásettan norm í útvarpi og sjónvarpi?* Til henda spurning er at viðmerkja, at leiðreglurnar fyri málnýtslu í loftmiðlunum siga, at øll starvsfólk eiga at nýta sítt egna bygdarmál, tá ið lisið verður upp. Tey seinnu árinu eru fleiri nýggjar útvarpsstøðir komnar, Rás 2, Lindin, Radio Pegasus í Klaksvík og Suðurrás í Vági. Og serliga í teimum báðum síðstnevndu er bygdarmálsnýtslan sera eyðkend. Føroyingar eru sostatt vanir at hoyra bygdarmál í loftmiðlunum og halda tað vera heilt natúrligt. Sløk 60 % eru positiv til vanligt gerandismál og 29 % eru negativ. Tey, sum svara ”bæði” og ”veit ikki” eru fá, ávikavist 6,5 % og sløk 5 %. Her kann eg viðmerkja, at í dýpdarsamrøðunum svaraðu summi, at í ”seriøsum” sendingum var betri at nýta ein alment ásettan norm (ein ríkisføroyskan framburð), meðan vanligt gerandismál hóskaði betur til undirhaldssendingar. Tað vísti seg annars í dýpdarsamrøðunum, at orðingin ”vanligt gerandismál” var heldur óheppin, tí summi hildu at tað merkti slangkent, óvandað mál. Og tað hildu tey vera óheppið. Ein betri orðing hevði verið ”vanligt bygdarmál”.

Spurningur 8 snúði seg um økissmiss við hesi hypotetisku orðing: *Í summum fyrirøðum uttanlands er enskt vordíð arbeiðsmál. Um ein føroysk fyrirøka ætlaði at fara at nýta enskt sum*

arbeiðsmál, hvat heldur tú um tað, ert tú positiv/ur ella negativ/ur til enskt sum arbeiðsmál. Mær vitandi verður enskt ikki nýtt sum arbeiðsmál á nakrari føroyskari fyrirøku í dag. Men hóast tað, so var fjórði hvør positivur til enskt sum arbeiðsmál. Umleið 60 % vóru negativ, meðan 10 % hvørki vóru positiv ella negativ, og 4 % vistu ikki.

Niðanfyrir skal verða hugt at teimum føroysku úrslitunum, spurning eftir spurning, soleiðis sum tey koma til sjóndar, tá ið heimildarfólkini verða býtt sundur í undirbólkar í teimum sjev bakgrundsbrigdlunum: kyn, aldur, inntøka, útbúgving, telda & alnet, øki og samfelagshugsjón. Serligur áhugi er fyri teimum signifikantu mununum millum undirbólkarar.

2.2. Týðningur av bakgrundsbrigdlunum

2.2.1. Kyn

Her fara vit fyrst at hyggja at kynsbrigdlinum.

Talva 5. Kyn og spurningur 2:

Hvussu ofta hevur tú tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna?

	Menn	Kvinnur
Als ikki	43,7	65,8
Eina ferð	13,0	7,1
2-4 ferðir	17,6	11,5
Uml. hvønn dag	12,3	10,0
Fleiri ferðir um dagin	12,3	4,1
Veit ikki	1,1	1,5

Kruskal-Wallis: $\chi^2=25,925$ $p<0,001$ $df=1$

Menn nýta meira enskt enn kvinnur (talva 5).

Tølini í talvu 6 siga, hvussu nógv prosent av ja-svørunum til spurning 2 hava upplýst tann ávísa nýtslusamhangin.

Talva 6. Kyn og spurningur 3

Í hvørjum samhangum hevur tú tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna?

	Menn	Kvinnur
Skrivað enskt í arbeiði, skúla ella studii	36,1	17,0
Tosa enskt í arbeiði, skúla ella studii	40,3	29,5

Pearson χ^2 : (3.1) 9,677 $p=0,002$ $df=1$; (3.2) 2,724 $p=0,099$ $df=1$

Í talvu 6 síggjast teir báðir samhangirnir, har ið tað eru signifikantir ella ábendingarlíga signifikantir munir millum kvinnur og menn. Síðan sæst, hvussu nógv prosent av ávikavist monnum og kvinnum (ella nágreiniligari sagt: av teimum monnum og kvinnum, sum siga seg hava nýtt enskt vikuna framman undan kannigini) hava svarað ja til teir báðar samhangirnar. Av teimum

monnum, ið hava nýtt enskt, eru tað altso 36,1 %, sum hava skrivað enskt í arbeiðs- ella lestrarhøpi, meðan hini 63,9 % ikki hava gjørt tað, og 17 % av kvinnunum hava skrivað enskt í arbeiði, meðan 83 % av kvinnum ikki hava gjørt tað o.s.fr.

Við øðrum orðum: Vit kunnu algilda og siga, at føroyskir menn nýta meira enskt enn føroyskar kvinnur í arbeiðs- og lestrarhøpi – tað er í hvussu er við stórari vissu galdandi fyri skriftliga nýtslu, við nakað minni vissu fyri munnliga nýtslu.

Talva 7. Kyn og spurningur 4:

Hvussu samdur ella ósamdur ert tú í hesum pástandi? - (4a) tað verða alt ov nógv ensk orð nýtt í føroyskum í dag - (4b) vit eiga at gera nýggj føroysk orð at seta í staðin fyri tey ensku orðini, sum vit fáa inn í málið

	(4a) Tað eru ov nógv ensk orð		(4b) Vit eiga at gera nýggj orð	
	Menn	Kvinnur	Menn	Kvinnur
Heilt samd/ur	24,8	28,3	37,0	42,2
Nókk so samd/ur	17,6	21,2	27,1	28,7
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	8,8	4,5	9,2	8,2
Nókk so ósamd/ur	16,8	20,8	10,3	7,8
Heilt ósamd/ur	26,7	18,2	12,2	6,0
Veit ikki	5,3	7,1	4,2	7,1

Kruskal-Wallis chi²: (4a) 3,378 p=0,066; (4b) 5,324 p= 0,021; báðar df=1

Tað kynstreyaða hugburðsmynstrið er altso tað sama, uttan mun til um spurningurin snýr seg um nýtslu av enskum orðum (4a) ella hann snýr seg um miðvíst arbeiði at gera nýggj føroysk orð (4b): Kvinnurnar eru puristiskari enn menn (talva 7).

Hinvegin er eingin munur millum menn og kvinnur, tá ið tað snýr seg um val av enskum ella føroyskum orðum (sp. 5a-c). Hóast kvinnurnar siga seg vera puristiskari enn menninir, nýta tær kortini ikki tey føroysku orðini meira enn menninir gera.

Talva 8. Kyn og spurningur 6

Hvussu samdur ella ósamdur ert tú í hesum pástandi?: Tað hevði verið best, um øll fólkin í heiminum høvdu enskt sum móðurmál

	Menn	Kvinnur
Heilt samd/ur	8,8	3,7
Nókk so samd/ur	9,9	4,8
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	4,2	3,0
Nókk so ósamd/ur	6,1	10,4
Heilt ósamd/ur	68,3	75,5
Veit ikki	2,7	2,6

Kruskal-Wallis: chi²=5,650 p=0,018 df=1

Menninir eru samdari enn kvinnurnar.

Spurningarnir um enskt sum arbeiðsmál og um vanligt gerandismál í útvarpi og sjónvarpi vísa ongar signifikantar munir millum kynini.

Samanumtøka

Kyn hevur ein ávísan týdning fyri hugburðin til enskt og til nýtslu av enskum. Menn nýta meira enskt enn kvinnur í arbeiðs- og lestrarhøpi. Menn eru meira ósamdir í purismuni enn kvinnur, og menn taka í størri mun enn kvinnur undir við tankanum um enskt sum móðurmál hjá øllum heiminum. Kvinnur eru samdari enn menn í, at ov nógv ensk orð verða nýtt í føroyskum.

Hetta kynsmynstur hóskar væl við tað, sum vit kundu væntað, tá ið vit hugsa um, at menn eru meira í vinnulívinum og hugsa meira um at vinna sær fram í arbeiði, har enskt gevur status, meðan kvinnurnar í størri mun meta tey heimligu virðini hægri.

2.2.2. Aldur

Talva 9. Aldur og spurningur 2:

Hvussu ofta hevur tú annaðhvørt tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna?

	Undir 30 ár	30-44 ár	45-59 ár	60 + ár
Als ikki	25,7	50,5	59,6	77,7
Eina ferð	17,1	12,4	7,9	2,9
2-4 ferðir	14,3	16,7	15,9	7,8
Uml. hvønn dag	28,6	9,5	7,3	7,8
Fleiri ferðir um dagin	12,9	9,5	7,9	2,9
Veit ikki	1,4	1,4	1,3	1,0

Kruskal-Wallis: $\chi^2=45,881$ $p<0,001$ $df=3$

Parturin av teimum, sum als ikki hava nýtt enskt, veksur javnt upp gjøgnum aldursbólkarnar. Tey yngru nýta meira enskt enn tey eldru. Meira enn helvtin í aldursbólkunum eldri enn 30 ár hava als ikki nýtt enskt ta seinastu vikuna, meðan tað í tí yngsta aldursbólkinum bara er umleið ein fjórðingur. Vit kunnu siga, at tess eldri ein er, tess minni nýtir ein enskt. Undantakið frá hesum er svarmøguleikin ”2-4 ferðir”, har bólkarnir í miðjuni nýta meira enskt enn tey yngstu. Tey yngstu nýta annars meira enskt í gerandisdegnum enn hini.

Tað ber ikki til at síggja nakrar samanhingir millum nýtslu (sp. 3) og aldur.

Talva 10. Aldur og spurningur 4a

Hvussu samdur ella ósamdur ert tú í hesum pástandi: Tað verða alt ov nógv ensk orð nýtt í føroyskum í dag

	Undir 30	30-44 ár	45-59 ár	60 + ár
Heilt samd/ur	20,0	21,4	27,2	39,4
Nókk so samd/ur	25,7	17,1	21,2	16,3
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	8,6	5,2	7,3	6,7
Nókk so ósamd/ur	17,1	23,8	17,9	13,5
Heilt ósamd/ur	27,1	28,1	19,9	11,5
Veit ikki	1,4	4,3	6,6	12,5

Kruskal-Wallis: $\chi^2=21,323$ $p<0,001$ $df=3$

Vit finna ein negativari hugburð mótvegis nøgdini av enskum tøkuroðum í teimum eldru aldursbólkunum – tey elstu eru mest negativ. Uppáhaldið um ov nógv ensk orð fær lutfalsliga minni undirtøku í teimum yngri aldursbólkunum – minst í aldursbólkinum 30-44 ár.

Teir fyra aldursbólkarnir vísa ikki líknandi hugburðsmunir í spurninginum um nýgerð (sp. 4b).

Tá ið vit koma til tey trý orðapørini, síggja vit, at aldur hevur stóran týdning fyri valið av annaðhvørt føroyskum ella enskum (sí talvu 11; her og viðvíkjandi sp. 5 annars eru svarbólkarnir ‘føroyskt orð’, ‘bæði’ og ‘veit ikki’ lagdir saman í signifikantútrokningini fyri at sleppa undan ov nógvum ‘cellum’ við væntaðari tídd undir 5).

Talva 11. Aldur og spurningur 5:

Hvat orð velur tú heldur at brúka?:

(5a) (e)-mail ella teldubræv? (5b) bodyguard ella lívverji? (5c) design ella sniðskapar

	Undir 30	30-44	45-59	60 +
Mail	53,6	32,9	22,0	11,8
Teldubræv	39,1	59,0	64,0	62,7
Bæði	7,2	4,8	8,7	1,0
Veit ikki	0,0	3,3	5,3	24,5
Bodyguard	33,3	11,7	7,4	1,0
Lívverji	62,3	83,0	85,9	88,2
Bæði	4,3	1,9	3,4	1,0
Veit ikki	0,0	3,4	3,4	9,8
Design	88,2	67,1	58,8	38,5
Sniðskapar	8,8	29,0	35,8	48,1
Bæði	0,0	1,4	1,4	2,9
Veit ikki	2,9	2,4	4,1	10,6

Pearson χ^2 : (5a) 40,511 $p<0,001$ $df=3$; (5b) 46,862 $p<0,001$ $df=3$; (5c) 47,232 $p<0,001$ $df=3$; ‘føroyskt orð’+‘bæði’+‘veit ikki’ eru lögð saman í signifikantútrokningini

Talvurnar vísa javnt fallandi tøl upp gjøgnum aldursbólkarnar fyri tað enska orðið og samsvarandi javnt hækkandi tøl fyri tað føroyska orðið (tó nýta tey elstu eitt sindur minni *teldubræv* enn tey næstelstu). Fyri øll trý orðapørini sæst, at eldri føroyingar nýta meira tey føroysku orðini, meðan tey yngri nýta meira tey ensku. Tølini fyri 'bæði' eru smá. Tey elstu eru mest ivandi. Viðvíkjandi *mail* og *teldubrævi* hefur ein fjórðingur av teimum elstu svarað 'veit ikki'. Tað kann hava samband við, at nógv teirra ikki hava teldu heima og tí ikki nýta orðið so nógv.

Talva 12. Aldur og spurningur 6:

Hvussu samd/ur ella ósamd/ur ert tú í hesum pástandi: Tað hevði verið best, um øll fólkin í heiminum høvdu enskt sum móðurmál

	Undir 30 ár	30-44 ár	45-59 ár	60 + ár
Heilt samd/ur	5,7	6,2	4,6	8,7
Nokk so samd/ur	7,1	7,6	6,0	8,7
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	7,1	3,3	3,3	1,9
Nokk so ósamd/ur	7,1	6,2	8,6	12,5
Heilt ósamd/ur	72,9	75,7	74,8	60,6
Veit ikki	0,0	1,0	2,6	7,7

Kruskal-Wallis: $\chi^2=4,617$ $p<0,202$ $df=3$

Ein signifikansútrokning við støði í teimum fyra aldursbólkunum gevur ikki grundarlag fyri at siga, at aldur hevur týdning fyri, hvat føroyingar siga um hugsanina at hava enskt sum móðurmál fyri allan heimin. Hinvegin síggja vit í talvuni eitt nokk so líkt svarmynstur í trimum teimum yngstu aldursbólkunum, meðan tey elstu harafturímóti líkjast frá við at vera minni negativ og hava størri 'veit ikki'-prosent. Ein signifikansútrokning, har ið teir triggir yngstu bólkarir verða lagdir saman og samanbornir við tey elstu, gevur grundarlag fyri at siga, at bólkurin yvir 60 ár er positivari enn restin av fjøldini móttvegis hugsanini um enskt sum móðurmál hjá øllum heiminum (Kruskal-Wallis: $\chi^2=4,161$, $p=0,041$, $df=1$). Tað eru við øðrum orðum tey, sum brúka minst enskt í gerandisdegnum, ið eru mest positiv til enskt sum móðurmál. Eitt líknandi mynstur kemur – í størri ella minni mun – til sjónar í fleiri av hinum norðurlendsku málsamfeløgnum (sí Kristiansen & Vikør 2006: 208).

Spurningarnir um gerandismál í útvarpi og sjónvarpi (sp. 7) og enskt sum arbeiðsmál (sp. 8) vísa ongar signifikantar munir samanborið við aldur.

Samanumtøka

Ikki óvæntað síggja vit, at aldur hevur ein vissan týdning fyri hugburð til og nýtslu av enskum. Tey yngri brúka meira enskt í gerandisdegnum enn tey eldri (sp. 2). Tey yngri brúka meira tey ensku orðini enn tey eldri (sp. 5a-c). Tey yngri eru ikki so samd sum tey eldri í, at ov nógv ensk orð

verða nýtt í føroyskum (sp. 4a). Men tá ið tað snýr seg um hugsanina um enskt sum felags móðurmál fyri allan heimin, eru tað tey elstu, tey yvir 60 ár, sum eru mest hugtikin. Hinvegin vísir spurningurin um purismuna ongan samanhang við aldur. Tað er sostatt eingin beinleiðis logiskur samanhangur millum svørini í 4a og 4b. Tað kann benda á, at føroyingar ikki halda, at tað eru ov mong ensk orð í føroyskum, men vilja kortini varðveita purismuna sum almenna málídeologi. Tann vantandi korrelatióin kann tulkast soleiðis, at purisman hevur borið við sær, at føroyingar ikki halda, at tað eru ov mong ensk orð í føroyskum og at teir tísil vilja varðveita purismuna (sí t.d. Thøgersen 2004: 27).

Tann føroyska purisman hevur í stóran mun verið vend móti donskum orðum og orðingum og í minni mun móti enskum. Tann enska ávirkanin hevur verið minni sjónlig í tí almenna orðaskiftinum. Tað er ein áhugaverdur spurningur, um tann stóra áherðslan á ta donsku ávirkanina kanska kann hava havt við sær eina minni negativa støðu til ensk orð, og at purisman móttvegis donskum tí hevur fest seg sum tað politiskt rætta.

2.2.3. Inntøka

Her verða heimildarfólkini býtt í trýggjar bólkar við støði í upplýsingum um inntøku hjá húskinum. Ein triðingur av heimildarfólkunum (176) læt vera við at upplýsa um inntøku, so tað eru bara 361 heimildarfólk, sum verða býtt í teir trýggjar inntøkubólkarnar; 70 (13 %) í bólkinum ”undir 300.000”, 150 (27,9 %) í bólkinum ”300.000-500.000” og 141 (26,3 %) í bólkinum ”yvir 500.000”. Miðalinntøkan hjá teimum húskjunum, ið vildu upplýsa inntøkuna, er 437.000 kr.

Talva 13. Inntøka og spurningur 2:

Hvussu ofta hevur tú annaðhvørt tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna?

	Undir 300.000	300-500.000	Yvir 500.000
Als ikki	67,1	56,7	43,3
Eina ferð	8,6	8,7	12,8
2-4 ferðir	11,4	15,3	19,1
Uml. hvønn dag	10,0	10,0	12,1
Fleiri ferðir um dagin	2,9	8,0	12,1
Veit ikki	0,0	1,3	0,7

Kruskal-Wallis: $\chi^2=11,535$ $p=0,003$ $df=2$

Tað eru týðiligir samanhangir millum inntøku og nýttslu av enskum. Tess hægri inntøku, tess meiri brúk av enskum.

Í spurninginum um nýttslusamanhang (sp. 3) skal viðmerkjast, at tað eru fleiri í tí lægsta inntøkubólkinum (30,4 %) enn í miðbólkinum (14,7 %) og tí hægsta bólkinum (10,1 %), sum

upplýsa, at tey hava skrivað enskt í frítíðini. Her er munurin ábendingarliga signifikantur (Pearson $\chi^2=5,916$, $p=0,052$, $df=2$).

Talva 14. Inntøka og spurningur 4a:

Hvussu samdur ella ósamdur ert tú í hesum pástandi: Tað verða alt ov nógv ensk orð nýtt í føroyskum í dag

	Undir 300.000	300-500.000	Yvir 500.000
Heilt samd/ur	32,9	22,7	18,4
Nókk so samd/ur	17,1	20,7	18,4
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	8,6	8,7	5,0
Nókk so ósamd/ur	17,1	18,7	25,5
Heilt ósamd/ur	20,0	25,3	29,8
Veit ikki	4,3	4,0	2,8

Kruskal-Wallis: $\chi^2=6,245$ $p=0,044$ $df=2$

Tey, ið vinna mest, eru mest ósamd í, at tað verða brúkt ov nógv ensk tøkuroð í føroyskum í dag.

Tað ber ikki til at ávísa nakran samanhag millum hugburð til purismuna og inntøku.

Talva 15. Inntøka og spurningur 5:

Hvat orð velur tú heldur at brúka?

(5a) (e)mail ella teldubræv (5c) design ella sniðskapar

	Undir 300.000	300-500.000	Yvir 500.000
Mail	21,7	24,7	37,1
Teldubræv	60,9	72,0	53,6
Bæði	5,8	1,3	8,6
Veit ikki	11,6	2,0	0,7
Design	50,7	64,4	71,9
Sniðskapar	34,8	32,2	26,6
Bæði	4,3	1,4	0,7
Veit ikki	10,1	2,1	0,7

Pearson χ^2 : (5a) 7,648 $p=0,022$ $df=2$; (5c) 9,098 $p=0,011$; $df=2$ ...av tí at 'føroyskt orð' + 'bæði' + 'veit ikki' eru lögð saman í signifikansútrokningini

Tað er týðiligur samanhagur millum inntøku og orðaval: Tess hægri inntøkan er, tess størri nýtsla av *mail* og *design*. Tann sami munurin sæst eisini fyri *bodyguard* og *lívverji*. Har eru munirnir tó ábendingarliga signifikantir.

Spurningarnir 6-8 vísa ongan samanhag við inntøku.

Samanumtøka

Nýtslan av enskum veksur upp gjøgnum inntøkubólkarnar (sp. 2). Men tey, ið vinna minst, skriva meira enskt í frítíðini enn tey við hægri inntøkum. Tey háløntu eru minni samd enn tey lágøntu í,

at tað verða ov nógv ensk orð nýtt í føroyskum, og tey nýta sjálv meira tey ensku orðini *mail* og *design*.

2.2.4. Útbúgving

Spurningur um útbúgving ljóðaði: Hvussu nógv ár hevur tú gingið í skúla eftir fólkaskúlan?

Heimildarfólkini vórðu býtt sundur í fyra bólkar eftir longd á útbúgving. Svarmøguleikarnir vóru: eingi, 1-3 ár, 4-6, meira enn 6 ár. Hjá teimum, sum hava 7 ára fólkaskúla, svara 1-3 ár til tann gamla realskúlan og núverandi 8.-10. flokk; 4-6 ár svarar til miðnámsskúla (student, hf, handilsskúla o.s.fr.), og meira enn 6 ár eru langar útbúgvingar, t.d. á universiteti ella hægri lærustovni. Hevur heimildarfólkið harafturímóti 9 ára fólkaskúla, svara 1-3 ár til miðnámsskúla, og 4-6 ár svara tá til styttri og longri útbúgvingar, t.d. læraraútbúgving og universitetsútbúgvingar. 21,2 % hava onga skúlagongd eftir fólkaskúlan; 33,9 % hava 1-3 ár, 22,9 % hava gingið 4-6 ár í skúla eftir fólkaskúlan, og 21,6 % hava meira enn 6 ára skúlagongd eftir loknan fólkaskúla.

Talva 16. Útbúgving og spurningur 2:

Hvussu ofta hevur tú annaðhvørt tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna?

	Eingi ár	1-3 ár	4-6 ár	6 + ár
Als ikki	77,2	58,6	43,9	39,7
Eina ferð	4,4	9,4	13,8	12,1
2-4 ferðir	6,1	12,2	17,9	22,4
Uml. hvønn dag	6,1	12,7	13,0	11,2
Fleiri ferðir um dagin	2,6	6,1	10,6	14,7
Veit ikki	3,5	1,1	0,8	0,0

Kruskal-Wallis $\chi^2=42,229$ $p<0,001$ $df=3$

Sum vit kundu væntað vísir talvan ein týðiligan samanhag millum longd á útbúgving og nýtslu av enskum. Nýtslan av enskum veksur samsvarandi longdini á útbúgvingini: Tess longri útbúgving, tess størri nýtsla av enskum. Hinvegin eru tøluni fyri tey, ið als ikki hava nýtt enskt, fallandi upp gjøgnum útbúgvingarbólkarnar. Tað er eingin munur millum bólkarnar viðvíkjandi nær og hvussu tey nýta enskt við tí eina undantakinum, at tey, ið onga útbúgving hava, *lesa* minni enskt enn hini (Pearson $\chi^2=9,527$, $p=0,023$, $df=3$).

Talva 17. Útbúgving og spurningur 4:

Hvussu samdur ella ósamdur ert tú í hesum pástandi? (4a) Tað verða alt ov nógv ensk orð nýtt í føroyskum í dag

(4b) Vit eiga at gera nýggj føroysk orð at seta í staðin fyri tey ensku, sum vit fáa inn í málið

	(4a) tað eru ov nógv ensk orð				(5a) vit eiga at gera nýggj orð			
	Eingi ár	1-3 ár	4-6 ár	6 + ár	Eingi ár	1-3 ár	4-6 ár	6 + ár
Heilt samd/ur	41,2	24,7	21,1	19,8	42,1	42,0	29,3	43,1
Nokk so samd/ur	14,0	24,2	17,1	19,0	19,3	30,9	33,3	25,9
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	7,9	4,9	5,7	8,6	7,9	7,2	12,2	8,6
Nokk so ósamd/ur	9,6	20,3	21,1	25,0	8,8	6,6	10,6	12,9
Heilt ósamd/ur	14,0	21,4	29,3	25,0	10,5	6,1	13,0	7,8
Veit ikki	13,2	4,4	5,7	2,6	11,4	7,2	1,6	1,7

Kruskal-Wallis chi²: (4a) 21,718 p<0,001 df=3; (4b) 9,912 p=0,019 df=3

Útbúgving hevur týðning fyri uppáhaldið um, at tað verða brúkt ov nógv ensk orð í føroyskum (4a).

Tey, ið hava langar útbúgvingar (frá fýra árum og uppeftir), eru minni samd í uppáhaldinum.

Samdast eru tey, ið ikki hava nakra útbúgving eftir loknan fólkaskúla.

Viðvíkjandi spurninginum um nýggjyrði (4b) leggja vit til merkis, at prosentparturin, sum svarar 'veit ikki', er størri í teimum lægru útbúgvingarbólkunum enn í teimum hægru. Av teimum, sum taka støðu til spurningin á 5-stigaskalanum (og tí eru við í samanburðinum av bólkunum í Kruskal-Wallis-kanningini), fær uppáhaldið um tey ov mongu ensku orðini størst undirtøku í bólkinum '1-3 ár', næststørst undirtøku í 'eingin' og '6+' og minst undirtøku í bólkinum '4-6 ár' (tølini fyri miðalstigskipan³⁶ eru ávikavist 235, 246, 250 og 285).

³⁶ Av tí at fyrbrigdið miðalstigskipanartøl verður nógv brúkt í ritgerðini, skal eg her greiða frá, hvat tað merkir. Ein høg miðalstigskipan merkir, at svørini liggja í miðal høgt uppi á stiganum (t.e. heldur samd enn ósamd), og eitt lágt tal fyri miðalstigskipanina merkir, at svørini í miðal liggja lágt á stiganum (t.e. heldur ósamd enn samd). Tað er munurin millum tølini fyri miðalstigskipanina, sum verður kannaður, tá ið signifikanskanningar verða gjørdar. Miðalstigskipan kann lýsast við at samanbera við aritmetiskt miðaltal. Lat okkum siga, at vit skulu samanbera 5 kvinnur og 5 menn, sum hava mett okkurt á einum stiga frá 1-7. Kvinnurnar hava krossað av í virðini 1, 2, 2, 2, 7, og menninir í 1, 3, 5, 5, 7. Tað eru sostatt tíggu avkrossingar, ið skulu stigskipast: 1, 1, 2, 2, 2, 3, 5, 5, 7, 7. Tað aritmetiska miðaltalið verður roknað út soleiðis fyri kvinnurnar: $1+2+2+2+7=14:5=2,8$. Tað aritmetiska miðaltalið fyri menn er: $1+3+5+5+7=21:5=4,2$. Tá ið vit hinvegin skulu finna miðalstigskipanina, er tað plaseringin og ikki skorurnar, sum hevur týðning. Tá ið tað eru tvey ella fleiri eins virðir (sonevnd 'ties'), verða teirra plaseringar lagdar saman og býttar við tali av skoringum.

Miðalstigskipanin fyri kvinnur kemur fram á henda hátt: $1,5$ (fyri skoringina 1)+ $4+4+4$ (fyri hvørja av teimum trimum skoringunum 2, nevnliga $3+4+5=12:3=4$)+ $9,5$ (fyri skoringina 7, nevnliga $9+10=19:2=9,5$)= $22,5:5=4,5$. Sama mannagongd verður so brúkt til menninar, og so hava vit miðalstigskipanina fyri kvinnur og menn.

Talva 18. útbúgving og spurningur 5:

Hvat orð velur tú at brúka? (e)mail ella teldubræv (5c) design ella sniðskap

	Eingi ár	1-3 ár	4-6 ár	6 + ár
Mail	13,3	32,2	32,0	33,6
Teldubræv	61,9	58,3	60,7	53,4
Bæði	4,4	3,9	4,9	9,5
Veit ikki	20,4	5,6	2,5	3,4
Design	40,8	66,9	69,0	78,1
Sniðskap	57,1	32,0	28,4	21,1
Bæði	2,0	1,1	2,6	0,9
Veit ikki	10,6	1,7	0,8	5,2

Pearson chi²: (5a) 16,312 p=0,001 df=3; (5c) 46,705 p<0,001 df=3 ...tí at 'føroyskt orð'+ 'bæði'+ 'veit ikki' eru løgd saman í signifikansútrokningini

Tað er galdandi fyri bæði orðapørini, at útbúgving ger seg galdandi á tann hátt, at tað gongur eitt mark millum onga útbúgving og so hini. Tey, ið ikki hava nakra útbúgving eftir tann kravda fólkaskúlan, nýta minni tey ensku orðini og eru meira ivandi (sbr. "veit ikki").

Mótstøðan móti hugsanini um eitt felags enskt móðurmál fyri allan heimin er minst í teimum báðum lægstu útbúgvingarbólkunum og veksur síðani stigvíst við hægri útbúgving (sí talvu 19).

Talva 19. Útbúgving og spurningur 6:

Hvussu samd(ur) ella ósamd(ur) ert tú í hesum pástandi?:

Tað hevði verið best, um øll fólkini í heiminum høvdu enskt sum móðurmál

	Eingi ár	1-3 ár	4-6 ár	6 + ár
Heilt samd/ur	8,8	7,7	3,3	4,3
Nókk so samd/ur	5,3	11,5	5,7	4,3
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	2,6	3,3	5,7	2,6
Nókk so ósamd/ur	11,4	7,7	9,8	4,3
Heilt ósamd/ur	65,8	68,1	72,4	84,5
Veit ikki	6,1	1,6	3,3	0,0

Kruskal-Wallis chi²=9,815 p=0,020 df=3

Vit síggja ymiskar áskoðanir á enskt sum arbeiðsmál í føroyskum fyrirkomulagum: Tann negativara hugburðin finna vit í bólkinum 'eingi', tann positivara hugburðin í bólkinum '1-3 ár' við teimum longu útbúgvingunum har ímillum (Kruskal-Wallis chi²=6,554, p=0,088, df=3). Mynstrið er trupult at tulka; orsøkina finna vit neyvan í útbúgvingarbrigdlinum.

Samanumtøka

Útbúgving hevur stóran týðning. Heildarmyndin sýnir, at tess longri skúlagongd, tess stinnari stendur enskt ikki bara í málnýtslu føroyinga, men eisini í teirra hugburði. Tað kann uttan iva

tulkast soleiðis, at størri kunnleiki til enskt (sum avleiðing av longri útbúgving) gevur størri ”enskvínsemi”. Tað er eitt undantak frá mynstrinum: Tað eru tey við avmarkaðari útbúgving (og tess vegna helst minni kunnleika til enskt), sum eru tey minst negativu til hugsanina um enskt sum móðurmál fyri øll fólk í heiminum.

2.2.5. Øki

Talva 20. Øki og spurningur 2:

Hvussu ofta hevur tú annaðhvørt tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna?

	No	Ey	NS	SS	Vá	Sa	Su
Als ikki	61,1	53,4	48,6	48,4	55,0	53,3	75,0
Eina ferð	8,3	10,3	20,0	10,9	7,5	0,0	3,6
2-4 ferðir	9,7	12,1	17,1	18,8	12,5	20,0	10,7
Uml. Hvønn dag	13,9	12,1	0,0	12,5	7,5	20,0	8,9
Fleiri ferðir um dagin	5,6	10,3	5,7	8,9	17,5	6,7	1,8
Veit ikki	1,4	1,7	8,6	0,5	0,0	0,0	0,0

Kruskal-Wallis: $\chi^2=12,561$ $p=0,051$ $df=6$

Tey nógvu prosenttøluni kunnu virka nakað villingarsom. Tey tøluni fyri miðalstigskipanina, sum Kruskal-Wallis-kanningin byggir sínar signifikanskningar á, vísir, at tey trý økini Suðurstreymoy (276), Sandoy (275) og Vágar (271) mynda ein bólk fyri seg. Hesin bólkur hevur størstu nýtsluna av enskum, tó liggur Eysturoyggin tætt í hølunum á teimum (265). Nýtslan er minni í Norðstreymoy (247) og í Norðuroyggjum (244), og nógv minst í Suðuroy (209). Við hesum mynstri kunnu vit kanska býta Føroyar í ávikavist mið- og útjaðaraøki (um vit signifikanskanna munin ímillum hesi bæði økini, fáa vit $p=0,002$). Spurningurin um nýtslusamhang vísir ongarg signifikantar munir.

Talva 21. Øki og spurningur 4a:

Hvussu samdur ella ósamdur ert tú í hesum pástandi?: Tað verða alt ov nógv ensk orð nýtt í føroyskum í dag

	No	Ey	NS	SS	Vá	Sa	Su
Heilt samd/ur	29,2	31,9	31,4	22,3	32,5	20,0	21,4
Nokk so samd/ur	5,6	25,0	20,0	20,7	25,0	40,0	12,5
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	8,3	6,0	11,4	7,8	2,5	0,0	3,6
Nokk so ósamd/ur	27,8	19,8	11,4	17,1	22,5	33,3	10,7
Heilt ósamd/ur	23,6	10,3	17,1	27,5	12,5	0,0	42,9
Veit ikki	5,6	6,9	8,6	4,7	5,0	6,7	8,9

Kruskal-Wallis: $\chi^2=21,063$ $p=0,002$ $df=6$

Miðalstigskipanin vísir eitt økisligt tríbýti av føroyingum, tá ið teir skulu taka støðu til upphaldið um, at tað verða ov nógv ensk orð nýtt: Suðuroyggin (297) skilur seg burtur úr hinum økjum sum

tað mest ósamda økið. Síðani koma Suðurstreymoy og Norðuroyggjar (ávikavist 264 og 262), meðan tann triði bólkurin av meira samdum økjum fatar um Eysturoy, Sandoy, Vágar og Norðurstreymoy (ávikavist 211, 215, 217 og 222).

Tað eru eingir munir millum økini í nýtslu av ávikavist *mail-teldubráv* og *bodyguard-lívverji*. Tey føroysku orðini verða meira nýtt enn tey ensku allastaðni. Men tað er nakað øðrvísi við *design-sniðskap*:

Talva 22. Øki og spurningur 5c:

Hvat orð velur tú heldur at brúka?: *Design, sniðskap*

	No	Ey	NS	SS	Vá	Sa	Su
Design	75,0	55,2	37,1	68,9	67,5	62,5	44,6
Sniðskap	18,1	41,4	48,6	26,9	27,5	37,5	42,9
Bæði	0,0	1,7	2,9	1,0	2,5	0,0	3,6
Veit ikki	6,9	1,7	11,4	3,1	2,5	0,0	8,9

Pearson $\chi^2=28,136$ $p<0,001$ $df=6$ ...

av tí at 'føroyskt orð'+ 'bæði'+ 'veit ikki' eru lögð saman í signifikansútrokningini

Tað er bara í Norðurstreymoy (sum 'skorar' hægst fyri tey føroysku orðini eisini í sp. 5a og 5b), at fleiri brúka *sniðskap* enn *design*. Í høvuðsheitum síggja vit her sama mynstur sum í sp. 2: Í miðstaðarøkinum (sum her fatar um Suðurstreymoy, Vágar, Sandoy og Eysturoy) verður tað enska orðið meira nýtt enn í útjaðaranum (Norðurstreymoy, Suðuroy). Útjaðarin Norðuroyggjar hóskar ikki inn í hesa myndina við síni stóru nýtslu av *design*.

Talva 23. Øki og spurningur 6:

Hvussu samdur ella ósamdur ert tú í hesum pástandi?: Tað hevði verið best, um øll fólkini í heiminum høvdu enskt sum móðurmál

	No	Ey	NS	SS	Vá	Sa	Su
Heilt samd/ur	5,6	6,0	17,1	4,1	5,0	0,0	8,9
Nokk so samd/ur	2,8	8,6	2,9	6,2	22,5	0,0	8,9
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	1,4	2,6	2,9	4,1	5,0	0,0	7,1
Nokk so ósamd/ur	12,5	5,2	8,6	6,7	25,0	13,3	1,8
Heilt ósamd/ur	76,4	74,1	65,7	76,7	42,5	86,7	67,9
Veit ikki	1,4	3,4	2,9	2,1	0,0	0,0	5,4

Kruskal-Wallis: $\chi^2=23,400$ $p=0,001$ $df=6$

Tað er yvirhøvdur stór mótstøða í øllum landinum móti enskum sum móðurmáli fyri allan heimin.

Um vit nýta tøl fyri miðalstigskipan, fáa vit aftur eitt tríbýti. Mest mótstøða: Sandoy,

Suðurstreymoy, Norðuroyggjar og Eysturoy (ávikavist 296, 269, 269, 263). Nakað minni mótstøða:

Suðuroy og Norðurstreymoy (ávikavist 247 og 236). Minst mótstøða: Vágar (183). Tað er møguligt,

at tann lutfalsliga minna mótstøðan í Vágum kann hava eina søguliga frágreiðing. Undir seinna

heimsbardaga vóru umleið 5000 bretskeir hermenn í Vágum³⁷ (Didriksen 1996: 7 og Arge 1989: 68), sum um tað mundið hevði o.u. 2000 íbúgvar (upplýsingar í teldubrevi frá Hagstovu Føroya 13. des. 2004).

Talva 24. Øki og spurningur 7:

Hvat heldur tú um at nýta vanligt gerandismál í staðin fyri ein alment á settan norm í útvarpi og sjónvarpi?

	No	Ey	NS	SS	Vá	Sa	Su
Ógvuliga positiv/ur	52,8	52,6	28,6	36,8	7,5	46,7	35,7
Nokk so positiv/ur	12,5	17,2	22,9	20,2	37,5	33,3	16,1
Hvørki positiv/ur ella negativ/ur	6,9	4,3	17,1	7,3	7,5	0,0	3,6
Nokk so negativ/ur	9,7	12,1	11,4	13,0	15,0	20,0	16,1
Ógvuliga negativ/ur	11,1	7,8	17,1	17,6	30,0	0,0	25,0
Veit ikki	6,9	6,0	2,9	5,2	2,5	0,0	3,6

Kruskal-Wallis: $\chi^2=34,203$ $p<0,001$ $df=6$

Føroyingar eru sum heild positivir móttvegis nýtslu av gerandismáli í útvarpi og sjónvarpi, men hugburðurin er ikki eins positivur allastaðni í landinum. Positivastir eru eysturoyingar, sandoyingar og norðuroyingar (miðalstigskipanin er 210, 214 og 215). Eitt sindur minni positivir eru suðurstreymoyingar, norðurstreymoyingar og suðuroyingarnir (ávikavist 260, 278 og 279). Minst positiv eru tey, sum búgva í Vágum (336), har tað eru eins nógv positiv sum negativ svør (45,0 %). Orsøkin til at Vágarnar hava eina serstöðu í hesum spurninginum kann vera, at hugtakið bygdarmál í størri mun enn aðrastaðni í landinum verður sett í samband við eyðkend bygdarmálsdrøg. Vágamálførið hevur nevnliga nøkur sereyðkennir, sum ikki finnast aðrastaðni í landinum, og tað eru kanska tey, ið hildið verður ikki eiga at verða nýtt í útvarpinum og sjónvarpinum. Ein slík frágreiðing – sum altso byggir á ein varhuga av, at ein helst ikki vil nýta tað 'sereyðkenda' – fær stuðul úr dýpdarsamrøðunum. Tær vísa nevnliga, at nógv fólk halda, at vit sum meginreglu eiga at tosa bygdarmál í miðlunum, men siga samstundis, at best er at lata tey "mest ekstremu"³⁸ bygdarmálseyðkennini liggja. Vágamál hevur nøkur felagsdrøg við miðføroyskt, t.d. /ai/ av <ai>. Millum tey "mest ekstremu" eyðkennini við vágamáli eru t.d. herðingarveikt *-il* framborið sum *-ul* (t.d. *lykil*, framborið sum /li:kjul/) og drynjingin³⁹ (um vágamál sí Petersen 1991 og Hagström 1967: 44).

³⁷ Onnur siga uppaftur meir, upp í 6.000-7.000 (upplýst munnliga frá fólki í Vágum).

³⁸ Soleiðis málbóru summi seg.

Talva 25. Øki og spurningur 8:

Hvat heldur tú um enskt sum arbeiðsmál: Ert tú positiv/ur ella negativ/ur?

	No	Ey	NS	SS	Vá	Sa	Su
Positiv/ur	33,3	23,5	5,7	23,8	37,5	13,3	30,9
Hvørki positiv/ur ella negativ/ur	16,7	7,0	8,6	8,3	10,0	0,0	16,4
Negativ/ur	43,1	67,8	77,1	65,8	45,0	73,3	47,3
Veit ikki	6,9	1,7	8,6	2,1	7,5	13,3	5,5

Kruskal-Wallis: $\chi^2=25,308$ $p<0,001$ $df=6$

Føroyingar eru yvirhøvdur negativir móttvegis enskum sum arbeiðsmáli. Men móttstøðan er ymisk úr einum øki í annað. Mest negativir eru norðurstreymoyingar og sandoyingar (ávikavist 302 og 310). Í miðjuni liggja síðani suðurstreymoyingar og eysturoyingar (ávikavist 261 og 265), meðan norðuroyingar, vágafólk og suðuroyingar eru minst negativir (ávikavist 212, 212, 221). Viðvíkjandi Vágnum er tað kanska ikki av leið at halda, at tann til tað positivu hugburðurin til enskt sum arbeiðsmál kann hava samband við, at einasti flogvøllurin í Føroyum er í Vágum, sum tessvegna hevur eitt meira altjóða snið yvir sær enn hini økini í landinum.

Samanumtøka

Viðvíkjandi nýtslu av enskum tykist tað at vera ein munur millum eitt miðstaðarøki (við høvuðsstaðnum íroknaðum) og eitt útjaðaraøki. Vit funnu henda munin í nýtslutídd yvirhøvdur (sp. 2) og harafturat farvegin eftir honum í einum einstøkum av teimum trimum orðapørnum (*design-sniðskap*). At vit finna ta mestu ensknýtsluna í miðøkinum kemur ikki óvart á, tí her er høvuðsstaðarøkið. Viðvíkjandi hugburðinum er torfórari at fáa eyga á nakað, sum á sama hátt kann benda á eitt ávíst mynstur.

At útjaðarin, Suðuroy, trínur fram sum eitt lutfalsliga enskpositivt øki – tá ið tað snýr seg um nøgd av ensknýtslu (sp. 4a) og enskt sum arbeiðsmál (sp. 8) – kann kanska við fyrsta eygnabragd tykjast at vera óvæntað. Men um vit skilja henda hugburð til enskávirkan sum útrykk fyri 'lítlan ótta', hóskar tað væl við, at suðuroyingarnir siga seg nýta serliga lítið av enskum .

Eisini Vágarnar sýna stórt 'enskvínsemi'. Hetta síggja vit í spurninginum um enskt sum arbeiðsmál og viðvíkjandi enskum sum móðurmáli. Tað er møguligt at tulka henda positiva hugburð til enskt í Vágum sum eina ávirkan av viðurskiftunum undir seinna kríggi. Tann bretska innrásin fyri umleið fimm og hálvtrýss árum síðani hevði stóra ávirkan á mentanina á staðnum. Sagt verður, at vágamálið undir kríggnum og eftir kríggjið var nógv ávirkað av enskum, t.d. við enskum

³⁹ Hagström (1967:44) sigur soleiðis um drynjingina: "Mycket karakteristisk är den intonation, som kallas "drynjan" (...) och förekommer på Vágar. Utmärkandé är en jämnt fallande melodikurva med utdragna betonade stavelser och tydligt uttal av ändelserna på samma tonhöjd som föregående stamstavelse"

orðum og máliskum. Ein onnur orsök til tann lutfalsliga positiva hugburðin til enskt í Vágum kann vera flogvøllurin. Starvsfólkini, sum eru knýtt at flogvøllinum (við innskrivingar- og kunningardiskin, í pass- og tolleftirlitinum, í eftirlitstorninum, í kioskini, kaffistovuni og bankanum, bussførarar o.s.fr.), nýta nógv enskt.

2.2.6. Telda og alnet við telduposti

342 heimildarfólk hava teldu við alneti og telduposti heima (63,7 %); 57 hava teldu uttan alnet (10,6 %), og 131 hava ikki teldu (24,4 %); 7 fólk svaraðu ikki hesum spurningi (1,3 %). Av teimum 131 heimildarfólkunum, sum ikki hava teldu heima, er sløk helvtin 60 ár og eldri. Tá ið eg brúki orðið *alnet*, merkir tað alnet við telduposti.

Talva 26. Telda og spurningur 2:

Hvussu ofta hevur tú annaðhvørt tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna?

	Havi teldu og alnet	Havi teldu, men ikki alnet	Havi ikki teldu
Als ikki	43,9	70,2	77,7
Eina ferð	12,3	7,0	5,4
2-4 ferðir	17,8	8,8	8,5
Uml. Hvønn dag	13,7	10,5	4,6
Fleiri ferðir um dagin	11,1	3,5	1,5
Veit ikki	1,2	0,0	2,3

Kruskal-Wallis: $\chi^2=51,245$ $p<0,001$ $df=2$

Tey, sum hava teldu við alneti, nýta meira enskt í gerandisdegnum enn hini. Kanniningin vísir ongar signifikantar munir í spurninginum um nýtslusamhang (sp. 3).

Talva 27. Telda og spurningur 4a:

Tað verða alt ov nógv ensk orð nýtt í færoyskum í dag (sp. 4a)

	Havi teldu og alnet	Havi teldu, men ikki alnet	Havi ikki teldu
Heilt samd/ur	20,5	31,6	39,7
Nokk so samd/ur	19,9	17,5	18,3
Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	7,9	3,5	4,6
Nokk so ósamd/ur	20,8	28,1	10,7
Heilt ósamd/ur	26,6	17,5	14,5
Veit ikki	4,4	1,8	12,2

Kruskal-Wallis: $\chi^2=22,281$ $p<0,001$ $df=2$

Ósemjan um uppáhaldið minkar frá ‘havi teldu við alnet’ um ‘havi teldu, men ikki alnet’ til ‘havi ikki teldu’. Óvissan (‘veit ikki’-prosentini) er størst hjá teimum síðstnevndu. Vit kunnu sostatt siga, at tey, ið ikki hava teldu, líkjast burtur úr hinum, tí har er minsta ósemjan í hesum spurninginum.

Eftir øllum at døma hevur sambandið við enskt gjøgnum telduna og alnetið við sær, at fólk betur kunnu góðtaka ensk tøkuroð.

Kanningin vísir ongar signifikantar samanhangir millum teldu/alnet og purismuna.

Talva 28. Telda og spurningur 5:

Hvat orð velur tú at brúka

(5a) (e)mail ella teldubræv (5b) bodyguard ella lívverji (5c) design ella sniðskap

	Havi teldu og alnet	Havi teldu, men ikki alnet	Havi ikki teldu
Mail	35,4	26,3	11,5
Teldubræv	55,5	59,6	65,6
Bæði	6,2	3,5	3,8
Veit ikki	2,9	10,5	19,1
Bodyguard	13,0	14,3	4,7
Lívverji	80,5	80,4	87,6
Bæði	3,0	1,8	1,6
Veit ikki	3,6	3,6	6,2
Design	69,5	62,5	41,5
Sniðskap	26,6	30,4	46,9
Bæði	1,5	3,6	0,8
Veit ikki	2,4	3,6	10,8

Pearson $\chi^2 = (5a) 26,572$ $p < 0,001$ $df = 2$; $(5b) 7,278$ $p = 0,026$ $df = 2$; $(5c) 31,176$ $p < 0,001$ $df = 2$
 ...av tí at 'føroyskt orð' + 'bæði' + 'veit ikki' eru løgd saman í signifikansútrokningini

Vit síggja sama mynstur í øllum trimum orðapørnum: Undirtøkan fyri tí enska orðinum fellur frá teimum, sum hava teldu og alnet umvegis tey, ið hava teldu uttan alnet til teirra, ið ikki hava teldu heima. Aftur her síggja vit, at tey, ið ikki hava teldu, eru tey mest ivasomu.

Talva 29. Telda og spurningur 8:

Hvat heldur tú um at brúka enskt sum arbeiðsmál á føroyskum fyrirkum

	Havi teldu og alnet	Havi teldu, men ikki alnet	Havi ikki teldu
Positiv/ur	25,8	12,3	29,2
Hvørki positiv/ur ella negativ/ur	11,7	7,0	6,9
Negativ/ur	59,8	71,9	57,7
Veit ikki	2,6	8,8	6,2

Kruskal-Wallis: $\chi^2 = 6,599$ $p = 0,037$ $df = 2$

Her síggja vit eitt øðrvísi mynstur enn omanfyri. Bólkurin 'telda uttan alnet' líkist frá hinum sum meira negativ til enskt sum arbeiðsmál enn hini.

Samanumtøka

Ikki óvæntað síggja vit, at atgongd til teldu og alnet heimanífrá hevur við sær størri nýtslu av og meira positivan hugburð mótvegis enskum.

Eg havi gjørt ein "vinsemisbrigdil" av spurningunum 4a+4b+6+8, og hann vísir, at tey, ið hava teldu við alneti eru meira positiv mótvegis enskum enn tey, sum hava teldu uttan alnet, sum aftur eru meira positiv mótvegis enskum enn tey, ið als ikki hava teldu. P-virðið vísir, at munirnir eru signifikantir; $p=0,016$.

2.2.7. Samfelagshugsjón

Tann seinasti spurningurinn á spurnablaðnum snúði seg um samfelagshugsjón. Spurt varð, hvat heimildarfólkini hildu um spurningarnar: einstaklingsfrælsi og samhaldsfesti. Spurningurinn ljóðaði soleiðis: "Hvat heldur tú hefur størri týdning í okkara samfelag av hesum báðum idealunum: samhaldsfesti ella einstaklingsfrælsi"? Spurningurinn um samfelagshugsjón vísir, at meira enn helvtin av teimum spurdu sigur, at einstaklingsfrælsi hefur størri týdning (55,7 %). Hinvegin liggja svørini fyri samhaldsfesti og "veit ikki" á nøkulunda sama stigi: Samhaldsfesti (22,5 %) og "Veit ikki/onnur svør" (21,4 %). Kanningin vísir annars, at hesin brigdilin ikki hefur nakran serligan týdning fyri variatiónina sum heild. Meira enn fimti hvør hefur onga meining um spurningin. Næmingarnir greiddu frá, aftan á at teir høvdu tosað við øll heimildarfólkini, at rættiliga nógv av teimum spurdu gjørdust ørkymlað av spurninginum um samfelagshugsjón. Summi skiltu ikki, hvat tað var, tey skuldu svara uppá. Ikki øll kendu orðið *samhaldsfesti* og vistu tí ikki, hvat spurt varð um. Hetta er eitt lutfalsliga nýtt orð, so tað er skilligt. Summi høvdu ta viðmerking: Hvat hefur hetta við mál at gera? Tað er heldur ikki so vanligt at seta henda spurning í meiningakanningum í Føroyum. Vanligari er at spyrja, hvat fólk valdu á seinasta lögtingsvali o.s.fr. Hesar viðmerkingar vísa eina stóra óvissu um spurningin, og tí er stór óvissa knýtt at svørunum og at tulkningini. Tá ið tey spurdu ikki skilja tað málsliga útrykkið hjá teimum valdu indikatorunum, er *validiteturin* lågur. Teir valdu indikatorarnir fyri samfelagshugsjón (einstaklingsfrælsi og samhaldsfesti) vóru tí óhepnir. Validiteturin er ein spurningur um, í hvussu stóran mun okkum í roynd og veru eydnast at máta tað, vit hava í hyggju at máta. Tað, sum um ræður, er, at indikatorarnir á best møguligan hátt lýsa ta yvirskipaðu greiðsluorðingina. Og tað eydnaðist ikki til fulnar í spurninginum um samfelagshugsjón.

Samfelagshugsjón vísir bert signifikantan mun í einum av nýtslusamanhangunum: Fleiri 'einstaklingsfrælsingar' enn 'samhaldsfestingar', hava skrivað enskt í frítíðini (Pearson $\chi^2=5,028$, $p=0,025$, $df=1$).

2.2.8. Niðurstøða

Her fari eg at taka samanum og gera nakrar niðurstøður fyri alla kanningina. Talvan vísir ”samanspælið” millum teir bundnu og teir óbundnu brigdlarnar; + merkir signifikantir munir.

Talva 30. Samanspælið millum teir bundnu og teir fríu brigdlarnar

	Kyn	Aldur	Inntøka	Útbúgving	Øki	Telda/alnet
2. Hvussu ofta?	+	+	+	+		+
3.1. Skr. enskt í arbeiði	+					
3.3. Lisið enskt				+		
4a. Ov nógv ensk orð		+	+	+	+	+
4b. Purisman	+			+		
5a. Mail		+	+	+		+
5b. Bodyguard		+				+
5c. Design		+	+	+	+	+
6. Enskt sum móðurmál	+			+	+	
7. Miðlamál					+	
8. Enskt sum arbeiðsmál					+	+

Allir teir óbundnu brigdlarnir (kyn, aldur o.s.fr.) hava í størri ella minni mun týdning fyri nýtslu av og hugburði til enskt í tí føroyska samfelagnum – tó burtursæð frá samfelagshugsjón, sum bert vísir *ein* signifikantan mun. Tað merkir, at variatión í málnýtslu, normum og hugburði er í stóran mun knýtt at samfelagsliga treytaðum uttanmásligum viðurskiftum.

Til ber at lesa talvuna bæði vatnrætt og loddrætt. Lesa vit loddrætt, kunnu vit telja plussini undir teimum einstøku bakgrundsbrigdlunum og á tann hátt gera okkum eina mynd av, hvussu stóran týdning tann einstaki bakgrundsbrigdilin hevur í kanningini. Lesa vit vatnrætt kunnu vit í spurningi fyri spurning síggja, hvussu nógv pluss tann einstaka rekkjan hevur fingið. Vit síggja, at teir ymsu uttanmásligu brigdlarnir gera ymiskan mun í teimum ymsu spurningunum. Útbúgving gevur flestar signifikantar munir (7 pluss). Síðani kemur telda/alnet (6 pluss), aldur og øki (5 pluss), meðan kyn og inntøka liggja niðast við fyra plussum.

Um vit nú lesa vatnrætt, síggja vit, hvussu teir ymisku bakgrundsbrigdlarnir ”spæla saman” í teimum einstøku spurningunum. T.d. síggja vit, at allir teir uttanmásligu brigdlarnir burtursæð frá øki hava týdning fyri, hvussu ofta fólk hava nýtt enskt (í talvuni nevnt ”Hvussu ofta?”). Uppáhaldið um ov nógv ensk orð í føroyskum (í talvuni nevnt ”Ov nógv ensk orð”) vísir, at allir faktorarnir uttan kyn hava týdning fyri hugburði til nøgd av enskum orðum í føroyskum. Hinvegin síggja vit, at at kalla eingin av bakgrundsbrigdlunum hevur týdning fyri, hvussu svarað verður upp á spurningarnar um nýtslusamanhang (sp. 3 í spurnablaðnum).

Tað, ið talvan ikki beinleiðis vísir, er hvussu tann einstaki bakgrundsbrigdilin ávirkar: altso um tað eru menninir ella kvinnurnar, sum eru mest samd/ósamd í purismuni o.s.fr.

”Hvussu ofta?” skal lesast soleiðis: Ein yngri maður við høgari inntøku, langari skúlagongd, við teldu og alneti og sum býr í miðøkinum nýtir meira enskt enn ein eldri kvinna við lágari inntøku, stuttari skúlagongd, uttan teldu og alnet og sum býr í útjaðaranum.

Í spurninginum um nøgd av enskum orðum (í talvuni nevnt ”Ov nógv ensk orð”) merkja krossarnir: Ein eldri føroyingur (kyn ger ongan mun) við lágari inntøku, við ongari útbúgving eftir fólkaskúlan og sum býr í Eysturoynni, Sandoyinni, Vágum ella Norðurstreymoy og sum ikki hevur teldu, er meira samdur í uppáhaldinum um, at tað eru ov nógv ensk orð í føroyskum enn ein yngri føroyingur við høgari inntøku, við útbúgving og sum býr aðrastaðni í landinum og sum hevur teldu og alnet.

Spurningurin um hugburð til nýggjyrði vísir, at kvinnur við 1-3 ára útbúgving eru mest samdar.

Fyri *mail* og *design* – og í minni mun fyri *bodyguard* – er tað galdandi, at orðini standa stinnast millum tey yngru við atgongd til teldu og alnet, við onkrum slag av útbúgving eftir fólkaskúlan og við høgari inntøku. Tað er sum heild breið semja í føroyska samfelagnum um at nýta tað føroyska orðið *lívverji*.

Mótstøðan móti enskum sum móðurmáli er størst millum tey yngru og miðaldrandi (teir tríggjar yngstu aldursbólkar), sum hava skúlagongd eftir fólkaskúlan og sum eru úr Sandoyinni, Suðurstreymoy, Norðuroyggjum ella Eysturoynni.

Til spurningin um enskt sum arbeiðsmál síggja vit, at tey mest negativu eru sandoyingar og norðurstreymoyingar og sum hava teldu men ikki alnet.

Kanningin vísir, at undirtøkan fyri purismuni er stór millum føroyingar og at føroyingar sum heild taka undir við henni (sbr. at tað bert eru tvey pluss í talvuni í uppáhaldinum um, at tað eru ov nógv ensk orð í føroyskum (í talvuni nevnt ”Purisman”). Kortini síggja vit, at útbúgving hevur týdning: Tey, sum hava langa útbúgving, eru ósamdari í purismuni enn tey við stuttari ella ongari útbúgving. Málpolitiskt er hetta ein støða, sum er áhugaverd. Tí tað tykist ikki órímiligt at halda, at henda støðan merkir, at purisman kann vikna sum frá líður, um hon í størri og størri mun verður sett í samband við lága samfelagsstöðu: “If the elites in these countries [in the Faroes and Norway] do not support a purist policy, or, stated differently, if purist discourse is associated with low status, it would be hard to imagine a long-term future for it” Thøgersen (2004: 37).

Kanningin vísir, at tey yngru eru meira enskvinarlig enn tey eldru (eru meira ósamd í, at tað eru ov nógv ensk orð og nýta meira tey ensku orðini). Um tey ungu varðveita hesa positivu støðu móttvegis enskum, eftir at tey eru vorðin eldri, kann tað vera ein ábending um eina broytta støðu til purismuna: at føroyingar hava lyndi til at gerast minni puristiskir enn teir hava verið.

Vit kunnu til stuttleika ímynda okkum eina støðu sum hesa: Alt fleiri ung fáa sær langar útbúgvingar, og longri útbúgving merkir størri nýtslu av enskum. Alt fleiri fáa atgongd til teldur og alnet, og tey, sum hava teldu og alnet, eru meira vinarlig móttvegis enskum enn tey, ið ikki hava hesa útgerð. Tey, ið fáa sær langar útbúgvingar, hava oftani lutfalsliga góða inntøku, og høg inntøka merkir størri nýtslu av enskum. Og størri nýtsla av enskum hevur við sær meiri positivan hugburð til enskt.⁴⁰

Men tann positivu hugburðurin til enskt hjá teimum ungu kann vera dømi um eina "lívsskeiðsbroyting",⁴¹ t.e. ein bólkanormur, sum er knýttur at einum ávísam aldursstigi og sum tey fara frá, tá ið tey gerast eldri (sbr. Akselberg 2003: 128 og Sandøy 2003: 220). Lívsskeiðsbroyting merkir í hesum føri, at tey ungu atlaga seg einum hugburðsmynstri, sum tey fara frá seinni í lívinum, meðan onnur ung, sum koma í tann aldurin, taka við tí norminum. Um so er, fer tann positivu hugburðurin móttvegis enskum at vera eitt eyðkenni fyri tey ungu. Men um nýggj ættarlið halda fast við henda hugburð, eftir at tey eru vorðin eldri, er tað vorðið eitt serligt drag í tí almenna hugburðinum til mál, og so er purisman í vanda. Men tað mugu aðrar kanningar til fyri at svara hesum áhugaverda spurningi.

---

⁴⁰ At hetta tó ikki er nøkur natúrlóg (at meiri nýtsla av enskum hevur við sær positivari hugburð til enskt) er Ísland eitt dømi um. Íslendingar eru mest negativir til enskt, men eru samstundis teir norðurlendingar, sum nýta mest enskt sambært hesi kanningini (Árnason 2006).

⁴¹ Ein týðing av *livsfaseændring*, á enskum *agegrading*.

3. PARTUR

GRÍMUKANNINGIN⁴²

Her verður greitt frá grímukanningini (E3), sum var ein partur av verkætlanini. Endamálið var at fáa heimildarfólkini at meta um ‘ensklitaða’ og ‘reina’ málnýtslu, uttan at heimildarfólkini gjørdust var við, at tað var tað, sum tey gjørdu. Endamálið var sostatt at lýsa *ómedvitandi* hugburð hjá heimildarfólkum til enska ávirkan.

3.1. Dátuinnsavningin

Kanningarhátturin, sum byggir á ‘the matched guise technique’, var tann sami í øllum teimum sjev málsamfeløgnum, sum vóru við í MIN-verkætlanini.⁴³ Her verður greitt frá teirri føroysku grímukanningini, har ið dátuinnsavningin fór fram í tíðarskeiðinum 1. mars til 6. apríl 2004.

3.1.1. Fyrireiking av dátuinnsavningini

3.1.1.1. Teksturin

Teksturin, sum var nýttur í grímukanningini, varð funnin á heimasíðuni hjá danska blaðnum, *Politiken*. Tá ið hesin teksturin varð umskrivaður til tvær danskar ‘útgávur’ (grímur), har onnur hevði meira enskan dóm enn hin, ávikavist eina ‘reina’ og eina ‘ensklitaða’ danska útgávu (sí Thøgersen & Kristiansen 2006: 11 og frameftir), varð hann týddur til føroyskt.

Tað er ikki bara sum at siga tað at týða slíkan tekst. Tann enska gríman skuldi hava nøkur ensk orð, soleiðis at munurin millum ta ‘ensklitaðu’ og ta ‘reinu’ grímuna so væl sum gjørligt skuldi samsvara við munirnar í tí danska upprunatekstinum. Hetta krav skuldu øll málsamfeløgini lúka, soleiðis at úrslitini skuldu kunna samanberast. Av tí at tað ítøkiliga endamálið við grímukanningini var at savna *ómedvitandi* hugburðsdátur, var eisini neyðugt at hava í huga, at ‘ensklitingin’ ikki mátti vera ov týðilig, soleiðis at heimildarfólkini kundu rokna út, at tað var tað, sum alt snúði seg um. Tær føroysku týðingarnar síggjast her niðanfyri. Teir málsligu munirnir, sum eru millum grímurnar báðar, standa við feitari skrift.

⁴² Hesin parturin er skrivaður saman við Tore Kristiansen. Tá ið *eg* verður nýtt í greinini, sipar tað til feltarbeiðaran (Jógvan í Lon Jacobsen).

⁴³ Meira kann lesast um ástøði og háttalag í Thøgersen & Kristiansen (2006).

Tann føroyska gríman:

“Vantandi lesi- og skriviførleiki er ein av orsökunum til, at fjórði hvør amerikanari hvørki er á **alnetinum** ella nýtir **teldupost**. Og tað eru tey fátæku, tey eldru, kvinnurnar og fólkið úti á landinum, sum mugu metast sum sokallaðir “**net-taparar**”.

Pew-verkætlanin Internet og American Life hevur kannað, hví so mong ikki eru á netinum í USA. Síðan oktober í 2001 hevur talið á netbrúkarum nevniliga staðið í stað á umleið 60 prosentum, hóast USA er eitt av teimum londunum, har flest fólk **hava netsamband**, knappliga tíggjundi hvør amerikanari hevur t.d. í dag egna **heimasíðu**.

17 prosent av amerikanarunum mugu í dag metast sum net-taparar. Teir halda tøkknina vera eina forðing fyri at brúka netið. Pengarnir eru eisini ein stór forðing, og so eru tað tey, sum eru bangin fyri **teldusníkum** og at **loyniorð** verða stolin”.

Tann enska gríman:

“Vantandi lesi- og skriviførleiki er ein av orsökunum til, at fjórði hvør amerikanari hvørki er á **webbinum** ella nýtir **e-mail**. Og tað eru tey fátæku, tey eldru, kvinnurnar og fólkið úti á landinum, sum mugu metast sum sokallaðir “**net-losers**”.

Pew Internet og American Life Project hevur kannað, hví so mong ikki eru á netinum í USA. Síðan oktober í 2001 hevur talið á netbrúkarum nevniliga staðið í stað á umleið 60 prosentum, hóast USA er eitt av teimum londunum, har flest fólk eru **on-line**, knappliga tíggjundi hvør amerikanari hevur t.d. í dag **website** sjálvur.

17 prosent av amerikanarunum mugu í dag metast sum net-taparar. Teir halda tøkknina vera eina forðing fyri at brúka netið. Pengarnir eru eisini ein stór forðing, og so eru tað tey, sum eru bangin fyri **hakkarum** og at **password** verða stolin”.

Til *e-post/ e-mail* í tí danska tekstinum hava vit valt orðaparið *teldupostur/ e-mail*. Hesi bæði orðini verða nógv nýtt í føroyskum. Tann munur er tó, at *e-mail* vanliga verður nýtt í óformligum gerandisligum talumáli, meðan *teldupostur* meira verður nýtt í skrift og í almennum og meira formligum viðurskiftum, t.d. í adressum. Hesin ‘stílmunur’ er uttan iva av øðrum slag í føroyskum enn í donskum. Trupulleikin er til staðar í øllum orðapørnunum, sum skulu vísa munin millum ta føroysku og ta ensku grímuna. Munurin millum óformliga og formliga málnýtslu hevur við sær, at týðingaruppgávan verður trupul at loysa til lítar.

Tann danski teksturin hevur *internet* í teirri dansku grímuni og *web* í teirri ensku. Vit nýta *web* í teirri ensku grímuni, meðan *alnet* verður nýtt í teirri føroysku. Grundin til at vit ikki valdu at nýta orðaparið *internet/ alnet* var, at *internet* uttan iva meira verður sett í samband við danskt enn við enskt. *Web* er ikki ókent í føroyskum, men verður minni nýtt enn *internet* og *alnet*. At nýta *web* var tí kanska nakað vágið, tí at vandi kundi vera fyri, at ‘ensklitingin’ tá kundi gerast ov týðilig. Hetta vandamál var ikki minni til staðar í orðaparinum *website* og *heimasíða*.

Tað, sum í tí danska upprunatekstinum eitur *være opkoblet*, er týtt til *hava netsamband*, sum kann roknast sum eitt nøkulunda nærsamheiti við *on-line*. Men eisini her er tað ein trupulleiki, at tann føroyska orðingin *hava netsamband* stílsliga helst er meira ómarkað enn tað enska *on-line*, sum í føroyskum bendir á talumál, lýsingarmál o.tíl.

Í tí danska tekstinum verður tað enska tøkuorðið *creditcard* nýtt saman við *kreditkort*. Men av tí at *creditcard* ikki verður vanligi nýtt í føroyskum, valdu vit í staðin at nýta orðaparið *loyniorð/ password*.

Í teimum dansku grímutekstunum verður tað enska orðið *hacking* og tað danskaða sniðið *hackning* nýtt. Orðini *hakkari* og *hacking* verða í føroyskum mest nýtt í óformligum talumáli. Í skriftmáli og í meira formligum talumáli verða tey føroysku orðini *teldusníkur* og *telduinnbrot* nýtt. *Hakkari* og *teldusníkur* hava somu denotatiún (grundmerking), men av tí at orðanýtslan er treytað av formleikastigi, hava hesi orðini ymiskar konnotatiúnir (hjámerkingar).

Í tí danska tekstinum var tað enska orðið *net-loser* týtt til *net-taber*. Tað sama varð gjørt í teirri føroysku grímuni, men tað kann væl vera, at tann føroyska týðingin, *nettapari*, virkar merkisverdari hjá føroyingum enn *net-taber* hjá dønnum, tí at føroyingar eru vanari við, at nýggj orð verða gjørd fyri tøkuorð.

Orðaparinum *project/ verkætlan* eru ikki so nógv bein í. Tað kann annaðhvørt skiljast sum eitt tøkuorð móttvegis eini nýgerð ella sum eitt koduskifti, av tí at tann enska gríman nýtir tað enska navnið óbroytt, meðan tann føroyska gríman nýtir føroyskan setningsbygnað.

Samanumtikið kunnu vit siga, at tey drøgini, sum vórðu nýtt til at skilja ímillum tær báðar grímurnar, vóru av leksikalskum slag. Orðapørini vóru: *alnet/ web*, *teldupostur/ e-mail*, *heimasíða/ website*, *teldusníkur/ hakkari*, *loyniorð/ password*, *verkætlan/ project*, *netsamband/ on-line*, *nettapari/ netloser*. Tann enska gríman inniheldur altso sjeý ensk orð og eina morfologiska atlagning (*hakkari*). Tað hevur týðning at vísa á, at málstøðan í Føroyum er av slíkum slag, at tey ensku orðini óumberiliga geva teirri ensku grímuni ein óformligan og talumálskendan dóm (t.d. *e-*

mail, on-line, hakkari), meðan tann føroyska gríman hinvegin umboðar ta politiskt røttu málnýtluna.

3.1.1.2. Lýsingarorðsskalarnir og metingardimensjónirnar

Ein annar týðingarspurningur var at velja tey ‘røttu’ lýsingarorðini til teir ymisku persónmenskueiginleikarnar. Í tí danska upprunatekstinum vóru lýsingarorðini: *ambitiøs, selvstændig, tiltalende, interessant, intelligent, afslappet, tillidsvækkende, effektiv* (sí Thøgersen & Kristiansen 2006: 15-16).

Vit hava valt at nýta nøkur atlagað tøkuroð, sum eru vanlig í talumálinum: *ambitiøs*, *effektivur* og *intelligentur*. Hesi orð eru ikki góðtikin í skriftmálinum og finnast tí ikki í øllum føroyskum orðabókum. Orðini *ambitiøs* og *intelligentur* finnast bara í *Donsk-føroysk orðabók* (Føroya Fróðskaparfelag 1995), og *effektivur* finst umframt í báðum teimum dansk-føroysku orðabókunum (Føroya Fróðskaparfelag 1995 og Stiðin 1998) eisini í *Ensk-føroysku orðabókini* (Stiðin 1993). Ein nýgerð fyri *ambitiøs* er *framansøkin*, men hetta orð er heilt ókent í talumálinum. Tær dansk-føroysku orðabøkurnar hava fleiri týðingarmøguleikar fyri hesi lýsingarorðini, men tey orðini hava annað stílvirði enn tøkuroðini og kunnu tí ikki nýtast. Fyri tað danska lýsingarorðið *afslappet* valdu vit *róligur*. Men av tí at *róligur* bara lutvíst er samheiti við *afslappet*, valdu vit eisini orðsniðið *avslappaður*, sum er vanligt í óformligari gerandisligari talu. Tí eitur hesin stigin *róligur/avslappaður* (*avslappaður* hevur kanska negativari konnotatióin enn *afslappet* hevur í danskum). Ein orsök til at atlagað talumálsorð vórða vald er, at tey ‘reinu’ føroysku orðini helst høvdu virkað heldur fremmand fyri heimildarfólkunum.

Í teirri føroysku grímuni verður orðið *áhugaverdur* nýtt fyri *interessant* um tann eiginleikan at draga áhugan hjá øðum at sær. Tað føroyska orðið *sjálvstøðugur* hevur somu merking(ar) sum danskt *selvstændig* og kann nýtast um ein persón, sum er førur fyri at virka óheftur av øðrum. Tað føroyska orðið *dámligur* fyri *tiltalende* er eitt positivt orð, sum merkir ”væl dámdur, fittur, eiriligur” (Føroysk orðabók 1998). Tað danska orðið *tiltalende* verður lýst: ”som har den egenskab at virke positivt på nogen.”⁴⁴ Tað føroyska orðið *álitisvekjandi* er ein beinleiðis týðing av *tillidsvækkende* og man hava nøkuluna somu hjámerkingar sum tað danska.

Tey átta lýsingarorðini eru ikki tilvildarlig, men eru vald við støði í úrslitum úr øðrum granskingarverkætlanum, soleiðis at tey (lýsingarorðini) kunnu verða sett í mun til ymiskar

⁴⁴ Samanber *Ordbog over det danske sprog* (ODS) bind 23, s. 1447, greinina *II. tiltale*, har triðja merking er: ”gøre et fordelagtigt indtryk på en ; falde i ens smag; behage; spec. om person , hvis udseende ell. væsen man synes om”.

samfelagshugsjónir og -normar. Vit kunnu siga, at tey átta persónmenskudrøgini mynda fyra metingardimensjónir:

Talva 31. Persónmenskudrøg og metingardimensjónir

	Dynamikkur⁴⁵	Superioritetur⁴⁶
Kompetansa	Sjálvstøðugur Effektivur	Intelligentur Ambitiøs
Sociabilitetur ⁴⁷	Avslappaður Áhugaverdur	Dámligur Álitisvekjandi

Her eru persónmenskudrøgini býtt sundur soleiðis, at fyra (*ambitiøs*, *intelligentur*, *effektivur* og *sjálvstøðugur*) umboða dimensjónina *kompetansa*. Hini fyra (*dámligur*, *álitisvekjandi*, *áhugaverdur* og *avslappaður*) umboða dimensjónina *sociabilitet*. Hinvegin kunnu persónmenskudrøgini flokkast soleiðis, at fyra teirra (*intelligentur*, *ambitiøs*, *dámligur* og *álitisvekjandi*) umboða dimensjónina *superioritet*, meðan hini fyra (*sjálvstøðugur*, *effektivur*, *avslappaður* og *áhugaverdur*) umboða dimensjónina *dynamikk*.

3.1.1.3. Grímurøddir og ífyllurøddir

Á teimum báðum upptiknu fløgnum við upplestrum verður tann sami teksturin lísín í fimm at kalla eins ‘útgávum’ av fyra røddum. Umframt ta *einu* røddina, ið lesur báðar grímurnar, eru tríggjar ífyllurøddir. Tann einasta funktiónin hjá ífyllurøddunum er at fjala útyvir, at tann sami persónurin lesur tvær ferðir, ávikavist sum nummar 2 og nummar 5 í raðfylgjuni av røddum á fløguni.

Viðvíkjandi ‘enskliting’ vórðu ífyllurøddirnar lagdar onkustaðni ímillum ta ensku og ta føroysku grímuna. Rødd 1 á fløguni hevði bara eitt enskt orð, nevnliga *on-line*. Rødd 3 hevði tvey ensk orð, *e-mail* og *project* og harumframt tvær morfologiskar atlagingar, *net-losarar* [-lu:sarar] og *hakkarum*. Rødd 4 hevði tvey ensk orð, *e-mail* og *project*. Røddirnar 1 og 3 lesa á *netinum*, meðan rødd 4 lesur á *internetinum*.

Vit royndu at hava eftirlit við ávirkanini frá kyni og aldri við at lata stimulusrøddirnar í øllum málsamfeløgnum, sum eru við í kanningin, vera yngri kvinnur. Teir føroysku upplesararnir eru fyra kvinnur, sum lósu á Føroyamálsdeildini á Fróðskaparsetri Føroya. Grímurøddin er fødd í 1976 og var, tá ið hon las, 28 ára gomul. Tær tríggjar ífyllurøddirnar vóru ávikavist 32, 24 og 23 ára gamlar. Tað gevur ein miðalaldur upp á 26,75 ár. Upptøkurnar vórðu

⁴⁵ *Dynamikkur* merkir her viðgongd í tí meira nútímans almenningum, myndað av munnligum miðlum.

⁴⁶ *Superioritetur*: Viðgongd í tí almenningum, ið verður myndað av siðbundnum samfelagsstovnum, t.d. skúla og vinnulívi.

gjörðar á Føroyamálsdeildini. Allar fyra bógva í Havn og lesa upp við havnarmáli. Hon, sum legði rødd til grímurnar, nýtti 47 sekund um sín upplestur av tí føroysku grímuni og 46 sekund til ta ensku grímuna. Hon hevur eina neutrala rødd, eina makliga raddarlegu og hóskaði lesiskjótaleika, og so lesur hon raðið.

Áðrenn farið varð undir dátuinnsavningina, royndi eg at tryggja mær, at tær báðar grímurnar ikki vóru ov lættar at kenna aftur. Til tað endamálið vórðu fimm fólk biðin um at lurta eftir teimum fimm upplestrunum. Ein av hesum fimm helt seg hoyra somu rødd tvær ferðir, men kundi ikki siga, hvør tað var. Hini lögdu ikki til merkis, at sama rødd kom tvær ferðir fyri. Tveir av mínum starvsfeløgum á deildini lurtaðu hvør sær eftir upplestrunum. Annar segði, at tað vóru tvær røddir, hin segði fimm.⁴⁸

3.2. Mannagongdin í dátuinnsavningini

Mannagongdin at útvega heimildarfólk var hon, at eg ringdi ella sendi eitt teldubráv til fyrirkur og skúlar og greiddi frá verkætlanini og endamálinum við henni. Í nøkrum førum kendi eg onkun, sum eg kundi seta meg í samband við, í øðrum førum ikki. Eg legði dent á at siga, at tað tók umleið tjúgu minuttir at lurta eftir upplestrunum og at svara spurningunum. Tað vísti seg tó, at tað tók longri tíð at fáa dátuinnsavningina frá hondini, enn eg hevði sagt. Eg beyð mær at koma í kaffisteðginum fyrrapart ella seinnapart, ella nær tað skuldi vera. Eg greiddi kontaktfólkunum frá, at tað snúði seg um eina kanning av hugburði til enska ávirkan á føroyskt. Eg segði, hvat heimildarfólkini skuldu gera, uttan tó at fara í smálutir. Kontaktfólkið fekk at vita, at heimildarfólkini skuldu lurta eftir nøkrum upplestrum av einum stuttum teksti og síðani krossa av á einum spurnablaði, sum eg fór at býta út. Tey flestu, sum eg tosaði við, hildu, at tað ljóðaði spennandi og áhugavert.

Allar kanningarnar fóru fram á arbeiðsplássunum í matar- ella kaffisteðginum. Mín fyrsta avtala var at hitta starvsfólk í eini bankadeild, beint áðrenn tey skuldu heim klókan sekstan. Men tað virkaði als ikki. Tað møttu bara nøkur heilt fá fólk upp, hini fóru beint heim. Orsøkin var tann, at tey skuldu eftir børnum, til handils, gera mat o.s.fr. Av tí at kanningin ikki varð gjørd tann

⁴⁷ *Sociabilitetur*: Sosialur førleiki

⁴⁸ Til stuttleika kann eg nevna, at tað í einum lítlum samfelag sum tí føroyska kann vera trupult at fjala seg í mongdini. Tað upplivdi eg nakrar ferðir í sambandi við dátuinnsavningina. Eitt heimildarfólk (nr. 329) kendi grímurøddina aftur og skrivaði navnið á grímuni aftan fyri persón 2 og persón 5. Hetta heimildarfólkið var úr somu bygd sum pápi grímurøddina og var gumba grímuna! Nøkur onnur heimildarfólk kendu ífyllurødd 1, uttan iva tí at hon hevur eina eitt sindur eyðkenda rødd og er harumframt ein dugnalig ítróttarkvinna, sum fólk, ið hava áhuga fyri ítrótti, kenna. Ein onnur - eitt sindur øðrvísi - hending var, tá ið ein heimildarmaður kundi siga mær, at kona hansara eisini hevði verið við í grímukanningini á einum arbeiðsplássi, sum eg fyrr hevði vitjað.

dagin, kundi eg vitja sama arbeidspláss í kaffisteðginum nakrar dagar seinni. Og tá vóru nógv fólk samankomin.

Tá ið heimildarfólkini høvdu fingið sær kaffi og vóru setst, greiddi eg frá, hvat tað var, tey skuldu gera, og síðani fingi heimildarfólkini spurnablaðið útflýggjað og kundu lesa á forsíðuni, hvat tað snúði seg um. Spurnablaðið við avkrossingarspurningum var sjei síður til longdar umframt eina forsíðu, har greitt varð frá, hvat tað var, tey skuldu meta um (sí fylgiskjal 6). Eg fór ígjøgnum spurnablaðið og greiddi frá, hvussu tað skuldi skiljast. Fólkini fingi at vita, at teirra uppgáva var at lurta eftir fimm upplestrum á einari fløgu, sum eg hevði við, og gera sær eina meting av upplestrarunum við støði í tí upplisna tekstinum. Eg greiddi frá, at upplestrararnir vóru kvinnur, sum høvdu søkt arbeiði sum upplestrarar í útvarpi, og at hesir umsøkjarnir høvdu fingið tann sama tekstin útflýggjaðan frá eini tíðindastovu. Og henda tekstin høvdu umsøkjarnir fingið tíggju minuttir til at redigera og fyrireika seg at lesa upp. Heimildarfólkini fingi at vita, at hesir upplestrararnir skuldu nýtast sum grundarlag undir, hvør teirra var best skikkaður til starvið sum útvarpsjournalistur.

Uppgávan hjá heimildarfólkunum var at lurta, meðan lisið varð upp, og at krossa av á spurnablaðnum. Eitt skema var fyri hvønn av teimum fimm upplestrunum. Á síðstu síðu í spurnablaðnum skuldu heimildarfólkini raðfesta teir fimm umsøkjarnar. Eg greiddi frá, at tey fóru at hoyra upplestrararnar í tveimum umførum. Fyrru ferð skuldu tey bara lurta, og seinnu ferð skuldu tey krossa av á spurnablaðnum, meðan tey lurtaðu. Í seinna umfari var ein steðgur upp á umleið 15 sekund millum hvønn upplestur, soleiðis at heimildarfólkini skuldu fáa tíð at seta allar krossarnar, áðrenn næsti upplestur kom fyri.

Á einstøkum stórum fyrirøkum, t.d. banka og tryggingarfelag, mátti kanningin gerast í tveimum umførum beint eftir hvørja aðra – fyrst onnur helvtin av heimildarfólkunum og síðan hin helvtin. Hetta var neyðugt av praktiskum orsökum. Tá ið neyðugt var at gera kanningina í tveimum umførum, setti eg sum treyt, at tað fyrra liðið ikki fekk móguleika at greiða tí seinna liðinum frá endamálinum við kanningini. Tí kom seinna liðið beint eftir, at tað fyrra var liðugt, og soleiðis slapst undan ávirkan.

Hóast øll mógulig fyrivarni mugu vit staðfesta, at endamálið við teirri føroysku grímukanningini ikki eydnaðist. Tað eydnaðist ikki at fremja dátuinnsavningina, uttan at heimildarfólkini varnaðust, at tað snúði seg um enska ávirkan á málið. Tá ið dátuinnsavningin á hvørjum arbeidsplássi var liðug, plagdi eg at spyrja heimildarfólkini, hvat tey hildu endamálið vera við kanningini. Tað vanliga svarið var tá, at munurin millum upplestrararnar var talið av enskum

orðum, sum vórðu nýtt í upplestrunum. Ein høvuðsatvoldin til hetta man vera málstøðan í Føroyum, har ið ensk orð serliga verða nýtt í óformligum talumáli og ikki í formligum útvarpsmáli. Tað er rætt og slætt óhóskandi og ósannlíkt, at nakar hevði litað sítt mál við enskum orðum á tann hátt, sum gjørt varð í tí enska grímutekstinum, um ætlanin var at fáa starvið sum útvarpsjournalistur. Harumframt er trupulleikin í tí lítla samfelagnum altíð til staðar. Mong heimildarfólk kendu meg sum málgranskara, og tá ið grímukanningin fór fram, var eg formaður fyri Føroysku málnevndina. Tí var lætt at peila seg inn á endamálið við kanningini.

3.3. Heimildarfólk og grímuraðfylgjur

Øll heimildarfólkini í teirri føroysku grímukanningini eru fingin til vegar á fyrirøkum og skúlum í Havn. Tað var lætt at finna heimildarfólk. Av tilsamans 29 arbeiðsplássum, sum eg hevði samband við, fekk eg avtalur við 27. Hóast eg royndi at sleppa inn á stór og miðalstór arbeiðspláss eftir føroyskum viðurskiftum fyri at savna so nógv heimildarfólk sum gjørligt hvørja ferð, so er talið á heimildarfólkum rættiliga ymiskt – tað liggur millum 5 og 48.

Tann fjølbroytta felagsliga samansetingin av heimildarfólkum, sum MIN-verkætlanin miðar ímóti at hava, varð tryggjað á tann hátt, at tey arbeiðsplássini og skúlarnir, sum eru við í kanningini, eru av ymiskum slag. Heilt ítøkiliga snýr tað seg um hesi arbeiðsplássini; talið á heimildarfólkum er sett í klombur: fiskavirki (48), trolvirki (17), tvær heilsølur (19 og 28), oljufelag (19), el-fyrirøka (26), bilasøla (23), flutningsfyrirøka (9), tveir bankar (37 og 71 – tað seinna talið er býtt millum tvær deildir við ávikavist 38 og 33), fiskirannsóknarstova (16), heilsufrøðilig starvsstova (10), universitetsgranskarar (12), læraraskúlanæmingar (40), sjómansskúlanæmingar (27), studentaskúlanæmingar í 3. s (15), studentaskúlalærarar (37), fjarskiftisveitari (6), tvær teldufyrirøkur (30 og 24), aðalráð (24), kommunufyrisiting (14), tryggingarfelag (41), grannskoðarafelag (13), bókavørðir (5), el-felag (13).

Teir fimm upplestrarnir eru innlislir á tvær fløgur í tveimum ymsum grímuraðfylgjum. Á aðrari fløguni er tann føroyska gríman nummar 2 og tann enska nummar 5, og á hinari fløguni er tann enska gríman nummar 2 og tann føroyska nummar 5. Ætlanin var, at umleið helvtin av heimildarfólkunum skuldu hoyra fløguna við raðfylgjuni (A) 2 føroyskt – 5 enskt, og hin helvtin skuldi hoyra fløguna við øvutari raðfylgju (B) 2 enskt – 5 føroyskt. Øll spurnabløðini fingi eina kodu fyri grímuraðfylgju. Á henda hátt var gjørligt at hava eftirlit við, um metingin av grímuni kundi verða ávirkað av metingini av røddini, sum var beint frammanundan.

Greiningarnar aftaná hava víst, at staðsetingin av grímunum hefur havt stóran týdning fyri metingina av teimum. Tað er ikki bara í teirri føroysku kanninginini, men er galdandi yvirhøvur. Í seks av teimum sjeý grímukanningunum, sum hava verið framdar í MIN-verkætlanini, hefur raðfylgjan víst seg at hava týdning fyri metingina av grímuni (tann íslenska kanningin er tó eitt undantak). Báðar tær føroysku grímurnar verða mettar positivari í positiónum 5 enn í positiónum 2. Hetta er eisini galdandi fyri tey flestu av hinum málsamfeløgnum, tó ikki Danmark, har ið positiónum 2 gevur eina positivari meting bæði fyri ta dansku og ta ensku grímuna. Spurningurin um grímuraðfylgjuna vísir, hvussu fløkt hetta háttalagið í roynd og veru er. Og ógjørlegt er at siga, hvør orsøkin er til, at metingin av grímuraðfylgjunum vísir eina slíka grímuraðfylgju-effekt, sum sæst týðiliga í øllum teimum kannaðu málsamfeløgnum uttan í Íslandi (sí Thøgersen & Kristiansen 2006: 26).

Talið á heimildarfólkum er ymiskt í teimum báðum grímuraðfylgjunum, og tí gjørdist talið eisini ójavn í teimum ymsu felagsligu undirbólkunum. Tí var neyðugt at ‘javnviga’ tilfarið, áðrenn tað kundi greinast hagfrøðiliga.⁴⁹

Allar upplýsingarnar um tey føroysku heimildarfólkini tilsamans og býtt út á teir ymsu bakgrundsbrigdlarnar, bæði undan og eftir javnvigingina, síggjast í talvu 33. Tilsamans vóru 624 fólk við í teirri føroysku grímukanningini, men fyra spurnabløð vóru so ófullfíggað, at tey ikki kundu nýtast. Tískil eru tað 620 heimildarfólk, sum mynda hetta úrvalið. Sum tað sæst í talvuni, lurtaðu 359 av teimum eftir upplestrunum í raðfylgju (A) og 261 í raðfylgju (B). Í øllum málsamfeløgnum uttan tí íslenska, er ein javnviging gjørd, um munurin millum grímuraðfylgjunar er størri enn 49 – 51 %. Javnvingingin er heilt einfalt gjørd á tann hátt, at tilvildarlig heimildarfólk eru lúkað burtur úr tí størri grímuraðfylgjunni (hetta gjørdi hagfrøðiforritið SPSS fyri okkum). Sostatt eru umleið 100 heimildarfólk ikki partur av greiningargrundarlagnum. Heildarúrslitið fyri ta føroysku grímukanningina er soleiðis útroknað við støði í $261 + 261 = 522$ heimildarfólkum.

---

⁴⁹ Um grímuraðfylgju-effektina sí Thøgersen & Kristiansen 2006.

Talva 32a. Nýtt heimildarfólkabýti í brigdlinum 'aldri'

	N			N				N javnvigað		
	Tils.	Tils.	% valid	grímuraðfylgja		grímuraðfylgja		(A)	(B)	Tils.
ALDUR				(A)	(B)	(A)	(B)	(A)	(B)	
→30	202	32,6	33,6	108	94	53,5	46,5	94	94	188
30 – 44	241	38,9	40,0	136	105	56,4	43,6	105	105	210
45→	159	25,6	26,4	103	56	64,8	35,2	56	56	112
Vanta	18	2,9								

Tað verða trupulleikar, tá ið tøluni á heimildarfólkum gerast smá, sum vit síggja tað í brigdlinum, aldur, øki og hugsjón.

Tey 620 heimildarfólkini høvdu ein miðalaldur upp á 36,7 ár. Tann yngsti var 15 og tann elsti var 69 ára gamal. Eftir javnvigingina eru bara 10 heimildarfólk í tí elsta aldursbólkinum (eldri enn 60 ár), sum tessvegna er lagdur saman við teimum næstelstu (45-59 ár), sí tabel 1a.

Tey fáu heimildarfólkini av Sandoyinni í brigdlinum øki, verða ikki lögð saman við eitt av hinum økjunum, tí at vit duga ikki at síggja, hvør samanlegging tá er natúrligast. Av tí at tað veruliga endamálið við grímukanningini er at samanbera við úrslitini frá meiningakanningini (Jacobsen 2006), har ið Sandoyggin ikki hevur fleiri enn 15 heimildarfólk, varðveita vit her teir 8 'javnvigaðu' sandoyingarnar og greina teirra reaktiónir í grímukanningini fyri seg.

Tann fólkafátæki bólkurin 'bæði' í brigdlinum hugsjón hevur hinvegin minni áhuga og verður ikki greinaður.

3.4. Heildarúrslit

Talva 33. Heildarúrslit. Meting av teirri føroysku og ensku grímuni – viðvíkjandi teimum 8 persónmenskudrøgum í 4 dimensjónum og viðvíkjandi 'arbeiðs-skikkaður'. [Signifikantir munir ($p < .05$) eru markaðir ved grátóning, tann myrkari liturin merkir positivari meting].

Gríma	Persónmenskudrøg								Dimensjónir				Ar- beiði
	Superioritetur Kompetensa		Dynamikkur Kompetensa		Superioritetur Sociabilitetur		Dynamikkur Sociabilitetur		SUPE- RIORI- TETUR	DYNA- MIKK- UR	KOM- PETAN- SA	SOCI- ABILI- TETUR	
	AMBI- TIØSUR	INTEL- LIGENT- UR	SJÁLV- STØÐ- UGUR	EFFEK- TIVUR	DÁM- LIGUR	ÁLITIS- VEKJ- ANDI.	ÁHUGA- VERD- UR	AV- SLAPP- AÐUR					
Føroysk	4,94	4,81	4,89	4,99	4,76	4,71	4,71	4,32	19,28	18,93	19,68	18,50	2,11
Ensk	4,45	4,22	4,28	4,40	4,20	4,11	4,12	3,99	17,02	16,78	17,33	16,45	2,81
Sign.	***	***	***	***	***	***	***	**	***	***	***	***	***

– Tølini fyri persónmenskudrøgini eru miðaltøl á 7-stigaskalum. Høgt tal er meira positiv meting.

– Tølini fyri dimensjónirnar eru miðaltøl av teimum 'skalum' som myndast við at leggja saman 4 skalar við 7 stigum: Teir fáa minstavirði 4, mestavirði 28 og miðpunkt 16. Høgt tal er meira positiv meting.

– Tølini fyri arbeiðsskikkaður eru miðaltøl á einum 5-stigaskala. Lág tal er meira positiv meting.

Talið á heimildarfólkum skiftir á skalunum millum 505 – 520.

Signifikankanning: Wilcoxon Signed Ranks; ** <.01 *** p<.001

Úrslitini hjá teimum føroysku heimildarfólkunum sum heild síggjast í talvu 33. Úrslitið er ógvuliga greitt. Tann føroyska gríman verður mettt positivari enn tann enska á øllum skalum.

3.5. Úrslitið viðvíkjandi bakgrundsbrigdlum

Tá ið tilfarið verður kannað fyri hvønn av teimum sjev bakgrundsbrigdlunum, og grímumetingarnar altso verða greinaðar fyri hvørja einstaka felagsliga undirbólking, fáa vit tað mynstrið, sum vit síggja í talvu 34. Fyri at fáa eina nærri frágreiðing um, hvussu talvan skal lesast, sí talvu 33. Í síðsta teigi í talvu 32 varð upplýst fyri hvøjra undirbólking, hvussu nógv heimildarfólk eru við í greiningunum. Tá ið tað uppgivna talið á heimildarfólkum (N) í talvu 34 yvirhøvur er nakað lægri, er grundin hon, at nøkur einstøk heimildarfólk ikki hava krossað av í øllum skalunum. Tí skiftir N nakað frá skala til skala; tað er ávikavist tað mestatalið (tað maksimala) og tað minstatalið (tað minimala) frá bólkingunum, sum er víst í talvuni. Samanber at tað í talvu 33 er upplýst, at heimildarfólkatalið samanlagt skiftir á skalunum millum 505 – 520.

Talva 34. Úrslitini í bólkingum. Meting av teirri føroysku og ensku grímuni – viðvíkjandi 8 persónmenskudrøgum í 4 dimensjónum – og í spurninginum um hvussu skikkaður/óskikkaður persónurin er til arbeiðið. Wilcoxon Signed Ranks Test # p<.10 * p<.05 ** p<.01 *** p<.001; ns= ikki signifikantir munir. Signifikantir munir eru markaðir við grátóning, tann myrkari liturin merkir positivari meting].

	Persónmenskudrøg								Dimensjónir				Ar- Beiði
	Superioritetur Kompetensa		Dynamikkur Kompetensa		Superioritetur Sociabilitetur		Dynamikkur Sociabilitetur		SUPE- RIORI- TETUR	DYNA- MIKKUR	KOM- PETEN- SA	SOCI- ABILI- TETUR	
	AMBI- TIÐSUR	INTEL- LIGENT- UR	SJÁLV- STØÐ- UGUR	EFFEK- TIVUR	DÁM- LIGUR	ÁLTIS- VEKJ- ANDI	ÁHUGA- VERDUR	AV- SLAPP- AÐUR					

KYN

Menn (N=267–274)													
Føroysk	4,95	4,73	4,88	4,99	4,74	4,76	4,78	4,27	19,19	18,96	19,55	18,58	2,13
Ensk	4,57	4,22	4,33	4,51	4,22	4,09	4,20	3,93	17,10	16,94	17,63	16,43	2,86
Sign.	***	***	***	***	***	***	***	*	***	***	***	***	***
Kvinnur (N=237–246)													
Føroysk	5,01	4,93	5,02	5,06	4,94	4,80	4,81	4,43	19,82	19,40	20,14	19,02	2,01
Ensk	4,36	4,21	4,21	4,22	4,22	4,10	4,07	4,04	16,97	16,56	17,04	16,48	2,80
Sign.	***	***	***	***	***	***	***	*	***	***	***	***	***

ALDUR

→30 (N=181–188)													
Føroysk	4,82	4,68	4,72	4,85	4,61	4,64	4,68	4,21	18,77	18,46	19,11	18,11	2,23
Ensk	4,48	4,01	4,23	4,27	3,96	3,99	4,02	3,91	16,51	16,39	16,98	15,90	2,65
Sign.	*	***	**	***	**	***	***	Ns	***	**	***	**	**
30 – 44 (N=204–210)													
Føroysk	5,08	4,94	5,03	5,11	4,93	4,80	4,83	4,43	19,83	19,42	20,20	19,02	2,02
Ensk	4,46	4,38	4,29	4,45	4,29	4,13	4,21	3,99	17,30	17,00	17,61	16,68	2,93
Sign.	***	***	***	***	***	***	***	**	***	***	***	***	***
45→ (N=107–112)													
Føroysk	5,05	4,87	5,09	5,17	4,90	4,82	4,79	4,38	19,70	19,45	20,22	18,91	2,02
ensk	4,41	4,41	4,40	4,54	4,31	4,16	4,22	4,07	17,28	17,23	17,77	16,76	2,76
Sign.	***	*	***	***	**	**	**	Ns	***	**	***	**	**

INNTØKA

→300.000 (N=99–103)														
føroysk	4,93	4,71	4,73	4,95	4,59	4,56	4,60	4,33	18,88	18,61	19,47	18,09	2,13	
ensk	4,64	4,30	4,36	4,52	4,16	4,10	4,12	3,95	17,33	17,03	17,90	16,45	2,65	
Sign.	Ns		ns	*	#	#	*	Ns	#	#	#	#	*	
300–500.000 (N=207–216)														
føroysk	4,95	4,86	5,06	5,10	5,00	4,78	4,89	4,41	19,65	19,49	19,96	19,09	2,20	
ensk	4,42	4,18	4,21	4,44	4,23	4,14	4,16	3,96	16,97	16,71	17,19	16,48	2,83	
Sign.	***	***	***	***	***	***	***	*	***	***	***	***	***	
500.000→ (N=177–182)														
føroysk	4,97	4,73	4,74	4,97	4,61	4,65	4,59	4,14	19,01	18,45	19,43	18,00	2,06	
ensk	4,35	4,18	4,24	4,30	4,15	4,01	4,02	3,90	16,72	16,50	17,15	16,09	3,01	
Sign.	***	***	***	***	**	***	***	Ns	***	***	***	**	***	

ÚTBÚGVING

Fólkaskúli (N=64–66)														
føroysk	4,98	4,86	4,97	4,78	4,85	4,65	4,77	4,45	19,34	19,09	19,66	18,77	2,35	
ensk	4,48	4,61	4,51	4,62	4,63	4,37	4,39	4,23	18,08	17,61	18,20	17,50	2,58	
Sign.	#	Ns	*	Ns	Ns	ns	#	Ns	Ns	Ns	Ns	ns	Ns	
+1–3 ár (N=136–140)														
Føroysk	4,85	4,83	4,84	5,00	4,77	4,76	4,69	4,35	19,31	18,89	19,64	18,57	2,14	
Ensk	4,36	4,06	4,28	4,38	4,04	4,01	4,06	3,91	16,56	16,64	17,12	16,05	2,82	
Sign.	*	***	**	***	***	***	**	#	***	**	***	**	***	
+4–6 ár (N=145–150)														
Føroysk	5,00	4,81	4,91	5,07	4,85	4,75	4,82	4,26	19,43	19,05	19,84	18,63	2,00	
Ensk	4,66	4,28	4,41	4,36	4,22	4,11	4,24	3,94	17,29	16,89	17,66	16,53	2,78	
Sign.	*	***	**	***	***	***	***	#	***	***	***	**	***	
Yvir 6 ár (N=147–151)														
Føroysk	5,03	4,83	4,86	5,09	4,84	4,73	4,73	4,43	19,45	19,20	19,80	18,81	2,02	
Ensk	4,42	4,22	4,19	4,35	4,14	4,06	4,07	3,97	16,86	16,65	17,24	16,29	2,91	
Sign.	***	***	***	***	**	***	**	*	***	***	***	**	***	

TELDU HEIMA

Við alneti (N=407–418)														
Føroysk	4,98	4,80	4,90	5,02	4,79	4,70	4,74	4,28	19,29	18,94	19,74	18,49	2,11	
Ensk	4,57	4,26	4,35	4,41	4,20	4,11	4,16	4,00	17,17	16,93	17,58	16,51	2,80	
Sign.	***	***	***	***	***	***	***	*	***	***	***	***	***	
Uttan alneti (N=31–32)														
Føroysk	4,81	4,72	4,88	4,84	4,44	4,63	4,88	4,25	18,59	18,84	19,25	18,19	2,03	
Ensk	4,41	4,19	4,28	4,56	4,31	4,16	4,28	3,87	17,06	16,74	17,44	16,39	2,81	
Sign.													#	
Havi ikki teldu (N=47–50)														
Føroysk	5,29	5,04	4,94	5,12	5,02	5,18	4,98	4,76	20,53	19,96	20,47	20,02	2,04	
Ensk	4,58	4,35	4,50	4,63	4,46	4,38	4,43	4,19	17,75	17,71	18,04	17,42	2,74	
Sign.	*	*	ns	Ns	#	*	#	Ns	*	#	*	*	*	

ØKI

Norðuroyggjar (N=31–32)														
Føroysk	5,03	4,91	4,94	5,16	4,61	4,72	4,63	4,59	19,23	19,31	20,03	18,48	2,03	
Ensk	4,66	4,31	4,31	4,63	4,34	4,19	4,06	3,97	17,50	16,97	17,91	16,56	2,53	
Sign.														
Eysturoy (N=55–56)														
Føroysk	4,84	4,73	4,70	4,86	4,63	4,68	4,57	4,23	18,88	18,36	19,13	18,11	2,11	
Ensk	4,64	4,38	4,21	4,38	4,30	4,30	4,07	4,05	17,63	16,71	17,61	16,73	2,59	
Sign.				#									#	
Norðurstreymoy (N=31–32)														
Føroysk	4,97	4,84	4,81	5,09	4,88	4,88	4,78	4,41	19,84	19,09	20,00	18,94	1,91	
Ensk	4,72	4,50	4,71	4,84	4,44	4,22	4,44	4,25	17,88	18,16	18,77	17,34	3,10	
Sign.						*			*				**	
Suðurstreymoy (N=243–251)														
Føroysk	5,02	4,96	5,01	5,02	4,89	4,77	4,82	4,43	19,65	19,27	19,99	18,91	2,13	
Ensk	4,42	4,16	4,28	4,34	4,13	4,04	4,16	3,96	16,78	16,73	17,19	16,29	2,80	
Sign.	***	***	***	***	***	***	***	**	***	***	***	***	***	
Vágar (N=28–30)														
Føroysk	4,70	4,38	4,77	4,97	4,60	4,77	4,62	4,27	18,59	18,66	19,07	18,28	2,11	

Ensk	4,40	4,52	4,53	4,47	4,20	4,17	4,47	4,10	17,62	17,57	18,17	16,93	2,83
Sign.						#							#
Sandoy (N=8)													
Føroysk	5,13	4,25	4,88	4,63	4,75	4,63	4,25	4,63	18,75	18,38	18,88	18,25	2,38
Ensk	4,25	3,88	4,13	4,13	3,75	3,88	4,13	4,38	15,75	16,75	16,38	16,13	2,63
Sign.													
Suðuroy (N=28-30)													
Føroysk	4,73	4,90	5,00	4,90	4,80	4,87	4,77	4,63	19,30	19,30	19,53	19,07	1,97
Ensk	4,23	4,13	4,10	4,23	3,87	3,87	3,76	3,76	16,10	16,14	16,70	15,61	3,38
Sign.		*	*	#	*	*	*	*	*	*	*	*	**
Annað (N=22-24)													
Føroysk	5,25	4,96	5,30	5,42	4,96	5,00	5,13	4,29	20,17	20,64	20,87	19,57	1,65
Ensk	4,71	4,17	3,92	4,25	4,08	4,08	4,04	4,00	17,17	16,35	17,26	16,26	2,96
Sign.		*	*	*	#	#	*		*	*	*	*	**

HUGSJÓN

Samhaldsfesti (N=222-228)													
Føroysk	5,01	4,87	4,97	5,02	4,86	4,82	4,88	4,43	19,60	19,31	19,92	18,98	2,06
Ensk	4,51	4,29	4,26	4,44	4,29	4,18	4,26	3,94	17,28	16,93	17,50	16,71	2,76
Sign.	***	***	***	***	***	***	***	**	***	***	***	***	***
Einstk. Frælsi (N=245-249)													
Føroysk	4,96	4,82	4,86	5,06	4,79	4,73	4,72	4,36	19,30	19,00	19,70	18,60	2,10
Ensk	4,50	4,28	4,34	4,44	4,17	4,15	4,16	4,04	17,15	16,99	17,59	16,55	2,75
Sign.	***	***	***	***	***	***	***	*	***	***	***	***	***

Allar felagsligar undirbólkingar gera mun til fyrimunar fyri ta føroysku grímuna. Uttan mun til undirbólkingar og uttan mun til metingarskala verður tann enska gríman ongantíð mett hægri enn tann føroyska. Munurin er sum heild minstur viðvíkjandi 'avslappaður'. Tá ið munirnir ikki eru hagfrøðiliga signifikantir í øllum teimum felagsligu undirbólkingunum, er orsøkin uttan iva tann, at bólkingarnar hava eitt lutfalsliga lítið tal av heimildarfólkum..

Tað skal tó gerast vart við, at í summum undirbólkingum er munur á, hvussu stórir fráleikin millum miðalmetingarnar (=miðalvirðini) av teimum báðum grímum er: T.d. kann fyri brigdlarnar inntøku og útbúgving verða víst á, at gamaní hava tær 'lægstu' bólkingarnar (ávikavist 'undir 300.000' og 'fólkaskúli') færri heimildarfólk enn tær 'hægri' bólkingarnar, men tær gera eisini minni mun á teimum báðum grímum. Tað sæst best við at samanbera miðaltølini í teimum fyra dimensjónunum: Munurin í teimum báðum nevndu 'lægstu' bólkingunum liggur umleið 1,5 meðan hann í teimum 'hægri' bólkingunum liggur á umleið 2 – 2,5.

Tað sama er galdandi í brigdlinum øki: Undirbólkingarnar 'Suðuroy' og 'Annað' hava ikki fleiri (heldur færri) heimildarfólk enn ávikavist 'Norðuroyggjar', 'Norðurstreymoy' og 'Vágar', men tó er munurin millum báðar grímurnar signifikantur í øllum fyra dimensjónunum og á 'arbeiðs-skikkaður'-skalanum.

3.6. Málnýtsla og persónmenskudrøg

Eitt annað sjónarhorn er at kanna, hvussu heimildarfólkini við sínum avkrossingum á skalunum fyri persónmenskudrøg hava lýst tær báðar grímurnar. Sjónarhornið er heilt einfalt at lesa miðaltølini í

talvu 34 vatnrætt. Fyri at gera tað greiðari verða tøluni sett loddrøtt (sí talvu 37.) [Grundin til at miðaltøluni í talvu 37 ikki altíð eru tey somu sum í talvu 35 er, at bara tey heimildarfólkini, sum hava krossað av á øllum skalum, eru við í útrokningunum, sum Friedman-kanningin ger. Sum víst í talvuni snýr tað seg um 503 og 502 heimildarfólk fyri ávikavist ta føroysku og ta ensku grímuna].

Talva 35. Heildarúrslit: Persónmenskudrøg. Talvan vísir, hvussu tey 8 persónmenskudrøgini verða knýtt positivt/negativt við hvørja av teimum báðum grímunum (tøluni í klombrum í miðjuni av talvuni raðfesta drøgini eftir minkandi positivetí).

Dimen- sjónir	Persónmenskudrøg	Føroysk gríma		Ensk gríma		Føroysk gríma	Ensk gríma
						Std.frv	std.frv.
S komp	AMBITIØSUR	4,97	(2)	(1)	4,46	1,351	1,485
S komp	INTELLIGENTUR	4,81	(4)	(4)	4,23	1,282	1,430
D komp	SJÁLVSTØÐUGUR	4,91	(3)	(3)	4,30	1,403	1,524
D komp	EFFEKTIVUR	5,00	(1)	(2)	4,40	1,362	1,501
S soc	DÁMLIGUR	4,76	(5)	(5)	4,21	1,464	1,488
S soc	ÁLITISVEKJANDI	4,74	(6)	(6)	4,13	1,516	1,474
D soc	ÁHUGAVERDUR	4,73	(7)	(7)	4,13	1,480	1,554
D soc	AVSLAPPAÐUR	4,34	(8)	(8)	3,98	1,663	1,647
	Friedman χ^2 sign.	151,703 ***			91,498 ***		

Tøluni eru miðaltøl á 7-stigaskalum. Høgt tal er positivari meting. Talið á heimildarfólkum er 503 og 502 fyri ávikavist ta føroysku og ta ensku grímuna. Signifikanskanning: Friedman *** $p < .001$

Báðar grímurnar hava her fingið eina miðalskoru fyri hvørt av teimum átta persónmenskudrøggunum. Hesi miðaltøl vísa í hvussu stóran mun (á einum 7-stigaskala frá 'als ikki' til 'sera') heimildarfólkini meta, at dragið er eyðkent fyri (málnýtsluna aftan fyri) grímuna. Vit kunnu sostatt stigskipa persónmenskudrøgini við støði í teimum ymsu miðalskorunum, sum tøluni í klombrum í miðjuni av talvuni vísa.

Sum vit síggja, er tað eingin munur í tí, hvussu drøgini verða sett í samband við báðar grímurnar. Í báðum grímum skorar persónurin hægri á kompetansuskalunum enn á sociabilitetsskalunum. Tað er eingin tílíkur eyðsýndur munur viðvíkjandi dynamikk- og superioritetsskalunum, men av tí at báðar grímurnar skora serliga lágt á dynamikk-skalanum 'avslappaður', er tað sannlíkt, at vit í næstu talvu (talvu 36) fara at síggja, at báðar grímurnar sum heild verða mettar lægri í dynamikkdimensjónini enn í superioritetsdimensjónini.

Talva 36. Heildarúrslit: Dimensjónir. Talvan vísir hvussu tann føroyska og enska gríman hvør sær er vordin mett í teimum 4 dimensjónunum. [Signifikantir munir ($p < .05$) eru markaðir við grátóning, tann myrkari liturin merkir positivari meting].

Dimensjón	Føroysk gríma	Ensk gríma	Føroysk gríma std.frv.	Ensk gríma std.frv.
Superioritetur	19,28	17,02	4,903	5,169
Dynamikkur	18,33	16,78	5,138	5,327
Wilcoxon Z sign.	-3,579 ***	-2,274 *		
Kompetansa	19,68	17,33	4,720	5,200
Sociabilitetur	18,50	16,45	5,502	5,477
Wilcoxon Z sign.	-7,936 ***	-7,020 ***		

Tølini eru miðaltøl á teimum 'skalum' som myndast við at leggja saman 4 skalar við 7 stigum (teir fáa minstavirðið 4, mestavirðið 28 og miðpunkt 16). Høgt tal er positivari meting.
N skiftir millum 505–513. Signifikanskanning: Wilcoxon Signed Pairs * $p < .05$ *** $p < .001$

Samsvarandi tí, sum raðfylgjumynstrið í talvu 35 bendi á, vísir talva 36, at vit kunnu vera sera vís í, at báðar grímurnar verða mettar meira positivt viðvíkjandi kompetensu enn viðvíkjandi sociabiliteti. Vit kunnu eisini við hagfrøðiligari vissu siga, at báðar grímurnar verða mettar positivari viðvíkjandi superioriteti enn viðvíkjandi dynamikki.

Talva 35 og 36 vísa, at standardfrávikið er minni (t.e. at semjan millum heimildarfólkini er størri) á kompetansuskalunum enn á sociabilitetsskalunum í teirri føroysku grímuni. Hinvegin síggja vit ongan samsvarandi mun viðvíkjandi teirri ensku grímuni.

Tað er sostatt einki í hesum úrslitum, sum bendir á, at 'rein' mótvegis 'ensklitaðari' málnýtslu gevur føroyingum ymisk hugasambond, á tann hátt at 'reint' verður sett í samband við ávís persónmenskudrøg og 'ensklitað' meira við onnur drøg.

3.7. Niðurstøða og kjak

Endamálið við grímukanningini – at kanna ómedvitaðan hugburð til 'ensklitaða' føroyska málnýtslu – eydnaðist ikki. Tað bar ikki til at gera dátuinnsavningina uttan at heimildarfólkini skiltu, hvat kanningin snúði seg um. Tað er uttan iva ein samanrenning av tveimum viðurskiftum, ið ger seg galdandi. Høvuðsorsøkina finna vit í tí, at tað føroyska málsamfélagið hevur nøkur drøg, ið vit kenna úr tvímálsligum samfeløgum: Øðrumegin verða ensk orð góðtíkin í vanligum gerandisligum

talumáli, hinumegin er talan um nakrar alment viðurkendar – rættiliga trongar – normar, sum siga, hvat kann góðtakast í formligum máli, t.d. í tíðindaupplestri í útvarpinum. Sambært hesum normum verður ‘ensklitað’ útvarpsmál heilt einfalt ikki góðtikið. Men samstundis hevur tað uttan iva havt sína ávirkan, at eg sjálvur gjørði dátuinnsavningina, tí nógv heimildarfólk kendu meg sum málgranskara og málpolitikara. Tí kunnu vit ikki heilt síggja burtur frá – hóast tað tykist lítið sannlíkt – at ein minni alment kendur persónur í størri mun hevði kunnað savnað ómedvitandi reaktiónir til ensklitað føroyskt í eini grímukanning.

At tað ikki eydnaðist at savna ómedvitandi hugburð til enska ávirkan, merkir ikki, at tær føroysku grímudáturnar eru virðisleysar. Tær skulu greinast og tulkast sum tað, tær eru, nevnliga medvitandi hugburðslýsingar. Tað merkir, at vit hava eitt stórt tal av hugburðsdátum, sum eru savnaðar á ein øðrvísi hátt enn tær medvitandi hugburðsdáturnar, sum vórðu fingnar til vegar í meiningakanningini (Jacobsen 2006). Ein samanburður av hesum settunum av medvitandi hugburðsdátum kann sjálvandi vera áhugaverdur. (Ein samanburður av teimum stóru kvantitativu kanningunum í MIN-verkætlanini – meiningakanningini og grímukanningini – kann lesast í niðurstøðukapitlinum í Kristiansen 2006: 170 og frameftir).

Greiningarnar av teimum føroysku grímudátunum vísa, at føroyingar eru samdir um at meta ‘ensklitaða’ málnýtslu lægri enn ‘reint’ føroyskt. Sum medvitandi hugburðslýsing kann úrslitið tulkast sum dygg undirtøka fyri purismuni, sum eyðkennir føroyskan málpolitikk. Føroyingar hava sostatt svarað ‘politiskt rætt’.

Uttan mun til undirbólking og uttan mun til metingarskala kemur tað ongantíð fyri, at tann enska gríman verður mett hægri enn tann føroyska. Tað er kanska eitt sindur óvæntað, at vit ikki finna nakrar munir viðvíkjandi teimum felagsligu týdningunum (hugasambondunum), sum verða sett í samband við ‘reina’ og ‘ensklitaða’ málnýtslu. Bæði sløgini av málnýtslu verða meira sett í samband við kompetansu enn sociabilitet, og meira við superioritet enn dynamikk.

Tann einasta – møguliga – ábendingin um eina lutfalsliga hægri meting av teirri ensku grímuni finst viðvíkjandi tí dynamiska sociabilitetsdragnum *avslappaður*. Báðar grímurnar hava ógvuliga lítið av hesum kvaliteti, og atvoldin til tað kann vera, at heimildarfólkini hava lagt nakað negativt í lýsingarorðini *róligur/ avslappaður* (tølini fyri standardfrávik vísa, at heimildarfólkini hava verið ósamdari ella meira ivandi í, hvussu grímurnar skulu verða mettar viðvíkjandi hesum dragnum, talva 36). Tað er ikki heilt óhugsandi, at tann lutfalsliga høga metingin (við tað at undirmetingin samanborið við ta føroysku grímuna yvirhøvur er minni viðvíkjandi hesum dragnum) er orsakað av at heimildarfólkini halda, at ein persónur, sum nýtir ensk orð í sínum máli, er meira

‘avslappaður’ í sínum hugburði til sjálvan málsurningin í síni heild, t.e. til normeringina av tí føroyska orðfeinginum.

4. PARTUR.

E1-SPURNINGARNIR Í E2-KANNINGINI – EIN SAMANBURÐUR

E1 er meiningakanningin og E2 eru dýpdarsamrøðurnar. Heimildarfólkini í E2 fingtu somu spurningar, sum settir vórðu í meiningakanningini. Við at endurtaka E1-spurningarnar í E2 fáa vit at vita, hvussu heimildarfólkini skilja spurningarnar - altso eitt slag av kontrolli av validitetinum. Eru somu samfelagsligu munir í E1 og E2, kann tað tulkast sum, at heimildarfólkini í E2 eru sum heild umboðandi fyri fjøldina. Eru mynstrini tey somu, er tað meira álítandi, at tey (mynstrini) í roynd og veru eru í samfelagnum. Er talan um vánaligt samsvar, kann tað skiljast sum at munirnir/eginleikarnir eru bundnir at einstaklinginum og ikki bólkkinum.

Dýpdarsamrøðurnar byrjaðu við E1-spurningunum. Summi heimildarfólk gjørdu skjótt av við sínum svørum, meðan onnur komu við longum útgreiningum og sveimaðu víða. Tað læt eg tey sleppa at gera. Tað vóru serliga spurningarnir um nøgd av tøkudøðum og spurningurin um nýgerð, sum stundum fingtu drúgva viðgerð.

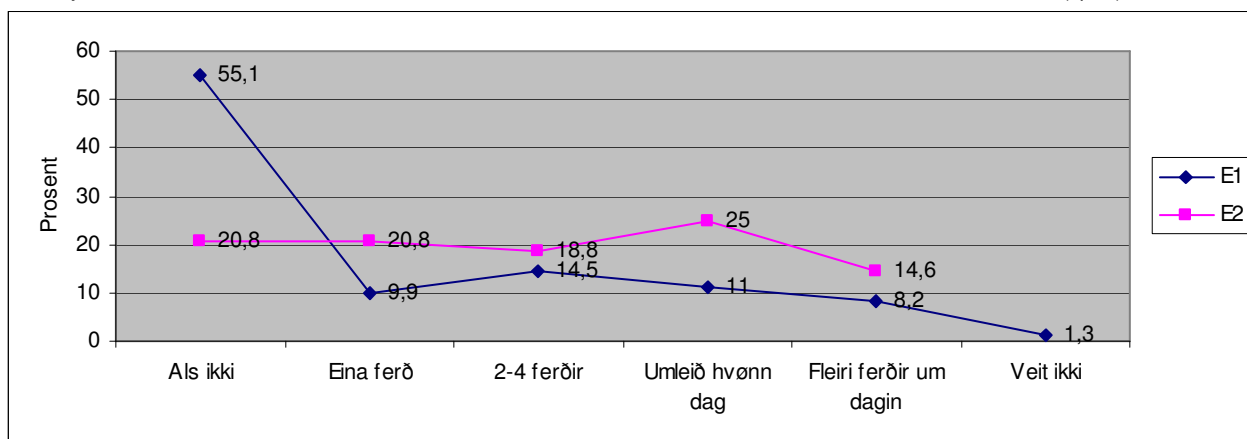
4.1. Samanburður spurning fyri spurning

Fyrst koma spurningar um nýtslu (sp. 2 og sp. 3). Spurningarnir 4a og 4b snúgva seg um hugburð sum heild, meðan sp. 5a-c snúgva seg um hugburð til trý ítøkilig orðapør. Økissmissur til enskt er evnið í tveimum spurningum (sp. 6: enskt sum móðurmál og sp. 8: enskt sum arbeiðsmál). Til endans kemur ein spurningur um málvariatióin í loftmiðlunum (sp. 7). Spurningurin um samfelagshugsjón varð ikki settur her, tí hann kom seinni í dýpdarsamrøðunum. Til tess at fáa eina so greiða mynd sum gjørligt, eru tøluni gjørd um til stabbamyndir og strikumyndir.

Hesin samanburðurin millum E1 og E2 skal sjálvandi lesast við tí fyrivarni, at talan er um tvær ymiskar kanningar við tveimum ymiskum háttaløgum. Úrvalið av heimildarfólkum er ymiskt. E1-fólkini eru nógv í tali og tilvildarlíga útvald, meðan E2-fólkini hinvegin eru fá og strategiskt útvald.

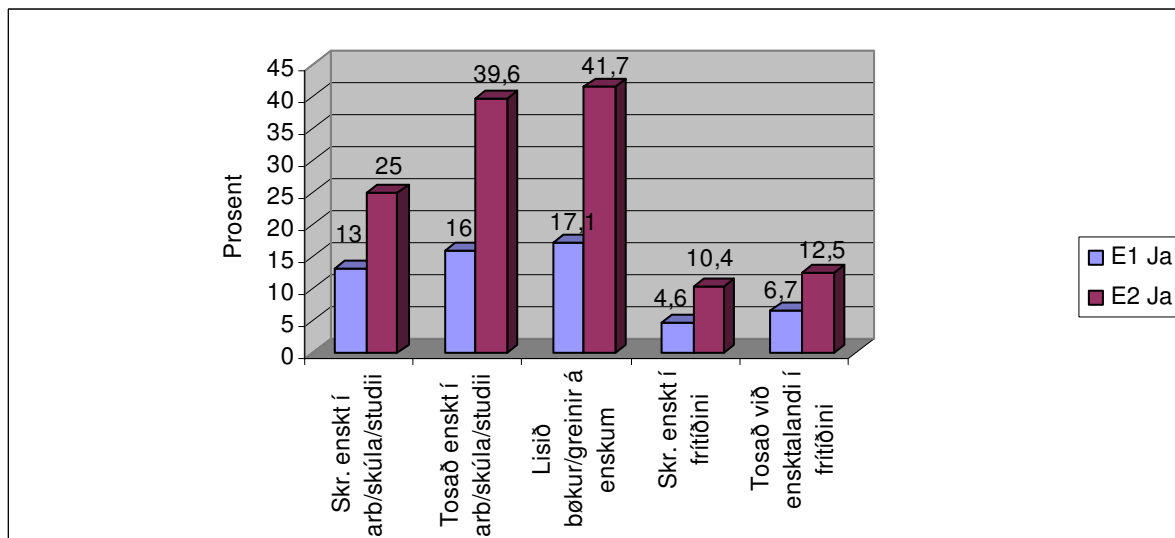
Tann fyrsti spurningurin var, hvussu ofta heimildarfólkini høvdu nýtt enskt vikuna frammanundan kanningini.

Strikumynd 1. Hvussu ofta heldur tú, at tú annaðhvørt hevur tosað, lisið ella skrivað enskt hesa seinastu vikuna? (sp. 2)

Í strikumynd 1 síggja vit, at tann stóri munurin millum E1 og E2 eru tey, sum als ikki hava nýtt enskt ta vikuna. Yvir helvtin av E1'arunum hevði ikki nýtt enskt, meðan bara 20 % av E2'arunum ikki hevði nýtt enskt. Tað eru ikki tey stóru sveiggini at síggja í E2 (sveiggjar millum 14,6 % og 25 %). Nýtslan í E1 toppar við "2-4 ferðir", meðan hon í E2 toppar við "umleið hvønn dag". Vit síggja, at nýtslan lækkar fyri báðar bólkarnar frá "umleið hvønn dag" til "fleiri ferðir um dagin". At E2'ararnir liggja hægri enn E1'ararnir var ikki óvæntað, tí helvtin, t.e. 24 E2'arar, eru leiðarar, sum nýta meira enskt í gerandisdegnum enn fólk annars gera.

Stabbamynd 1. Í hvørjum samanhangum hevur tú lisið, skrivað ella tosað enskt seinastu vikuna? (sp. 3)

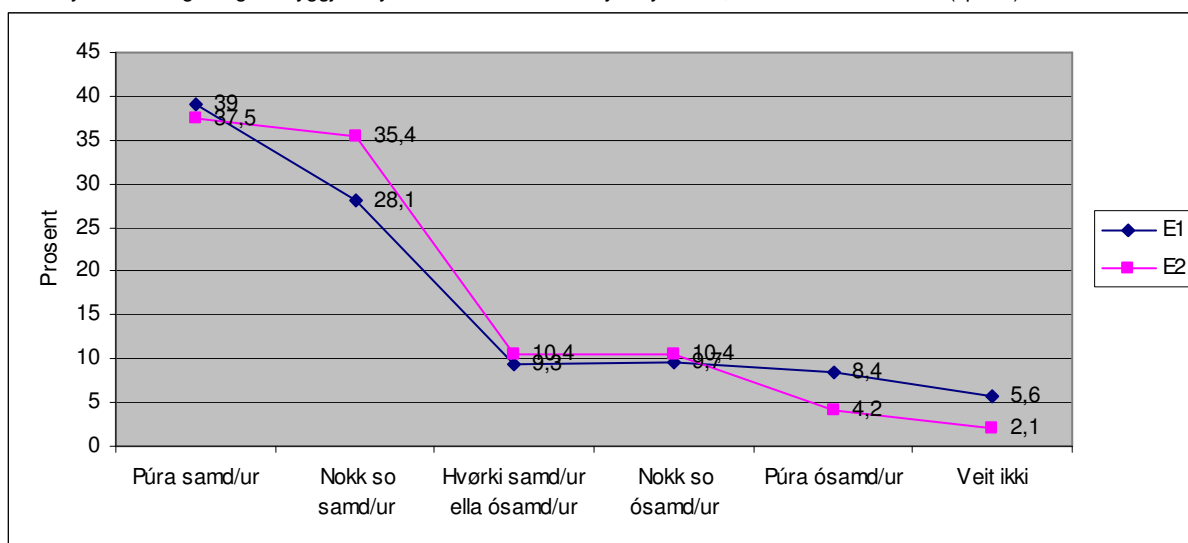
Í stabbamynd 1 fáa vit eina mynd av, hvør tann vanligasti nýtsluhátturin er (skriva, tosa, lesa). Tað, sum vit fyrst leggja til merkis, er, at teir reyðu stabbarnir raða upp um hinar. Hetta eru E1'ararnir, sum ikki hava nýtt enskt yvirhøvur. Annars er nýtslutíðin í E1 yvirhøvur lág í øllum nýtsluháttum. Hjá E2'arunum er tann vanligasti nýtsluhátturin enskt í arbeiðs- og skúlasamhang. Felags fyri E1 og E2 er, at enskt verður lítið nýtt í frítíðini. Tað er mín greiða fatan, eftir at hava lurtað eftir

samrøðunum, at tað, sum tey lesa av enskum, í flestu førum hevur samband við arbeiði ella skúla. Niðurstøðan er tí, at tey, sum nýta enskt, serliga gera tað í sambandi við arbeiði ella skúla. Í spurningunum um nýtslu gevur tað sostatt góða meining at arbeiða við nýtsluøkjum, tí økini arbeiðslív og frítíð eru heilt ymisk í so máta.

Spurninginum um nøgdina av tøkudøðum í føroyskum vísir eitt heldur fløkt mynstur (sí fylgiskjal 7). E1'ararnir býta seg í tveir nøkulunda eins stórar partar, har helvtin er samd (45,5 %) og helvtin ósamd (42,0 %). Heildarmyndin, sum eftir stendur, er, at E1'ararnir taka í minni mun undir við uppáhaldinum enn E2'ararnir. Hesin munur sæst serliga fyri “púra ósamd/ur”. 42 % av E1 eru ósamd, og bara 29 % av E2 eru ósamd. Nakað, sum eyðkennir E1'ararnar er, at teir eru meira víðgongdir, tora betur at fara heilt út móti útmørkunum (hava høg prosenttøl fyri “púra samd/ur” og “púra ósamd/ur”). Í so máta eru E2'ararnir varnari. Tað kann hava nakað við háttalagið at gera: At tey, ið verða spurd um telefonina, betur tora at siga seg vera heilt samd/ósamd, meðan tey, ið eg siti saman við, hava í størri mun møguleika at hugsa og tosa við meg ella seg sjálvan um spurningin, áðrenn tey krossa av á spurnablaðnum.

Hugburðsspurningin um purismuna síggja vit í strikumynd 2. Her er gott samsvar millum svørini hjá E1 og E2. Í báðum kanningunum taka tey flestu undir við purismuni sum hugsjón. Henda stóra undirtøkan fyri purismuni kann tulkast soleiðis, at tað er politiskt rætt at siga seg vera samdan. Á útmarkinum “púra ósamd/ur” síggja vit, at E1'ararnir betur tora at siga seg vera ”púra ósamdar”.

Strikumynd 2. Vit eiga at gera nýggj føroysk orð at seta í staðin fyri tey ensku, sum vit fáa inn í málið (sp. 4b)

Teir næstu spurningarnir (sp. 5a-c) snúgvá seg um egna orðanýtslu.

Her er tað ikki er gott samsvar millum hesi bæði kanningarúrslitini (fylgiskjal 8). Meir enn helvtin av E1'arunum sigur seg brúka *teldubráv* móti einans 18 % av E2'arunum. Hví so fáir E1'arar siga seg brúka bæði orðini er mær ikki greitt. Her er so stórir munur, at úrslitini mugu sigast at peika í hvør sína ætt. Dýpdarsamrøðurnar geva eina týðiliga ábending um, at valið millum t.d. *mail* og *teldubráv* í stóran mun er treytað av ytri umstøðum, eina helst av formleikastigi, og tað sæst aftur í stabbamyndini. Í eini meiningakanning gjørd um telefonina fáa fólk ikki høvi til at grunda um spurningin á sama hátt sum í eini "andlit-til-andlits-støðu". Vit fáa helst sannari upplýsingar í E2 enn E1, tí fólk kenna persónliga ábyrgd fyri, at tað, tey siga, er satt. Aldur kann eisini vera ein grund. Miðaladurin í E2 er lægri enn í E1, og aldursbrigdilin vísir, at tey yngri nýta meira tey ensku orðini enn tey eldru.

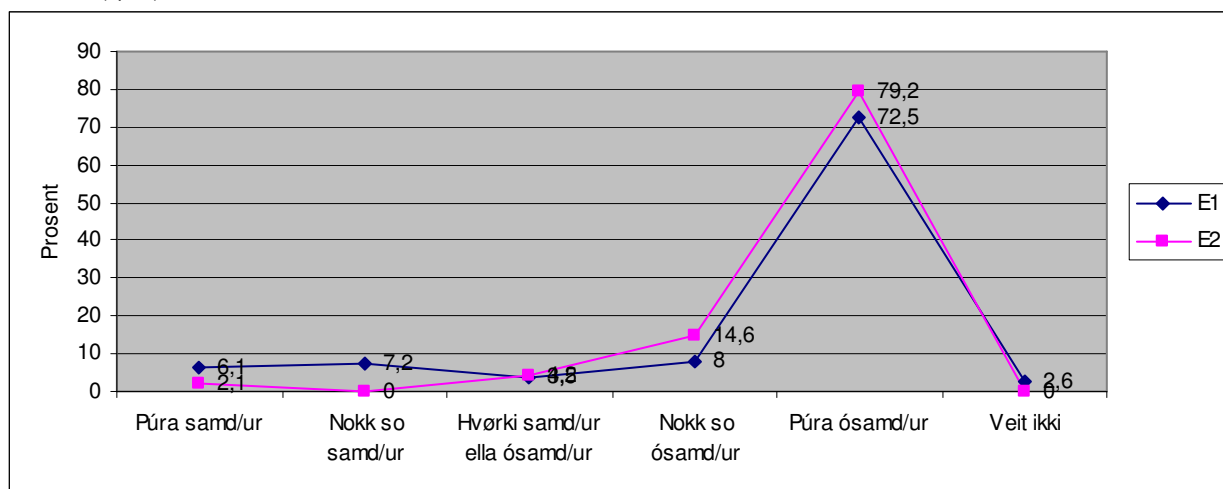
Spurningurin um *bodyguard/lívverji* vísir sama mynstur sum *mail/teldubráv* (fylgiskjal 9). Ein stórir meiriluti av E1'arunum velur *lívverji*, meðan E2'arnir býta seg nokk so javnt millum bæði orðini. Aftur her síggja vit, at E2 brúka bæði orðini í nógv størri mun enn E1. Vit mugu ásanna, at tað heldur ikki her er serliga gott samsvar millum E1 og E2.

Samanburðurin millum *design/sniðskap* vísir, at her er samsvar á tann hátt, at bæði E1 og E2 nýta meira *design* enn *sniðskap*. Men munurin er, at E2'arnir nýta næstan bara *design*, meðan umleið ein triðingur av E1'arunum nýtir tað føroyska orðið (fylgiskjal 10).

Felags fyri sp. 5a-c er, at E1'arnir nýta meira tey føroysku orðini enn E2'arnir. Tað merkir, at E1 eru "føroyskari" enn E2, sum hinvegin eru meira enskvíndarligir enn E1. Her er talan um samsvar spurningarnar ímillum.

Spurningurin um enskt sum móðurmál vísir gott samsvar millum bólkarnar.

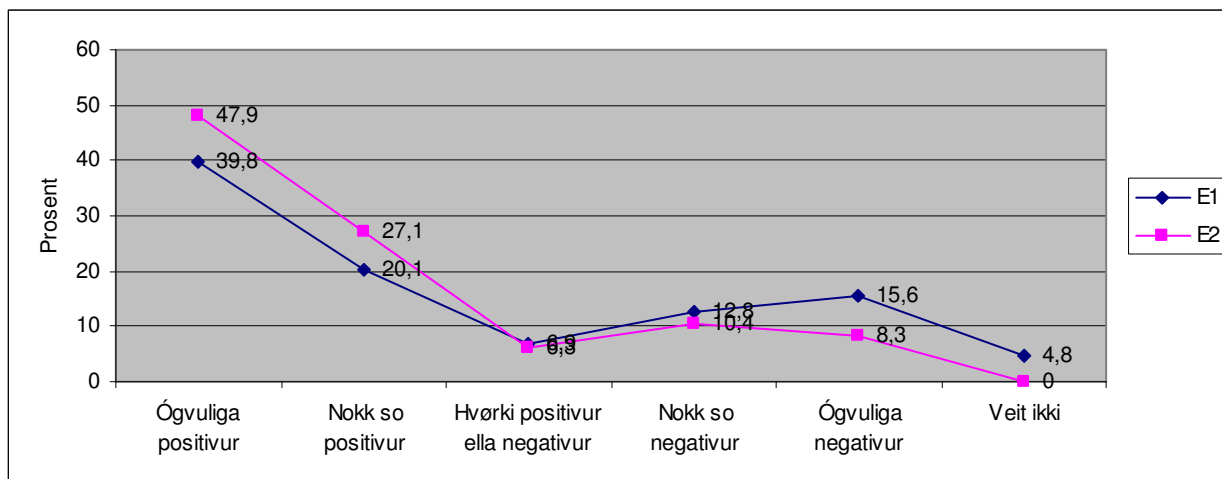
Strikumynd 3. Hvussu samd/ur ella ósamd/ur ert tú í hesum pástandi? Tað hevði verið best, um øll fólk í verðini høvdu enskt sum móðurmál (sp. 6)

Avkrossingarmynstrið er tað sama fyri báðar bólkarnar. Bæði E1 og E2 eru púra ósamdir í uppáhaldinum um, at best hevði verið um øll høvdu enskt sum móðurmál.

Í spurninginum um hugburð til bygdarmálsnýtslu í útvarpi og sjónvarpi síggja vit eisini eitt felags mynstur hjá E1 og E2.

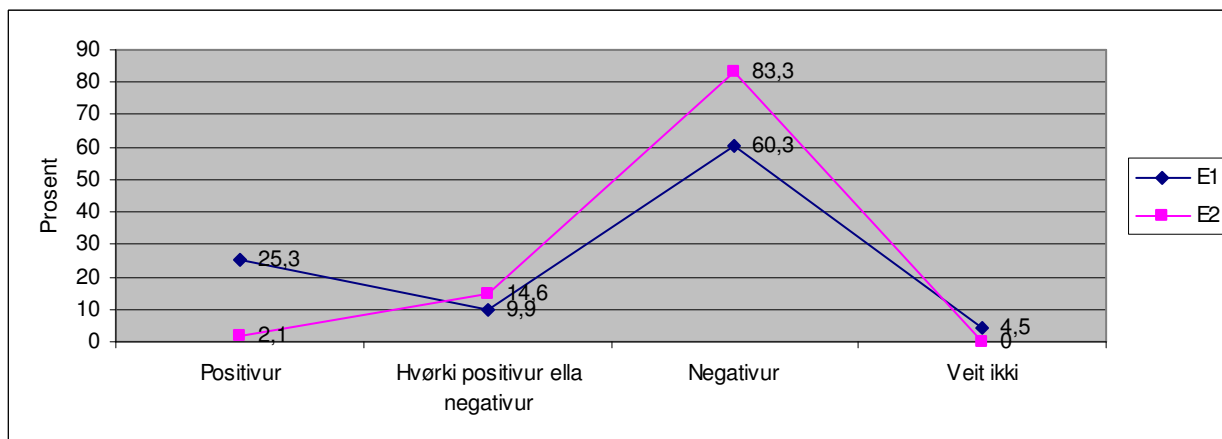
Strikumynd 4. Starvsfólk í útvarpi og sjónvarpi fylgja ikki altíð teimum somu reglum fyri málnýtslu. Hvat heldur tú um, at tey nýta sitt vanliga gerandismál í staðin fyri ein alment ásettan norm í sendingum? (sp. 7)

Tey flestu í báðum bólkum eru positiv mótvegis bygdarmálsnýtslu, tó liggja E2'arnir eitt vet hægri enn E1'arnir, meðan E1'arnir eru eitt sindur negativari mótvegis bygdarmálsnýtslu í loftmiðlunum, men munirnir eru sum heild smáir.

Spurningurin um enskt sum arbeiðsmál vísir tað heldur óvæntaða úrslit, at E1'arnir eru nógv positivari enn E2. Her hevði eg væntað, at E2'arnir vóru positivari. Hóast helvtin av E2 eru leiðarar, sum í sínum arbeiði nýta meira enskt enn onnur, eru teir minni positivir mótvegis enskum sum arbeiðsmáli. Annars er mynstrið fyri hinar svarmøguleikarnar rættiliga líkt.

Strikumynd 5. Í summum fyrirkomulagum er enskt blivið arbeiðsmál. Um ein føroysk fyrirkomulag ætlar sær at fara at brúka enskt sum arbeiðsmál – hvat heldur tú um tað, ert tú positiv/ur ella negativ/ur? (sp. 8)

4.2. Niðurstøða

Í summum hugburðsspurningum er rættiliga gott samsvar millum E1 og E2, t.d. í spurninginum um purismuna (sp. 4b), har meginparturin í báðum bólkunum er samdur. Tað er stór mótstøða í báðum bólkum móti enskum sum móðurmáli hjá øllum heimsins fólki (sp. 6). Spurningurin um málnýtslu í útvarpi og sjónvarpi vísir, at tey flestu í báðum bólkum eru positiv mótvegis vanligum gerandismáli í loftmiðlunum. At tað serliga eru teir alment orðaðu hugburðsspurningarnir (sp. 4b, sp. 6), sum vísa samsvarandi mynstur, kann benda á, at fólk hava eina kollektiva normuppfatan: Tey eru samd um, hvat er rætt at (siga seg) halda, tá ið tað snýr seg um føroyskt. Tey reprodusera ta kollektivu meiningina. At tað eru munir millum E1 og E2 í nýtsluspurningunum (sp. 5a-c) vísir harafturímóti, at tá snýr tað seg ikki um at reprodusera.

Samanbera vit E1 og E2 í spurningunum um “ov nógv ensk orð” (4a) og “at gera nýggj orð” (4b), síggja vit, at í 4a er lítið samsvar millum bólkarnar, meðan tað í 4b er gott samsvar. Hetta kann tulkast soleiðis, at spurningurin um nøgd av enskum orðum ikki verður tematiserað so nógv í tí almenna diskursinum, og har hava fólk ymiska hugsan. Har er einki, sum er “rætt” at halda. Hinvegin taka báðir bólkarnir undir við purismuni. Spurningurin um orðatilfarið verður ofta umrøddur í bløðum og millum fólk annars. Hetta kann vera dømi um, at tann kollektiva normuppfatanin verður reproduserað.

At E2’arnir nýta meira enskt í gerandisdegnum (sp. 2) var væntandi, tí helvtin av teimum eru leiðarar á virkjum og fyrítøkum, og leiðarar nýta meira enskt í sínum arbeiði enn onnur. Spurningurin um nýtslusamhang (sp. 3) vísir bæði munir og líkleikar. Munirnir eru, at E1’arnir nýta minni enskt í øllum samhangum (lesa, skriva, tosa), líkleikarnir eru, at enskt verður lítið og einki nýtt í frítíðini hjá báðum bólkum.

Teir størstu munirnar millum E1 og E2 eru í nýtsluspurningunum (sp. 5a-c). Mynstrið er tað, at E1’arnir eru sum heild “føroyskari” enn E2’arnir, sum umframt at vera meira enskvinarligir eisini variera málnýtsluna, t.d. eftir formleikastigi. Hetta samsvarar við, hvussu ofta E1 og E2 brúka enskt.

4.3. Samfelagsmynstur

4.3.1. Lívsstílar

Vit fáa ikki samanbórið lívsstílar í bólkunum, tí lívsstíllur var ikki nýttur í E1. Men vit kunnu kanna eftir, hvønn týdning lívsstílar hava innanhýsis í E2. Og tá síggja vit, at lívsstíllur hevur týdning. Spurningurin um nýtslutídd (sp. 2) vísir, at tey tíggu fólkinum, ið als ikki hava nýtt enskt, eru C’arar

og D'arar, t.e. neðrafólk. Hinvegin eru tey sjeý fólkin, sum hava nýtt enskt fleiri ferðir um dagin, A'arar og B'arar, t.e. ervafólk. Miðalstigskipanartølini fyri sp. 2 eru: A = 33,50; B = 28,67; C = 16,17 og D = 19,67. Altso eitt týðiligt tvíbýti, AB øðrumegin og CD hinumegin. Hesin munur er heilt signifikantur ($p = 0,007$ KW).⁵⁰ Tað eru mest ervafólk, ið nýta enskt. Tá ið vit signifikanskanna brigdilin “skrivað enskt í sambandi við arbeiði, skúla ella studii” (nominal-dátur) við Pearsons Chi Square, fáa vit eitt p-virði = 0,001 (eitt “veit ikki”-svar er, sum er tikið burtur). Um vit leggja ávikavist A B og C D saman og signifikanskanna AB mótvegis CD, fáa vit eitt p-virði á 0,000. Tað merkir, at vit kunnu algilda tann funna munin millum ervafólk (AB) og neðrafólk (CD) til at galda fyri ta føroysku fjøldina.

Brigdilin “tosað enskt í arbeiði, skúla ella studii” (sp. 3.2. í spurnablaðnum) vísir hetta ja/nei-býtið millum lívsstílnar:

A: 9/3

B: 5/7

C: 2/9

D: 3/9

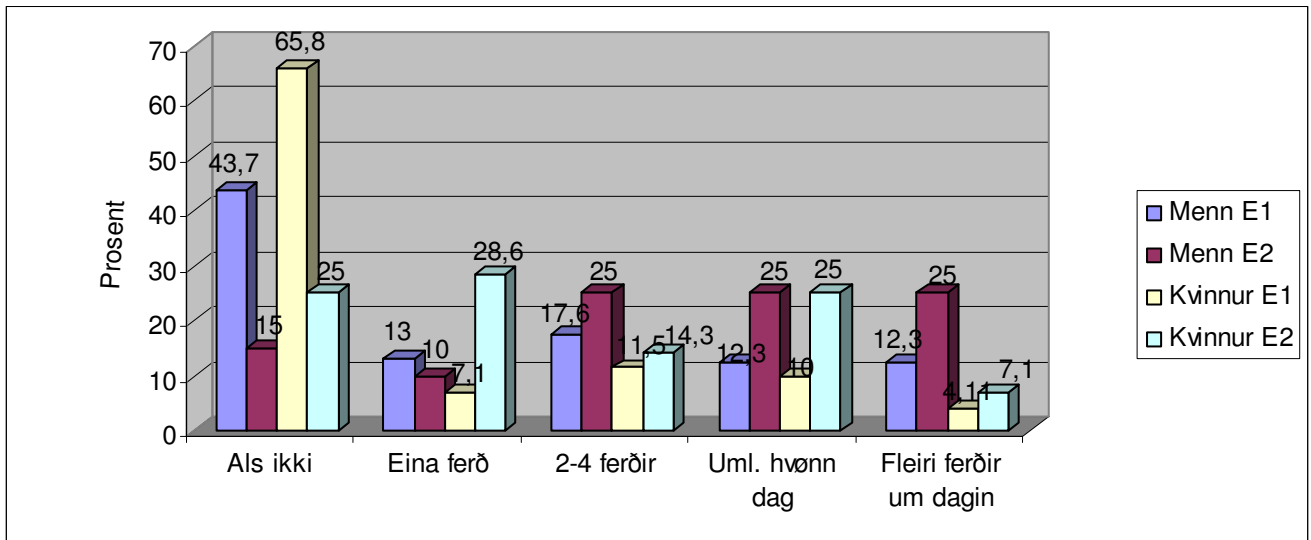
Tá ið vit signifikanskanna henda brigdilin, fáa vit p-virðið 0,024 (Pearson Chi Square). Ein vansi er, at 4 cellur hava “expected frequency” (EF) < 5 (= 50%); minsta EF = 4,45. Um vit leggja ávikavist A B og C D saman (eins og omanfyri), fáa vit A+B: 14/10, C+D: 5/18, og ein signifikanskanning av hesum tvíbýtta brigdlinum gevur $p = 0,011$. Ein slík samanlegging gevur bara meining, um mynstrini vísa, at undirbólkarnir ávikavist líkjast ella eru ymiskir. Í hesum føri er virðið av eini slíkari samanlegging tó ivasamt, tí at B hevur eitt ja/nei-býti, sum minnir meira um býtið í C og D enn í A.

4.3.2. Kyn

Tíddarspurningurin vísir sama mynstur í báðum kanningunum: Menn nýta meira enskt enn kvinnur; kynsmunirnir eru tó týðiligari í E1 enn E2, sí myndina niðanfyri:

⁵⁰ “Als ikki” fekk virðið 1, og “fleiri ferðir um dagin” fekk virðið 5. Eitt høgt miðalstigskipanartal merkir sostatt stór nýtsla.

Stabbamynd 2. Hvussu ofta hevur tú tosað, lisið ella skrivað enskt ta seinastu vikuna? (sp. 2) køkt við kyn

Vit síggja bæði ta kynstreypaðu tíddina í ávikavist E1 og E2, samstundis sum til ber at samanbera bólkarnar. Samanbera vit menn í ávikavist E1 og E2, síggja vit, at menninir í E2 nýta meira enskt enn menninir í E1, tá ið tað snýr seg um dagliga nýtslu av enskum (meira enn „eina ferð“). Tað sama er galdandi fyri kvinnurnar. Munirnir millum menn og kvinnur í hvørjum bólki sær vísa eisini, at menn nýta meira enskt enn kvinnur. Í E1 er hesin munur signifikantur ($p = 0,000$ KW), og í E2 er hann ábendingarlíga signifikantur ($p=0,069$ KW).

Spurningurin um nýtslusamhang vísir, at menn skriva signifikant meira enskt enn kvinnur bæði í E1 ($p= 0,002$) og E2 ($p= 0,008$). Menninir í E2 lesa eisini meira enskt enn kvinnurnar ($p= 0,007$). Signifikanskannað við Pearson Chi Square (“veit ikki” tikið burtur).

Kvinnurnar eru yvirhøvdur positivari mótvegis purismuni enn menn; í E1 eru munirnir signifikantir ($p= 0,021$ KW). (Í fylgiskjali 11 síggjast nakrar talvur við køkingum, sum vísa kynstreypaðar munir).

Báðar kanningarnar vísa sama mynstur, tá ið tað snýr seg um val av enskum ella føroyskum orðum (sp. 5a-c): Hóast kvinnurnar siga seg vera puristiskari enn menninir, nýta tær kortini ikki tey føroysku orðini meira enn menninir gera. Spurningurin um enskt sum móðurmál vísir sama mynstur í báðum kanningunum: Menninir eru samdari enn kvinnurnar; í E1 eru munirnir signifikantir ($p= 0,017$ KW), meðan teir í E2 ikki eru tað.

4.3.3. Útbúgving

Í E1 er útbúgvingarbrigdilin býttur sundur í fyra: onga skúlagongd, 1-3 ár, 4-6 og meira enn 6 ár. Í E2 er útbúgvingarbrigdilin tvíbýttur: 1) hægri útbúgving og 2) miðnáms- og yrkisútbúgving. Tí ber ekki til at samanbera útbúgvingarbrigdilin beinleiðis. Men vit kunnu tó fáa ein varhuga av, hvønn týdning útbúgving hevur, tí at tey, sum t.d. hava longri enn seks ára útbúgving í E1, kunnu samanberast við tey, ið hava hægri útbúgving í E2.

Tíddarspurningurin (sp. 2) vísir sama mynstur í báðum kanningunum: Nýtlan av enskum veksur upp gjøgnum útbúgvingarbólkar, meðan tøluni fyri tey, ið als ikki hava nýtt enskt, falla. Í E1 er hesin munur er sera signifikantur ($p=0,000$ KW). Í E2 nýta tey við hægri útbúgving meiri enskt enn hini, men munurin er tó ikki signifikantur. Í E2 skriva tey við hægri útbúgving signifikant meira enskt í arbeiðs- og skúlasamanhangi enn tey við miðnáms- og yrkisútbúgving ($p=0,008$ Pearson Chi Square). E1 og E2 vísa sama mynstur í spurninginum um at lesa enskt: E1' arar við ongari útbúgving og E2' arar við miðnáms- og yrkisútbúgving lesa minni enskt enn tey við longum útbúgvingum. Í hvørjum bólki sær eru munirnir signifikantir: í E1 er p-virðið 0,023 og í E2 er p-virðið 0,001 Pearson Chi Square.

Til uppáhaldið um at tað verða ov nógv ensk orð nýtt í føroyskum, eru tey við hægri útbúgvingum/longum útbúgvingum ósamdari. Bæði í E1 og E2 eru munirnir signifikantir; p-virðini eru ávikavist 0,000 KW og 0,036 KW. Purisman fær størst undirtøku millum teirra, ið hava stutta útbúgving (1-3 ár), bæði í E1 og E2. Í E1 eru munirnir signifikantir ($p=0,019$ KW), men tað eru teir ikki í E2.

Í nøkrum førum er einki samsvar millum E1 og E2. Í E1 eru tey við ongari útbúgving “føroyskari” enn hini, t.d. í spurninginum um orðapørini (5a-c). Í E2 er einki slíkt mynstur at síggja. E1 og E2 vísa eisini ymisk mynstur, tá ið ræður um hugburð til enskt sum móðurmál. Í E1 eru tey við hægri útbúgving “føroyskari” enn hini í spurninginum um enskt sum móðurmál; í E2 eru tey við lægri útbúgving (miðnáms- og yrkisútbúgving) eitt vet “føroyskari” enn tey við hægri útbúgving.

4.3.4. Aldur

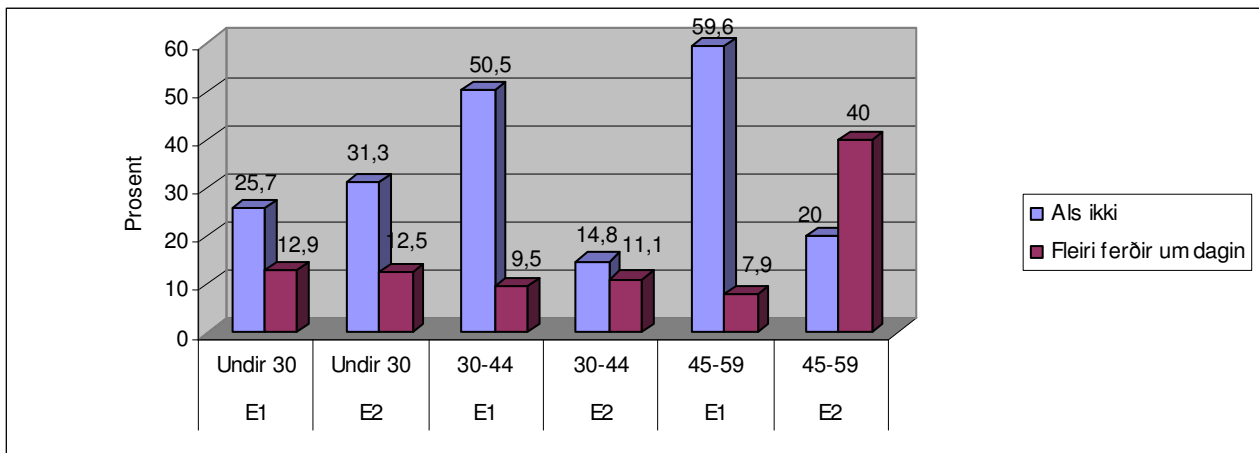
Í E1 verður arbeitt við fyra aldursbólkom: Undir 30 ár, 30-44, 45-59 og 60 ár og eldri. Í E2 eru eingi heimildarfólk í tí elsta aldursbólkinum, og tí eru bara trýggir aldursbólkar.

Tá ið køkt verður við aldur, koma ymisk mynstur fram í E1 og E2. Í E1 nýta tey yngru signifikant meira enskt enn tey eldru ($p = 0,000$ KW), sbr. t.d. “(E1) undir 30” og “(E1) 45-59”, har

vit síggja, at tann blái stabbinn í seinna fòrinum er nógv hægri. Í E2 er tað øvut, tí har eru tað tey elstu, ið nýta meira enskt enn tey yngru.

Í myndini niðanfyri eru bara útmørkini (“als ikki” og “fleiri ferðir um dagin”) tikin við. Hjá teimum undir 30 ár er at kalla eingin munur millum E1 og E2. Men munurin er serliga sjónskur í tí elsta aldursbólkinum, har ið E2’ararnir nýta nógv meira enskt enn E1’ararnir. Orsøkin kann vera, at tey elstu heimildarfólkini í E2 eru leiðarar á kt-fyrirøkum, har ið enskt verður nógv nýtt í gerandisdegnum.

Stabbamynd 3. Samanburður millum E1 og E2 til sp. um nýtstúfidd av enskum (sp. 2)

4.3.5. Telda og alnet

Tað eru bara fimm E2’arar (umleið 10 %), sum ikki hava teldu heima, og av teimum 43, sum hava teldu, eru tað bara fyra, sum ikki eru knýtt at alneti og telduposti. Av tí at tað eru so fá fólk, sum ikki hava teldu og alnet, er neyðugt at vera varin í niðurstøðunum. Í E1 hava umleið 24 % ikki teldu, og tað eru serliga eldri heimildarfólk, ið ikki hava teldu heima.

Við hesum fyrivarnum í huga fari eg tó at vísa á, at atgongd til teldu og alnet heimanífrá hevur við sær størri nýtslu og positivari hugburð til enskt. Tað er galdandi bæði fyri E1 og E2, at tey, ið ikki hava teldu og alnet, eru ‘føroyskari’ enn tey, ið hava hesa útgerð heima. Telda og alnet vísa týðiligari munir í E1 enn E2.

4.3.6. Samanumtikið

Her havi eg brúkt E1 sum kontrollbólki fyri kvantativum tulkingum av E2. E1 er í meginregluni meira eftirfarandi reint hagfrøðiliga enn E2. Tá ið ein tulkar tær kvantitativu dáturnar í E1 (samanhangir, hvat í samfelagnum hevur týðning fyri úrslitini, hvussu heimildarfólkini helst hava

hugsað og skilt spurningarnar), so er tulkingin sjálf kvalitatív. Dáturnar í E2 verða brúktar til at hava eftirlit við at fólk hugsa og reagera, soleiðis sum eg helt tey gjørdu í E1. Tað kunnu vit brúka soleiðis, at eru somu samfelagsligu munir í E1 og E2, vísir tað, at E2'ararnir – sum ikki eru valdir á sama hátt sum E1'ararnir – samsvara sum heild við fjøldina í viðkomandi spurningi, ella at teir valdu brigdlarnir hava týðning í greiningum av hugburði. Eru mynstrini tey somu, er tað meira álítandi, at tey (mynstrini) í roynd og veru eru í samfelagnum. Er hinvegin talan um vánaligt samsvar, kann tað skiljast sum at munirnir/eginleikarnir eru bundnir at einstaklinginum og ikki bólkinum. Báðir bólkar kunnu nýtast sum “kontrollbólkar” hvør hjá øðrum. E2 kann nýtast sum kontrollbólkur fyri kvalitativar tulkingar av E1, og E1 sum kontrollbólkur fyri kvantitativar tulkingar, sum verða gjørdar burtur úr E2.

E2 vísir í summum førum sama mynstur sum E1, t.d. at menn nýta meira enskt enn kvinnur, at hægri útbúgving merkir størri nýtslu av enskum og at purisman fær størst undirtøku millum teirra við stuttari útbúgving. Tey, ið hava teldu og alnet, eru sum heild enskvarligari enn tey, ið ikki hava hesar hentleikar heima. Her staðfestir E2 tað mynstrið, sum E1 avdúkar, og tað bendir á, at heimildarfólkini í E2 sum heild samsvara við fjøldina. Í øðrum spurningum er ikki samsvar, t.d. í spurningum um tey trý orðapørini og fyri enskt sum móðurmál. Aldursbrigdilin vísir vánaligt samsvar millum E1 og E2, og tað kann skiljast sum at munirnir eru einstaklingsbundnir og ikki bundnir at bólkinum. Men aldursbrigdilin má nýtast við varsemi, tí at tað eru bara fimm fólk í tí elsta bólkinum í E2.

5. PARTUR

ALTJÓÐAMÁL

5.1. Spurningarnir

Í hesum parti eru seks spurningar (sp. 3.1-3.6 á spurnablaðnum, ið lutvíst snúgva seg um mál, sum verða nýtt í altjóðasamskifti millum fólk, sum ikki tosa málið hvør hjá øðrum (nevnt *lingua franca*), og lutvíst um hvat mál eigur at verða brúkt í samskifti millum norðbúgvar. Spurningarnir eru bæði av vitanarligum og kensluligum slag. Teir vitanarligu spurningarnir eru:

- Hvønn leiklut hava arabiskt, enskt, franskt, russiskt, spanskt og týskt sum altjóðamál (sp. 3.1.), t.e. hvørjar royndir fólk hava við altjóðamálum.
als ongan /___/___/___/___/___/sera stóran.
- Í hvønn mun tosa norðbúgvar sítt egna mál, tá ið teir tosa saman? (sp. 3.2.).
ongantíð/___/___/___/___/___/altíð.
- Tá ið føroyingar ikki tosa føroyskt við norðbúgvar, hvat mál brúka teir so (norskt, svenskt, danskt, gøtudanskt, enskt, týskt) (sp. 3.3.).
ongantíð/___/___/___/___/___/altíð (sí fylgiskjal 2).

Teir kensluligu spurningarnir eru hesir:

- Tey fólk í heiminum, sum ikki hava enskt sum móðurmál, eiga at læra seg at brúka enskt sum altjóðamál (sp. 3.4.).
heilt ósamd/ur/___/___/___/___/___/heilt samd/ur
- Samskiftið millum norðbúgvar eigur at fara fram á einum skandinaviskum máli (norskum, donskum ella svenskum⁵¹) (sp. 3.5.).
heilt ósamd/ur/___/___/___/___/___/heilt samd/ur
- Tað er í lagi og ein fyrimunur, at samskiftið millum norðbúgvar fer fram á enskum (sp. 3.6.).
heilt ósamd/ur/___/___/___/___/___/heilt samd/ur.

5.2. Miðaltøl

Av tí at eg ofta brúki miðaltøl í mínum útrokningum, skal eg í stuttum greiða frá teimum. Vit kunnu taka telduøkið sum dømi. Orðingin var: “Hvat heldur tú um nøgdina av tøkuorðum á telduøkinum? Og avkrossingarstigin var:

⁵¹ Her legði eg afturat, at talan kundi eisini vera um tað serføroyska sniðið av donskum, ofta nevnt *gøtudanskt*, her nýtt í merkingini ‘bókstavtrúgvur framburður av donskum’, og sum virkar væl í samskifti millum norðbúgvar.

eingi / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / nógv

Miðaltalið byggir á avkrossingarnar millum 1 og 5, har ið “eingi” fær virðið 1, og “nógv” fær virðið 5. Eitt høgt miðaltal merkir sostatt, at fólk halda tað vera nógv tøkuroð, og eitt lágt miðaltal merkir, at tey halda tað vera fá tøkuroð á tí økinum. Útrokningin er gjørd á tann hátt, at virðið í tí einstaka avkrossingarmøguleikanum er faldað við talinum á heimildarfólkum, býtt við 48.

Útrokningarhátturin verður vístur í talvuni niðanfyrir.

Talva 37. Útrokning av miðaltølum (økið 'telda')

Telda	Virði	Tal á heimildarfólkum	Skorur
Eingi	1	0	1x0=0
Fá	2	2	2x2=4
Hvørki nógv ella fá	3	4	3x4=12
Nokk so nógv	4	6	4x6=24
Nógv	5	36	5x36=180
Til samans		48	220
Miðaltal			220:48=4,58

Miðaltalið 4,58 vísir, at í miðal halda míni heimildarfólk, at tað eru rættiliga nógv tøkuroð á hesum øki; í miðal liggja avkrossingarnar millum “nokk so nógv” og “nógv”.

5.3. Raðfesting av altjóðamálum

5.3.1. Inngangur

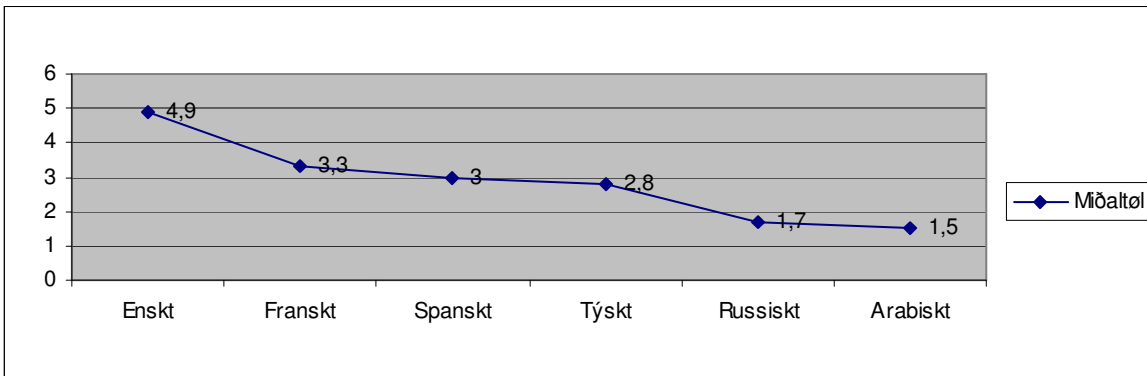
Tá ið fólk, sum ikki skilja móðurmálið hvørt hjá øðrum, tosa saman, verður ofta farið yvir í enskt, sum tá verður eitt *lingua franca*. Tá ið enskt verður nýtt av fólkum, sum ikki hevir enskt sum móðurmál, er talan um málvíðkan. Charlotte Hoffmann skilmarkar málvíðkan/-útbreiðslu sum ein vøkstur í talinum á brúkarum og funktiónum hjá einum máli uttan fyri landamørkini, har tað upprunaliga varð talað. Hoffmann sigur, at nógvir evropearar eru so stinnir í enskum, at rættast er at tosa um tvímæli, har enskt er annað málið heldur enn at tosa um enskt sum fremmandamál.

Enskt verður alt meira nýtt. Í altjóða høpi er enskt tað vanliga nýtta málið innan handil, ferðafólkavinnu, fjølmiðlar, ítrótt, vísindi, tøkni-frøði, kt o.a. Fyritøkur, felagsskapir og deildir, har fólk úr ymsum londum arbeiða saman, nýta oftast enskt sum arbeiðsmál. Hetta at enskt leggur fleiri og fleiri økir undir seg verður kallað ”the expanding circle”. Úrslitið verður eitt slag av kavabólt-effekt: Tess meir enskt verður nýtt og tess fleiri funktiónir tað fær, størri verður prestisjan, og størri verður tørur at ognast sær førleika í hesum máli (Hoffmann 2001: 238-239; Jacobsen 2002: 121 og frameftir).

Fyrst skulu vit hyggja at, hvat heimildarfólkini halda um leiklutin hjá nøkrum útvaldum málum sum altjóðamál.

Strikumynd 6. Hvønn leiklut hava hesi mál sum altjóðamál? Miðaltøl.

Miðaltølini eru hesi í fallandi røð (1 = “als ongan týdning”, 5 = “sera stóran týdning”): Vit síggja eitt tríbýti. Enskt er greiður toppskorari, síðan koma franskt, spanskt og týskt í miðjuni, meðan arabiskt og russiskt verða hildin at hava lítlan og ongan týdning sum altjóðamál.

Tá ið t.d. Aldis og onnur siga, at eitt stórt mál sum spanskt hevur lítlan týdning sum altjóðamál, hugsa tey um, at tað verður lítið undirvíst í sponsum í Føroyum. Aldis: “Mann heldur kanska at franskt og týskt, tí at mann er # tí at mann kanska lærir tað meira í skúlanum herbeint, so heldur mann kanska, at franskt er kanska viktigari enn spanskt, men spanskt er sikkurt líka viktugt”. Tey flestu skilja altjóðamál sum eitt mál, ið kann verða nýtt nógvastaðni í heiminum ella sum eitt mál, ið “mann kemur langt við”. Anton sigur soleiðis um russiskt: “Russiskt, tað haldi eg ikki mann kemur langt við # uttast til vinstru, haldi eg”. Áðrenn Anton krossar av fyri týskt, spyr hann seg sjálfvan: “Hvussu nógvastaðni tosa tey týskt? Eg haldi næstuttast til høgru”. Áðrenn Barbara krossar av fyri franskt, spyr hon seg sjálva, hvar tey tosa franskt. Tá ið hon hevur funnið út av, at tey tosa franskt t.d. í Sveis, Norðurafrika og Kanada sigur hon, at franskt hevur stóran týdning sum altjóðamál.

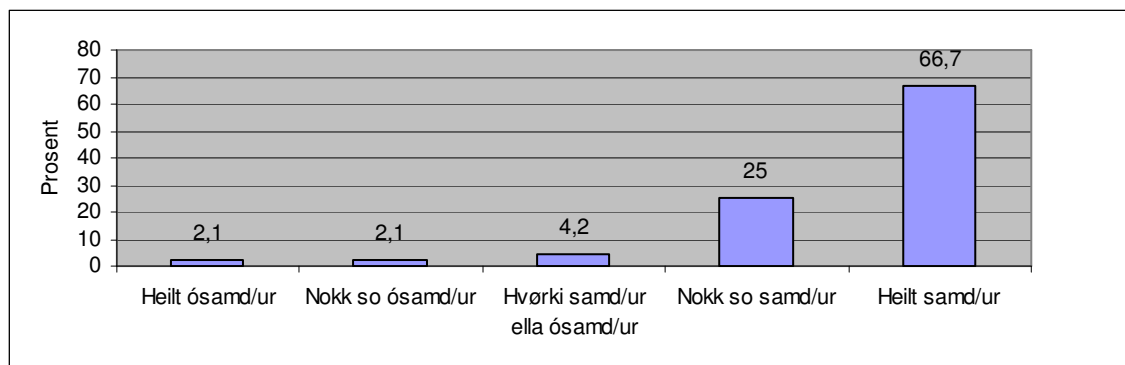
Tað er heilt týðiligt, at russiskt og arabiskt verða mett at hava lítlan týdning fyri føroyingar, hóast nógv fólk tosa tey málini. Dánjal sigur, at arabiskt ivaleyst verður nógv brúkt “harniðri”, sum hann málber seg, men hann krossar av fyri, at arabiskt “als ongan týdning” hevur sum altjóðamál. Sjónarhornið er Føroyar. Mál, sum hava týdning fyri okkara part av heiminum, verða mett lutfalsliga hægri enn mál, sum verða brúkt í øðrum pørtum av heiminum.

5.4. Öll eiga at læra seg enskt sum altjóðamál

5.4.1. Avkrossingarnar

Spurningurinn um enskt sum altjóðamál varð orðaður sum eitt uppáhald á spurnablaðnum: “*Hvussu samd/ur ert tú í hesum pástandi: Tey fólk í heiminum, sum ikki hava enskt sum móðurmál, eiga at læra seg at brúka enskt sum altjóðamál*”. Í grundini geva tey spurdu svar upp á tveir spurningar: Í fyrra lagi, um tað skal vera *eitt* altjóðamál og í øðrum lagi um tað málið skal vera enskt.

Stabbamynd 4. Tey fólk í heiminum, sum ikki hava enskt sum móðurmál, eiga at læra seg at brúka enskt sum altjóðamál

Yvirhøvur eru heimildarfólkini samd um, at øll eiga at læra seg at nýta enskt sum altjóðamál.

Miðaltalið er 4,5 og tað merkir, at í miðal liggja heimildarfólkini millum “nokk so samd” og “heilt samd”. Til samans 32 heimildarfólk siga seg vera heilt samd, og 12 siga seg vera nokk so samd. Tað svarar til yvir 90%. Bert tvey krossa av fyri “ósamd”; Alvi sigur seg vera heilt ósamdan, og Dagfinnur sigur “nokk so ósamdur”. Og tvey krossa av fyri “hvørki samd/ur ella ósamd/ur”. Annað teirra er Anna, sum í grundini er rættiliga ósamd, og hin er Atli, sum – eftir at vit hava tosað um spurningin – kemur eftir, at hann í roynd og veru er rættiliga samdur (sí niðanfyrri).⁵²

5.4.2. Viðmerkingar til spurningin

Tað er serliga orðið *eiga* í orðingini “eiga at læra seg at brúka enskt”, sum fall nógvum – serliga ervafólkunum – fyri bróstið, tí tey halda, at tað mugu fólk sjálv um, hvat mál tey velja at læra. Tað skulu onnur ikki gera av. Barbara: “Eg eri ikki soleiðs fyri at pressa fólk at læra eitt bestemt mál”. Andri: “Eiga, tað má mann væl sjálvur um”. Birna: “Eingin skal verða tvingaður til nakað sum helst, tað eri eg slett ikki samd um”. Bjarni steðgar eisini á við orðið *eiga*: “Eiga ella áttu, ja, ella skulu tvingast. Eg eri í prinsippinum heilt samdur”. Alvi er heilt ósamdur: “Tey eiga ikki”. Hann leggur sera stóran dent á *eiga*. Tá ið eg so spyrji hann, hvat hann sigur til eina orðing sum *áttu* ella

⁵² Öll tey, ið eru samd, leggja dent á, at eitt altjóðamál lættir um samskiptið. Ein grundgeving hjá teimum, sum eru ímóti enskum sum altjóðamáli, er at varðveita tað málsliga fjølbroytnið í heiminum.

tað er eitt gott hugskot, at tey læra seg at brúka enskt sigur hann: “Ja, so koyri eg tað móti miðjuni”. Men eg lati hansara kross standa fyri “heilt ósamdur”, m.a. tí at hann leggur stóran dent á, at mál er annað enn samskifti, t.d. mentan og kenslur. Hann heldur, at tað er púra í lagi, at fransmenn ikki lata seg kúga av enskum, men halda fast við sítt mál. Hann sigur: “Eg haldi ikki tað, at at at eg kann fara til Frankaríki og krevja tað, at ein fransmaður skal tosa enskt við meg. Tað er fullkomiliga # óráttvíst, haldi eg”. Hann hevur búð eitt skifti í Fraklandi og dugir franskt.

Summi hava hug at steðga á við orðið *enskt* og spyrja, hví tað akkurát skal vera enskt sum skal vera altjóðamálið. Tey eru ikki endiliga samd um, at tað skal vera enskt, tí tað kann eisini vera okkurt annað mál. Nógv leggja stóran dent á, at tað at tey svara positivt, ikki endiliga skal skiljast sum tað, at tey taka undir við enskum. Heldur leggja tey dent á, at fyrimunir eru við einum altjóðamáli. Hetta síggja vit eisini mest hjá A’arum og B’arum. Bjarni: “Skal tað vera *eitt* altjóða, so skal tað vera enskt”. Barbara: “Tað er gott, at mann dugir eitt [mál], men at siga at tey skulu brúka tað enska, tí tað er mítt, asso tað næsta hjá mær, ha, tað fyrsta altjóðamálið hjá mær, ha”. Her er hon ósamd, tí tað kundi eins væl verið franskt ella spanskt, sigur Barbara. Hon sigur, at tað, sum liggur í spurninginum, er, at ein velur eitt mál burturúr, og tí sigur hon seg vera samda í, at øll eiga at læra seg enskt. Hennara avkrossing vísir fyrst og fremst, at hon er positiv móttvegis einum altjóðamáli, og sum støðan er í dag, er tað natúrligt – sæð úr okkara parti av heiminum – at tað málið er enskt. Hon leggur dent á, at ein velur “eitt mál, sum røkkur allan heimin, tað er nokk so praktiskt”.

5.4.3. Grundgevingar fyri enskum sum altjóðamáli

Tey, ið eru samd, grundgeva pragmatiskt: Enskt lættir um samskiftið. Hetta brotið vísir væl støðuna hjá teimum, sum eru fyri: “So kundu øll tosað við øll (...). Viss øll dugdu enskt, var so ótrúliga nemt at hava samskifti við øll fólk í heiminum, runt um í verðini, hvar tað so var” (Dagunn). Hon sær ongan fyrimun við fleiri altjóðamálum: “Eg sjálv dugi ikki at síggja nakran fyrimun, nei”. Orðingar sum t.d. “so kunnu øll práta saman” (Dávur), “nemmari” (Arni, Djóni), “forstanda hvønn annan rætt” (Charlotta), “lættari at samskifta” (Demmus) vísa, at lyklaorðið er eitt lættari samskifti. Hesi fólkini halda fyrimunirnar við *einum* altjóðamáli vera størri enn vansarnar.

Nøkur teirra, sum eru fyri enskum sum altjóðamál, eru tó eitt sindur í iva. Summi bera ótta fyri, at eitt heimsumfatandi altjóðamál kann hava við sær, at tjóðarmálini fara at verða minni nýtt við teirri avleiðing, at tað málsliga og mentanarluga fjølbroytnið, sum er í heiminum í dag, fer at minka, og at tað kann koma tjóðarmálunum í vanda. Tey, sum bæði duga at síggja fyrimunir og vansar, siga, at fyrimunirnar eru eitt lættari altjóða samskifti, men vansarnir eru eitt málsligt og

mentanarligt fábroytni í heiminum. Birna sigur, at tað er lættari at hava *eitt* altjóðamál, “men eg veit ikki, hvussu nógv ríkari mann blívur av tí (...) verðin er kanska ríkari av at hava fleiri mál”. Hon uppfatar heilt greitt málsligt fjølbroytni sum eina dygd. Eitt annað fyrivarnið er, at enskt sum frá líður kann blandast upp í tjóðarmálini: ”Tað málið kann við tíðini fara inn og blíva for dominerandi og fara for nógv inn í tey heimligu málini” (Chriss).

Ein annar vansi, sum verður nevndur, er, at fólk gerast meira líkasæl við onnur mál og missa fatanina fyri øðrum málum og fyri mentanini hjá øðrum fólkasløgum. Tey leggja dent á, at tað einstaka málið virkar sum mentanarberi og samleikaímynd hjá einum fólki og siga, at nýtsla av altjóðamáli má ikki minka um tilelvingina at læra onnur mál enn enskt. Hesi síggja enskt meira sum vandamikla másliga imperialismu enn sum neyðuga altjóðagerð. Tey halda, at teir praktisku fyrimunirnir við at hava altjóðamál ongantíð mugu fáa fylgjur fyri tjóðarmálini. Grundgevingin er her av ímyndanarligum slag, t.e. at tað einstaka málið er fremsta ímyndin fyri eina tjóð, og tí hevur tað einstaka málið virði sum samleikaberi. Eg havi valt eitt brot, har ið krossurin verður settur í miðjuna, hóast hann “átti” at ligið longri út móti “heilt samdur”. Atli sigur soleiðis, tá ið hann fær spurningin um enskt sum altjóðamál.⁵³

H: Ja, [alt]so # ja, asso eg eri eitt sindur samdur við...tað hevði verið so nemt viss vit ikki høvdu...viss fransmenninir høvdu verið eitt sindur nemmari at hava við at gera og sávirt ha

S: mm mm

H: men eg eri eitt sindur samdur, so eg fari a seta hann ehh mitt í, kann eg ikki tað, jú okkurt sovritt har. Tí tað hevði verið øgiliga nemt, ha ## ja

Hann setur krossin í miðjuna, og tá ið eg spyrji hann meira um avkrossingina, kemur tað fram, at hann í roynd og veru er samdur.

S: men tá ið tú sigur her, at ehh at tey fó... undir 3.4. at tey, sum ikki hava enskt sum móðurmál tey eiga at læra seg tað, so ert tú ikki púra...hvørki samdur ella ósamdur í tí # eh

H: nei, asso eg meini a jú ja okey men asso jú tey burdu faktis lært seg tað, tað hevði verið fín...men eg meini ikki... mann kann ikki, men eg # tað hevði verið ein fyrimunur, tað hevði verið ósál smart, viss viss øll dugdu enskt

S: ja

H: í staðin fyri a summi duga franskt og onnur duga spanskt og onnur portugisiskt, ha

S: ja

Fyrivarnið hjá honum fyri ikki at fara út móti útmarkinum er, at hann heldur, at tað ber so illa til at tosa enskt við fransmenn. Eg royni at halda fast í spurninginum enn eina løtu og sigi, at fyri mær

⁵³ *H* er heimildarfólk, *S* er spyrjari.

ljóðar tað, sum hann í størri mun er samdur í, at øll eiga at læra seg enskt sum altjóðamál, enn avkrossingin ber boð um:

H: jaa, tað hevði verið deiligt viss øll dugdu enskt

S: ja

H: so eg meini, enskt skal vera tað sum #...viss mann kemur til tað, at tað skal vera eitt mál, so skal tað vera enskt, tí tað er jú størst sum er, kanska, og # heldur tað enn franskt

Tað framhaldandi prátið avdúkar heilt greitt, at best er, um øll hava enskt sum altjóðamál. Hann sigur í tí seinasta brotinum, at skal tað vera *eitt* mál, so skal tað vera enskt. Hann sær hetta ikki sum ein spurning um hugsjón, men letur svarið byggja á tær royndir, sum hann sjálvur hevur gjørt sær, tá ið hann hevur verið úti og siglt.

Svarið hjá Atla gevur okkum innlit í hansara *lívsverð*. Hann hevur nakrar royndir, og tær eru grundarlagið undir hansara støðutøku. Hetta er júst tað, sum sbtr. Kvale er endamálið við granskingarsamrøðuni: “at indhente beskrivelser af den interviewedes livsverden med henblik på at fortolke betydningen af de beskrevne fænomener” (2001: 19). Hesi brotini vísa eisini, at talan er ikki um eina samrøðu millum tveir javnsettar partar, men harafturímóti eina støðu, har eg sum granskari “kritisk forfølger subjektets svar på spørgsmålene” (s.s). Hetta at kunna ‘grava djúpari’ í einum svári er ein av fyrimuninum við tí kvalitativa háttalagnum. Hesi brotini vísa eisini, at vitanin verður uppbygd *millum* sjónarmiðini hjá spyrjaranum og tí spurda (sbr. Kvale 2001: 27)..

5.4.4. Grundgevingar ímóti enskum sum altjóðamáli

Áskoðanin hjá teimum, sum eru ímóti enskum sum altjóðamáli, er, at vit ikki kunnu krevja, at fólk í øllum heiminum skulu læra seg enskt, tí at vit í okkara parti av heiminum hava enskt sum altjóðamál.

Dagfinnur heldur ikki, at øll eiga at góðtaka, at enskt gerst altjóðamál. Hann sigur: “Tað [enskt] er ikki nakað tú *eigur* at læra teg”. Hann leggur týðiliga herðing á *eigur*. Hjá okkum er tað natúrligt at hava enskt sum altjóðamál, sigur hann, men aðrastaðni í heiminum kann tað vera franskt, spanskt, arabiskt o.s.fr. Hesin heimildarmaðurin ivast ikki í, at enskt vinnur meira og meira fram, serliga gjøgnum sjónvarpið, men tað eigur ikki at vera ein grund til, at enskt verður valt sum tað einasta altjóðamálið í heiminum. Ein onnur grundgeving hjá honum er at varðveita tað málsliga fjølbroytnið, sum er í heiminum, tí “so ger mann sær ómak fyri at duga eitt sindur hjá hinum eisini, so er tað ikki bara á einum spori tað koyrir” (Dagfinnur). Hann endar hetta evnið við hesum orðum: “Ja, tað er klárt ein fyrimunur at fáa fólk at forstanda hvønn annan, men asso, tað er kanska ikki

líka viktugt sum hitt”. Hann dugir at síggja tann samskiftisliga fyrimunin við enskum sum altjóðamáli, men málsligt fjølbroytni og kunnleiki til fleiri mál hevur størri týðning enn ein støða við enskum sum tí einasta.

Alvi sigur, at hugsar hann “kalt og kyniskt”, so hevði tað ivaleyst verið ein fyrimunur, at tað bara var *eitt* altjóðamál, men tann einstaka mentanin og kenslurnar fyri tí einstaka málinum høvdu tá horvið. Hann sær innlit í tað einstaka málið sum lykilin til mentanarliga fatan hjá viðkomandi fólki. Anna er ivasom um enskt sum altjóðamál. Hon setur krossin í miðjuna, og grundgeving hennara er henda:

Viss tú livir í Frankaríki, tú livir í Spanien ella kanska serliga í Suðuramerika, so hevur tú slett ikki brúk fyri at duga enskt, ha (...) men viss mann heldur tað, at í okkara heimi, at mann ikki kann liva uttan at duga enskt, men tað kann mann, asso.

Hon hevur sjálv búð nógv ár uttanlands, m.a. í Fraklandi. Hesi svør byggja á egnar upplivingar. Tað, sum ger størsta munin millum tey ivandi og øll hini, er, at hesi eru á ein hátt idealistar, sum hava hug at broyta heimin á hesin øki.

Samanumtikið siga hesi trý fólkin, sum ikki treytaleyst taka undir við enskum sum tí einasta altjóðamálinum, at tað kortini eru praktiskir fyrimunir við at hava enskt sum altjóðamál. Øll heimildarfólkini síggja sostatt á ein ella annan hátt fyrimunir við enskum sum altjóðamáli.

5.5. Samfelagslig mynstur

5.5.1 Lívsstílar

Tað eru eingir lívsstílmunir til spurningin um enskt sum altjóðamál; fólk eru yvirhøvdur samd. Hetta síggja vit í miðaltølunum.⁵⁴ Millum 10 og 12 í hvørjum lívsstíli siga seg vera heilt ella nokk so samd.

Talva 38. Miðaltøl fyri enskt sum altjóðamál

	A	B	C	D
Í miðal	4,4	4,7	4,4	4,6

Eg kannaði eisini, í hvussu stóran mun heimildarfólkini svara spurninginum um enskt sum altjóðamál við grundgeving. Summi krossaðu bara av, meðan onnur grundgóvu fyri sínum sjónarmiðum av sínum eintingum.

⁵⁴ Miðaltølini eru roknað út soleiðis: “heilt ósamd/ur” hevur virðið 1, “nokk so ósamd/ur” hevur virðið 2 o.s.fr., og so eru hesi virðini faldað við tali á heimildarfólkum býtt við 12 (talið av fólki í hvørjum lívsstíli).

Talva 39. Grundgivin svør til spurningin um enskt sum altjóðamál

Heimildar-fólk	Grundgivin svør
A	
Atili	viss fransmenninir høvdu verið nemmari at hava við at gera
Anna	tí at (...) viss tú livir í Frankaríki ella livir í Spanien ella kanska serliga í Suðuramerika so hevur tú slett ikki brúk fyri at duga enskt ha
Arni	tað hevði verið nógv nemmari viss mann samdist um eitt mál
Anton	ja fleiri ið duga enskt, fleiri sum mann sigur betri kann mann kommunikera við restina
B	
Bergur	uhaa øhh (...) ide'in í at hava eitt altjóðamál ehh er øgiliga góð (...). Ja fyri meg er tað øgiliga praktiskt, viss mann segði, veitst tú hvat, vit brúka enskt sum altjóðamál allastaðni
Búi	av praktiskum orsøkum
Baldur	tað er øgiliga keðiligt at vera í landi har sum tey simpelt henn ikki duga enskt
Barbara	ja, eg haldi ikki at tað bara skal vera eitt altjóðamál. Also enskt er...í dag hava vit fleiri altjóða mál ha , tí kann eg ikki siga at tað skal vera enskt sum tey skulu velja
Bera	asso tað eri eg ikki heilt samd í, eg eri heldur ikki ósamd (...) í dag brúka vit jú enskt sum altjóðamál ha, men also tað eru fleiri og fleiri í heiminum sum eru farin yvir at brúka spanskt sum altjóðamál ha
C	
Camilla	tí tað kemur eitt sindur ann upp á hvat tey hava sum móðurmál ha <xxx> viss tey hava spanskt sum móðurmál, tað er eitt øgiliga stórt mál eisini (...) jú tað er neyðugt at læra enskt, men kanska ikki so neyðugt sum hjá sum hjá okkum, ella
Chriss	tað haldi eg er er (...) tað er kanska út frá tí at at # also enskt er ikki tað einasta altjóðamálið
D	
Demmus	ja, asso tað hevði gjørt tað lættari pá ein máta [látur] at samskifta (...) so er tað tað, um tað skal vera enskt
Dánjal	tað er faktisk nógv betri fyri, at tað verður eitt mál í heiminum ha
Dan	ja eg eri nokk so samdur í hasum har alígall (...) eg haldi tað hevði verið rættiliga gott viss øll kundu snakkað eitt mál ha ella tosað eitt mál, tað hevði verið rættiligani lætt asso
Dagfinnur	ja tað er ósáluga vítt begreb, asso tað valdast hvar í heiminum tú ert (...) asso mann skal bara læra enskt fyri a (...) æhh nei tað eri eg ikki heilt samdur í

Hini heimildarfólkini hava antin onga grundgeving (“einfalt svar”) ella okkurt slag av uppískoyti til svarið (“einfalt, útbyggt svar”). Tey, sum ikki grundgeva, siga bara t.d. “heilt samd/ur” ella “heilt ósamd/ur”. Tey, sum hava hetta uppískoytið, siga t.d.: “heilt samd, ja tað eri eg” (Dagunn) ella “viss mann skal vera ræðliga fýrakantaður, so eri eg væl saktans samd í tí, ja” (Birna).

Fólk við akademiskum útbúgvingum hava “lært” at grundgeva fyri sínum sjónarmiðum. Tað eru ábendingar um, at ervafólkini grundgeva heldur oftari av sínum eintingum enn neðrafólkini. Býtt út á lívsstílar sær tað soleiðis út:⁵⁵

⁵⁵ Vegna tekniskt brek á upptøkuni vórðu tvær samrøður ikki kannaðar fyri hetta fýribrigdið, Alma og Brynja.

Talva 40. "Einfalt svar", "einfalt útbyggt svar" ella "grundgivið svar" til spurningin um enskt sum altjóðamál

	A	B	C	D	Til samans
Einfalt svar	5	3	6	5	19
Einfalt útbyggt svar	2	3	4	3	12
Grundgivið svar	4	5	2	4	15
Til samans	11	11	12	12	46

Í talvuni niðanfyri eru grundgevingarsløgini býtt út á lívsstílnar:

Talva 41. Grundgevingar fyri og móti enskum sum altjóðamáli (fyrimunir og vansar)

Grundgevingarbólkur	Lívsstíllur A	Lívsstíllur B	Lívsstíllur C	Lívsstíllur D
Pragmatiskar grundgevingar (lættir um samskiptið)	Atli, Ari, Aldis, Alda, Andrea, Arni, Anton, Ata, Andri, Alvi, Bjarni	Birna, Bárá, Beata, Bergur, Búi, Baldur, Barbara, Bjørn, Bjarni, Bjørg, Bera	Carl, Carina, Chriss, Carola, Carolina, Clara, Charlotta	Demmus, Døgg, Diana, Dagbjørt, Dánjal, Dan, Dagunn, Djóni, Dávur, Drós, Dagmar
Máslig líkasæla	Aldis	Bera	Carina	
Másligt og mentanarligt fjølbroytni	Alvi	Birna, Bjørn, Bera		Dagfinnur
Interessantari		Beata, Bera		
Altjóðamál verður móðurmál			Carl	
Spansktalandi og onnur hava ikki áneyðir at læra seg enskt		Barbara, Bera	Christian, Camilla, Chriss	Dagfinnur
Enskt ov dominerandi			Chriss	
Enskt elvir til málbland			Chriss	
Hví endiliga enskt?	Anna, Alvi			
Ikki enskt í Norðurlondum		Bjarni, Bjørg		

Tað kemur ikki nakað týðiligt mynstur fram her millum lívsstílnar. Tann vanligasta grundgevingin í øllum fyra lívsstílnum fyri at velja enskt sum altjóðamál er, at enskt lættir um samskiptið. Men nógv síggja bæði fyrimunir og vansar við enskum sum altjóðamáli. T.d. sigur Bjørn, at tað er gott at hava eitt altjóðamál, sum øll duga, og sum kann nýtast í altjóða samskipti, "men tað [hevði] absolutt verið ein fátækari verð, viss viss # viss tey hildu upp at tosa franskt og arabiskt og spanskt". Birna sigur: "tað vil væl saktans altíð vera ... gera tað lættari bara at hava eitt [altjóðamál], ha (...), men eg vil eisini siga tað, at eg eg... at verðin kanska er nógv ríkari at hava fleiri mál, ha, eg hevði kanska ikki ynskt at tað bara var eitt mál, sum var eingilskt yvir tað heila, ha". Hetta er dømi um tað, sum í talvuni eitur másligt fjølbroytni. Grundgevingin at enskt sum tað einasta altjóðamálið minkar um tað másliga fjølbroytnið ella elvir til másliga líkasælu var ongantíð nevnd sum einasta grundgeving. Sum oftast kom hon eftir, at fyrimunirnir vóru nevndir. Tað er áhugavert, at tveir A'arar (Anna og Alvi), sum eru sera ivasamir til enskt sum altjóðamál, hava drúgvur royndir í altjóða samstarvi við enskum sum arbeiðsmáli. Teirra royndir eru, at best er at nýta tjóðarmálið í tí landinum, tú ert staddur.

Um vit leggja tær ikki-pragmatisku grundgevingarnar saman í eitt slag av hugsjónarligum grundgevingum og samanbera við tær pragmatisku, síggja vit, at fólkin í øllum lívsstílum eru pragmatikarar í spurninginum um enskt sum altjóðamál (tó eru C'ararnir eitt vet minni pragmatiskir hini).

5.5.2. Lívsstílar og útbúgving

Eitt av eyðkennunum fyri lívsstílnar er, at erfafólkini (A og B) hava oftast hægri útbúgving, meðan neðrafólkini á hesum fyrirtøkum (C og D) gjarna hava styttri (stundum onga) útbúgving. Í spurnablaðnum varð spurt um útbúgving. Býtt varð sundur í trýggjar bólkar: fólkaskúlan, fólk við students-/hf-útbúgving og so fólk við longum universitetsútbúgvingum.

Talva 42. Studentaskúla/hf-útbúgving og lívsstíllur

	A	B	C	D
Ja	6	9	3	1
Nei	6	3	9	11
Til samans	12	12	12	12

Yvirlitið vísir, at av teimum 19 fólkunum, sum hava students/hf-útbúgving, eru 15 leiðarar (A og B). Tað kann tykjast løgið, at bara helvtin av leiðarunum á framleiðsluvirkjum (A) hevir students/hf-útbúgving. Orsøkin er, at A'ararnir hava aðra útbúgving, t.d. handilsskúla, fiskivinnuskúla og maskinmeistaraskúla. Bert ein leiðari/formaður á einum framleiðsluvirki hevir onga útbúgving. Hinvegin hevir meginparturin av heimildarfólkunum á lægri stigi ikki students-ella hf-útbúgving; sjónligast er hetta millum arbeiðsfólkinum á teimum siðbundnu vøruframleiðsluvirkjunum (D), har bert ein hevir hesa útbúgving.

Talvan niðanfyrir vísir køkingina millum universitetsútbúgving og lívsstíl.

Talva 43. Universitetsútbúgving og lívsstíllur

	A	B	C	D
Ja	4	8	0	0
Nei	8	4	12	12
Til samans	12	12	12	12

Ikki óvæntað eru tað leiðararnir (A og B), sum hava universitetsútbúgving. Av teimum 12, sum hava universitetsútbúgving, eru 8 leiðarar á nýmótans tænastrytøkum (B), og 4 eru leiðarar á siðbundnum vøruframleiðsluvirkjum (A).

5.5.3. Eitt ella fleiri altjóðamál samanborið við lívsstílar

Undir spurninginum um enskt sum altjóðamál varð eisini spurt um, hvørja støðu heimildarfólkini hava til eitt ella fleiri altjóðamál. Í talvuni niðanfyri sæst, hvussu heimildarfólkini býta seg millum fyrimunir og vansar í spurninginum um *eitt* altjóðamál, og undirskilt er, at tað málið er enskt.

Talva 44. Fyrimunir og vansar í spurninginum um *eitt* altjóðamál

	Lívsstíllur A	Lívsstíllur B	Lívsstíllur C	Lívsstíllur D
Bara fyrimunir	Atli, Ari	Bára, Baldur	Cecilia	Demmus, Døgg, Diana
	Alda, Andrea	Barbara, Bjarni	Carla, Carola	Dagbjørt, Dánjal
	Arni, Anton	Björg	Carolina, Clara	Dan, Dagunn
	Ata, Andri		Charlotta	Djóni, Dávur, Dagmar, Drós
Tilsamans	8	5	6	11
Fyrimunir og vansar	Aldis, Alvi	Birna, Beata	Christian, Carl	Dagfinnur
		Bergur, Búi	Carina, Chriss, Christa	
		Björn, Bera		
Til samans	2	6	5	1
Bara vansar	Anna			

Spurningurin um eitt ella fleiri altjóðamál var ikki ein avkrossingarspurningur, men við at lurta eftir upptøkunum ber til at seta grundgevingarnar upp í eitt yvirlit. Yvirlitið vísir, at meirilutin í øllum lívsstílum sær bara fyrimunir við *einum* altjóðamáli, og tað málið eigur at vera enskt. Serliga stóra undirtøku fær hesin spurningur millum tey, ið arbeiða á siðbundnum framleiðsluvirkjum (D), har 11 av 12 heimildarfólkum bara síggja fyrimunir við *einum* altjóðamáli. A’ararnir eru eisini í stóran mun samdir um hugsjónina við bert einum altjóðamáli, 8 av 11 leiðarum á siðbundnum framleiðsluvirkjum nevna bara fyrimunir við bert einum altjóðamáli. Hinvegin síggja vit, at umleið helvtin av teimum, ið arbeiða á tænastryritøkum (B og C), halda, at tað bæði eru fyrimunir og vansar bert við einum altjóðamáli. Bert tveir A’arar nevna bæði fyrimunir og vansar, og bert ein D’ari heldur, at tað eisini eru vansar bert við einum altjóðamáli. Yvirlitið vísir, at heimildarfólkini býta seg í tveir bólkar: Øðrumegin tey, ið arbeiða á siðbundnum framleiðsluvirkjum (A og D) og hinumegin tey á teimum nýmótans tænastryritøkunum (B og C). Tað er altso ikki stigskipanin á virkinum, sum ger mun, men heldur slag av arbeiðsplássi (siðbundið framleiðsluvirki mótvegis nýmótans tænastryritøku). Um vit síggja býtið millum lívsstíllarnar í mun til Minervafrymilin, gongur markið loddraett. Svárið hjá Dianu kann standa sum yvirskrift fyri tey, ið síggja fyrimunirnar: “[tað er] lættari at hava eitt [altjóðamál] (...) so skilja øll hvønn annan”.

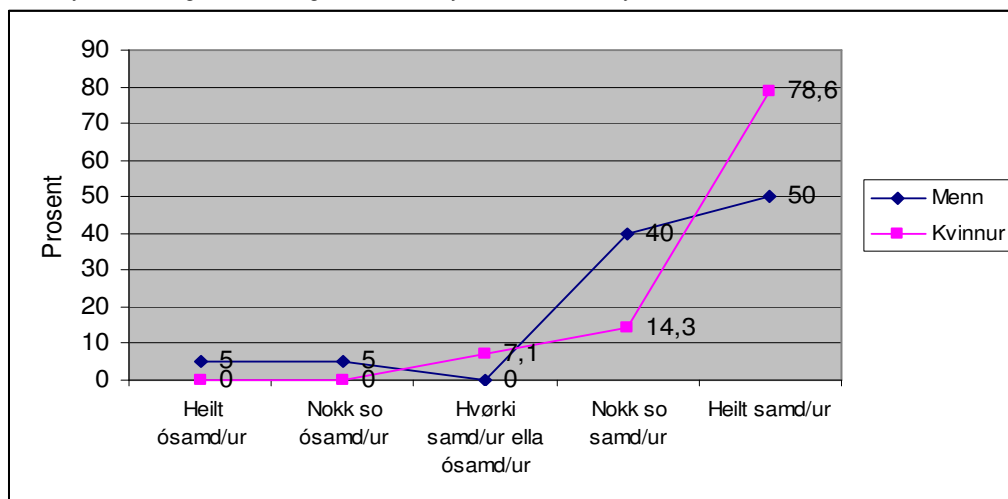
Av tí at spurningurin um eitt ella fleiri altjóðamál var í tí minni skipaða partinum, hevði spurningurin ikki altíð júst somu orðing. Sum oftast varð spurt nakað soleiðis: ”Hvat heldur tú er betri: at hava eitt ella fleiri altjóðamál?” Eitt av heimildarfólkunum spurdi tá, um spurningurin

skuldi skiljast sum betri fyri verðina ella fyri einstaklingin. Hesin (Christian) kemur í eina tvístøðu millum at skula geva eitt hugsjónarligt svar ella eitt pragmatiskt svar. Spurningurin kom heldur óvart á meg, og eg svaraði ”betri fyri teg sum brúkara”, og tá svarar hann: ”Fyri meg sum brúkara er tað í hvussu er betri at hava fleiri”. Grundgeving hansara er, at ”Viss mann fer til t.d. fransktalandi lond í Afrika, so duga tey sjáldan enskt # so ... og so fer til Suðuramerika, so duga tey sjáldan annað enn spanskt (...) so viss mann bara bindur seg fast í enskt, so hevur mann avmarkingar”. Hann svarar við støði í egnum royndum og sær støðuna, sum hon er. Tey, sum hinvegin taka undir við enskum sum altjóðamáli, siga, at tað hevði lætt um, um øll dugdu enskt. Her er sostatt ein munur á, hvussu fólk skilja spurningin, og tað ávirkar sjálvandi svarið.

5.5.4. Kyn

Spurningurin um enskt sum altjóðamál vísir hetta býtið millum menn og kvinnur.

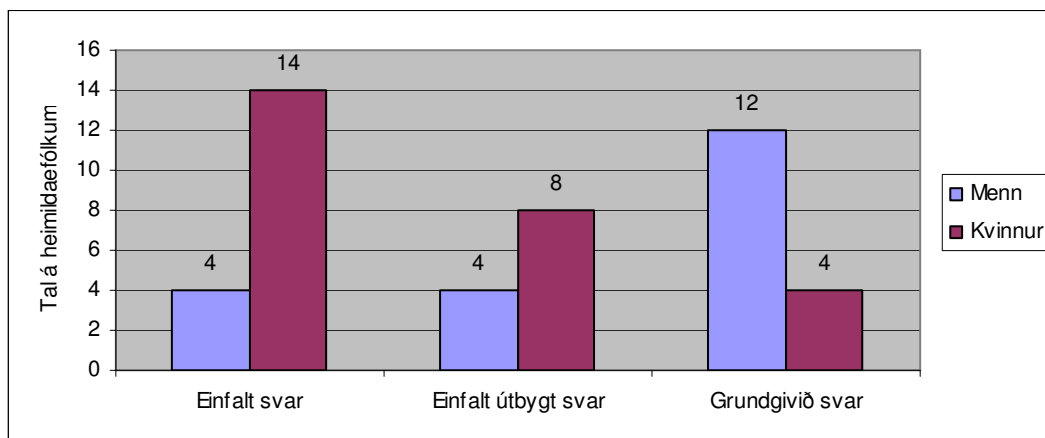
Strikumynd 7. Øll eiga at læra seg enskt sum altjóðamál køkt við kyn

Ein Kruskal-Wallis-signifikanskanning vísir, at kvinnurnar eru signifikant samdari enn menninir í, at øll eiga at læra seg enskt sum altjóðamál ($p=0,049$).⁵⁶ Miðaltalið hjá kvinnum er 4,7 og hjá monnum 4,3. Menn og kvinnur grundgeva fyrst og fremst pragmatiskt í hesum spurningi: øll eiga at læra seg enskt, tí tað lættir um altjóða samskipti (sí fylgiskjal 12).

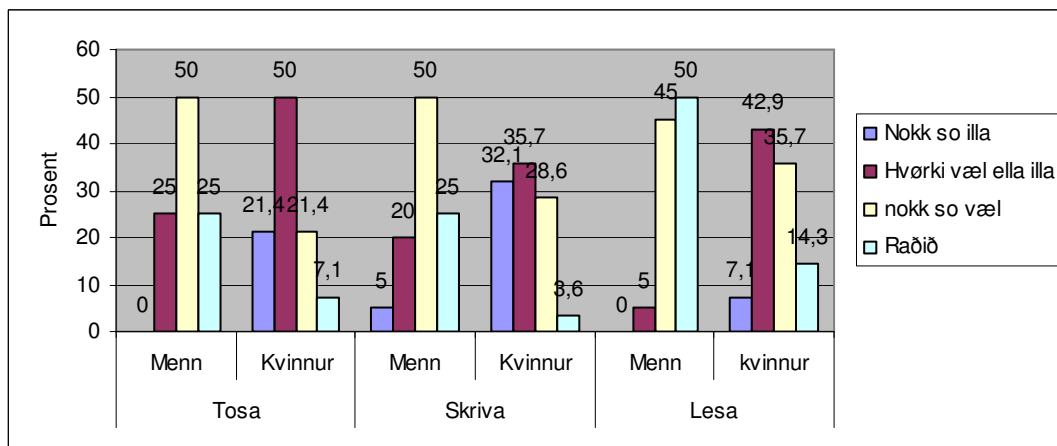
Menn svara meira við grundgeving enn kvinnur gera: 12 menn grundgeva fyri sínum svørum, meðan bara 4 kvinnur gera tað. Í bólkinum “einfalt svar” finna vit 14 kvinnur og bara 4 menn. Henda myndin verður uppafur týðiligari, tá vit hava í huga, at menninir eru færri í tali enn kvinnurnar (20 menn móti 28 kvinnum).

Stabbamynd 5. "Einfalt svar", "einfalt útbýgt svar" ella "grundgivið svar" í spurninginum um enskt sum altjóðamál, køkt við kyn

Stabbamyndin niðanfyri vísir, hvussu menn og kvinnur krossa av í spurninginum um førleika í enskum, ávikavist tosa, skriva og lesa.

Stabbamynd 6. Førleiki at tosa, skriva og lesa enskt køkt við kyn

Stabbamyndin skal lesast soleiðis: "Eg tosi/skrivi/lesi nokk so illa/hværki væl ella illa/nokk so væl/ræðið enskt". Teir "positivu stabbarnir" hjá monnunum eru hægri enn teir hjá kvinnunum. Tað merkir, at menninir meta sín førleika í enskum hægri enn kvinnurnar. Stabbarnir hjá monnunum fyri "nokk so væl" eru munandi hægri enn teir hjá kvinnunum; fimm menn halda seg tosa ræðið enskt, meðan bert tvær kvinnur gera tað. Bert ein maður heldur lítið um sín førleika at skriva enskt, meðan níggju kvinnur ikki halda seg vera serliga stinnar at skriva enskt. Hinvegin halda fimm menn seg skriva enskt ræðið, meðan bert ein kvinna heldur tað. Tíggju menn og fýra kvinnur halda seg lesa enskt ræðið.

⁵⁶ Tað eru 28 kvinnur og 20 menn í kanningini.

Miðaltølini fyri ávikavist menn og kvinnur vísa týðiliga munin millum kynini í hesum spurninginum (“als ikki” = 1 og “raðið” = 5). Tá ið t.d. 5 menn siga, at teir lesa enskt raðið, gevur tað 25, og síðan er tann samanlagda skorán býtt við talinum á monnum o.s.fr.

Talva 45. Miðaltølini fyri førleika at tosa, skriva og lesa enskt køkt við kyn

	Miðaltøl		Miðalstigskipan		p-virði
	Menn	Kvinnur	Menn	Kvinnur	
Tosa	4,0	3,1	32,00	19,14	0,001
Skriva	4,0	3,0	31,90	19,21	0,001
Les	4,3	3,6	32,45	18,82	0,000

Signifikanskanning: Kruskal-Wallis

Sum vit síggja í talvuni, liggur miðaltalið fyri at tosa og skriva á 4 fyri menn og umleið 3 fyri kvinnur, meðan tøluni fyri at lesa eru nakað hægri, men at kalla sami munur er millum kynini. Munirnir millum kynini eru altso sera signifikantir í øllum trimum spurningunum.

Hinvegin vísir aldur ongar munir í spurninginum um enskt sum altjóðamál. Allir trýggir aldursbólkar eru samdir um at nýta enskt sum altjóðamál.

5.5.5. Aðrir samfelagsbrigdlar

Spurningarnir um ávikavist altjóðamál og mál í millumnorðurlenskum samskipti vísa ongar signifikantar munir samanborið við útbúgving. Men tað kann vera áhugavert at vísa á, at tey, sum hava miðnáms- og yrkisútbúgving, eru samdari í at nýta enskt sum altjóðamál enn tey við hægri útbúgving. Spurningurin um norðbúgvar eiga at nýta norðurlenskt ella enskt í millumnorðurlenskum samskipti, vísir als ongan mun millum útbúgvingarbólkarnar; øll eru at kalla samd um, at best er at nýta norðurlenskt í Norðurlondum.

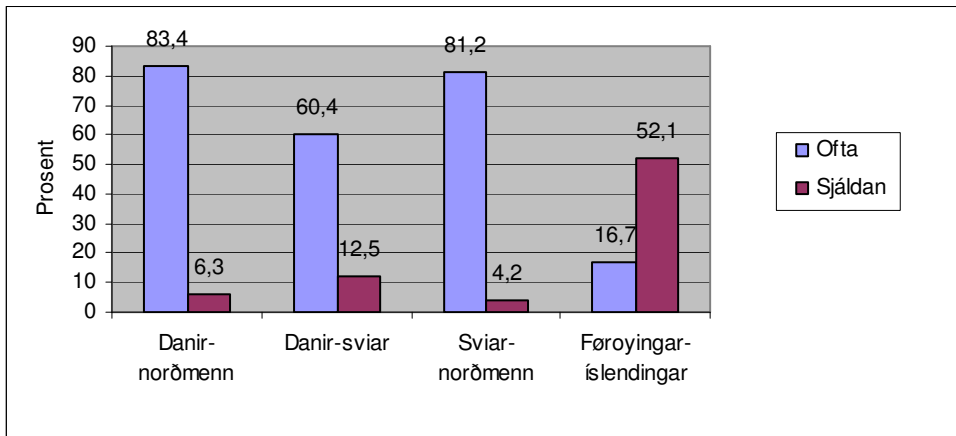
Hugburður til enskt sum altjóðamál verður ikki ávirkaður av, um tann spurdi hevur teldu/alnet ella ikki. Teldu- og alnetsbrigdilin vísir ongar signifikantar munir. Tað tykist heldur ikki at hava týdning fyri hugburð til enskt sum altjóðamál, um fólk hava búð uttanlands ella ikki (tey, sum hava búð uttanlands, hava miðalstigskipanartalið 24,89, og tey, sum altíð hava búð í Føroyum, hava talið 23,72).

5.6. Norðurlensk mál ella enskt í millumnorðurlenskum samskipti

5.6.1. Í hvønn mun tosa fólk í Norðurlondum sítt egna mál, tá ið tey tosa saman?

Stabbamyndin niðanfyrir vísir avkrossingarnar til spurningin, í hvønn mun norðbúgvar tosa sítt egna mál, tá ið teir tosa saman (sp. 3.2.):

Stabbamynd 7. Í hvønn mun tosa fólk í Norðurlöndum sítt egna mál, tá ið tey tosa saman?

Her havi eg lagt avkrossingarnar 4 & 5 saman í “ofta” og 1 & 2 saman í “sjaldan”. Vit síggja, at tey flestu halda, at skandinavar (danir, norðmenn og sviar) tosa sítt egna mál, tá ið teir tosa saman. Øðrvísi er, tá ið føroyingar og íslendingar samskifta. Tá er tað ein lítil partur av teimum spurdu, sum heldur, at føroyingar og íslendingar kunnu samskifta hvør á sínum máli. Hóast føroyskt og íslendskt eru nær skyld mál, halda tey flestu, at samskiftið ikki fæst at virka, tá ið íslendingurin tosar íslendskt: Føroyingar skilja ikki nóg væl íslendskt.⁵⁷ Tí verður farið yvir í danskt (serliga við eldri íslendingar) ella enskt (við yngri íslendingar). Miðaltølini síggjast í talvuni niðanfryi (1 = “ongantíð”, 5 = “altíð”):

Talva 46. Miðaltøl fyri “Í hvønn mun tosa fólk í Norðurlöndum sítt egna mál, tá ið tey tosa saman”?

	Miðaltøl
Danir-norðmenn	4,27
Sviar-norðmenn	4,25
Danir-sviar	3,77
Føroyingar-íslendingar	2,48

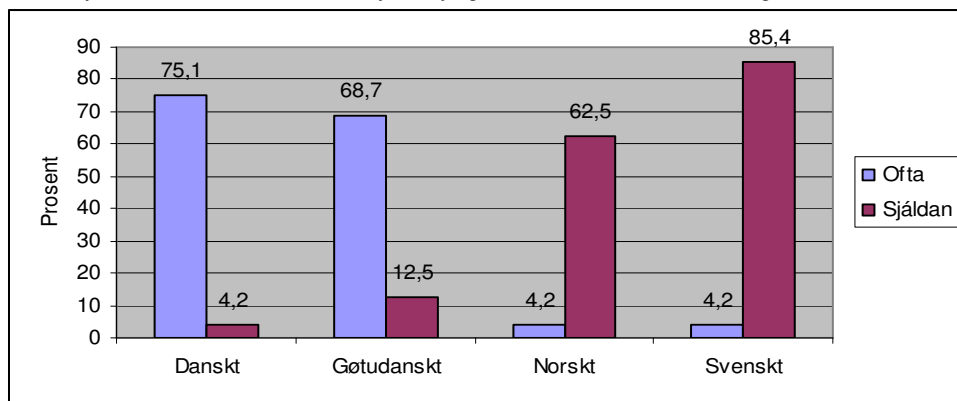
Talvan vísir, at fólk halda, at norðmenn tosa ofta norskt bæði við danir og sviar. Hinvegin halda tey spurdu, at samskiftið millum danir og sviar ikki gongur so væl. Hetta hóskar væl við tað, sum Börestam Uhlmann (1994: 24) sigur, nevnliga at “Norrmännen är utan tvekan de som förstår grannspråken bäst”, og Maurud (1976: 155) sigur, at “Svenskene ser meget mørkt på sina sjanser for at forstå dansk” (her úr Torp 1998: 114). Vit síggja altso, at stereotypiarnar hjá teimum føroysku heimildarfólkunum um grannamálsfatan ikki eru ólíkar kanningarúrslitunum.

Aldis sigur, at enskt verður nýtt í samskifti við íslendingar: “Asso, viss vit siga, at íslendingar eru norðurlendingar, so brúkar mann æh # so brúkar mann enskt”. Tá eg spyrji, um

⁵⁷ Tað eru serliga ljóðfrøðiligir munir og munir í orðfeinginum, sum volda trupulleikar. Tað sama sigur Arne Torp (Torp 1998: 48) um munin millum íslendskt og skandinaviskt.

enskt bara verður brúkt í sambandi við Íslendingar, sigur Aldis: “Ja, tað, sum eg havi upplivað í hvussu er”. Hon ivast í, um enskt eisini verður brúkt í samskipti við finnar, men sigur so: “Nei, eg haldi ikki finnlendingar, tað haldi eg ikki”.

Stabbamynd 8. Hvat norðurlandamál velja føroyingar í samskipti við aðrar norðbúgvar?

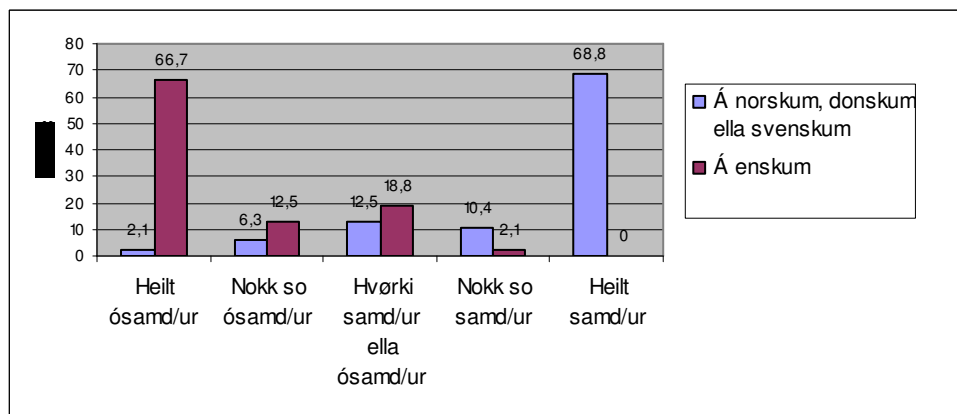
Ikki óvæntað halda tey spurdu, at føroyingar velja danskt ella gøtudanskt, tá ið teir samskipta við norðbúgvar.

5.6.2. Avkrossingarnar

Spurningurin um enskt ella norðurlenskt sum samskiptismál (lingua franca) í Norðurlondum var býttur í tvey. Tann fyrri var: “*Samskiptið millum norðbúgvar eigur at fara fram á norskum, donskum ella svenskum*”. Eg legði afturat, at talan kundi eisini vera um gøtudanskt. Hin spurningurin, ið kom beint aftaná, var: “*Tað er púra í lagi og bara ein fyrimunur, at samskiptið millum norðbúgvar fer fram á enskum*”.

Heimildarfólkini eru samd um, at norðbúgvar eiga at samskipta á einum norðurlenskum máli og ikki enskum. Í talvuni síggja vit svørini til tann spurningin.

Stabbamynd 9. Samskiptið millum norðbúgvar eigur at fara fram á norðurlenskum ella enskum

Miðaltalið fyri at samskiptið eigur at fara fram á norðurlenskum er 4,4. Miðaltalið fyri at tað eigur at fara fram á enskum er 1,6. Ein korrelatiónsgreining (Spearman) vísir góðan samanhang, signifikantur munur og rho -0,497 (sí fylgiskjal 13).

5.6.3. Viðmerkingar til spurningin

Av teimum 48 heimildarfólkunum eru 38 samd um at nýta eitt norðurlenskt mál (33 eru heilt samd, 5 eru nokk so samd), t.e. at umleið 80 % eru samd. Bert ein sigur seg vera heilt ósamdan og 3 siga seg vera nokk so ósamd. Tey, sum svara “hvørki samd ella ósamd”, eru í roynd og veru samd um at nýta norðurlenskt heldur enn enskt. Hetta kemur týðiliga til sjónar í samrøðunum. Ein avkrossing í miðjuna kann hjá summum merkja “veit ikki”. Ein avkrossing í miðjuna er minni bindandi og krevur minni grundgeving enn ein avkrossing úti í øðrum borðinum. Hetta kann vera dømi um tað, sum Kuschel & Schultz Jørgensen (2002: 60) kalla fyri “svarmonotoni” ella “kognitiv magelighed”.

Tá ið heimildarfólkini fingu spurningin um at nýta enskt í Norðurlondum, søgdu nógv, at tá tey søgdu seg vera samd í tí fyrra spurninginum, kundu tey ikki annað enn vera ósamd í tí seinna, tí tey hildu, at ein logisk fylgja av at vera samdur í tí fyrra var at vera ósamdur í tí seinna. Her fingu heimildarfólkini høvi at vísa, at tey vóru í samsvari við sjálvan seg.⁵⁸ Eitt rættiliga vanlig svar til enskt sum samskiptismál í Norðurlondum var hetta, tá ið tann spurdi var samdur um at nýta eitt norðurlenskt mál: “ja, so er tað sjálvandi [feril av látri], at eg eri ósamd, ha” (Alda). Tá ið Anton hevur sagt seg vera samdan í spurninginum um eitt norðurlenskt mál í Norðurlondum, svarar hann til spurningin um enskt sum altjóðamál í Norðurlondum: “so so er eg faktisk ah ósamdur har, ha”. Bára sigur tað sera greitt: “altso, tá mann hevur sagt tað, sum er omanfyri, so kann mann ikki ... so má mann siga ... krossin heilt til vinstru her niðri [t.e. heilt ósamd]”. Tað kundi verið áhugavert at kannað, um svørini til ávikavist norðurlenskt og enskt í Norðurlondum høvdu verið øðrvísi, um spurningarnir ikki komu beint hvør eftir annan.

Fólk skiltu spurningin um at nýta eitt norðurlenskt mál sum samskiptismál í Norðurlondum ymiskt. Orðingin á spurnablaðnum um, at samskiptið millum norðbúgvar *eigur* at fara fram á norskum, donskum ella svenskum var hugsað sum ein hugsjón, har tey skandinavisku málini stóðu sum *ein* bólkur mótvegis enskum. Men henda orðing var ikki nóg greið, vísti tað seg. Heimildarfólkini fingu ikki ta fatan, at tað snúði seg um eina dikotomi, nevnliga norðurlenskt ella enskt. Orðingin var ov teknisk, har var ov nógv undirskilt. Summi skiltu spurningin soleiðis, at tey

skuldu velja *eitt* av teimum skandinavisku málunum. Atli sigur: “vit skulu læra *eitt* av hasum har málunum, lat tað bara vera danskt, tað ger einki”. Onnur skiltu spurningin sum eitt val millum norskt, danskt, svenskt øðrumegin og gøtudanskt hinumegin. Um hetta seinasta sigur Dánjal: “tað burdi tað kanska verið, at øll Norðurlondini snakkaðu sama slag mál, so tey forstóðu hvønn annan, so mann ikki behøvdist at fara yvir til enskt, kanska”. Hann heldur ikki, at norðbúgvar eiga at tosa enskt sínámillum: “Lat teir heldur snakka eina blanding av sínum egna máli, ha”. Men hann sigur seg tosa enskt, tá ið hann tosar við norðbúgvar. Tá ið eg sigi við hann, at hann kundi roynt seg við donskum, tá ið hann tosar við norðmenn, svarar hann: “Men tað tími eg ikki, so heldur snakka enskt, tí tað veit eg, hann dugir, ha”. Hann ger ikki sjálvur tað, sum hann heldur vera tað besta. Tað er ikki samsvar millum tann kensluliga og tann atburðarlaga partin. Ein sigur, at við at velja gøtudanskt, slepst undan at taka støðu til, hvat av teimum norðurlendsku málunum best er at velja: “Ja, tað haldi eg faktisk hevði verið frægari (...), tí tað er eitt sindur keðiligt at fara at taka *eitt* av teimum [norðurlandamálunum] og siga asso, nú brúka vit tað (...) at siga við norðmenn og sviar, at vit brúka danskt at snakka í Norðanlondum, tað haldi eg ikki er heilt rætt” (Dan).

Í samrøðunum royndi eg at siga, at ætlanin við spurninginum varð hugsað sum eitt val millum tveir móguleikar: norðurlendskt og enskt, men svørini omanfyri vísa veikleikar í sjálvari spurnarorðingini. Styrkin við samrøðuháttalagnum er, at tað er móguligt at tráspyrja ella greiða nærri frá, hvat tað er, tey spurdu í roynd og veru eru biðin um at svara uppá. Vit kunnu taka samanum henda partin við einum broti frá einum D’ara: “Vit duga nøkulunda málini hjá hvørjum øðrum, so brúkar mann ikki enskt”, og tey norðurlendsku málini “fella meira natúrlig enn at brongla á enskum” (Dagfinnur).

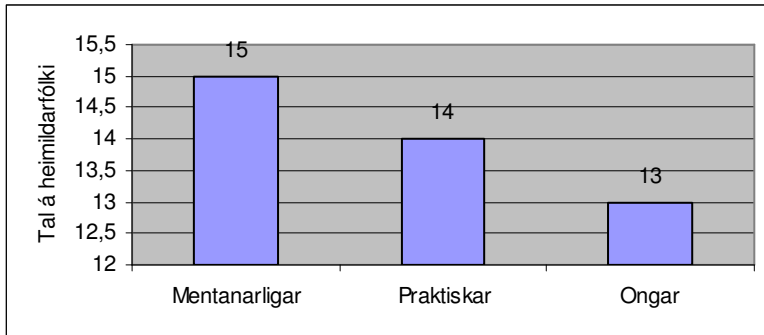
5.6.4. Grundgevingar fyri norðurlendskum

Tey, sum grundgeva her, nýta tvey sløg av grundgevingum: mentanarligar og praktiskar. Tann mentanarlaga grundgevingin er, at norðbúgvar hava ein felags norðurlendskan samleika, ein mentanarligan og søguligan felagsskap, og tí eiga teir at nýta eitt norðurlandamál í sínámillum samskifti. Her er talan um tað ímyndanarlaga virðið hjá málunum. Tann praktiska grundgevingin er, at tað er lættari at tosa og skilja eitt norðurlendskt mál enn enskt. Her er tað tað funktionella (instrumentella) virðið, sum hevur størstan týðning.⁵⁹ Tað eru eisini nógv, sum als ikki grundgeva. Tað, sum sagt verður um grundgevingar, byggir á tulkningar.

⁵⁸ Tað er ein royndur lutur í øllum samfelagsmálvísindaligum rannsóknum, at heimildarfólk vilja vera sambærilig við sjálvan seg.

⁵⁹ Ymisk grundgevingarsløg verða nevnd í partinum um tøkuerð og nýtluðkir.

Stabbamynd 10. Grundgevingarsløg

Sama heimildarfólk kann vera í báðum bólkunum. T.d. svarar Carolina soleiðis: “Tað er sum við tí føroyska hjá okkum, norskt og danskt og svenskt altso, tað er nakað serligt, tað er teirra mál (...) mann líkasum varðveitir tað upp á tann mátan”. Tá ið hon verður spurd meira um hetta, sigur hon, at hon dugir betur tey norðurlendsku málini enn enskt: “Tað hevði ikki verið so lætt hjá mær, viss eg skuldi tikið og sagt alt á enskum”.

5.6.4.1. Mentanarligar grundgevingar

Arni er ein teirra, ið grundgevur mentanarlaga. Hann sigur: “Tí at pá sama máta sum sum føroyskt er fyri føroyingar, so haldi eg tað er grúiliga viktugt, at vit sum norðurlendingar # ... til okkara samleika at vit tosa skandinaviskt saman staðin fyri at fara yvir til enskt”. Her snýr tað seg um nøkur virðir, sum eru felags fyri tey norðurlendsku málini. Virðið í at nýta eitt norðurlendskt mál er, sigur ein, at “mann líkasum heldur upp á tann samleikan, sum vit hava í felag, ha, at vit hava nøkur ting í felag, ha ... felags mentanarligan arv fyri ein part, ha”. Við at taka enskt sum samskiftismál í Norðurlondum er skjótt at missa tey bondini, sum binda tey norðurlendsku fólkinum saman í eina eind. Bergur heldur, at málsligt fjølbroytni er ein dygd í sjálvum sær og samanber við tað málsliga fjølbroytnið í teimum føroysku bygdarmálunum. Hann sigur, at tann norðurlendski samleikin hevur týdning “í allar hægsta grad”, sum hann málber seg. Tá ið eg spyrji, hvat virði er í hesum, veit hann ikki at svara beinleiðis, men vendir spurninginum við og sigur, at tað øvuta er “anonymitetur ... og anonymitetur má vera ræðuliga keðiligt, alt verður anonymt”. Hann sigur, at Føroyar eru partur av tí norðurlendska felagsskapinum, bæði politiskt (við Danmark), mentanarlaga (við eini felags søgu) og málsliga (við einum felags upprunamáli).

Ein B’ari sigur, at tað ikki *bara* er ein fyrimunur at brúka enskt í Norðurlondum, men tað *kann* vera ein fyrimunur. Tað er hetta “púra í lagi og bara ein fyrimunur; tað er ikki *púra* í lagi og *bara* ein fyrimunur (...) men tað *kann* vera í lagi og tað *kann* vera ein fyrimunur” (Bjørn).

Grundgevingin hjá honum fyri at siga, at best er at nýta norðurlendskt í Norðurlondum, er samleiki: “Tí at at annars so fer ein partur av okkara kultur aftur, ha”. Hann sigur, at skal alt verða “uniformt, altso, og mann skal einsrætta alt meir og meir fyri at gera tað effektivt, ha, so so missir mann nakað”. Bjørn er ikki í iva um, at vit kunnu tosa um ein norðurlendskan samleika.

Camilla sigur, tað *kann* vera ein fyrimunur við einum norðurlendskum máli, men tað er ikki *bara* ein fyrimunur. Hon grundgevur við at siga, at av tí “at vit hava ein felags uppruna í einum máli, so skuldi tað verið # akkurát sum eitt sindur natúrligt, at mann kundi brúkt ein part av tí, ha”. Men hon sigur, at stundum er neyðugt at brúka enskt: “Altso viss ikki annað gerst, so má mann fara til enskt (...) tað er ein neyðútvægur” (Camilla).

Tað kann vera ein fyrimunur “at mann møtist á enskum”, sum ein C’ari tekur til, men hann leggur dent á, at tað er betri at nýta eitt norðurlendskt mál í Norðurlondum, tí: “sum føroyingur so vil mann varðveita tað føroyska málið, og tá mann so fer úteftir, so betraktar mann seg sum ein skandinava og vil helst nýta eitt skandinaviskt mál, út frá tí, at mann vil varðveita tað skandinaviska málið” (Chriss). Men hesin sær ein fyrimun í at nýta enskt sum tøkniligt yrkismál.

5.6.4.2. Praktiskar grundgevingar

Tey, sum grundgeva praktiskt, siga, at føroyingar duga betur skandinavisk mál, serliga danskt, enn enskt, og tað ber til at samskifta á einum skandinaviskum máli við norðbúgvur: “Vit kunnu samskifta – fyri uttan íslendingar – # har kunnu vit samskifta á onkrum skandinaviskum máli” (Ata). Tá ið eg spyrji hana meira um, hví vit eiga at samskifta á skandinaviskum, sigur hon beinleiðis, at vantandi kunnleiki í enskum er grundin til tað: “Viss øll dugdu tað [enskt]”, hevði tað borið til. Men sum nú er, er tað lættari at tosa skandinaviskt enn enskt”:

H: Tað vil vera...fella eitt sindur lættari (...) at tosa skandinaviskt enn at tosa enskt, men sjálvandi, dugir tú betri enskt, viss øll duga betri enskt [enn danskt], so ## [látur]

S: Ja, so?

H: So verður tað sikkurt lættari at fara yvir til enskt enn skandinaviskt

Aldis sigur, at “mann lærir jú tað danska í skúlanum”, og tí fellur tað føroyingum lættari enn enskt. Beata sigur, at “tú fært meir tað fram, sum tú vilt siga” á donskum enn á enskum.

Summi nevna tann fyrimun, sum gøtudanskt hevur í norðurlendskum samskifti sum eitt slag av lingua franca: “Viss mann tosar gøtudanskt, so skilja svenskar tað ella norðmenn og...” (Alda). Í hugtakinum gøtudanskt liggur, at tað er ein bókstavtrúgvur framburður av donskum og eitt sløð av norskum og/ella svenskum orðum, sum kunnu lætta um samskiftið. Arni: “Tá mann tosar við danskar, so # so so royni eg í hvussu er at tosa dansk so flótandi sum eg nú eina ferð kann, ha,

men asso tosar tú við ein norðmann ella ein svenskara, so skilur hann kanska ikki, viss tú tosar ordiligt flótandi danskt, so skilur hann betur, viss tú tosar gøtudanskt, ha. Tað líkist kanska meira teirra máli...”. Ein heimildarmaður kallar hetta slagið av donskum fyri *skandinaviskt*. Hesin sigur soleiðis: “Nú hava vit eitt mál, sum vit øll forstanda hvønn annan við, og tey liggja so tætt danskt, svenskt og og norskt, og føroyingar hava nemt at fara yvir til tað, so eg dugi ikki at síggja nakra grund til, at vit fara at tosa enskt við hvønn annan”.

5.6.4.3. Íslendingar og finnar

Tey flestu heimildarfólkini eru samd um, at neyðugt er at tosa enskt við íslendingar og finnar. Tí gevur tað onga meining at siga, at norðbúgvar *eiga* at nýta eitt skandinaviskt mál í millumnorðurlensktum samskifti, siga tey. Øll eru tó samd um, at tað hevði verið ein fyrimunur at kunnað tosað t.d. danskt við finnar og íslendingar. Men soleiðis er veruleikin ikki. Birna sigur, at tað gevur onga meining at siga, at vit *eiga* at nýta eitt skandinaviskt mál í Norðurlondum, tí veruleikin er tann, at tað í roynd og veru ikki ber til allastaðni. Og tá kann enskt vera ein neyðloysn. Henda neyðloysnin verður fyrst og fremst nýtt í samskifti við íslendingar og finnar. “Viss eg fari til Ísland, so rokni eg við eg hevði tikið ein fund á enskum” (Anna); “Tað er neyðugt við enskum, tá eg komi til Ísland [og] Finnland” (Birna). “Viss eg fari til Íslands, so er tað eisini enskt” (Atli). Birna roynir seg altíð fyrst á donskum, síðan við gøtudonskum ella norskum. At talan er um eina “neyðloysn” sæst eisini í hesum brotinum: “Í ringasta fall so hevur mann jú eingilskt” (Christa). Birna sigur, at hon hevur møtt bæði finnum og íslendingum “sum eg ikki dugdi at tosa skandinaviskt við, tí teir dugdu ikki nóg væl tað, ha”.

5.7. Samfelagslig mynstur

5.7.1. Lívsstíllur

Í talvuni her niðanfyri síggja vit, hvussu fólkini í teimum fyra lívsstíllunum krossa av í spurninginum at nýta norðurlenskt sum samskiftismál í Norðurlondum:

Talva 47. Norðurlenskt í Norðurlondum og lívsstíllar

	A	B	C	D
Heilt ósamd/ur	0	0	1	0
Nokk so ósamd/ur	0	1	1	1
Hværki samd/ur ella ósamd/ur	2	1	2	1
Nokk so samd/ur	1	1	2	1
Heilt samd/ur	9	9	6	9
Til samans	12	12	12	12
Í miðal	4,6	4,5	3,9	4,5

Tað eru serliga starvsfólkin á tænaufyrirþökunum (C) sum víkja frá hinum við at vera minni samd. Miðaltölun vísu, at A, C og D liggja millum 4 og 5, meðan C liggur beint undir 4.

Her niðanfyrri havi eg roynt at flokka grundgevingarnar í nakrar bólkar fyrri at síggja, um sløginu av grundgevingum vísu nakrar lívsstílsmunir.

Talva 48. Slag av grundgevingum fyrri at nýta eitt norðurlenskt mál í Norðurlondum samanborið við lívsstíl

	Lívsstíllur A	Lívsstíllur B	Lívsstíllur C	Lívsstíllur D
Lættari at tosa og skilja eitt norðurlenskt mál	Aldis, Anton, Ata	Camilla, Birna; Beata; Bergur, Carla, Carolina	Charlotta	Diana, Dánjal, Dan, Dagmar, Drós, Dagfinnur
Samleiki, somu røtur, felags uppruni	Atli, Aldis, Anna, Arni	Beata, Bergur, Búi, Bjørn, Bjarni, Bjørg, Camilla, Chriss	Clara	Dánjal
Felags søga		Bergur, Bjarni		
Felags mentan	Andrea	Bjørn		
Másligt fjølbroytni er ríkidømi og sjarma	Atli, Ata, Chriss	Bergur	Carolina, Clara	
Vit læra danskt í skúlanum	Aldis			Drós
Málini líkjast	Anna, Anton	Búi		Dagfinnur
Ikki gera enskt meira dominerandi enn tað tað behøvist at vera	Arni			Dagbjørt
Synd og skomm		Bergur		
Utopi við einum norðurlenskum máli		Bjørn		Dan
Enskt er ein góð neyðloysn	Atli		Christian, Camilla	
Vit eiga at brúka enskt, tí tað er størsta málið í øllum heiminum				Dagbjørt

Hóast nógv nýttu grundgevingina ”samleiki, somu røtur, felags uppruni”, varð orðið ”samleiki” ikki nevnt, men tað var heilt týðiligt at tey hugsaðu um tað fyrirbrigðið. ”Másligt fjølbroytni” merkir t.d. at fólk velja at nýta eitt norðurlenskt mál heldur enn enskt, tí tey vilja varðveita tey norðurlensku málini. ”Utopi við einum norðurlenskum máli” merkir, at tað er ein hugsjón, ideal, sum illa kann fremjast í verki, tí at t.d. íslendingar skilja so illa norðurlenskt mál, og tí halda hesi fólkinu, at best er at nýta enskt.

At tað vanta so nógv heimildarfólk á hesum yvirlitinum – serliga í lívsstíli C – kemst av, at nógv ikki grundgeva fyrri sínum svari ella ikki verða biðin um eina grundgeving. Hetta vísir, at tað serliga eru starvsfólk í teimum nýmótans tænaufyrirþökunum (C), ið ikki hava nakra grundgeving. Hinvegin eru leiðararnir bæði á framleiðsluvirkjum og á tænaufyrirþökum (A og B) raskastir at grundgeva fyrri sínum sjónarmiðum. Dagbjørt sigur, at vit ikki eiga at nýta enskt og á tann hátt gera enskt meira ”dominerandi” enn neyðugt.

Hvat siga tey, sum ikki halda, at norðbúgvar eiga at nýta eitt ella fleiri norðurlendsk mál í samskipti sínámillum? Bjørn heldur ikki, at vit eiga at nýta eitt norðurlendskt mál, tí at øll skilja ikki hvønn annan í Norðurlondum, tá ið hvør tosar sítt mál. Men hann tekur undir við, at tað er eitt gott ideal at hava at øll eiga at kunna nýta sítt egna mál í Norðurlondum, men tað er ”utopi”, sigur hann. Bjørn heldur at tað kann vera ein fyrimunur at tosa enskt í staðin. Hann leggur dent á orðingina í spurninginum og sigur, at tað ikki er *púra* í lagi og *bara* ein fyrimunur við enskum, ”men tað *kann* vera í lagi og tað *kann* vera ein fyrimunur”. D’ararnir eru minst ósamdir; 4 svara “hvørki samdur ella ósamdur”. Teir leggja seg í miðjuna ofta uttan nakra grundgeving.

5.7.2. Kyn

Kvinnurnar eru samdari enn menninir í, at vit eiga at nýta eitt norðurlendskt mál í millum norðurlenskum samskipti heldur enn enskt (sp. 3.5). Grundin kann vera, at kvinnurnar halda seg ikki vera so stinnar í enskum sum menninir. Menn grundgeva fyrst og fremst mentanarliga. Teir siga, at vit eiga at nýta eitt norðurlendskt mál, tí at norðbúgvar hava ein felags samleika, felags søgu og mentan. Hinvegin siga kvinnurnar, at vit eiga at tosa norðurlendskt, tí tað er lættari enn enskt. Hetta sæst í talvuni niðanfyri.

Talva 49. Tvey grundgevingarsløg í spurninginum um at nýta norðurlendskt í samskipti millum norðbúgvar, her køkt við kyn

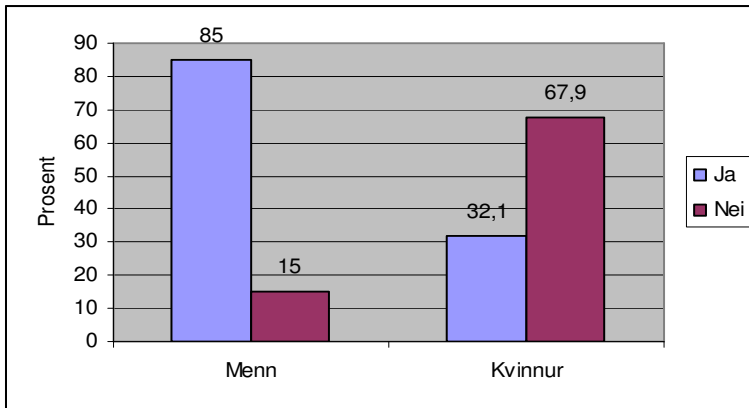
	Menn (%)	Kvinnur (%)
Mentanarligar grundgevingar	40,0	25,0
Tað er lættari at nýta nýta norðurlendskt enn enskt	25,0	39,3

Tey írestandi prosentini eru fyri onnur grundgevingarsløg. Vit síggja, at mynstrið er beint øvut hjá monnum og kvinnum. Tá ið vit køkja brigdlarnar kyn og førleika í enskum (tosa, skriva, lesa), siga menn seg duga nógv betur enskt enn kvinnur, tá ið teir krossa av fyri førleika í enskum. Hesir munirnir millum kynini eru signifikantir á 0,001-stigi⁶⁰ (sí fylgiskjal 14).

5.7.3. Førleiki í enskum

Spurningurinn um førleika í enskum vísir sera greitt, at menn halda meir um sín førleika enn kvinnur.⁶¹

Stabbamynd 11. Stinn/ur í enskum køkt við kyn

Spurningurinn um at nýta eitt *norðurlenskt* mál í millumnorðurlenskum samskifti vísir, at tey minni stinnu eru samdari enn tey stinnu. Eitt tilsvarendi svarmynstur síggja vit í spurninginum um at nýta *enskt* í millumnorðurlenskum samskifti, har ið tey stinnu eru samdari. Men munirnir eru smáir og als ikki signifikantir.

Korrelatiónsgreiningar vísa, at tað ikki er nakar linjurættur samanhangur millum brigdlarnar ‘hugburður til enskt sum samskiftismál í Norðurlondum’ og ‘enskførleika’. Tað merkir, at ein, sum heldur seg duga væl enskt, ikki endiliga hevur ein positivari hugburð til enskt sum samskiftismál í Norðurlondum og øvut. Í talvuni niðanfyri er ein korrelatión millum ‘førleika at skriva enskt’ og ‘hugburð til enskt sum samskiftismál í Norðurlondum’.

⁶⁰ Háttalagið við slíkum ”sjálvsfrásøgnum” sigur einki um teirra veruliga førleika í enskum, men bert hvat tann spurdi sjálvur heldur um hann.

⁶¹ Henda myndin byggir á tann tvíbytta enskkunnleikabrigdilin (“stinn/ur” ella “ikki stinn/ur í enskum”). Tann lægsta skorán, sum er 6, er 3x2 (har tann spurdi metir sín førleika til 2 fyri at tosa, lesa og skriva). Skorán 15 er tann hægst móguliga (har tann spurdi gevur sær sjálvum toppkarakter, sum er 5, fyri ávikavist at tosa, lesa og skriva).

Avkrossingarstigin sá soleiðis út fyri førleika í enskum:

tosi: als ikki /___/___/___/___/ raðið

skrivi: als ikki /___/___/___/___/ raðið

lesi: als ikki /___/___/___/___/ raðið

Talva 50. Enskt sum samskiptismál í Norðurlöndum kökt við færleika at skriva enskt

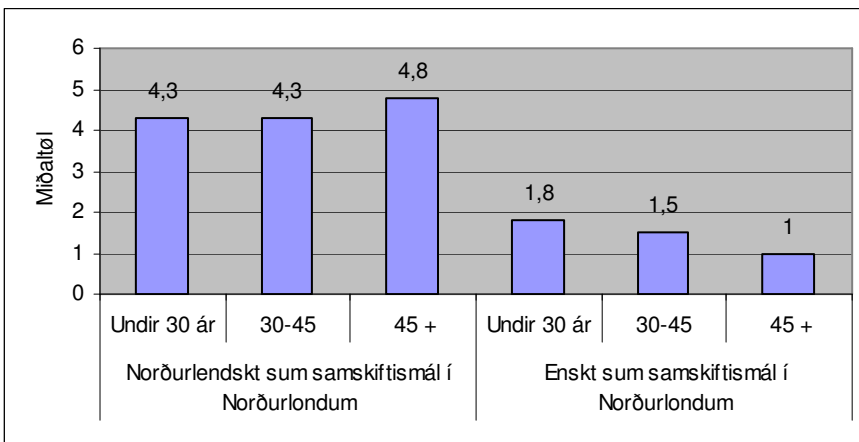
Correlations

		S8.2.2 Færleiki at skriva en	S3.6 Samskipti á en
S8.2.2 Færleiki at skriva en	Pearson Correlation	1	,095
	Sig. (2-tailed)		,521
	N	48	48
S3.6 Samskipti á en	Pearson Correlation	,095	1
	Sig. (2-tailed)	,521	
	N	48	48

5.7.4. Aldur

Stabbamyndin niðanfyri vísir, at mótstøðan móti enskum sum samskiptismáli í Norðurlöndum er stór í øllum aldursbólum. Tey yngstu eru tó eitt sindur positivari enn tey eldru. Tað er samsvar millum svørini á tann hátt, at tey elstu eru bæði mest samd um at nýta eitt norðurlenskt mál í Norðurlöndum, samstundis sum tey eru heilt ósamd um at nýta enskt. Hóast hesir munir ikki eru signifikantir, eru teir kortini áhugaverdir.

Stabbamynd 12. Miðaltøl fyri aldursbólkarnar fyri ávikavist norðurlenskt og enskt sum samskiptismál í Norðurlöndum

5.7.5. Telda, alnet og uttanlandsvist

Hesir brigdlarnir vísa ongar signifikantar munir. Men millum tey spurdu síggja vit tað mynstrið, at tey, sum ikki hava teldu, er samdari enn tey, ið hava teldu, í at millumnorðurlenskt samskipti eigur at fara fram á einum norðurlenskum máli. Tað sama mynstrið síggja vit fyri alnetsbrigdilin.

Uttanlandsvist hevur ongan týðning fyri hugburð til málnýtslu í millumnorðurlenskum samskipti.

Miðaltølini eru hesi:

Talva 51. Miðaltöl fyrri ávikavist teirra, ið hava búð og ikki búð uttanlands

Samskiptið eigur at fara fram á norðurlenskum		Ein fyrimunur at samskiptið fer fram á enskum	
Búð uttanlands	Ikki búð uttanlands	Búð uttanlands	Ikki búð uttanlands
4,4	4,3	1,6	1,4

5.7.6. Samanumtøka fyrri spurningin um altjóðamál

Í hesum partinum verða tveir spurningar viðgjørdir: enskt sum altjóðamál og hvat mál eigur at verða nýtt í millumnorðurlenskum samskipti, altso hugburður til *lingua franca* í alheims- og í norðurlenskum høpi.

Fólk eru yvirhøvdur samd um, at enskt hevur stóran týdning sum altjóðamál, og halda, at øll eiga at læra seg at nýta enskt sum altjóðamál, tí at tað lættir um altjóða samskiptið. Tey, sum ikki treytaleyst taka undir við enskum sum altjóðamáli, grundgeva við, at vit kunnu ikki krevja, at øll onnur skulu læra seg enskt, bert tí at vit í okkara parti av heimum hava enskt sum altjóða hjálparmál. Ein onnur grundgeving fyrri at vera ímóti, er, at vit eiga at varðveita tað málsliga og mentanarliga fjølbroytnið, sum er í heimum í dag. Tað kann gerast við at læra seg fleiri mál. Men øll eru samd um, at í Norðurlondum eiga vit at nýta eitt norðurlenskt mál sum samskiptismál heldur enn enskt. Grundgevingarnar fyrri tí sjónarmiðinum eru lutvíst ein felags norðurlenskur samleiki og lutvíst, at norðbúgvur duga betur norðurlenskt enn enskt.

Fólk í øllum fyra lívsstílum eru samd um, at øll eiga at læra seg at nýta enskt sum altjóðamál. Men munir eru í grundgevingunum í spurninginum um altjóðamál. Í fyrsta lagi grundgeva ervafólkini (A og B) oftari av sínum eitingum enn neðrafólkini (C og D). Tað var væntandi, tí at ervafólkini eru leiðarar ofta við akademiskari bakgrund, har ið tað at grundgeva fyrri sínum sjónarmiðum er ein partur av teirra akademisku bakgrund.

Í spurninginum um eitt ella fleiri altjóðamál eru ábendingar um eitt loddrætt tvíbýti, har ið A'ararnir og D'ararnir í størri mun taka undir við *einum* altjóðamáli, meðan B'ararnir og C'ararnir í størri mun bæði síggja fyrimunir og vansar bert við einum altjóðamáli. Tí kunnu vit siga, at tað er slagið av arbeiðsplássi, sum er mark og ikki stigskipanin í ávikavist framleiðslu- og tænavinnuni. Spurningurin um hvat mál eigur at verða nýtt í millumnorðurlenskum samskipti haldi eg vísir, at lívsstíur ikki hevur so stóran týdning. Í spurninginum um enskt sum samskiptismál í millumnorðurlenskum samskipti víkja A'ararnir nakað frá hinum við at vera mest ósamdir. Spurningurin um eitt norðurlenskt mál í norðurlenskum samskipti vísir hinvegin, at tá eru tað C'ararnir, ið víkja frá hinum við at vera minni samdir.

Tað er ein vissur munur millum kynini. Menn svara meira við grundgevingum enn kvinnur gera. Hinvegin vísir tað seg, at kvinnurnar eru signifikant samdari í enskum sum

altjóðamáli enn menninir. Bæði kvinnur og menn siga, at vit eiga at samskifta á einum norðurlenskum máli í Norðurlondum. Í mun til menninar nýta kvinnurnar meira grundgevingina, at tað er lættari at nýta eitt norðurlenskt mál enn enskt. Hetta sampakkar væl við, at tær ikki halda seg duga eins væl enskt og menn.

Hinir samfelagsbrigdlarnir (útbúgving, aldur, førleiki í enskum, telda & alnet og uttanlandsvist) vísa ongar signifikantar munir í spurningunum um enskt sum altjóðamál og um norðurlenskt ella enskt í millumnorðurlenskum samskifti.

6. PARTUR

TØKUORÐ OG NÝTSLUØKIR⁶²

6.1. Inngangur

Fimta evnið í spurnablaðnum snýr seg um tøkuerð og nýtsluøkir. Endamálið við hesum spurningunum er at kanna, hvat fólk halda um nøgdina av tøkuerðum á teimum ymsu nýtsluøkjum og hvat tey halda um at nýta tøkuerð á teimum ymsu økjum. Hetta evnið kann lutvíst geva innlit í hvussu nógv tøkuerð fólk halda eru innan eitt ávíst øki og lutvíst avdúka, hvat tann spurdi heldur um at nýta hesi tøkuerð innan tey ymsu økini. Harumframt ber til at fáa innlit í, hvørja hugsan fólk hava um virkið (funktiúnina) hjá málinum, altso um málið fyrst og fremst verður mett sum eitt amboð ella um tað meira verður roknað sum eitt mentanarligt fyrbrigdi, ein ímynd. Her kann vera áhugavert at kanna, um tann samanhangur, sum málið verður nýtt í, hevur týðning fyri hugburð, t.d. um fólk hava ymiskan hugburð til mál í almennum samanhangi samanborið við privatan samanhang.

Hugtakið nýtsluøki sipar til tað, sum á enskum kallast *domain* í samfelagsmálvísindum. Chrystal (2003: 148) lýsir tað soleiðis:

In sociolinguistics domain refers to a group of institutionalized social situations typically constrained by common set of behavioural rules, e.g. the domain of the family is the house, of religion is the church, etc.

Nýtsluøki kann bæði hava eina rúmshaga merking (hvar ein er staddur) og eina evnisliga merking (hvat ein tosar um). Hetta merkir, at málburðurin kann vera ymiskur, eftir hvar ein er staddur (t.d. í kirkjuni), og hvat ein tosar um (t.d. ítrótt ella teldur). Tað er ein royndur lutur, at orð, sum verða nýtt t.d. í kunningartøkni, ikki eru at hoyra t.d. í kirkjuni. Bæði talið á tøkuerðum og tann dagliga nýtslan av teimum er størri á summum økjum enn øðrum. Nøkur av teimum nýtsluøkjunum, sum spurt varð um í kanningini, kunnu í hvussu er lutvíst flokkast sum fakøkir, t.d. telda og alnet,⁶³ meðan onnur eru partar av gerandismálinum. Tað er ikki nakað fast mark millum yrkisorð og gerandisorð. Orð ferðast ímillum hesar báðar bólkar. Hetta kemst lutvíst av, at nógv yrkisorð missa síni fakmálsligu eyðkennir við víðkaðari merking og lutvíst av, at summi yrkisorð innan eitt øki

⁶² Í spurnablaðnum nýtti eg orðið *evnisøki*. Eg havi tó valt at nýta orðið *nýtsluøki* í ritgerðini, tí at spurningurin fyrst og fremst snýr seg um orðanýtslu (føroyskt ella enskt) á einum øki.

⁶³ Fakmál verður skilmarkað sum “språkvarietet som brukes av spesialister på deres eget fagområde” (sí greinina *fagspråk* í Bergenholtz o.ø. 1997: 115). Gerandismálslig orð verða lýst soleiðis: “Ord som de fleste innfødte språkbrukere kjenner igjen eller bruker, dvs. ord som ikke er reservert for et bestemt fagområde (sí greinina *allmennspråklig ord* í Bergenholtz o.ø. 1997: 64).

gerast alment kend og verða tí partur av gerandismálinum sum frá líður, av tí at tað økið ofta verður viðgjørt í fjølmiðlunum.

Til tess at fáa innlit í hugburð til nøgd og nýtslu av tøkuerðum á ymiskum økjum í samfelagnum, vórðu nøkur ávís nýtsluøkir vald út. Økini eru útvald soleiðis, at tey sum best umboða ymisk nýtsluøkir. Summi av teimum verða hildin at hava nógv tøkuerð, meðan onnur vórðu hildin at hava fá. Økini eru hesi: telda, alnet,⁶⁴ kirkja, leiku, bilar, bókmentir, ítróttur, matur & drekka, tónleikalív, klæðir & móti. Telda og alnet eru dømi um nýmótans tøkknifrøði. Í hinum endanum hava vit kirkjuna og bókmentirnar sum dømi um tað meira støðuga fýroyska orðfeingið.⁶⁵ Harímillum liggja hini økini, sum verða hildin at hava meir og minni av tøkuerðum. Aðrastaðni í ritgerðini verða nýtsluøkir viðgjörd, men tá er tað í sambandi við spurningin um økissmiss (sp. 4.1-4.3. í spurnablaðnum).

6.2. Avkrossingar og viðmerkingar

6.2.1. Nøgd

Tann skipaði parturin í hesum evni hevði bæði vitanarligar og kensluligar spurningar. Inngangurin til tann vitanarliga spurningin ljóðaði soleiðis (sp. 5.1. í spurnablaðnum):

“Tey seinnu árinu hava vit fingið nógv nýggj orð inn í málið, sum t.d. cyberspace, internet, mountainbike. Lat okkum kalla sovorðin orð fyri tøkuerð. Hvussu nógv tøkuerð, vit brúka, er m.a. treytað av, hvat vit tosa um. Hvat heldur tú um nøgdina av tøkuerðum innan tey øki, sum eru nevnd í skemanum?”. Øll tiggju nýtsluøkini hava henda avkrossingarstiga:

Telda: eingi / ___ / ___ / ___ / ___ / ___ / nógv.

Í talvuni niðanfyri síggja vit, hvussu nógv heimildarfólk krossa av í teimum fimm valmøguleikum í hvørjum av teimum tiggju økjum.

Talva 52. Hvat heldur tú um nøgdina av tøkuerðum á hesum nýtsluøkjum?

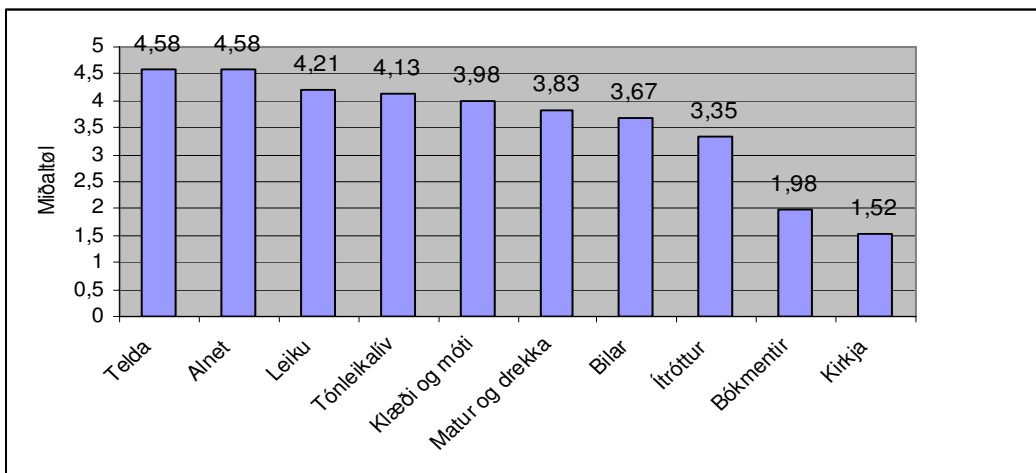
Nýtsluøkir	Eingi	Fá	Hvørki fá ella nógv	Nokk so nógv	Nógv	Í miðal
Telda	0	2	4	6	36	4,58
Alnet	0	2	2	10	34	4,58
Kirkja	32	10	3	3	0	1,52
Leiku	1	0	7	20	20	4,21
Bilar	2	4	11	22	9	3,67
Bókmentir	13	23	12	0	0	1,98
Ítróttur	1	9	16	16	6	3,35
Matur og drekka	0	2	18	14	14	3,83
Tónleikalív	2	1	6	19	20	4,13
Klæði og móti	0	2	9	25	12	3,98

⁶⁴ Í spurnablaðnum varð orðið *internet* nýtt.

⁶⁵ Summi nevndu tó, at í tí átrúnaðarlaga málinum eru nógv gomul tøkuerð, t.d. *kirkja, prædika, prestur, sálmur, evangelium* o.s.fr.

Talvan vísir, hvat tey spurdu halda um nøgdina av tøkuorðum á hesum økjum. Talvan skal lesast soleiðis, at t.d. eingin heldur, at eingi tøkuorð eru á telduøkinum. Hinvegin halda 32 fólk, at tað eingi tøkuorð eru á kirkjuøkinum, og 36 fólk halda, at tøkuorðini eru nógv á telduøkinum o.s.fr. Sum vit síggja, verður nøgdin hildin at vera rættiliga ymisk. Á summum økjum halda tey, at nógv tøkuorð verða nýtt og á øðrum økjum fá. Ikki óvæntað eru telda og alnet toppskorarar í spurninginum um nøgd. Síðan koma leiku og tónleikalív. Matur & drekka liggja eisini ovarlaga á listanum fyri tøkuorð. Síðan koma klæði & móti. Í niðara enda liggja bókmentirnar og kirkjan. Einans trý heimildarfólk fara upp um miðjuna við kirkjuni og eingin við bókmentunum. Vit kunnu býta hesi økini í tríggar partar. Ovast liggja telda og alnet. Í miðjuni liggja leiku, tónleikalív, klæðir & móti, matur & drekka, bilar og ítróttur. Niðast – við fæst tøkuorðum – liggja “tey fýroysku økini” bókmentir og kirkjan. Stabbamyndin vísir miðaltølini - minkandi frá vinstru til høgru.

Stabbamynd 13. Miðaltøl fyri nøgd av tøkuorðum innan hesi økir

6.2.2. Nýtsla

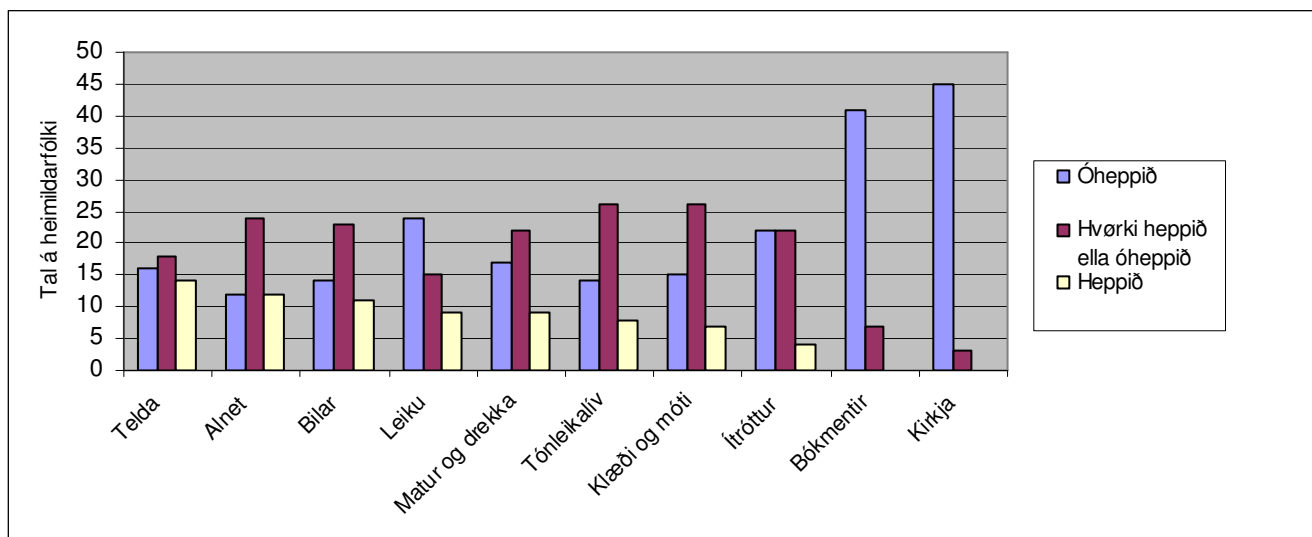
Tann næsti spurningurin í spurnablaðnum (sp. 5.2.) var av kensluligum slag. Spurt varð, um fólkini hildu tað vera heppið ella óheppið at nýta tøkuorð á hesum nevndu økjum. Spurningurin var soljóðandi: “Hvat heldur tú um at brúka tøkuorð á hesum økjum? Eg haldi tað er heppið/óheppið, at vit nýta tøkuorð, tá ið talan er um...” Og so komu tey somu nýtsluøkini aftur. Avkrossingarstigin var tann vanligi við 5 valmøguleikum: óheppið /___/___/___/___/___/ heppið.

Talva 53. Hvat heldur tú um at brúka tøkuerð á hesum økjum?

Nýtsluøkir	Óheppið	Nokk so óheppið	Hvørki heppið ella óheppið	Nokk so heppið	Heppið	Miðaltøl
Telda	9	7	18	8	6	2,90
Alnet	5	7	24	7	5	3,00
Kirkja	39	6	3	0	0	1,25
Leiku	17	7	15	6	3	2,40
Bílar	9	5	23	7	4	2,83
Bókmentir	31	10	7	0	0	1,50
Ítróttur	11	11	22	4	0	2,40
Matur og drekka	9	8	22	7	2	2,69
Tónleikalív	7	7	26	7	1	2,75
Klæði og móti	8	7	26	6	1	2,69

Tá ið vit lesa talvuna vatnrætt, síggja vit, hvussu nógv heimildarfólk krossa av í hvørjum av teimum fimm avkrossingarmøguleikunum. Lesa vit loddrætt, sæst, hvussu tey ymisku økini eru umboðað í teimum fimm avkrossingarmøguleikunum. Tey flestu heimildarfólkini velja at krossa av í miðjuni, t.e. tey velja eina avkrossing, ið sigur, at tey hvørki halda tað vera heppið ella óheppið at nýta tøkuerð. Undantøkini frá hesum eru fyrst og fremst økini kirkjan og bókmentirnar, har eingin heldur tað vera heppið at nýta tøkuerð. Í spurninginum um nýtslu kunnu vit kanska siga, at hugburðurin vísir eitt tvíbyti, har ið bókmentirnar og kirkjan mynda bólkin “óheppið”, meðan hini økini mynda ein bólkin, sum vit kunnu kalla “minni óheppið”. Í myndini her niðanfyrri havi eg lagt “heppið” og “nokk so heppið” saman og “óheppið” og “nokk so óheppið” saman fyri at vísa lutfallið millum útmørkini og “hvørki ella”.

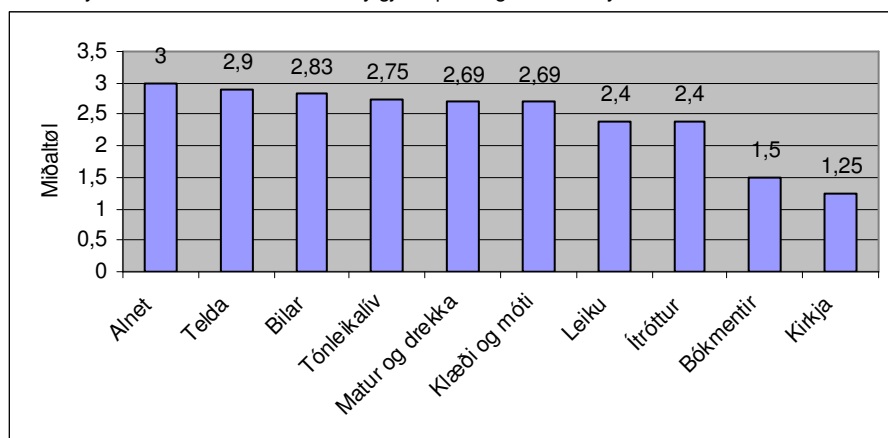
Stabbamynd 14. Her eru “óheppið” og “nokk so óheppið” løgd saman til “óheppið” og “heppið” og “nokk so heppið” løgd saman til “heppið”

Stabbamyndin vísir variatióinina í hugburði til nýtslu av tøkuerðum. Her havi eg skipað raðfylgjuna soleiðis, at undirtøkan fyri nýtslu av tøkuerðum (teir ljósu stabbarnir) minkar frá vinstru til høgru. Uttast til vinstru liggja tey tøkniligu økini og uttast til høgru liggja tey “føroysku” økini. Yvirhøvur er móttstøða ímóti at nýta tøkuerð. Henda móttstøða er minst innan tøkni (telda, alnet og bilar), har meira enn tíggu fólk halda tað vera heppið at nýta tøkuerð. Minst undirtøka er á økjum kirkja og bókmentir, har eingin heldur tað vera heppið at nýta tøkuerð. Vit síggja ógvuliga týðiliga, at bókmentirnar og kirkjan eru í flokki fyri seg. Teir reyðu stabbarnir í miðjuni, sum í nógvum førum raða upp ímillum hinar, vísa, at tey flestu heimildarfólkini velja at krossa av í miðjuni. Í spurningunum um teldu og alnet eru tað næstan eins nógv fólk sum siga tað vera heppið sum óheppið at nýta tøkuerð. Hesin munurin (millum tann ljósa og tann bláa stabban) verður alt sjónligari, longri út til høgru vit koma.

Vit kunnu so hyggja at miðaltølunum fyri hvørt øki sær. Ta myndina síggja vit í stabbamyndini her niðanfyri.

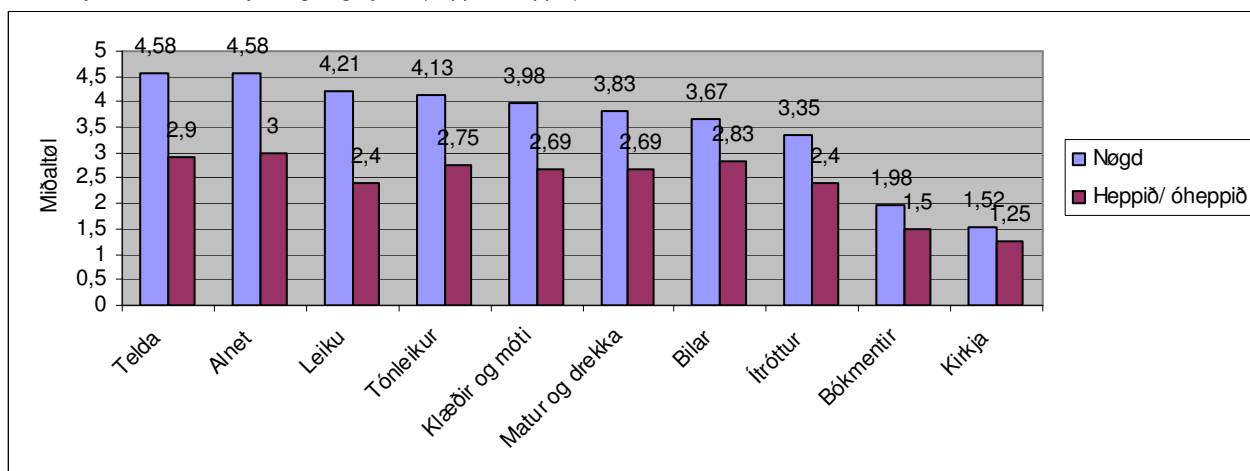
Stabbamynd 15. Miðaltøl í fallandi raðfylgju í spurninginum um nýtslu

Miðaltølini vísa, at tað ikki verður hildið at vera heppið á nøkrum øki at nýta tøkuerð. Tølini liggja millum 3 og 1,25, t.e. millum “hvørki ella” og “óheppið”.

Ein áhugaverdur spurningur er, um tað er nakar samanhangur millum uppfatan av nøgd og áskoðan á nýtslu. Stabbamyndin niðanfyri vísir miðaltølini fyri nøgd (nógv/fá) og nýtslu (heppið/óheppið). Fólk halda, at tað eru nógv tøkuerð innan teldu og alnet og halda tað hvørki vera heppið ella óheppið at nýta tey. Í hinum endanum halda fólk fá tøkuerð vera innan kirkjuna og halda tað vera nokk so óheppið at brúka tey.

Stabbamynd 16. Miðaltöl fyrri nógd og nýtslu (heppið/óheppið)

Eitt lágt miðaltal fyrri nógd merkir, at fólk halda, at tað eru fá ella eingi tøkuroð, og eitt høgt miðaltal vísir, at fólk halda nógv tøkuroð vera á tí økinum. Eitt lágt miðaltal fyrri nýtslu (heppið/óheppið) = óheppið, og eitt høgt miðaltal = heppið at nýta tøkuroð á tí økinum. Á øllum økjum eru teir reyðu stabbarnir lægri enn teir bláu, og tað merkir, at fólk eru sera varin við at siga, at tað er heppið at nýta tøkuroð, sjálvst á einum øki, har lutfalsliga nógv tøkuroð verða nýtt, t.d. innan teldu og alnet.

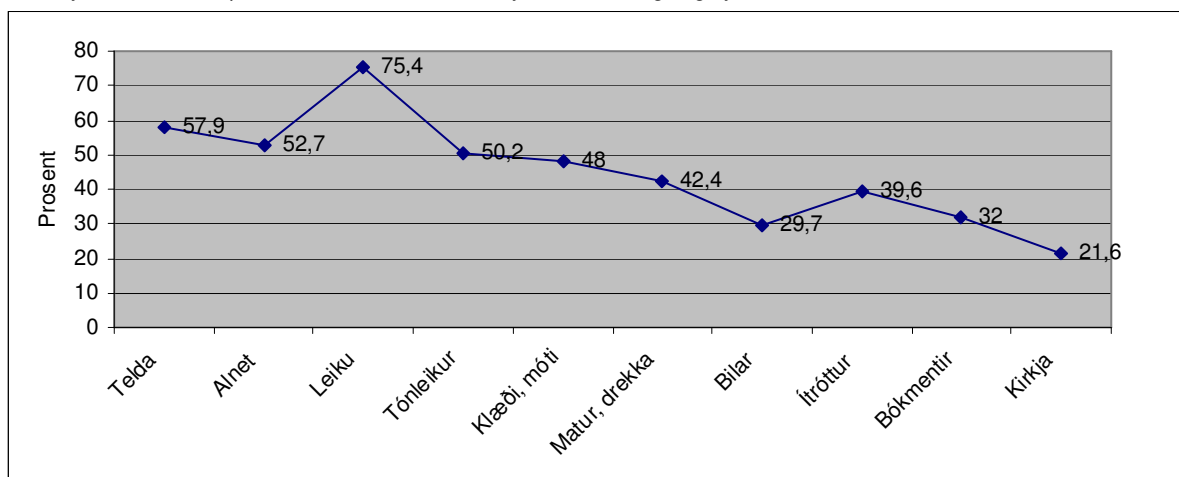
Miðaltølini fyrri nógd (teir bláu stabbarnir) eru sett upp í fallandi raðfylgju frá vinstri til høgru. Við at hava miðaltølini bæði fyrri nógd og nýtslu (heppið/óheppið) í somu talvu ber til at síggja líkleikar og munir. Líkleikarnir eru, at telda og alnet liggja ovast á stiganum í báðum førum førum og at kirkjan og bókmentirnar liggjast niðast í báðum førum.

Spennið í miðaltølunum fyrri nógd er væl hægri enn fyrri spurningin um nýtslu (heppið/óheppið). Fyrri nógd liggja miðaltølini millum 1,52 - 4,58 og fyrri nýtslu millum 1,25-3,0. Tað, sum er áhugavert her, er, at tá ið tað snýr seg um nýtslu av tøkuroðum, fer einki miðaltal upp um 3,0 (t.e. 'hvørki heppið ella óheppið'). Hóast tey spurdu halda, at tað eru nógv tøkuroð t.d. innan teldu og alnet, so halda tey ikki, at tað er heppið at nýta tey.

Eitt, sum eisini kann vera áhugavert at nevna í sambandi við stabbamyndina omanfyri, er, at munurin millum miðaltølini fyrri nógd og nýtslu á teimum einstøku nýtsluøkjunum vísir eitt mynstur. Munurin minkar stigvíst frá vinstri út móti høgru. Tað merkir, at fólk eru negativari móttvegis nýtslu av tøkuroðum á økjum, har tey halda fá tøkuroð verða nýtt (t.d. kirkju), enn á økjum, har tey halda nógv tøkuroð verða nýtt (t.d. teldu). Munin síggja vit í strikumyndini her niðanfyri.

Strikumynd 8. Munurinn í prosentum millum miðaltölum fyrir ávikavist nógð og nýtslu

Hetta kann tulkast á tann hátt, at í teimum færum, har ið nógð tøkuerð verða nýtt, eru fólk von við tøkuerð og reagera tí minni ímóti teimum. Í sambandi við leiku halda heimildarfólkini, at tað eru nógð tøkuerð, men tey vilja helst ikki, at tøkuerðini skulu verða nýtt fyri at verja børnini fyri enskari ávirkan, meðan tey eru smá. Tey, sum halda, at tað eru nógð tøkuerð, hugsa helst nógð um málið og ilskast um tøkuerðini.

6.2.3. Ivamálini enda í miðjuni

Tá ið fólk eru í iva, fer krossurin ofta í miðjuna (“hvørki ella”).⁶⁶ Av tí at avkrossingarblaðið ikki gav nakran móguleika at siga “veit ikki”, vórðu heimildarfólkini tvingað at krossa av onkustaðni. Tað kemur týðiliga til sjónar í hesum spurninginum. Nógð krossaðu av fyri “hvørki ella”, tá ið tey ikki vistu. Tí verða lutfalsliga nógvir krossar settir í miðjuna. Hetta eigur at verða tikið við, tá ið svørini verða tulkað.

Tað er heilt natúrligt, at fólk stundum ikki vita, hvat tey skulu svara, tá tey fáa ein spurning, sum tey ongantíð áður hava hugsað um. Nøkur fá siga beinleiðis, at tey ikki vita, men eg havi varhugan av, at nógð eru í iva, men vilja ikki siga tað hart. Tað kann vera tí, at tey ikki vilja gera sær fyri skommum. Tey halda, at ein slík kanning gongur út frá, at øll hava eina meining um tað, sum spurt verður um.

Her skulu nøkur dømir verða nevnd, sum enda í miðjuni. Björn sigur beinleiðis, at hann ikki veit í spurninginum um klæði & móta: “Tað kenni eg einki til; tað er kanska mitt fyri”.

⁶⁶ Tað er ein háttalagsligur spurningur, hvussu spurnablaðið verður sett upp. Í kvantitativum kanningum, t.d. meiningakanningum, verður sum oftast ein móguleiki nevndur “veit ikki”. Í kvalitativum kanningum er hann sjáldsamari. Fyrimunurin við at hava “veit ikki” við á spurnablaðnum er, at tey, sum veruliga ikki vita, velja tann móguleikan, og tessvegna slepst undan tilvildarligum avkrossingum. Vansin er hinvegin, at fólk velja “veit ikki”, tí tað er tann lættasti og skjótasti máttin, og tá sleppa tey frá at grundgeva.

Um tónleik svarar Dagfinnur: “[eg] koyri hann mitt í, tí eg havi ikki ánilsi fyri tí”. Atli sigur soleiðis um leikutoy: “hvát svara vit nú? Vit seta hann mitt í”. Charlotta sigur uttan nakra grundgeving: “hatta má vera í miðjuni eisini”. Beata viðgongur, at hon ongantíð áður hevur hugsað um hesar spurningarnar og tí ikki kann hava nakra meinig um teir. Men í hesari serligu støðuni, har hon er “ofrið” og eg eri “serfrøðingurin”, kennir hon tað soleiðis, at hon má hon gera sær eina meining. Hon er ærlig og sigur: “mann gongur ikki og yvirveygar hattar har gjøgnum ein dag”. Og hennara viðmerking til avkrossingina er: “tí verður tað kanska trekt eitt sindur inn móti mittuni, tí mann ikki ordiliga ... mann veit ikki ordiliga har og ikki ordiliga har”.

Í hesum brotunum eru týðilig socialkonstruktivistisk, ikki-essensialistisk eyðkennir. Winther Jørgensen & Phillips (1999: 110) siga, at “socialkonstruktionister kritiserer således den grundliggende præmis i holdningsforskningen – at holdninger skal søges i individuelle kognitive strukturer.” Hugburðurin verður uppbygður í samskiftinum millum spyrjara og tann spurda.

6.2.4. Viðmerkingar til spurningarnar

Eg valdi at hava spurningarnar um teldu og alnet atskildar, tí eg helt, at tá tað ráddi um tøkuorð, hevði alnetið fleiri enn teldan. Fleiri av teimum spurdu svaraðu hesum báðum spurningum undir einum, tí tey hildu, at nøgdin av tøkuorðum innan teldu- og alnetsøkið lógu á sama stigi. Miðaltølini bæði fyri nøgd og nýtslu vísa, at telda og alnet liggja á sama stigi (nøgd: 4,58 og nýtsla ávikavist 2,9 og 3,0).

Orðingin í innganginum til spurningin og í sjálvum spurninginum vóru ikki øllum greið. Lutvíst vóru dømini í innganginum, eitt nú *cyberspace*, summum ókend, og hjá summum gekst heldur striltið at skilja orðið *øki* (t.d. *telduøkið* og *alnetsøkið*), og tá var neyðugt at greiða gjøllari frá hesum hugtaki. Tá ið fólk ikki skiltu t.d. orðið *telduøki*, greiddi eg frá, hvussu tað skal skiljast: “Tá vit arbeiða við teldum ella tosa um telduna” (úr samrøðuni við Carinu). Orðið *tøkuorð* gav stundum trupulleikar. Tað vísti seg at vera óheppið at velja tað orðið, tí tað er at kalla ókent í vanligum gerandismáli, og tí valdi eg ofta at nýta orðið *fremmandorð* fyri at gera tað greiðari. Ein spyr beinleiðis: “Hvát er tað, tøkuorð?” (Drós). Mítt svar var tá: “Tað er eitt felagsorð fyri fremmandorð og lánorð, t.e. orð, sum eru komin inn í málið og sum ikki eru føroysk upprunaliga”.

Tá ið talan var um kirkjuna, legði eg afturat, at kirkjan skuldi skiljast í breiðari merking sum átrúnaður og samkomulív yvirhøvur. Nógv tóku støði í bíbliuni og søgdu, at tá vit hava føroyska bíbliu, verða tey føroysku orðini nýtt. Tey flestu eru á einum máli um, at fá ella eingi tøkuorð verða nýtt á kirkjuøkinum. Tó siga tveir B’arar (Bergur og Bjørn), at spurningurin um

tøkuorð á hesum øki í stóran mun veldst um, hvussu vit velja at flokka orðini t.d. í bíbliuni. Teir eru samdir um, at nógv av teimum bíbilsku orðunum hava fremmandan uppruna, men av tí at tey eru so gomul í málinum, hava tey atlagað seg tí føroyska málbygnaðinum, og tí hugsa vit ikki um, at tey upprunaliga eru tøkuorð. Bergur sigur:

Svarið er væl tað, at har eru nógv fremmandorð, æh spurningurin er, nær ið eitt sovorðið fremmandorð er blivið til eitt føroyskt orð (...)Tey virka ikki fremmand, men tað er, tí mann hevur hoyrt tey so oftani (...) Tey eru komin aðrastaðnis frá, men tey eru so mikið gomul (...) eg gevi tí eitt tveytal [t.e. fá].

Bjørn sigur:

Nú kemur tað eitt sindur ann uppá. Har eru nokk so nógv orð frá bíblían (sic), men er tað føroyskt? Nógv av orðunum har eru jú – hvat skal mann siga – av av bíbilsk (sic) uppruna. Skulu vit siga, at tað er føroyskt allíkavæl? Viss vit siga, tað eru føroysk orð [t.d. prestur], so eru ikki nógv tøkuorð innan fyri kirkjan (sic).

Báðir rokna tey gomlu atlagðu orðini fyri føroysk og krossa av út frá tí.

Tá ið vit í samrøðuni tosaðu um leiku, nýtti eg talumálsorðið *leikutoy* fyri at gera samrøðuna so óformliga sum møguligt. Í mínum huga kann orðið *leika* illa sipa til eitt framkomið elektroniskt spæl, t.d. eina *playstation*. Men spurningurin fekk kortini ikki øll at hugsa um nýggj elektronisk barnaspøl, og tí skoytti eg stundum uppí t.d.: “Har hugsji eg um hesi modernaðu leikutøyni, ha (...) sum mann kann keypa í handlinum” (úr samrøðuni við Djóna).

Í spurninginum um bókmentir svára nøkur við støði í tí bókmentaliga yrkismálinum (tað snýr seg um A’ararnar Ara og Arna, B’ararnar Birnu, Baldur, Bjarna og C’ararnar Ceciliu og Carlu). Øll hini fata spurningin sum málið í føroyskum fagurbókmentum. Av tí at yrkismálið hjá bókmentafrøðingum er teimum flestu ókent, seta tey krossin í miðjuna. Um øll høvdu fatað spurningin á sama hátt (um nógv tøkuorð eru í føroyskum bókmentum), kann eg ímynda mær, at upp aftur fleiri høvdu sett sín kross fyri ‘óheppið’.

Í spurninginum um mat & drekka komu tey flestu beinanvegin eftir, at tað snúði seg um t.d. pítsa, kebab, cappucino, espresso o.s.fr. Ein sigur soleiðis: “eg hugsji um eksotiskan mat” (Birna).

Summi skiltu økið *tónleikalív* sum ein spurning um føroyskar ella enskar sangtekstir, men tá segði eg, at her varð hugsað um tað orðfeingið, ið tónleikarar nýta í sínum yrki og tey orðini, sum nýtt verða, tá ið vit tosa um tónleik, t.d. klassiskan tónleik, t.d. *gittari*, *klaver*, *symfoni*, *satsur*, *overtura* o.s.fr. Í spurninginum um klæðir & móta varð hugsað um orð á klædnapløggum. Onkur einstakur skilti hetta sum klædnamerkir, t.d. *Lewis*.

6.2.5. Grundgevingar

Í spurninginum um nøgd svara tey flestu uttan nærri grundgevingar. Tað er kanska tí, at sjálv spurnarorðingin “hvat heldur tú um nøgdina” ikki beinleiðis býður til sjálvkravdar grundgevingar. Eitt vanligt svar í nøgdarpartinum var nakað soleiðis (stiliserað): “Innan teldu og alnet har eru nógvtøkuorð, uttast til høggru”. Hinvegin haldi eg, at teir kensluligu spurningarnir (t.e. nýtsluspurningarnir) í størri mun elvdu til sjálvkravdar grundgevingar sum t.d. hetta svarið: “Har haldi eg, [eg] má siga, tað er heppið, serliga út frá tí, at teldur eru torførar at skilja í forvegin” (Búi).

Evnið tøkuorð og nýtluøkir var tað størsta einstaka evnið í allari samrøðuni.⁶⁷

Avkrossingarspurningarnir vóru tíggu í tali fyri ávikavist tann vitanarliga partin og tann kensluliga partin. Hvør av hesum spurningum elvdi í mongum førum til drúgvar umrøður. Hartil fingur heimildarfólkini spurningar, sum eg hevði tøkur í tí minni skipaða partinum av spurnablaðnum.⁶⁸ Mannagongdin var tann, at fyrst krossaðu heimildarfólkini av á sínum spurnabløðum, bæði um nøgd og nýtlu, og síðani setti eg teimum spurningar lutvíst við støði í avkrossingunum, men eisini um annað, sum eg helt kundi varpa ljós á spurningin um hugburð til tøkuorð annars. Eg royndi í størst møguligan mun at lata heimildarfólkini sleppa at tosa um tað, sum tey høvdu hug til, uttan at bróta tey av. Mín uppgáva var meira at syrgja fyri, at evnið var væl lýst, áðrenn givist var. Tær ymisku grundgevingarnar siga nakað um, hvussu heimildarfólkini hugsa um mál og hvat tey halda hevur týðning í spurninginum um nøgd og nýtlu av tøkuorðum í altjóðagerðini.⁶⁹ Her verður roknað við seks sløgum av grundgevingum:

- Pragmatiskar grundgevingar (eiga at velja tað orðið, ið tænar samskiftinum best)
- Fatalistiskar grundgevingar (her eru tað ikki vit, ið “bestemma”)
- Tjóðskaparligar grundgevingar (samleiki, “tað føroyska”)
- Fólkaræðiligar grundgevingar (orðini eiga at endurspeгла gerandismálið)
- Pedagogiskar grundgevingar (eiga at venja børnini við tey føroysku orðini)
- Fagurfrøðiligar grundgevingar (eiga at nýta tey vøkru orðini)

Meira verður sagt um grundgevingarsløgini niðanfyri. Tær flestu grundgevingarnar kunnu bólkast undir onkrari av hesum yvirskriftum, men tað eru tó nøkur svør, ið falla uttanfyri. T.d. eru tað

⁶⁷ Hesin parturin fyllir til samans umleið 16 tímar í upptøkunum.

⁶⁸ Hesar spurningar høvdu tey ikki í sínum eintaki av spurnablaðnum.

⁶⁹ Anthony Giddens (2001) sigur, at altjóðagerðin er ein margföld røð av tilgongdum, og at hon er politisk, tøkni- og mentanarlig, búskaparlig og ávirkar millum annað mál og mentan. Hann vísir eisini á, at lokalar tjóðskaparrørslur taka seg upp sum aftursvar til altjóðagerðina. Purisman kann tulkast sum ein slík lokal tjóðskaparrørsla, sum hevur til endamáls at royna at varðveita nøkur av teimum tjóðskaparligu eyðkennunum.

nøkur, ið siga, at vit sum meginreglu eiga at gera nýggj føroysk orð fyri øll tøkuroðini, sum eru í føroyskum í dag - eisini tey gomlu. Hesi fólkinu fýlast á, at nýgerð er ov tilvildarlig. Tey spyrja, hví nýggj orð bara verða gjørd fyri summi tøkuroð.

Tað er ymiskt, hvussu nógv tey ymsu grundgevingarsløgini verða nýtt, og eisini um tey verða nýtt í positivari ella negativari merking. Mest verður grundgivið pragmatiskt, fatalistiskt og tjóðskaparliga. Tað vísir seg ofta, at tá fólk hava lagt seg á eitt grundgevingarslag, royna tey at nýta tað aftur og aftur. Um teldu og alnet sigur Demmus: “Eg haldi ikki tað bilar so forferdiliga nógv, um mann brúkar hesi tøkuroðini, men sjálvandi tað ideella hevði verið at havt føroysk orð fyri tað mesta”. Somu strategi brúkar hann um økini bilar og ítrótt:

Ass, eg havi ikki nakrar trupulleikar við at brúka hatta orðið [hann sipar til orðini *airbag*, *powerstýring* og *aircondition*], men ass tað... Eg hevði einki havt ímóti, at tað var eitt føroyskt orð fyri tað (...) tað ideella hevði verið tað føroyska.

Grundirnar til tað kunnu vera fleiri. Ein grund kann vera samsvarsmeginreglan: at tey spurdu ikki vilja virka sjálmótsigandi. Ein onnur grund kann vera, at tey vilja geva eina ávísa mynd av sær sjálvum. Ein triðja grund kann vera, at tað – heilt einfalt – er tann lættasti máttin at sleppa burtur úr spurninginum, tí heimildarfólkini *kunnu* stundum kenna seg illa til passar ella eitt sindur sperd í samrøðustøðuni.⁷⁰ Tað er kognitívt lættari, tá ið ein hevur funnið eitt “spor”.

Í talvuni her niðanfyri havi eg sett tey heimildarfólkini inn, sum grundgeva í spurninginum um nýtslu. Hetta vísir býtið millum grundgevingarsløgini í teimum tíggju evnunum.

Talva 54. Sløg av grundgevingum

Nýtsluøki	Tjóðskaparligar	Pragmatiskar	Pedagogiskar	Fatalistiskar	Fagurfrøðiligar	Fólkaræðiligar
Telda		Ari, Christian, Alma, Arni, Birna, Bergur, Búi, Cecilia, Carl, Chriss, Carla, Carina, Clara, Demmus, Døgg		Atli, Anna, Birna, Bárá, Christa, Dánjal	Baldur, Christian, Dávur	Björn
Alnet		Arni, Cecilia, Carl, Carla, Clara, Demmus, Dan, Dávur, Christian		Atli, Anna, Bárá, Dávur, Dánjal		Björn, Bera, Drós
Kirkja	Ari, Andrea, Christian, Carina, Carola, Clara, Charlotta, Dánjal, Dagfinnur					Camilla
Leiku		Alma, Arni, Birna, Bárá, Bjarni, Dánjal, Dagmar, Dagfinnur	Ari, Alma, Andrea, Carl, Chriss, Clara	Alma, Bergur, Christa, Diana, Daðunn, Dávur		

⁷⁰ Hetta sæst t.d., tá ið eg – aftan á at hava tráspurt eina kvinnu — sigi: “Vit mugu fara víðari, vit kunnu ikki steðga upp” og hon svarar: “deiligt” og sker útúr at flenna. Hjá henni er tað ein lætti at sleppa frá spurninginum. Hon føldi seg veruliga gyrda í brøkur ta einu lötuna, tí hon helt seg ikki duga at svara mínum spurningum.

			Diana, Dan, Dagunn	Dagmar, Drós		
Bílar		Dánjal, Dávur, Drós, Dagfinnur		Atli, Bára, Chriss		Anna, Carl, Dan
Bókmentir	Ari, Andrea, Björn, Bjarni, Christian, Carl, Camilla, Carina, Clara, Dan, Dávur, Drós, Dagfinnur	Cecilia, Demmus	Bera, Camilla, Björn, Dávur			Anna, Drós, Diana
Ítróttur		Birna, Cecilia, Carl, Carla, Demmus		Atli, Christa, Dagbjört		Bára
Matur og drekka	Dagunn	Alma, Birna, Carl, Drós, Dagfinnur		Atli, Anna, Birna, Bára, Carl, Carina, Dagbjört,	Alma	Anna, Björn
Tónleikalív	Carl, Clara	Cecilia, Carl, Clara, Dánjal, Dagfinnur	Dánjal	Atli, Anna, Alvi, Carl, Demmus, Dagunn,		Carl
Klæðir og móti		Birna, Chriss		Atli, Dagbjört		Carl

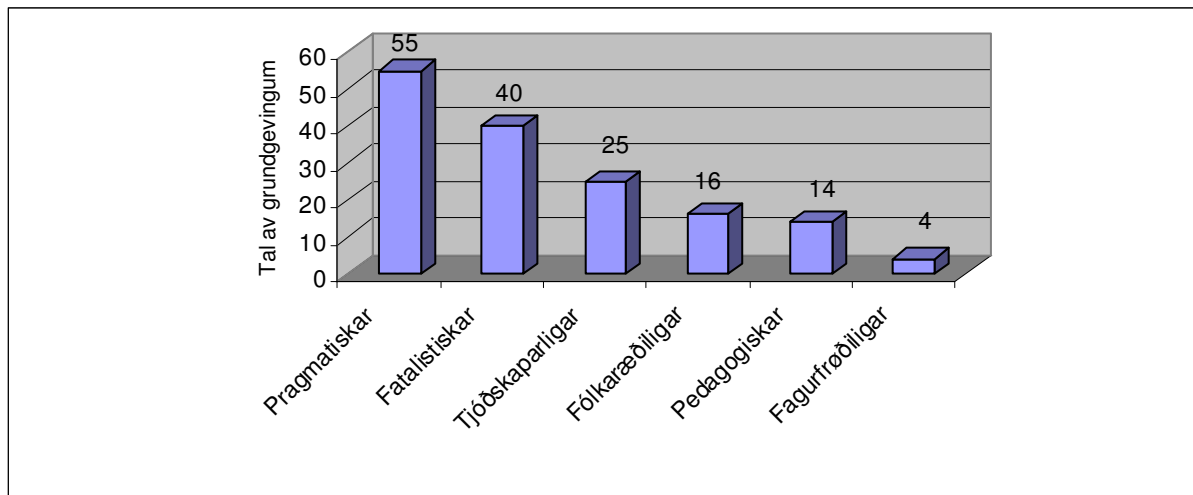
Talvan byggir á eina tulkning. Við at lurta eftir samröðunum eri eg komin til hetta úrslitið. Lesa vit hesa talvuna loddrætt, síggja vit, at tjóðskaparligar grundgevingar verða at kalla bert brúktar um kirkju og bókmentir. Tann pragmatiska grundgevingin verður brúkt av flest fólkkum. Tað er í roynd og veru bert innan kirkjuna at henda grundgeving ikki verður nýtt. Eg haldi, at hetta vísir, at tey spurdu fyrst og fremst eru pragmatikarar í spurninginum um ensk tøkud. Tær fatalistisku grundgevingarnar eru rættiliga vanligar á øllum økjum burtursæð frá teimum ”føroysku økjunum” (kirkja, bókmentir). Tær fólkaræðiligu grundgevingarnar verða nýttar á øllum økjum uttan økinum leiku, men tað eru ikki so nógv fólk, sum nýta tær.

Lesu vit vatnrætt síggja vit, at innan kirkjuna verður at kalla bara grundgivið tjóðskaparliga. Eitt líknandi mynstur – tó eitt sindur minni eintýtt – síggja vit fyri økið bókmentir. Hyggja vit so at hinum økjunum (telda, alnet, ítróttur, matur/drekka, tónleikalív og klæðir/móta) síggja vit, at har verður mest grundgivið pragmatiskt og fatalistiskt.

Í stabbamyndini her niðanfyri síggja vit nýtslutíddina av teimum seks grundgevingarsløgnum.⁷¹ Myndin vísir týðiliga, at fólk fyrst og fremst eru pragmatikarar, tá ið tey verða biðin um at grundgeva fyri sínum hugburði. Eg hevði væntað, at tað tjóðskaparliga grundgevingarslagið fór at standa seg betur enn tað, vit her síggja. Tí kemur tað óvart á meg, at tær tjóðskaparligu grundgevingarnar liggja á triðja plássi eftir bæði pragmatiskar og fatalistiskar grundgevingar. Stabbamyndin vísir, at tær tjóðskaparligu grundgevingar verða helvtina minni nýttar enn tær pragmatisku.

⁷¹ Her kann sama heimildarfólk hava fleiri grundgevingar, tí verður talið á grundgevingum størri enn talið á heimildarfólkkum.

Stabbamynd 17. Nýtslutídd av grundgevingarsløgum

6.2.5.1. Pragmatiskar grundgevingar

Flokkurin pragmatiskar grundgevingar er tann størsti, tí verða tær viðgjørðar fyrst. Ein pragmatisk grundgeving merkir her, at fólk halda, at tey eiga at nýta tey orðini, sum gera størst gagn í samskiftisstöðuni. Pragmatikararnir siga, at málið er eitt samskiftisamboð, at málið er miðilin ella boðberin. Málið hevur fyrst og fremst ta funktiún at fáa samskiftið at virka og royna at byrgja fyri, at samskiftið miseydnast. Um samskiftið gongur lættari við einum tøkuroði, er tað rætt at nýta tøkuroðið. Bára sigur: “Viss tað er eitt internationalt orð, so meini eg vit skulu brúka tað, tí tað er lættari, tað er meira praktiskt”. Um tað hinvegin gongur lættari við føroyskum orðum, so eiga vit at nýta tey.

Tær pragmatisku grundgevingarnar verða nýttar á øllum økjum uttan kirkju. Tað er heilt týðiligt, at heimildarfólkini býta hesi tíggu økini sundur í tveir høvuðsbólkar. Øðrumegin tey føroysku økini kirkja og bókmentir og hinumegin øll hini, sum í størri ella minni mun eru ávirkað og ávirkilig av altjóðagerðini. Mest verða pragmatiskar grundgevingar nýttar innan teldu, alnet og leiku. Sama fólk kann grundgeva heilt ymiskt, alt eftir hvat øki talan er um. Alma samanber beinleiðis tøkniøkið og kirkjuna:

Tað er akkrasum asso eitt fysiskt amboð, tú hevur har (...) asso tað ger tað nemmari hjá okkum at brúka ... at kunna brúka tøkuroð har [á telduøkinum], ha; meðan innan fyri kirkjuna har eri ... har hava vit føroysk orð, ha, so har er tað kanska meira óheppið at brúka tøkuroð.

Ein B’ari, sum er ímóti at gera føroysk orð yvirhøvur, svarar soleiðis (Bára):

S: eru nógv tøkuroð har [innan telduøkið], ella fremmandorð har?

H: ja, tað er tað, men tað skal tað eisini vera, ella tað skal vera international orð, tað skulu ikki vera føroysk orð, tað skal ikki umsetast; *cyberspace* og *alnet*, tað skal eita soleiðis sum tað eitur.

Bára arbeiðir við kt. Fleiri onnur, sum arbeiða við kt, eru rættiliga ivasom, um tað er rætt at gera føroysk tøkniord. Her kemur ein áhugaverdur munur til sjóndar. Tað vísir seg nevnliga, at serliga kt-fólkini gera mun á gerandismáli og fakmáli. Yvirhøvur halda tey, at tað er í lagi at gera nýggj føroysk orð at nýta í tí dagliga gerandismálinum, men tá tað snýr seg um tøkniligt yrkismál, halda tey, at tað er ein fyrimunur við altjóðaordum. Bergur sigur t.d. soleiðis: ”Teldur og skíggi og alt hettar her, tað er í fínasta lagi, men fer mann inn í telduna (...) tá skal mann brúka tey ensku orðini”.

Ein starvsfelagi hjá Bergi, Búi, ger eisini henda munin millum gerandismál og yrkismál: ”Telda er eitt orð, sum er væl innarbeitt og er eitt útmerkað orð”, men, sigur hann, tað er í lagi við tøknuordum annars, tí at

teldur eru torførar at skilja í forvegin og tí at teldur nú eina ferð komauttanífrá, og Windows og annað kemuruttanífrá (...) men eg havi absolutt einki ímótir, at mann brúkar føroysk orð, har sum ... ja í tí ovasta lagnum.

Orðingin ”í tí ovasta lagnum” skilji eg sum í tí almenna rúminum. Altjóða samskipti er eitt lyklorð hjá teimum, ið vilja nýta tøknuord á tøkniøkinum. Carla sigur: ”Teldan er jú til at fara út í verðina við eisini, ha, og skalt tú gera teg skilligan, so mást tú duga hasi orðini [tøknuordini] eisini”. Carl sigur: “Samskiptið fer ofta forbi tað føroyska markið, ha, mann samskiptir úteftir, ha (...) út frá tí er tað ikki so ræðuliga keðiligt [við tøknuordum]” (Carl). Tað pragmatiska sjónarmiðið kemur týðiliga til sjóndar hjá Claru, sum sigur, at við at nýta ensk orð:

so er tað lættari at samstarva ella samarbeiða við onnur, tí mann sigur alnet (...) tað liggur allur heimurin aftan fyri internetið ... fyri at mann skal kunna skilja hvønn annan, tí at so kunnu øll vera á einum máli um, hvat tað er og mann ikki fer at ivast.

Tá ið tað snýr seg um leiku, eru tey fremmandu heitini ofta kend eitt nú úr sjónvarpinum, og tí eru tey ymsu spøluni kend undir einum fremmandum navni, áðrenn tey eru at fáa í teimum føroysku handlunum. Tí kann tað vera trupult at seta nýggj føroysk nøvn á spøl sum t.d. *playstation*. Bára sigur: “Børnini eru øgiliga skjót, tí at ofta eru teknifilmar og alt møguligt sovaritt, áðrenn leikutoyið kemur, so tey [børnini] kenna tey útlendsku orðini, áðrenn tey [leikutoyini] koma”.

D'ararnir tykjast at hava eina avgjörða støðu til spurningin um leiku. Demmus og Dagfinnur nýta eina tautologi⁷² sum grundgeving: “Playstation, tað eitur playstation” (Demmus) og “Ein kompjútari er ein kompjútari, ein playstation er ein playstation” (Dagfinnur). Ein annar D'ari er sera avgjörður í sínum svari, tá ið eg spyrji hann, um vit eiga at gera nýggj føroysk orð fyri leikutoy: “Nei, nei, tú skalt ikki fara at broyta eitt navn, sum sum forhandlarin ger tað til; teir, sum gera tað [leikutoyið], hava rætt til at seta navnið upp á tað” (Dánjal). Hetta svarið havi eg valt at flokka sum pragmatiskt.

Tað eru nógvar pragmatiskar grundgevingarnar fyri nýtslu av tøkuerðum innan økið mat & drekka. Nógv halda, at tøkuerð, sum t.d. *cappucino*, *caffè latte*, *espresso*, *kebab*, *pítabreyð*, *pítsa*, *tournedos* eru neyðug fyri at kunna tosa um hetta. Alma sigur: “Tað koma alla tíðina nýggj ting inn, og eg haldi tað er í fínasta lagi, at tú brúkar tey nýggju orðini [tøkuerðini]”. Hon heldur, at tað er beinleiðis heppið at nýta tøkuerð um mat & drekka: “Tí sum innan fyri mat og drekka, har haldi eg tað er heppið við nógvum tøkuerðum, soleiðis at eg kann (...) akkrasum gera mun á, hvat eg meini við, ella ma ... mann kann lýsa tað betri, ha” (Alma). Birna sigur, at tað er ein fyrimunur við tøkuerðum, tá ið talan er um “eksotiskan mat og sovorðið nakað”, tí tá eru orðini tey somu allastaðni í heiminum:

Tí viss viss viss tað nú er soleiðisnar, at tú yvirsetur tað til føroyskt og tú fert uttanlanda á eina restauratióin har, so hevur tú ikki ordiliga nakran verðins kjans til at sammeta yvirhøvur, tú hevur ikki ánilsi av, hvat tað so er, ha. Tað hjálpir eitt sindur, at tað er líka, har sum tú kemur, ha”.

Hon leggur dent á, at fólk ferðast meira í dag enn fyrr, og tí bilar tað ikki “um tað er eitt sindur internationalt” (Birna). Pragmatikararnir siga, at altjóðaorð eru alneyðug fyri yvirhøvur at fáa samskiptið at virka til fulnar. Hetta síggja vit eisini á økjunum bilar og klæðir & móti. Í hugaheiminum hjá hesum heimildarfólkunum er talan í veruleikanum ikki um nakað val millum eitt føroyskt og eitt fremmant orð, av tí at tøkuerðið fylgir við lutinum, og luturin er kendur undir tí fremmenda navninum. Dávur heldur, at tað er sjálvsagt, at vit nýta orðið *airbag*, tí: “Tað er tað, sum stendur á instrumentbrettinum, at tað er airbag í, ha (...) tað haldi eg ikki er óheppið, slett ikki”.

Drós hevur somu áskoðan sum Dávur og sigur, at tað ikki er so óheppið at nýta tøkuerðini her, “Tí at skalt tú keypa tær ein bil, og tú skalt vita, hvat alt hetta forskelliga er, so nyttar lítið, [at] tú veitst, hvat tað betýðir á føroyskum, tí tú ikki dugir at lesa tað, sum stendur á pappírinum”.

⁷² Ein *tautologi* er ein logisk útsøgn, sum altíð er sonn ella ein málslig endurtøka, sum er óneyðug reint logiskt, men ikki endiliga óneyðug í verki. Í hesum føri er endurtøkan ikki óneyðug í verki, tí hon verður nýtt sum grundgeving fyri

Í grundgevingini fyri økið klæðir & móta verður m.a. sagt, at tað ikki ber til at føroyska mótan: “Móti er so internationalur. Mann kann ikki fara at føroyska mótan, ha, tað haldi eg ikki. Tað skal eisini vera soleiðs, at fólk skilja, hvat mann tosar um” (Birna). Chriss heldur, at tað er púra í lagi við tøkuerðum innan klæðir & móta: “Tað er í lagi, og so fær mann tosað saman, og mann veit, hvat mann snakkar um, ha”. Altjóðagerðin tykist at vera ein grund til, at fólk eru positivt sinnað mótvegis nýtslu av enskum tøkuerðum.

6.2.5.2. Fatalistiskar grundgevingar

Pragmatikararnir síggja fyrimunir við enskum orðum úr einum nýtslusjónarmiði, fatalistarnir siga, at tað fara altíð at vera ensk tøkuerð í føroyskum, tí slepst ikki undan, vit mugu lata okkum tað lynda. Hetta grundgevingarslag havi eg frá Heidemann Andersen (2004: 162), sum í sínum lagi hevur tað úr eini finskari hugburðskanning um enska ávirkan á finskt. Hon sigur soleiðis um fatalistiskar grundgevingar: “Det fatalistiske repertoire er præget af en trang til at forklare hvordan den nuværende sprogsituation er opstået og samtidig undgå at tage ansvaret for den”. Hon endurgevur hetta brotið úr teirri finsku kanninginini: “Angle-American culture ‘fed’ to us for decades, for example, by television, films and music has left traces in our use of Finnish”. Sostatt verður ábyrgdin fyri ta ensku ávirkanina lögð á t.d. miðlarnar, meðan tann einstaki onga skyld hevur. Hesi fólkinu síggja ongar negativar avleiðingar av at nýta ensk tøkuerð í einum føroyskum samteksti og eru tí at rokna sum eitt slag av pragmatikarum.

Tey, sum grundgeva við at siga, at her eru tað ikki “vit, ið bestemma”, verða flokkað her. Tey fólkinu, sum velja hesa grundgevingina, leggja dent á, at tað er lagnan hjá einum smámáli sum føroyskum at vera tann minni menti í altjóðagerðini, og tí verða vit noydd at góðtaka nýtslu av tøkuerðum í størri ella minni mun. Tey mest eyðkendu fatalistisku dømini koma her. Atli sigur: “Tað er tí, at asso vi... vit koma aldrin at bestemma øll hasi orðini”, og Anton: “Tú sleppur nokk ikki frá tí heilt”. Alma nevnir nøvn á leikum sum dømi og sigur, at “Barbie, tað hevur sítt navn (...) og Lego tað má kunna vera har”. Tað reint fatalistiska kemur inn nakað seinni í samrøðuni, tá hon sigur, at “Sjálvandi, tað eru nøkur orð, sum eru á enskum (...) tað vil altíð vera, tað vil altíð vera nøkur tøkuerð”. Bergur: “Tú sleppur ikki undan, tað streymar inn alla somlu tíðina”. Tá eg spyrji Carinu, um vit áttu at gjørt føroysk orð fyri *pitsa*, *kebab* og *cappucino*, svarar hon: “Tað kann gott prøvast, men tað verður ræðuliga ringt at praktisera (...) pitsa er pitsa og ferdugt”. Demmus hevur sama svar: “Ein pitsa er ein pitsa”. Diana: “Eg blívi við at hugsa um pitsa, also tað ber ikki til, at

onnur orð á føroyskum koma fyri pítsa, also”. Drós: “Ein pítsa er ein pítsa. Tú mást kunna keypa tað, sum stendur á pakknum (...) tað ber ikki altíð til at brúka føroyskt orð til mat og drekka”.

Her síggja vit aftur dømir um, at D’ararnir grundgeva við eini tautologi. Tríggir D’arar grundgeva við at siga: Ein pítsa er ein pítsa. Vit kunnu kanska siga tað soleiðis: Tað er eitt eyðkenni við fyrbrigdinum pítsa, at tað eitur pítsa. Vit síggja, at tað, sum gongur aftur í hesum grundgevingunum er, at vit mugu lata okkum lynda, at tað altíð fara at verða ensk tøkuroð í føroyskum. Á økjum sum leikutoy, tónleikalív, bilar, matur & drekka og klæðir & móti fara vit altíð at finna ensk orð, siga nógv. Tá ið Dagunn hevur sagt, at tað besta fyri børnini er at hava føroysk heiti á øllum leikutoyi, leggur hon afturat, at “Tað ber ikki til, tí tað er eingin, sum fer undir tað; eg kann ikki fyrstilla mær, at nakar fer undir at gera tað [at føroyska hesi orðini]” (Dagunn). Christa sigur, at børnini kenna orðini úr sjónvarpinum, áðrenn lutirnir eru komnir í handlarnar í Føroyum: “Tað er tað, at nøvnini koma, áðrenn dukkan kemur ella áðrenn spælið kemur, so hevur barnið fingið navnið inn; eg veit ikki, hvussu mann kann koma tí til lívs” (Christa).

Grundgevingin hjá Dánjali fyri at nýta tøkuroð innan tøkni, er at vit ikki hava føroysk orð at seta í staðin:

Har er so nógv, sum er inni í eini teldu (...) tí alt, sum hon gjørd av, er útlendsk orð, sum vit ikki hava nakað føroyskt fyri, sum mainboard (...) og prosessari (...) og RAM og sovaritt nakað.

Tað fatalistiska liggur í, at teldan – um vit so mugu siga – kemur liðuggjørd úr útlondum við øllum sínum ensku orðum. Eg haldi, at tað liggur nakað av fatalismu í orðingini: ”So leingi sum einki annað er, mugu vit siga tað er heppið [við tøkuroðum]” (Dánjal).

Ein grundgeving hjá teimum, sum halda tað vera heppið við tøkuroðum er, at lutirnir eru av fremmandum uppruna og eru kendir undir tí fremmanda navninum: “Leikutoy, tað kunnu vit so einki gera við, tí at tað verður mest sum einki gjørt í Føroyum” (Dávur). Ein D’ari sigur, at hesi ymsu leikutoyini skifta so skjótt, at vit fáa ikki tíð – um vit vildu tað – at gera nýggj orð, tí spølini koma og fara alla tíðina: “tað skiftir so mikið skjótt, at at at tað er ringt at finna føroysk orð fyri tað; tað er longu vekk aftur, áðrenn tú hevur funnið tað føroyska orðið fyri tað” (Drós).

Um vit leggja tær pragmatisku og tær fatalistisku grundgevingarnar saman, síggja vit, at tær eru í stórum meiriluta samanborið við hinar (tær tjóðskaparligu, fólkaræðiligu, pedagogisku og fagurfrøðiligu).

6.2.5.3. Tjóðskaparligar grundgevingar

Ta tjóðskaparligu grundgevingina síggja vit, tá ið sipað verður til tað føroyska málið sum eina tjóðarímynd, t.d.: “Tað er stuttligt at eiga eitt ríkt mál” (Anna) ella: “Sjálvandi, tað er ikki gott fyri tað føroyska málið, at vit brúka øll hesi tøkuroðini” (Døgg). Málið sum tjóðarímynd verður altíð nýtt í positivari merking.

Tey, sum grundgeva tjóðskaparliga, siga, at vit eiga at nýta føroysk orð t.d. í føroyskum bókmentum, tí at bókmentirnar hava so stóran týdning fyri mentanina og tann føroyska samleikan. Tey flestu siga, at grundin til, at vit eiga at nýta føroysk orð her er, at bókmentirnar og kirkjan eru ein stórur partur av okkara samleika, og at serliga bókmentirnar bera okkara mentan. Heimildarfólkini leggja dent á, at bókmentirnar hava stóran týdning, tí tað snýr seg um tað *skrivaða* orðið. Stórur dentur verður lagdur á, at bókmentir er *skrivað* mál, og tá er kravið um føroysk orð størri, enn tá ið tað snýr seg um *talað* mál, tí tað skrivaða orðið verður verandi. Cecilia sigur, at tá ið skrivað verður: “Skal tað vera so føroyskt, sum tað ber til (...) tað er skrivað niður [látur]; tað, sum tú sigur kanska, tað fer, hitt blívur við at vera”. Bókmentirnar eru við til at styrkja føroyskt, og gjøgnum bókmentirnar kemur tann føroyski samleikin til sjóndar. Carina sigur, at bókmentirnar skulu “Styrkja um okkara mál (...). Viss vit ikki fáa tað inn tann vegin, so so # so fer tað, also tey [bókmentirnar] kunnu vera við til at styrkja tað, málið hjá okkum”. Carl leggur dent á, at bókmentirnar skulu virka sum ein verja fyri tað føroyska málið: “Ein sovorðin serligur verndargarður fyri tað føroyska málið, ha, og tað hevur kanska eina serliga ábyrgd av at at royna at hava ein høgan standard”. At bókmentirnar hava ein serligan leiklut sum samleikaberi er hetta eitt dømi um: “Bókmentir, nei men tað tað skal verjast, so tað er óheppið” (Bjarni). Bjørn leggur áherðslu á, at tað er serliga óheppið, um tøkuroð verða nýtt í føroyskum fagurbókmentum, tí tær hava eina serliga uppgávu sum mentanarberi samanborið við eitt nú nøvn á leikutoyi. Hann sigur soleiðis: “tað er serliga óheppið, tí tí at tað skuldi gjarna vera soleiðis, at [bókmentirnar] líkasum bar (sic) okkara kultur, ha (...) eg haldi nokk, at bókmentirnar hevur (sic) nógv størri týdning fyri fyri okkara # kulturlív, enn hvat tú kallar leikutoy fyri, ha”. Clara sigur eisini, at bókmentirnar hava samband við samleikan: “Tí tað er identiteturin hjá føroyingum, og bókmentirnar tær hava eisini nakað við identitet at gera, við tað føroyska málið” (Clara).

Spurningurin um tøkuroð innan kirkjuna kom stundum eitt sindur óvart á hjá heimildarfólkunum og var tí ikki altíð so lættur at svara. Eitt vanligt aftursvar var: Eru nøkur tøkuroð har? Spurningurin um tøkuroð innan kirkjugátt fekk summi at hugsa um stríðið fyri føroyskum kirkjumáli, sum var eitt eyðkent tjóðskaparligt stríð fyri at vinna føroyskum máli

rættindi sum kirkjumál. Onnur siga, at tá vit hava føroyska bíbliu, nýta vit tey orðini, sum standa í henni. Alma sigur sína hugsan um kirkjuøkið við at samanbera við telduøkið:

”Tað er akkrasum asso eitt fysiskt amboð, tú hevur har (...) asso tað ger tað nemmari hjá okkum at brúka ... at kunna brúka tøkuerð har [t.e. innan telduøkið], ha; meðan innan fyri kirkjuna har eri ... har hava vit føroysk orð, ha, so har er tað kanska meira óheppið at brúka tøkuerð”.

Anna sigur: “Tú hevur bíbliu á føroyskum og alt hettar her, sum ger tað, at tú brúkar tey orðini, sum standa í har, ha”, og Andrea sigur beinleiðis, at kirkjan er partur av mentanini og tí er tað óheppið við tøkuerðum í kirkjuni: “Har eru vit aftur innan fyri okkara mentan”.

6.2.5.4. Fólkaræðiligar grundgevingar

Eg havi valt at nýta heitið fólkaræðiligar grundgevingar um tað slagið av grundgevingum, har ið fólk siga, at orðini, sum verða nýtt á teimum ymsu økjum, eiga at endurspeгла gerandismálið. Fólkin taka í hvuðsheitum ikki støðu til, um tað skulu vera tøkuerð ella nýggjyrði. Fremsta grundgevingin hjá hesum fólkunum er, at føroyingar mugu kenna seg aftur í málinum. Hesi fólkin halda, at vit eiga at virða gerandismálið og mótvirka málsligari fremmandgering. Anna sigur: “Tað [málið] skal avspeгла okkara dagligdag”.

Nógv siga, at krøvini til orð í gerandismálinum og fakmálinum eru ymisk. Tey flestu taka undir við at nýta føroysk orð í tí dagliga gerandismálinum og ensk tøkuerð í fakmálinum, tí yrkismálið setur størri krøv til eintýtt samskipti enn gerandismálið ger. Men undirtøkan fyri føroyskum orðum í gerandismálinum er ikki treytaleys. Drós sigur: “Mann skal eisini ansa eftir, tá mann ger hesi føroysku orðini, at tey ikki blíva for innviklaði at ... ella ella so tung [at] tað er nemmari at siga hitt [t.e. tøkuerðið]”. Málsligt gjøgnumskygni hevur altso týdning. Bjørn, sum sjálvur arbeiðir við kt, sigur soleiðis um henda spurningin:

Asso, nú arbeiði eg meira teknisk við bæði teldur og internet. Og har haldi eg tað er okey at brúka ella tað er í lagi at brúka tøkuerð. Men viss tú tekur teldur og internet, sum tað æh verður meira og meira útbreitt til heilt almindilig fólk, sum brúka tað í gerandisdagin, so er tað, so er tað óheppið.

Tað er eikki altíð so lætt at bólka grundgevingarnar. Hetta brotið við Beru havi eg valt at bólka fólkaræðiliga, tí at poengið haldi eg er, at orðini eiga at endurspeгла gerandismálið. Bera sigur:

Alt hettar her, sum mann snakkar um, sum eru inni í næstan hvørjum húsi í dag, tað haldi eg mann skal hava føroysk orð fyri (...) so kann tað gott vera okkurt sovaritt tekniskar spesifikatióinir, sum mann ikki þjövist at hava føroysk orð fyri endiliga.

Tvey dømir eru um, at fólk nýta ta fólkaræðiligu grundgevingina í negativari merking, t.e. at tey ikki kenna seg aftur í teimum nýggjördu orðunum, sum nýtt verða í bókmentunum: “Føroyskar bókmentir eru blivnar dekan ov føroyskar” (Drós). Ein annar D’ari hevur somu uppliving. Diana: “Oftani tá mann hoyrir hesar søgurnar í útvarpinum, so eru tær so føroyskar, at mann næstan skilir tær ikki [látur]”. Láturin bendir á, at heimildarfólkið kennir seg ótrygt, kanska tí tað heldur seg hava provokerað meg við síni útsøgn. Eg havi valt at seta grundgevingina hjá Camillu undir ta fólkaræðiligu grundgevingina, tá hon sigur, at kirkjan er fyri øll, og tí má hon brúka eitt mál, sum fólk kenna aftur úr sínum gerandisdegi. Tað sama sigur Carina: “Tað eru føroyingar, sum koma í kirkjuna fyri tað mesta, so har skuldi tað ikki verið neyðugt við øllum møguligum fremmandorðum”.

Tað er ymiskt, hvat fólk halda hoyrir til gerandismálið og hvat hoyrir til yrkismálið. Ein partur av grundgevingini hjá Carli er, at tað er ikki so neyðugt at gera nýggj orð á tónleikaøkinum, tí tónleikaøkið er ikki so stórtur partur av gerandisdegnum hjá føroyingum sum t.d. teldu- og alnetsøkið. Hann sigur, at tað vanligu fólkíð kemur meira í samband við teldur og alnet enn við tónleikin, og tí er tað av størri týðningi at hava føroysk orð fyri teldu og alnet enn fyri tónleikin. Hann rokna tónleikalívið meira sum eitt slag av bólkamáli hjá eini stakmentan. Ymiskt er, um fólk fata økið bilar sum gerandismál ella yrkismál. Tey, sum rokna biløkið sum part av gerandismálinum siga, at neyðugt er við føroyskum orðum. Hinvegin siga summi, at hesin parturin av málinum heldur er at rokna sum yrkismál, og tí eru ikki somu áneyðir at finna føroysk orð. Beata fatar nýtsluøkið bilar sum yrkismál:

Nógv fólk tosa ikki vanligt um tað (...) tað eru bilmekanikarar og sovorðin, sum interessera seg fyri tað, sum tosa um hattar har (...); tað ávirkar ikki so nógv fólk, sum tá tað t.d. er leikutoy ella tá ið tað er kirkjan.

Hinvegin heldur Anna, at økini bilar og matur & drekka eru partar av gerandismálinum, og tí heldur hon tað vera óheppið at nýta tøkuroð á hesum økjum: “Tað er eingin grund til, at vit brúka fremmandorð, og tað er nakað, sum er í okkara dagligdag (sic) eisini (...) altso alt, sum hevur við okkara gerandisdag at gera”. Hon grundgevur við, at tað er tann dagliga nýtslan, sum hevur týðning, t.e. at tá t.d. bilur er hvørsmans ogn, verður málnýtslan á hesum øki partur av tí dagliga gerandismálinum hjá fólk. Og tá er óheppið við ov nógvum tøkuroðum. Somu grundgeving hevur hon um økið ítrótt: “Tí tað rakar øgiliga nógv fólk í Føroyum”, sigur hon.

Anna dugir tó at síggja, at tað neyvan letur seg gera at hava føroysk orð á øllum økjum, so hon endar við at vísa á, at “tað er kanska órealistiskt at koyra tað heilt til vinstru [t.e. óheppið], so koyra vit tað nummar tvey frá vinstru”.

6.2.5.5. *Pedagogiskar grundgevingar*

Tey, sum grundgeva pedagogiskt, siga, at tað hevur stóran uppalingarligan týðning fyri børnini at hava leikutoy við føroyskum nøvnum, tí so gerast børnini kunnug við tey føroysku orðini alt fyri eitt. Hesi fólkini siga, at skal nøkur vón vera fyri tí puristisku málrøktini, má byrjast við smábørnunum. T.d. sigur Andrea: “Tí hatta er okkara ... asso framtíðin, asso okkara børn, har læra tey (...) útlendsku orðini”. Tað heldur hon ikki vera gott. Diana sigur: “Tað er ikki so gott [við tøkuroðum] (...) tað eru jú børnini, sum skulu bera málið víðari”. Henda grundgeving líkist nakað teirri tjóðskaparligu.

Pedagogiskar grundgevingar verða serliga nýttar um leikutoy og lutvíst um bókmentir. Sagt verður, at børnini og tey vaksnu gjøgnum leikutoy og bókmentir eiga at venja seg at brúka tað føroyska málið. Alma sigur soleiðis: “Eg haldi, mann skal hava tað so so føroyskt, sum mann kann, tað er eisini tí, tað eru ung, sum læra málið”. Christian sigur, tað er rættiliga óheppið við enskum orðum á leikutoyi, tí

at mann ávirkar also tey heilt ungu børnini (...), tað haldi eg er forbiðið óheppið (...); tað er har tað málsliga grundarlagið verður lagt. Tað skuldi verið betri kjansur, at tey tey klára at standa ímóti pressinum, sum kemur uttanífrá.

Men so leggur hann afturat: “Men tað er nokk ringt at gera nakað við” og sigur, at tað verður trupult at týða *playstation* til føroyskt. Nógv av teimum, sum nýta hesa grundgeving viðganga, at tað kann vera torført at fremja hetta í verki.

Og um bókmentirnar sigur Bjørn, at “Tær [bókmentirnar] hava kanska (...) eitt serligt andsvar fyri at læra fólk, ella hvat mann skal siga”. Bera sigur: “Innan fyri bókmentir haldi eg, tað er eitt sindur óheppið, tí tað er nettupp har, tú skalt hjálpa okkum at brúka tað føroyska málið”.

6.2.5.6. *Fagurfrøðiligar grundgevingar*

Orðingin: “Eg haldi, at fløga er eitt ræðliga pent orð” (Baldur) er dømi um tað, sum eg her havi valt at kalla fagurfrøðiligar grundgevingar. Í hesum liggur ein positiv ella negativ meting av sjálvum orðsniðinum (vakurt ella ljótt). Sum oftast er tað ein meting av teimum føroysku orðunum

(nýggjyrðunum). Hetta er ein lítið nýtt grundgeving. Baldur og Christian siga, at tað føroyska orðið *telda* og *fartelda* eru vakrari orð enn tey tilsvareandi fremmandu (*kompjútari* og *laptop*):

Eg haldi ikki, tað ljóðar gott, tá mann snakkar um laptop-kompjútara t.d., tá mann hevur eitt føroyskt orð, sum eitur *fartelda*, sum er nógv betri, og tað er ikki á so høgum tekniskum niveau, at tað er nakað, sum verður broytt í heilum (Christian).

Tá ið Christian sigur “ikki á so høgum tekniskum niveau”, svarar tað til tað, sum Búi kallaði “í tí ovasta lagnum”. Christian leggur dent á, at gott er við føroyskum orðum í gerandismálinum. Baldur sigur beinleiðis, at *telda* er eitt vakurt orð, og tí heldur hann, at vit eiga at nýta tað: ”Telda, eg haldi tað er eitt øgiliga pent orð, tað fellir ræðliga lætt”. Men at hann ikki treytaleyst tekur undir við føroyskum orðum, prógvar hetta brotið, sum er framhald av tí um telduna:

Ambætari, tað ljóðar sum eitt dýr ella eitt ella annað, ein krabbi av einum ella øðrum slag (...) tað riggar ikki (...). Eg haldi, vit skulu brúka orðið *sørvari*, og eg haldi ikki vit skulu fara at uppfinna eitt orð fyri RAM, eg haldi RAM skal eita R-A-M.

Christian heldur tað vera óneyðugt at gera eitt føroyskt orð fyri t.d. prosessara: ”Tað er óneyðugt [at gera eitt føroyskt orð], av tí at tað eru so fá, brúka tað”. Hetta vísir, at Christian og Baldur gera greiðan mun á gerandismáli og fakmáli. Teir halda tað vera gott við føroyskum orðum í gerandismálinum, meðan tøkuerðini eiga at verða nýtt í fakmálinum. Dávur sigur um tað føroyska orðið geril fyri prosessara: ”Tað virkar nokk so býtt”.

Dan er ivasamur um at nýta føroysk orð fyri “tað mekaniska”, sum hann málber seg. Um airbag sigur hann: “Airbag, ja, tað er aftur tað, at skuldi mann farið til luftposi ella sovorðið [látur], tað blíva so ræðuliga keðilig orð, tú fært fyri hatta har, ha”. Láturin avdúkar, at luftposi, heldur hann, als ikki kann nýtast.

6.2.5.7. Niðurstøða

Hóast tað viðhvørt kann vera ivasamt, hvussu ein ávís grundgeving eigur at verða flokkað, so vísir stabbamynd 17 eina týðiliga ábending, nevnliga at heimildarfólkini fyrst og fremst eru pragmatikarar. Tað merkir, at fólk velja tað orðið, ið virkar best í teirri ávísu samskiftisstøðuni. Serliga innan tøkni (teldur, alnet og bilar) siga tey tað vera í lagi at nýta tøkuerð, tí her gongur samskiftið ofta um landamørk. Ivaleyst kann hetta tulkast soleiðis, at tað er tann málsliga støðan á økinum (vanin), sum er avgerandi. Fólk vilja hava tað, tey eru von við, tí tað virkar best.

Vit kunnu býta tey tíggju nýtsluøkini í kanningini sundur í tveir høvuðspartar eftir nýtsluhugburði. Øðrumegin hava vit økini bókmentirnar og kirkjuna, har tey spurdu helst ikki vilja

hava tøkuerð. Grundgevingarnar eru, at hesi økini eru so nær knýtt at tí føroyska samleikanum. Bókmentirnar og kirkjan umboða siðbundna føroyska mentan. Á hesum økjum eiga tøkuerð ikki at verða nýtt. Vit kunnu kalla hesi økini fyri ”føroysk økir”. Hinvegin verður sagt, at tað er í lagi at nýta tøkuerð á teimum økjum, har Føroyar eru ein partur av einum stórum altjóða netverki. Tað merkir, at nýtslu av tøkuerðum innan tøkni, mat & drekka, klæðir & móta, tónleik og lutvíst ítrótt halda tey flestu vera í lagi. Tey siga, at av tí at samskiptið á hesum økjum ofta gongur tvørtur um landamørk, gongur samskiptið lættari við tøkuerðum enn føroyskum orðum.

Vit síggja tvey rák í hesum grundgevingunum: Annað er, at vit eiga at gera nýggj føroysk orð, tí vit eru føroyingar. Hitt rákið er, at vit *ikki* eiga at gera føroysk orð, tí tøkuerðini lætta um samskiptið. Innan bókmentirnar og kirkjuna hevur málið týdning sum savnandi tjóðskaparlig ímynd. Telda og alnet eru lutvíst dømi um fakøkir og lutvíst um vanlig nýtsluøkir í gerandismásligari merking. Fatað sum fakøki halda tey flestu, at tað er í lagi at nýta tøkuerð, tí at kunningartøkni er eitt altjóðaøki við nógvum samskipti millum lond. Hinvegin siga tey, at tann parturin av kunningartøknini, sum vendir sær til tann vanligu brúkaran, eigur at hava føroysk orð.

Henda gjøgnumgongdin av grundgevingarsløgum vísir m.a., at fólk hava ymiskar hugsanir um mál alt eftir, hvat øki talan er um. Sama heimildarfólk kann t.d. grundgeva tjóðskaparliga á einum øki og pragmatiskt á einum øðrum øki o.s.fr. Hinvegin síggja vit eisini tað lyndið hjá summum, at tey leggja seg á *eitt* slag av grundgevingum.

6.2.6. Kurteisi

Summi av teimum heimildarfólkunum, sum taka undir við tøkuerðum, leggja tó afturat: ”Sjálvandi tað ideella hevði verið at havt føroysk orð fyri tað mesta” (Demmus). Beint frammanundan hevur hann sagt, at hann velur tøkuerð fram um føroysk orð. Hetta havi eg valt at tulka sum kurteisi, ið er ein strategi hjá heimildarfólkunum, har tann spurdi roynir at virka vinarligur í spyrjarans eygum. Hetta svarar til tað, sum Kuschel og Schultz Jørgensen (2002: 60) kalla *behagestrategi*, sum kemur fyri “når den adspurgte svarer på en sådan måde, som han eller hun tror, forskeren eller spørgsmålsstilleren gerne vil have man skal svare”. Og hetta kann sjálvandi elva til eina óvissu í dátunum. Tey halda, at við at vera samd við mær, sleppa tey kanska lættari gjøgnum samrøðuna. Samstundis sum tey virka vinarlig og høvvisk, vísa tey, at tey kenna normin og ta almennu máláskoðanina.

Eina slíka kurteisisstrategi haldi eg meg síggja í fleiri førum t.d. hjá Demmusi, tá ið hann sigur: “Eg haldi ikki tað bilar so forferdiliga nógv, um mann brúkar hesi tøkuerðini, men

sjálvandi tað ideella hevði verið at havt føroysk orð fyri tað mesta”. Hetta sigur hann um økini teldu og alnet. Somu strategi brúkar hann um økið ítrótt og bilar:

Ass, eg havi ikki nakrar trupulleikar við at brúka hatta orðið [hann sipar til orðini *airbag*, *powerstýring* og *aircondition*], men ass tað... Eg hevði einki havt ímóti, at tað var eitt føroyskt orð fyri tað (...) tað ideella hevði verið tað føroyska.

Um ítrótt sigur Demmus: “[Eg] haldi ikki, tað soleiðs er nakar beinleiðis trupulleiki í tí at brúka hasi tøkuorðini, men mann skilir tað allíkavæl, men asso tað føroyska hevði sjálvandi verið tað besta allíkavæl”. Djóni heldur fyri, at ”fyri tað føroyska málið er tað altíð óheppið [við tøkuorðum], men asso tað fellir lættari at brúka tey tøkuorðini, sum eru”. Høvuðsgrundgevingin hjá honum er heilt greitt av pragmatiskum slag, men tær óhepnu avleiðingarnar, sum hann nevnr, *kunnu* tulkast sum kurteisi, serliga tá ið hann tekur samanum: ”So brúkar mann tøkuorðini, so skilja øll tað”.

Nakað eftir, at Birna hevur sagt, at tað er í lagi at nýta tøkuorð um fremmant leikutoy (t.d. *Barbie*, *Turtles*, *Batman*), leggur hon dent á, at tað, sum hon nú hevur sagt, endiliga ikki skal misskiljast: “Mín sannføring er eisini, at føroyskt mál skal ikki doyggja, ha, tað er ikki meiningin við tí, meiningin er heldur ikki, at vit skulu # bara sleingja um okkum við eingiliskum orðum, men í summum førum sær tað út til at vera eitt sindur neyðugt”. Tá ið eg spyrji Carl, hvat hann heldur um vanlig orð sum t.d. *klaver*, *bass*, *studio*, *syntesaisari*, *symfoni*, *sats* og *overturu*, svarar hann: “Mann hevur vant seg so nógv við tað, mann sær ikki vandan í tí <xxx> tað burdi verið eitt sindur óheppið, men...” Hetta kann tulkast sum kurteisi, tí eingin av teimum spurdu vil hava onnur orð ístaðin fyri hesi. Hetta svarið kann eisini tulkast sum ein roynd ikki at mótsiga sær sjálvum, tí at orðingin “tað burdi verið óheppið” samsvarar væl við tað, sum hann fyrr hevur sagt.

Her sæst, at í tí føroyska diskursinum merkir ‘føroyskt orð’ tað sama sum ‘orð, sum er øðrvísi enn tað útlenska orðið’. Tað er eingin, ið sigur, at hesi orðini eru føroysk, tí tey verða nýtt og framborin á føroyskum o.s.fr.

6.2.7. Lýsingarorð og onnur orð

Eg havi valt nakrar orðingar burtur úr samrøðunum, sum eg haldi vísa, hvussu fólk velja at tosa um málið. Samrøðurnar vísa nógv dømir um, at tá ið fólk tosa um málið, verður tað gjørt á ein ávísan hátt, eftir ávísnum reglum. Fólk siga t.d., at støðan á tí og tí nýtsluøkinum er ring ella versnað, men eingin tosar vanvirðisliga um málið. Fólk nýta ein ávísan diskurs.⁷³ Nýtlan av lýsingarorðum kann

⁷³ Winther Jørgensen og Phillips (1999: 9) lýsa diskurs soleiðis: “diskurs er en bestemt måde at tale om og forstå verden (eller afsnit af verden) på.”

siga nakað um, hvussu tosa vit um málið. Samstundis sum fólk siga sína meining, siga tey nakað um egin virðir. Orðingarnar avdúka, hvørja sjálvsmynd hin einstaki vil vísa.

Her snýr tað seg fyrst og fremst um orðfeingið. Svørini avdúka nakað um hugburð til leksikalska purismu. Hesin spurningur hevur stóran áhuga hjá teimum spurdu, tí nú hava tey høvi til at siga sína meining málrøktararbeiðið. Her fari eg taka nakrar orðingar fram, sum eyðkenna diskursin um orðfeingið.

Ari sigur, at tað er óheppið at nýta tøkuroð, “tí sum útgangspunkt so so trúgvi eg upp á at varðveita tað føroyska málið so so *reint* sum møguligt (...). Meira tú fert út í onnur orð, altso tøkuroð, jú meira *útvatnað* blívur sjálvst málið.” Hann sigur, at verður málið ikki hildið reint, verður tað “útvatnað”. Tá eg spyrji, hvat hann meinar við *útvatnað*, svarar hann: “Kompjútari, tað er í Danmark eitt danskt orð, meðan ein kompjútari í Føroyum er ikki eitt føroyskt orð.” Um mat og drekka sigur Atli: “Har er blivið *heilt galið*,” og grundin til tað eru øll tey nýggju tøkuroðini, “t.d. cappucino-kaffi, har haldi eg tað er *versnað*,” og á økinum klæðir & móti er tað “*ringt* eisini,” sigur hann. Bera sigur um mat & drekka, at “har eru vit *ring til at brúka fremmandorð*” og tað sama á tónleikaøkinum, men innan ítrótt og klæðir & móta sigur hon, at har eru vit “*góð til at brúka føroysk orð*.” Positiv lýsingarorð verða nýtt um (nýggjard) føroysk, meðan negativ lýsingarorð verða sett í samband við tøkuroð. Um alnetið sigur Bera: “Tað hevði verið deiligt at funnið onnur orð enn kjatta og alt hetta her.” Í spurninginum um nýtslu av tøkuroðum á økinum kirkja sigur ein, at har “man tað vera eitt sindur *frægari*,” meðan tað á økinum bilar “er *verri* aftur.”

Orð og orðingar, sum vit finna her, eru: “frægari,” “verri,” “heilt galið,” “versnað,” “ringt,” “lægri støði,” “útvatnað,” “tað føroyska málið skal ikki doygga,” “ríka málið,” “eitt ríkt mál,” “reint,” “varðveita tað føroyska málið,” “ordilig orð,” o.s.fr. Um vit hugsa okkum, at hesar orðingarnar eru savnaðar í einum ‘andligum tilfeingisgrunni’ í tí einstaka menniskjanum, kann tann einstaki taka tað burturúr, sum hann/hon heldur hóska best í teirri ávísu støðuni og brúka tað í royndini at geva eina positiva mynd av sær sjálvum. Hetta eru tey sonevndu ‘interpretativu repertoirini’, sum sbrt. Wetherell & Potter (1988: 172) eru “et begrænset antal termer, som bruges på en bestemt stilistisk og grammatisk måde” (her úr Winther Jørgensen & Philips 1999: 124).

Birna hevur eina pragmatiska støðu til tøkuroð. Men tá ið hon hevur sagt sína hugsan um tey ymsu økini, leggur hon afturat: “Mín sannføring er eisini tann, at føroyskt skal ikki doygga út, ha; tað er ikki meiningin við tí.” Hon heldur, at tað er í lagi at nýta tøkuroð, men sigur samstundis, at henda støðan ikki má fáa avleiðingar fyri føroyskt. Hon vil vísa, at hon dugir at síggja tað stóra virðið, sum liggur í tí føroyska málinum. Hon tekur eina positiva sjálvsmynd.

Birna heldur, at vit eiga at vísa teimum ungu á góðan málburð og vísa á, “at hatta er ótrúliga óføroyskt, sum sum tit siga,” men so leggur hon afturat: “Mann skal ikki vera fanatikari.” Við hesum vil hon vísa, at hon bæði dugir at síggja fyrimunir og vansar í spurninginum um normering av orðfeinginum. Sama mynstur síggja vit eisini hjá einum øðrum B’ara (Bjarna). Hann sigur um økið kirkju, at “hon skal vera føroysk,” men leggur so afturat, at “tað behøvist ikki at vera fanatiskt.” Tá ið Cecilia tosar um nýggj føroysk orð, nýtir hon orðingina “okkara egnu orð.” Um bókmentirnar sigur hon, at tær skulu vera so føroyskar sum til ber, tí vit hava nógv “góð orð á føroyskum.” Bókmentirnar verða ofta umrøddar við sera positivum orðingum: Tær skulu “styrkja um okkum, okkara mál” (Carina) og skulu vera ein “verndargarður fyri tað føroyska málið” (Carl).

Í skrivaðum ítróttarmáli verður nýtt “meira ordiligt føroyskt” (Christian). Um teldur og leikutoy t.d. verður sagt, at tað “ikki er so farligt” og “ikki so ræðuliga keðiligt” við tøkuorðum (Carl).

Nøkur heimildarfólk eru ivasom um tey føroysku orðini, tí tey kunnu “blíva for tung” (Christa). Drós sigur: “Mann skal eisini ansa eftir, tá mann ger hesi føroysku orðini, at tey ikki blíva for innviklaði at ... ella ella so tung [at] tað er nemmari at siga hitt [t.e. tøkuorðið]”. Tað sama sigur Charlotta: at tey føroysku orðini stundum eru tung og “ofta øgiligani besverlig,” og tað tekur langa tíð at venja seg við tey. Men hóast hon er ein av teimum, ið er mest ímóti at nýta føroysk orð, sigur hon kortini, at “tað ideella hevði verið at havt føroysk orð fyri tað mesta”. Demmus er samdur við Charlottu. Hann er ivasamur um at nýta føroysk orð á at kalla øllum økjum, men sigur kortini, at: “Altso, tað hevði ikki verið verri at havt eitt føroyskt orð fyri tað, tað hevði tað bestemt ikki (...) tað ideella hevði verið tað føroyska”. Hetta sigur Demmus í spurninginum um bilar, teldur og alnet.

6.2.8. *Tað ideella og tað funktionella*

Hvussu kann tað bera til, at tey, sum einki hava ímóti tøkuorðum í gerandismálinum, kortini siga, at tað ideella hevði verið at havt føroysk orð? Eg haldi, at orsøkin er, at heimildarfólkini hugsa um málið á tveimum stigum: sum ímynd og sum funktión. “Tað ideella” sipar til málið sum tjóðskaparliga ímynd, samstundis sum tað skal røkja eina funktión sum samskiftismiðil í tí dagliga gerandismálinum, og tá tykist tað hava minni at siga, hvørji orð verða nýtt. Men ímyndanarfunktiónin er alla tíðina til staðar. Heimildarfólkini vita, at soleiðis eigur ein at tosa um tað føroyska málið. Tann málsliði diskursurin sigur, at føroysk orð eru betri enn tøkuorð. Slíkar orðingar – har málið sum ímynd kemur sum eitt uppiskoyti til málið sum funktión – síggja vit mangan hjá teimum, sum hava eina pragmatiska støðu til tað føroyska orðfeingið í síni heild.

Summi siga beinleiðis, at tað er í lagi at gera nýggj orð, sjálvt um tey ikki verða nýtt! Tey skulu bara vera har. Ari, sum er ein av hesum pragmatikarunum, sigur um orðfeingið innan teldur og alnet, at tað er í lagi at gera nýggj orð, men: “um mann brúkar tey [t.e. tey føroysku orðini], ella mann brúkar tað internationala, tað er akkurátsum hips um haps, men eg haldi tað er í fínasta ordan, at mann ger føroysk orð”. Hann heldur fram og sigur, “at tey [føroysku orðini] so ikki øll sláa ígjøgnum, tað er kanska ikki so øgiliga viktugt æh í mínum hugaheimi”. Atli, sum eisini hevur eina pragmatiska støðu til orðfeingið, sigur nakað tað sama: “[vit] þjövast ikki [at] hava føroysk orð til alt, altso viss vit ikki kunnu finna eitt ordiligt orð, so kann tað gera tað sama, men at mann roynir, tað er útmerkað.” Carl heldur, at tað er í lagi at nýta tøkuorð um teldur og alnet, tí tað snýr seg um altjóða samskipti (“samskiptið fer ofta forbí tað føroyska markið”), men so leggur hann afturat: “men pá ta aðru síðuna so ... hetta at viss mann lækkar standardin har, ha, so er tað skjótt, at tað ávirkar onnur økir eisini.”

Í hesum brotunum síggja vit, at málið skal fyrst og fremst vera eitt vælverkandi samskiptisamboð í gerandisdegnum. Síðani koma tær møguligu avleiðingarnar, sum tað kann fáa fyri tað føroyska málið.

Samanborið við hesi fólkinu, ið nevnd eru omanfyri, hava fimm D’arar øvuta raðfylgju (Diana, Døgg, Djóni, Dávur og Dagmar). Teir siga fyrst, at vit sum meginreglu eiga at halda fast um purismuna, men nevna síðani nøkur fyrivarni ella undantøk frá meginregluni. Diana sigur: “Sjálvandi er tað ikki gott fyri tað føroyska málið, at vit brúka øll hesi tøkuorðini.” Men tá ið vit so koma til tey einstøku økini, heldur hon, at tað í fleiri førum er í lagi at nýta tøkuorð t.d. “fyri teldur tað man vera okey.” Um leikutoy sigur hon flennandi, at skuldu vit gjørt nýggj orð at sett á leikutoyið “so høvdu vit ikki gjørt annað enn at funnið nýggj orð”. Um bilar sigur hon: “Tað er í ordan at brúka airbag.” Døgg sigur seg eisini taka undir við purismuni sum meginreglu, men síðani koma fyrivarnini. Um tøkuorð innan telduðkið sigur hon: “Øll brúka tey orðini [tøkuorðini], øll skilja tað” og tí er tað í lagi at nýta tey. Djóni sigur um teldur: “Fyri tað føroyska málið er tað altíð óheppið, men tað fellur lættari at brúka tey tøkuorðini, sum eru.” Dávur sigur, at tað er sera óheppið, um ov nógv tøkuorð verða nýtt yvirhøvdur, men so leggur hann afturat: “Altso eg havi ikki so ringt við (...) at fólk brúka tøkuorð innan fyri tað, teldur og internet og so víðari, ha.” Onnur økir, har hann ikki heldur tað vera óheppið, eru t.d. alnet, bilar og leikutoy. Undantøkini eru so mong, at ivasamt er, um hann yvirhøvdur meinar, at tað er óheppið við tøkuorðum sum meginreglu. Dagmar leggur fyri við hesum orðum: “Eg vil helst tað, at vit í Føroyum tosa so nógv føroyskt sum møguligt

[látur].” Men hon hefur eisini síni fyrirvarni, t.d. leikutoy. ‘Føroyskt’ merkir her nýggj orð, sum eru øðrvísi enn tøkudøðini.

Fyrivarnini hjá hesum D’arunum vísa greitt, at teir – eins og onnur – hugsa um málið bæði sum tjóðskaparliga ímynd og sum eitt vælverkandi samskiftisamboð í gerandisdegunum. Og tað er ikki endiliga nakað samsvar ímillum hesi bæði stigini. Tey velja tað ímyndanarliga virðið í málinum sum høvudsgrundgeving (hon verður nevnd fyrst). Men tað vísir seg, at undantøkini í mongum førum eru so nógv, at ivasamt er, um tað ikki í stóran mun kann tulkast sum tómur retorikkur, tá ið samanum kemur. Tann móguleikin er til staðar, at tey geva eitt svar, sum tey halda mær dámar at hoyra ella eitt svar, sum er í samsvari við ta “røttu” máláskoðanina (sbr. *Kurteisi* omanfyri).

6.2.9. Ósamsvar

Í tí sonevnda *dissonansástøðinum* viðger Festinger spurningin, hvussu ósamsvar í hugburði hjá einum persóni kann loysast. Ástøðið byggir á ta hugmynd, at fólk stremba eftir samsvari í síni hugsan, tí tey trívast ikki í eini støðu við ósamsvari. Tað sonevnda kognitiva dissonansástøðið sigur, at um ein upplivir dissonans, t.e. ósamsvar millum tvær ella fleiri av sínum kognitiónum, kemur viðkomandi í eina ringa støðu við sálarligum spenningini og roynir tí at minka henda spenningin við at broyta hugburð. Á tann hátt kann samsvar aftur fáast í hugburðin, tí at tey tá ikki mótsiga sær sjálvum longur (sí Winther Jørgensen & Phillips 1999: 108 og Kuschel & Schultz Jørgensen 2002: 55).

Socialkonstruktivistarnir siga, at slík ósamsvar eru natúrlig, tí at hugburðurin er ein broytilig stødd í tí einstaka menniskjanum og sum verður uppbygdur í sjálvari samrøðustøðuni. Socialkonstruktivistarnir leggja dent á, at hugburður ikki finst í kongitivum struktutum hjá tí einstaka, men hann “konstitueres gennem sociale aktiviteter” (Winther Jørgensen & Phillips 1999: 109-110). Bainbridge (2001: 6) sigur, at : “between words and deeds there is a gap”; the attitudes people express often seem contradicted by the behavior in which they engage”. Um tað, fólk siga, er ymiskt frá tí, tey gera, hvussu kunnu vit tá vita, hvat tey meina?, spyr Bainbridge. Ajzen gjørdi í 1988 eina roynd at koma nærri einum svári. Tað var við einum ástøðiligum frymli, sum hann kallaði “The Theory of planned behavior” (Ajzen 1991⁷⁴ – her endurgivið úr Kuschel og Schultz Jørgensen (2002: 61). Poengið hjá Ajzen er, at tað, ið fólk gera, hevur samband við (1) egin sjónarmið, (2) væntan og sjónarmið hjá øðrum, og (3) egin evnir at fremja gerð í verki. Tað merkir,

⁷⁴ <http://www.people.umass.edu/ajzen/publications.html>

at tað, ið hin einstaki ger, beinleiðis er treytað av hansara egnu sjónarmiðum, men eisini av tankanum um, hvat onnur (t.d. arbeiðsfelagar, familja, vinir) halda um hesi sjónarmiðini og um útlitini fyri at kunna fremja hesar ætlanirnar í verki.

Tað eru nógv dømir um ósamsvar millum hugburð og atburð í míni kanning. T.d. grundgevvur Anna soleiðis fyri nýgerð innan teldu- og alnetsøkið: “at ríka málið, ha, sjálvt um eg sjálv brúki nógv tøkuerð”. Eitt annað dømi um ósamsvar er hetta: “Eg skrivi óheppið allan vegin; nú er tað bara sum eg hugsji, nakað annað er tað, sum eg geri [látur]” (Barbara). Láturin kundi bent á, at hon ikki er heilt álvulig við hetta svarið. Tá ið Carl um øll tøkuerðini í tónleikalívnum sigur, at “tað burði verið eitt sindur óheppið”, kann tað tulkast soleiðis, at hann roynir at svara samsvarandi tí, hann áður hevur sagt. Tann modala orðingin *burði verið* kann eisini tulkast sum kurteis.

Seinni í ritgerðini nýti eg orðið *samsvarsmeginrelgu* um hetta fyrbrigdið, har ið fólk helst ikki vilja koma út í eina støðu at mótsiga sær sjálvum ella at kenna, at ósamsvar er millum tvær ella fleiri av sínum kognitiónum. Hetta sæst væl í allari kanningini, men kemur sera týðiliga til sjóndar í spurninginum um stavseting av tøkuerðum. Fólk vilja virka skilvís, og tað kann t.d. hava við sær, at tey siga, at tá ið tey halda, at *Kili* skal stavast við K, so mugu tey eisini siga, at *Kekkia* skal hava K.

6.2.10. Reglufesti

Tað øvuta av ósamsvari er tað, sum eg her kalli reglufesti. Reglufesti verður nýtt sum eitt slag av grundgeving. Summi spyrja nakað soleiðis: Hví verða nýggj orð gjørd á summum økjum (t.d. innan telduøkið), men ikki á øðrum (t.d. innan leikutoysøkið)? Tað halda tey ikki vera rætt. Tey eftirlýsa við øðrum orðum reglufesti, tá tað snýr seg um nýgerð av orðum. Tá ið eg spyrji, um vit t.d. áttu at funnið eitt orð fyri *playstation*, svarar Alda: “Tað er akkurát sum við telduni, so hevði mann sagt *komputari*”. Hon spyr óbeinleiðis, hví føroysk orð verða gjørd í summum førum (t.d. *telda*) og ikki í øðrum førum (t.d. *playstation*). Hetta svarið tulki eg sum eina roynd hjá henni ikki at mótsiga sær sjálvari. Hon hevur áður sagt seg taka undir við purismuni, og tí heldur hon ikki, at hon kann fara at siga nakað annað nú. Í staðin fyri at svara spurninginum vísir hon til tað, hon fyrr hevur sagt um *teldu*, nevnliga at *telda* er ein væleydnaður avloysari fyri *komputari*. Hon svarar samsvarandi tí, hon fyrr hevur sagt. Tað kann eisini vera ein lættur máti hjá henni at sleppa frá at siga meira um spurningin, tí hon kennir seg eitt sindur ótrygga í hesum spurninginum. Hetta kann eisini vera dømi um eitt kurteisissvar: Hon heldur seg kenna mína støðu til henda spurningin og vil vera høvisk. Hon sigur ikki, hvat hon heldur um at gera eitt nýtt føroyskt orð fyri *playstation*. Dan sigur, at tað hevði

verið gott at fingið føroysk orð fyri *playstation* og *gameboy* og sigur, at tá tað ber til at fáa *teldu* fyri *kompjútara*, so eigur tað eisini at bera til at fáa føroysk orð fyri hesi spølini: “Ja, tað haldi eg hevði verið gott, ja, tað kundu vit sagtans havt (...) tað sama sum vit fingur fyri kompjútara, vit fingur telda, ha”. Anna gevur eitt líknandi svar til spurningin um eitt nýggjyrði fyri *pitsu*. Hóast øll verðin sigur *pitsa*, so kunnu vit hava okkara egna orð, og hon vísir til, at hóast øll onnur siga *kompjútari*, so siga vit *telda*, og hóast øll siga *helikoptari*, so siga vit *tyrla*. Á sama hátt áttu vit at havt eitt annað orð fyri *pitsa*, hóast øll onnur søgdu *pitsa*. Chriss sigur, at funnu vit eitt “gott orð fyri pitsa, so trúgvi eg eisini, mann kundi fingið tað innført” og vísir til, at orðið *telda* júst kom í nýtslu, av tí at tað er eitt gott orð í hansara huga.

Til spurningin um tøkuroð í ítróttarmálinum, svarar Bjørn soleiðis: “Sjálvandi burdi mann hava (sic) føroysk orð fyri fyri fyri tað, ha; also hví skuldi tú brúka *time out* har [innan ítrótt], viss tú ikki ganga (sic) runt og siga *time out* alla møguliga aðrastaðni eisini”? Her nýtir hann vantandi reglufesti sum grundgeving fyri positivum hugburði til føroysk orð. Av tí at orðingin *time out* bert verður nýtt í ítrótti og ikki í gerandismálinum annars, heldur hann, at vit áttu at havt eitt føroyskt heiti fyri hetta fyrbrigdið. Tá ið Drós verður spurd, um vit áttu at havt eitt føroyskt orð fyri *time out*, sigur hon ja og vísir til tað føroyska orðið *rangstøða* fyri *offside*. Um *time out* sigur hon soleiðis:

Ja, hví ikki tað? Tá ið teir kunnu (...) fáa føroyskt orð fyri eitt orð sum *offside*, hví so ikki fáa eitt føroyskt orð fyri *time out* (...) og tað sama hetta her *fair play*, also tað hengur við (...) tá tú fert eftir summum tingum innan fyri somu grein, so kanst tú akkurát [tað sama] fara eftir øllum.

Hon hevur júst somu grundgeving í spurninginum um tónleikamálið. Hon sigur, at tá ið vit hava eitt føroyskt orð fyri *keyboard* á eini teldu, eiga vit eisini at hava eitt føroyskt orð fyri ljóðfærið *keyboard*.

At vit í summum førum týða tøkuroð til føroyskt (t.d. *mús*) og í øðrum førum smíða eitt nýtt orð (t.d. *telda*), halda summi vera eitt slag av ósamsvari. Tað vantandi samsvarið liggur í tí, at antin eiga øll at verða týdd ella eiga øll at verða nýsmíðað. Nógv halda, at eitt nýsmíðað orð hevur hægri støðu enn eitt týðingarlán, tí tað nýggja orðið er serføroyskt, meðan t.d. *mús* er týðing av einum fremmandum orði. Drós sigur um músina: “Hon hevur ikki fingið nakað serstakt føroyskt (...) sum kurla-a t.d. (...) tað hevur fingið nakað serstakt føroyskt”.

6.2.11. Aldurstreytað fyrbrigdi⁷⁵

Hetta sipar til, at málnýtsla er troytað av aldrinum á málnýtaranum. Í hesum føri nýti eg aldurstreytað fyrbrigdi soleiðis sum tað verður lýst hjá Hudson (1999: 14): “a pattern of use in which linguistic items are used by people of a particular age, who then stop using it when they grow older”. Tvey heimildarfólk siga, at tað ger einki, um børnini og tey ungu nýta tøkuroð, tí nýtsla av tøkuroðum er ein partur av samleikanum hjá teimum ungu. Sum tey vaksa, leggja tey henda ungdómssamleikan frá sær og harvið eisini tann málsliga samleikan. Hetta verður nýtt sum eitt slag av grundgeving hjá teimum, sum siga, at tað ger einki, um tey ungu nýta nógv tøkuroð, tí – sum ein tekur til – hetta “raplar av aftur”, tá ið tey gerast eldri og verður tí ongantíð partur av vaksnamannamálinum. Dávur sigur fyrst, at “leikutoy, tað kunnu vit so einki gera við, tí tað verður mest sum einki gjørt í Føroyum” – altso ein týðilig fatalistisk grundgeving. Tá eg so spyrji hann, um tað er heppið ella óheppið, svarar hann soleiðis: “Eg haldi, at tá tey [børnini] verða nóg gomul, so sita tey ikki og hugsa upp á Pókemon stadigvekk tá, tá tey begynna at blíva eitt sindur eldri, so tað haldi eg ikki endiligani, at tað er so óheppið”. Hann heldur, at tað er eingin vandi við tøkuroðum á leikutoyi, tí tey verða bara brúkt í barna- og ungdómsárunum. Hetta var eitt áhugavert sjónarmið, og eg royndi at fáa hann at siga meira. Eitt brot úr samrøðuni kann lýsa, hvat hann sigur:

H: tað er jú bara til børn, og tey blíva so eldri sjálvandi, og so hugsa tey ikki meira upp á hettar her

S: so koma onnur nýggj børn til

H: jú, jú, men tað verður bara í tí stutta tíðarbilinum at tey eru smá

S: heldur tú ikki, tað kann ávirka teirra hugburð til málið?

H: eg haldi ikki, tað hevur ávirkað meg, tí eg var jú barn eina ferð eisini, ha. Eg haldi ikki tað hevur ávirkað meg pá nakran máta, at mann fer at brúka meir tøkuroð av tí sama, tað haldi eg ikki, nei

Poengið hjá honum er, at av tí at tað bara eru børn og ung, sum nýta leikutoy, er hetta at rokna sum eitt slag av aldurstreytaðum bólkamáli við ógvuliga avmarkaðari útbreiðslu og hevur tí ongar óhepnar avleiðingar fyri gerandismálið seinni í lívinum.

Barbara nertir við *age-grading*-fyrbrigdið í spurninginum um, hvørjir bólkar (samfelags- ella aldursbólkar) nýta mest tøkuroð. Hon sigur:

Tað eru serliga tey ungu, tey blomstra av sovorðnum (...) tað tað eru tey ungu, ja, tey taka til sín. Eg haldi eisini, at tað raplar av aftur, tað haldi eg, eg haldi ikki, tað er nakað, tey føra inn í tað vaksna lívið, tað haldi eg ikki.

⁷⁵ Hetta verður á norskum kallað *livsfasefenomen* og á enskum *age-grading*.

6.3. Samfelagslig mynstur

Teir samfelagsliga treytaðu munirnir eru yvirhøvur smáir og í flestu förum ikki signifikantir. Men tað kann kortini vera áhugavert at vísa á nakrar munir, sum eru í kanningini, hóast vantandi signifikans.

6.3.1. Lívsstíllur

Hugburðurin bæði til nøgd og nýtslu av tøkuroðum á ymsum økjum vísir eina fløkta mynd.

Stundum gongur markið vatnrætt, stundum loddrætt og stundum er einki mark yvirhøvur.

Í talvuni niðanfyrri havi eg sett inn miðaltølini fyri hugburð til nýtslu av tøkuroðum. Her síggja vit munin millum lívsstíllarnar á tí einstaka økinum (loddrættur lestur). Tað ber eisini til at lesa vatnrætt og á tann hátt samanbera miðaltølini í tí einstaka lívsstílinum á teimum ymsu økjunum.

Talva 55. Hvat heldur tú um at brúka tøkuroð á hesum økjum, her køkt við lívsstíl. Miðaltøl.

	Telda	Alnet	Kirkja	Leiku- toy	Bíla- r	Bók- mentir	Ítróttu- r	M&D ⁷⁶	Tón- leikur	K&M ⁷⁷	Í miðal
A	2,8	2,8	1,0	1,7	2,3	1,5	2,1	2,6	2,3	2,3	1,8
B	2,8	3,1	1,7	2,8	3,2	1,8	2,4	2,9	2,8	2,8	2,2
C	3,1	3,2	1,2	2,5	2,8	1,3	2,8	2,8	3,2	3,0	2,2
D	3,0	3,0	1,2	2,7	3,1	1,3	2,5	2,4	2,8	2,7	2,1
p-virði	Ns	Ns	0,012	ns	ns	ns	Ns	Ns	ns	ns	
Mynstur			A>C/D>B								

Signifikanskanning: Kruskal-Wallis

Lítil munur er á miðaltølunum (teigurin uttast høgrumegin). A'ararnir liggja eitt vet lægri enn hinir, t.e. at teir í størri mun enn hinir halda, at tað er óheppið at nýta tøkuroð.⁷⁸ Á økinum 'kirkja' eru B'ararnir minst negativir (miðaltal 1,7); hinir liggja væl lægri. Ein grund til, at B'ararnir ikki eru so negativir sum hinir, er, at teir eru medvitandi um, at ein partur av orðfeinginum á hesum øki eru atlagað tøkuroð.

Í spurninginum um hugburð til nýtslu (heppið/óheppið) vísir bert *eitt* nýtsluøki signifikantar munir millum lívsstíllarnar, tað er økið kirkja. Talvan niðanfyrri vísir avkrossingarnar til nýtsluspurningin á økinum kirkja:

⁷⁶ Matur & drekka.

⁷⁷ Klæðir & móti.

⁷⁸ Eitt lágt tal merkir, at tað er óheppið, eitt høgt tal merkir, at tað er heppið.

Talva 56. Hvat heldur tú um at brúka tøkuerð á økinum 'kirkja', køkt við lívsstíl

		Lívsstílar				Samanlagt
		A	B	C	D	
1	Sera óheppið	12	6	10	11	39
2	Nokk so óheppið	0	4	2	0	6
3	Hvørki heppið ella óheppið	0	2	0	1	3
	Samanlagt	12	12	12	12	48
	Miðaltøl	1,0	1,7	1,2	1,2	
	Miðalstigskipan	20,00	32,00	23,75	22,25	
	p-virði	0,012 KW				

Vit síggja, at allir 12 A'ararnir siga, at tað er óheppið at nýta tøkuerð innan kirkjuna, og síðani koma D'ararnir og C'ararnir. Hinvegin hava B'ararnir heldur lyndi til at leita inn móti miðjuni. Eingin fer upp um miðjuna við síni avkrossing. Tað er sostatt eingin yvirskipaður lívsstílsmunur sæð í mun til minervafrymilin, hvørki vatnrætt ella loddrætt.

Ein grund til at B'ararnir hava hægri miðaltal er, at teir meira enn onnur siga, at ein stórir partur av orðunum á hesum øki upprunaliga eru tøkuerð: Tey mugu verða komin onkustaðni frá av fyrstan tíð, sum onkur málber seg. Men av tí at tey eru so gomul í málinum, hugsa vit ikki um, at tey eru av fremmandum uppruna, og tí er tað í lagi at brúka tey, ljóðar ein grundgeving.

B'ararnir Bergur og Bjørn siga, at í bíbliumálinum eru nógv gomul tøkuerð, og spurningurin er, um vit skulu rokna tey gomlu tøkuerðini sum føroysk ella sum fremmand. Bergur sigur soleiðis um nøgdina av tøkuerðum innan kirkjuna:

Svarið er væl tað, at har eru nógv fremmandorð; æh spurningurin er, nær ið eitt sovorðið fremmandorð er blivið til eitt føroyskt orð (...). Tey virka ikki fremmand, men tað er, tí mann hevur hoyrt tey so oftani (...). Tey eru komin aðrastaðnis frá, men tey eru so mikið gomul (...). Eg gevi tí eitt tveytal, tí at tað er nettup hatta har við aldrinum á orðinum.

Bjørn sigur soleiðis:

Nú kemur tað eitt sindur ann upp á; har eru nokk so nógv orð frá bíblían [sic], men er tað føroyskt? Nógv av orðunum har eru jú – hvat skal mann siga – av av bíbilsk uppruna, ha; skulu vit siga, at tað er føroyskt allíkavæl? Viss vit siga, tað eru føroysk orð [t.d. prestur], so eru ikki nógv tøkuerð innan fyri kirkjuna”

Nógv av hinum hugsa meira um nýmótans tøkuerð, og tá ið kirkjan hevur eina ávísa tign í samfelagnum, halda tey tað vera óheppið at nýta tøkuerð í kirkjuni: Kirkjumálið eigur at vera hátíðarligt, og tí hóska tøkuerð ikki á tí økinum.

6.3.2. Kyn

Munirnir millum svörini hjá monnum og kvinnum til nógð eru í ongum föri signifikantir (Kruskal-Wallis).

Talva 57. Hvat heldur tú um nógðina av tøkuroðum, her køkt við kyn

Kyn	Telda	Alnet	Kirkja	Leikutoy	Bílar	Bókmentir	Ítróttur	M&d	Tónl.	K&m
Menn	4,7	4,2	1,6	4,1	3,8	2,0	3,5	3,3	4,0	3,9
Kvinnur	4,5	4,2	1,5	4,3	3,6	2,0	3,3	4,0	4,2	4,0

Tølini vísa, at á fyra økjum halda kvinnurnar, at tað eru fleiri tøkuroð enn menninir (hægri tøl enn menninir). Tað er á økjunum ‘leikutoy’, ‘klæðir & móti’, ‘matur & drekka’ og ‘tónleikur’. Í ‘bókmentum’ og ‘alneti’ er eingin munur. Hinvegin hava menninir hægri stigskipanartøl enn kvinnurnar á hinum økjunum. Talvan fyri nýtslu av tøkuroðum sær soleiðis út:

Talva 58. Hvat heldur tú um at nýta tøkuroð á hesum økjum, her køkt við kyn

Kyn	Telda	Alnet	Kirkja	Leikutoy	Bílar	Bókmentir	Ítróttur	M&d	Tónl.	K&m
Menn	3,3	3,2	1,4	2,7	3,0	1,6	2,5	3,2	3,0	3,2
Kvinnur	2,6	2,9	1,2	1,8	2,8	1,5	2,3	2,4	1,9	2,4
p-virði	0,062	ns	ns	ns	ns	ns	ns	0,009	ns	0,005

Signifikanskanning: Kruskal-Wallis

Menninir eru positivari mótvegis nýtslu av tøkuroðum enn kvinnurnar. Í tveimum førum (‘matur & drekka’ og ‘klæðir & móti’) eru munirnir signifikantir, og í einum föri (‘telda’) eru teir ábendingarliga signifikantir. Í hinum førunum hava menninir eisini hægri miðaltøl, men teir munirnir eru ikki so stórir, at teir kunnu algildast.

Spurningurin er so, um vit út frá hesum tølunum kunnu lesa nakran samanhag millum nógð og hugburð til nýtslu. Á teimum “kvinnuligu” økjunum (‘leikutoy’, ‘matur & drekka’ og ‘klæðir & móti’) halda kvinnurnar, at fleiri tøkuroð verða nýtt enn menninir, og tær eru ímóti (ella minni positivar) at nýta tøkuroð. Á teimum “mannligu” økjunum (‘telda’, ‘alnet’, ‘bílar’) halda menninir, at tað eru fleiri tøkuroð, enn kvinnurnar halda, og teir eru positivari at nýta tey, enn kvinnurnar eru. Tá ið kvinnurnar siga, at tað eru nógv tøkuroð, taka tær frástøðu frá at nýta tey. Tá ið menninir hinvegin siga, at tað eru nógv tøkuroð, eru teir positivari til at nýta tey. Kvinnurnar eru meira myndugleikatrúgvær enn menninir. Tann almenni normurin sigur, at tøkuroð helst ikki skulu nýtast, og tað halda kvinnurnar fast við sum hugsjón í størri mun enn menninir, hóast nógv tøkuroð verða nýtt. Kvinnurnar eru sostatt “føroyskari” enn menninir.

6.3.3. Útbúgving

Útbúgvingarbrigdilin er í tveimum. Í øðrum bólkinum eru tey við hægri útbúgving, og í hinum bólkinum eru fólk, sum hava miðnáms- og yrkisútbúgving.

Viðhvørt halda tey, sum hava hægri útbúgving, at tað eru fleiri tøkuorð enn tey, sum hava miðnáms- og yrkisútbúgving ('kirkja', 'bilar', 'bókmentir' og 'klæðir & móti'). Og í øðrum førum halda tey, sum hava miðnáms- og yrkisútbúgving, at tað eru fleiri tøkuorð enn tey við hægri útbúgving ('leikutoy', 'ítróttur', 'matur & drekka' og 'tónleikalív'). Munurin er signifikantur (Kruskal-Wallis) í spurningunum um 'leikutoy' ($p=0,035$) og 'tónleikalív' ($p=0,023$). Í spurninginum um 'mat & drekka' er munurin ábendingarliga signifikantur ($p=0,091$).

Hóast munirnir sjáldan eru so stórir, at teir vísa signifikantar munir, síggja vit eitt mynstur millum tey spurdu: Tey av teimum spurdu, sum hava hægri útbúgving (í talvuni stýtt H) eru positivari mótvegis nýtslu av tøkuorðum enn tey, ið hava miðnáms- og yrkisútbúgving (í talvuni stýtt M/Y). Í einum føri eru munirnir signifikantir (Kruskal-Wallis). Tað er í spurninginum um 'klæðir & móta', har ið tey, sum hava hægri útbúgving, eru positivari til nýtslu av tøkuorðum enn tey við styttri útbúgvingum ($p=0,024$). Í spurningunum um 'mat & drekka' eru munirnir ábendingarliga signifikantir ($p=0,067$).

Talva 59. Hugburður til nýtslu. Miðaltøl køkt við útbúgving

Útbúgving	Telda	Alnet	Kirkja	Leikutoy	Bilar	Bókm.	Ítróttur	M&d	Tónl.	K&m
H	3,1	3,1	1,3	2,6	3,0	1,7	2,6	3,0	2,9	3,0
M/Y	2,7	2,9	1,2	2,3	2,7	1,4	2,2	2,4	2,3	2,4
p-virði	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	0,067	ns	0,024

6.3.4. Aldur

Heimildarfólkini eru býtt sundur í trýggjar aldursbólkar: yngri enn 30 ár, millum 30-44, og 45 ár og eldri.⁷⁹ A'ararnir og C'ararnir hava sama miðalaldur (ávikavist 34,3 og 34,4 ár), meðan B'ararnir liggja nakað hægri (38,1 ár); D'ararnir hava tann lægsta miðalaldurin (27,4 ár).

Aldur vísir ongar signifikantar munir í nøgdarspurningunum. Hugburður til nýtslu vísir, at tey elstu taka í størri mun undir við at nýta tøkuorð enn teir yngru aldursbólkar. Hesir munir eru í nøkrum førum signifikantir (Y= tey yngstu; M= miðlingarnir, E= tey elstu).⁸⁰

⁷⁹ Tað elsta heimildarfólkið var 50 ár, tá ið kanningin varð gjørd.

⁸⁰ Y>M>E skal lesast soleiðis: Tey yngstu halda, at tað eru fleiri tøkuorð/hepnari at nýta tøkuorð á tí einstaka økinum enn miðlingarnir, sum halda, at tað eru fleiri tøkuorð/hepnari at nýta tøkuorð enn tey elstu o.s.fr.

Talva 60. Miðaltöl fyrri hvønn aldursbólk til nógð og nýtslu

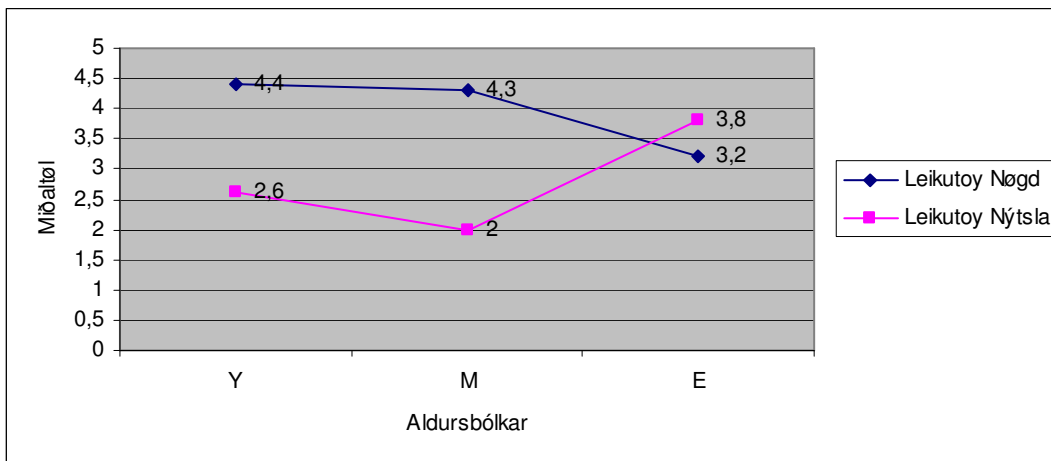
	Telda	Alnet	Kirkja	Leikutoy	Bilar	Bókm.	Ítróttur	M&D	Tónl.	K&M
Nógð	Y>M>E	Y>M>E	M>Y/E	Y>M>E	Y>M>E	E>Y>M	Y>M/E	Y>M/E	M>Y>E	Y/M>E
Nýtsla	Y>E>M	Y/E>M	Y/M>E	E>Y>M	E>Y>M	E>Y/M	E>Y>M	E>Y>M	Y>E>M	E>Y>M
p-virði	Ns	ns	ns	nø0,059 ný0,012	ný0,008	ný0,078	ný0,021	ns	ný0,030	ns

Signikanskanning: Kruskal-Wallis

Orsökinn til at tey elstu eru positivari til nýtslu av tøkuerðum kann vera orsakað av, at tað bara eru fimm fólk í tí elsta bólkinum, harav fyra ervafólk (tríggir B'arar og ein A'ari), so tað kunnu eins væl vera útbúgvingar- ella lívsstílsmunir, ið koma til sjóndar her. B'ararnir vísa seg yvirhøvur at vera rættiliga 'enskspositivir'.

Hetta mynstur sæst í strikumyndini niðanfryi, har eg havi valt at vísa økið 'leikutoy' sum dømi (sí fleiri strikumyndir, sum vísa lutfallið millum nógð og nýtslu samanborið við aldur, í fylgiskjali 15):

Strikumynd 9. Lutfallið millum nógð og nýtslu á økinum 'leikutoy' samanborið við aldur

At tey elstu eru positivari at nýta tøkuerð enn hinir aldursbólkararnir kann hava samband við, at tey ikki halda, at tøkuerðini eru so nógv í tali og tað tí ikki er so óheppið at nýta tey.

6.3.5. Førlleiki í enskum

Førlleiki í enskum (tosa, lesa, skriva) hevur ongan týðning fyri spurningarnar um nógð og nýtslu av tøkuerðum á teimum ymsu nýtsluøkjum. Heldur ikki ein tvíbýttur enskførlleikabrigdil vísir nøkur signifikant mynstur.⁸¹

⁸¹ Eg býtti heimildarfólkini sundur í tveir bólkar: Tey, ið halda seg vera stinn í enskum og tey, ið ikki halda seg vera stinn í enskum. Eg legði skorurnar fyri at tosa, lesa og skriva enskt saman. Tey, ið hava eina samlaða skoru millum 6 og

6.3.6. Telda og alnet

Tað eru bara fimm fólk, sum ikki hava teldu heima. Av teimum 43, sum hava teldu, hava 39 alnetssamband og teldupost. Sostatt eru tað bara fyra av teimum, sum hava teldu, ið ikki eru bundin í alnetið. Av tí at tað eru so fá, sum ikki hava teldu og ikki hava alnet, mugu vit vera ógvuliga varin við at gera niðurstøður, sum byggja á so fá heimildarfólk. Í spurningunum um nøgd av tøkuorðum, siga tey, sum ikki hava teldu, at tað eru fleiri tøkuorð enn tey, ið hava teldu heima. Eg haldi meg síggja ábendingar um, at tey, ið hava teldu, eru positivari mótvegis nýtslu av tøkuorðum enn tey, ið ikki hava teldu. Í nýtsluspurningunum eru munirnir í trimum førum signifikantir (Kruskal-Wallis): leikutoy $p=0,021$; bílar $p=0,012$; ítróttur $p=0,032$, og í einum føri ábendingarlaga signifikantir: klæðir & móti $p=0,054$.

Vit kunnu vísa við eini talvu, hvør bólkur hevur hægri miðalstigskipanartøl, tá ið vit køkja við brigdilin teldu (+ í nøgd merkir nógv tøkuorð; + í nýtslu merkir størri undirtøku fyri nýtslu av tøkuorðum):

Talva 61. Hugburður til nøgd og nýtslu køkt við teldu

	Nøgd		Nýtsla	
	Havi teldu	Havi ikki teldu	Havi teldu	Havi ikki teldu
Telda		+	+	
Alnet		+	+	
Kirkja		+	+	
Leikutoy		+	+	($p= 0,021$)
Bílar	+		+	($p=0,012$)
Bókmentir	+		+	
Ítróttur		+	+	($p= 0,032$)
Matur og drekka		+	+	
Tónleikalív		+	+	
Klæðir og móti	Eingin munur		+	($p= 0,054$)

Signifikanskanning: Kruskal-Wallis.

Vit kunnu so hyggja at, um samband við alnetið hevur nakran týdning her.

Talva 62. Hugburður til nøgd og nýtslu køkt við alnet

	Nøgd		Nýtsla	
	Havi alnet	Havi ikki alnet	Havi alnet	Havi ikki alnet
Telda	+		+	
Alnet	+		+	
Kirkja		+	+	
Leikutoy	+		+	
Bílar	+		+	
Bókmentir	+		+	

10, eru ikki stinn í enskum, meðan tey, ið hava eina samlaða skoru millum 11 og 15 eru stinn í enskum. Men heldur ikki hesin brigdilin vísti nakrar signifikantar munir.

Ítróttur		+	+	
Matur og drekka		+	+	
Tónleikalív		+		+
Klæðir og móti		+	+	

Signifikanskanning: Kruskal-Wallis

Alnetsbrigdilin vísir ongar significantar munir. Í nøgdarspurningunum er als einki mynstur: Í fimm færum skora tey hægri, sum ikki hava alnet og í fimm færum skora hini hægri. Hinvegin eru tey, ið hava alnet, positivari til nýtslu av tøkuerðum enn tey, ið ikki hava alnet (hesin munur er tó ikki significantur). Her er sostatt talan um sama mynstur millum tey spurdu sum í telduspurninginum.

6.3.7. Uttanlandsvist

Tey heimildarfólkini, sum hava búð uttanlands, eru sum heild positivari móttvegis nýtslu av tøkuerðum enn tey, sum altíð hava búð í Føroyum. Men munirnir eru tó ikki hagfrøðiliga significantir. Munirnir í áskoðan á nøgd eru eisini smáir, men fyri økið mat & drekka eru teir significantir: Tey, ið ikki hava búð uttanlands, halda at tað eru significant fleiri tøkuerð á økinum matur & drekka enn tey, ið hava búð uttanlands ($p=0,021$).

6.3.8. Samfelagshugsjón

Eg havi valt ikki at gera so nógv burtur úr *samfelagshugsjón*, av tí at spurningurin virkaði ikki eftir vild. Summi skiltu heilt einfalt ikki orðið *samhaldsfesti*. Tey, ið skiltu orðið, vóru stundum í villareidi, tí hvat hevði hetta við mál at gera? spurdu tey. Tað er ikki vanligt at spyrja um samfelagshugsjón við eini slíkari dikotomi. Og tá ið fólk ikki vita, hvat tey skulu halda, velja tey tann móguleikan, sum tey halda seg koma best burturúr, samstundis sum tey ikki vilja geva eina negativa mynd av sær sjálvum. Tey flestu søgdu, at bæði samhaldsfesti og einstaklingsfrælsi hava stóran týdning. Tað er einki, sum bendir á, at samfelagshugsjón hevur týdning fyri áskoðan á nøgd og hugburð til nýtslu av tøkuerðum.⁸² Harafturat var tað ein veikleiki við hesum spurningi, at summi hildu, at tað snúði seg um tøkuerð í bókmentaligum yrkismáli, meðan onnur skiltu spurningin tøkuerð í føroyskum fagurbókmentum.

⁸² Ein korrelatiónsgreining av 'bókmentum' og 'samhaldsfesti' vísir tó ein samhang. Korrelatións-koefficienturin er -0,521 og p-virðið er 0,000.

6.4. Niðurstøða

6.4.1. Avkrossingar og viðmerkingar

Hesin parturin byggir á ta hugsan, at málsamfelagið er sett saman av smáum bitum, sum til samans mynda eina heild (málsamfelagið). Her verða tíggju slíkir bitar (økir) kannaðir. Økini eru vald soleiðis, at nøgdin av tøkuerðum er ymisk á teimum. Spurt varð bæði um áskoðan á nøgd og um hugburð til at nýta tøkuerð á teimum ymsu økjum. Hetta svarar til tað ástøðiliga sundurbýtið millum vitanarligar og kensluligar spurningar. Fólkhalda, at nøgdin av tøkuerðum er ymisk á ymsum nýtsluøkjum. Og eisini síggja vit, at hugburðurin hjá fólki til nýtslu av tøkuerðum er ymiskur alt eftir nýtsluøki.

Tá ið vit kannu, hvat tey spurdu halda um nøgdina, fáa vit eitt tríbýti. Ovast við flest tøkuerðum liggja telda og alnet, síðani kemur ein stórur miðbólkur (leikutoy, tónleikur, klæðir & móti, matur & drekka, bilar og ítróttur). Og niðast liggja bókmentirnar og kirkjan við fæst tøkuerðum. Tá ið vit samanbera svørini um nøgd við nýtsluhugburð, síggja vit, at fólk sum heild eru sera varin við at siga, at tað er heppið at nýta tøkuerð, sjálvst á einum øki, har lutfalsliga nógv tøkuerð verða nýtt, t.d. innan teldu og alnet. Tað eru ábendingar um samanhag millum nøgd og hugburð til nýtslu á tann hátt, at á teimum økjum har nógv tøkuerð verða nýtt, halda tey spurdu tað vera minni óheppið at nýta tey, og samsvarandi halda tey tað verða óhepnari at nýta tøkuerð á teimum økjum, har ið fá tøkuerð verða nýtt, t.d. í bókmentum og innan kirkjuna.

Spennið í miðaltølunum fyri nøgd er væl hægri enn fyri spurningin um nýtslu (heppið/óheppið). Fyri nøgd liggja miðaltølini millum 1,52 - 4,58 og fyri nýtslu millum 1,25-3,0. Einki miðaltal fyri nýtslu er størri enn 3,0 (t.e. “hvørki heppið ella óheppið”). Hóast tey spurdu halda, at tað eru nógv tøkuerð t.d. innan teldu og alnet, vilja tey ikki vera ‘ov positiv’ um nýtslu av teimum.

Tann lutfalsliga positivu hugburðurin móttvegis nýtslu av tøkuerðum innan teldu og alnet byggir á, at tøkni verður fatað sum eitt altjóða fakøki, har tað snýr seg um at fáa samskiptið at virka so væl sum gjørligt, og tá er tað ofta ein fyrimunur at nýta tøkuerð, ljóðar grundgevingin. Tann vanligu grundgevingin er, at um tøkuerðini lætta um samskiptið, er tað í lagi at nýta tey. Hinvegin verður tað yvirhøvdur hildið at vera óheppið at nýta tøkuerð innan kirkjuna og í bókmentunum. Grundgevingin er, at hesi økir eru ein so stórur partur av føroyskari mentan, og tøkuerðini kunnu gerast ein hóttan móti tí føroyska samleikanum, og tí, siga tey, hevur tað størri týdning at hava føroysk orð har enn á øðrum økjum.

Av grundgevingarslögum verða pragmatiskar grundgevingar oftast nýttar. Tær verða mest nýttar innan teldu og alnet. Á øðrum plássi koma tær fatalistisku grundgevingarnar, og á triðja plássi koma tær tjóðskaparligu, sum mest verða nýttar innan bókméntirnar og kirkjuna. Hetta avdúkar, at heimildarfólk míni fyrst og fremst eru pragmatikarar, tá ið tað snýr seg um hugburð til nýtslu av tøkuerðum.

6.4.2. Niðurstøða fyri samfelagsmynstur

Samanborið við lívsstíl vísir kanningin eina fløkta mynd, bæði viðvíkjandi nøgd og nýtslu av tøkuerðum. Stundum gongur markið vatnrætt, stundum loddrætt og stundum er einki mark yvirhøvdur. Samanumtikið eru A'ararnir teir mest "føroysku", meðan hinir tríggir lívsstíllarnir eru óstøðugari í sínum avkrossingum. Tað eru ábendingar um, at B'ararnir og C'ararnir eru sum heild minst "føroyskir". Hetta kann tulkast soleiðis, at teir nýmótans lívsstíllarnir hava ein frælsari hugburð til nýtslu av tøkuerðum og tí størri enskvinsemi enn teir siðbundnu lívsstíllarnir.

Á fyra økjum halda kvinnurnar, at tað eru fleiri tøkuerð enn menninir. Tað er á økjunum leikutoy, klæðir & móti, matur & drekka og tónleikur. Í bókméntum er eingin kynsmunur. Hinvegin hava menninir hægri stigskipanartøl enn kvinnurnar á hinum økjunum. Kanska vísir hetta, at kvinnurnar vita meira um og hava størri áhuga fyri t.d. mati & drekka og klæðum & móta og leikutoyi enn menninir, sum hinvegin kenna betur til og hava størri áhuga fyri tøkni, eitt nú teldum, alneti og bilum. Menn eru uttan undantak positivari mótvegis nýtslu av tøkuerðum enn kvinnur eru. Hesir munir eru í tveimum førum signifikantir (Kruskal-Wallis): matur & drekka ($p=0,009$) og klæðir & móti ($p=0,005$), í einum føri ábendingarliga signifikantir: telda ($p=0,062$).

Á øllum nýtsluøkjunum eru tey, sum hava hægri útbúgving, positivari mótvegis nýtslu av tøkuerðum enn tey, sum hava miðnáms- og yrkisútbúgving. Tað er eingin ivi um, at longri útbúgving hevur ein positivari hugburð til nýtslu av tøkuerðum við sær. Sagt øðrvísi: Tey við miðnáms- og yrkisútbúgving eru "føroyskari" enn tey við hægri útbúgving.

Aldursbrigdilin vísir, at tey yngri halda, at tað eru fleiri tøkuerð enn tey eldri. Í spurninginum um leikutoy eru hesir munir ábendingarliga signifikantir ($p=0,059$, Kruskal-Wallis). Hinvegin halda tey elstu tað vera minni óheppið enn teir báðir yngri aldursbólkar at nýta tøkuerðini. Hesir munir eru signifikantir fyri økini leikutoy ($p=0,012$), bilar ($p=0,008$), ítrótt ($p=0,021$), tónleikalív ($p=0,030$). Fyri bókméntir eru munirnir ábendingarliga signifikantir ($p=0,078$). At tey eldri eru enskvinarligari enn tey yngri síggja vit eisini í meiningakanningini, har

tey elstu eru minni negativ til enskt sum móðurmál hjá øllum heimsins fólkkum enn teir yngru aldursbólkkarnir (Jacobsen 2006).

Tey, ið hava teldu eru sum heild positivari mótvegis nýtslu av tøkuerðum enn tey, ið ikki hava telda. Hesin munur er ikki so sjónskur fyri alnet. Sagt øðrvísi: Tey, ið ikki hava teldu (og alnet) heima, eru “føroyskari” enn hini. Eg hugsar, at um vit høvdu havt tveir bólkar við eins nógvum fólkkum í hvørjum, hevði myndin helst verið týðiligari.

Samfelagsbrigdilin uttanlandsvíst vísir ongur signifikantar munir í spurningunum um hugburð til nýtslu av tøkuerðum. Tó kann tað vera áhugavert at nevna, at tey heimildarfólkini, ið hava búð uttanlands, eru sum heild positivari mótvegis nýtslu av tøkuerðum enn tey, sum altíð hava búð í Føroyum.

7. PARTUR

ØKISSUR TIL ENSKT

7.1. Inngangur – um hugtakið *økissur*

Fyribrigdið málsligur *økissur* hevur verið nógv frammi í málkjakinum í Norðurlondum tey seinastu árin. Málsligur *økissur* merkir í stuttum tað, at eitt fremmant mál (oftast enskt) er komið í nýtslu ella er um at koma í nýtslu í staðin fyri heimamálið á summum økjum, innan tøkni, undirvísing á hægri lærustovnum o.s.fr.. Herslund (1999: 19) sigur soleiðis um *økissur* í danskum:

Domænetabene – det faktum at større og større områder efterhånden anglificeres og tabes for brugen af dansk. Det er dette der på længere sigt udgør en fare for dansk som komplet kultursprog – dvs. et sprog som kan bruges til at behandle alle aspekter af verden – personlige, kommercielle, kulturelle, sociale, religiøse, videnskabelige, politiske, sportslige ...

Herslund nevnr beinleiðis vísindi og politikk sum “anglifiserað” *økir*.

Hesin parturin viðger hugburð til *økissur*, og kannað verður, um hann er ymiskur frá einum nýtsluøki til annað. Trý *økir* eru útvald:

- Enskt í millumtjóðapolitikki
- Enskt sum vísindamál
- Enskt í popp- og rokktekstum

Tað er ein royndur lutur, at politikarar eru noyddir til at duga enskt, tá ið teir t.d. samráðast uttan fyri Norðurlond. Hvat halda fólk um tað? Ein annar spurningur í hesum evni er, hvat heimildarfólkini halda um, at vísindamálið í stóran mun er enskt í dag. Í hesum evni verður natúrliga nomið við munin millum yrkismál og almannamál, t.d. tá tað snýr seg um vísindamálið. Eisini verður spurt um, hvat fólk halda um, at popp- og rokktækjum ofta syngja á enskum.

Orðið *øki* verður her nýtt í somu málfrøðiligu merking sum tað enska *domain*. Joshua Fishman sigur, at *øki* er “concept such as ‘home’, ‘school’, ‘work’, ‘religion’ and so on” (her eftir Hudson 1999: 77). Orsøkin til at Fishman býtir samfelagið sundur í *økir* er, at val av máli í tvímæltum samfeløgum er ymiskt frá einum *øki* til annað. Unn Røyneland (Røyneland 2003: 41) skilmarkar *domene* soleiðis: “eit domene kan definerast som eit område av menneskeleg aktivitet som er knytt til særskilde tidspunkt, rollerelasjonar, sosiale situasjonar osv.”. Málsligur *økissur* verður her skilmarkaður sum tað, at eitt mál missir nýtsluøki innan fyri vissar partar av

samfelagslívinum til eitt annað og sterkari mál.⁸³ Av tí at økissmissur er eitt álvarsligt vandamál fyri nógv av heimsins málum í altjóðagerðini, er tann spurningurin eisini við í hesi kanninginini.

Tann enska ávirkanin er ikki bara tað, at ensk orð, orðingar, bendingar o.a. koma inn í tey ymsu tjóðarmálini.⁸⁴ Hon kemur eisini til sjóndar á tann hátt, at fólk fara at nýta enskt, har tey fyrr nýttu heimamálið. Hetta málskiftið sæst á nógvum økjum, t.d. í tí akademisku mentanini, eitt nú á altjóðaráðstevnum, í vísindaligum útgávum, men eisini í ungdómsmentan, t.d. í poppsangum, telduspølum og á fjølmiðlaøkinum: sjónvarpi, alneti og kunningartøkni annars. Teleman og Westman (1997) rokna við trimum høvuðsøkjum: Privatøkið, samfelagsøkið og altjóðaøkið.⁸⁵

Í hesum partinum verður hugt at støðuni hjá føroyskum í altjóðagerðini til tess at kanna, hvussu føroyskt stendur seg í kappingini móti enskum á trimum útvaldum økjum. Er talan um økissmiss á nógvum økjum, kann tað enda við, at málið verður hótt. Orsøkin til at eitt mál verður hótt og í vanda fyri at doyggja út er, at fólk gevast at nýta tað og í staðin fara at nýta eitt annað mál, fara frá at nýta eitt fáment mál til at nýta eitt annað fjølmentari/sterkari mál, sum tey duga, og sum er ein meira ella minni livandi og natúrligur partur av teirra umhvørvi. Bakgrundin fyri eini slíkari støðu er ofta tvímæli. Skalt tú kunna velja, mást tú í minsta lagi hava móguleika fyri at gera eitt val, og tað kanst tú ikki, uttan at tú hevur í minsta lagi tveir móguleikar at velja í millum. Og tvímæli kann vera orsøk til, at eitt mál kemur í trupulleikar, og í tí sambandi hevur Giles (1977: 309) gjørt sær tankar um, hvat málsligt lívføri er treytað av. Hann sigur, at tað eru tríggir høvuðstættir, sum hava týdning, tá ið metast skal um hetta: Støða/tign (status), fólkatalfrøði (demografi) og tað, sum hann kallar “stovnsligir stuðlar”, t.e. stovnar, sum nýta málið í øllum viðurskiftum. Teir eru stuðlar á tann hátt, at við at nýta málið eru teir við til at varðveita og menna tað. Av stovnsligum stuðlum, sum hava týdning fyri málið, eru t.d. fjølmiðlar, útbúgving, stjórn, tænastr o.tíl. Hesar stovnar kallar Giles fyri formligar stovnsligar stuðlar. Av óformligum stuðlum nevnir hann ídnað, átrúnað og mentan.

⁸³ Summi rokna ikki við økissmissi, fyrr enn økið er farið.

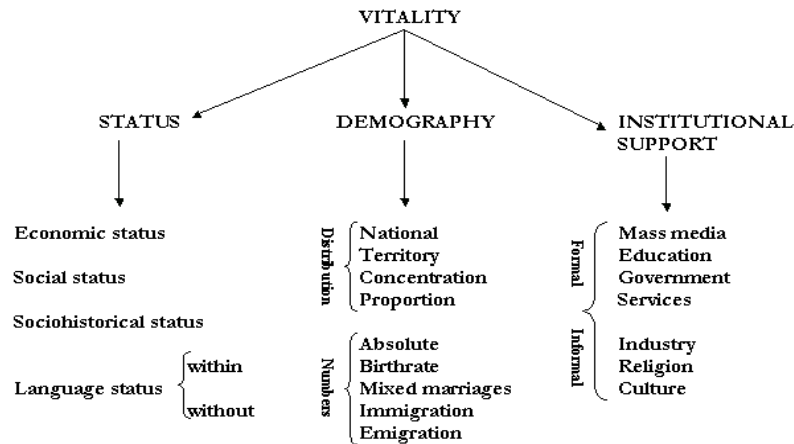
⁸⁴ Hetta verður viðgjørt í partinum *Korpus*.

⁸⁵ Lars Eriksen (2001) hevur nýtt sundurbýtið í eini danskari kanning og sigur, at danskt verður nýtt á privatøkinum (t.d. heima og í frítíðini) og samfelagsøkinum (t.d. í skúla og almennum viðurskiftum), meðan enskt mest verður nýtt á altjóðaøkinum (t.d. innan tøkni, vísindi og altjóða politikk). Les meira í Jacobsen (2002: 123).

Fyrbrigdi, sum hava týðning fyri lívførið hjá einum máli

BILINGUALISM

Figure 5.3. A taxonomy of the structural variables affecting ethnolinguistic vitality

Økismissur hevur samband við allar hesar trýggjar tættirnar, sum Giles nevnr. Á teimum økjum, sum eru vald út (millumtjóðapólitikkur, vísindi og enskt í popp- og rokktekstum), verður enskt nógv nýtt. Hvat halda heimildarfólkini um tað?

Í *Unesco Red Book on Endangered Languages: Europe* verða tey evropeisku málini býtt sundur í seks bólkar, alt eftir hvussu lívføri teirra er.⁸⁶ Fyrsti bólkur umfatar 13 *útdeyð mál*, teirra millum norn og gotiskt. Annar bólkur er *næstan útdeyð mál*, á hesum lista finna vit 9 evropeisk mál, m.a. nøkur sámisk mál. Triði bólkur er *álvarsliga vandastødd mál*. Hesin listi fevnir um 26 mál, og her finna vit eisini sámisk mál saman við eystur- og vesturfrísiskum. Fjórði bólkur eru *vandamál*. Her eru 38 mál, m.a. norðursámiskt, írskgæliskt, skotsgæliskt og baskiskt. Í fimta bólki, sum verður kallaður *møgulig vandamál* finna vit 10 mál, m.a. korsikanskt. Sætti og seinasti bólkur eru *mál, sum ikki eru í vanda*. Á hesum lista eru 40 mál nevnd, m.a. enskt, týskt, russiskt, franskt, grikskt, spanskt, portugisiskt og øll tey norðurlendsku málini, íroknað føroyskt. Her verður føroyskt flokkað millum heimsmálini, sum enskt, týskt, franskt og spanskt. At ritstjórin (Tapani

⁸⁶ Hetta yvirlitið er dagført 22. september 1999. Sí annars heimasíðuna: www.helsinki.fi/~tasalmin/europe_index.html

Salminen) hefur lagt stóran dent á tey lívföriseyðkennini, sum Giles nevdir, m.a. støðu (status) og stovnsligar stuðlar og minni dent á fólkagrundarlagið, er lítið at ivast í.⁸⁷

Í meiningakanningini (Jacobsen 2006) var ein spurningur um málsliðan økissmiss, har spurt varð um hugburð til enskt sum arbeiðsmál á føroyskum fyrirtøkum.⁸⁸ Tað økið var valt, tí at í nógvum stórum fyrirtøkum uttanlands verður enskt nýtt sum arbeiðsmál, og tí er stórus vandi fyri økissmissi her. Í meiningakanningini vóru 60,2 % negativ til enskt sum arbeiðsmál. Men tað kortini merkisvert, at fjórði hvør var positivur mótvegis enskum sum arbeiðsmáli (25,3 %). Hini svaraðu antin “hvørki positiv ella negativ” ella vistu ikki. Spurningin um enskt sum arbeiðsmál fingur tey 48 fólkini í dýpdarsamrøðunum eisini: Heili 40 av teimum (83,3 %) søgdu seg ikki kunna taka undir við enskum sum arbeiðsmáli á føroyskum fyrirtøkum, og bert ein var positivur, meðan 7 (14,6 %) vóru hvørki positiv ella negativ. Her er ikki gott samsvar millum svørini í báðum kanningunum.⁸⁹

Í dýpdarsamrøðunum varð spurt um hugburð til nýtslu av enskum á trimum økjum: í millumtjóðapolitikki, sum vísindamál og í popp- og rokktækstum. Hesi økini vórðu útvald av ymiskum orsökum. Lutvíst liggja tey í dag nógv undir enskari ávirkan. Tað verður nógv sungið á enskum, serliga popp- og rokktólkar, men eisini gospelbólkar syngja nógv á enskum. Nógv vísindaligar ritgerðir og greinir verða skrivaðar á enskum, serliga innan náttúruvísindi, læknávisindi og tøkni. Økið millumtjóðapolitikkur varð valt, m.a. tí at nógv politiskt samskifti er millum lond, og tá ið eitt nú føroyskir politikarar samráðast uttan fyri Norðurlond, t.d. við Evropeiska Samveldið, er ofta neyðugt at nýta enskt.

At arbeiða við samfelagsøkjum í spurningum um nýtslu av móðurmálinum mótvegis enskum, vísti seg at virka væl. Tey spurdu dugdu at skilja endamálið við eini slíkari flokking í økir. Øll heimildarfólkini skiltu hesar spurningarnar uttan trupulleikar.

Inngangurin til spurningin um økissmiss var orðaður soleiðis: *“Ein spurningur í meiningakanningini snúði seg um tín hugburð til, um ein føroysk fyrirtøka hevði ætlað sær at farið at brúkt enskt sum arbeiðsmál. Tað eru eisini onnur øki í samfelagnum, har enskt vinnur sær fótafesti, samstundis sum heimamálið verður alsamt minni brúkt”*.

⁸⁷ Salminen sigur soleiðis: “Several other languages meet the criteria for being safe in that, although there are other languages competing with them for dominance in their areas, they are widely spoken by all generations. Faroese and Luxembourgian, while having relatively low numbers of speakers, are clearly within this group because of their position as the most commonly spoken languages in the respective autonomous and independent states” (www.helsinki.fi/~tasalmin/chris.html).

⁸⁸ Tað skal viðmerkjast, at enskt ikki var ”tað almenna” samskiftismálið á nakrari føroyskari fyrirtøku, tá ið kanningin varð gjørd í 2002.

7.2. Politikarar og enskt

Tann fyrsti spurningurin snúði seg um enskt í millumtjóðapolitikki. Hann hevði henda inngangin: *“Í altjóða samanhangi fara samráðingar oftast fram á enskum. Eitt nú mugu føroyskir politikarar samskipta á enskum, tá ið teir samráðast uttan fyri Norðurlond, og í ES-samanhangi mugu t.d. danskir politikarar samskipta á enskum til tess at verja donsk áhugamál á best møguligan hátt”*.

Uppáhaldið um at danskir politikarar mugu samskipta á enskum er ein einfaldan og tí ikki heilt rætt. Um málnýtslu í Evropatinginum sigur Karker (1993: 13): “Í Europa-Parlamentet kan medlemmerne tale “på et af de officielle sprog”, og heldur fram: “De officielle sprog og arbejdsprogene for Fællesskabets institutioner er dansk, engelsk, fransk, græsk, italiensk, nederlandsk, portugisisk, spansk og tysk”. Dansk er altso eitt av teimum almennu málunum í ES. Á alfundunum í tinginum tosa limirnir vanligu sítt heimamál.

7.2.1. Avkrossingarnar

Spurningurin varð orðaður sum eitt upphald: *“Í hvønn mun ert tú samdur í hesum pástandi: Tað er ein óheppin gongd, at føroyskir politikarar eru noyddir at duga enskt til tess at verja føroysk áhugamál best møguligt?”* Avkrossingarstigin var tann vanligi:

Heilt ósamd/ur / ___/___/___/___/___/ heilt samd/ur.

Nógv tey flestu eru ósamd í upphaldinum um, at tað er óheppið, at føroyskir politikarar eru noyddir til at duga enskt. 85,4 % eru ósamd, harav 72,9 % heilt ósamd. Heimildarfólkini halda altso, at tað er í lagi, at føroyskir politikarar samráðast á enskum. Síðani varð spurt, um tað er heppið ella óheppið, at danskir politikarar eru noyddir til at duga enskt í ES-samanhangi. Henda spurning tók eg við fyri at kanna, um heimildarfólkini hava ymiskan hugburð til henda spurningin, alt eftir um talan er um føroyskar ella danskar politikarar. Svørini líkjast sera nógv (sí fylgiskjal 16). Fólk eru yvirhøvur sera ósamd í upphaldinum. Miðalskoran fyri føroyskar politikarar er 1,56 og fyri danskar politikarar 1,58. Sostatt liggur miðalsvarið miðskeiðis millum “heilt ósamd/ur og “nokk so ósamd/ur”. Fýra fólk krossa av fyri “samd” í spurninginum um føroyskar politikarar og fimm krossa av fyri “samd” í spurninginum um danskar politikarar. Einans fýra fólk hava ymiskar avkrossingar fyri føroyskar og danskar politikarar; í tveimum førum varð krossað hægri fyri teir donsku politikararnar (tey hildu tað vera óhepnari fyri teir donsku politikararnar enn fyri teir føroysku), og í tveimum førum varð krossað hægri fyri teir føroysku. Tey spurdu hava yvirhøvur svarað tað sama uttan mun til, um tað snýr seg um føroyskar ella danskar politikarar.

⁸⁹ Ein orsök til tann positiva hugburðin til enskt sum arbeiðsmál í E1 kann vera, at heimildarfólkini hava hugsað sum so:

7.2.2. Viðmerkingar til spurnaorðingina

Av tí at tey flestu krossaðu av fyri ósamd, var talan um dupulta noktan (tey vóru ósamd í, at tað var óheppið), og tað vóru nógv, sum fløktust í hesari orðing: Skal eg krossa av fyri samdur ella ósamdur, spurdu tey. Annars haldi eg, at uppáhaldið í spurninginum (“tað er ein óheppin gongd...”) virkaði eftir ætlan, soleiðis at skilja, at tey spurdu óbeinleiðis vórðu biðin um at siga sína støðu til spurningin og at grundgeva fyri henni. Eg hugsji ikki, at tey spurdu hildu, at spurnarorðingin avdúkaði mína støðu til spurningin: altso at eg helt tað vera eina óhepna gongd, men fataðu hana sum eina orðing, ið beyð til støðutakan hjá tí einstaka. Tí haldi eg ikki, at tey hava fatað hetta sum ein leiðandi spurning, har eg sum umboð fyri “tað føroyska” vildi hava eitt svar, sum sampakkaði við mína støðu.⁹⁰ Men um so er, at tey hava hildið seg kunnað lisið mína støðu út frá spurnarorðingini, so bendir tað lága talið fyri samd á, at tey ikki hava givið eitt svar, sum tey hava hildið hóvaði mær.

7.2.3. Grundgevingar

Her verða grundgevingarnar býttar sundur í tveir bólkar: Pragmatiskar og tjóðskaparligar grundgevingar. Tey spurdu halda sum heild ikki, at tað er ein óheppin gongd, at føroyskir politikarar eru noyddir at nýta enskt í millumtjóðapolitikki. Tey flestu siga, at vit mega lata okkum lynda, at soleiðis eru treytirnar, tá ið tað snýr seg um smámál í altjóðagerðini. Nógv siga, at tað í roynd og veru ikki er ein spurningur um eitt val millum føroyskt og enskt, tí enskt *má* nýtast. Hóast summi seta krossin í miðjuna og viðhvørt høgumegin miðjuna (“samd”), so vísa viðmerkingar teirra, at tey eru ósamd. Grundin til tað er, at tey hugsa um málið á tveimum stigum, lutvíst sum eitt samskiftisamboð og lutvíst sum eitt mentanarligt fyribrigdi. Í spurninginum um økissmiss leggja tey flestu størri dent á málið sum amboð enn sum mentanarímynd. Og tí vinnur sum oftast tann pragmatiska síðan á tí ímyndanarligu, og krossurin verður tá settur vinstrumegin miðjuna, t.e. “ósamd/ur”. Hjá nøkrum fáum vinnur tann ímyndanarliga funktiónin, og tá fer krossurin í miðjuna

---

Skal tað vera eitt felags arbeiðsmál á føroyskum fyrirøkum, so skal tað vera enskt.

⁹⁰ Ein leiðandi spurningur “fiskar” onkursvegna eftir einum ávísam svari, nevnliga tí, sum spyrjarin vil hava, og tí kann ein slíkur spurningur vera villileiðandi. Steinar Kvale (2001: 158 og 176) er tó ikki bangin fyri leiðandi spurningum. Hann sigur, at allir spurningar eru leiðandi. Hann heldur, at ov stórus dentur hevur verið lagdur á fyribrigdið leiðandi spurningar, og hann heldur, at ein átti í staðin at kannað ávirkanina av leiðandi spurningum. Kvale sigur, at grundin til tann stóra óttan fyri leiðandi spurningurm er ein “naiv empirisme”. Hann trýr ikki upp á, at ein slík “neutral observation” kann geva “adgang til en objektiv, social virkelighed uafhængig af forskeren”. Í staðin heldur hann, at dentur eigur at verða lagdur á sjálvan diskursin: at samrøðan er eitt samskifti, “hvori data opstår i en mellem menneskelig relation”. Tá kann vera áhugavert at kanna, um nýggj og áhugverd vitan verður lögð fyri dagin.

og stundum hǫgrumegin miðjuna. Henda tvístøða millum málið sum amboð og ímynd kemur ofta til sjóndar í samrøðuni.

7.2.3.1. Pragmatiskar grundgevingar

Tey allarflestu hava okkurt slag av pragmatiskum grundgevingum ofta við einum meira ella minni fatalistiskum farra.⁹¹ Pragmatikararnir hugsa ikki hugsjónarlíga (ideologiskt). Búi sigur beinleiðis, at svarið byggir á tað praktiska atlitid: ”Tá mann svarar sjávvandi, so er tað...so er tað eisini út frá praktiskum ikki idealistiskum betragtningum”. Hesi fólkini hava ongar ætlanir um at broyta verðina á hesum øki og vænta heldur ikki, at tað ber til, men velja ta loysnina, ið ger størst samskiptisligt gagn í tí ávísu støðuni.⁹² Tann pragmatiska grundgevingin ljóðar nakað soleiðis (stiliserað): Tað er neyðugt við einum altjóðamáli, tí tað er tann besti mátin at fáa samskiptið at virka. Tað fatalistiska kemur týðiliga fram hjá Búa: “Mann er nokk eitt sindur naivur, viss mann trýr tí, at mann kann broyta tann partin [t.e. enskt sum altjóðamál], tað trúgvi eg einki uppá”.

Arni sigur: “Tað er sjálvfylgilt ein óheppin gongd, men tað er væl ein neyðvendigheit eisini”. Carolina sigur: “Sjálvandi er tað óheppið”, men hon leggur beinanvegin afturat: “men altso tá mann hevur eitt mál sum føroyskt, mann veit tað, at tað skilur eingin annar, mann er bara noyddur til tað # at tosa á enskum (...) tað er bara so”. Hon velur at krossa av fyri ósamd. Bergur sigur, at tað altíð er trupult at verða noyddur at skifta yvir til eitt annað mál, tá ið ein skal samráðast, tí “tú stendur nógv veikari”, men so leggur hann afturat: “men men # men pá ta aðru síðuna er tað nakað, sum sum mann ikki sleppur undan”. Í staðin fyri at harmast um hesa støðuna eiga vit at fáa sum mest burtur úr henni, heldur Bergur: “Mann skal syrgja fyri at læra tey [børnini] tað [enskt] ordiligt, soleiðis at mann sleppur burtur úr tí”.

Alvi ger týðiliga skilnað millum ímynd og amboð. Í millumtjóðapolitikki er málið amboðið, sigur hann: “Her tosa vit ikki um at koma at kenna kultur ella koma at fáa vinarløg ella nakað, her tosa vit bara um at fáa nøkur formlig viðurskiptir av vegnum, einki meir”. Aðrastaðni í samrøðuni leggur hann sera stóran dent á, at mál ikki bert er samskipti, men í stóran mun er mentanarberi og samleikaímynd.

⁹¹ Pragmatiskar grundgevingar byggja ikki á meginreglur og yvirskipaðar hugmyndir. Endamálið er at samskiptið virkar. Saman við tí reint pragmatiska er ofta eitt sløð av fatalismu: Vit vera noydd at lata okkum hesa støðu lynda, tí her eru tað ikki vit, ið “bestemma”.

⁹² Reint ástøðiliga kundi verið áhugavert at gjørt mun á, um heimildarfólkini hildu tað vera *nyttugt* ella *neyðugt* at nýta enskt: Tað, sum er neyðugt er neyðugt, tí tað er nyttugt, meðan tað, sum er nyttugt ikki endiliga er neyðugt, men tó altíð ein fyrimunur. Men henda munin geri eg ikki, fyrst og fremst tí at tað er so lítil munur millum hesi hugtøkini og at hann í flestu førum gevur sama úrslit: nevnliga ta pragmatisku loysnina.

Tann fatalistiska farran síggja vit í hesum dømunum niðanfyri. Eftir at Clara hevur sagt seg vera ósamda, sigur hon kortini: “Altso tað kann vera óheppið, men tað er ikki so nógv at gera við tað, so eg haldi ikki, tað er nakað galið við tí, nei”. Orðingarnar “soleiðis er tað bara” (Charlotta) og “tað er ikki nógv at gera við tað” (Clara) eru týðiligar fatalistiskar grundgevingar og kunnu tulkast sum eitt slag av logiskum grundgevingum: Føroyingar eru fáir, og tí verða vit at ganga undir treytirnar, sum onnur seta, um málnýtslu í alheimssamfelagnum. Christian sigur: “Tað hevur altíð verið so; tað er eingin annar, sum hevur dugað føroyskt (...) tað haldi eg faktisk er í ordan (...) tað er ein realitet, at mann má kenna sítt pláss í heimssamfelagnum [látur]”. Atli sigur: “Altso, eg meini, tað er óheppið [at politikarar eru noyddir at duga enskt] (...) men vit kunnu ikki forlanga, at hini skulu duga føroyskt (...) hatta er bara ein veruleiki, sum er soleiðis ha (...) hatta er eitt sindur óheppið, men har er eingin vegur uttanum (...) hatta sleppa vit ikki undan, ha; her er ikki hugsingur um nakað annað, hatta er bara soleiðis; vit eru for smáir (...); har mugu vit bara syrgja fyri, at vit duga enskt, ha”. Hann krossar av fyri “nokk so samdur”.

Eg fari at enda hetta grundgevingarslag við orðunum hjá Búa, har ið hann nemur við tvístøðuna millum tað praktiska og tað hugsjónarlíga í spurninginum um enskt í millumtjóðapolitikki:

Tað ger einki, haldi eg, at – aftur tað at at mann rakar ein sovorðnan felagsnevvara, sum eitur enskt, nettupp fyri at fáa tingini avgreidd, at fáa tingini førd fram á ein praktiskan máta, men stadigvekk eri eg púra samdur í, at mann missir nakað [tað er verri at grundgeva á enskum enn á føroyskum]. Tað vil mann altíð gera.

7.2.3.2. Tjóðskaparligar grundgevingar

Tað eru bert tveir heimildarmenn, sum grundgeva við at vísa til fyrbrigdið mentan og samleika. Í spurninginum um teir føroysku politikararnar setur Arni krossin í miðjuna, og í spurninginum um teir dansku ES-politikararnar sigur hann, at tað er óheppið, at teir eru noyddir at duga enskt.⁹³ Hann sigur soleiðis: “Har eri eg faktisk samdur í, at tað er ein óheppin gongd, tí eg meini so við, at # fert tú yvir og gert ES til ensktalandi, so fert tú eitt sindur tann forkerta vegin, av tí at at # londini hava sín egna samleika ella hvat mann skal siga”. Fyri teir føroysku politikararnar, sigur hann, at enskt er ein “neyðvendigheit”. Hetta brotið vísir, hvussu hann grundgevur í spurninginum um danskt í ES:

H: [enskt] kemur at dominera enn meir, enn tað ger í forvegin

S: og hvat er vansin við tí?

H: tað er tað, at hetta her serliga við við hesum smámálunum dettur burtur. Hvussu nógvan týdning tað hevur, tað veit eg so ikki, men heilt klárt innan fyri identitetin hjá fólki hevur tað nógv at siga, ha, at tey hava sítt egna mál, tað haldi eg er nokk so

⁹³ Arni heldur seg koma í samsvarstrupulleikar her: “Ja, tað er kanska býtt at vera samdur í tí og ósamdur í tí føroyska”.

viktugt. Hvat mann reint praktiskt kann leggja í tað, tað veit eg ikki, kanska meira kenslur

Hin heimildarmaðurin, Bjørn, sum er føddur og uppvaksin í Danmark, nevnið eisini málið sum tjóðarímynd í sambandi við danskt í ES. Hann sigur: “Danmark blívur plussiliga ein partur av ES, og har skal mann nokk ansa eftir, at at tað danska málið og danska kulturin ikki druknar í tann samanhingin (sic), ha”. Spurningurin um málnýtslu í ES tykist vera av øðrum og meira prinsippiellum slag: Her snýr tað seg um, hvørja formliga støðu tjóðarmálini hjá limalondunum í ES skulu hava í hesum felagsskapinum. Og tá er tað natúrligt at grundgeva tjóðskaparliga.

Samanumtikið halda heimildarfólkini, at tað er í lagi at nýta enskt, tí málið á hesum øki er fyrst og fremst ein samskiftismiðil. Vit kunnu ikki seta krøv til onnur um at duga føroyskt, men vit eiga at seta krøv til okkum sjálvs um at duga enskt, siga tey. 38 fólk grundgeva pragmatiskt, 2 hava tjóðskaparligar grundgevingar, meðan hini ongar grundgevingar hava. At heimildarfólkini uppliva, at tað ikki er natúrligt at nýta føroyskt her, vísir hvussu vanin skilmarkar karmarnar fyri fatan og uppliving.

7.3. Vísindamálið

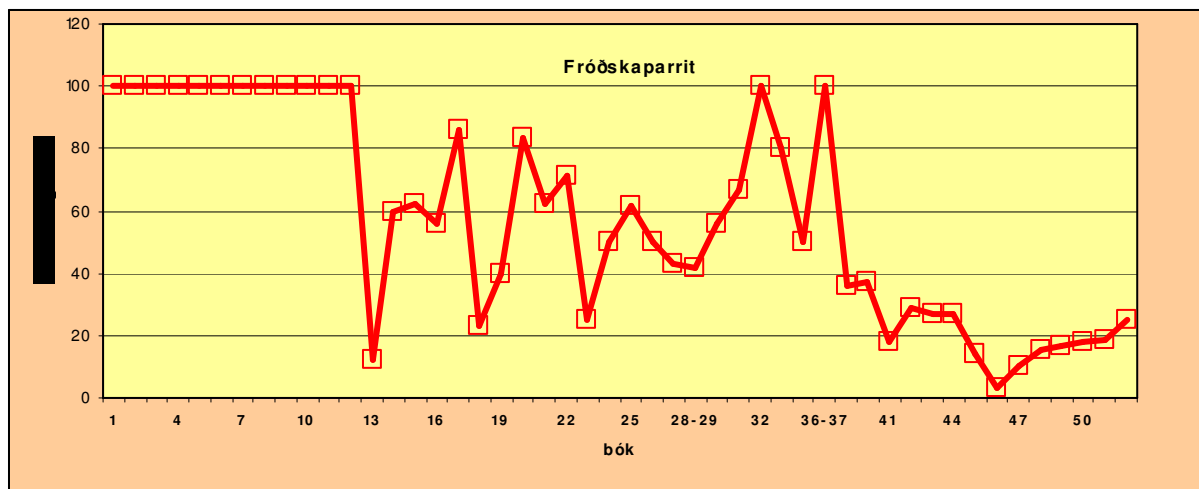
7.3.1. Inngangur

Tað er ein sannroynd, at vísindafólk og granskarar kring allan heim nýta alt meira enskt bæði í skrift og talu. Hetta síggja vit eisini millum føroyskar granskarar. Tí er talan um økissmiss á hesum øki. Enskt hevur í stóran mun avloyst føroyskt sum vísindamál.

Tað elsta vísindaliga tíðarritið í Føroyum er *Fróðskaparrit*. Tað kom fyrstu ferð út í 1952. Her verða vísindaligar greinir innan flestøll økir prentaðar. Ætlanin var upprunaliga, at alt skuldi verða skrivað á føroyskum, sum kom í Fróðskaparrit, tó við samandrætti á einum fremmandum máli, tí ætlanin við ritinum var at skapa eitt føroyskt vísindamál (Heinesen & fl. 2002). Í teimum fyrstu tólv bókunum vóru allar greinirnar á føroyskum. Í bók nr. 13 (1964) er tann føroyski parturin heilt niðri á 10 %. Í tíðini eftir gongur tað upp og niður við teimum føroyskskrivaðu greinunum. Tvær ferðir í 1980'unum vóru allar greinir á føroyskum, men annars hevur tann føroyski parturin verið ógvuliga óstøðugur, hann hevur ligið millum 85 % og 25 %. Frá umleið 1990 hava greinirnar á føroyskum ligið undir 40 %.⁹⁴ Frá miðjuni á 1990'unum veksur talið á enskum greinum, og árin frá 1997 til 2003 lá tann føroyski parturin undir 20 %, okkurt skifti heilt niðri á 2-3 %. Tað eru serliga nógvar náttúruvísindaligar greinir í ritinum, og tað eru serliga tær, ið

verða skrivaðar á enskum. Løgfrøði og læknafrøði er bert ein lítil partur (undir 10 %) í Fróðskaparritum. Allar tær lögfrøðiligu greinirnar eru á føroyskum, og ein stórir partur av læknavísindaligu greinunum er á føroyskum⁹⁵.

Strikumynd 10. Greinir á føroyskum í Fróðskaparritum frá 1952-2004

Vit kunnu altso staðfesta ein vøkstur í greinum á enskum upp gjøgnum 1990'ini. Ritstjórnin vil helst hava, at skrivað verður á enskum, fyri at onnur fakfólk og granskarar uttan fyri Norðurlond eisini kunnu lesa greinirnar. Ein grundgeving, sum ofta verður nýtt fyri at skriva á enskum er, at føroyskt ikki hevur tey neyðugu yrkisorðini, og tí halda granskararnir ikki, at teir kunnu orða seg nóg neyvt á føroyskum. Málnevndin hevur víst á tað óhepna í hesi støðuni og heldur, at rákið innan vísindaøkið kann fáa óhepnar fylgjur fyri menningina av føroyskum yrkismáli, og at hon í ringasta føri kann steðga upp. Málnevndin hevur tí mælt til at seta yrkisorðanevndir at fáa gjørt tey neyðugu yrkisorðini.

Niðurstøðan er, at enskt hevur yvirtikið stóran part av tí vísindaliga økinum, og tí er vandi fyri, at føroyskt ikki verður eitt fullborið og samfelagsberandi mál, sum kann verða nýtt á øllum samfelagsøkjum. Tó skal sigast, at Føroya Fróðskaparfelag miðskeiðis í 1990'unum fór undir útgávu av tíðarritinum, *Frøði*, sum verður skrivað á løttum og einføldum føroyskum, tí tað er ætlað leikfólki. Máltíðarritið *Málting*, sum kom út tígguáraskeiðið frá 1991-2001, var einans skrivað á føroyskum.

⁹⁴ At tær føroysku greinirnar minka tá, kann hava samband við, at máltíðarritið *Málting* byrjaði at koma út.

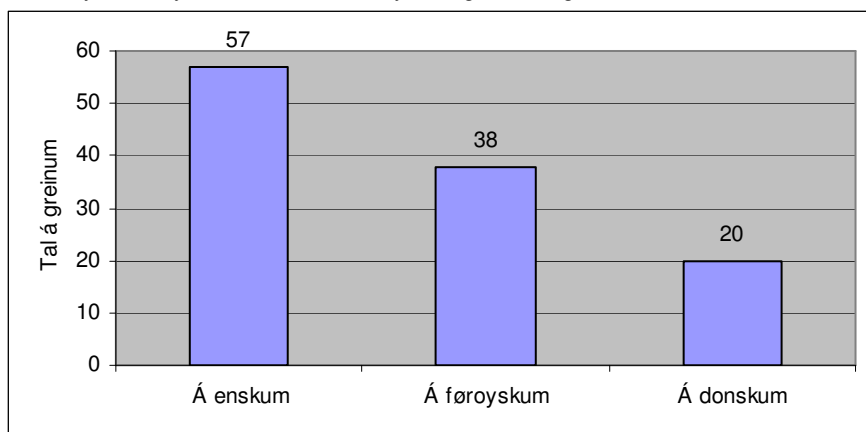
⁹⁵ Hesi hagtølini byggja á upplýsingar frá Dorete Bloch, høvuðsritstjóra á Fróðskaparritum. Hon hevur eisini gjørt strikumyndina.

Ein stórir partur av tí, sum *Granskingardepilin fyri økismenning* (sí www.region.fo) almannakunnger, er á enskum. Men har eru eisini styttri ritgerðir og frágreiðingar á føroyskum og norðurlenskum málum. Yvirlitið yvir vísindaligar ritgerðir frá *Fiskirannsóknarstovuni* árinum 1996-2001 vísir, at tær flestu eru á enskum, ofta við einum føroyskum samandrætti (sí www.frs.fo). Smærri ritgerðir og frágreiðingar eru ofta á føroyskum. Útgávur frá *Heilsufrøðiligu starvsstovuni* eru bæði á føroyskum og útlenskum máli. Á heimasíðu starvsstovunnar (www.hfs.fo 15. apríl. 2005) finna vit hetta býtið: 9 á føroyskum, 7 á enskum og 2 á øðrum norðurlenskum enn føroyskum.

Náttúruvísindaligar ph.d.-ritgerðir verða vanligar skrivaðar á enskum,⁹⁶ meðan tað innan hugvísindi er vanligari at skriva á føroyskum.

Á einum yvirliti yvir greinir skrivaðar á Náttúruvísindadeildini á Fróðskaparsetri Føroya (www.nvd.fo/greinasavn) eru 115 greinir skrásettar, skrivaðar í tíðarskeiðinum frá 1989-2005 (yvirlitið byggir á heimasíðuna 17. maí 2005):

Stabbamynd 18. Býtið millum enskar, føroyskar og danskar greinir skrivaðar á Náttúruvísindadeildini 1989-2005

Tann enski parturin er serliga stórir eftir ár 2000. Í tíðarskeiðinum 2002-05 eru 50 greinir, og av teimum eru 33 á enskum, tað svarar til 66 %. Vit síggja sostatt, at ein vaksandi partur av náttúruvísindaligum ritgerðum verður skrivaður á enskum. Her er talan um økississ.

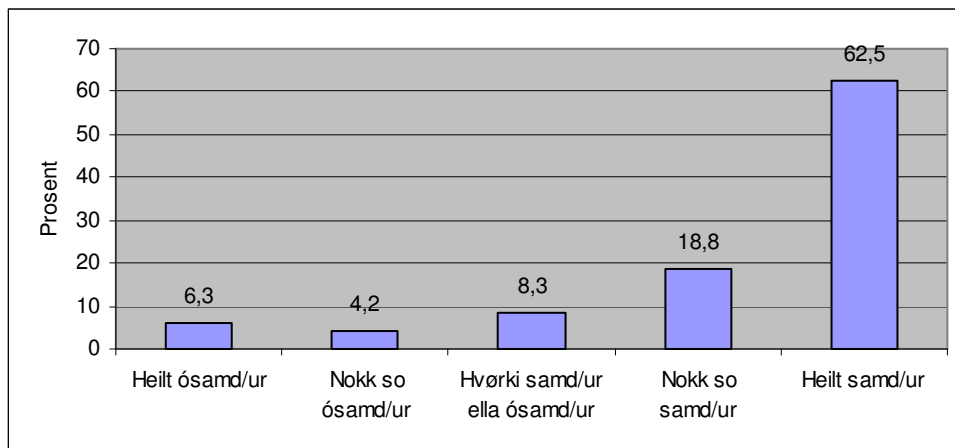
7.3.2. Avkrossingarnar

Inngangurin til spurningin um vísindamálið hevði hesa orðing: “Vísindamálið er nú enskt, og serliga læknávisindaligir og náttúruvísindaligir granskarar skriva greinir til altjóða tíðarrit oftast á enskum. Tað er ein gongd, sum kann enda við, at føroyskt ikki kann brúkast á hesum økjum”. Sjálv

⁹⁶ Ein teirra, Bárður Niclasen, segði, at tað er fyri at fáa skikkaðar andmælingar til verjuna.

spurnarorðingin var henda: “Í hvønn mun ert tú samd/ur í hesum pástandi: tað er ein natúrlig gongd í einum altjóðaligum heimi, at enskt gerst vísindamál”. Avkrossingarstigin var hesin: Heilt ósamd/ur / ___ / ___ / ___ / ___ / heilt samd/ur. Á stabbamyndini síggja vit, hvat tey spurdu halda um henda spurningin.

Stabbamynd 19. Tað er ein natúrlig gongd, at enskt gerst vísindamál

Vit síggja, at yvir 80 % halda tað vera eina natúrliga gongd, at enskt verður vísindamál; 30 av teimum 48 fólkunum eru heilt samd, t.e. 62,5 %. Miðalskoran í spurninginum um enskt sum vísindamál er heilt uppi á 4,27, sum sostatt liggur oman fyri “nokk so samd/ur”. Hetta vísir sama mynstur sum í spurninginum um enskt í millumtjóðapolitikki: fólk siga seg yvirhøvur vera positiv móttvegis enskum.

7.3.3. Viðmerkingar til spurningin

Eg gjørdist ikki sørt ovfarin av, at so nógv søgdu tað vera eina natúrliga gongd, at enskt gerst vísindamál. Tað var rættiliga ymiskt, hvussu heimildarfólkini skiltu spurningin. Summi skiltu hann sum eitt val millum enskt og onnur heimsmál, og onnur skiltu hann sum eitt val millum enskt og føroyskt. Summi svaraðu sostatt við støði í altjóða samfelagnum, meðan onnur svaraðu við støði í tí føroyska samfelagnum. Hetta er ein staðfesting av, hvørja støðu heimildarfólkini halda enskt hevur í dag og hvørja støðu tey halda enskt skal hava í framtíðini. Ein stiliserað grundgeving kann orðast nakað soleiðis: Vísindi røkka um landamørk, tí er neyðugt at skriva á enskum.

At vera samdur í at tað er ein natúrlig gongd við enskum sum vísindamáli merkir ikki tað sama sum, at tann spurdi neyðturviliga heldur tað vera heppið. Hetta upplivdu nógv sum eina tvístøðu: Øðrumegin er tað er ein natúrlig gongd, at enskt verður vísindamál, men hinvegin halda tey tað vera óheppið. Carl sigur: “Mann kann siga, tað er eitt sindur óheppið, men altso tað er ein

natúrlig gongd, at tað blívur soleiðsnað # tað er tað nokk”. Björg sigur: “Tað er ein natúrlig gongd, men tað er skeivt”, og Alda sigur: “Ja, tað er kanska natúrligt, men tað er bara keðiligt”. Kanska kunnu vit tulka tann fyrra partin sum eitt vitanarligt svar. Í hesum føri má “natúrligt” sipa til okkurt logiskt samband millum orsökina og avleiðingina. Her er ein munur millum tað vitanarliga og tað kensluliga. Hesi fólkini lata sær støðuna lynda og hava ongar ætlanir um at broyta hana. Ein, sum ikki hevði viljað góðtikið støðuna hjá enskum og sum hevði farið í hernað ímóti henni, hevði kanska svarað soleiðis: ‘Kapitalisman trýstir enskt oman yvir okkum. Hetta er eingin neyðug gongd, vit skulu bara nokta at vera lýðin móti øllum krøvunum um at brúka enskt’.

Fyri at fáa eitt felags útgangsstøði hjá øllum tók eg *Fróðskaparrit* sum dømi. Eg vísti á, at ein stórir partur av greininum í hesum riti er á enskum, hóast tær eru skrivaðar av føroyskum granskarum. Við at gera tað ítøkilig á henda hátt royndi eg at fáa øll heimildarfólkini at hugsa um tað sama tíðarritið og nýta tað sum grundarlag undir støðutakanini.⁹⁷

7.3.4. Grundgevingar

7.3.4.1. Pragmatiskar grundgevingar

Sum vit síggja, siga tey flestu, at tað er ein natúrlig gongd, at enskt verður vísindamál. Sum heild grundgeva fólk pragmatiskt og siga í høvuðsheitum, at tað eru tvær orsakir til at nýta enskt sum vísindamál: Onnur er at røkka víða við sínum úrslitum og hin er altjóðagerðin. Tey siga, at tað er neyðugt at nýta enskt til tess at fáa samband við aðrar granskarar og lesarar úti í heimi. Av tí at tað eru fáir granskarar á hvørjum fakøki í Føroyum, eru áneyðirnar so mikið størri at arbeiða saman við granskarum uttanlands, og tað ber við sær, at neyðugt er at nýta enskt. Bjarni sigur beinleiðis, at treytin fyri at kalla nakað fyri vísindi er júst tað, at úrslitið er altjóða viðurkent: “Vísind er væl ikki vísind, fyrr enn tað er altjóða viðurkent pá onkran máta”. Christian er heilt samdur og grundgevir við, at altjóðagerðin krevur, at fólk á fleirtjóðafyrirøkum mugu hava *eitt* mál:

Forskning tað er ikki serliga landabaserað longur, altso. Mann hevur stórar multinationalar fyrirøkur, og teir fáa vísindamenn frá øllum londum simpilt henn (...) og mann má velja ein leist, so øll skilja, hvat fyrigongur í hesi kempufyrirøkuni. Um tað er enskt, tað hevur nokk minni at siga, men at mann innan fyri eina vísindagrein brúkar eitt mál, sum øll innan fyri somu vísindagrein skilja, tað er í hvussu er # rættiliga logiskt. Tað er sum vissi tað er í matematikk, at øll høvdu brúkt síni egnu formilorð, formiluppsetingar, so var tað eingin, sum kundi lesa formlarnar hjá hvørjum øðrum.

⁹⁷ Summi søgdu seg kenna tíðarritið, men eingin segði seg lesa tað regluliga.

Tá eg spyrji Christian, um tað eru nakrir vansar við at nýta enskt á henda hátt, sigur hann nei og vísir til, at hóast skúlabøkurnar í hansara skúlatíð t.d. í lívfrøði og evnafrøði allar vóru á donskum, so var undirvísingin á føroyskum:

Eg havi faktisk ongantíð verið út fyri, at nakað av tí [undirvísingartilfari í evna- og lívfrøði t.d.] hevur verið á føroyskum í mínari skúlatíð, men tann dialogurin, [sum] var í klassalokalinum millum lærara og næmingar og millum næmingarnar ímillum, tað var alt á føroyskum, so at so leingi sum mann ikki # setur sum regul, at mann skal altso...at diskusjónin skal vera á tí málinum eisini – men tað eru bara tey faktum mann skal fyrivalda seg til – so # so haldi eg ikki, tað er so øgiligt altso... so stórt inngreb.

Bjørn er samdur og grundgevvur við, at tað er neyðugt við enskum, av tí at tað eru so fáir serfrøðingar á teimum einstøku økjunum í Føroyum og tí at altjóðagerðin krevur tað. Hann sigur:

Tað er kanska bara ein persónur í Føroyum, sum er áhugaður í akkurát hattar har evni, so kanst tú ikki gera eitt føroyskt mál bara til hann, tað ber heilt einkult ikki til. Og hann samstarvar kanska við hollendarar og danir og amerikanarar og so víðari, og tilsamans eru teir kanska hundrað fólk í verðini, sum arbeiða [innan fyri] akkurát hatta økið, ha, tá mugu teir hava eitt felags mál, sum teir kunnu útrykkja seg pá, útrykkja seg presist á.

Carl heldur, at tað er ein natúrlig gongd, at enskt verður vísindamál og hevur eina pragmatiska støðu til henda spurningin:

Samskiptið er millum londini og millum tey ymsu <xxx> hospitalir og universitetir og soverðin støð, ha, og fyri at mann skal kunna skilja hvønn annan og vita, at tað er tað sama, sum mann tosar um, at tað er einki at taka feil av, út frá tí haldi eg, mann kann siga, at tað blívur ein natúrlig gongd í tí, ha.

Men Carl hevur tó eitt fyrivarni, tí hann sær ein vanda í tí enska: “Viss mann lækkar verjugarðin – viss mann kann siga tað pá tann mátan – á tí økinum, so er tað skjótt, at harfrá kemur tað inn alla aðrastaðni eisini, viss mann ikki heldur sama standard á øllum teimum ymisku økjunum”. Hann krossar av fyri “nokk so ósamdur”.

Tey flestu eru samd um, at so leingi tað er altjóðagransking, er tað í lagi, at enskt verður nýtt. Men tá ið so granskingarúrslitini skulu út til almenningin í Føroyum, skulu tey vera á føroyskum. Tað tykist hava stóran týdning í grundgevingunum fyri at nýta enskt, at vísindamálið livir sítt egna lív avbyrgt frá tí vanliga gerandismálinum í Føroyum.

Fyrimunirnir við enskum sum vísindamáli eru m.a., “at øll eru á einum máli um, hvat tað er, sum tað snýr seg um” (Clara) og at tað slepst undan misskiljingum. Tað eru fá, sum halda, at enskt vísindamál fær nakrar negativar avleiðingar fyri føroyskt. Bera sigur tað ógvuliga týðiliga, at tað er neyðugt at nýta enskt sum vísindamál, men, sigur hon, “tað betýðir ikki tað, at mann bara skal

brúka tað [enskt], men mann er noyddur at duga tað”. Anna sigur soleiðis: “Tað er nokk av praktiskum ávum, at tað verður gjørt soleiðis”.

Føroyingar eru ikki serliga “føroyskir” í spurninginum um enskt sum vísindamál í Føroyum. Grundin er, at heimildarfólkini duga at síggja, at enskt hevur ein fyrimun fram um føroyskt á hesum øki. Tey síggja málið meira sum amboð enn sum eitt mentanarligt fyribrigdi. Tað ímyndanarliga og samleikaskapandi virðið í málinum kemur í aðru røð her. Vit sóu tað sama mynstrið í spurninginum um enskt í millumtjóðapolitikki.

7.3.4.2. Realistiskar grundgevingar

Tað eru tó nøkur, ið víkja frá hesum mynstrinum, sum víst er omanfyri. Nøkur siga, at tey eru samd í, at tað er ein óheppin gongd, at enskt verður vísindamál. Tey eru bangin fyri, at tann alsamt vaksandi nýtslan av enskum kann hava við sær, at summir samfelagsbólkar, serliga eldri fólk, ikki hava tann neyðuga førleikan at skilja ein stóran part av tí, sum sagt og skrivað verður. Hetta svarar til tað, sum Heidemann Andersen (2004: 165) kallar *det realistiske repertoire*.⁹⁸ Tað eru serliga kvinnur, ið nýta hetta grundgevingarslag; harumframt siga tær seg ikki vera so stinnar í enskum. Hetta vísir, at tann samfelagsliga bakgrundin kann hava týðning fyri hugburð. Tær, ið grundgeva á henda hátt, eru t.d. Aldis, Andrea, Cecilia, Christa, Carina og Drós. Aldis sigur: “Tí at øll hava ikki førleika til at lesa tað tá [tá tað er skrivað á enskum]”. Dagfinnur er tann av øllum, ið mest beinleiðis nýtir hesa grundgeving. Hann sigur: “Tað verður ringari og ringari hjá teimum, sum ikki tosa enskt at forhalda seg til sítt egna, ha. Tað er sum oftast vandin í hesum her, ha”, og hann heldur fram við hesum orðum: “Tey, sum ikki duga enskt, tey verða kroyst meir og meir til síðis”. Birna sigur, at vansin við enskum vísindamáli er, “at tey, sum ikki duga eingilskt koma jú ikki, sleppa jú ikki upp á hendan her vognin, ha (...) vansin eru jú tey eldru, sum ikki duga tað [enskt]”.

7.3.4.3. Tjóðskaparligar grundgevingar

Nøkur fá halda tað vera óheppið við enskum vísindamáli av tjóðskaparligum orsökum. Tey siga, at vit eiga at verja føroyskt fyri útlenskari ávirkan, eisini tá tað snýr seg um vísindamálið. Tey síggja ein vanda í, at enskt vísindamál hevur ta avleiðing, at arbeiðið at menna føroyskt sum yrkismál heldur uppat. Hesi fólkini siga, at føroyskt hevur virði í sjálvum sær, tí tað er partur av tí føroyska

⁹⁸ Margrethe Heidemann Andersen sigur um hetta: “Det mest brugte af de “negative” repertoireer i min undersøgelse er det realistiske repertoire hvor informanterne udtrykker bekymring for om vi med den omsiggribende brug af engelsk risikerer at udelukke visse aldersgrupper, især ældre mennesker og udlændinge, fra at kunne forstå en stor mængde information”.

samleikanum, og tí eiga vit at nýta føroyskt. Tey grundgeva við støði í tí ímyndanarligu funktiónini, sum føroyskt hevur. Beata sigur: “Reint málsligt so blívur tað kanska fátækari við at øll skulu formulera seg á enskum (...). [tey føroysku] orðini verða ikki gjørd, tí tað er ikki neyðugt, tí tað er á enskum, og tað er ein vansi”. Carl grundgevur soleiðis: “Viss mann lækkar verjugarðin – viss mann kann siga tað pá tann mátan – á tí økinum, so er tað skjótt, at harfrá kemur tað inn alla aðrastaðni eisini, viss mann ikki heldur sama standard á øllum teimum ymisku økjunum”. Anton leggur dent á, at av tí at føroyskt er eitt so fáment mál, er tað “lætt at ávirka, viss vit ikki verja um okkara mál”. Tann einasti, ið beinleiðis nevnir økissmiss sum eitt óheppið úrslit av enskum vísindamáli, er Andri. Hann er rættiliga ivasamur um føroyskt yrkismál yvirhøvur, men vansin við fremmandum yrkismáli er økissmissur, sigur hann:

H: eg vænti næstan, tað er líka ringt at skilja sovaritt á føroyskum, viss tað verður ordiliga skrivað á føroyskum, so eru tað øgiliga nógv teknisk orð, sum mann ikki skilur allíkavæl, har kanska tey ensku eru eitt sindur meira...eitt sindur nemmari at skilja, tí tey eru altjóða # mál

S: tað vil siga, tú heldur ikki, tað er tað stóra problemið at skriva á enskum?

H: nei # pá ein máta er tað allíkavæl, eisini viss mann hugsar um, at mann skal verja sítt mál

S: well, tá tú sigur at verja sítt mál, øh hvat meinar tú við tað?

H: eg haldi frammyvir altso, at føroyingar altíð skulu duga sítt mál, tað skal ikki vera soleiðis at tað minkar og minkar

Andri sigur tað vera í lagi at nýta enskt í vísindaligum og yrkismálsligum høpi, tí tað lættir um samskiptið. Á tann hátt er hann pragmatikari og ikki svorin málreinsingarmaður. Henda støða hansara kemur eisini fram aðrastaðni í samrøðuni. Men at hann kortini er medvitandi um, at henda støðan hjá enskum kann enda við økissmissi, sæst síðst í brotinum omanfyri. Tað, sum hann sigur um vandan við økissmissi, havi eg tó hug at tulka sum kurteis: hann gevur mær eitt svar, sum hann heldur mær dámar at hoyra fyri á tann hátt at enda henda partin, sum hann kanska ikki heldur er serliga áhugaverdur. Hann var ikki alla tíðina so ógvuliga hugfangaður av evninum.

Í mun til tey omanfyrinevndu nýtir Barbara fyrst ta tjóðskaparligu grundgevingina, sum hon kallar ta idealistisku. Barbara sigur: “Viss mann skal vera idealistiskur, so segði mann at alt skuldi vera á føroyskum, ha”. Men av tí at vísindaøkið snýr seg um eitt avmarkað nýtluøki við fakligum innihaldi, “so er tað ikki so neyðugt við føroyskum orðum” (Barbara).

7.3.5. Niðurstøða

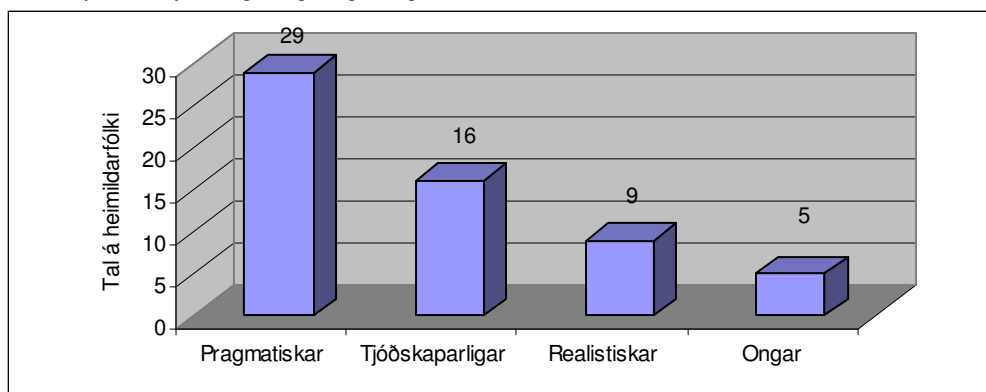
Tey flestu eru samd um, at tað er í lagi at nýta enskt sum vísindamál. Fólk halda, at tað er ein natúrlig gongd, at enskt gerst vísindamál; tað er heilt einfalt neyðugt at nýta enskt. Skulu føroyingar

vera við í altjóða gransking, er neyðugt at skriva á enskum. Tey flestu, sum eru positiv til enskt vísindamál, grundgeva pragmatiskt. Summi nevna tó nakrar vansar, sum henda støðan hjá enskum kann hava á føroyskt. At fólk siga tað vera eina natúrliga gongd merkir ikki tað sama sum, at tey taka undir við uppáhaldinum. Bjørg sigur: “Tað er ein natúrlig gongd, men tað er skeivt”. Tað fyrra kann tulkast sum eitt realistiskt svar, tað seinna sum eitt idealistiskt.

Hetta vísir tvístøðuna, sum nógv koma í. Tí í spurninginum um enskt sum vísindamál varð hugsað um heimin sum heild (sbr. orðingina “í einum altjóðaligum heimi”). Í innganginum varð sagt, at henda gongdin við enskum sum vísindamáli kundi endað við, at “føroyskt ikki kann brúkast á hesum økjum”. Her varð hugsað um enskt ella føroyskt. Tað hevur sjálvandi týðning fyri tulkningina, um svørini byggja á eitt val millum enskt samanborið við føroyskt ella enskt samanborið við eitt annað fremmandamál. Svárið hjá Búa byggir á enskt samanborið við onnur fremmandamál: “Eg eri fortalari fyri, at at mann hevur eitt # eitt hævðismál uttan at skula forkasta hini”. Christa sigur seg vera samda í, at tað er neyðugt at nýta enskt í vísindaligum høpi: “Viss teir [granskararnir] skulu fáa viðurkenning fyri arbeiðið, sum teir gera, so noyðast teir at [skriva] á eingilskum til útheimin”. Men hon skundar sær at leggja afturat: “Men eg haldi gott mann kann brúka orku uppá eisini at # kunna fólkíð her [í Føroyum] á føroyskum, ha”. Tvítøðan, sum fólk koma í í spurninginum um vísindamálið, er øðrumegin altjóða atlit og hinumegin tann føroyska málstøðan.

Samanumtikið siga heimildarfólkini, at er talan um eitt vísindaligt tíðarrit, “sum skal út um alla verðina – tað sama tíðarritið – so haldi eg, so fer tað á enskum (...) ein føroyingur, sum skal skriva eitt ella annað, sum skal brúkast í Føroyum, so er tað eingin grund til at skriva tað á enskum” (Drós). Ein samanteljing av grundgevingarsløgnum vísir hetta býtið:

Stabbamynd 20. Býtið av grundgevingarsløgum

7.4. Popp- og rokktekstir

7.4.1. Inngangur⁹⁹

Poppur og rokkur eru ikki eintýdd hugtøk og umskarast lutvíst. Her nýti eg orðini popp og rokk um lættan rútmiskan tónleik til undirhalds.¹⁰⁰

Í 1950'unum fóru føroyingar av álvara undir at skriva føroyskar poppsangir, og í 1957 varð tann fyrsta føroyska plátan útgivin. Tekstirnir vóru allir føroyskir t.á. Millum teir kendastu bólkarnar vóru orkestrið hjá “Simma” og “Tey av Kamarinum” (millum teir kendastu sangirnar frá teirri tíðini munnu vera “Rasmus” og “Eitt sunnukvøld í plantasjuni”). Tað var ikki umtalað at nýta annað mál enn føroyskt, tí tað var natúrligt at syngja á føroyskum. Í 1960'unum byrjaðu einstakir føroyskir poppbólkar at syngja á enskum, men mest varð tó sungið á føroyskum. Ein av teimum kendu føroysku poppbólkunum frá 1960'unum var *The Faroe Boys*, sum var stovnað í 1961. Í 1964 góvu teir eina plátu út við føroyskum tekstum og í 1965 eina við enskum tekstum. Á útgávuni frá 1967 eru bæði føroyskir og enskir tekstir. Bólkurin var væl dámdur í Íslandi, har teir fingu navnið “færeysku beatlarnir”.

Nú hevði Beatlemania, píkatráðstónleikurin, sett sín dám á tað føroyska tónleikalívið. Upp gjøgnum 1970'ini varð nógv sungið á føroyskum. Ein av teimum best umtóktu poppbólkunum í 1980'unum og -90'unum, *Frændur*, syngur bara á føroyskum. Teir vildu skapa sær eitt “føroyskt andlit.”¹⁰¹

Hvussu er støðan í dag innan popp- og rokktónleik? Til tess at fáa eina hóming av tí, havi eg valt at kanna býtið millum enskar og føroyskar sangtekstir í Prix Føroyar-kappingini 2005, sum er tað størsta tónleikaliga tiltakið innan popp- og rokktónleik í Føroyum. Her kappaðust 24 føroyskir bólkar. Kappingin var í fyra umførum, hvørt við seks bólkum. Finalan var í Norðurlandahúsinum 23. apríl undir heitinum *Atlantic Music Event 05*, har trýggir bólkar høvdu vunnið sær sæti. Umframt hesar vóru aðrir bólkar bodnir við. Sangirnir í kappingini vórðu allir nýskrivaðir.

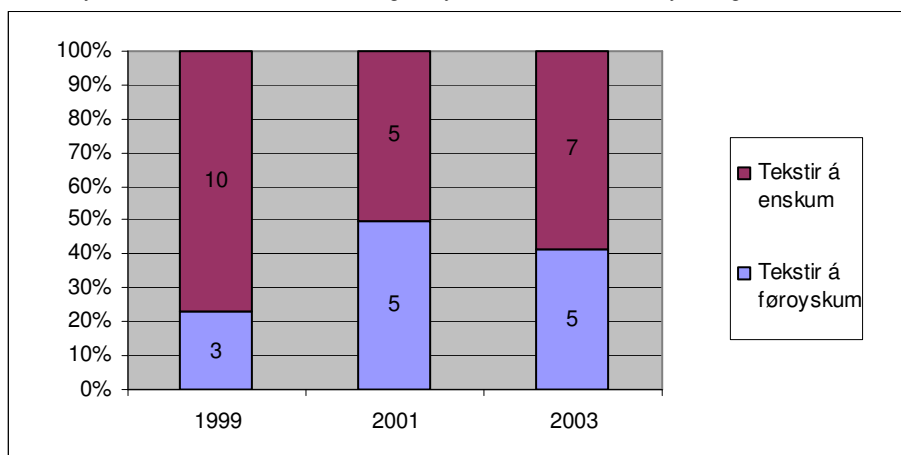
Á teirri fyrstu Prix Føroyar-fløguni frá 1999 eru einans trýggir sangir á føroyskum og tíggju á enskum. Á prix-fløguni frá 2001 eru fimm føroyskir og fimm enskir tekstir, og í 2003 eru teir ensku tekstirnir aftur í meiriluta: fimm føroyskir og sjeý enskir tekstir. Stabbamyndin vísir lutfallið:

⁹⁹ Les meira í Hansen & fl. (2001). Sí eisini Huhtamäki (2005) serliga í kapitlinum “Färöisk populärmusik” (s. 32-37).

¹⁰⁰ Sí Huhtamäki (2005: 42 og frameftir).

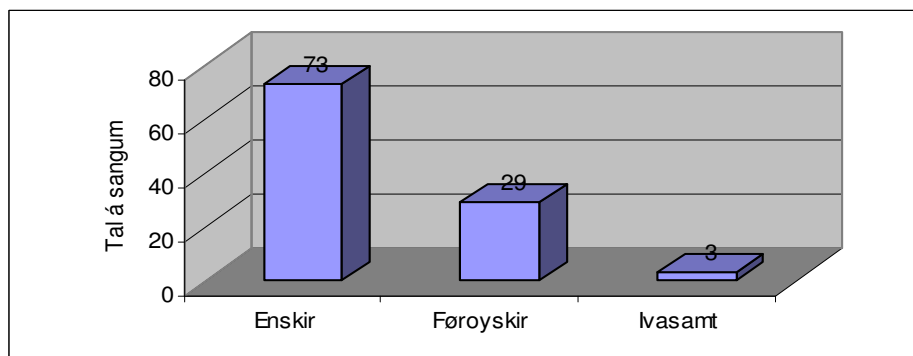
¹⁰¹ Persónlig samrøða við Steintór Rasmussen lim í Frændum.

Stabbamynd 21. Lutfallið millum enskar og føroyskar tekstir á Prix Føroyar-fløgum 1999, 2001 og 2003.

Í Prix-kappingini 2005 vórðu 105 sangir framfördir. Samanteljningin her fevnir um tey innleiðandi umførini og sjálvt *Atlantic Music Event*-tiltakið. Úrslitið vísir, at enskt er so ruddiliga við yvirlutan: 73 enskir sangir, móti 29 føroyskum.¹⁰² Tað svarar til, at umleið 70 % av sangunum vóru á enskum og umleið 27 % á føroyskum.¹⁰³ Tey seinastu trí prosentini var eg ikki førur fyri at flokka.

Stabbamynd 22. Býtið millum enskar og føroyskar sangir á Prix Føroyar-kappingini 2005

Tað eigur at verða nevnt her, at av teimum trimum bólkunum, sum komu í finaluna, sungu tveir á føroyskum, *Eyðun Nolsøe & Showmenn* og *Terji Rasmussen Band*. Tann triði bólkurin í finaluni, *Go Go Blues*, sum annars vann kappingina, sang á enskum. Samanborið við hinar bólkarar eru Eyðun Nolsøe og Terji Rasmussen eldri og hava tónleikaligar røtur afturi í 1980'unum – hava m.a. spælt í Frændum – og umboða sostatt eina eldri siðvenju við føroyskum tekstum.

Eg havi eisini kannað, um tær mest seldu føroysku fløgurnar í dag hava føroyskan ella enskan tekst. Á einum topp 10-lista í einum fløguhandli í Havn í apríl 2005 eru tríggjar føroyskar

¹⁰² Eg havi gingið út frá, at eitt enskt heiti sipar til ein enskan sang og eitt føroyskt heiti sipar til ein føroyskan sang. Í trimum førum helt eg meg ikki til at gera av, um heitið sipaði til ein enskan ella ein føroyskan sang.

¹⁰³ Fróði Vestergaard, samskipari av Prix Føroyar-kappingini, skal hava tókk fyri yvirlitið, sum hann læt mær yvir bólkar og sangir.

fløgur: *Wake up* við Guðrun Sólju Jacobsen, *Go Go Blues* og *Viva La republica* við bólkinum 200. Av 11 sangum, sum Guðrun Sólja syngur á hesi fløguni, eru 10 á enskum og ein á føroyskum. Allir 8 sangirnir á fløguni hjá Go Go Blues eru á enskum. Hinvegin eru 15 sangir á føroyskum og ein á danskum hjá bólkinum 200.¹⁰⁴ Til samans eru á hesum trimum fløgum 19 sangir á enskum og 16 á føroyskum.

Bólkurin 200 spælir tjóðskaparligan loysingarpunk (Huhtamäki 2005: 39). Teir syngja á føroyskum og málbólkur teirra eru føroyingar. Teir hava ein politiskan boðskap, sum teir vilja út við. Teksturinn hevur tí nógv at siga hjá teimum. Í eini svenskarri kanning verður sagt, at valið av máli hevur samband við, hvønn tónleikarin vendir sær til (Lilliestam 1998:160-64; her lisið í Huhtamäki (2005: 38). Tónleikarar, ið venda sær til altjóðalurtarar, velja vanligi enskt, meðan teir, ið syngja fyri heimligum lurtarum, skriva sínar sangir á móðurmálinum. Hetta er bara lutvíst rætt fyri føroyskar tónleikarar, tí m.a. hevur bólkurin *Týr* gjørt seg kendan uttanlands við at spæla etniskan rokk, t.e. føroysk kvæðir í rokkbúna.

Vit síggja sostatt, at enskt gevur føroyskum ein skarpan gang, tá tað snýr seg um sangtekstir innan popp- og rokkøkið. Her havi eg roynt at víst á, hvussu gongdin hevur verið frá fimmtíárunum upp til í dag og hvussu støðan innan popp- og rokkøkið er beint nú. Frá at vera eitt føroyskt øki burturav, er popp- og rokkøkið í dag nógv ávirkað av enskum. Ymiskt er, hvat mentanarvirði fólk leggja í popptónleik á føroyskum.¹⁰⁵

7.4.2. Avkrossingarnar

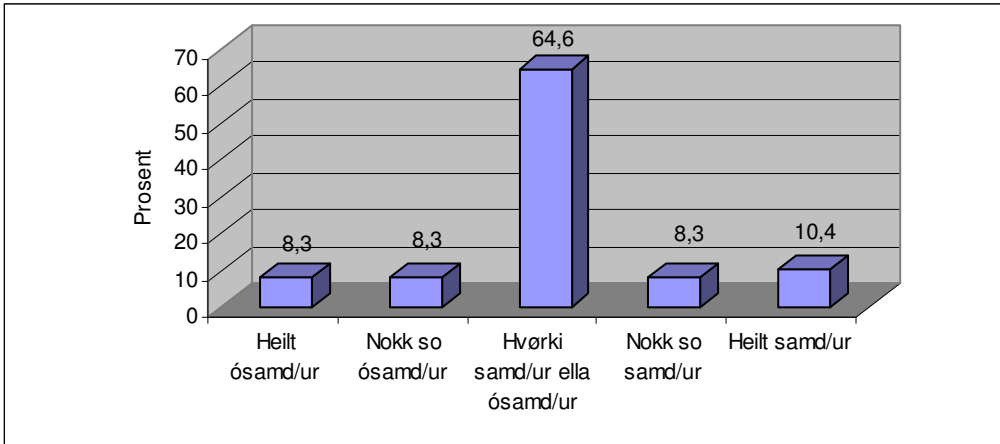
Í hesum spurninginum verður kannað, hvat tey spurdu halda um, at føroyskir popp- og rokkbólkar syngja á enskum. Inngangurin var hesin: *“Tú hevur ivaleyst lagt til merkis, at nakrir popp-/rokkbólkar syngja á føroyskum, meðan aðrir syngja á enskum”*, og spurningurin ljóðaði: *“Í hvønn mun ert tú samdur í hesum pástandi: tað er best at brúka føroyskt í sangtekstum”*.

Avkrossingarstigin var: Heilt ósamd/ur /___/___/___/___/___/ heilt samd/ur. Her niðanfyri síggja vit svøriini:

¹⁰⁴ Upplýsingar úr fløguhandlinum, 3'aranum í SMS í Havn tann 21. apríl 2005.

¹⁰⁵ Ó.J. Rólantsson (2001) fýlist á ta vantandi virðingina, sum víst verður tí lætta popptónleikinum í Føroyum. Simme og Tey av Kamarinum lærdu føroyingar at syngja lættan kensluligan popptónleik á føroyskum, sigur hann. Tikið verður m.a. soleiðis til: “Partin av mentanini, sum í nýggjari tíð gav okkum sangin á føroyskum, partin av sangskrivingini, ið lýsti kenslur á føroyskum máli – tann partin vanvirða vit. Tey, sum góvu vanligi gerandisføroyinginum tónleikin á føroyskum, tann parturin verður fullkomiliga vanvirður ella tagdur burtur av etableraðu garduni av almennum føroyskum andspávum”. Niðurstøðan er hendan: “Vit eiga ikki at skammast við okkara kærastu fólkaogn, vit eiga at elska og hámeta hesi fólk, sum lærdu okkum at tora at lýsa kenslur á føroyskum, og sum góvu okkum tað, vit føroyingar altíð hava við okkum í førningi, og sum vit altíð samfrøast um, uttan mun til um vit hittast á Nordkapp, á Vesturbrúgv ella í New York”.

Stabbamynd 23. Best er at nýta føroyskt í popp- og rokktekstum

Fólk hava sum heild onga avgjörda støðu – hvørki fyri ella ímóti – í spurninginum um føroyskt ella enskt í hesum slagi av sangtekstum. Tey flestu (31 fólk) siga, at tað ger hvørki til ella frá. Hini býta seg í tveir eins stórar partar: 8 eru ósamd og 9 eru samd. Miðalskoran er – ikki óvæntað – beint oman fyri miðal: 3,04. Um vit samanbera hesa talvuna við enskt sum vísindamál og enskt í millumtjóðapolitikki, er munurin tann, at í spurninginum um vísindamál og millumtjóðapolitikki vóru tey flestu positiv fyri at nýta enskt; yvir 80 % hildu tað vera eina natúrliga gongd, at enskt verður vísindamál og 85,4 % vóru ósamd í at tað var óheppið við enskum í millumtjóðapolitikki.

Vit síggja altso, at øðrumegin liggja vísindamálið og millumtjóðapolitikkur við positivum hugburði til enskt, og hinumegin liggja popptekstirnir, har fólk hvørki eru fyri ella ímóti enskum tekstum. Fólk eru yvirhøvdur positiv mótvegis enskum á hesum økjum og hugsa ikki um økissmiss.

7.4.3. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum

Eg fekk skjótt ta fatan, at heimildarfólkini ikki góvu tí stórvegis ans, hvørt tónleikabólkar sungu á enskum ella føroyskum. Summi søgdu beinleiðis, at tey ikki hugsaðu um, hvat mál varð nýtt í sangtekstunum. Tá ið eg spurdi heimildarfólkini um, hvat tey hildu um, at teir flestu tekstirnir í Prix Føroyar-kappingini vóru á enskum, var svarið ofta, at tað høvdu tey ikki hugsað um. Anton, sum annars er málreinsingarmaður burturav við íslenskari purismu sum fyrimynd, sigur seg ikki hava varnast, at mest varð sungið á enskum í Prix Føroyar-kappingini:

S: har [í Prix Føroyar-kappingini] var vist ikki ein einasti tekstur á føroyskum

H: nei, # tað er spell, haldi eg

S: ja, # men tað er ikki nakað, sum sum tú hevur lagt til merkis?

H: nei, heilt erligt havi eg ikki tað. Nei, tað havi eg ikki. Tað havi eg ikki hugsað um, ikki fyrr enn tú kemur við spurninginum nú

Eg hugsi ikki, at Anton fatar mín spurning sum leiðandi. Hann leggur dýran við, at hann ikki hevur hugsað um hetta áður. Hann tekur tað uppافتur tríggar ferðir, at hann ikki hevur hugsað um spurningin áður – harav einaferð við tí áherðandi pragmatiska bitlinum “heilt erligt”. Hansara svar, at “tað er spell”, kann helst tulkast sum ein roynd hjá honum at vera í samsvari við sjálfvan seg, tí hann sigur seg vera víðgongdan málreinsingarmann. Og í hesum høpinum kann tað ikki annað enn vera rætt at siga “spell”.

Tað tykist sum popp- og rokktekstir hava minni týdning í huganum á fólki enn vísindamálið. Carl sigur seg vera nokk so ósamdan í at best er við føroyskum sangtekstum:

Eg dugi væl at síggja vandan í tí [enskum poppmáli] <xxx>. Pá ta aðru síðuna so haldi eg ikki, at popp- og rokkindustriin í Føroyum – altso eg veit ikki hvussu stór hon er – men at hon hevur somu skyldu til at [taka] ábyrgd á tí økinum sum t.d. vísindamálið (...) Eg haldi ikki, mann kann krevja tað, at teir [popp- og rokkbólkar] taka somu ábyrgd sum t.d. eitt sovorðið vísindaligt tíðarrit t.d.

Fólk síggja minni vanda í enskum tekstum, sum øll hoyra og syngja, enn í vísindaligum greinum (Fróðskaparritum), sum næstan eingin lesur. Tey meta økini hava ólíka støðu.

7.4.4. Grundgevingar

7.4.4.1. Pragmatiskar grundgevingar

Eg havi valt at býta grundgevingarnar sundur í tveir bólkar: Pragmatiskar og tjóðskaparligar. Ein stórir meiriluti av teimum spurdu heldur, at valið millum føroyskt og enskt eigur at vera treytað av teimum ytru umstøðunum (hvar og hvørjum sungið verður fyri) og hvat tann einstaki poppbólkurin ætlar sær. Hóskar enskt betur til høvið, eigur at verða sungið á enskum. Hjá pragmatikarunum er málið eitt amboð til eitt ávíst endamál. Hjá teimum, sum ætla sær eitt altjóða tónleikaligt frambrot, er neyðugt at syngja á enskum, tí útlendingar skilja ikki føroyskt. Hóskar føroyskt betur, so eigur at verða sungið á føroyskum. Hetta eru pragmatikararnir, sum siga, at “bæði eru ókey [bæði enskt og føroyskt]” (Alda). Ein partur av grundgevingunum hjá hesum fólki er, at tónleikur er list, og listafólk hava sítt listarlíga frælsi til at velja sum teimum listir (Carl: “Teir [tónleikararnir] skulu hava sína kunstnerisku fríheit, ha”).

Tað eru 31 fólk, sum grundgeva pragmatiskt á hesum øki. Hesi fólkinum hava eina pragmatiska støðu til popp- og rokktekstirnar sum høvuðsgrundgeving, men nøkur teirra nevna eisini, at tað hevur týding fyri menningina av málinum, at sungið verður á føroyskum.

Nógv siga sum so, at hugsa tey um heimamarknaðin, er best við føroyskum tekstum, hugsa tey um altjóða marknaðin, er best at nýta enskt. Dánjal sigur soleiðis:

Tað er, sum mann vil sjálvur, haldi eg. Asso, viss tú skalt blíva til nakað í verðini, so skalt tú skriva á enskum, tað er heilt sikkurt, viss tú skalt tjena nakrar milliúnir, sum mann sigur (...). Hvussu heldur tú, hann hevði klárað seg, Ormurin langi,¹⁰⁶ viss hann fór inn í MTV ella okkurt sovorðið?

Ari sigur: “Eg haldi, teir skulu brúka tað, sum teir hava hug til. Eg trúgvi bara ikki upp á, at teir sláa ígjøgnum á føroyskum, viss tað er ein ein ein altjóða ella international karriera”. Carolina sigur: “Viss tað er ein bólkur, sum skal fara út um um Føroyar og skal syngja, so er tað best, at tú syngur á enskum, so tey skilja hvat tað er, tú syngur um”. Legg merki til orðingar sum “tað er sum mann sjálvur vil” og “teir skulu brúka tað, sum teir hava hug til”. Bæði Carolina og Ari seta sín kross í miðjuna, hóast tey eru rættiliga ósamd. Her er eingin yvirskipað hugsjón, ið stýrir.

Djóni sigur: “Tað er aftur ann upp á, hvat hesin bólkurin ætlar. Viss hann ætlar at blíva (...) ein kendur poppbólkur, so haldi eg, tað skal vera á eingilskum, tí at hann kemur ikki langt uttanlanda við at syngja á føroyskum”. Andri sær onga meining í, at tað skal vera eitt endamál í sjálvum sær at syngja á føroyskum, tí tað er eins natúrligt, at tað verður sungið á enskum: “Tað skal ikki vera føroyskt bara fyri at vera føroyskt”. Claru er greitt, at tað kann skiljast sum ein mótsøgn, at hon vil verja føroyskt, samstundis sum hon heldur tað vera eina natúrliga gongd, at enskt gerst vísindamál og at poppbólkar eins væl kunnu syngja á enskum: “Nú sigi eg ja til alt, at nógv skal vera enskt (...), also alt internationalt, men allíkvæl so sigi eg, mann skal varðveita tað føroyska, so tað er eitt sindur ... tí hetta føroyska dettur sjálvandi eitt sindur burtur av øllum hesum her enska her”.

Carl sigur, at vit ikki kunnu seta somu krøv um føroyskt til eitt undirhaldsøki sum til eitt meira “seriøst” øki sum t.d. vísindamálið. Hann sigur: “Mann kanska uppfatar vísindina sum meira ábyrgdarfulla. [Hon er á] einum hægri stigi, ha, og mann kann seta størri krøv”, meðan poppur og rokkur er list, har ið føroyingar ikki kunnu seta nøkur málslig krøv. Hóast poppur og rokkur eru nógv sjónligari í tí almenna rúminum enn vísindi, eru fólk positivari mótvegis enskum á tí økinum enn á vísindaøkinum. At Carl kortini nevni tann “enska vandan”, vísir, at tað hoyrir við til diskursin at siga tað: Tað er soleiðis vit tosa um tað føroyska málið í altjóðagerðini: “sproget er struktureret i forskellige mønstre, som vores udsagn følger, når vi agerer inden for forskellige sociale domæner” (Winther Jørgensen og Phillips 1999: 9).

¹⁰⁶ *Ormurin langi* við bólkinum *Týr* er dømi um etniskan rokk.

7.4.4.2. Tjóðskaparligar grundgevingar

Hini, sum vit kunnu kalla idealistar, grundgeva tjóðskaparliga og siga, at best er at nýta føroyskt í sangtekstum, tí tað gagnar best tí føroyska málinum. 11 fólk hava eina tjóðskaparliga grundgeving sum høvuðsgrundgeving, men nøkur teirra grundgeva harumframt eisini pragmatiskt. Hesi fólkini siga fyrst, at tað hevur týðning fyri føroyskt at syngja á føroyskum, men nevna síðani, at tónleikararnir eisini sjálvir eiga at kunna velja, hvørjum máli teir syngja á. Nógv av teimum, sum seta krossin í miðjuna, eru heilt ósamd í uppáhaldinum um at best er at syngja á føroyskum.

Tað eru bert tvey fólk, ið einans grundgeva tjóðskaparliga. Tann reint tjóðskaparliga grundgevingin sigur, at sangtekstir eiga at vera á føroyskum, tí teir eru við til at menna málið. Bera sigur seg vera heilt samda og grundgevur við hesum orðum: “Asso, sangtekstur er jú við til at at at # at menna málið eisini, haldi eg, altso at brúka málið á ein annan hátt”. Hon hugsar um popp og rokk sum eitt týðandi nýtsluøki. Dagun grundgevur bara tjóðskaparliga: “Har er tað aftur fyri at varðveita # tað føroyska málið, mentanina hjá okum. Vit hava eina mentan í Føroyum, tað má blíva tað føroyska málið, og tað haldi eg heilt avgjørt, at vit skulu vera góð við og royna at behalda”. Hon setur krossin við “heilt samd”. Tað er heilt týðiligt, at Dagun hevur lagt seg á hetta grundgevingarslag og brúkar tað aftur og aftur. Hon veit, at hon tránýtir ta mentanarligu grundgevingina (sbr. at hon sigur “har er tað *aftur*...). Bjørg setur føroyskar popp- og rokktekstir í samband við samleika: “At syngja á føroyskum, tað hevur eisini nakað við samleika at gera”. Hon setur krossin í miðjuna.

Hesi fólkini, sum grundgeva tjóðskaparliga, hugsa fyrst og fremst um “heimamarknaðin”. Arni er samdur: “Eg keypi faktisk bara føroyskan tónleik við føroyskum teksti, tað er tí at, tað er tað, sum er serligt við við føroyskum tónleiki, vil eg siga, ha”. Alvi tekur treytaleyst undir við føroyskum tekstum við hesi grundgeving: “Tað er universalt, at viss tú skalt ordiliga raka fólk, also innastu kenslur í fólk, so má tað vera á móðurmálinum (...) móðurmálið er kærari og nærri, inniligari osv.”.

Tað eru nógv dømir um, at sama heimildarfólk bæði hevur eina pragmatiska og eina tjóðskaparliga grundgeving. Beata setur sín kross í miðjuna við hesum orðum: “Viss eg hugsi um tað føroyska málið, so er tað best, tað verður brúkt á føroyskum”, men so leggur hon afturat, at vilja føroyskir tónleikarar royna seg uttanlands, er neyðugt at syngja á enskum, “men eg dugi ikki at fyristilla mær, at viss mann syngur á føroyskum, at mann so røkkur út til Amerika”. Bergur, sum annars er rættiliga negativur mótvegis purismuni, sigur, at “Viss í ein øh føroyskur sangbólkur skal

gera sær nakrar sum helst vónir um at kunna gera nakað uttanlanda, ja men so má tað vera á enskum”, men leggur so afturat, at

Tað er virkuliga virðismikið, at mann æh ger føroyskar sangir. Tað betýðir ótrúliga nógv, og tað vildi aftur har verið synd og skomm og fátæksligt og so víðari, um allir bólkarnir fóru yvir til enskt [og] mann helt upp at at syngja á føroyskum. Tað hevði verið ein katastrofa.

7.4.5. Niðurstøða um økissmiss

Hóast føroyskt verður lítið nýtt á hesum trimum nýtsluøkjunum, halda heimildarfólkini hetta ikki vera nakað stórt vandamál, og økissmiss hugsar tey lítið um. Tað er í stuttum niðurstøðan av spurningunum. Meginparturin (85,4 %) heldur tað vera í lagi, at politikarar eru noyddir til at duga enskt; 80 % siga, at tað er ein natúrlig gongd, at enskt gerst vísindamál, og spurningurin um popp- og rokktækstirnar vísir, at yvir 90 % hava einki ímóti enskum tekstum.¹⁰⁷ Í meiningakanningini (Jacobsen 2006) haldi eg meg eisini síggja eitt ávíst “enskvinsemi”, t.d. í spurninginum um enskt sum arbeiðsmál, har ið 25 % siga seg vera positiv.

Ein kann altíð seta spurnartekin við reliabilitetin í avkrossingunum. Samanbera vit avkrossingarnar við tað, sum sagt verður í samrøðuni, er ikki altíð samsvar. Summi krossa av fyri “óheppið” í upphaldinum um, at politikarar eru noyddir til at duga enskt, men tá ið vit eina løtu seinna tosa um avkrossingarnar, siga tey, at tað er ikki óheppið kortini, at politikararnir eru noyddir til at duga enskt. Tað er einki undarligt í at hava tvær hugsjónir, tá ið ein sær málið frá tveimum sjónarhornum og tá ið ein skal tosa og meta um málið, sum gjørt verður í samrøðuni.

Heimildarfólkið má avgera, hvat er týðningarmest og so geva eina meting. Avkrossingarnar og samrøðan eru háttalagsliga og meginregluliga heilt ólíkar støður at geva svør í, tí at avkrossingin leggur trýst á heimildarfólkið at finna, hvat er týðningarmest, meðan samrøðan letur upp fyri, at tey kunnu arbeiða og spæla sær við spurningunum til tess at finna fleiri perspektiv at síggja málið úr. Hjá summum tykist niðurstøðan vera øðrvísi í samrøðunum enn í avkrossingunum. Hetta eru “fellur”, sum altíð eru til staðar í spurnakanningum og sum ávirka svørini. Tí mugu vit vera varin og ikki bara líta á tær kvantitativu dáturnar (prosent og stabbamyndir). Tær kvalitativu dáturnar hava stóran týðning og kunnu brúkast sum eitt slag av “eftirliti”.

Tey siga, at tað er í lagi, at føroyskir politikarar eru noyddir til at duga enskt, tí føroyingar kunnu ikki krevja, at onnur skulu skilja føroyskt. Soleiðis er støðan, og hana fáa vit einki

¹⁰⁷ Hetta byggir á eina tulkning av grundgevingunum.

gjört við, siga tey. Skal samskiptið eydnast, er neyðugt at hava eitt mál, sum báðir partar skilja. Hinvegin vísir popp- og rokkøkið, at undirtøka fyri enskum ikki er treytað av samskipti.

Hjá onkrum er tó ein farri av einum hugsjónarligum svari, t.d. tá ið sagt verður, at tað sum meginregla er skeivt, at summi mál mugu víkja fyri enskum. Bjørn, sigur, at “egentligani” er tað óheppið, at politikararnir skulu nýta enskt. Tann pragmatiski bitilin “egentligani” undirstrikar meginregluna um, at øll mál eru javnsett.

Hesir trýggir spurningarnir vóru ætlaðir at siga nakað um hugburð til málsliðan økissmiss. Svørini vísa, at tey spurdu eru positiv mótvegis enskum á hesum økjum. Men tey vísa ikki hugburð til økissmiss á øðrum økjum. Um vit t.d. høvdu spurt um enskt sum undirvísingarmál í hægri útbúgving ella enskt sum arbeiðsmál í oljuvinnuni, er ikki vist, at vit høvdu fingið sama býtið, sum vit síggja her.¹⁰⁸

Svarið hjá Bjørg: “Tað er ein natúrlig gongd [at enskt gerst vísindamál], men tað er skeivt”¹⁰⁹ er í tveimum: 1) Tað er ein natúrlig gongd (realistiskt svar) og 2) Tað er ein skeiv gongd (idealistiskt svar). Men tað eru ikki øll, ið svara á henda hátt. Her hevði tað verið gott at havt tveir avkrossingarmøguleikar: 1) Um tað er ein natúrlig gongd og 2) Um fólk halda tað vera eina hepna ella óhepna gongd. Tá høvdu vit fingið upplýsingar um, hvat tey hildu um “ta natúrligu gongdina”.

7.5. Samfelagslig mynstur

Í hesum partinum verður kannað, í hvønn mun samfelagslig mynstur koma til sjóndar í statusspurningunum. Hesin parturin er skipaður eftir samfelagsbrigdlunum, soleiðis at fyrst verður kannað, um lívsstílar vísa nakran mun o.s.fr.

7.5.1. Lívsstílar

Í spurninginum um økissmiss síggja vit eitt fløkt lívsstílmynstur. Í spurninginum um enskt í millumtjóðapolitikki vísir miðalstigskipanin, at tey í erva (A og B) eru samdari enn tey í neðra (C og D) um, at tað er ein óheppin gongd, at politikararnir eru noyddir til at duga enskt. Mynstrið er $A > B > C > D$. Miðalstigskipanin er henda: $A = 28,54$; $B = 27,25$; $C = 22,13$ og $D = 20,08$. Her sæst eitt tvíbýti, har markið gongur vatnrætt: AB øðrumegin og CD hinumegin. Munirnir eru tó ikki signifikantir ($p = 0,178$). Men um vit leggja ávikavist ervafólkini (A+B) í ein bólk og neðrafólkini (C+D) í ein bólk og signifikanskanna hetta tvíbýtið, síggja vit, at munur er millum erva- og

¹⁰⁸ Sbr. annars at umleið 60 % av E1 og 80 % av E2 vóru negativ mótvegis enskum sum arbeiðsmáli á føroyskum fyrirtøkum.

¹⁰⁹ Hon krossar av fyri heilt samd.

neðrafólk í hesum spurningi: Ervafólkini eru signifikant samdari í uppáhaldinum um, at tað er ein óheppin gongd, at politikarar eru noyddir at duga enskt ($p=0,031$ KW). At ervafólkini eru samdari er heldur óvæntað, tí mong av teimum í stóran mun sjálv nýta nógv enskt í teirra dagliga samskipti og áttu at dugað at sæð fyrimunir við tí. Grundin kann vera, at tey í erva umframt at síggja fyrimunirnar eisini duga at síggja avmarkingarnar, sum fylgja við at skula nýta enskt, tí tey hava royndir við tí. Sama mynstur síggja vit í spurninginum um danskar politikarar og enskt ($p=0,022$ KW). Hesir bólkarnir hava tey somu mentanarligu virðini, sum samsvara við tað politiskt rætta.

Tað sama vatnrætta lívsstílsmyndir síggja vit eisini í spurninginum um føroyskar popp- og rokktekstir. Meginparturin í hvørjum lívsstíli trunkast saman í miðjuni, men tey í erva (A og B) eru heldur “føroyskari” enn tey í neðra (C og D); munirnir eru tó ikki signifikantir. Her er mynstrið $A>B>D>C$. Miðalstigskipanin er: $A=29,13$, $B=25,17$; $C=21,13$ og $D=22,58$. Henda køkingin millum lívsstílar og føroyskt í sangtekstum vísir, at eingin A’ari er ósamdur. Eins nógvir B’arar og C’arar eru ósamdir.

Í spurninginum um vísindamál eru munirnir millum lívsstíllarnar signifikantir, men tað er eitt annað mynstur, sum har kemur fram. Í talvuni her niðanfyrir síggja vit, at B’ararnir liggja hægstir og A’ararnir lægstir, meðan tey í neðra (C og D) liggja harímillum. Hóast munirnir eru signifikantir, vísir myndin ikki nakra týðiliga mynd hvørki vatnrætt ella loddrætt.

Talva 63. Tað er ein natúrlig gongd í einum altjóðaligum heimi, at enskt gerst vísindamál, her køkt við lívsstílar

		Lívsstílar				Til samans
		A	B	C	D	
1	Heilt ósamd/ur	2	0	0	1	3
2	Nokk so ósamd/ur	0	0	1	1	2
3	Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	3	0	0	1	4
4	Nokk so samd/ur	3	1	4	1	9
5	Heilt samd/ur	4	11	7	8	30
Til samans (%)		100	100	100	100	100
Til samans (N)		12	12	12	12	48
Miðaltøl		3,6	4,9	4,4	4,2	
Miðalstigskipan		16,88	31,88	24,58	24,67	
p-virði 0,027 KW						

Mynstrið fyrir miðaltølini er: $B>C>D>A$. 11 B’arar eru heilt samdir, meðan tað í hinum lívsstíflunum eisini eru fólk, sum eru ósamd. Miðaltølini vísa, at allir fyra lívsstíllarnir eru meira ella minni samdir í uppáhaldinum, um at tað er natúrligt, at enskt verður vísindamál (allir liggja í miðal oman fyri 3, sum er “hvørki samd/ur ella ósamd/ur”). Tað kann tykjast løgið, at A’ararnir eru mest ósamdir um

enskt sum vísindamál. Tað kann vera, at tað ójavna kynsbýtið ger ein mun. Kvinnurnar eru í fleirtali í B og C,¹¹⁰ og kynsbrigdilin vísir, at kvinnurnar eru í miðal samdari enn menninir.

7.5.2. Kyn

Kyn vísir lítlar munir í spurninginum um økissmiss. Vit síggja ikki nakað eintýtt kynsmynstur her. Í ongum føri eru munirnir millum kynini signifikantir. Menninir eru tó eitt sindur samdari um, at tað er óheppið, at føroyskir politikarar eru noyddir til at duga enskt. Her hevði eg væntað at sæð tað øvuta mynstrið, tí kvinnurnar seta ofta tey føroysku virðini hægri enn menninir, men her eru menninir also heldur “føroyskari” enn kvinnurnar. Sama kynsmynstur síggja vit í spurninginum um danskar politikarar og enskt.

Spurningurin um vísindamálið vísir sama óvæntaða mynstur sum omanfyri, nevnliga, at kvinnurnar taka í størri mun undir við enskum vísindamáli enn menn. Menninir eru also aftur “føroyskari” enn kvinnurnar. Tølini fyri miðalstigskipan eru 25,88 fyri kvinnur og 22,58 fyri menn. Kvinnurnar eru bara eitt lítið sindur positivari til enskt enn menn (ávikavist 82,2 % og 80 %), men kvinnurnar tora betur enn menninir at siga seg vera heilt samdar.

Kynsmunirnir í spurninginum um popp- og rokktækstirnar eru at kalla eingir. Heili 75 % av kvinnunum og helvtin av monnunum krossar av fyri “hvørki samd/ur ella ósamd/ur”. Ein munur er tó, at menninir tora betur enn kvinnurnar at siga seg vera ósamdar í uppáhaldinum um, at best er at brúka føroyskt í sangtekstum. Tað merkir, at kvinnurnar eru heldur “føroyskari” enn menninir.

Í meiningakanningina (Jacobsen 2006) eru kvinnurnar “føroyskari” enn menninir (sbr. sp. um enskt sum arbeiðsmál og enskt sum alheimsmóðurmál), sum vísir, at menninir eru meira enskvinarlígr á hesum økjum enn kvinnurnar. Kvinnur eru eisini puristiskari enn menn (sbr. sp. um purismuna í meiningakanningini). Hetta vísir sostatt eisini eitt fløkt samfelagsmynstur.

7.5.3. Útbúgving

Útbúgvingarbrigdilin vísir ongar signifikantar munir í spurninginum um økissmiss. Fólkið er – uttan mun til útbúgving – yvirhøvur ósamd í, at tað er óheppið, at politikarar eru noyddir til at duga enskt. Tó benda svørini á ein heldur óvæntaðan mun: Tey við hægri útbúgving eru samdari enn tey við miðnáms- og yrkisútbúgving um, at tað er óheppið. Her eru munirnir ábendingarlígra signifikantir ($p=0,073$ KW). At tey við hægri útbúgving skuldu vera samdari í, at tað er óheppið, at politikarar

¹¹⁰ B: 5 menn, 7 kvinnur; C: 3 menn og 9 kvinnur. Í A og D eru ávikavist 6 menn og 6 kvinnur.

eru noyddir til at duga enskt, hevði eg ikki væntað. Hesi hava góðan førleika í enskum og kenna teir fyrimunir, sum tað hevur við sær at duga enskt. Atvoldin kann lutvíst vera, at tey við hægri útbúgving hava fleiri royndir við at nýta enskt í sínum arbeiði og eru tí betur før fyri at meta um bæði fyrimunir og vansar við enskum sum lingua franca. Her eiga vit eisini at hava í huga, at útbúgving er miðvís hugburðsávirkan av teimum almennu virðunum í samfelagnum. Tey við hægri útbúgving hava eina miðalskoru upp á 1,7 og tey við miðnáms- og yrkisútbúgving hava eina miðalskoru upp á 1,4. Spurningurin um teir dansku politikararnar vísir sama mynstur.

Báðir útbúgvingarbólkarnir eru rættiliga positivir mótvegis enskum sum vísindamáli, og útbúgvingarbrigdilin hevur sostatt ongan týdning her. Miðaltølini liggja oman fyri 4 í miðal, sum merkir, at fólkin í miðal liggja millum “nokk so samd” og “heilt samd”.

Tey, sum hava hægri útbúgving, taka í størri mun undir við føroyskum popp- og rokktekstum enn tey við miðnáms- og yrkisútbúgving. Her síggja vit enn eitt dømi um, at tey væl útbúnu eru ‘føroyskari’ enn hin bólkurin. Í miðal liggja tey við hægri útbúgving beint oman fyri miðjuna (3,2, í miðal) og tey við miðnáms- og yrkisútbúgving beint niðan fyri miðjuna (2,9 í miðal).

Tey við hægri útbúgving eru positivari til føroyskar tekstir enn tey við miðnáms- og yrkisútbúgving. Her vísir meiningakanningin (Jacobsen 2006) tað øvuta: Tess longri útbúgvingin er, tess positivari hugburð til enskt. Í meiningakanningini verður tað tulkað soleiðis, at størri kunnleiki til enskt (sum fylgja av longri útbúgving) helst gevur størri undirtøku fyri enskum.

Omanfyri varð víst á, at ervafólkini (A og B) í onkrum føri vóru “føroyskari” enn neðrafólkini (C og D). Um vit samanbera hetta við, at tey við hægri útbúgving stundum eru “føroyskari” enn tey við miðnáms- og yrkisútbúgving, síggja vit kanska ein samanhang: at tey, sum hava hægri útbúgving, eru júst A’arar og B’arar. Eg loyvi mær at halda, at ein grundin kann vera, at teir háútbúnu A’ararnir og B’ararnir hava royndir við at nýta enskt í altjóða høpi. Av tí at tey hava royndirnar, duga tey ikki bara at síggja fyrimunirnar, men eisini teir vansar, sum tað hóast alt hevur at skula nýta eitt annað mál enn sítt egna. Hesar royndir hava tey í neðra í nógv minni mun.

7.5.4. Aldur

Aldur hevur ein vissan týdning í spurninginum um økissmiss. Signifikanskanningarnar (Kruskal-Wallis) vísa, at í tveimum førum eru munirnir millum aldursbólkarnar ábendingarligar signifikantir. Tað er galdandi fyri vísindamálið og popp- & rokktekstirnar. Køkingin millum vísindamálið og aldursbólkar vísir hetta prosentbýtið:

Talva 64. Tað er ein natúrlig gongd í einum altjóðaligum heimi, at enskt gerst vísindamál, her køkt við aldursbólkar

	Aldursbólkar			Tilsamans	
	Undir 30	30-44	45+		
1	Heilt ósamd/ur	12,5	3,7	0,0	6,3
2	Nokk so ósamd/ur	12,5	0,0	0,0	4,2
3	Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	0,0	14,8	0,0	8,3
4	Nokk so samd/ur	31,3	14,8	0,0	18,8
5	Heilt samd/ur	43,8	66,7	100,0	62,5
Til samans (%)		100,0	100,0	100,0	100,0
Til samans (N)		16	27	5	48
Miðaltøl		3,8	4,4	5,0	4,3
Miðalstigskipan		19,84	25,59	33,50	
p-virði 0,069 KW					

Vit síggja, at fólk í øllum trimum aldursbólkunum í miðal taka undir við enskum sum vísindamáli. Talvan vísir, at øll fólkin í tí elsta bólkinum (tey eru bara fimm) eru heilt samd um, at tað er ein natúrlig gongd, at enskt gerst vísindamál. Tað er ikki vist, at tað er aldurin, ið ger munin her, tí av hesum fimm í elsta bólki eru fyra leiðarar (ein A'ari og trýggir B'arar). Eg havi valt at tulka tað soleiðis, at leiðararnir nýta meira enskt í gerandisdegnum enn hini og kunnu tí betur góðtaka, at aðrir starvsbólkar eisini nýta enskt í sínum arbeiði. Í teimum báðum yngru aldursbólkunum er størri spjaðing í svørunum.

Tey eldru eru also positivari enn tey yngru til enskt sum vísindamál, og munurin er ábendingarlíga signifikantur ($p=0,069$ KW). Tað merkir, at tey yngru eru “føroyskari” enn tey eldru. Hetta var óvæntað, tí at tað vísir seg ofta, at tey yngru eru meira positiv mótvegis enskum enn tey eldru. Hvussu kunnu vit tulka tað? Her mugu vit hava í huga, at tað eru bara fimm fólk, ið eru 45 ár og eldri. Hesi svør siga bara, um tey halda tað vera natúrligt, men einki um hvørt tey halda tað vera heppið ella óheppið. Spurningurin um popp- & rokktekstir vísir eitt mynstur, sum væntandi var, nevniliga at undirtøkan fyri føroyskum tekstum veksur upp gjøgnum aldursbólkarar (sí talvuna niðanfyrir). Her eru munirnir ábendingarlíga signifikantir ($p=0,068$, Kruskal-Wallis).

Av teimum yngstu (undir 30 ár) er eingin samdur í at best er at brúka føroyskt í sangtekstum. Tey flestu leggja seg í miðjuna (“hvørki samd ella ósamd”) hjá teimum yngstu og hjá miðlingunum (30-44 ár), meðan trý av teimum tilsamans fimm fólkunum í elsta bólki eru samd.

Talva 65. Tað er best at brúka føroyskt í sangtekstum, her køkt við aldursbólkar

		Aldursbólkar		
		Undir 30	30-44	45+
1	Heilt ósamd/ur	6,3	11,1	0,0
2	Nokk so ósamd/ur	18,8	0,0	20,0
3	Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	75,0	66,7	20,0
4	Nokk so samd/ur	0,0	7,4	40,0
5	heilt samd/ur	0,0	14,8	20,0
Til samans (%)		100,0	100,0	100,0
Til samans (N)		16	27	5
Miðaltøl		2,7	3,1	3,6
Miðalstigskipan		19,38	26,17	31,90
p-virðið 0,068 KW				

Tey eldru eru “føroyskari” enn tey yngru. At tey yngstu eru mest positiv til enskar tekstir, kemur ikki óvart á, tí at tað er serliga í ungdómsmentanini at enskt verður nógv nýtt. Men myndin er ikki eintýdd, tí í spurninginum um vísindamálið eru tey yngru “føroyskari” og í spurninginum um sangtekstirnar eru tey eldru “føroyskari”. At tey eldru í størri mun enn tey yngru taka undir við, at sungið verður á føroyskum kann vera, tí at tey eru vanari við tað enn tey yngru.

Hóast munirnir millum aldursbólkar til upphaldið um, at tað er óheppið, at føroyskir politikarar eru noyddir til at duga enskt ikki eru signifikantir, eru tøluni tó áhugaverd. Tí at tað eru tey elstu, sum eru mest samd og tey yngru, ið eru meira ósamd. Í stórum dráttum merkir tað, at tey, sum er samd (rættari er at her at siga minni ósamd), eru bangin fyri enskari ávirkan, og tey, ið eru ósamd, eru ikki bangin fyri enskari ávirkan. Miðaltalið fyri tey elstu er 1,8, meðan tey yngstu liggja á 1,2 og miðlingarnar á 1,0. Tað merkir, at teir yngru aldursbólkarir eru “heilt ósamdir”, meðan tey elstu tátta upp ímóti “nokk so ósamd”. Sama mynstur síggja vit í spurninginum um teir dansku politikararnar. Tey eldru eru altso “føroyskari”.

7.5.5. Aðrir samfelagsbrigdlar

Samfelagsbrigdlarnir enskførleiki, telda & alnet og uttanlandsvist vísa ongar signifikantar munir í spurningunum um økissmiss. Fari kortini at vísa á, at tey heimildarfólkini, sum siga seg vera stinn í enskum, eru positivari mótvegis enskum sum heild. Tað merkir, at tey, ið siga seg vera stinn í enskum, eru positivari mótvegis nýtslu av enskum í millumtjóðapolitikki enn hini. Hetta var ikki annað enn væntandi, tí tey, ið duga enskt, hava størri fatan fyri, at onnur, t.d. politikarar, eisini hava gagn av at nýta enskt t.d. í samráðingum við onnur lond.

Í spurninginum um enskt sum vísindamál eru at kalla eingir munir millum tey stinnu og tey minni stinnu. Báðir bólkarnir (tey stinnu og tey minni stinnu) eru samdir um, at tað er ein natúrlig gongd, at enskt gerst vísindamál.¹¹¹

Spurningurin um málið í sangtekstunum vísir, at tey, ið ikki halda seg vera so stinn í enskum, eru “føroyskari” enn tey, ið siga seg væl fyri í enskum.

Uttan mun til um tey spurdu hava teldu og alnet heima ella ikki, so heldur ein stórir meiriluti tað ikki vera óheppið, at bæði føroyskir og danskir politikarar eru noyddir til at duga enskt. Atgongd til alnetið ger als ongan mun í spurningunum um sangtekstirnar og um vísindamálið.

Samfelagsbrigdilin uttanlandsvíst vísir smáar munir millum teirra, sum bara hava búð í Føroyum og teirra, sum lutvíst hava búð uttanlands. Havi tó huga at nevna tað, at í spurninginum um føroyskar politikarar og enskt eru tey spurdu, sum altíð hava búð í Føroyum, “føroyskari” enn tey, ið eisini hava búð uttanlands. Munirnir eru tó ikki signifikantir. Henda myndin er uppافتur týðiligari, tá ið spurt verður um danskar politikarar. Munirnir eru tá ábendingarlíga signifikantir ($p=0,085$ KW).

7.5.6. Niðurstøða fyri samfelagsmynstur

Talvan her niðanfyri vísir signifikanskanningar millum teir fyra avkrossingarspurningarnar og bakgrundsbrigdlarnar við tilhoyrandi p-virðum (Kruskal-Wallis):

Talva 66. Signifikanskanning av spurningunum um at ‘føroyskir politikarar eru noyddir at duga enskt’, at ‘enskt gerst vísindamál’ og ‘enskt í sangtekstum’.

	Lívstíllur	Aldur	Kyn	Førl. í en.	Útbúgving	Telda	Alnet	Uttanlandsvíst
Før. pol.	ns	ns	ns	ns	0,073	ns	ns	ns
Da. Pol.	ns	ns	ns	ns	ns	ns	ns	0,085
Vísindamál	0,027	0,069	ns	ns	ns	ns	ns	ns
Sangtekstir	ns	0,068	ns	ns	ns	ns	ns	ns

Talvan vísir 32 køkingar, harav bara ein vísir signifikantar munir, og tað er í spurninginum um enskt sum vísindamál køkt við lívsstíl, og í fyra førum eru munirnir ábendingarlíga signifikantir. Tað merkir, at tey mynstrini, sum vit síggja í kanninginini, í lítlan mun eru bundin at felagsligum munum, men eru heldur at síggja sum alment galdandi áskoðanir.

¹¹¹ Her mugu vit hava í huga, at avkrossingarnar fyri førleika í enskum byggja á sjálvsmetingar, sum sjálvandi eru ógvuliga subjektivar. Ein, sum heldur seg duga enskt raðið (og sum kanska krossar av fyri 5), kann í roynd og veru duga minni enn ein, ið sigur seg duga tað nøkulunda (og sum krossar av fyri 3). Tá ið fólk verða biðin um at meta sín eigna

7.6. Statusspurningar sum gjørdust korpusspurningar

Her fari eg at gera eitt slank frá sjálvum tí yvirskipaða evninum um økissmiss. Higartil havi eg viðgjørt tann samfelagsliga partin um hugburð til økissmiss við støði í avkrossingunum. Her fari eg viðgera tveir spurningar úr tí minni skipaða samrøðupartinum, har ið eg bara havi samrøðurnar at styðja meg til. Tí byggir sundurbýtið av heimildarfólki á eina subjektiva tulking. Spurningarnir, sum eg seti her, eru tveir: “Kann støðan hjá enskum fáa avleiðingar fyri føroyskt?” og “Eru tað ov mong økir, har ið ein má duga enskt fyri at kunna klára seg”? Spurningarnir vórðu hugsaðir sum statusspurningar, men nógv – fyri ikki at siga øll – skiltu teir sum korpusspurningar. Tí havi eg eisini valt at endurgeva nakrar grundgevingar her.

7.6.1. Kann støðan hjá enskum fáa avleiðingar fyri føroyskt?

Heimildarfólkini eru ymisk á máli í spurninginum um avleiðingarnar av enskum á føroyskt. Summi siga, at tað dagliga sambandið við enskt hevur við sær, at alt fleiri ensk orð koma inn í føroyskt. Onnur siga, at tann høga raðfestingin, sum føroyskt hevur í skúlanum, ger, at føroyskt stendur seg væl í kappingini móti enskum. Uppaftur onnur siga, at purisman ber við sær, at tann enska ávirkanin ikki verður so stór. Tað er eingin, sum beinleiðis sigur, at føroyskt er hótt av enskum. Sum vit skulu síggja, skilja at kalla øll hetta sum ein korpusspurning (sum ein spurning um ensk orð í føroyskum). Tað sigur mær so mikið, at fólk hugsa meira um støðuna hjá føroyskum sum ein spurning um menning av orðfeinginum fyrst og fremst og í minni mun sum ein spurning um økissmiss.

Støðuna hjá teimum spurdu til spurningin um enskt kann fáa avleiðingar fyri føroyskt síggja vit í talvuni her niðanfyri. Tey flestu kundi eg flokka í ja ella nei.

Talva 67. Kann støðan hjá enskum fáa avleiðingar fyri føroyskt?

	A	B	C	D	Til samans
Ja	Aldis, Alda, Andrea	Bára, Beata, Baldur, Barbara, Bjørg	Christian, Cecilia, Chriss, Camilla, Christa, Carina, Clara	Diana, Demmus, Døgg, Dan, Dagfinnur	14 kvinnur 6 menn
Nei	Ari, Atli, Arni, Ata	Birna, Bjørn, Bjarni, Bera	Carla, Carola, Carolina, Charlotta	Dagbjørt, Dánjal, Dagunn, Dávur, Dagmar, Drós	11 kvinnur 7 menn
Tað veldst um	Anton, Andri		Carl		3 menn
Til samans	9	9	12	11	41

---

førleika, hava tey ofta lyndi til heldur at yvirmeta enn undirmeta sínar dygdir, tí tey vilja geva eina dámliga mynd av sær sjálvum.

Í hesum yvirlitinum eru 41 fólk, 25 kvinnur og 16 menn. Tey spurdu býta seg í tveir eins stórar partar í hesum spurninginum: 20 siga ja, 18 siga nei. Sostatt eru heimildarfólkini ósamd um, hvørt tann enska ávirkanin kann fáa óhepnar avleiðingar fyri føroyskt.

A'ararnir, B'ararnir og D'ararnir býta seg nøkulunda javnt millum ja og nei, meðan C'ararnir eru heldur bangnari fyri óhepnum avleiðingum. Tað eru sostatt eingir týðiligir lívsstílsmunir. Tað eru óráð at vera ov avgjørdur í býtinum millum kynini her, tí at talið á ávikavist monnum og kvinnum er ikki tað sama í hvørjum lívsstíli.¹¹² Tó síggja vit, at teir kvinnuligu A'ararnir og teir kvinnuligu B'ararnir eru bangnari fyri avleiðingum enn menninir eru (3 av 6 kvinnum í A siga ja, og 4 av 7 kvinnum í B siga ja). Tær 9 kvinnurnar í C býta seg nøkulunda javnt millum ja og nei. Hinvegin síggja vit, at teir kvinnuligu D'ararnir eru minni bangnir fyri óhepnum avleiðingum enn teir mannligu D'ararnir. D'ararnir vísa sostatt eina øvuta mynd: har eru kvinnurnar í meiriluta í nei-bólkinum. Til samans siga 14 kvinnur ja, og 11 kvinnur siga nei, meðan 6 menn siga ja og 7 siga nei. Eg velji at tulka hetta soleiðis, at kvinnurnar sum heild vísa málinum størri ans. Tað eru serliga teir kvinnuligu leiðararnir, sum bera størri ótta fyri avleiðingum enn teir mannligu leiðararnir. Tað kann hava samband við, at menninir í sínum dagliga arbeiði koma meira í samband við enskt enn kvinnurnar, og at hetta dagliga sambandið við enskt ber við sær størri tolsemi móttvegis enskum orðum og orðingum í føroyskum gerandismáli.¹¹³

Tey flestu, sum siga, at enskt kann fáa avleiðingar fyri føroyskt, siga, at ensk tøkuroð gerast partur av tí føroyska gerandismálinum. Orðingar sum t.d. ”verja”, ”vera á varðhaldi”, ”ansa eftir”, ”reint”, ”gera nýggj orð” o.s.fr. vísa, hvussu fólk hugsa um mál. Avleiðingarnar av ikki at vera ”á varðhaldi” eru, at ”so er tað ikki ordiliga reint føroyskt” (Alda). Reinleikahugmyndin er ein týðandi partur av máldiskursinum í Føroyum, og ein stórir partur av retorikkinum snýr seg um tað. Cecilia sigur:

Vit mugu verja tað føroyska eitt sindur (...) vit hava stríðst fyri at fáa okkara mál (...) vit hava nógv góð orð og sovrðið, sum kanska ungdómurin kennir betri á enskum ofta, tí tey síggja nógvar filmar, men eg haldi, tað er viktugt, at vit verja tað føroyska.

Ofta verður grundgivið tjóðskaparliga: at føroyskt hevur virði í sjálvum sær og at málið fyrst og fremst er samleikaímynd. Men ”verjutiltøkini” eru eisini partur av diskursinum hjá teimum, sum ikki halda, at enskt fær avleiðingar fyri føroyskt. Atli soleiðis:

¹¹² Til samans 20 menn og 28 kvinnur. A: 6 menn, 6 kvinnur; B: 5 menn, 7 kvinnur; C: 3 menn, 9 kvinnur; D: 6 menn, 6 kvinnur.

¹¹³ Teir trýggir A'ararnir í nei-bólkinum arbeiða á somu flutningsfyrirøku. Kvinnurnar arbeiða sum leiðarar á tveimum fiskavirkjum.

Nei, eg eri ikki bangin fyri, at vit missa okkara mál, hasin kampurin er vunnin, haldi eg, men sjálvandi skulu vit ansa eftir stadigvekk, altso vera á varðhaldi og sovorðið, ha; vit behalda ikki málið av ongum, men altso, eg eri ikki bangin fyri tí føroyska málinum, nei.

Eg havi valt at taka hetta langa brotið niðanfyrir sum dømi um, hvussu ein, ið ikki er so ”føroyskur”, grundgevvur. Hetta er Bjarni, sum er leiðari á eini kt-fyritøku. Hann hevur gjøgnum alla samrøðuna víst eina pragmatiska støðu til føroyskt. Hann sigur soleiðis til spurningin um føroyskt ella enskt:

Tað er væl uttan mun, um tú ert politikari ella tú ert handilsmaður ella hvat tú ert. Skalt tú út at tala tína sak, so soo # so ert tú noyddur til at kunna formulera teg á rættan hátt og verða skiltur á rættan hátt. Tað nyttar einki at standa og rópa á føroyskum ella donskum (...).

Altso, enskt hevur eina støðu í dag, sum er annarleiðis [enn] fyri tíggju árum síðani, og um tíggju ár hevur hon enn sterkari støðu, vænti eg, enn hon hevur í dag. Og eg haldi ikki, tað er óheppið beinleiðis. Eg haldi, tað er natúrligt, tað fellur okkum natúrligt, og tað er eitt krav til samfelagið, ikki bara til okkara, men til øll.

Vit hava kanska verið út fyri størri broytingum enn kanska onnur samfeløg, ella pá ein annan máta, at vit hava fingið sjónvarpsrásir kanska seinni enn onnur lond, og vit fáa aðrar vinnur inn knappliga, sum kanska onnur hava havt # í langa tíð, so # tað virkar kanska ógvisligari á tað føroyska samfelagið, enn tað ger aðrastaðni, tað ivist eg ikki í, men eg haldi ikki tað er óheppið.

7.6.2. Eru tað ov mong økir, har ið ein má duga enskt fyri at kunna klára seg?

Spurningurin hevði hesa orðing á spurnablaðnum: “*Heldur tú, at tað eru ov mong øki, har enskt skal dugast, fyri at mann kann klára seg*”? Endamálið við hesum spurningi var at kanna, um heimildarfólkini hava royndir við økismissi í gerandisdegunum, tí varð spurt, um tað vóru *ov mong økir*.

Tað, sum heimildarfólkini svara upp á og tað, sum talvan niðanfyrir vísir, er, um tey spurdu halda, at tað eru *ov mong økir*, har ið ein er noyddur at duga enskt. Men viðmerkingarnar og grundgevingarnar (sí niðanfyrir) vísa, at tað er alneyðugt at duga enskt á at kalla øllum sløgum av arbeiðsplássum bæði hjá teimum í erva og teimum í neðra.

Talvan niðanfyrir vísir, at tey flestu svara noktandi. Av teimum, sum svara hesum spurningi, siga 28 (71,8 %) nei, og 11 (28,2 %) siga ja.

Talva 68. Eru það ov mong ókir har ein má duga enskt fyrri at kunna klára seg?

	A	B	C	D	Til samans
Ja	Alda, Andrea	Bjarni	Cecilia, Carina, Clara, Charlotta	Demmus, Dagunn, Dagmar, Drós	9 kvinnur 2 menn
Nei	Ari, Aldis, Atli, Arni, Anton, Ata, Andri	Birna, Bára, Beata, Baldur, Barbara, Björn, Björg, Bera	Christian, Carl, Chriss, Christa, Carla, Carola	Diana, Døgg, Dagbjört, Dánjal, Dan, Dávur, Dagfinnur	14 kvinnur 14 menn
Til samans	9	9	10	11	39

Í fyrsta lagi síggja vit, at nei'ararnir eru í meiriluta í øllum lívsstílum. Í øðrum lagi síggja vit, at það eru mest kvinnur, ið halda, at það eru ov nógv samfelagsókir, ið krevja hollan enskkunnleika (9 av 11 ja'arum eru kvinnur). Kanska vísir hetta, at kvinnurnar ikki eru so kønar í enskum sum menninir eru og tí kenna kravið um enskførleika meira enn menn. Í triðja lagi sæst, at það eru serliga tey í neðra (C og D), sum siga ja. Hetta kundi bent á, at C'ararnir og D'ararnir, sum yvirhøvdur hava styttri ella als onga útbúgving, merkja, at það eru nakrar umstøður, ið krevja kunnleika í enskum, sum tey kanska ikki hava. Tað kann eisini vera, at tey, ið svara ja, og tey, ið svara nei, skilja spurningin á ymiskan hátt.

Í roynd og veru sigur hetta sundurbýtið ikki alla søguna. Harafturímóti haldi eg, at samrøðurnar avdúka ein heilt annan veruleika, nevnliga eitt standandi krav ella trýst á øllum arbeiðsplássum um hollan kunnleika í enskum. Og vit síggja eisini, at það er bara galdandi í arbeiðssamanhangi. Heima og privat eru ikki somu áneyðir at duga enskt.

Ervafólkini so væl sum neðrafólkini siga sum við ein munn, at það er alneyðugt at vera væl fyrri í enskum í arbeiðslívinum. Hetta vísir, at økini arbeiðslív og heimalív eru heilt ymisk, tá ið ræður um nýtslu av enskum. Enskt verður nógv brúkt bæði í erva og neðra. Tey, sum arbeiða á fiskavirkjum siga, at það er neyðugt at duga enskt fyrri at kunna samskifta við tey fremmandu arbeiðsfólkini, og tey, sum arbeiða við kunningartøkni eru øll á einum máli um, at neyðugt er at duga enskt til tess at kunna fylgja við øllum tí nýggja, sum kemur fram. Dagunn sigur: "Viss eg skal kunna tosa við øll fólkini, sum eg arbeiði saman við (...) so má eg duga enskt (...) eg má duga enskt, tað má eg virkiliga gera". Dagmar: "Ja, sjálvandi á arbeiðsplássinum, t.d. her, í nógvum førum mást tú duga enskt (...) eg haldi faktisk, tað er bara í arbeiðsplássinum, haldi eg. Tað er ikki nakra aðrastaðni."¹¹⁴ Tey, sum arbeiða á fiskavirkjum, hava somu royndir við enskum, har fremmand arbeiðsfólk eru. Bjarni sigur soleiðis, tá ið eg spyrji, um það er neyðugt at duga enskt:

¹¹⁴ Dagunn og Dagmar arbeiða á hvør sínum fiskavirki.

”Ja, ja, einki at ivast í, viss tú sært tað frá okkara sjónarmiði sum sum fyrirøku [t.e. innan kt]”.

Chriss¹¹⁵ vísir á, at krøvini um kunnleika í enskum bara eru í arbeiðslívinum:

Í tí arbeiði, sum eg havi, har eru nakrar skipanir, sum eru á enskum, tá mást tú bara ... mást tú duga tað (...) í frítíðini tá tá haldi eg ikki, tá skalt tú ikki duga enskt fyri at kunna klára teg (...). Kona mín, hon hon brúkar stórt sæð einki [enskt) (...) tað er ikki nakað, sum hon hevur brúk fyri at klára seg gjøgnum dagligdagin í lívinum, tað er tað ikki.

Kravið um enskt er bara til staðar í arbeiðslívinum. Christian: ”Í vanligu gerandisdegunum kann mann saktans koma ígjøgnum uttan at duga enskt”, og Bárá sigur : ”Altso tað er bara [í] arbeiði.”

---

¹¹⁵ Chriss arbeiðir við kt í einum banka.

8. PARTUR KORPUS

8.1. Inngangur - korpusráðlegging, ástøði og háttalag

Korpusspurningurinn snýr seg um hugburð til tøkuerð og nýggjyrði og viðger hugburð til málpolitikk. Her verður eisini nomið við spurningin um atlagin av tøkuerðum (t.d. *kjatt* fyri *chat*) og um vit eiga at geva enskum tøkuerðum enskar ella føroyskar bendingarendingar (t.d. *airbags* ella *airbaggar*).

Evnið í hesum partinum snýr seg í stuttum um hugburð til normering av orðfeinginum. Roynt verður at kanna hugburð til og nýtslu av tøkuerðum í føroyskum og hinum norðurlandamálunum. Heimildarfólkini verða spurð um, hvørja vitan tey hava um, hvussu orðfeingið í føroyskum og hinum norðurlandamálunum verður økt. Hesin spurningurinn er áhugaverdur, tí at tann málsliga ávirkanin úr serliga enskum er ógvuliga stór í dag við teirri alsamt vaksandi altjóðagerðini. Tað koma nýggj hugtøk og harvið nýggj orð at kalla dagliga inn í tey ymsu tjóðarmálini. Hesi orðini eru í flestu førum ensk. Ein spurningur, ið settur verður, er: Hvat gera vit við hetta og hvat *eiga* vit at gera? Hetta er spurningurinn um hugburð til purismuna, t.e. um vit sum meginreglu eiga at endurnýggja orðfeingið á heimligari grund ella taka við tøkuerðunum og nýta tey í meira ella minni atlagadum sniði. Í spurninginum liggur hetta: Í hvussu stóran mun halda heimildarfólkini, at nýggj føroysk orð verða gjørd, sum eru ætlað at avloysa tøkuerðini, og í hvussu stóran mun halda tey, at hesi orð í roynd og veru verða nýtt?

Ein annar spurningur í hesum evninum er stavseting av tøkuerðum, sum verða nýtt í føroyskum. Eiga vit at nýta ta fremmandu stavsetingina og skriva t.d. *chips*, ella eiga vit heldur at føroyska stavsetingina og skriva *kips*? Spurt verður eisini um, hvørja støðu heimildarfólkini hava til enskar orðingar í føroyskum (t.d. *you name it, up to date*). Hetta verður gjørt fyri at vita, um fólk hava annan hugburð til enskar orðingar¹¹⁶ enn til einstøk ensk tøkuerð, sum verða nýtt í føroyskum. Í hesum partinum verður eisini spurt, um vit eiga at nýta enskar ella føroyskar fleirtalsendingar í enskum orðum, sum verða nýtt í føroyskum (t.d. *airbags*).¹¹⁷

Parturinn er skipaður á tann hátt, at farið verður gjøgnum teir einstøku spurningarnar á spurnabláðnum. Fyrst verða avkrossingarnar viðgjørdar og so metingar og grundgevingar.

Málrøktararbeiði verður ofta býtt sundur í tveir høvuðspartar, nevniliga korpus- og statusmálrøkt. Korpuserbeiðið leggur seg eftir at normera og standardisera orðfeingið, bendingar,

¹¹⁶ Framsøgn, ið inniheldur meira enn eitt orð.

setningsbygnað, framburð o.s.fr. Normering merkir það at áseta mynstur ella mát fyrri, hvat kann góðtakast, og hvat ið ikki kann góðtakast.¹¹⁸ Hetta er sjálvur bulurin (korpus) í málinum.

Statusmálrøkt sipar hinvegin til støðuna hjá einum máli samanborið við onnur mál, sum verða nýtt í samfelagnum. Tað slagið av arbeiði miðar ofta ímóti at staðfesta støðuna hjá málinum og at minka vandan fyrri másligum økissmissi. Deumert (2001: 645) sigur um munin millum status og korpus, at

This binary distinction emphasizes the dual nature of language: language is a system of linguistic elements (the *corpus* or body of language), as well as a social institution and a communicative tool.

Hvussu verður arbeitt við málrøkt? Til ber at seta upp ymiskar frymlar fyrri tilgongdini, har ið ymisk stig eru partar av tilgongdini. Í málrøktaerabeiði verður ofta víst til skemað hjá Einar Haugen.

Hann býtir tilgongdina sundur í fýra stig (Deumert 2001: 644-645; Vikør 1988: 70 og frameftir):

- (a) Selection of norm: the process of selecting a regional and/or social language variety to fulfill certain functions in a given society or nation
- (b) Codification of form: the selection of a writing system and the establishment of linguistic norms through grammars, spelling rules, style manuals and dictionaries
- (c) Implementation: the gradual diffusion and acceptance of new norm within the language community or territory
- (d) Elaboration of function: the process of extending the functions of the selected norm (legal language, scientific language, etc.). This includes terminological modernization and stylistic development.

Vanliga verða *codification* og *elaboration* roknað sum partar av korpusmálrøkt, meðan *selection of norm* og *implementation* vanliga verða roknað sum partar av statusøkinum.¹¹⁹

Korpusspurningarnir (spurningarnir 6.1-6.13 í spurnablaðnum) vóru tað størsta einstaka evnið í spurnablaðnum. Her vóru heilir trettan avkrossingarspurningar og samsvarandi nógvir minni skipaðir spurningar. Av tí at kanningin byggir á tann tríliðaða hugburðsfrymilin, eru spurningarnir av vitanarligum, kensluligum og atburðarligum slag. Í tí vitanarliga¹²⁰ partinum verður t.d. spurt: *Veitst tú, um orðini oftast verða avloyst av føroyskum orðum ella týdd til føroyskt, t.d. músamotta, telda, ella verða tey varðveitt sum tøkuorð, t.d. teamwork*. Her varð spurt um, hvat

¹¹⁷ Sandøy & Petersen (í gerð) siga, at helvtin av teimum spurdu siga *airbags* í fleirtali (sí Sandøy & Petersen).

¹¹⁸ Meira kann lesast um normering og standardisering hjá t.d. Vikør (1988: 66 og frameftir), Vannebo (2001) og Hansen, Jacobsen & Weyhe (2003).

¹¹⁹ Aðrir granskarar hava aðrar frymlar, sum ganga upp á tvørs av status/korpus-frymlinum. T.d. gera Cooper (1989) og Haarmann (1990) mun á *prestige planning* og *acquisition planning*. Í mun til statusmálrøkt, sum er tilgongdin at økja um virkisøkið hjá málinum, roynir *acquisition planning* at økja um talið á málnýtatum. Men *status* og *acquisition* eru samantvinnað á tann hátt, at nýggj nýtluøki kunnu draga fleiri nýggjar brúkarar til sín, og vøkstur í talinum av brúkarum kann hava nýggjar funktiónir við sær. *Prestige planning* merkir tilgongdin at skapa tann neyðuga hugburðin til, at *corpus-*, *status-* og *acquisition planning* skulu eydnast (Sí Deumert 2001: 645).

¹²⁰ Eg havi valt at týða *kognitívur* við *vitandarligur*, tí tá svara fólk við støði í sínari vitan ella royndum.

tann spurdi heldur seg vita um spurningin. Heimildarfólkið kann so við støði í egnum royndum ella upplivingum svara spurninginum. Aðrir spurningar eru av kensluligum slag, t.d. *Heldur tú, tað er eitt gott hugskot at geva tøkuorðum føroyska stavseting*. Hetta slagið av spurningum er bygt upp kring kenslurnar hjá tí spurda um tann ávísa spurningin, og grundgevingin er tá ofta av kensluligum slag. Tað triðja slagið av spurningum er av atburðarligum slag, t.d. *Hvørji orð brúkar tú sjálv/ur: tey føroysku ella tey ensku*. Her verður roynt at koma fram til, hvat tann spurdi sjálvur ger ella velur í tí einstaka førinum. Tað er ein sannroynd, at tað ikki altíð er samsvar millum tað, sum fólk siga seg halda og tað, sum tey sjálvi gera í tí einstaka førinum. Tað er ikki óvanligt, at fólk siga, at vit eiga at gera nýggj føroysk orð, men nýta sjálvi oftast tey ensku orðini kortini. Við at hava hesi trý sløgini av spurningum verður roynt at fáa eina so fjølbroytta mynd av hugburðinum sum gjørligt.

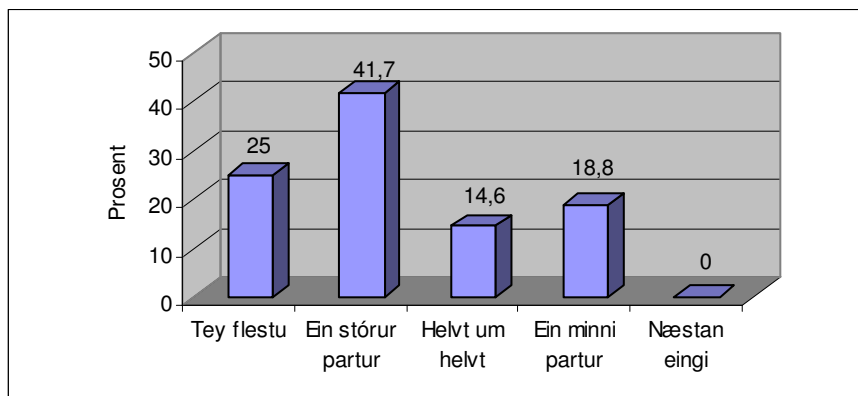
8.2. Verða tøkuorðini avloyst av føroyskum orðum ella týdd til føroyskt?

8.2.1. Avkrossingarnar

Tann fyrsti spurningur (sp. 6.1.) snúði seg um orðagerð og var orðaður vitanarliga: *“Tað koma alla tíðina nýggj orð inn úr øðrum málum. Tey flestu koma í dag úr enskum (stundum gjøgnum danskt). Veitst tú, um orðini oftast verða avloyst av føroyskum orðum ella týdd til føroyskt, t.d. músamotta, telda, ella verða tey varðveitt sum tøkuorð, t.d. teamwork”*. Spurningurinn var í stuttum hesin: føroyska vit tøkuorðini, ella verða tey varðveitt sum tøkuorð?

Avkrossingarnar vísa, at meginparturin av teimum spurdu heldur, at ein stórir partur ella tey flestu tøkuorðini verða avloyst ella týdd til føroyskt.

Stabbamynd 24. Veitst tú, um orðini oftast verða avloyst av føroyskum orðum ella týdd til føroyskt, t.d. *músamotta, telda*, ella verða tey varðveitt sum tøkuorð, t.d. *teamwork*?

Myndin vísir, at 2/3 av teimum spurdu (66,7 %) siga, at meginparturin av teimum ensku orðunum, sum kemur inn í føroyskt, fær ein føroyskan avloysara (eitt nýsmíðað føroyskt orð ella eina týðing av tí fremmanda orðinum).

Til samanberingar kann nevast, at í meiningakanningini (Jacobsen 2006) halda 42 %, at tað ikki eru ov nógv ensk orð í føroyskum, og tað merkir helst, at tey halda, at tøkuerðini hava fingið føroyskarar avloysarar. Hetta kann tulkast á tann hátt, at ein nógv størri prosentpartur av E2'arunum enn av E1'arunum heldur málið vera 'reint.'¹²¹

8.2.2. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum

Ymist var, hvussu heimildarfólkini skiltu spurningin, og tað hevur sjálvandi ávirkan á svarið (avkrossingina). At eitt orð er avloyst skuldi merkja, at tað hevur fingið ein føroyskan avloysara, antin eitt nýsmíðað orð ella eina atlagning, og sum verður brúkt. Rættiliga nógv heimildarfólk søgdu, at eitt orð kundi verða týtt, men ikki avloyst og meintu tá, at eitt føroyskt orð varð gjørt, men ikki komið í nýtslu millum manna.

Tá ið eg lurti eftir samrøðunum, er heilt týðiligt, at *avloyst* og *týdd* merktu ikki tað sama.. Orðingin *avloyst* ella *týdd* varð vald fyri at vísa á, at nýggj orð – reint bygnaðarliga – kunnu gerast á ymiskan hátt, bæði við beinleiðis týðing av einum tøkuerði, t.d. *músamotta* (sbr. danskt *mousemåtte* og enskt *mouse path*), og sum eitt nýgjørt orð, t.d. *telda* fyri *computer*. Í fyrra førinum er talan um eina týðing av teimum fremmandu orðliðunum til tilsvarandi føroysk orð, sum vóru kend í málinum frammanundan. *Telda* er hinvegin dømi um eitt nýtt orð, sum ikki var kent frammanundan. Hinumegin stendur so spurningurin, um vit heldur nýta tøkuerðið.

Ein, sum ger mun á at smíða eitt nýtt orð og at umseta eitt tøkuerð til føroyskt, er Christian. Eitt umsett orð er í hansara huga t.d. *mús*, *skermur*, meðan eitt smíðað orð er t.d. *telda* og *tyrla*. Og tað er eingin ivi um, at hann hugsar meira um tey smíðaðu orðini enn tey umsettu orðini í hesum spurninginum. Tey smíðaðu orðini hava í hansara huga á ein hátt hægri støðu enn hini. Hann velur í fyrstu at krossa av “helvt um helvt”, tí, sum hann sigur “tað eru øgiliga nógv dansk orð, sum bara verða umsett orð fyri orð og at ikki nakað nýtt orð verður smíðað sum so”. Her roknar hann bara tey smíðaðu orðini uppí og sær burtur frá teimum umsettu. Men tá ið eg sigi honum, at tey umsettu eisini mugu roknast uppí, av tí at tey hava fingið eitt føroyskt snið, sigur hann: “so er tað ein stórur partur”.

¹²¹ Í meiningakanningini var spurningurin framsettur sum eitt vitanarligt uppáhald: “Tað verða alt ov nógv ensk orð nýtt í føroyskum í dag”, og tá kann tað vera lættari hjá tí spurda at siga seg vera samdan, serliga um tað er ein spurningur, sum ikki hevur tann stóra áhugan hjá tí spurda.

Búi er ein teirra, sum skilur *avloyst* sum gjørd og komin í nýtslu í gerandismálinum. Av tí at hann skilur *avloyst* á henda hátt, krossar hann av fyri einum minni parti, og tað sama gera onnur. Tað er ein vanlig fatan millum mong heimildarfólk, at tað sita fólk, sum gera føroysk orð, men trupulleikin er, siga tey, at tað ikki altíð verður kunnað nóg væl um hesi orðini. Bjarni sigur seg ikki ivast í, at “ tað sita fólk sum heldur enn fegin vilja umseta alt til føroyskt”, men, sigur hann so: ”tað er nokk ikki alt, sum verður viðurkent ## og tað er væl tað, vit tosa um, tey sum vit brúka”. Hann krossar av fyri einum stórum parti. Grundin til at ikki øll koma í nýtslu er lutvíst, at fólk ikki vita av, at orðini eru til. Björg sigur: “asso, tey verða týdd til føroyskt, men t.d. eg veit ikki av tí, at tey...at nú er hatta føroyskt”. Onnur orð koma ikki í nýtslu, av tí at tey ikki “sláa til” (Ari).

Camilla og Chriss siga beinleiðis, at tað er nýtlan, sum er avgerandi fyri, um vit kunnu siga, at eitt orð er avloyst. Camilla sigur: “Avloyst, so skilji eg...so fáa tey...so kemur kemur eitt føroyskt orð í staðin fyri, sum fólk brúk... sum fólk brúka, ha”. Og Chriss sigur: “Eg veit, tað verða nógv orð yvirsett, ha, og tey liggja í eini orðabók, men tey verða ikki brúkt í dagligari talu, eg veit tey eru har”. Og tí krossar Chriss av fyri einum minni parti.

Brotini vísa, at fólk kenna purismuna sum málpolitiska hugsjón, men svørini siga einki beinleiðis um egna málnýtslu.

8.3. *Hvussu verður gjørt í hinum norðurlandamálunum?*

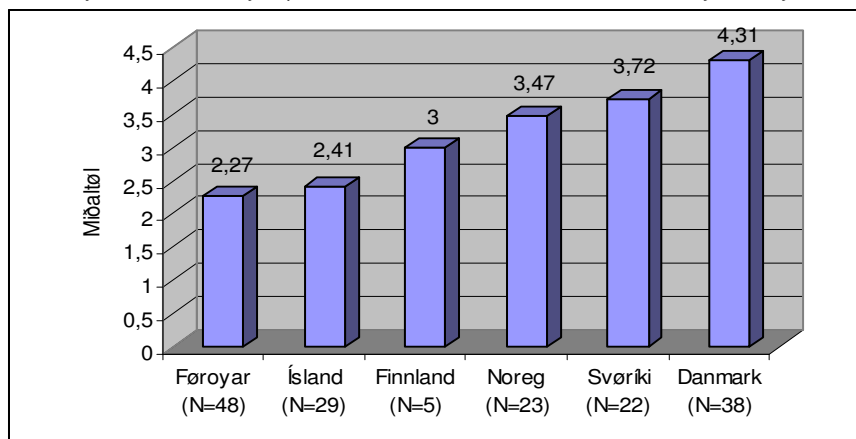
8.3.1. *Avkrossingarnar*

Hesin vitanarligi spurningur (Spurningur 6.2. í spurnablaðnum) hevði til endamáls at kanna, hvørjar huganir (stereotypir) heimildarfólkini høvdu um purismuna í hinum norðurlandamálunum.

Orðingin var: “*Í hini norðurlendsku málini koma eisini nýggj orð úr enskum. Veitst tú, um tey orðini oftast verða avloyst ella týdd, ella verða tey varðveitt sum ensk orð?*”

Svarmøguleikarnir vóru seks sum í spurninginum omanfyri. Myndin niðanfyri vísir miðaltøluni millum 1 og 5: (1=“Tey flestu verða avloyst/týdd”; 2=“Ein stórir partur verður avloystur/týddur”; 3=“Helvt um helvt”; 4=“Ein minni partur verður avloystur/týddur”; 5=“Næstan eingi verða avloyst/týdd”). Møguleikin “veit ikki” er tikin burturúr her. Ein stórir partur veit sjálvandi ikki, hvat gjørt verður í hinum londunum, og kunnleikin minkar, tess longri burtur vit koma.

Stabbamynd 25. Miðaltöl fyri sp.: “Veitst tú, um tøkuorðini oftast verða avloyst ella týdd, ella verða tey varðveitt sum ensk orð?”

Stabbamyndin vísir, at føroyingar halda, at føroyingar eru raskastir at avloysa ella týða tøkuorðini. Vit síggja eitt tvíbýti her: Føroyingar og íslendingar verða hildir at vera ídnastir at avloysa ella týða tøkuorðini, meðan tey skandinavisku londini hinvegin gera minni við tað. Hetta býtið er í góðum samsvari við tað, sum Jørn Lund (Lund 1986: 35) sigur um *sprogbevidsthed*, har hann hevur føroyingar sum teir mest “sprogbevidste”, meðan danir og sviar liggja í hinum endanum:

Mindst sprogbevidst er det danske sprogsamfund. Svenskerne er formodentlig en kende mere sprogbevidste, herefter følger i en rækkefølge, der angiver stigende sprogbevidsthed, finnerne, finlandssvenskerne, nordmændene og færingerne.

Jørn Lund hevur ikki Ísland við. Hann leggur dent á, at tað er ein varhugi, hann hevur (hann kallar tað fyri “fornemmelser” og “et skøn”). Mín kanning vísir, at almannahugsanirnar hjá føroyingum svara til varhugan hjá Jørn Lund. Vit kunnu seta londini upp í fallandi raðfylgju frá vinstri til høgru:

Talva 69. Samanburður millum hesa kanningina og hana hjá Jørn Lund

Jørn Lund	Føroyingar	Norðmenn	Finnlandssviar	Finnar	Sviar	Danir
Henda kanning	Føroyingar	Íslendingar	Finnar	Norðmenn	Sviar	Danir

8.3.2. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum

Hesin spurningur kann siga nakað um, hvørjar hugsanir fólk hava um okkara grannar, tá ið tað snýr seg um tøkuorð ella nýgerðir. Nógv søgdu seg vita lítið um støðuna viðvíkjandi tøkuorðum í hinum norðurlandamálunum (serliga í Finnlandi), men tá ið eg royndi at bora eina løtu í spurninginum, vísti tað seg, at tey høvdu ein varhuga. Atli byggir sítt svar á ta hugsan, at norðmenn eru ærukærir: “Norðmenn eru so [ólukk]sáluga ærukærir og alt hattar har, ikki sannheit, so eg ivist ikki í, at teir gera kanska eina helvt um helvt, lat okkum siga tað”.

Tey flestu eru samd um, at danir heldur nýta ensk tøkuroð enn danskar nýgerðir. Anton sigur soleiðis um ta donsku málkósina: “Fyri danskt har haldi eg, ein minni partur verður avloystur (...) eg trúgvi ikki teir eru so kúheidnir, at teir eingi avloysa, tað rokni eg ikki við”. Tað er heilt týðiligt, at fólk kenna betur til støðuna í Danmark enn í øðrum londum: “Fyri danskt...also fyri mær so virkar tað sum, at teir brúka øgiliga nógv enskt, og teir týða ikki so øgiliga nógv # tí skrivi eg at ein minni partur verður avloystur ella týddur” (Björg).

Tað er áhugavert at síggja, hvat sagt verður um Ísland. Fólk hava líkasum tvær ymiskar hugsanir um íslendskt. Øðrumegin stendur íslendskt sum umboð fyri ta víðgongdastu purismuhugsjónina. Hinumegin standa tey, sum siga, at íslendingar eru ógvuliga nógv ávirkaðir av enskum og amerikonskum og nýta tí nógv ensk og amerikonsk tøkuroð. Björg er avgjørd (og brúkar orðið *vita*): “Eg veit, at íslendingar teir brúka øgiliga nógv...also teir teir týða øgiliga nógv til íslendskt # tí skrivi eg, at tey flestu verða avloyst ella týdd”. Bera krossar av fyri “veit ikki” fyri íslendingar, tí hon ikki hevur eignar royndir at byggja sína støðu á:

Har veit eg slett ikki sjálv, tað er bara hvat eg havi hoyrt frá øðrum av, tað sigur mær einki, asso, tað kann eg ikki gera mær nakra meining har sjálv, ha. Asso mann hoyrir frá øðrum, at tey siga okey at tey [íslendingar] eru nógv frægari enn vit [føroyingar] eru t.d., ha, men hvat kann eg brúka tað til, tí eg havi ikki hoyrt nakað av tí sjálv.

Tað eru serliga tey ungu ófaklærdu í fiskivinnuni (D’ arar), sum nevna amerikaniseringina av tí íslenska samfelagnum. Áhugaverd eru svørini hjá Dagbjørt, Dan og Djóna. Dagbjørt sigur: “Eg veit í Íslandi, tað...har asso, har er alt amerikanskt asso (...) har er ræðliga nógv amerikanskt asso (...) ein minni partur verður avloystur ella týddur í Íslandi, ha”. Dan er sera avgjørdur, tá ið hann sigur: “Ja, har haldi eg, teir hava rættiliga nógv ensk orð, meir enn eg hevði trúð, at teir høvdu”. Djóni sigur: “Har [í íslenskum] har haldi eg tað, tað verða næstan eingin avloyst ella týdd (...) tað er so amerikanskt har yviri í Íslandi, haldi eg”.

Vit síggja tvær stereotypir um íslendskt. Tey yngri halda amerikanskt vera tað, sum eyðkennir íslendskt, meðan tey eldri heldur hava lyndi til at draga purismuna fram í ljósið.

Eg havi valt nakrar orðingar, sum varpa ljós á ivan hjá heimildarfólkunum til hendan spurningin: “eg veit ikki heilt, men eg haldi”, “eg veit ikki, men eg rokni við”, “eg veit ikki, men eg kundi fyristillað mær”, “eg veit ikki, tað er bara nakað, sum eg haldi so nøkulunda”, “hetta er bara sovaritt perr gefül”, “asso tað er bara eitt skønn”, “hatta er bara ein vurdering”, “uttan at eg veit”, “eg trúgvi”, “eg giti”, “eg havi pá fornemmilsi”, “eg havi varhugan av” og “tað er mítt inntrykk”. Hetta varsemið kann vera orsakað av, at tey í roynd og veru ikki vita, men gita. Tað kann eisini

koma av, at tey sum leikfólk føla seg eitt sindur sperd í samrøðustøðuni yvir av einum málfrøðingi og royna tí at minka møguleikan fyri at gera sær fyri skommum.

Nógv siga bart út, at tey ikki vita. Dagmar sigur: “tað veit eg ikki, tað veit denn”. Carla sigur soleiðis: “tað dugi eg ikki at siga, eg sigi akkurát sum er, eg veit slett ikki”, og hon krossar av fyri “veit ikki”. Clara sigur bart út, at hon veit ikki: “Nei, tað veit eg faktisk ikki, men eg haldi...havi varhuga av í øllum førum í Danmark, at tey brúka nógv ensk orð (...) eg eri ikki ordiliga sikkur pá tað”. Eg helt, at hennara varhugi var áhugaverdur og helt tí fast í spurninginum eina løtu; tað endaði við, at hon segði, at hennara varhugi var, at ein minni partur verður avloystur ella týddur til danskt. Hetta er eitt dømi um eina varna heimildarkvinnu, ið ikki vil siga meira, enn hon kann svara fyri.

Ofta er tað fyrsta svarið “eg veit ikki”, men tað vísir seg seinni í samrøðuni, at tey kortini hava ein varhuga. Soleiðis er við Carinu. Hon sigur til spurningin um tøkuerð í grannamálunum:

H: eg veit slett ikki

S: veitst tú t.d. hvat danskararnir gera við øll tey ensku orðini, teir fáa inn? Brúka teir tey ella gera teir nýggj donsk orð?

H: teir brúka forferdiliga nógv enskt, tað veit eg

8.4. Tað føroyska orðið eigur at verða brúkt

8.4.1. Tey trý orðapørini

Í trimum teimum næstu spurningunum a), b) og c) verður spurt, um vit eiga at nýta føroysk orð heldur enn ensk (spurningur 6.3-6.5. í spurnablaðnum). Hesir spurningar eru orðaðir kensluliga.¹²²

Spurningarnir vórðu settir fram sum uppáhald:

a) ” Í nøkrum førum tá ið vit bæði hava eitt føroyskt og eitt enskt orð, verður tað føroyska orðið meira brúkt, t.d. heimasíða fyri home page. Hvussu samd/ur ert tú í hesum pástandi: Tað føroyska orðið eigur at verða brúkt”?

b) ” Í øðrum førum verður tað føroyska og tað enska næstan líka nógv brúkt, t.d. trygdaravrit og backup, tvíkilja og katamaranur og toymi og teamwork. Hvussu samd/ur er tú í hesum pástandi: Tað føroyska orðið eigur at verða brúkt”?

¹²² Her verður ikki spurt um, hvat heimildafólkini sjálvi nýta, men hvat tey halda eigur at verða nýtt.

c)” So eru tað eisini orðapør, har tað enska verður meira brúkt enn tað tilsvarendi føroyska, t.d. *stoytkoddi* og *airbag* og *luftskifti* og *aircondition(ing)*. Hvussu samd/ur er tú í hesum pástandi: Tað føroyska orðið eigur at verða brúkt”?

Og svarmøguleikarnir vóru hesir:

í skrift: heilt ósamd/ur /___/___/___/___/___/ heilt samd/ur
 í talu: heilt ósamd/ur /___/___/___/___/___/ heilt samd/ur

Her skuldu tey spurdu seta *ein* kross fyri skrift og *ein* fyri talu. Grundin til at munur verður gjørdur á skrift og talu, er, at í skrift er samhangurin ofta meira formligur, meðan hann í talu er meira óformligur, og formleikastig hevur ofta týdning fyri, hvussu fólk velja at orða seg.

Tað er ein royndur lutur, at summi nýggj orð verða meira nýtt enn onnur og summi teirra verða næstan ikki nýtt. Hinvegin verða tøkuroð nýtt í størri ella minni mun. Spurningurin, sum her verður kannaður, er: Hevur hugburður til nýtslu av nýggjyrðum samband við, um tað einstaka nýggja orðið verður nógv ella lítið nýtt í vanligari talu? Hava fólk øðrvísi hugburð til eitt nógv brúkt nýtt orð enn til eitt lítið brúkt? Til tess at kanna um nýtslustigið hevur týdning fyri hugburðin, vórðu orðapør vald, har nýtslan av tí føroyska orðinum er ymisk. Í a) er talan um eitt orðapar, har tað føroyska verður meira brúkt enn tað enska: *heimasíða/homepage* og *telda/kompjútari*; í b) varð roynt at finna tvey orð, har tað føroyska og tað enska “kappast”, t.e. at bæði orðini verða nógv nýtt og í stóran mun verða brúkt hvørt um annað. Her fall valið á *trygdaravrit/backup*, *tvíkilja/katamaranur* og *teamwork/toymi*. Sum dømi um orðapør, har ið tað enska verður meira nýtt enn tað føroyska, vórðu orðini *stoytkoddi/airbag*¹²³ og *luftskifti/aircondition(ing)* vald.

Valið av orðapørum byggir á reinan varhuga og er tí subjektivt (ikki vísindaliga undirbyggt). Men royndirnar frá dýpdarsamrøðunum vísa, at orðini – við einum undantaki – vórðu væl vald. Í orðaparinum *heimasíða/homepage* vóru tey flestu samd um, at *homepage* als ikki verður nýtt í føroyskum (sbr. Anton: “sigur nakar homepage í Føroyum?”). Í *telda/kompjútari* vóru tað bara eini tvey, ið søgdu *kompjútari* (Andrea, Dagfinnur).

Í spurninginum, har ið tey føroysku og tey ensku orðini verða næstan líka nógv brúkt, vísti tað seg, at orðið *toymi* var heilt ókent fyri teimum flestu. Tí bað eg fólkinum um at gloyma tað og taka støðu út frá teimum báðum fyrru orðapørunum. Samrøðurnar vísa, at *backup* er rættiliga

¹²³ Tær donsku-føroysku orðabøkurnar (Føroya Fróðskaparfelag 1995 og Stiðin 1998) hava bara orðið *stoytkoddi* fyri *airbag*. Seinni havi eg fingið at vita, at orðið *luftpúta* verður nýtt.

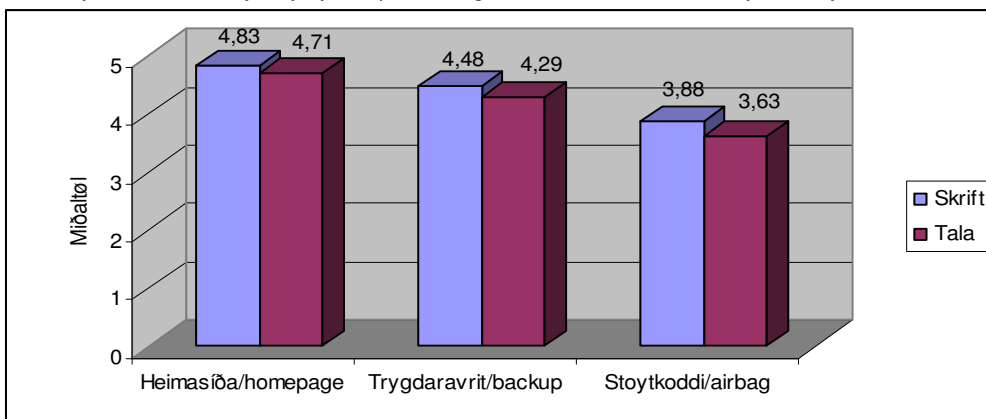
vanligt í føroyskum, t.d. millum fólk, ið arbeiða við kt-trygd o.tíl. Tí hóskar tað orðið væl sum dømi um ein veruligan kappingarneyta til *trygdaravrit*.

Aftaná kannaði eg tíddina á hesum trimum orðapørum í tí teldutøka tekstasavninum á Føroyamálsdeildini. Har sæst, at *homepage* als ikki verður nýtt í skrivligum føroyskum. *Heimasíða* kom fyrri 2910 ferðir, *homepage* eina ferð í føroyskum teksti. *Backup* hevur eina lítla yvirvág samanborið við *trygdaravrit*, ávikavist 19 og 7 ferðir. Hinvegin vísir tekstasavnið, at *airbag* verður nógv meira nýtt enn *stoytkoddi*, ávikavist 48 og 2 ferðir.¹²⁴

8.4.2. Avkrossingarnar

Í stabbamyndini niðanfyri síggjast lutføllini millum tey trý orðapørini og lutføllini millum skrift og talu:

Stabbamynd 26. Miðaltøl fyri tey trý orðapørini. Høgt tal merkir størri undirtøku fyri tí føroyska orðinum

Tey føroysku orðini vinna í øllum trimum førunum. Men undirtøkan fyri teimum er ymisk. Tað er heldur størri undirtøka í øllum trimum orðapørunum fyri at nýta tey føroysku orðini í skrift enn í talu. Undirtøkan fyri tí føroyska orðinum er størst í tí førinum, har tað føroyska orðið verður meira brúkt enn tað enska, og minst, har tað enska orðið verður meira brúkt enn tað føroyska (stabbarnir minka frá vinstru til høgru). Umleið annarhvør er samdur í at brúka *stoytkoddi* fyri *airbag* í talumáli. Ein annar munur millum tey trý orðapørini er, at lutfallið millum “heilt samd/ur” og “nokk so samd/ur” vísir, at fólkini eru treytaleyst positivari í metingini av *heimasíðu* mótvegis *homepage* enn tilfellið er fyri ávikavist *trygdaravrit/backup* og *stoytkoddi/airbag*. Yvir 90 % eru samd um, at *heimasíða* eigur at verða nýtt bæði í talu og skrift; hini tøluni eru nakað lægri.

¹²⁴ Tekstasavnið er samansett av ymiskum sløgum av teksti (fagurbókmentir, yrkistekstir, tekstir úr bløðum og loftmiðlunum o.s.fr.).

8.4.3. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum

Hugburður til tǫkuorð er ógvuliga ymiskur í talu og skrift. Tǫkuorð verða nógv meira góðtíkin í talu enn í skrift, meðan tey nýggju orðini mest verða nýtt í skrift. At tey spurdu gera mun á skrift og talu eru tað fleiri samrøðubrot, ið prógva. Ein av mununum millum skrift og talu er formleikastigið. Tey flestu siga, at tey føroysku orðini eiga at verða nýtt í tí almenna rúminum, t.d. útvarpi, sjónvarpi og bløðunum, meðan tǫkuorð hoyra til privata økið. Atli heldur, at miðlarnir eiga at ganga á odda sum góðar másliga fyrimyndir:

Men at mann brúkar bæði í í millum manna tað tað tað er í ordan (...) mær dámar so væl at bløðini skriva á føroyskum (...) og so er tað kanska minni farligt, hvussu eg og tú práta har, men allíkavæl vit skulu verða mint á tað alla tíðina, ha, gjøgnum bløðini og útvarpið og sovritt.

Tað sama uppalandi sjónarmiðið síggja vit eisini hjá Camillu, sum sigur, at skriftmálsorðini eiga at virka sum fyrimynd fyrri talumálinum: “Eg haldi tað [føroyska orðið] skal verða brúkt í skrift, tí so ávirkast mann eitt sindur av tí, til at brúka tað í talu eisini”. Andri sigur soleiðis: “So viss mann lesur um eina ólukku í Sosialinum, so havi eg einki ímóti, tað tað stendur stoytkoddi, men tá eg fari at keypa mær ein bil og spyrji, hvussu nógvair bag hann hevur, so...”. At orðavalið er treytað av, um samhangurin er almennur ella privatur, er Clara eitt gott dømi um: “Viss eg skuldi sent tað til onkran, so hevði eg skrivað trygdaravrit, men viss tað er bara til mín sjálvs, so hevði eg skrivað backup”. Valið er heilt greitt treytað av samhanginum og samskiftisstøðuni.

Skriftmálið er ikki altíð formligt. Við teimum nýmótans samskiftismiðlunum, sum eru í dag (telduposti, sms, kjatti o.s.fr.) ber væl til at skriva óformligt. Baldur sigur: “Asso eg skrivi ofta backup, eg brúki ofta backup (...) trygdaravrit hevði eg altíð brúkt, viss eg gjørði eitt formelt skriv”. Hann sigur eisini, at hann sigur *airbag* og *aircondition*, “men eg hevði ikki dámt at skrivað tað”, sigur Baldur.

Samanborið við *airbag* og *aircondition* eru *stoytkoddi* og *luftskifti* greiðir taparar (og tí virka tey orðapørini eftir vild). Hví er undirtøkan fyrri *stoytkoddanum* og *luftskiftinum* so avmarkað? Eitt, sum gongur aftur í svørunum, er, at orðini í roynd og veru eru nógvum ókend. Og tá ið nýtsla er tætt bundin at vana, er tað skilligt, at hesi orðini ikki fáa so stóra undirtøku millum tey spurdu. Hesi orðini eru at kalla ókend; fólk eru ikki von við tey. Tað ber ikki til at brúka eitt orð, sum ein ikki kennir, og tí verða tǫkuorðini nýtt. Dánjal grundgevur við vantandi fatan av tí nýggja orðinum: “Eg haldi, mann skal brúka *airbag*, tí tað forstanda øll, tá mann keypir ein bil í hvussu so er, og *aircondition*”. Bjørg grundgevur við kunnleika: “Eg sigi eisini *airbag*, tað sigi eg, tí eg kenni slett

ikki hatta orðið stoytkoddi, ongantíð hoyrt tað fyrr”. Clara sigur: “Eg sigi aldrin stoytkoddi, heldur ikki luftskifti (...) eg eri ikki sikkur uppá, at so nógv vita um hasi orðini”. Summi grundgeva fagurfrøðiliga og siga, at “stoytkoddi ljóðar forferdilig” (Carina).

Tað eru serliga D’ ararnir, sum ikki kenna tey føroysku orðini *stoytkoddi* og *luftskifti*.

Vit síggja, at vanin hevur nógv at siga fyri málkensluna. Valið er í stóran mun treytað av, um fólk kenna orðið ella ikki. Tess betur fólk kenna orðið, tess størri er undirtøkan fyri tí. Fólk kenna betur orðið *heimasíða* enn *homepage*, og tí velja tey tað. Og tey velja *airbag* fram um *stoytkoddi*, tí tey kenna tað betur. Men samstundis síggja vit, at hugburðurin setur somu málkensluna til vikis. Mong teirra, sum fyrstu ferð hoyra tey føroysku orðini her, nýta tey ensku, men siga kortini, at rætt er at nýta tey føroysku. Her síggja vit tað, sum so ofta kemur til sjóndar í hesi kanningini, at hóast fólk siga seg nýta eitt enskt orð, halda tey, at rættast er at nýta føroysk orð heldur enn fremmand. Tað er sostatt stórir munur millum *málhugsjón* og *málburð* hjá hinum einstaka.

8.5. *Hvørji orð brúkar tú sjálv/ur?*¹²⁵

Í spurninginum omanfyri varð spurt um, hvørji orð eiga at verða nýtt. Her verður beinleiðis spurt um, hvørji orð hin einstaki sjálvur nýtir. Hetta er spurningur 6.6 í spurnablaðnum, sum er orðaður sum ein atburðarligur spurningur:

“Hvørji orð brúkar tú sjálv/ur” og svarmøguleikarnir eru: “Tey ensku”, “Tey føroysku”, “Tey dansku”. Men fyri at vita, um umstøðurnar hava nakað at siga, verða hesir báðir svarmøguleikarnir eisini settir inn í spurnablaðið:

“Í summum førum tey ensku og í øðrum førum tey føroysku, tað veldst um, hvønn eg tosi við”

“Í summum førum tey ensku og í øðrum førum tey føroysku, tað veldst um, hvat eg tosi um”.

Tað vísir seg mangan, at fólk ikki sjálv brúka tey orðini, sum tey siga eiga at verða brúkt. Kanningin vísir, at nógv av teimum, ið halda, at tey føroysku orðini eiga at verða nýtt, sjálv brúka ensk orð. Hetta fyribrigdið kann greinast sum málsligur og felagsligur ójavnir.¹²⁶ Hetta byggir

¹²⁵ Lat meg her gera vart við ein háttalagsligan trupulleika. Henda spurnaorðing hevur tann vansa, at hon býður til eitt politiskt rætt svar, t.e. eitt svar, sum tann spurdi veit tað føroyska samfelagið roknar sum tað rætta hugsjónarlaga sæð. Tað besta háttalagið hevði tí verið at sloppið frá at sett spurningin, men í staðin lurtað eftir, í hvussu stóran mun málvariatióin er treytað av samrøðustøðuni (evni, samrøðupartnara o.ø.). Men tað hevði verið torført – fyri ikki at siga ógjørligt – og sera tíðarkrevjandi at gjørt samrøðurnar á tann hátt. Onkur vil hartil kanska uppfata spurningarnar sum leiðandi. Henda spurnaorðing hevur eitt avmarkað tal av svarmøguleikum, og slíkar orðingar hava tann vansa, at svørini skulu liggja innan fyri teir givnu móguleikarnar. Hetta eru vansarnir við beinleiðis at spyrja um nakað. Men eg hugsi kortini, at vit fáa ábendingar um, at samrøðuevnið (hvat) ella samrøðupartnarin (hvønn) ella bæði hava týdning fyri orðavalið.

¹²⁶ Sí Hudson 1999: 203-27: “Linguistic and social inequality”.

á hugmyndina um, at sumt mál verður hildið at vera betri enn annað. Í samfeløgum við málsligum ójavnna halda fólk, at tey áttu at nýtt onnur orð, enn tey, sum tey í roynd og veru nýta, tí tey orðini eru hægri í metum. Summi orð hava hægri tign (prestisju) enn onnur. Nógv fólk halda, at tey tosa eitt vánaligt mál, hóast tey tosa sum øll hini í lokalsamfelagnum. Um tey halda tað, hví broyta tey so ikki málburð? Tí við at broyta málburð seta tey sín felagsliga samleika í váða. Hudson (1999: 240) lýsir hetta soleiðis:

Some linguistic forms have overt prestige because of the high social status of their speakers in the social-class hierarchy. Furthermore, these same forms may have extra prestige from their association with professions that have official power – doctors, teachers, publishers, managers, judges and so on.

Overt verður nýtt, tá ið ein skal greina, hvussu orð kunnu hava felagsliga tign (sosiala prestisju). *Overt prestige* merkir, at orð eru høgt í metum, av tí at tey eru í samsvari við teir normarnar, sum týðandi bólkar og stovnar mæla til at nýta, t.d. tann almenni málmyndugleikin. Summi orð eru nettupp *overt*, av tí at tey opið og alment eru viðurkend sum tey bestu. Hinvegin hava vit orð við *covert prestige*, har gerandislig orð úr bygdarmálinum verða høgt mett, tí við at nýta tey leggur ein dent á lokalt samhaldsfesti og samleika við heimaumhvørvið.

Hetta ástøðið kann nýtast, tá ið ósamsvar millum hugburð og atburð skal greinast. Við øðrum orðum er tað politiskt rætt at siga, at tey føroysku orðini eiga at verða nýtt heldur enn tey ensku. Á tann hátt seta heimildarfólkini seg í eitt betri ljós. Grundin kann eisini vera, at tey vilja virka høvisk í spyrjarans eygum: Tey vilja vísa kurteisi. Tað kann væl hugsast, at tey geva eitt svar, sum tey halda hóvar mær. Vit kunnu siga tað soleiðis: Tað er í samsvari við ta almennu málhugsjónina at vera samdur í, at tey føroysku orðini *eiga* at verða nýtt.

Í hesum spurninginum vórðu heimildarfólkini beinleiðis spurd, um málnýtsla teirra var treytað av, *hvønn* tey tosaðu við ella *hvat* tey tosaðu um. Við øðrum orðum: Hevur samrøðustøðan týdning fyri, um eitt føroyskt ella enskt orð verður valt? Talvan niðanfyri vísir, hvussu stóran týdning samrøðustøðan hevur fyri orðavalið:¹²⁷

¹²⁷ Tað hevur týdning at vísa á, at talan er um frásagdan (sjálvrapporeraðan) atburð og ikki um roynsluligan (empiriskan) atburð hjá tí spurda. Tá royna tey ofta at geva eina so positiva sjálvsmynd sum gjørligt.

Talva 70. Hvørji orð brúkar tú sjálv/ur?

	Tal	Prosent
Veldst um hvønn eg tosi við	3	6,3
Veldst um hvat eg tosi um	18	37,5
Veldst bæði um hvønn og hvat	16	33,3
Annað	6	12,5
Veit ikki/ikki upplýst	5	10,4
Til samans	48	100,0

Avkrossingarnar vísa, at samrøðustøðan hevur týdning fyri, um eitt føroyskt ella eitt enskt orð verður valt. Teir størstu bólkarnir eru tey, ið krossa av fyri, at tað veldst um, hvat tey tosa um, og so tey, sum siga, at tað bæði veldst um, hvat tey tosa um og hvønn tey tosa við.

Hvat siga hesi tøluni okkum? Tey kunnu tulkast á ymiskan hátt, og eg havi valt at siga tað soleiðis, at 77,1 % av teimum spurdu halda, at samrøðustøðan hevur týdning fyri, um eitt føroyskt ella eitt samsvarandi enskt orð verður valt.

Tey, ið halda tað hava týdning, hvønn tey tosa við, siga í grundini, at tey atlaga talu sína eftir honum/henni, tey tosa við. Tað eru til samans 19 fólk, sum siga, at tað hevur týdning, hvønn tey tosa við. Vit mugu tó hava í huga, at fólk síla svørini gjøgnum sína egnu sjálvsmynd.

8.5.1. Atlaging: “Tað veldst um, hvønn eg tosi við”

Nikolas Coupland setti fram spurningin: “Do we speak differently to different people?” (Hudson 1999: 164). Hesin spurningur hevur verið settur fram av felagssálarfrøðingum (socialpsykologum) í tí sonevnda atlagingar-ástøðinum (en. accommodation theory),¹²⁸ sum sigur: “We tend to ‘accommodate’ our speech to the speech of the people we are talking to, in the hope that they will like us more for doing so”. Hetta ástøðið sigur, at tað kunnu vera felagssálarfrøðilig viðurskifti, ið fremja málvariación hjá einum persóni. Chrystal (2003: 6) sigur, at atlaging “aims to explain why people modify their style of speaking (accommodate) to become more like or less like that of their addressee(s)”. Um hví fólk atlaga, sigur Chrystal (s. 6) soleiðis:

Among the reasons why people converge towards the speech pattern of their listener are the desires to identify more closely with the listener, to win social approval, or simply to increase the communicative efficiency of the interaction.

Endamálið hjá teimum, sum atlaga, er ofta ein roynd at vísa, at tey eru partur í einum felagsligum bólki og at verða viðurkend sum “ein av teimum”.

¹²⁸ Atlaging ella *akkomodatióin* skilur millum *konvergens* og *divergens*. Um vit atlaga okkum málsliga við at gera okkara egna talumál líkari einum øðrum brigdi, er talan um *konvergens*. Atlaga vit okkum talumálsliga við at skapa størri frástøðu til eitt annað talumálsligt brigdi, kalla vit eina slíka atferð fyri talumálsligan *divergens*. Um atlagingarástøðið sí Giles 1994.

At tey spurdu atlaga sína talu, fekk eg varhugan av undir samrøðuni. Hetta byggi eg á, at summi heimildarfólk rætta seg sjálv og velja onnur orð í samrøðuni við meg enn tey annars nýta í sínum dagliga óformliga máli. Eitt dømi er Carina. Hon sigur, at hon ikki atlagar sítt mál. Men til spurningin um *stoytkoddi* og *airbag* haldi eg, hon avdúkar seg sjálva. Hon sigur: “Asso airbag, asso stoytkoddi ljóðar forferdiligt [látur] stoytikoddi har brúka øll airbag, sum eg havi sn... tosað við”. Eg tulki tað avbrotna orðið *sn...* sum orðið *snakka*, men hon brýtur seg sjálva av og sigur *tosað* í staðin. Hon velur at siga *tosa*, tí tað er tað alment viðurkenda orðið. Men at hon brúkar *snakka* í sínum dagliga gerandismáli annars, eri eg ikki í iva um. Hon atlagar (konvergerar) í eini roynd “to win social approval.”

Vit síggja her omanfyri, at tveir ymiskar formar (*tosa* og *snakka*) hava ymiskt felagsligt virði (sosiala prestisju). Vit kunnu greina hetta við støði í teirri føroysku *diglossiuni*, t.e. einum há- og einum lágbrigdi.¹²⁹ Hábrigdið byggir á purismuna – ofta við íblástri úr íslenskum – og verður nýtt í formligum samanhangum, t.d. skriftmáli, meðan lágbrigdið verður nýtt í óformligum samanhangum, mest í talumáli, nógv ávirkað av donskum (sbr. Thomsen 1993: 11). Í samfelagsmálvísindum (t.d. Hudson 1999: 211) verða hesi fyrbrigdi ofta umtalað sum *overt* og *covert*. Chrystal (2003: 115) sigur soleiðis:

In covert prestige, forms belonging to vernacular dialects are positively valued, emphasizing group solidarity and local identity. This kind of prestige is covert, because it is usually manifested subconsciously between members of a group, unlike the case of overt prestige, where the forms to be valued are publicly recommended by powerful social institutions.

Tosa er dømi um orð við hábrigdi (*overt prestige*), tí hetta er tað “rætta”, tað alment góðtikna orðið, sum mælt verður til at nýta av málmyndugleikunum og sum tískil er “prestisjuformurin”. *Snakka* er hinvegin dømi um lágbrigdi (*covert prestige*), tí við at nýta tað orðið, verður dentur lagdur á bólkasamhaldsfesti og samleikan við tað felagsliga heimaumhvørvið. Mín fatan er, at ein stórir partur av heimildarfólkunum hevir lyndi til at nýta hábrigdis-formar í samrøðuni. Meðan Carina roynir at krógva, at hon nýtir ein hábrigdis-form, viðganga B’ ararnir, Baldur, Barbara, Bjørn og Bera at, samrøðustøðan hevir týðning fyri, hvat orð tey nýta. Tað, sum Barbara sigur, tulki eg sum atlaging: “T.d. nú ringir onkur úr Vinnumálastýrinum, so tosi eg slett ikki líka sum [látur] sum eg tosi við eg veit ikki <xxx> ella fyri tann skyld fólk á Kósini í Klaksvík”. Hjá Barbaru umboðar

¹²⁹ Chrystal (2003: 138) sigur soleiðis um diglossia: “A term used in sociolinguistics to refer to a situation where two different varieties of a language co-occur throughout a speech community, each with a distinct range of social function. Both varieties are standardized to some degree, are felt to be alternatives by native speakers (...) Sociolinguists usually talk in terms of a high (H) variety and a low (L) variety, corresponding broadly to a difference in formality”.

Vinumálaráðið hýga stöðu (nakað tignarligt) og bjóðar tí til ein hábrigdis-form, meðan fólkin á Kósini umboða það kenda felagsliga heimaumhvörvið, og tá er lágbrigdisformurinn meira hóskaði.

Í samrøðuni við Baldur kenni og umboði eg ta almennu málhugsjónina, og tí vil hann nýta hóskaði hábrigdis-formar í samrøðu við meg. Hann hevur eina stereotypa uppfatan av einum føroyskum málførðingini, tá ið hann sigur: “tí tú [t.e. spyrjarin] tosar væl føroyskt (...), tá royni eg eisini at tosa væl føroyskt”. Hinvegin nýtir hann ein anna norm (ein lágbrigdisform), tá ið hann tosar við sínar arbeiðsfelagar: “Meðan hevði eg tosað við onkran annan inni her, sum ikki var [látur] so stinnur, so hevði eg nokk ikki gjørt mær líka stóran ómak”. Her síggja vit, at í hansara gerandisliga talumáli eru onnur málslig krøv. Tá ið Baldur tosar við sínar starvsfelagar, eru tað onnur orð, sum hava “prestisju”. Baldur sigur tað bart út, at hann atlagar sína talu eftir mær. Eg kann nevna nøkur dømi úr samrøðunum, sum kunnu tulkast sum atlagin. Baldur sigur tað sera beinleiðis í hesum brotinum: “Bara sum eg siti og tosi við teg nú, nú sigi eg orðið *tosi*; eg royni at brúka nøkur føroysk orð, men so viðhvørt, tá eg ikki hugsji meg um, so sigi eg *snakki*”. Tað var júst tað, sum hendi við Carinu. Bjørn sigur tað eisini beinleiðis: “Við fólk, sum leggja seg nógv eftir føroyskum orðum, so kanska eg royni at brúka [meira] føroysk enn eg annars hevði gjørt”. Bera vísir á, at atlagin ikki bara er treytað av formleikastigi, tí vit kunnu eisini broyta rollurnar og vera persónlig. Støðan er dynamisk: “Tað avhongur eisini við tann mótpartin, sum mann tosar við, ha, tí viss hann tosar við nógvum útlenskum orðum, so ger mann tað sjálvur eisini, ha”.

Her havi eg roynt at vísa við dømunum úr samrøðunum, at fólk atlaga seg. Samrøðurnar vísa, at summi fólk eru medvitandi um, at tey broyta talumálið, alt eftir hvønn tey tosa við. Onnur atlaga uttan at vita av, at tey gera tað.

8.5.2. Innihald: “*Tað veldst um, hvat eg tosi um*”

Tey, sum siga at tað hevur týðning, *hvat* tey tosa um, viðganga, at innihaldið ella evnið í samrøðuni kann hava týðning fyri, hvat orð tey velja í tí einstaka førinum. Her siga nógv, at valið millum eitt føroyskt og eitt samsvarandi enskt orð ofta er treytað av, hvat tey tosa um. Her kom talan ofta inn á munin millum yrkismál og gerandismál. Fleiri av heimildarfólkunum gera mun á t.d.

tøknifrøðiligum fakmáli øðrumegin og vanligum gerandismáli hinumegin. Nógv av teimum spurdu arbeiða nógv við teldum og kt, og tey eru samd um, at er talan um yrkismál, nýta tey ofta nógv tøkuroð. Her verða nøkur brot endurgivin, sum vísa tað. Bjørn: “Viss tú tosar fakligt <xxx>, so vilt tú brúka meir útlensk orð”; Andri: “Viss mann tosar kanska # tekniskt í smálutum og so víðari, so

brúkar mann meira tað fremminda”. Baldur og Barbara siga beinleiðis, at kt-økið krevur fremmand orð, og tá hevur tað ongan týdning, um tann, tú tosar við, umboðar *overt*-normin:

Viss vit tosaðu um teldur ella telduøkið, so hevði eg...eg hevði slett ikki klárað at brúkt hini [tey føroysku orðini], tí eg kenni tey ikki, ha, so har hevði eg brúkt fremmandorðini, sjálvt um eg tosaði við teg (Baldur).

Hann er ikki bangin fyri at viðganga, at hann atlagar seg, men atlagning kemur ikki upp á tal hjá honum, tá tað snýr seg um tøkniligt fakmál. Barbara sigur tað sama: “Tosi eg um mítt fak, so [er] líka mikið hvønn eg tosi við, so brúki eg nógv fremmandorð.” Er talan um yrkismál, verða fleiri tøkuorð nýtt, uttan mun til, hvønn ein tosar við. Vit kunnu sostatt staðfesta, at málvariatióin kann verða treytað av samskiftisstøðuni, t.d. formleikastigi, samrøðupartnara og evni, ið talan er um.

Aðrastaðni í samrøðunum vísir formleikastigið eisini ein mun, t.e. um talan er um privatan ella almennan samanhag, og um talan er um skriftmál ella talumál. Hetta vísir, at talumálið skiftir støðugt alt eftir teimum ytru felagsligu umstøðunum.

8.6. Eiga vit at geva enskum tøkuorðum føroyska stavseting?

8.6.1. Avkrossingarnar

Inngangurin til spurningin ljóðaði soleiðis: “Nógv av teimum gomlu lánunum úr enskum eru atlagad tí føroyska mátanum at stava uppá, soleiðis at *c* er blivið til *k*, t.d. *curry* til *karry*, *ch* til *kj*, t.d. *chance* til *kjansur*. Nøkur nýggj ensk orð hava eisini fingið føroyska stavseting, t.d. *chat* til *kjatt*, *kjatta*. Heldur tú tað er eitt gott hugskot at gera tað”? Avkrossingarmøguleikarnir vóru hesir:

Sera vánaligt hugskot /___/___/___/___/___/ sera gott hugskot

Hesin kensluliga orðaði spurningurin snýr seg altso um hugburð til *ortografiska purismu*, t.e. skriftliga atlagning av enskum tøkuorðum, soleiðis at stavsetingin ikki víkur frá henni, sum vit kenna úr føroyskum annars.

Talva 71. Eiga vit at geva tøkuorðum føroyska stavseting?

		Tal	Prosent
1	Sera vánaligt hugskot	3	6,3
2	Nokk so vánaligt hugskot	10	20,8
3	Hværki vánaligt ella gott hugskot	11	22,9
4	Nokk so gott hugskot	8	16,7
5	Sera gott hugskot	16	33,3
	Til samans	48	100,0

Sum vit síggja, so eru fólk misjovn á máli um spurningin um ortografiska purismu. Talvan vísir, at helvtin av teimum spurdu (16+8=24 fólk) heldur tað vera eitt gott hugskot at atlaga stavsetingina av

tøkuorðum til føroyskt, meðan 13 halda tað vera eina vánaliga loysn. Í miðal liggja heimildarfólkini positivu megin miðjuna (miðaltalið er 3,5). Ein grund til at fólk svara so ymiskt er, at tey skilja spurningin ymiskt.

8.6.2. Viðmerkingar frá heimildarfólkunum

Ætlanin við hesum spurningi var at fáa hugburð til ortografiska purismu: hvat heldur tú um hetta slagið av málrøkt? Men ikki øll dugdu at loysa seg frá dømunum, sum nevnd vóru í spurninginum (*karry, kjansur, kjatt*), og summi hugsaðu tí mest um hesi orðini. Annars haldi eg, at orðingin í hesum spurninginum var av slíkum slag, at heimildarfólkini illa dugdu at lesa mín hugburð av, og tí var vandin fyri “kurteisligum” svørum lítil.

Heimildarfólkini hava ymiska uppfatan av spurninginum, og við at lurta upptøkurnar ígjøgnum ber til at fáa eina betri fatan av, hvussu heimildarfólkini velja at grundgeva.

Yvirhøvur eru fólk rættiliga ivasom til skriftliga atlaging, hóast avkrossingarnar hjá helvtini av heimildarfólkunum vísa tað øvuta. Fleiri síggja skriftliga atlaging sum ein kappingarneyta til purismuna og sum kann undirgrava hana. Tey hugsa sum so, at um vit velja at taka við tøkuorðum og atlaga stavsetingina, er vandi fyri, at tilelvingin at gera nýggj orð viknar, og tað halda tey ikki er gott. Á tann hátt vísa tey, at tey eksplisitt taka undir við purismuni. Hetta er í góðum samsvari við uppáhaldið “Vit eiga at gera nýggj føroysk orð fyri tey ensku orðini, sum vit fáa inn í málið”, har ið 72,9 % siga seg vera samd.¹³⁰ Sostatt verða skriftlig atlaging og purisman ofta fataðar sum mótsetningar av heimildarfólkunum. Beata sigur: “Sjálvandi, tað besta er, at mann fær eitt føroyskt orð fyri tað (...) tað ber ikki til í praksis at finna nýggj orð til alt, tí er tað næstbest, viss tú tillagar tað til tað føroyska”. Beata er í iva um, hvar hon skal seta krossin, tí er eitt føroyskt orð tøkt, er ikki neyðugt at atlaga tað fremmanda, men er einki føroyskt orð tøkt, so heldur hon, at best er við atlaging: “So haldi eg tað er ein fyrimunur, at mann stavar tað á føroyskum (...) og ikki hevur tað púra reint á fremmandum, eitt reint fremmandorð”. Nøkur siga, at atlaging virkar sum ein neyðloysn samanborið við nýgerð. Chriss sigur, at atlaging er eitt sera gott hugskot, men hann leggur dent á, at hann tá sær burtur frá nýgerð, sum hann heldur vera tað besta:

H: Ja men viss mann ikki hevur nakað betri orð, so haldi eg tað er í lagi [við atlaging]

S: Tað er eisini eitt slag av eini neyðloysn?

H: Tað er eisini eitt slag av eini neyðloysn (...) hví so ikki heldur brúka orku upp á at finna eitt ordiligt, gott føroyskt orð, heldur enn bara at føroyska tað, asso broyta stavsetingina, ha.

Bera tekur stöði í tí, at betri er at atlaga enn einki at gera: Tí krossar hon av fyri “gott hugskot”. Hon sigur: “Ja, asso tá mann einki annað hevur, so er tað frægari enn at hava hatta enska útrykkið standandi ógjørt (...) vissi spurningurin er soleiðis í forhold til einki at gera, so haldi eg tað er betri at gera tað”. Ari er ímóti atlaging, tí nýgerð er betri. Hann saknar reglusemi: Hví verða í summum førum nýggj føroysk orð gjørd og ikki í øðrum førum:

Hatta fær meg at hugsa um um um teir, ið gera nýggj orð á føroyskum, hví hevur mann gjørt orðið teldu # í staðin fyri kompjútari við k, meðan mann æh #... kjatt har stavar mann tað bara á føroyskum, so er tað gott nokk (...) har meini eg tað hevði verið betri við einum føroyskum... einum ordiligum føroyskum orði.

Bjørg hevur henda sama ivan í sær, tá ið hon svarar: “Eg haldi pá ein máta tað er rætt [at atlaga], tí at tað er lætt at kenna orðið aftur, men tað kann eisini oyðleggja, tí høvdu vit tillagað kompjútari, so høvdu vit t.d. ikki fingið telda, sovorðin góð orð, ha”. Atlaging er altso betri enn einki, men verri enn nýgerð. Leksikalsk purisma er tann besta loysnin, meðan ortografisk purisma er tann næstbesta.

Onnur skilja ortografiska purismu sum eitt slag av fyribilsloysn. Charlotta sigur, at hon er heilt ósamd í atlaging, tí hon fatar atlaging av tøkuroðum sum eina fyribils loysn til eitt nýtt føroyskt orð er gjørt: “Ikki viss tað skal gerast til eitt annað føroyskt orð seinni, so haldi eg tað ikki, so er tað býtt at stava tað soleiðis upp á ein fyribils máta, (...) viss tað er eitt eingilskt orð, so skal tað stavast sum eitt eingilskt orð”.

Nøkur taka undir við atlaging, tí at *c* ikki er í tí føroyska stavraðnum.¹³¹ Barbara sigur: “Eg haldi tað er í ordan, at mann tekur tað [ta fremmandu stavsetingina] vekk beinanveg (...) at mann tekur *c* og tað út, ha”.

Hinvegin halda onnur, at vit eiga at varðveita tøkuroðini við fremmandari stavseting fyri at vísa á, at talan er um tøkuroð. Nøkur teirra, ið eru ósamd um atlaging í skrift, seta krossin í miðjuna. Arni er ein teirra, sum sigur seg hvørki vera samdan ella ósamdan, hóast hann *er* rættiliga ósamdur í atlaging:

Orð missa týdning við føroyskari stavseting. Tekur tú t.d. *cowboy* (...) asso orðið missir týdning, tá tú kallar tað *kovboy*. Hatta eru orð, sum lýsa nakað bestemt, *cowboy*, also kúgv, so veitst tú, hvat orðið er smíðað saman av við við við tí upprunaliga, tað dettur burtur, viss tú skalt broyta tað.

Andri setur sín kross í miðjuna, hóast hann eisini er rættiliga ivasamur um atlaging:

¹³⁰ Spurningur 4b í meiningakanningini.

¹³¹ Hammershaimb roknaði ikki *c* sum ein føroyskan bókstav í mállæruni frá 1854 (Hammershaimb 1854: 234). Tað sama verður endurtikið í *Færøsk Anthologi I* frá 1891 (Hammershaimb 1891: lxii) og í seinni orðabókum.

Hatta er tað, sum oyðileggur málið mest, kanska. Viss mann ikki hugsar um tað, so heldur mann hatta er føroyskt í veruleikanum (...) hatta er kanska nakað, sum er rættiliga farligt fyri málið, tað riggar ofta væl og er tað nemmasta oftani.

Atlaging av tøkuroðum verður her søgd at vera “farlig” og “tað nemmasta”. Í tí liggur ein negativur hugburður til atlaging. Tað “farliga” er, siga tey, um atlaging kemur í staðin fyri nýgerð.

Samanumtikið kunnu vit siga, at atlaging verður hildin at vera frægari enn einki. Avkrossingarnar siga lítið her, tí summi heimildarfólk siga ja, um tey samanbera við einki at gera, og onnur siga nei, tí tey halda, at nýgerð er betri enn atlaging.

8.7. Hvussu stavar tú tøkuroð?

Omanfyri høvdu vit ein alment orðaðan spurning av hugsjónarligum slag, har svørini einki siga beinleiðis um egna nýtslu hjá hinum einstaka. Tað er sjálvandi áhugavert, hvat tann einstaki ger. Til tess at fáa eina ábending um, hvussu fólk velja at skriva tøkuroð, valdu vit átta orð út. Her skuldu tey spurdu taka støðu til stavseting av nøkrum ítøkiligum orðum. Umframt at fáa upplýsingar um stavseting av tøkuroðum, ber eisini til at síggja, um fólk svara ymiskt í tí óítøkiliga og tí ítøkiliga spurninginum. Á ein hátt kann spurningurin um tey ítøkiliga orðini virka sum ein eftirlitsspurningur til tann alment orðaða spurningin.

Orðini, ið tey skuldu taka støðu til, vóru: *Chat/kjatt, kjatta; teenager/tineygjari; chips/kips; juice/djús; cheque/kekkur; cowboy/kovboy; Chile/Kili og Czechia/Kekkia*. Svarmøguleikarnir vóru bara tveir: “góðtaki” ella “góðtaki ikki”. Tøkuroðini, sum spurt verður um í kanningini, hava ymiskan aldur í føroyskum. Orðsniðið *kekkur* er uttan iva tað elsta, og tað yngsta man vera *kjatt*. Í Ensku-føroysku orðabókini (Stiðin 1993) er tað bara orðið *kekkur* av felagsorðunum, sum hevur fingið føroyskt snið, men í Donsku-føroysku orðabókini (Føroya Fróðskaparfealg 1995) finna vit t.d. *tineygjari, kips, djús* og *kovboy*.¹³² Stavsetingin *Kili* varð knæsett við útgávuni av atlasinum í 1993 og í Ensk-føroysku orðabókini frá sama ári; Sniðið *Kekkia* er nakað eldri. Í Føroysku orðabókini (1998) finna vit – umframt *kekk* – *kips, djús* og *Kekkia* men ikki *Kili*.

Við bæði at velja eldri og yngri tøkuroð ber til at síggja, um góðtøka av stavseting hevur nakað við aldurin á orðunum í føroyskum at gera. Umframt hesi orðini, sum øll vórðu spurd um, varð í tí minni skipaða partinum spurt um onnur orð, t.d. *cool, jeans* o.s.fr.

¹³² Tórður Jóansson (1997) setur *kovboy* og *kips* undir yvirskriftini “Without Faroese forms”, og *djús* setur hann undir “With attempted Faroese forms.”

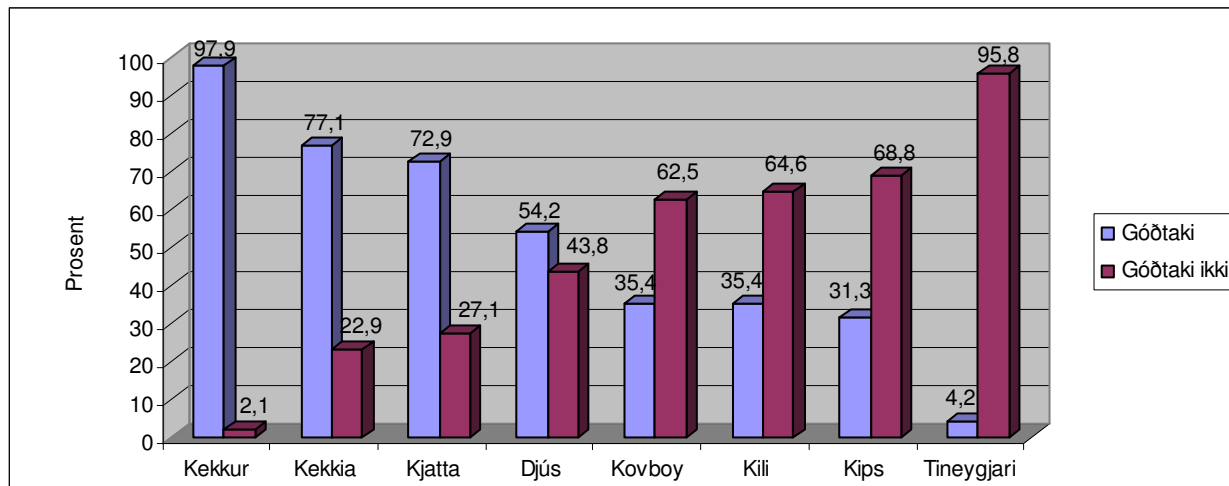
Spurningur 4.1.5. varð orðaður kensluliga, meðan spurningur 4.1.6. varð orðaður sum ein atburðarspurningur. Soleiðis fáa vit báðar hesar dimensjónirnar við. Sum áður nevnt royna fólk ikki at koma í ta støðu at mótsiga sær sjálvum (tað sonevnda konsistensprinsippið). Henrik Dahl (1997: 37) sigur, at “holdninger (...) lever deres relativt selvstændige liv ved siden af adfærden”, m.a. tí at hugburður ofta verður myndaður “ud fra et konsistensprincip, hvor man i interviewforløb giver de svar, der passer bedst med, hvad man tidligere har sagt”. Hetta er avgjørt eitt vandamál, sum eigur at verða havt í huga í greiningini. Effektin av samsvarsmeginregluni er ivaleyst størri, tá ið spurningar um skyld evni koma beint hvør eftir annan. Tað eru nógv dømir í samrøðunum um, at fólk ikki vilja mótsiga sær sjálvum. T.d. sigur Aldis, at: “Nú fari eg at mótsiga mær sjálvum”, tá ið hon fær spurningin um, hvussu hon sjálv stavar tøkuerðini. Men tað ger hon kortini ikki, tí hon heldur tað vera eitt sera gott hugskot at atlaga tøkuerðini, og hon góðtekur føroyska stavseting av øllum orðunum uttan *tineygjari*. Tað kann vera samsvarseffektin, ið kemur til sjóndar her.

Í 1990-árunum hendir ein broyting í hugburði til atlagaða stavseting av tøkuerðum. Hetta nýggja rákið sæst í teirri *Ensk-føroysku orðabókin* (Stiðin 1992), men serliga í *Donsku-føroysku orðabókini* (Føroya Fróðskaparfelag 1995). Her verða tøkuerð við atlagaðari stavseting tikin við í nógv størri mun enn frammanundan. Sandøy & Petersen¹³³ siga soleiðis:

Ideologisk ligg konsentrasjonen på å skape avløyсарord, slik at den færøyske språknemnda har naturlig nok ikkje hatt synsmåtar på uttalen eller skrivemåten av dei orda som ho prinsipielt er skeptisk til. Men i samband med utgivinga av *Donsk-føroysk orðabók* (...) grunnlav Hjalmar Petersen (...) dei prinsippa han som redaktør hadde brukt for nasjonalisert færøysk skrivemåte av ord som han meinte var etablert i færøysk. Dermed gav han da desse orda ein færøysk status, og han rekna med ein etablert uttale av dei.

¹³³ Helge Sandøy & Hjalmar P. Petersen. Tilpassing i færøysk talemål (í gerð).

Stabbamynd 27. Hvat heldur tú um at skriva hesi orðini soleiðis?

Vit síggja, at tað er eitt sindur ymiskt, hvat fólk kunnu góðtaka av føroyskari stavseting. Tað orðið, ið fær størst undirtøku fyri føroyskari stavseting, er *kekkur*, meðan *tineygjari* fær minstu undirtøku. Ein grundgeving fyri ikki at góðtaka føroyska stavseting er, at fólk eru ikki von við at síggja hana, tí er tað eitt sindur óvæntað, at so nógv góðtaka at stava tað nýggjasta av hesum tøkudøðum, *kjatt(a)*, við føroyskari stavseting.

8.7.1. Grundgevingar

Av tí at ikki øll heimildarfólkini finga somu uppfylgjandi spurningar í tí minni skipaða partinum, ber ikki til at telja upp og samanbera grundgevingarnar. Men vit kunnu hyggja at, hvat slag av grundgevingum, heimildarfólkini nýta. Í teimum flestu førunum læt eg fólkini fyrst svara ja ella nei, og síðan varð spurt um grundgevingar. Tær flestu grundgevingarnar falla undir yvirskriftirnar vani, fagurfrøði, uppruni. Aðrar grundgevingar eru t.d., at summi halda atlagning vera “eina bíliga loysn” og vilja heldur hava eitt nýgjørt føroyskt orð. Vit síggja eisini, at svarið í summum førum avdúkar, at tann spurdi roynir ikki at mótsiga sær sjálvum (samsvarsmeginreglan). Onkur nýtir eisini sum grundgeving, at tann føroyska stavsetingin kámar innihaldið í tí enska orðinum. Í nógvum førum er eingin grundgeving. Orsøkin er tá ofta, at tann spurdi hevur skilt samrøðustøðuna soleiðis, at hann/hon bara skal svara ja ella nei.

Vani

Nógv fólk vilja hava ta stavsetingina, sum tey eru von við og sum tey kenna úr sínum gerandisdegi. Hetta grundgevingarslag verður mest nýtt um ta atlagadu stavsetingina. Vit kunnu kanska kalla

hetta fyri eina fólkaræðiliga grundgeving. Fólk góðtaka føroyska stavseting, tá ið tey hava vant seg við hana. Atli sigur: “[eg] havi vant meg við tað [Kili]”. Ein, sum góðtekur *djús*, hevur hesa grundgeving: “Kanska tí eg havi sæð tað [djús] meira” (Clara). Fólkhugsa neyvan um, at *kekkur* er eitt tøkuroð, men tá tey síggja ta fronsku stavsetingina, siga tey t.d. soleiðis: “Tað [kekkur] er so gamalt í føroyskum” (Ari), ella: “Tað [kekkur] hevur verið her so leingi, tað er eitt føroyskt orð” (Charlotta). Ein, sum arbeiðir í einum banka, sigur, at arbeiðið ger, at hon góðtekur *kekkur* (Carla).

Ein, sum arbeiðir í handli sigur um *kips* og *djús*: “Tað hevur mann so aksepterað nú, mann brúkar tað her í húsinum” (Carola), t.d. í vøruyvirlitum og lýsingum. Ein starvsfelagi hjá Carolu sigur tað sama um *kips*: “Hatta har havi eg faktisk vant meg við, so tað er í ordan” (Carolina). Hinvegin sigur ein seg ikki kunna góðtaka *kips*, tí hon er von við at síggja ta fremmandu stavsetingina á pakkunum: “Har haldi eg chi-, tað er kanska tí eg síggi tað á pakkanum hvønn dag” (Anna).

Í tekstasavninum á Føroyamálsdeildini verða tey ensku stavsníðini meira nýtt enn tey føroysku, t.d. *chips*, *juice*, *cowboy* og *Chile*. Tað kann vera tí, at ein stórir partur av hesum tekstunum eru lutfalsliga gamlir – frá 1980’unum og 90’unum. Hinvegin hava *Kekkia* og *kekkur* bara føroyska stavseting í tekstasavninum.

Fagurfrøði

Nøkur teirra, ið ikki taka undir við atlagadari stavseting, siga, at tey føroysku skriftsníðini virka løgin og eru óhóskandi. Lýsingarorð, sum nýtt verða, eru t.d. *snedigt*, *løgið*, *ljótt*, *merkiligt* og *forferdiligt*, og tey vísa, at hetta grundgevingarslag einans verður nýtt í negativari merking um atlagada stavseting. Hesi orð verða serliga nýtt um *tineygjaran* (sí niðanfyri). Kvinnurnar eru varnari í sínum orðingum, menninir brúka sterkari orð. Anna sigur, at “Kovboy er so ræðuliga enskt, at at at koyra eitt k framman fyri har, tað er ræðuliga snedigt”. Hon nýtir sama lýsingarorð um *Kili*: “Hatta sær simpelt henn so snedigt út” (Anna). “Hatta sær øgiliga løgið út” (Ata um *kovboy*). Alvi nýtir sterkari orð. Um *djús* sigur hann: “[tað] virkar nokk so ljótt, djús”. Baldur er uppافتur avgjördari í sínari meining um *kjatta* og *kips*: “tað er forferdiligt”. Um *kips* sigur Carl: “mær dámar ikki orðið”, og um *kovboy* sigur Dagfinnur: “tað sær øgiliga forkert út í mínum eygum”.

Leypa uppum har garðurin er lægstur

Tiltakið at leypa uppum har garðurin er lægstur merkir, at royna at sleppa sum lættast. Ein, sum ikki kann góðtaka *djús*, sigur soleiðis: “Hatta er akkurát sum tann lægsti garðurin at hoppa uppum (...) eg haldi mann skal smíða eitt betur orð enn hatta har” (Anton). Hesa støðu hevur hann til skriftliga atlagning yvirhøvur. Onnur, sum eru ivasom, halda fyri, at atlagning kann vera til ampa fyri ta leksikalsku purismuna. Hesi halda, at nýgerð altíð er betri enn atlagning. Tey greiða frá, at atlagning er meira mekanisk og tí lættari enn nýgerð, men hetta er ikki tann gongda leiðin, halda tey. Ein sigur um atlagning, at tað er ein bílig loysn (her um *kovboy*): “Hatta er ein nokk so bílig loysn heldur enn at finna eitt ordiligt føroyskt orð fyri tað” (Carl).

Hesi fólkin halda, at eitt tøkuroð verður ikki føroyskari, hóast tað fær føroyska stavseting. Um *kips* verður t.d. sagt: “Tað líkist for nógv (...) eg vil akkurát sum hava eitt annað orð í staðin fyri” (Birna). Og um *djús* sigur ein annar: “Tað eitur saft á føroyskum, so skal tað [djús] stavast á eingilskum” (Charlotta). Ein D’ari sigur soleiðis um *kips*: “Hevur mann nakað føroyskt orð fyri tí? Viss mann ikki hevur nakað annað fyri tað, so má mann brúka tað soleiðs” (Dávur). Bert ein sigur, at atlagning ger, at orðini gerast meir føroysk: “so blívur orðið meir føroyskt, ha” (Dánjal).

Samsvarsmeginreglan

Samsvarsmeginreglan merkir her, at tann spurdi t.d. fólir seg noyddan at velja *Kili* við *K*, tí hann/hon beint frammanundan hevur sagt, at *Kekkia* skal hava *K*. Um *Kekkia* sigur ein D’ari: “Tað er sum við *Kili*, tað má eisini standa har” (Dagmar). Hon meinar, at hon má velja *Kili* við *K*, tí hon beint frammanundan hevur sagt, at *Kekkia* skal hava *K*. Her tykist samsvarsmeginreglan at hava størri týdning enn aðrar sakligar grundgevingar. At fólk ikki vilja mótsiga sær sjálvum er serliga sjónskt í spurningunum um *Kili* og *Kekkia*.

Ein, ið góðtekur *Kekkia* men ikki *Kili*, sigur: “[har er] eingin logisk grundgeving” (Anna). Hon heldur, at tá ið hon góðtekur annað, so eigur hon at góðtaka bæði.

Samsvarsmeginreglan hevur stóran týdning, tí at tann spurdi heldur velur ikki at mótsiga sær sjálvum enn at grundgeva sakliga. Arni svarar soleiðis til spurningin um *Kili*: “Tað má eg heldur góðtaka, tí at taki eg tað niðara, sum eitur *Kekkia*, so góðtaki eg tað fult út”. Men seinni broytir hann tó *Kili* frá ja til nei. Eitt annað dømi er um ein (Anton), ið broytir frá ja til nei undir *kjatt(a)*, tí hann undir *djús* er komin á orðingina, at atlagning er at hoppa upp um garðin, har hann er lægstur og heldur tí, at betri er at gera eitt nýtt orð. Og tí vil hann eisini halda, at betri er við einum nýggjum

føroyskum orði fyri *kjatta*. Samsvarsmeginreglan sæst eisini aftur í svarinum til *kovboy*, har hann heldur vil hava *kúreki* enn *kovboy* (Anton).

“Nú blívi eg inkonsekventur” . Soleiðis sigur Búi, sum góðtekur *Kekkia*, men ikki *Kili*. Hetta sigur hann fyri at vissa meg um, at nú ger hann nakað, sum kann verða fatað sum ósamsvar. Hann vil ikki virka sjálmótsigandi. Við sjálvur at siga tað, tekur hann broddin av møguligum spurningum frá mær. Hetta vísir, hvussu frammarlaga samsvarsmeginreglan liggur í heimildarfólkunum.

Upprunafrøði. Innihaldið kámast

Øll, sum brúka hesa grundgeving, eru ímóti atlagning í skrift. Tann upprunafrøðiliga grundgevingin merkir, at føroysk stavseting av tøkuerðum, kámar ta upprunaligu merkingina. Fólk kenna ikki orðið aftur við føroyskari stavseting og ivast tí í, hvat sipað verður til. Um *Kili* verður t.d. sagt: “Mann veit ikki, hvat tað er” (Beata) og: “Tað tók mær fleiri sekundir, viss ikki minuttir, at finna út av, hvat tað var, vit tosaðu um” (Búi). Vit finna somu grundgeving fyri at vraka *kovboy*: “Hvat stendur *kov* fyri, viss tú so ikki kennir tað enska orðið, *cowboy*, so ánar tú ikki, hvat ein *kovboy* er” (Atli). Um *kjatt(a)* verður sagt soleiðis: “Viss tú skalt skriva tað á føroyskum, so skalt tú skriva chat við ch- (...) við gáseygum, so veitst tú, tað er eitt fremmandorð” (Dagfinnur).

Nøkur av teimum, ið ikki kunnu góðtaka *Kili* og *kips*, grundgeva við, at *ki* ikki hefur sama framburð sum *ch*. Hetta kundi eg hoyra, av tí at heimildarfólkini sjálv lósu spurningarnar upp. Rættiliga nógv úttalaðu *ki* sum /ki/, altso *Kili* sum /kili/ og *kips* sum /kips/ – uttan palatalisering. Dagfinnur sigur soleiðis: “Chile er also Chile og ikki /kili/”. Hann sigur beinleiðis, at tað ikki ber til at stava *Kili* við *Ki*, tí tað gevur ikki sama framburð sum *Ch*. Dagunn sigur: “Eg haldi næstan tað, at fólk ið fer at úttala tað sum /kips/. Atli heldur, at orðið *kips* skal stavast *kjips* fyri at fáa tann rætta framburðin. Ljóðreglan at *ki* sigur /kji/ tykist ikki at standa so sterk í huganum á hesum heimildarfólkunum.

Ópalataliseraður framburður av *ki* kemur fyri í øllum lívsstílum og bæði hjá monnum og kvinnum. Tað er sostatt ikki nakað, sum er eyðkent fyri tey lágútbúnu ella fyri annað kynið. Tey, sum lesa *kips* sum /kips/ (uttan palatalisering), eru: Atli, Bjørn, Bera, Clara, Dagbjørt, Dávur, Dagfinnur. Tey, sum lesa *Kili* sum /kili/, eru Atli, Dan, Dagfinnur. Andrea lesur: “chips sum...” og gevst so. Tað kann illa merkja annað enn tað, at hon er í iva um, hvussu tann atlagaða stavsetingin skal úttalast. Hon vil ikki góðtaka *k* í *Kili* og *kips*, tí sum hon sigur: “ch gevur eina aðra úttaling enn *ki*” (Andrea).

Hjá summum kom orðið *Kili* í bland við *chili* (slag av piparfrukt), sum eisini verður stavað *kili* (sbr. Donsk-føroysk orðabók, Stiðin 1998). Alvi, Baldur, Diana og Charlotta hava trupulleikar av hesum formliga samanfalli (homografum).

8.7.2. *Tineygjari*

Tað eru trý sløg av grundgevingum fyri at vera ímóti sniðinum *tineygjari*:

- Ljót stavseting
- Stavsetingin kámar tann enska upprunan í orðinum
- Vit hava orðið *tannáringur*.

Tað merkir, at grundgevingarnar eru lutvíst fagurfrøðiligar og lutvíst upprunafrøðiligar. Men høvuðsgrundgevingin er, at vit hava nýgerðina *tannáringur*, sum øll siga er eitt gott orð.¹³⁴

Sniðið *tineygjari* var fyrstu ferð at síggja í eini føroyskari orðabók í 1995 (*Donsk-føroysk orðabók*. Føroya Fróðskaparfelag), og voldi mikið orðaskifti í bløðunum. Av tí at *tineygjari* tykist at hava eina serstöðu í spurninginum um atlagning í skrift (eingin tekur undir við orðinum), havi eg valt at siga eitt sindur um tað.

Tær báðar, ið siga seg góðtaka stavsetingina *tineygjari* á spurnablaðnum (Andrea og Dagmar), siga seinni í samrøðuni, at *tannáringur* er betri enn *tineygjari*, og báðar velja tær tað orðið fram um tøkuroðið. Øll heimildarfólkini eru sostatt samd um, at sniðið *tineygjari* ikki hoyrir heima í føroyskum.

Tær fagurfrøðiligu grundgevingarnar eru, at stavsetingin er heilt óhóskandi í føroyskum og riggar als ikki. Tey negativu lýsingarorðini tróta ikki um *tineygjara*, t.d. *forkert*, *forferdiligt*, *fúlt*, *øgiligt*, *ræðuligt* o.s.fr. Barbara: “Hatta [*tineygjari*] er for langt við síðuna av (...) hatta virkar sum totalt forkert (...) *tineygjari* sær undarligt út á føroyskum (...) hatta virkar ikki sum hatta fungerar”. Diana sigur: “Hatta sær forferdiligt út (...) hatta er ljótt, er hatta”. Onnur siga, at orðið “sær púra forkert út (...) sær so býtt út” (Birna).

Øll halda, at nýgerðin *tannáringur* er eitt vakrari og meira hóskandi orð enn *tineygjari*. Og fólk halda, at atlagning eigur ikki at koma upp á tal, tá ið vit hava eitt gott føroyskt orð. Tað eru serliga A’ararnir, sum leggja dent á, at vit hava eitt føroyskt orð. Anton sigur: ”Eg haldi tað er eitt betri orð, *tannáringur*”; Andri: “Vit hava eitt fínt føroyskt orð [*tannáringur*], og Anna sigur: “*Tannáringur* er gott (...) ja tað dámar mær ordiliga væl”.

¹³⁴ Av ljóðfrøðiligum grundum hevur *tann-* tvey *n*, hóast upprunin at orðinum bert hevur eitt *n* (*trettan*, *fjúrta*n o.s.fr.), men eingin nevnir tað sum ein vansa.

Tann upprunafrøðiliga grundgevingin verður minni nýtt enn hinar. Tey trý, ið nýta hana, duga væl enskt. Tey eru ímóti atlaginingini, tí at tann føroyska stavsetingin kámar innihaldið í orðinum: Arni: “Tað er kanska tí, at orðið upprunaliga kemur frá *teen*, tað missir líkasum sína meining, viss vit kalla tað *tineygjari* (...), tá missir tað sína innaru meining, hvar upprunaliga orðið kemur frá.” Christian sigur: “*Teen*, tað veit mann hvat er á enskum, og *ager* hoyrir til *age*, meðan tað føroyska hvørki sigur eitt ella annað.”

Tineygjari virkar fremmant og ógjøgnumskygt. Mótstøðan móti *tineygjara* er ivaleyst hon, at tey, sum duga enskt, eru før fyri at síggja tann merkingarlaga bygnaðin í tí enska orðinum. Tað merkir, at tey duga at síggja samanhangin millum orðliðirnar, og tá órógvar tann føroyska stavsetingin ofta gjøgnumskygnið í tí enska orðinum (sbr. Sandøy 2000a: 215 og frameftir). Tey, ið hava innlit í enskt, skilja orðlutirnar í *cow+boy* og *teen+ager*, og tað at skilja verður hildið at vera ein fyrimunur. Og hetta kann í ein vissan mun vera tann veruliga orsökkin – eisini hjá teimum, sum hava aðrar grundgevingar.

8.7.3. Samanburður millum svørini um atlagining av tøkuroðum í skrift og tey ítøkiligu orðini

Vit skulu her gera ein samanburð millum avkrossingarnar til spurningin um atlagining í skrift yvirhøvur (sp. 6.9 í spurnablaðnum) og spurningin um, hvussu heimildarfólkini halda, at tey einstøku tøkuroðini eiga at verða stavað á føroyskum (sp. 6.10 í spurnablaðnum).

Eg havi kannað, um samanhangur ella samsvar er millum tann alment orðaða spurningin (kensluliga orðaða) um atlagining og spurningin um stavsetingina av teimum 8 tøkuroðunum (tann atburðarlaga spurningin). Eg havi valt at gera tað soleiðis í talvuni niðanfyri: Í teiginum “atlagining” stendur *virðið* á avkrossingini til spurningin um atlagining yvirhøvur (har *virðið* 1 = “sera vánaligt hugskot”, og *virðið* 5 = “sera gott hugskot”). Í teiginum “Góðtaksi” stendur *talið* á orðum (millum 1 og 8), sum heimildarfólkini kunnu góðtaka við føroyskari stavseting. eru høg tøl í báðum teigum ella lág tøl í báðum teigum er talan um samanhang. Virðini 4 og 5 undir “atlagining” eiga at geva eitt tal oman fyri 4 (sum er helvtin av teimum 8 orðunum) undir “góðtaksi”, og virðini 1 og 2 undir “atlagining” eiga at geva eitt tal undir 4 undir “góðtaksi”, um samanhangur skal vera. Virðið 3 undir “atlagining” sigur, at tann spurdi liggur mitt ímillum, tí ber ikki til at siga, hvussu nógv hann/hon *eigur* at kunna góðtaka, tí kalli eg tann samanhangin “ógreitt”. Men um ein hevur virðið 3

undir “atlagning” og kann góðtaka fýroyska stavseting í 4 tøkuroðum, er talan um eitt slag av samsvari, tí tá liggur viðkomandi í miðjuni í báðum førum (hetta kalli eg “samsvar”).¹³⁵

Talva 72. Samanhangur millum svørini um atlagning av tøkuroðum í skrift og tey ítøkiligu orðini

A:	Atlagning	Góðtaki	Samahangur
Alma	3	5	Ógreitt
Alda	3	2	Ógreitt
Anna	3	4	Samsvar
Arni	3	4	Samsvar
Alvi	2	3	Samahangur
Ari	2	1	Samahangur
Atli	4	5	Samahangur
Andri	3	4	Samsvar
Anton	5	3	Eingin samahangur
Ata	4	5	Samahangur
Aldis	5	7	Samahangur
Andrea	5	5	Samahangur
B:			
Bergur	5	5	Samahangur
Búi	3	5	Ógreitt
Bjørn	3	5	Ógreitt
Birna	2	5	Eingin samahangur
Bjarni	2	2	Samahangur
Baldur	3	2	Ógreitt
Bera	5	7	Samahangur
Bára	2	1	Samahangur
Brynja	3	5	Ógreitt
Barbara	5	7	Samahangur
Beata	4	5	Samahangur
Björg	3	4	Samsvar
C:			
Cecilia	3	2	Ógreitt
Carla	2	2	Samahangur
Christa	1	2	Samahangur
Carolina	5	6	Samahangur
Carola	4	6	Samahangur
Carina	4	3	Eingin samahangur
Camilla	2	3	Samahangur
Charlotta	1	1	Samahangur
Chriss	5	3	Eingin samahangur
Christian	2	2	Samahangur
Carl	1	4	Ógreitt
D:			
Døgg	5	6	Samahangur
Drós	5	3	Eingin samahangur
Dagmar	5	6	Samahangur
Dagunn	5	6	Samahangur
Dagbjørt	5	6	Samahangur
Diana	5	4	Ógreitt
Demmus	4	7	Samahangur
Dánjal	5	5	Samahangur
Dagfinnur	2	2	Samahangur
Dávur	4	6	Samahangur

¹³⁵ 3 undir “atlagning” og 4 undir “góðtaki” gevur “samsvar”, tí at bæði svørini tá liggja í miðjuni, meðan 3 undir “atlagning” og 5 undir “góðtaki” gevur “ógreitt”, tí at ein avkrossing í 3 undir “atlagning” sigur einki um hugburð til atlagning yvirhøvur.

Djóni	4	4	Eingin samanhangur
Dan	2	4	Ógreitt

Sum vit síggja, er sum oftast okkurt slag av samanhangi ella samsvari ímillum svørini til tann alment orðaða spurningin og til svørini um stavsetingina av teimum ítøkiligum orðunum. Í nøkrum førum er ógreitt. Bert í nøkrum heilt fáum førum er talan um vantandi samanhang. Eg velji at tulka talvuna soleiðis, at heimildarfólkini sum heild ikki mótsiga sær sjálvum. Vantandi samanhang síggja vit bara hjá einum A'ara (Anton), einum B'ara (Birna), tveimum C'arum (Carina og Chriss) og tveimum D'arum (Drós og Djóna). T.d. gevur Anton atlaging toppkarakter, men góðtekur bara føroyska stavseting í trimum orðum. Tað skal tó sigast, at alt tað, sum Anton sigur um henda spurningin, bendir á, at hann er ímóti skriftligari atlaging.

Tað eigur at verða viðmerkt her, at hesir báðir spurningarnir komu hvør eftir annan í spurnablaðnum, og tí hava heimildarfólkini verið var við mótsagnarvandan. Um longri hevði verið millum hesar spurningarnar, høvdu heimildarfólkini kanska gloymt, hvat tey svaraðu til tann fyrri spurningin, og tá kundi úrslitið verið øðrvísi.

8.8. Hvussu eiga ensk tøkuerð at verða bend á føroyskum?

Samanborið við spurningin frammanundan er hesin nakað øðrvísi. Hann hevur sum útgangsstøði, at ensk tøkuerð *verða* nýtt í føroyskum. Spurningurin er, hvussu vit eiga at benda tey. Skulu tey hava føroyskar bendingar, ella eiga tey at varðveita sínar ensku bendingar?

Í innganginum varð víst til støðuna í donskum til tess at gera spurningin eitt vet meiri ítøkilig. Spurningurin hevði hesa orðing: “*Danir góðtaka, at summi ensk orð bæði kunnu hava danska ending og enskt fleirtals –s, t.d. airbagger og airbags, harddiske og harddisks og password og passwords. Hvussu heldur tú, tey ensku navnorðini eiga at verða bend á føroyskum?*”

Svarmøguleikarnir vóru: “*Eftir føroyskum reglum*”, “*Eftir enskum reglum*” ella “*Treytað av tí einstaka orðinum*”.

Spurningurin fekk ilt í summi heimildarfólk, tí tey hildu, at tey ensku orðini ongantíð eiga at verða góðkend í føroyskum, og tí virkaði spurningurin um bendingar av enskum orðum í føroyskum burturvið í teirra huga.

Talva 73. Hvussu eiga tey ensku navnorðini at verða bend í føroyskum?

	Tal	Prosent
Eftir føroyskum reglum	6	12,5
Eftir enskum reglum	7	14,6
Treytað av tí einstaka orðinum	33	68,8
Eftir føroyskum reglum + treytað av tí einstaka orðinum	1	2,1
Eftir enskum reglum + treytað av tí einstaka orðinum	1	2,1
Til samans	48	100,0

Sum vit síggja í talvuni, er tað ein minniluti av teimum spurdi, sum vil gera reglur fyri bendingar av enskum orðum í føroyskum. Og tey, sum vilja hava reglur, eru ósamd um reglurnar. Ein lítil helvt av teimum (6) vil hava føroyskar bendingarendingar, meðan 7 heldur vilja hava enskar bendingar knýttar upp í tey ensku orðini. Tey flestu (sløk 70 %) vilja heldur taka støðu til bendingina frá orði til orð. Hetta kemst helst av hugsanini um tøkuorð sum heild: at tøkuorð helst ikki eiga at verða nýtt. Hjá teimum, sum kenna seg ótrygg í hesum spurningunum, er hesin svarmøguleikin eitt gott høvi at sleppa frá at taka eina støðu fyri ella ímóti. Freistingin at velja ta tryggu miðleiðina er altíð stór, tí tá er minst móguleiki fyri at mótsiga sær sjálvum.

Eitt annað fyrvarni fyri hesum avkrossingum er, at svørini eru ógvuliga nógv knýtt at, hvat/hvørji orð tann einstaki hugsar um í teirri løtu, spurningurin verður settur. Yvirhøvur eru heimildarfólkini bundin av orðunum í sjálvum spurninginum (*airbags*, *harddisks*, *passwords*). Og tað er lutvíst mín skyld, tí eg vísti ofta til hesi orðini, tá ið heimildarfólkini ivaðust. Tvey heimildarfólk settu tveir krossar. Annað helt, at tað átti at verða eftir føroyskum reglum, men krossaði eisini av fyri, at tað valdaðist, hvat orð talan var um. Og annað valdi at siga, at vit áttu at hava enskar bendingar, men valdi samstundis eisini at krossa av fyri, at tað valdaðist hvat orð, talan var um. Eg tulki hesi svør soleiðis, at hesi fólkini halda, at tað er treytað av tí einstaka orðinum, hvørja bendingarending tey ensku tøkuorðini skulu hava í føroyskum. Tey flestu krossaðu av eftir, hvussu *airbag* bendist í fleirtali. Av tí at fleirtalsneiðið *airbaggar* er at kalla ókent í føroyskum samanborið við t.d. *passwords*, sum ikki er so ókent, komu nógv til ta niðurstøðu, at tað mátti verða treytað av tí einstaka orðinum.

Orðið *harðdiskur* er dømi um eitt atlagað tøkuorð (stavað við *ð* og *-ur*-ending). Mong hildu tað tó vera óatlagað. Orðið *diskur* (*diskar* í fleirtali) er eitt gamalt orð í føroyskum, og tí fór *harðdiskur* natúrliga í tann bendingarflokk. Tá nógv av teimum spurdu tóku støðu til enskar ella føroyskar bendingarendingar við støði í *harðdiskur* og *airbag*, hildu tey fyri, at tey søgdu *harðdiskar*, men *airbags*, so komu tey til tað, at tað mátti verða treytað av tí einstaka orðinum.

Tann vanligasta grundgevingin fyri at nýta enskar endingar í *airbags* er av fagurfrøðiligum slag. Fólk velja ta ensku bendingina, tí at *-ar*-ending “riggar ikki”. Aldis sigur:

“Fleiri airbaggar [skellilátur], tað riggar ikki at siga fleiri airbaggar”, og Atli sigur: [airbags] er nógv penari (...) nógv vakrari, tað er einki at snakka um”. Í kanninginini hjá Sandøy & Petersen (í gerð) verður eisini spurt um bending av *airbag*. Har siga 50 % seg nýta –s í fleirtali, og umleið ein triðingur hevur onga fleirtalsending.¹³⁶

Summi hava ilt við yvirhøvur at ímynda sær hesi ensku tøkuroðini í skrift. Tey vilja heldur nýta tey føroysku orðini, tá ið orðið skal skrivast. Hesin munurin millum talu og skrift gongur aftur í allari kanninginini: Fólki kunnu vera rættiliga frílynt til tøkuroð í vanligum gerandismáli, men tøkuroð eiga helst ikki at verða skrivað. Tað er uttan iva formleikastigið, ið ger munin. Fyrivarnið fyri enskum tøkuroðum í føroyskum er yvirhøvur stórt. Bera sigur: “Viss tey skulu inn í tað føroyska [málið] (...) og mann ikki hevur nakað annað enn tey útrykkini, so haldi eg, mann skal broyta tey eftir teimum føroysku reglunum”.

8.9. Enskar orðingar - avkrossingarnar

Frammanundan hava vit kannað hugburðin til ensk orð og enskar bendingar. Tað triðja slagið av enskari ávirkan, sum verður umrøtt her, er sonevnt kodubland (en. *code mixing*), sum merkir at partar (element) úr einum máli verða nýttir í einum øðrum máli, t.d. at ein sum tosar, byrjar setningin við einum máli, men fer síðan at nýta orð ella grammatisk drøg, sum hoyra til eitt annað mál (sí t.d. Chrystal 2003: 79 og Hudson 1999: 44). Eitt dømi um kodubland er tað, sum Bergur sigur, tá ið vit tosa um yrkisord: “Álvaratos, who cares”. Hesin spurningurin snýr seg um, hvat heimildarfólkini halda um, at enskar orðingar¹³⁷ verða blandaðar upp í føroyskar setningar.

Inngangurin til spurningin um kodubland ljóðaði soleiðis:

“Í dagligari talu brúka vit stundum enskar orðingar í føroyskum setningum, t.d.

Come on baby. Vit fara bara ein lítlan túr í Club 20.

Skrivið bara um okkum, spillið okkum bara út, sum tit vilja. Who gives a flying fuck anyway.

Nólsoyingar, suðuroyingar, eysturoyingar...you name it”.

Tann fyrri spurningurin um kodubland var: “Brúkar tú slíkar orðingar í títinum máli” (Sp. 6.12. á spurnablaðnum). Avkrossingarstigin var: ongantíð /___/___/___/___/___/ sera ofta. “Ongantíð” hevur virðið 1 og “Sera ofta” virðið 5. Tann seinni spurningurin ljóðaði: “Er tað í lagi at brúka slíkar orðingar í meira almennum máli”? (Sp. 6.13 á spurnablaðnum).

Svarmøguleikarnir vóru: als ikki í lagi /___/___/___/___/___/ púra í lagi.

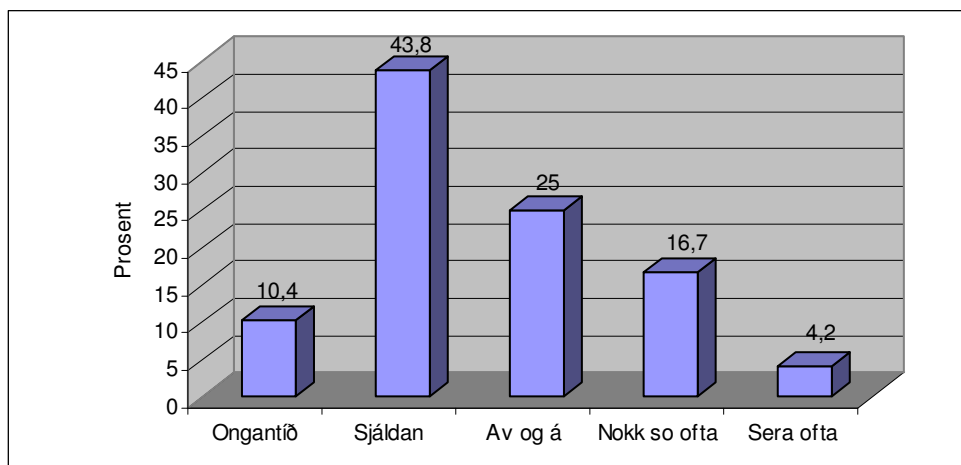
¹³⁶ Sandøy & Petersen hava *airbag* sum kvennkynsorð, og tá kann tað tykjast løgið, at so nógv ikki hava nakra fleirtalsending, tí at kvennkynsorð hava sum oftast fleirtalsendingar.

¹³⁷ *Orðing* merkir her ein útsøgn, ið inniheldur meira enn eitt einstakt enskt orð.

Tann fyrri spurningurinn snýr seg um málnýtluna hjá tí einstaka, t.e. ein atburðarligur spurningur. Vit vita av royndum, at kodubland er eitt fyrbrigdi, ið ofta kemur fram í óformligum talumáli. Tann seinni spurningurinn var tí, um tað er í lagi at brúka slíkar orðingar í meira almennum máli, sum er ein kenstuliga orðaður spurningur.

Svørini til spurningin um heimildarfólkini brúka enskar orðingar, tá ið tey tosa føroyskt, síggja vit á stabbamyndini:¹³⁸

Stabbamynd 28. Brúkar tú enskar orðingar í tínum máli?

Miðalavkrossingin er 2,6 til henda spurningin. Vit síggja, at tann stórri helvtin (54,2 %) sigur seg sjáldan ella ongantið brúka enskar orðingar í føroyskum. Men kortini haldi eg, at tey spurdu nýta kodubland í ein vissan mun. Tei, sum velja at krossa av fyri “av og á”, siga t.d.: “Tað kemur fyri hjá mær, tað ger tað (...) ikki í heilum, men tað kemur fyri, at mann onkuntíð brúkar sovorðnar setningar” (Carina). Ein onnur, sum setur krossin í miðjuna, sigur: “Eg sigi ikki ongantið, heldur ikki altíð (...) eg vil siga miðal” (Alda). Svørini til henda spurning verða sjáldan grundgivin. Tei vanligu svørini eru hesi: “Eg skal ikki siga ongantið” (Aldis), “Nei, tað geri eg sjáldan” (Clara) og “Jú, tað geri eg (...) nokk so ofta, tað geri eg” (Demmus).

Samrøðurnar geva týðiligar ábendingar um, at heimildarfólkini fyrst og fremst hugsa um óformligt talumál, tá ið tey svara, og tí skilja tei spurningin á sama hátt. Dømini, sum nevnd vóru í innganginum til spurningin um enskar orðingar, vóru rættiliga talumálskend og bóru dóm av at vera nakað slangkend, og tað kann hava sett sín dóm á, at so nógv fólk eru heldur negativ til spurningin. Serliga orðingin *who gives a flying fuck anyway* fall mongum fyri bróstið, bæði tí hon er heldur skendsk, og tí at hon eftir øllum at døma er rættiliga ókend í føroyskum. Nógvum barst í

¹³⁸ Virðið 2 = sjáldan, 3 = av og á, 4 = nokk so ofta.

látur, tá tey lósu henda setningin. Ein helt, at tað var *Club 20*,¹³⁹ sum var tann enska orðingin og ikki *come on baby*. Eg legði dent á, at orðingarnar, sum vóru nevndar, skuldu skiljast sum dømi, og eg tók onnur dømi fram, t.d. *up to date* og *take it or leave it*.

Her varð eisini kannað, um hugburður til enskar orðingar er knýttur at formleikastigi. Tær ytru umstøðurnar hava týdning fyri málnýtslu, sbr. brotið “Hvørji orð brúkar tú sjálv/ur?”, har ein triðingur sigur, at tað veldst bæði um, hvat tosað verður um og hvønn ein tosar við.

Spurningurin ljóðaði soleiðis: “*Er tað í lagi at brúka slíkar orðingar í meira almennum máli*”? og svarmøguleikarnir vóru:

Als ikki í lagi/___/___/___/___/___/ púra í lagi.

Orðingin *í meira almennum máli* var ikki væl vald, tí tað kann vera trupult at skilmarka hetta hugtak, og harumframt man tað vera lítið kent uttan fyri tað málvísindaliga fakøkið. Tí valdi eg at greiða frá, hvat lá í spurninginum. Sum dømi um alment mál segði eg nakað soleiðis: Um nú lögmaður kom fram í útvarpinum, t.d. í løgmansrøðuni og nýtti slíkar enskar orðingar? Hitt dømið, sum eg eisini tók fram til tess at gera spurningin ítøkiligari, var um tann spurdi skuldi skriva eitt bræv fyri stovnin ella arbeiðsplássið hjá sær, hevði hann/hon tá valt enskar orðingar. Svørini vóru, sum væntandi var, eitt rungandi nei. Eingin heldur tað vera í lagi. Øll svørini liggja vinstrumegin miðjuna: 87,5 % krossaðu av uttast, og 12,5 % krossaðu av næstuttast vinstrumegin.

Samrøðurnar vísa, at enskar orðingar hoyra heima á privatøkinum, t.e. í práti millum vinir og í óformligum skriftmáli, t.d. kjatti. Tær eru vanligar í tí fjalda norminum (*covert prestige*) og verða nýttar at vísa bólkasamhaldsfesti og lokalan samleika. Hesin normurin kemur ómedvitað til sjóndar millum limirnar í einum bólki. Enskar orðingar verða nýttar, tá ið avsendari og móttakari hava somu normar, eru í sama bólki o.s.fr. Enskar orðingar gera, at ”mann virkar smartur” (Christian) og vísa, ”hvat er inn” (Björg). At slíkar orðingar verða meira nýttar í talumáli enn í skriftmáli, kemur ikki óvæntað. Andri sigur:

Viss mann brúkar nakrar av hasum setningunum, sum vit lósu beint áðrenn, ella sovritt slengsetningar ella sovirt nakað, tað er í øllum førum meira saman við ungum, og kanska tá tað er meira...ella ikki so alvorligt í dagligdegnum, tá mann gongur og tvætla eitt sindur runt, tá kemur sovaritt meira fram # gengir í býnum og sovirt nakað.

Tá ið Andri sigur ”saman við ungum” bendir tað á, at tað er eitt ungdómsfyribrigdi at nýta enskar orðingar.¹⁴⁰ Ari sigur: ”Hatta er meira avslappað máti at tosa uppá”. Skriftmálið kann eisini verða nýtt óformliga: ”Tú kjattar við onkran ella tú situr og skrivar okkurt óformelt til onkran, onkrar vinir

¹³⁹ *Club 20* var eitt dansistað í Havn fyri ung.

¹⁴⁰ Hann er føddur í 1975.

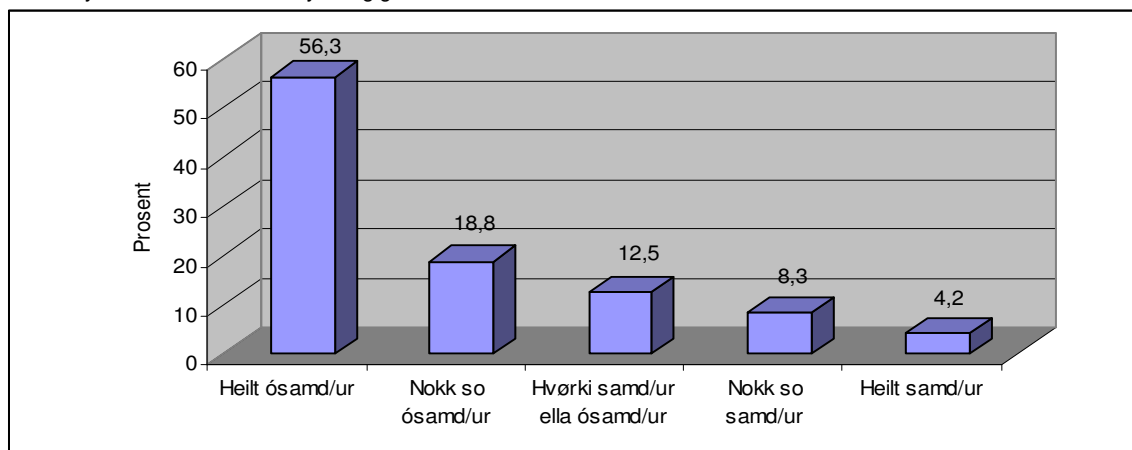
ella eitt ella annað, so brúkar mann nokk so nógv sovorðnar vendingar, sum er kanska eitt sindur smart ella mann heldur er eitt sindur smart, ha” (Beata).

8.10. Ensk tøkuroð gera føroyskt til eitt ríkari og meira livandi mál

Eg hevði nú ikki væntað, at fólk fóru at svara ja til spurningin um, at ensk orð ríka føroyskt, hóast summi av teimum spurdu nýta ensk orð í ávísnum umstøðum. Tí tað er ímóti teirri almennu málhugsjónini at halda tað. Eg valdi kortini at seta spurningin sum eitt uppáhald: ”Ensk orð gera føroyskt til eitt ríkari og meira livandi mál”. Eitt ríkt mál skal her skiljast sum eitt mál við stórum og fjølbroyttum orðfeingi, sum kann nýtast alt eftir teimum ytru umstøðunum. Og við einum størri stílregistari, verður málið meira livandi, tí fólk tá hava størri móguleika fyri eini fjølbroyttari málnýtslu alt eftir umstøðunum.

Tá ið fólk verða beinleiðis spurð, um tey halda, at ensk orð ríka føroysk og gera tað meira livandi, er tað vanliga svarið nei.

Stabbamynd 29. Ensk ríkar føroyskt og ger tað meira livandi

Stabbamyndin vísir svørini til uppáhaldið um, at ensk orð ríka og gera føroyskt til eitt meira livandi mál. Miðaltalið á avkrossingarstiganum er 1,9 og svarar til ”nokk so ósamd/ur” (avkrossing 2).

Avkrossingarnar til henda spurning tala sítt týðiliga mál: 75 % eru ósamd í uppáhaldinum og siga, at ensk orð hvørki ríka ella gera føroyskt til eitt meira livandi mál. Men summi siga tó, at tey ensku orðini gera føroyskt til eitt meira livandi mál. Atli sigur, at tey ensku tøkuroðini “gera tað [málið] livandi, men tey gera tað ikki nógv ríkari, nei, tí hatta er ikki føroyskt, ha, so # so eg seti mitt í (...) málið blívur livandi av tí, tað blívur ikki ríkari av tí beinleiðis, nei”. Beata: “Tað kann tað gera, ger tað meira livandi, men eg haldi ikki tað ger tað ríkari”. Christian er tann einasti, sum sigur seg vera heilt samdan og sum grundgevur fyri sínum svari. Hann sigur:

Uttast til høggru [t.e. heilt samdur] tí at faktisk meir ella minni...alt sum kemur # inn meir ella minni í ... also gjøgnum talumálið sum ikki # verður dikterað frá frá [látur] onkrum autoriteti, tað hevur ein ella annan kvalitet, sum # sigur nakað hjá fólki, ella hevði tað ikki verið góðtikið, og tað # ger tað líkasum um at samrøðan verður meira livandi, haldi eg í hvussu er.

Hann leggur eisini dent á, at málið verður meira livandi. Heimildarfólkini eru samd um purismuna. Vit kunnu hugsa okkum, at uppáhald og grundgevingar, sum eru til í tí mentanarliga diskursinum í einum samfelag, eru eitt slag av vitanarligum tilfeingisgrunni hjá íbúgvunum. Tá ið kjak ella spurningar koma fram, fara fólk, sum kanska ongantíð áður hava givið málinum ans, at leita í hesum grunninum eftir orðingum og hugmyndum, sum tey nú sjálvi kunnu seta fram sum sínar. Um vit hugsa okkum, at tað er so, er spurningurin: Eru ikki grundgevingar til í føroyskum bløðum, bókum og samrøðum ímóti purismuni og málreinsingini? Er ikki ein slíkur tilfeingisgrunnur til? Um ein sovorðin í roynd og veru er til, er tað løgið, at øll eru so samd. Um ikki slíkar grundgevingar eru til í tí opna diskursinum, er tað sjálvsagdari, at tey eru samd í tí almenna politikkinum.

Jú, tað eru grundgevingar ímóti málreinsingini, og tað finnast fólk, sum eru ímóti henni. Tað hava altíð funnist fólk, sum hava verið ímóti málreinsingini, men tað er ikki fyrr enn í heilt nýggjari tíð, at kjakið um málreinsing er vorðið ein partur av tí opna diskursinum. Men tað kunnu ikki vera serliga nógv fólk, sum hava hesa hugsan um málreinsingina, tí bæði í hesi kanningini og í meiningakanningini (Jacobsen 2006) taka umleið 70 % undir við málreinsing og nýgerð. Og tað sama svarmynstrið síggja vit, tá ið heimildarfólkini fáa valið millum eitt føroyskt og eitt enskt orð: Ein stórir meiriluti heldur, at vit eiga at brúka tey føroysku orðini.

Slík svør fáa vit ikki einans, tá ið spurt verður beinleiðis um hugburð. Vit síggja tað sama mynstrið í grímukanningini (Jacobsen & Kristiansen 2006), nevniliga at tann føroyska gríman verður mett hægri enn tann enska á øllum skalum. Hetta kann tulkast soleiðis, at undirtøkan fyri teirri føroysku grímuni vísir, at tað “reina” málið er tað besta.

8.11. Samfelagslig mynstur

Týdningurin av samfelagsbrigdlunum sæst í eini talvu í niðurstøðuni (8.12.), sum vísir eitt yvirlit yvir samfelagsligar samanhangir/munir.

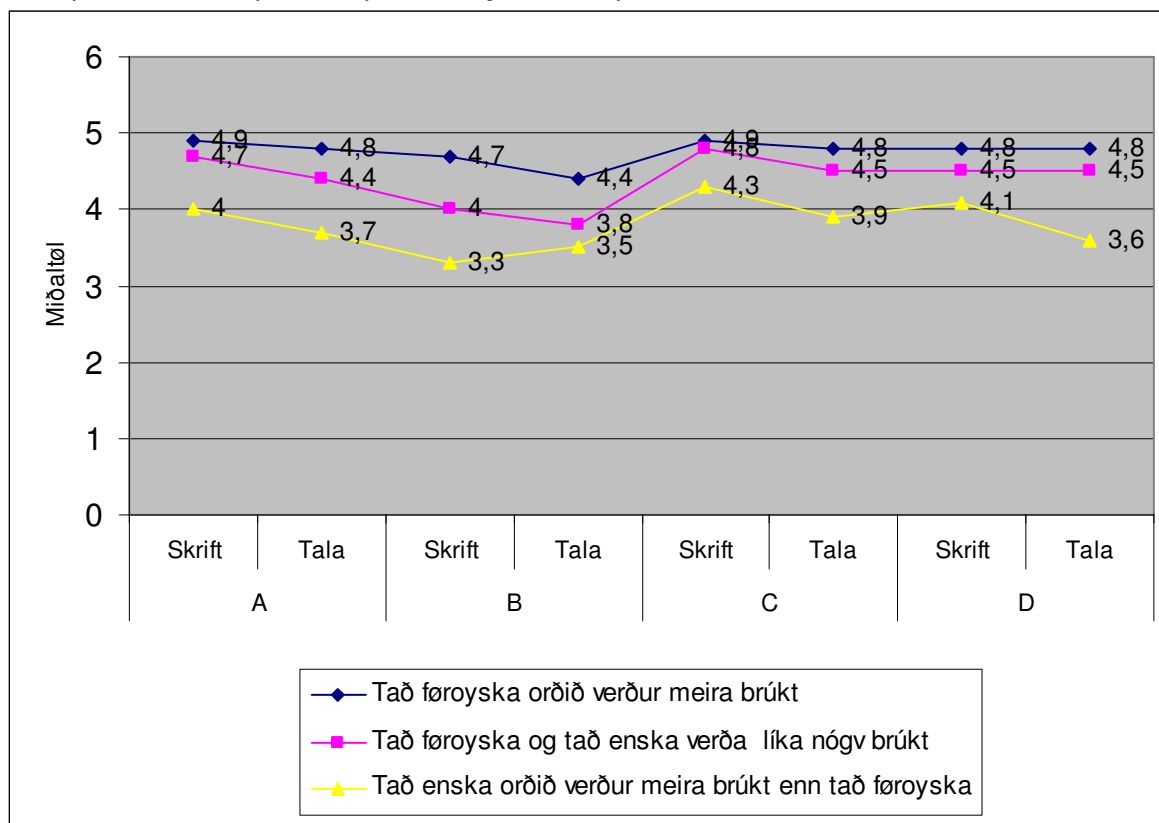
8.11.1. Lívsstíllur

Lívsstílsbrigdilin hefur lítlan týðning og vísir eina heldur flókta mynd.¹⁴¹ Hóast eingir signifikantir munir eru millum lívsstíllarnar í uppáhaldinum um, at best er at brúka tey føroysku orðini, kann tað hava áhuga at vísa úrslitini av avkrossingunum (sp. 6.3, 6.4 og 6.5 í spurnablaðnum).

Heimildarfólkini í øllum lívsstíllunum eru rættiliga samd um, at vit eiga at nýta tey føroysku orðini bæði í talu og skrift, tó eru tey yvirhøvur samdari í at nýta tey føroysku orðini í skrift enn í talu.

Strikumyndin niðanfryi vísir, at miðaltølini eru hægst, har ið tað føroyska orðið verður meira brúkt enn tað enska (tann bláa strikan), og síðani minka miðaltølini, tess minni tey føroysku orðini verða nýtt. Miðaltølini í tí bláu strikuni eru millum 4,9 og 4,4. Í tí reyðu strikuni millum 4,8 og 3,8 og í tí gulu liggja tøluni millum 4,3 og 3,3. Tað merkir, at tess minni tað føroyska orðið verður nýtt, tess ósamdari gerast tey spurdu um at nýta tað føroyska orðið.

Strikumynd 11. Miðaltølini fyri “tað føroyska orðið eigur at verða nýtt” køkt við lívsstíl

Minst positivir eru B’arnir, meðan C’arnir eru samdari (sí eisini fylgiskjal 17). Orsøkin er, at B’arnir halda tað vera ein fyrimun at hava enskt sum tøkni-frøðiligt yrkismál í kt-vinnuni. At talan kortini ikki er um nakað yvirskipað lívsstílsmyndur sígja vit, tá vit samanbera “lívsstíllssvørini” í

spurningunum 6.3-6.5 við spurningin um føyroyskaða stavseting av teimum ítøkiligu tøykuorðunum (sp. 6.10 í spurnablaðnum). Her eru eru C'ararnir minst "føyroyskir."¹⁴²

Í tí alment orðaða spurninginum um enska ella føyroyskaða stavseting av tøykuorðum (sp. 6.9) og í spurninginum um tey átta ítøkiligu orðini (sp. 6.10) er mynstrið tað sama: D'ararnir sum teir mest "føyroysku" og C'ararnir sum teir mest enskvinarligu, meðan A'ararnir og B'ararnir liggja í miðjuni. Her víkja B'ararnir frá tí vanligu mynstrinum, nevniliga sum teir mest enskvinarligu. Í avkrossingarpartinum sigur ein C'ari seg ikki kunna góðtaka *kekkur*, men tá eg lurti eftir samrøðuni er eingin ivi um, at krossurin er settur á skeivt pláss, tí hon (Clara) tekur av heilum hjarta undir við føyroskari stavseting.

Tað er eingin samanhangur millum hugburð til føyroyskaða stavseting og føyroskar bendingar av enskum tøykuorðum. Undirtøka fyri enskari stavseting av tøykuorðum merkir ikki endiliga undirtøku fyri enskum bendingum av tøykuorðum í føyroyskum og øvut. T.d. halda D'ararnir, Døgg, Drós og Dagmar, at vit eiga at geva enskum tøykuorðum føyroyska stavseting, men bendingarnar eiga at vera enskar. Hinvegin síggja vit, at fólk, sum eru negativ mótvegis føyroskari stavseting, taka undir við føyroyskum bendingum, t.d. Alvi og Birna.¹⁴³

Í spurninginum um nýtslu av enskum orðingum (sp. 6.12: "brúkar tú enskar orðingar í tínum máli?"), eru B'ararnir toppskorarrar. Miðaltølini eru: A=2,3; B=3,2; C=2,3 og D=2,7. Munirnir millum lívsstílnar eru tó ikki signifikantir (sí fylgiskjal 20).

B'ararnir eru eisini mest enskvinarligir í uppáhaldinum um, at ensk tøykuorð gera føyroyskt til eitt ríkari og meira livandi mál (sp. 6.8 í spurnablaðnum). Ein Kruskal-Wallis-signifikanskanning vísir ábendingarliga signifikantar munir í hesum spurningi ($p=0,059$). Aftur her eru tað tey ensku kt-orðini, sum gera munin hjá B'arunum (sí fylgiskjal 21).

Samanumtikið kunnu vit siga, at lívsstíllur vísir eitt fløkt mynstur. Tað næsta, vit koma einum mynstri, er í uppáhaldinum um, at ensk orð eru við til at gera føyroyskt til eitt ríkari og meira livandi mál (her er munurin ábendingarliga signifikantur, $p = 0,059$ KW). Her eru B og C mest samdir, og tað merkir, at tey, sum eru í tí nýmótans tænavinnuni (bæði tey í erva og tey í neðra), síggja ensk orð sum eitt virði í føyroyskum samanborið við fólk í framleiðsluvinnuni.

Lívsstílsbrigdilin vísir, at D'ararnir eru rættiliga "føyroyskir" (t.d. sp. 6.7, sp. 6.9 og sp. 6.13) og at B'ararnir eru teir mest enskvinarligu (t.d. sp. 6.8). B'ararnir nýta meira enskar orðingar í sínum máli

¹⁴¹ Somu niðurstøðu koma Helge Sandøy & Hjalmar P. Petersen til í sínum kanningum av atlaging av tøykuorðum í talumálinum (óútgivin grein).

¹⁴² C'ararnir góðtaka 37 ferðir og vraka 59 ferðir, meðan D'ararnir góðtaka 60 ferðir og vraka 36 ferðir føyroyska stavseting (sí fylgiskjal 18).

¹⁴³ Í fylgiskjali 19 er ein talva yvir lívsstíllssvørini til spurningin um bendingar av enskum tøykuorðum í føyroyskum.

enn hinir lívsstíflarnar (sp. 6.12), og B'ararnir eru ósamdari enn hini í at nýta tey føroysku orðini í staðin fyri tey ensku (sp. 6.3-6.5).

8.11.2. Kyn

Ein signifikanskanning vísir, at kvinnurnar eru signifikant samdari í, at tey føroysku orðini eiga at verða nýtt (sp. 6.3.-6.5). Henda mun síggja vit uttan mun til, um tað føroyska orðið verður nógv ella lítið nýtt. Her mugu vit tó hava í huga, at kvinnurnar eru fleiri í tali enn menninir, ávikavist 28 kvinnur og 20 menn:

Talva 74. Tað føroyska orðið eigur at verða nýtt; køkt við kyn

Tað føroyska orðið verður meira nýtt	Skrift	P= 0,083	Kvinnur samdari
	Tala	P= 0,019	Kvinnur samdari
Tað føroyska og enska orðið verða líka nógv nýtt	Skrift	P= 0,016	Kvinnur samdari
	Tala	P= 0,007	Kvinnur samdari
Tað enska orðið verður meira nýtt	Skrift	P= 0,019	Kvinnur samdari
	Tala	P= 0,008	Kvinnur samdari

Signifikanskanning: Kruskal-Wallis

Myndin er sera eintýdd. Hon vísir, at kvinnurnar í størri mun enn menninir taka undir við tí almenna føroyska norminum. Í einum føri eru munirnir ábendingarliga signifikantir ($p=0,083$). Hetta, sum eg nú sigi, vísir ikki signifikantar munir, men munurin millum tey spurdu er kortini áhugaverdur. Um vit nú hava í huga, at 71,4 % av kvinnunum halda, at tey flestu ella ein stórir partur av tøkuerðunum verður avloystur ella týddur, meðan tað tilsvareandi talið fyri menn er 60 %, so síggja vit ein samanhag: Kvinnurnar halda, at tey flestu tøkuerðini verða avloyst/týdd, og tær halda, at tey føroysku orðini eiga at verða nýtt. Ein væl minni partur av monnunum heldur, at tey flestu tøkuerðini verða avloyst/týdd, og teir halda í minni mun, at tey føroysku orðini eiga at verða nýtt. Teir eru minni 'føroyskir' enn kvinnurnar her. Her kann verða víst til tað, sum áður er sagt um samanhagin millum áskoðan á nøgd og hugburð til nýtslu: At fólk eru negativari mótvegis nýtslu av tøkuerðum á økjum, har tey halda fá tøkuerð verða nýtt, enn á økjum, har tey halda nógv tøkuerð verða nýtt (sí 6. part *Tøkuerð og nýtsluøkir*).

At kvinnur eru negativari til enska ávirkan enn menn, síggja vit eisini, tá ið spurt verður, um enskt hevur positiva ávirkan á føroyskt. Kvinnurnar halda fastari í tey føroysku virðini enn menninir. Heili 89,3 % av kvinnunum eru ósamdar í, at enskt hevur positiva ávirkan á føroyskt, meðan tað tilsvareandi talið fyri menn liggur niðri á 55 %. Hesin munur er signifikantur (sí talvuna niðanfyrri).

Talva 75. Enskt ger føroyskt til eitt ríkari og meira livandi mál, køkt við kyn

	Kyn		
	Menn	Kvinnur	
1	Heilt ósamd/ur	40,0	67,9
2	Nokk so ósamd/ur	15,0	21,4
3	Hvørki samd/ur ella ósamd/ur	30,0	0,0
4	Nokk so samd/ur	15,0	3,6
5	Heilt samd/ur	0,0	7,1
Til samans (%)		100,0	100,0
Til samans (N)		20	28
Miðaltöl		2,2	1,6
p-virðið 0,04 KW			

Í spurningunum niðanfyri eru kvinnurnar eisini “føroyskari” enn menninir, tó uttan at munirnir eru signifikantir:

- Kvinnurnar taka sum heild í størri mun undir við føroyskaðari stavseting av tøkuerðum enn menninir¹⁴⁴ (sp. 6.10 í spurnablaðnum); miðaltølini eru: 3,2 fyri menn og 4,7 fyri kvinnur.
- Kvinnurnar eru meira avgjörðar í sínum hugburði til bendingarspurningin (sp. 6.11 í spurnablaðnum): Av teimum 13 heimildarfólkunum, ið taka støðu til, um bendingarnar skulu vera føroyskar ella enskar, eru 11 kvinnur: 5 siga “eftir føroyskum reglum” og 6 siga “eftir enskum reglum”. Grundin til at tann størri helvtin av kvinnunum velur enskar bendingar heldur enn føroyskar kann vera, at tær í minni mun enn menninir góðtaka tøkuerð yvirhøvur og tí heldur ikki vilja seta føroyskar endingar upp í tey.
- Kvinnurnar eru samdari um, at vantandi enskunnleiki kann hava við sær, at tey, ið ikki duga enskt, vera verri fyri í samfelagnum: Ein grund kann vera, at fleiri teirra kenna trupulleikan frá sær sjálvum. Av 22 heimildarfólkum, sum siga seg ikki vera stinn í enskum, eru 19 kvinnur. Tað svarar til 86,4 % (sp. 6.7 í spurnablaðnum).
- Hinvegin nýta menn nógv oftari enskar orðingar í sínum máli enn kvinnur gera, og menninir eru minni negativir enn kvinnurnar mótvegis enskum orðingum í formligum máli. Og menn halda seg duga betur enskt enn kvinnur.

Kvinnurnar eru sum heild trúgvvari mótvegis tí almenna norminum enn menninir. Hesin munur er serliga sjónskur hjá D’arunum, har allar 6 kvinnurnar geva atlagning av tøkuerðum í skrift toppkarakter.

Kvinnurnar siga, at málvariatióin hjá teimum sjálvum í høvuðsheitum er treytað av, hvat tær tosa um, meðan menninir siga, at tað bæði veldst um, hvat teir tosa um og hvønn teir tosa við. Tað er ikki vist, at hetta vísir, at menn eru meira medvitandi um málvariatióin enn kvinnur. Ein

orsøk til henda mun kann vera, at kvinnurnar hugsa í størri mun um sítt eigna yrkismál enn menninir.¹⁴⁵ Tað er ikki óhugsandi, at tað er útbúgvingarbrigdilin, ið vísir seg her, tí at fleiri menn hava hægri útbúgving enn kvinnur í hesi kanningin. ¹⁴⁶ Allir teir 11 menninir, ið siga, at tað veldst bæði um *hvønn* teir tosa við og *hvat* teir tosa um, hava hægri útbúgving, meðan 14 av teimum 18, ið siga, at tað veldst um, *hvat* tey tosa um, hava miðnámskúla ella yrkisútbúgving. Tí sigi eg, at tað kann vera útbúgvingarbrigdilin, sum her kemur til sjóndar. Tey vælútbúnu eru meira medvitað um mál og málvariatióin.

8.11.3. Útbúgving

Hesin brigdilin inniheldur tvey brigdi: hægri útbúgving og miðnáms- og yrkisútbúgving. Munurin á hesum útbúgvingarbólkum er longdin og slagið av útbúgving. Tey við hægri útbúgving hava okkurt slag av langari ástøðiligari universitetsútbúgving, meðan hin bólkurin hevur styttri og meira verkligar útbúgvingar.

Fólk við hægri útbúgving eru signifikant enskvinnarligari enn fólk við miðnáms- og Yrkisútbúgving.¹⁴⁷

Tann tvíbýtti útbúgvingarbrigdilin vísir hesar munir:

- Tey við hægri útbúgving halda, at færri orð verða avloyst ella týdd enn tey við miðnáms- og yrkisútbúgving (sp. 6.1 í spurnablaðnum). Hesin munur er signifikantur, $p=0,027$ KW (sí fylgiskjal 22).
- Tey við hægri útbúgving sýna ikki somu undirtøku fyri nýtslu av teimum føroysku orðunum sum tey, ið hava miðnámskúla og yrkisútbúgvingar (sp. 6.3-6.5 í spurnablaðnum). Í hesum spurningum eru munirnir signifikantir ella ábendingarliga signifikantir¹⁴⁸ (sí fylgiskjal 23).
- Tey við hægri útbúgving siga, at tað veldst um, bæði hvønn ein tosar við og hvat ein tosar um (sp. 6.6 í spurnablaðnum). Hinvegin siga tey við miðnáms- og yrkisútbúgving, at tað

¹⁴⁴ Undantøkini eru *Kili* og *Kekkia*.

¹⁴⁵ Sbr. tað, sum Barbara sigur: “Tosi eg um mítt fak, so líka mikið hvønn eg tosi við, so brúki eg nógv fremmandorð”, og Bára, sum sigur: “Eg meini, mann skal brúka backup í hvussu er á arbeiðnum [látur], viss vit fóru at <xxx> trygdaravrit, vit høvdu ikki forstaðið hvønnannan”.

¹⁴⁶ Nakrir kvinnuligir leiðarar høvdu ikki hægri útbúgving (sí yvirlitið á s. 51).

¹⁴⁷ Her mugu vit hava í huga, at lutfalsliga fleiri menn enn kvinnur hava hægri útbúgving: 13 av 20 monnum (ið svarar til 65 %) hava hægri útbúgving, og 8 av 28 kvinnum (ið svarar til 28,6 %) hava hægri útbúgving.

¹⁴⁸ Hetta er galdandi í teimum førum, har ið tað føroyska orðið verður meira brúkt enn tað enska og tá ið tað føroyska og tað tilsvandi enska verða eins nógv brúkt. Men tá ið tað snýr seg um tey orðini, har ið tað enska verður meira nýtt enn tað føroyska, eru munirnir ikki signifikantir. Ikki óvæntað vísir tað seg, at tey, sum eru ósamd, eru ósamdari í talu enn í skrift

meira er evnið í samrøðuni, ið er avgerandi fyri orðavalið og í minni mun spurningurin um samrøðupartnara, $p=0,007$ Pearson Chi-Square. Ein vansi er, at 2 cellur hava “expected frequency” (EF) < 5 (= 33,3%); minsta EF = 1,22, tí er ein ávís óvissa knýtt at hesi útrokning.

Av onkrari grund vilja tey í neðra (C og D) treyðugt viðganga, at málnýtslan er treytað av, hvønn tey tosa við. Tey tykjast halda, at tað virkar vinglut at viðganga, at málnýtslan kann verða treytað av, hvønn tey tosa við. Av tí at EF < 5 er heili 100 %, verður óvissan ov stór til at kunna siga nakað um, hvørt munirnir eru signifikantir (sí fylgiskjal 24).

- Tey við hægri útbúgving (og sum eru stinn í enskum) eru negativari mótvegis føroyskaðari stavseting av tøkuroðum enn tey við miðnáms- og yrkisútbúgving (sp. 6.9 í spurnablaðnum); $p= 0,037$ KW (sí fylgiskjal 25).¹⁴⁹ Tað sama mynstrið síggja vit í spurningunum um stavseting av teimum ítøkiligum orðunum (sp. 6.10 í spurnablaðnum). Har eru munirnir tó ikki signifikantir (í tveimum førum tó ábendingarlíga signifikantir (*djús*: $p=0,033$; *kovboy*: $p=0,028$ Pearson Chi Square).

Hesir samfelagsligu munir kunnu tulkast á tann hátt, at negativur hugburður mótvegis ortografiskari purismu er eitt eyðkenni fyri høga samfelagsstøðu. Her síggja vit ábendingar um sama mynstur, sum vit sóu í spurninginum um leksikalska purismu í meiningakanningini: at fólk við langari útbúgving eru ósamdari í purismuni enn tey við stuttari ella ongari útbúgving. Hesir munir stuðla upp undir ta tulkningina, at undirtøkan fyri purismuni er størri hjá neðrafólki.

- Tey við hægri útbúgving eru signifikant minni negativ mótvegis enskum orðingum í formligum máli enn tey við miðnáms- og yrkisútbúgving, $p=0,003$ KW¹⁵⁰ (sp. 6.13 í spurnablaðnum).
- Tey við hægri útbúgving eru minni samd í uppáhaldinum um, at tað verða forðingar millum teirra, ið duga og teirra, ið ikki duga enskt (sp. 6.7. í spurnablaðnum). Hesin munur er signifikantur, $p=0,023$ KW. Hesi fólkinu duga væl enskt, og tí hava tey ikki henda trupulleikan í gerandisdegnum (sí fylgiskjal 26).

¹⁴⁹ Miðaltalið hjá teimum við hægri útbúgving er 3,0 og hjá teimum við miðnáms- ella yrkisútbúgving er miðaltalið 3,9. Eitt høgt tal = stór undirtøka fyri føroyskaðari stavseting av tøkuroðum.

¹⁵⁰ Tey seks fólkinu, sum krossa av næsttuttast vinstrumegin, har útmarkið er “als ikki í lagi”, hava hægri útbúgving. Øll hini 42 krossa av uttast vinstrumegin.

- Fólk við hægri útbúgving eru signifikant samdari um, at enskt hevur positiva ávirkan á føroyskt enn tey við miðnáms- og yrkisútbúgving (sp. 6.8 í spurnablaðnum), $p=0,047$ KW (fylgiskjal 27). Kanska vilja tey á henda hátt vísa, at tey megna enskt.

Tey, ið hava hægri útbúgving, tora at taka eina støðu, sum ikki er í samsvari við tað politiskt rætta. Tey seta spurnartekin við tann almenna føroyska normin, sum sigur, at eitt føroyskt orð er betri enn eitt tøkuorð. Tey vilja ikki hava nakra stýring av málinum og tey vilja ikki verða uppfatað sum stýrd av øðrum.

8.11.4. Aldur

Aldur tykist ikki at hava eins stóran týðning sum útbúgving í hesi kanningini. Svarmynstrið er, at tey elstu eru meira enskvinarlig enn tey yngri. Vit síggja, at:

- Tey elstu halda, at tey ensku orðini gera føroyskt til eitt ríkari og meira livandi mál (sp. 6.8 í spurnablaðnum). Her eru munirnir signifikantir, p -virðið 0,004 KW (fylgiskjal 28).
- Tey elstu (eldri enn 45 ár) líkjast burtúr og halda, at ein minni partur av tøkuorðunum verður avloystur ella týddur til føroyskt, $p=0,049$ KW (sp. 6.1 í spurnablaðnum, fylgiskjal 29).

Í tveimum førum eru munirnir ábendingarliga signifikantir:

- Tey elstu eru ósamdari í upphaldinum um, at vit eiga at nýta føroysk orð í skrift heldur enn ensk í teimum førum, tá ið tað føroyska orðið antin verður meira brúkt enn tað enska ella tá ið tað føroyska og tað enska verða eins nógv brúkt (sp. 6.3-6.5 í spurnablaðnum). P -virðið í sp. 6.3 (tað føroyska orðið verður meira nýtt, t.d. *heimasíða* fyri *home page*) er 0,067 KW fyri nýtslu av tí føroyska orðinum í skrift; og p -virðið í sp. 6.4 (tað enska og tað føroyska verða eins nógv nýtt, t.d. *trygdaravrit/backup*) er 0,075 KW fyri nýtslu av tí føroyska orðinum í skrift.

Hóast aldur tykist at gera mun her, er tað ikki vist, at tað er júst aldurin, ið er tann veruliga orsøkin. Av teimum fimm, ið mynda tann elsta bólkin, eru fyra ervafólk (3 B'arar og 1 A'ari). Ervafólkunum dámar at seta spurnartekin við tann almenna normin, og summum teirra dámdi eisini at provokera meg eitt sindur og vildu gjarna bjóða mær av í orðadrátti. Tey hildu seg hava ein frælsan hugburð til spurningin um ensk tøkuorð og fataðu meg sum umboð fyri purismuna. Serliga B'ararnir eru ivasamir móttvegis purismuni sum heild, so tað kunnu eins væl vera lívsstílsmunir ella útbúgvingarmunir, ið koma til sjóndar her. Omanfyri sóu vit t.d., at fólk við hægri útbúgvingum eru

sum heild positiv mótvegis enskum. Hóast talan ikki er um signifikantar munir í spurninginum um nýtslu av enskum orðingum (sp. 6.12), er tað kortini áhugavert at staðfesta, at tey elstu oftast nýta enskar orðingar í sínum máli. Tað sama mynstrið vísir seg í hugburði til enskar orðingar í formligum máli (sp. 3.13). Aftur her hugsji eg, at tað helst eru útbúgvingsmunir, ið vísa seg.

8.11.5. Førlleiki í enskum

Tað tykist ikki sum stigið av førlleika í enskum hevur nakran stóran týdning fyri hugburð til korpusspurningin: Samfelagsbrigdilin *førlleiki i enskum* vísir ongur signifikantar munir í hesi kanningini. Kortini fari eg at vísa á nakrar munir millum tey spurdu, har ið førlleikin í enskum ger mun. Yvirhøvur er myndin tann, at tey, ið ikki siga seg vera so stinn í enskum, eru ‘føroyskari’ enn tey stinnu. Og tað merkir, at góður enskkunnleiki ber við sær, at fólk eru positivari mótvegis enskum enn tey, ið ikki eru so væl fyri í enskum:

- Tey stinnu brúka oftari enskar orðingar enn tey minni stinnu. Munirnir eru ábendingarliga signifikantir, $p=0,068$ KW (fylgiskjal 30). Orsøkin til brúkið kann nettupp vera førlleikin.
- Tey minni stinnu eru positivari mótvegis atlagin enn tey stinnu.
- Tey væl skúlaðu (við hægri útbúgving og stinn í enskum) eru minni positiv mótvegis skriftligari atlagin av tøkuroðum enn hini (sp. 6.9 í spurnablaðnum).
- Tey minni stinnu eru samdari í at geva tøkuroðum føroyska stavseting (sp. 6.10 í spurnablaðnum).
- Tey minni stinnu eru samdari í upphaldinum um forðingar vegna vantandi enskførlleika enn tey stinnu. Hetta kann tulkast á sama hátt sum við útbúgvingini: at tey, ið eru stinn í enskum, ikki hava nakran trupulleika við teimum herdu krøvunum um enskførlleika.

8.11.6. Telda og alnet

Tað kann vera torført at fáa eina mynd av, hvønn týdning teldubrigdilin hevur í hesi kanningini, tí tað eru bert fimm fólk, sum ikki hava teldu. Tey allarflestu av teimum 43, sum hava teldu, hava eisini alnetssamband og teldupost (39 hava alnet og teldupost). Tað eru eingir signifikantir munir millum teirra, ið hava teldu og alnet og tey, ið ikki hava. Men tað kann kortini hava áhuga at nevna tað, at tey, ið ikki hava teldu, eru “føroyskari” enn tey, ið hava teldu. Hetta síggja vit í sp. 6.3.-6.5 (“tað føroyska orðið eigur at verða nýtt”; í sp. 6.4 eru hesir munir ábendingarliga signifikantir, $p=0,09$ KW).

Tað hevði verið áhugavert at fingið kannað, um telda og alnet vístu sama mynstur sum í meiningakanningini (Jacobsen 2006), nevniliga at atgongd til teldu og alnet heimanífrá hevur við sær størri nýtslu av og meira positivan hugburð mótvegis enskum. Men tað ber illa til at gera tað, tá ið bakgrundsbrigdlarnir eru so ymiskir til støddar sum her.

8.11.7. Uttanlandsvist

66,7 % av teimum spurdu hava í longri ella styttri tíðarskeið búð í einum øðrum landi. Umleið helvtin av teimum hevur búð í Danmark.¹⁵¹ Í miðal hava hesi fólkinum verið burtur úr Føroyum í 5,4 ár. Hesin brigdilin vísir bert ein signifikantan mun millum teirra, sum altíð hava búð í Føroyum og teirra, ið eisini hava búð uttanlands í styttri ella longri tíð. Tann einasti spurningurin, har uttanlandsvist vísir signifikantan mun, er, at tey, ið hava búð uttanlands, brúka meira enskar orðingar í sínum máli enn tey, ið altíð hava búð í Føroyum, $p=0,006$ KW (sp. 6.12). At tey, ið hava lisið og arbeitt uttanlands, eru meira ávirkað av enskum orðingum og tí hava lyndi til at nýta tær meira enn tey, ið alla sína tíð hava búð í Føroyum, er helst trúligt (fylgiskjal 32). Burtursæð frá hesum spurningi tykist tann frælsi hugburðurin hjá dønum ikki at hava havt nakra ávirkan á míni heimildarfólk, sum eitt skifti hava búð í Danmark.

8.12. Niðurstøða

Korpusspurningarnir avdúka, at lívsstílsbrigdilin vísir eitt fløkt mynstur. Sæð í mun til tann fjórbytta Minervafrymilin er einki yvirskipað mynstur at síggja, hvørki vatnrætt (nýmótans/siðbundin) ella loddrætt (høgur/lágur). Tó síggja vit, at tey ófaklærdu á teimum siðbundnu framleiðslufyrirøkunum (D) eru “føroyskari” enn onnur, meðan leiðararnir á teimum nýmótans tænastryritøkunum (B) hinvegin eru mest enskvarligir. B’ararnir eru pragmatikarar, meðan D’ararnir eru idealistar. Hesi útmørkini (B og D) vísa tað fløkta mynstrið, tí at “markið” krossar bæði ta vatnrøttu og ta loddrøttu linjuna og gongur í landnyrðing-útsynning.

Kvinnur eru normtrúgvári (“føroyskari”/puristiskari) enn menn (sp. 6.3-6.5). Sama mynstur finna vit í meiningakanninginitur. Tær ófaklærdu kvinnurnar í framleiðsluvinnuni (D) eru sum heild “føroyskari” enn aðrar kvinnur, og tær taka í størri mun enn aðrar kvinnur undir við ortografiskari purismu.

Útbúgvingarstig tykist at hava størri týðning enn hinir brigdlarnir. Fólk við hægri útbúgving eru sum heild atfinningarsom mótvegis purismuni sum almennari hugsjón og í egnari

málnýtslu. Hinvegin tori eg illa at siga nakað um týdningin av aldri, tí at aldursbólkarnir eru so ójavnir í stødd. Tað hevði verið áhugavert at kannað hesi viðurskifti nærri, har ið eins nógv fólk vóru í hvørjum aldursbólki og við eins nógvum kvinnum og monnum. Henda kanning vísir, at hesir brigdlar eru áhugaverdir at arbeiða meira við. Samanumtikið kunnu vit siga, at:

- Føroyingar taka í størri mun undir við føroyskum orðum í skrift enn í talu.
- Undirtøkan er størst fyri tí føroyska orðinum, tá ið tað føroyska orðið verður meira brúkt enn tað enska.
- Helvtin tekur undir við, at tøkuerð fáa føroyska stavseting. Tey, sum eru ímóti, siga, at tað er at geva skarvin yvir (betri er at gera nýggj orð).
- Fólk vilja ikki hava ensk orð við føroyskaðari stavseting av tveimum høvuðsgrundum: 1) Um eitt gott føroyskt orð er til og 2) um tann føroyskaða stavsetingina kámar merkingina (eingin góðtekur stavsetingina *tineygjari*).
- Spurningurin um bendingarendingar hjá teimum ensku tøkuerðunum hevur ikki stóran áhuga hjá teimum spurdu. Nógv tann størsti parturin velur at taka støðu frá orði til orð, meðan tann størri helvtin av teimum, ið tekur eina støðu til spurningin, sigur “eftir enskum reglum”.
- Enskar orðingar verða einans nýttar í óformligum talumáli.
- Annaðhvørt heimildarfólk heldur, at vantandi enskunnleiki kann hava við sær, at tey, ið ikki duga enskt, vera fyri vanbýti.
- Tey flestu (tveir triðingar) siga, at enskt hvørki ger føroyskt til eitt ríkari ella meira livandi mál. Orsøkin kann vera, at *ríkari* er eitt positivt orð, og tey vilja illa seta tað spjaldrið á tey ensku orðini.
- Tað eru ábendingar um ein samhang millum tann vitanarliga og tann kensluliga spurningin (sp. 6.1 og sp. 6.3-6.5 í spurnablaðnum): Tey, sum halda at tey flestu tøkuerðini verða avloyst, halda eisini, at tey føroysku orðini eiga at verða nýtt.

8.13. Týdningurin av samfelagsbrigdlunum

Í talvuni niðanfyri er eitt yvirlit yvir, í hvussu stóran mun hugburður til og nýtsla av enskum tøkuerðum kunnu setast í samband við samfelagsstøðu. Eg havi bæði teir signifikantu og teir ábendingarliga signifikantu munirnar við tilhoyrandi p-virðum í talvuni:

---

¹⁵¹ 23 av teimum 32, sum hava búð uttanlands, hava búð í Danmark, summi teirra eisini í øðrum londum, eitt nú Onglandi, Fraklandi og Sveis. Hini hava búð í USA, Skotlandi, Nýsælandi og Ísrael.

Talva 76. Týdningurinn av samfelagsbrigdlunum.

	Lívsstíllur	Kyn	Útb.	Aldur	Enskf.	Telda	Alnet	Uttanl.
<i>Sp. 6.1 Verða orðini avloyst...?</i>	Ns	ns	0,027	0,049	ns	ns	ns	ns
<i>Sp. 6.3-6.5 Tað føroyska orðið eigur at verða nýtt</i>	6.3 skr: ns 6.3 tal: ns 6.4 skr: 0,092 6.4 tal: ns 6.5 skr: ns 6.5 tal: ns	6.3 skr: 0,083 6.3 tal: 0,019 6.4 skr: 0,016 6.4 tal: 0,007 6.5 skr: 0,019 6.5 tal: 0,008	6.3 skr: 0,096 6.3 tal: 0,026 6.4 skr: 0,079 6.4 tal: 0,018 6.5 skr: ns 6.5 tal: ns	6.3 skr: 0,067 6.3 tal: ns 6.4 skr: 0,075 6.4 tal: ns 6.5 skr: ns 6.5 tal: ns	ns ns ns ns ns ns	ns ns 6.4 skr: 0,090 ns ns ns	ns ns ns ns ns ns	ns ns ns ns ns ns
<i>Sp. 6.6 Hvørfi orð brúkar tú sjálv(ur)?</i>	0,015 (100% < 5) *	0,016 (33,3% < 5)	0,007 (33,3 % < 5)	ns	0,058 (33,3% < 5)	0,094 (66,7% < 5)	ns	ns
<i>Sp. 6.9 Atlagin í skrift yvirhøvdur</i>	Ns	ns	0,037	ns	ns	ns	ns	ns
<i>Sp. 6.10 Atlagin av teimum átta orðunum</i>	Ns	ns	<i>Djús: 0,033 (0% < 5) Kovboy: 0,028 (0% < 5)</i>	ns	ns	<i>Tineygjari: 0,061 (75% < 5)</i>	<i>Djús: 0,067 (66,7% < 5)</i>	<i>Tineygjari: 0,041 (50% < 5)</i>
<i>Sp. 6.11 Fø. ella enskar bendingar</i>	Ns	ns	Ns	ns	ns	ns	ns	0,037 (80% < 5)
<i>Sp. 6.12 Brúkar tú enskar orðingar?</i>	Ns	ns	Ns	ns	0,068	ns	ns	0,006
<i>Sp. 6.13 Enskar orðingar í almennum máli</i>	Ns	ns	0,003	ns	ns	ns	ns	ns
<i>Sp. 6.7 Forðingar¹⁵²</i>	Ns	ns	0,023	ns	ns	ns	ns	0,098
<i>Sp. 6.8 Enskt ríkar før.</i>	0,059	0,040	0,047	0,004	ns	ns	ns	ns

Signifikanskanning: Kruskal-Wallis (sp. 6.1, 6.3-6.5, 6.9, 6.12, 6.13, 6.7 og 6.8). Pearson Chi Square (sp. 6.6, 6.10, 6.11).

ns = non significant.

* Talið, sum stendur í klombrum, sipar til, hvussu stórir prosentpartur av sellunum hava ‘Expected Frequencies’ minni enn 5, og tá eru tøluni ov smá til at kunna bera haldgóðar hagfrøðiligar niðurstøður.

Ein meginvansi við at kanna nominaldáturnar her, er, at tær allarflestu sellurnar hava ‘Expected Frequencies (EF) minni enn 5.

Samanlagt er tað útbúgvingarbrigdilin, ið gevur flestar signifikantar (íroknað ábendingarlíga signifikantar) munir (12). Hann hevur týdning yvirhøvdur í korpusspurningunum. Síðan kemur kynsbrigdilin (8), aldur og uttanlandsvist (4), lívsstíllur (3), enskførleiki (2), telda (3) og alnet (1). Tað er serliga í spurningunum um nýtslu av enskum ella føroyskum orðum (sp. 6.3-6.5 í spurnablaðnum) at kyn og aldur hava týdning. Vit leggja eitt nú til merkis undir kynsbrigdlinum, at p-virðini í upphaldinum um, at tað føroyska orðið eigur at verða nýtt, eru í øllum trimum forunum lægri fyrri talu enn skrift, og tað merkir, at sannlíkindini fyrri at vit ikki fara skeiv, tá vit algilda munin, eru størri fyrri talu enn skrift. Hetta er eisini í ein vissan mun galdandi fyrri

útbúgvingarstig. Lesa vit vatnrætt síggja vit, at tað eru teir kensluligu spurningarnir (sp. 6.3-6.5 og sp. 6.8), ið eru ávirkiligr fyri samfelagsbrigdlunum.

Hóast lívsstíllur ikki ger serliga stóran mun her, vísir tað seg ofta, at B' ararnir eru mest enskvinarligir. Um vit signifíkanskanna B' ararnar móttvegis hinum trimum lívsstíflunum undir einum, síggja vit í summum førum signifíkantar munir.

---

¹⁵² Uppáhaldið var, at tað verða forðingar millum tey, ið duga enskt og tey, ið ikki duga enskt.

9. PARTUR

FRÁSØGUR

9.1. Inngangur

Orðið *frásøga* verður her nýtt í einum eitt sindur trengri merkingu enn vit kenna úr føroyskum gerandismáli. Her verður frásøga nýtt fyri tað enska *narrative*. Toolan (2001: 180) skilmarkar frásøgu soleiðis: “Narrative is a means of recapitulating experience in an ordered set of clauses that matches the temporal sequence of the original experience”. Tað merkir, at bert tær framsagnir, sum lúka treytirnar omanfyri, verða flokkaðar sum frásøgur.

Tann stóri áhugin hjá Labov hevur verið málslig variatión hjá ymsum bólkum. Frásøgunar – ella *narrativarnir* sum Labov kallar tær – eru innsavnaðar í sambandi við samfelagsmálvísindaligar samrøður fyrst og fremst við tí endamáli at kanna ljóðfrøðiliga variatión undir ymskum formleikastigum. Av tí at endamálið hjá Labov við at fáa heimildarfólkini at siga frá søgum ikki var at granska frásøgur sum so, kunnu vit kanska siga, at frásøgufrøðingur hjá Labov var eitt slag av hjáveiðu, sum seinni gjørdist evni í greinum. Sambært Labov er frásøgan ein máti at endurgeva ein persónliga upplivaða hending “by matching a verbal sequence of clauses to a sequence of events actually happened” (Labov & Waletzky 1967: 20; her úr Norrby 1998: 36) Norrby leggur afturat, at hon skal vera “av specifík, unik karaktär” (Norrby 1998: 36). Labov og Waletzky skilmarka frásøguna soleiðis: “Any sequence of clauses which contains a temporal juncture is a narrative” (s.s.). Við “temporal juncture” meinast, at hendingin/hendingarnar verða frásagdar í tíðarrøð. Um raðfylgjan av tveimum narrativiskum setningum verður broytt, broytist innihaldið eisini.

Ein treyt fyri at kalla eina framsøgn fyri eina frásøgu er samteksturur. Eg seti sum krav til frásøguna, at tað snýr seg um eina einstaka (“únika”) hending ella uppliving, sum heimildarfólkið sjálvt hevur upplivað ella sum heimildarfólkið hevur hoyrt onkran annan sagt frá. Frásøgan kann tá avdúka hugburð um umrøðuevnið. Skal frásøgan kunna nýtast sum grundarlag undir eini meting av hugburði hjá heimildarfólkinum, hevur tað týðning, at viðkomandi fer undir hana av sínum eintingum. Aftursvar til spurningar kunnu stundum líkjast frásøgum, men eru av øðrum slag, t.d. vantar ofta eitt poeng. Og markið millum serligu (“specifikku”) og ta almennu (“generellu”) frásøguna er ikki altíð so greitt. Eg tulki hesa frásøgnina hjá Bergi sum eina almenna frásøgu, m.a. tí at hann ikki leggur hana fram sum eina einstaka hending, men heldur sum nakað alment. Henda søgan verður tí ikki roknað sum ein frásøga, tí hon lýkur ikki kravið um at vera ein einstøk hending (sbr. orðingina “í nøkur ár”):

Nú havi eg verið í Frankaríki í nøkur ár í samband við konferansur av ymiskum slag ha, har vil eg siga at teir flestu # av teimum sum eg havi ferðast við her heima frá duga ikki franskt ella duga so mikið lítið av fronskum, at teir <xxx> men ææ tað hevur nokk víst seg at at øh er lættari og lættari at brúka enskt í Frankaríki.

Tað eru eisini aðrar frásøgur, ið falla uttanfyri av somu grund.

9.2. Bygnaðarskemað hjá Labov

Ein frásøga greiðir frá veruligum hendingum í fortíðini. Og hon hevur altíð eitt poeng. Eg fari her at endurgeva bygnaðarskemað hjá Labov yvir frásøgur¹⁵³ (Labov 1972; her úr Toolan 2001: 180). Til tess at vita, hvussu nýtiligt tað er, havi eg valt at seta eina frásøgu inn í skemað. Sambært hesum skema, sum Labov kallar ein “fully formed narrative”, inniheldur ein frásøga seks evnir, harav summi altíð eru við og onnur kunnu vera við. Evnini eru:

- a) Abstract: Inngangur. Hvat snýr søgan seg um í stuttum?
- b) Orientation: Hvør, nær, hvar og hvat?
- c) Complicating action: Hvat hendi so?
- d) Evaluation: Hvat so, á hvønn hátt er hetta áhugavert?
- e) Result of resolution: Hvat hendi at enda?
- f) Coda: Endin á søguni, har vent verður aftur til samrøðuna.

Eg fari at halda meg til hesi frásøgueykennini; c) má altíð vera við, tí tað er sjálvur kjarnin í frásøguni, meðan a) og f) kunnu vera við; b) sigur frá umstøðunum, serliga um tíð og stað. Tað evnið, sum hevur týðning í okkara samanhangi, er tað, sum Labov kallar fyri d) “evaluation”, sum er poengið í søguni: Hví sigur heimildarfólkið frá hesi søguni, hvat vil tað við henni? Her finna vit tey amboð, ið søgusmiðurin nýtir til tess at fáa áhoyraran at skilja poengið við søguni og hví søgusmiðurin heldur frásøguna vera áhugaverda. Mítt endamál við at kanna frásøgunar í samrøðunum er at vita, hvørjum heimildarfólkini velja at siga frá, tí at evnisvalið kann siga nakað um, hvat heimildarfólkini halda um mál og málspurningar. Er søgusmiðurin positivur ella negativur mótvegis tí, hann velur at siga frá?

Í frásøguni her niðanfyri gevi eg Onnu orðið. Hon greiðir frá sínum upplivingum sum leiðari á eini fyrirøku uttanlands. Henda frásøgan er at finna í byrjanini av samrøðuni, har ið heimildarfólkið fekk somu spurningar, sum vórðu nýttir í meiningakanningini. Hon segði frá søguni heilt av sínum eintingum undir evninum enskt sum arbeiðsmál:

¹⁵³ Møller (1993) hevur eina gjølliga viðgerð av strukturskemanum hjá Labov og er rættiliga atfiningsamur í støðum, sí t.d. s. 147og frameftir.

Dømi 1. *Enskt sum arbeiðsmál á føroyskari fyrirøku uttanlands*

Hatta har, eg arbeiddi fyri (...¹⁵⁴) í (...¹⁵⁵) í 4 ár, og eg arbeiddi saman við tveimum fransmonnum at byrja við, og eg hevði líkasum ábyrgd av samskiftinum ímillum londini bæði, altso (...) og Føroyar, ha? Og tað innibar so í tí, at eg kanska keypti rávøru og syrgdi fyri at alt bleiv sent sum tað skuldi, og alt hetta her við fíggjarmálum og alt hetta her, ha? Og har, fyrst skrivaði eg alt á føroyskum til tey, sum eg samskifti við í Føroyum, ha? Men eg fann skjótt útav tí, viss eg ikki var har ella eitt ella annað, skuldi líka biðja onkran annan fara at leita eftir onkrum fyri meg, ella okkurt sávirt nakað, at so er tað altíð sum mann sigur, eitt ella annað sum onkur ikki skilti ella visti ikki og sávirt, tað irriteraði meg grensuleyst, ha? Tá valdi eg asso, aftaná eg hevði arbeitt í ein mánað ella tveir, at eg skrivaði altíð enskt. Eisini til mínar føroysku ... altso [til] tey, sum eg arbeiddi saman við í Føroyum. Og tað var also grundað á tað, at tað gjørði tað lættari fyri meg sjálva har niðri, og ein og hvør, um tað so var danskari ella eingilsmaður ella fransmaður, so kundi hann koma inn og yvirtaka tað, sum eg nú eina ferð hevði gjørt, við fullum upplýsingum, ha.

Eg haldi, at henda frásøga er dømi um ein “fully formed narrative”. Vit kunnu seta hesa frásøguna inn í bygnaðarskemað hjá Labov:

- a) *Inngangur*: “Hatta har” virkar sum eitt slag av einum inngangi: Hon hevur meira at siga um hetta evnið. Og so kemur søgan.
- b) *Orientation*: *Hvør, nær, hvar og hvat?* “Eg arbeiddi í (...) í fyra ár”.
- c) *Complicating action*: *Hvat hendi so?* “Eitt ella annað sum onkur ikki skilti ella visti ikki (...), og tað irriteraði meg grensuleyst”.
- d) *Evaluation*: *Hvat so, á hvønn hátt er hetta áhugavert?* “Tá valdi eg, at eg skrivaði altíð enskt (...) tað gjørði tað lættari fyri meg harniðri”.
- e) *Result of resolution*: *Hvat hendi at enda?* “Og ein og hvør (...) kundi yvirtaka tað, sum eg nú eina ferð hevði gjørt”.
- f) *Coda*: *Endin á søguni, har vent verður aftur til samrøðuna*. Hennara frásøga endar her. Hon vendir aftur til samrøðustøðuna, eftir at eg havi spurt hana, hvat hon hevði sagt, um tey fóru at nýta enskt sum arbeiðsmál á hennara arbeiðsplássi í dag. Hon sigur: “Altso eg dugi ikki at síggja nakra grund til at gera tað her í húsinum”.

¹⁵⁴ Navnið á fyrirøkuni er lagt burturúr.

¹⁵⁵ Navnið á landinum er lagt burturúr.

9.3. Funktiórnirnar við frásögum

Frásögur kunnu eyðvitað hava ymiskar funktiónir í eini samrøðu, og uttan iva kunnu søgurnar hava fleiri funktiónir. Søgan gevur søgusmiðinum móguleika fyri at seta sín dóm á samrøðuna og á leiklutin hjá tí spurda í sjálvari samrøðuni. Frásøgan kann nýtast sum grundgeving fyri ella ímóti onkrum fyribrigdi ella hugburði til okkurt.

Endamálið við at kanna frásøgurnar her er at vita, hvørjum heimildarfólkini velja at siga frá. Hetta byggir á ta áskoðan, at evnisvalið í frásøgunum sigur nakað um, hvørjir spurningar um mál og málnýtslu, tey spurdu halda hava týdning. Norrby (1998: 268-69) sigur: “At berätta kan vara ett sätt att argumentera för en viss hållning (...) att illustrera ett pågåande ämne eller att klargöra något”. Óbeinleiðis, sigur Norrby, er frásøgan ein “form av självpresentation (...); det kan exempelvis vara ett sätt för berättaren att ge en överdrivet positiv och förhålligande bild av sig själv”.

Samstundis sum fólk siga frá egnum upplivingum í fortíðini, siga tey nakað um, hvat tey halda hefur týdning. Frásøguna hava heimildarfólkini sjálv orðað av sínum eintingum við støði í hendingum, sum tey halda eru so mikið týdningarmiklar, at vert er at siga frá teimum. Í frásøguni liggur eitt konstruktiverandi aspekt. Henrik Dahl (Dahl 1997: 42) sigur, at vit ogna okkum fortíðina við at siga frá henni. Hann sigur, at frásøgufólkið skapar poengið í søguni, og “narrativiseringin” kann siga nakað um normar, samhaldsfesti, samleika og motivatióin. Dahl sigur, at fólk við ymiskum lívsstílum hava ymisk sløg av frásögum. Frásøgurnar kunnu tí sigast at vera eitt slag av grundgevingum. Tær kunnu varpa ljós á hugburð og kunnu tí vera eitt áhugavert fyribrigdi í kanningum av hugburði til tøkuroð.

Frásögur siga nakað um tað mentanarliga bakstøðið hjá søgusmiðinum. Tað er ikki ókent innan sálarfrøði og samfelagsfrøði at síggja frásøguna sum eitt amboð til at konstruera tann felagsliga samleikan og veruleikan. Við støði í einum slíkum socialkonstruktivistiskum sjónarhorni, kunnu vit siga, at søgusmiðurin skapar, varðveitir ella umskapar sína søgu (samleika) ella ta mynd, sum hann gevur av sær sjálvum.

Eg havi funnið 44 frásögur í samrøðunum, sagdar av 17 fólkum. Tann raskasti at siga frá søgum er Baldur (8 søgur), síðan koma Anna og Barbara (6 søgur). Tær flestu eru til tað stuttar. Tann longsta frásøgnin snýr seg um ein kakkulakk á einum hotellrúmi í Fraklandi (250 orð), meðan henda søgan hjá Carlu man vera ein tann stytsta: “Vit hava akkurat keypt eina nýggja telefon, ha. Har brúkti hann [handilsmaðurin] nokk so nógv enskt” (15 orð).

Tær flestu frásøgurnar eru upplivingar hjá heimildarfólkunum sjálfum. Av øllum søgunum eru tað bara einar fýra, har ið søgusmiðurin ikki sjálvur er høvuðspersónur: Clara greiðir frá máltrupulleikum hjá eini vinkonu, sum var í Japan; Dagfinnur greiðir frá eini sjónvarpssending um ein asiata og ein amerikanara; Barbara hevur eina søgu um málnýtslu hjá foreldrum sínum, tá ið tey vóru úti og ferðaðust; Baldur lýsir konu sína sum “fleksibla”, tí hon altíð roynir at tosa málið í tí landinum, har hon er stödd.¹⁵⁶ Í øllum hinum søgunum er søgusmiðurin á onkun hátt í miðdeplinum.

Leikluturin hjá søgusmiðinum er ymiskur í teimum ymisku frásøgnum. Hann átekur sær í summum førum leiklutin sum tann virkni, ið “intar rollen av en handlingskraftig agent, som driver skeendet framåt och påverkar sakernas utveckling” (Norrby 1998: 291-92). Í øðrum frásøgum átekur søgusmiðurin sær leiklutin sum tann, ið kemur í kløtur av øðrum t.e. sum offur. Teir ymsu leiklutirnir kunnu vera ein mynd av, hvussu søgusmiðurin vil, at hann ella hon skal verða uppfatað.

Innihaldið í teimum flestu søgunum er eyðvitað mál og málnýtslu, men við søguni fær søgusmiðurin sagt nakað um seg sjálfvan: Hann vil geva fólki eina ávísa mynd av sjálfum sær. Við søguni *Enskt sum arbeiðsmál á føroyskari fyrirøku uttanlands* (dømi 1) vísir søgusmiðurin, at hon fekk broytt nakrar stirvnar mannagongdir á einum virki uttanlands. Anna gevur eina mynd av eini kvinnu, sum kann fáa “ting at henda”. Hon vísir seg sum ein virkifúsan stigtakara, eina hetju. Hon er av fullum huga við í frásøguni (sbr. útsøgnina “tað irriteraði meg grensuleyst”). Vit síggja fyri okkum eina sterka kvinnu, sum kann broyta sjálvt hevdvunnar mannagongdir í eini kendari fyrirøku. Hon gevur eina mynd av sær sum ein “initiativrik, ansvarstagande og omdömesgill person som agerar på egen hand och öppnår sitt mål” (Norrby 1998: 303). Anna ger sjálf sína niðurstøðu av frásøguni, nevniliga at enskt lætti um samskiptið í einum fleirtjóða arbeiðsumhvørvi.

Hinvegin verða søgurnar hjá Carlu um telefonkeypið og motorsteðgin á týska motorvegnum nýttar sum grundgevingar. Søgan um motorsteðgin verður nýtt sum grundgeving fyri at siga, at tað er praktiskt, at øll fólkasløg hava eitt felags altjóðamál. Við søguni um telefonkeypið vísir hon á, at tað eisini er neyðugt at hava hollan kunnleika í enskum í Føroyum. Norrby (s.s.) sigur, at ein slíkur leiklutur “fungerar som ett sätt att befästa banden till andra i samma situation”. Søgurnar hjá Carlu eru dømi um tað, sum Norrby (1998: 272) kallar “redovisande berättandet”:

Berättaren framställer sig själv som den (mer eller mindre) objektiva rapportören, dvs. fokus ligger normalt sett på någon/något annat i berättandet än berättaren själv. Det leder till att den bild som berättaren ger av sig själv är nedtonat eller perifer.

¹⁵⁶ Pápi hennara er útlendingur, og hon hevur búð í ymsum londum, av tí at Baldur hevur arbeitt nógv uttanlands.

Anna kemur sjálf við síni “evaluation”, men Carla gevst, áðrenn hon kemur so langt. Ikki fyrr enn eg spyrji: “hvat gjørdu tit so?” kemur hon til sjálvt poengið við søguni: “Hann sló yvir til enskt til endan, so var problemið loyst”.

9.4. Bólkingar av frásøgum eftir evni

Frásøgur kunnu flokkast eftir ymiskum eyðkennum. Norrby (1998: 268 og frameftir) býtir frásøgnar sundur í trýggjar partar eftir funktiónum: “redovisande funktion”, “underhållande funktion” og “terapeutisk funktion”. Hinvegin flokkar Nyström Höög (2005: 134) frásøgnar eftir evni.

Her fari eg at bólka frásøgnar eftir evni. Ein slík bólking byggir á tulkningar av innihaldinum, t.e. ein subjektiv meting. Til tess at fáa eina mynd av søgunum er neyðugt at endurgeva tær. Allar verða tó ikki endurgivnar. Summar søgur snúgva seg um fleiri evnir, og tá ber eyðvitað til at bólka á ymiskan hátt. Í slíkum førum havi eg latið tað, ið eg meti sum poengið hjá søgusmiðinum, verið avgerandi. Eg havi bólkað frásøgnar í fimm flokkar:

- Enskt sum altjóðamál (20)
- Málkontakt í Norðurlondum (11)
- Tøkuorð (7)
- Enskt sum arbeiðsmál (2)
- Annað (4)

Tær flestu søgnar snúgva seg um enskt sum altjóðamál, har ið spurningurin um eitt ella fleiri altjóðamál eisini er ein partur. Hin stóri bólkurin er málkontakt í Norðurlondum. Allar hesar søgnar benda helst á ein vissan áhuga hjá heimildarfólkunum fyri hesum evni. Hinvegin eru fáar søgur, sum beinleiðis snúgva seg um tøkuorð. Tað kann tykjast løgið, tí málkjakið í Føroyum snýr seg fyrst og fremst um orð og orðanýtslu, nýggj orð ella tøkuorð. Orsøkin kann vera, at spurningarnir um tøkuorð vóru settir inn í ein nýtslusamhang, og hann er sjáldan tema í tí almenna máldiskursinum í Føroyum.

Bólkurin *Annað* er avlopið, sum ikki kann flokkast í ein av teimum fyra bólkunum. Her eru tvær søgur, sum als ikki snúgva seg um mál yvirhøvur. Anna greiðir m.a. frá eini 24 ára gamlari vinkonu sínari, sum ongantíð hevur skrivað eitt teldubráv (“ung dama pá 24 ár, ha, og eisini ein dama, sum er smart og tú veit, ha, og ikki nakar, sum tú veit og ikki nakar sorn tú veit

bondeknold pá nakran máta, ha”). Poenigið er: “Asso eg dugi slett ekki við tann tankan, at tú kann vera 24 ár og ongantíð hava skrivað nakran teldupost”. Hon greiðir eisini frá eini útlenskari kundavitjan á fyrirkuni, har ið hon arbeiðir. Her greiðir hon frá, hvussu hon fyrireikaði hesa kundavitjanina. Hesar søgurnar koma fram, tá ið eg spyrji hana, um tey nýta nógv enskt á hennara arbeiðsplássi. Hinar søgurnar nema leysliga við mál. Anna greiðir frá, at tá ið hon lærði mál, fekk hon at vita: Lær teg tey vanligastu orðini, so klárar tú teg. Men, sigur hon, tað merkir ekki, at tú hevur eitt gott mál. Hon sigur, at tað, sum um ræður, er at “tú hevur eitt ríkt mál, at tú kann velja tey orð, sum tú nú hevur brúk fyri, ha”. Dagfinnur, ið arbeiðir saman við tveimum serbum, sigur, at samstundis sum serbarnir læra seg føroyskt, roynir hann at læra seg nøkur serbisk orð frá teimum. Hann endar søguna við: “eg haldi, tað valdast interessu”. Søgan er partur av hansara grundgevinginum: Mentanarligt fjølbroytni hevur størri týðning enn ein støða við enskum sum einasta altjóða hjálparmáli.

9.4.1. *Søgur um enskt sum altjóðamál*

Av tí at fólk ferðast nógv, koma tey ofta í samband við onnur mál, og nógv av søgunum viðgera júst hetta evnið. Her fáa heimildarfólkini høvi til at seta sín dóm á samrøðurnar við at greiða frá upplivingum, sum hava við hetta evnið at gera. Søgurnar eru um, hvussu enskt virkar sum altjóðamál í ymiskum londum. Hesar søgurnar kunnu bítast í tveir partar. Øðrumegin søgur um fólk, sum duga og vilja tosa enskt og hinvegin søgur um vantandi førleika í enskum. Her eru søgur um t.d. týskarar, fransmenn og japanar, sum treyðugt vilja ella ekki duga at tosa enskt. Heimildarfólkini vilja við hesum søgum vísa, at fólk í øllum heiminum eiga at virða, at enskt er (ella í minsta lagi eiga at verða fatað sum) altjóðamál.

Men her eru nógvar søgur um vantandi førleika í enskum og um teir trupulleikar, sum standast av tí. Carla hevur eina av hesum søgum:

Dømi 2. *Motorsteðgur á týska motorvegnum*

H: Eg havi verið út fyri tí á tí týska motorvegnum, at vit steðgaðu upp. Eg, sum dugi einki týskt, var tann einasti, ið skilti mannin, men eg dugdi ekki at snakka við hann.

Vit vóru fyra vaksin fólk í bilinum

S: Hvat hvat gjørði tit so?

H: Nei vit ... hann royndi so á enskum og tað tað, hann royndi fyrst á týskum, ha, og forstóð eitt sindur, men ... so hann sló yvir til enskt til endan, so var problemið loyst

S: Samskiftisproblemið?

H: Ja og problemið við bilinum [látur]

Hetta er eingin glæstrimynd, sum hon gevur av sær sjálvari. Hon spælir ikki nakran hetjuleiklut. Tvørturímóti virkar hon lítillátin. Carla er offur fyri eini hending, sum hon greiðir sakliga frá uttan tær stóru handakeipurnar. Poengið við søguni er, at tað hevði verið gott, um øll kundu klárað seg við enskum.

Anna greiðir frá eini ferð í Turkalandi, har eingin av gestunum skilti enskt (“eg kundi ikki ein gong brúka enskt”). Anna orðar sjálv poengið við søguni, at tankin um eitt altjóðamál er góður, men fólk duga ikki nóg væl enskt allastaðni í heiminum: “Tað kemur ann uppá, hvar tú ferðast í heiminum”.

Dømi 3. *Á ferð í Turkalandi*

Eg var eina ferð í Turkínum. Búði á einum flottum hotelli, ein flott ferð úr einum enda í annan [látur], eg fekk ongantíð snakkað við nakrar, hvørki guide ella nakran, øll fólkin, ið vóru harbeint, tosaðu turkiskt og og hebraiskt og russiskt, tað vóru bara tær typurnar av fólki, ið vóru har sum vit vóru. Tað var merkiligt, tað kemur ann upp á, hvar tú ferðast í heiminum, eg kundi einki brúka, eg kundi ikki ein gong brúka enskt.

Vantandi førleiki í øðrum málum enn enskum ger, at fólk verða noydd at nýta enskt, tá ið tey skulu siga okkurt týðningarmikið. Baldur hevur eina slíka søgu. Hann orðar sjálvur poengið við søguni: “Tað er manglandi kompetansa at eg skifti yvir”. Søgan er henda:

Dømi 4. *Væntandi førleiki í týskum*

Eg meini, nú var eg niðri í Týsklandi, ha, og og eg dugi ræðliga lítið týskt, eg skilji sirka samanhangin hvat tey siga. Tá royndi eg at tosa tað. Eg dugi tað slett ikki, men eg eg royndi bara at tosa tað, tí eg haldi tað er interessant, æh men men # tá mann so skuldi siga okkurt heilt vigtugt so...at eg ikki dugdi tað, so mátti eg siga tað á enskum (...) tað er manglandi kompetansa at eg skifti yvir.

Poengið í hesi søguni líkist nógv tí í søguni hjá Barbaru um kakkulakkin á tí franska hotellinum. Hetta er ein søga frá eini námsferð í Fraklandi, har Barbara royndi at nýta tað sindrið av fronskum, sum hon hevði lært, men stundum fekk hon ikki sagt tað, sum hon vildi á fronskum, tí hon dugdi ov lítið, og fór so yvir í enskt, men “tá vildu tey ikki so væl svara aftur”. Tá ið tað veruliga leikar á, verður sligið yvir í enskt. Søgan er henda:

Dømi 5. *Kakkulakkurin á hotellrúminum*

Tað var studieferð í fronskum [látur] (...) tá royndi eg at brúka tað sindrið, sum eg hevði lært í fronskum. Kom eg soleiðis, at eg ikki fekk formulerað meg, so snakkaði eg enskt, og tá vildu tey ikki so væl svara aftur (...) ikki har sum eg var, nei. Eg havi hoyrt summi siga okkurt annað, men har sum eg var, eg var umkring Paris og var eg í

Suðurfrankaríki í Nice, og har sum eg ... altso vit vóru tvær og har sum vit snakkaðu, so máttu vit sláa yvir í enskt, so var tað akkrasum at at eg veit ikki um tey ikki dugdu ella hvat, ella um tey ikki vildu ella hvat, men vit royndu so at snakka. At byrja við at snakka franskt, tey orðini vit dugdu akkrasum eitt sindur, so so snakkaðu tey við teg, so segði tú nógv á enskum, okkurt sum tú manglaði at forklara. T.d. høvdu vit ein kakkulakk á hotellverilsinum, ha, og so áðrenn høvdu vit bara snakkað franskt, so komu tey upp, og tað dugdu vit sjálvandi ikki at forklára á fronskum, og so so bleyv sligið yvir í enskum, so snakkaðu tey fínt # men so tá vit so komu onkustaðni, so var tað akkrasum at vit snakkaðu enskt, so vendu tey sær bara við (...) men hetta kenna vit kanska eisini frá Føroyum asso, onkur kemur her, fótbólsspælararir, og roynir at snakka enskt, brongla seg á enskum, ha, øll siga far tú og snakka við hann...

Poengið hjá henni er, at tað er ikki nóg mikið at duga enskt, um hini, sum hon skal tosa við, ikki eisini duga tað. Baldur hevur fleiri frásøgur. Ein av hansara frásøgum er um eina ferð, hann var í Týsklandi á messu. Hann sigur:

Dømi 6. *Týskarin, ið ikki vildi tosa enskt*

Nú havi eg kort síðani verið í Týsklandi, tvær og ein hálv vika síðani ella trýggjar # á eini stórari messu har, altjóða messu. So fert tú yvir og tosar enskt, og hesin her stendur og tosar týskt, hann sk... hann hann hann blívur við at tosa týskt, sjálvst um tú tosar enskt.

Poengið í hesi søguni er líkt tí í søguni hjá Onnu úr Turkalandi, nevnliga at tað er ikki nóg mikið at duga enskt, tí tað eru so nógv onnur, sum ikki duga tað. *Complicating action* er, at týskarin heldur fram at tosa týskt, eisini eftir at frásøgumaðurin týðiliga og greitt hevur víst, at fyri hann hevði enskt hóskað betur enn týskt. Heimildarmaðurin kemur ikki til 'evaluation', men hon er eftir øllum at døma, at týskarar helst ikki vilja tosa enskt, og tað er ein trupulleiki.

Søgurnar um vantandi enskunnleika ella vantandi vilja at tosa enskt eru helst um fransmenn og týskarar. Alda sigur soleiðis frá:

Dømi 7. *Fransmenn vilja ikki tosa enskt*

Men tað er ræðuligt mann leggur væl merki til tað, tá mann er ... viss at fransmenn ikki vilja tosa enskt # mann leggur væl merki til tað, teir vilja slett ikki snakka enskt, fransmenn, teir vilja slett ikki snakka enskt (...) eg havi bara verið í lufthavnini tvær ferðirnar, og tú veit teir snakkaðu slett ikki enskt, gjørdu seg ordiliga óforstáiligar, akkrasum teir slett ikki skilja tað. Tað er nokk so snedugt, tá tað er ein floghavn, at teir ikki skilja tað, tað haldi eg

Barbara hefur ein øðrvísi vinkul í eini av sínum frásøggum. Hennara poeng er, at tú fært betri samband við fólk, um tú dugir teirra mál:

Dømi 8. *Uppihald í Sveis*

Nú arbeiddi eg í Sveis í hálvtt ár og fyrri at læra seg betur týskt. Og og og har arbeiddi eg á eini restasjón og eg skuldi akkrasum snakka við fólkini, sum komu. Tey komu alla móguliga staðni frá (...). Tað, sum eg upplivdi harbeint at mann dugir fleiri mal sum ein fordeilur, tí at mann kemur nærri at fólkini við at mann nærkast teirra mál, tey kunnu útrykkja seg, og tey kunnu bara snakka við teg, ha, asso tað blívur ein sovorðin merkilig trygd, sum mann ikki ordliga kann seta orð á, akkrasum mann hoyrir saman, ha, sum norðmenn, har komu danskarir, um tú ikki dámdi persónin ella hvat, so so so akkrasum tú hoyrði saman.

Dagfinnur hefur eina søgu um ein asiata og ein amerikanara. Søgan varð søgd, meðan tosað varð um eitt ella fleiri altjóðamál:

Dømi 9. *Asiatin og amerikanarin*

Eg hugdi í ... eg minnst ikki akkurát hvat kanal tað var. Eg hugdi nemliga í parabolini í gjárkvøldið fyrri at geva eitt gott svar upp á hattar har. Tað er ein reklama fyrri um ... tað er hetta klassiska: ein asiati, ein japanari og ein amerikanari gera eina stóra handilsavtalu, ikki so? So reisa teir seg upp, og allir bakmenninir sita aftan fyrri teir, og kamerair, skítfullt av kamerum framman fyrri teir og alt hettar her, ha, og venda sær móti hvørjum øðrum, og amerikanarin hann bukkar, tað er kinesiskt í staðin fyrri at siga góðan dagin, ha. Og kinesarin ella asiatin hann rættir hondina fram, meðan hin bukkar, ha. So gera teir akkurát øvut, so ger kinesarin øvut, hann bukkar, og hin rættir hondina fram, og so taka teir báðir í hondina á hvørjum øðrum og grína so ólukksáligt, ha. Mann skal jú kenna hinar kulturarnar eisni ha, haldi eg asso. Tað er rættiliga viktugt, ella koyrir tað bara eftir einum enskum spori.

Hann fortelur søguna sum eina skemtisøgu, sum hann heldur vera ógvuliga stuttliga. Hann flennir alla tíðina, meðan hann sigur frá søguni. Undirhaldið byggir á, at persónarnir í frásøguni hoyra til tvær heilt ymiskar mentanir, og tað er sjálvtt poengið. Tað verður sagt frá onkrum, sum víkir frá tí, sum ein hevði væntað. Men Norrby (s. 275) vísir eisini á, at søgusmiðurin í eini slíkari stuttligari frásøgu kann geva eina mynd av sjálvum sær. Í hesari søguni haldi eg, at søgusmiðurin vil vísa seg sum ein, ið virðir mentanarligt fjølbroytni. Hann kemur sjálvur við poenginum og teirri 'eksternu evaluatióini': "mann skal jú kenna hinar kulturarnar eisini". Hann endar sína frásøgu og sigur mær beinleiðis, hví hann valdi at siga hesa søguna. Labov sigur, at slíkar eksternar evaluatióinir benda á eina óvissu hjá søgusmiðinum. Hann vil vera heilt vísur í, at eg havi skilt týdningin av søguni. Endamálið við søguni er, at tað mentanarliga fjølbroytnið í heiminum má varðveitast. Henda

frásøgan hóskar annars væl við tað, sum hann greiðir frá aðrastaðni í samrøðuni, har hann er rættiliga ivasamur um bara at hava enskt sum altjóða hjálparmál. *Orientation* (“eg hugdi nemliga í parabolín í gjárkvøldið”) vísir, at hetta er ikki ein søga, sum hann kann hava sagt frá áður og kann tí ikki vera partur av einum føstum frásøgutilfeingi hjá honum.

9.4.2. *Søgur um málkontakt í Norðurlondum*

Tað næstvanligasta evnið er tað, sum eg havi nevnt málkontakt í Norðurlondum. Hetta evnið varð viðgjørt rættiliga nágreiniliga í spurnablaðnum. Her finna vit søgur um, hvussu samskiptið virkar, tá ið ein føroyingar tosar føroyskt við ein norðbúgva, sum tosar sítt mál. Eisini finna vit her søgur um, hvussu lætt tað er hjá føroyingum at læra seg norskt og svenskt. Anton hevur hesa stuttu søguna úr Noregi:

Dømi 10. *Tosi norskt í Noregi*

Eg havi búð í Norra, men ikki so leingi, eg búði faktisk trýggjar mánar, og tað var óluksáluga skjótt so helt eg meg duga at tosa norskt, so viss eg eg eri í Norra, so tosi eg norskt.

Baldur hevur eina søgu um, hvussu hann royndi at læra seg svenskt í hýruvogninum av flogvøllinum inn í býin.¹⁵⁷ Hann greiðir frá, hvussu hann royndi at læra seg svenskt:

Dømi 11. *Lærði seg svenskt í hýruvogni*

Tá eg flutti yvir til Svøríki # so koyrði eg við taksa. Eg reisti ímillum fyrst, ha, millum Danmark og Svøríki í nokk so langa tíð. So eg kom frá flogvøllinum av, koyrði inn í býin við einum taksabili, tá valdi eg bevíst at tosa svenskt fyri at trenna meg. Eg sat faktisk í taksabilinum og royndi at trenna meg við hesum taksasjaførinum # at tosa svenskt.

Við hesi søgu leggur hann dent á, at hann dugir at virðismeta onnur mál enn enskt. Sjálvt poengið kemur ikki beinleiðis fram her. Hann sigur ikki, hví hann lærði seg svenskt, men seinni í samrøðuni kemur hann við niðurstøðuni: “Eg haldi, eg royni at tosa asso enskt og danskt og svenskt í teimum londunum og við teir persónar sum skilja tað”. Hann heldur, at málsligt fjølbroytni hevur stóran týdning.

Tvær søgur eru um íslendingar og føroyingar. Alvi greiðir frá, at hann og konan komu saman við einum íslenskum hjúnum, meðan tey lósu í Danmark:

¹⁵⁷ Hann arbeiddi í Svøríki, men búði Danmark og ferðaðist ímillum við flogfari.

Dømi 12. *Føroyingarnir tosaðu føroyskt og íslendingarnir íslendskt*

Vit kendu eitt par. [Kona Alva] las franskt saman við saman við einari gentu í Kjeypinhavn, sum var úr Íslandi, og hann var íslendingur, bæði frá Reykjavík. Hann æt [navnið á íslendinginum] minnst eg, minnst ikki hvussu hon æt. Vit vóru saman kanska eini trý kvøld, soleiðis at vit bjóðaðu teimum til døgurða, tey bjóðaðu okkum til døgurða. Vóru heil kvøld saman einar trýggjar, fyra ferðirnar, og vit tosaðu føroyskt, og tey tosaðu íslendskt, og eg haldi vit skiltu næstan alt.

Hinvegin hevur Bera eina søgu um, at eitt slíkt semi-samskifti ikki bar til:

Dømi 13. *Íslendingur og føroyingur í flogfari*

Kom at sita við síðuna av einum íslendingi í einum flúgvara, har eg uppdagaði at hann var íslendingur, íss sum tað var stuttligt, ha. Skuldi fara snakka føroyskt við hann. Spurdi hann, um vit ikki skuldu fara at tosa saman, so skuldi eg fara at tosa føroyskt, og hann skuldi fara at tosa íslendskt, men hann skilti ikki eitt orð av tí, sum eg segði. Vit vóru noydd til at fara yvir til enskt. Men hann royndi so í øllum førum at byrja við, men hann skilti slett ikki meg. Og eg hevði gott nokk øgiliga ringt við at skilja hann, men hann skilti ikki eitt tað einasta eitt orð. Asso hann virkaði næstan líka æh ja eg veit ikki um eg skal kalla tað pástáiligur sum danskarar eru, sum eru ógvuliga tvørir, viss tað ikki er ordiliga danskt, so skilja teir tað ikki.

Í framhaldinum leggur hon dent á, at “allir íslendingar pjøvast ikki at vera soleiðs, tað er ein út av mongum”. Hon fær í hesi søguni sagt eina føroyska stereotypi um danir, nevniliga, at teir ikki skilja danskt, um tað ikki er sagt á reinum donskum. Barbara hevur tvær slíkar søgur úr Danmark. Eina ferð skuldi hon keypa ein hamburgara, men tað gekst ikki so væl:

Dømi 14. *Ein hamburgari bleiv til ein høsnarunga*

Eg skuldi hava ein hamburgara á eini grill beint við skúlan. Eg fór inn harbeint og segði ‘jeg skal ha en hamburger’. So hugdi hon bara eftir mær, so sigi eg ‘a hamburger ææh burger’, ‘a burger’ [skellilátur]; ‘hvadbeha’r’ bleiv hon við at siga. So sigi eg ‘ææh giv mig bare en kylling’. So fekk eg ein kylling [skellilátur].

Hon heldur fram við eini aðrari søgu við sama poengi:

Dømi 15. *Danin skilti ikki orðið ‘pose’*

Og tá ið eg var og keypti inn. Eg skuldi siga ‘en pose’, tá ið eg hevði keypt øll hasi tingini, so sigi eg, eg skal ‘ha en pose ássá’. So hugdi hon bara upp á meg púra býtt. So sigi eg, eg ‘skal ha en pose ássá’. Og so knappliga ‘og en pooooose’. Okey, so fekk eg hann.

Hon kemur sjálv til evaluatióinina: “Asso, eg meini tá er tað nokkso, tá hevur mann ongantíð roynt seg við málinum innan (?) forstålsi, ha”.

Alvi, sum gjøgnum alla samrøðuna hevur víst seg um fullveldismann, hevur eina søgu um eina læknaritjan hjá einum donskum lækna í Føroyum:

Dømi 16. Danskur lækni í Føroyum dugdi ikki føroyskt

T.d. í gjár so vóru vit í skannaranum, tí konan er við barn, so so var tann læknin, hon var, hon tosaði bara danskt, dugdi ikki føroyskt. Akksum, mann vil ikki ordliga góðtaka tað, at tú skalt tosa danskt í Føroyum, men sjálvfylgilt gjørdu vit tað og søgdu heldur ikki við hana ná, men tað liggur, tað liggur í øllum førum í mær, at eg vil, at føroyingar skulu tosa føroyskt í Føroyum (...) í øllum førum skulu teir [danir] skilja [føroyskt], men teir kunnu gott tosa danskt, men teir skulu skjla, tá eg tosi føroyskt.

Hann sigur, at grundin til hesa støðu hjá dønum er vantandi virðing fyri føroyskum og føroyingum. Hesar søgurnar vísa annars ein positivan hugburð til, at norðbúgvar nýta sítt egna mál í samskifti við aðrar norðbúgvar og positivan hugburð hjá føroyingum at læra seg onnur norðurlandamál.

Tað er neyvan av tilvild, at tað eru so lutfalsliga nógvar frásøgur um málkontakt í Norðurlondum. Tey flestu hava upplivað samskifti við aðrar norðbúgvar og hava tí meiningar um tað og um hvussu tað átti at verið. Her kunnu vit minna á, at spurningurin um norðurlendskt ella enskt sum samskiftismál í Norðurlondum vísti, at tey flestu eru samd um, at tað eigur at vera á einum skandinaviskum máli (miðaltalið fyri at samskiftið eigur at fara fram á norðurlendskum er 4,4. Miðaltalið fyri at tað eigur at fara fram á enskum er 1,6). Og tær vanligastu grundgevingarnar eru av mentanarligum slag: Ein felags norðurlendskur samleiki.

Barbara hevur verið og ferðast saman við foreldrum sínum. Tey tosa norðurlendskt í Norðurlondum, men enskt uttanfyri. Møta tey einum norðmanni, er tað næstan sum at møta einum í familjuni:

Dømi 17. Føroyingar og norðmenn tosa skandinaviskt saman

Og so er tað, hvør er her og ferðast, åh hatta eru norðmenn, åh hatta er ein familja í Norra. Tá fólir mann næstan, at mann er í familju [látur], asso tú veit, mann fer at práta við tey, ha, so blívur tað ikki á enskum, so verður tað á sovorjum skandinaviskum máli at mann prátar, ja, tað havi eg sæð tey gjørt.

9.4.3. Søgur um tøkuroð

Eg havi funnið sjeý søgur, sum viðgera evnið tøkuroð meira ella minni beinleiðis. Her er m.a. ein søga um trupulleikarnar hjá einum lýsingasmiði: Hvørji orð og hvørjar bendingar skal hon nýta á lýsingaskeltum? Hon fólir seg sum lús millum tvær negl: Lýsarin vil hava, at lýsingin fangar, hinvegin má lýsingasmiðurin eisini hugsa um, at málið skal vera rætt og gott, og tá kann sýsðinasmiðurin stundum koma í eina tvístøðu. Barbara sigur:

Dømi 18. *Trupulleikar við lýsingarskeltum*

Og tað ringdi hvørt kvøld onkur lærari og segði, ‘tú, tað hongur eitt skilti har og har og har. Fyri tað fyrsta manglar eitt ð og fyri tað næsta so eitur tað ikki soleiðs á føroyskum’. Og sávirrt irriterar fólk, tá tey lesa og og tað er skeivt stavað. Og tað irriterar fólk at at skriva nakað, tá tú hevur eitt vanligt orð fyri tað, ha, ella sum er nógv brúkt [t.e. heldur brúkar eitt tøkuroð enn eitt føroyskt orð]. Tað irriterar fólk, viss tú ikki gert tað, men hinvegin so irriterar tað eisini fólk – merki eg nógv, tí nú havi eg fingið nógv respons upp á tað – og tað er at, viss eg skrivi eitt skilti og eingin forstendur hvat tað er, at nú havi eg verið í orðabókini og bara tikið eitt orð, sum eingin hevur hoyrt um fyrr. Tað gongur ikki.

Poengið við hesi søguni orðar hon sjálv: “eg má royna at skriva eitt sindur á føroyskum, tí hatta er ikki rætt alla tíðina at taka fremmandaorð, ha, tí at hatta eitur soleiðis á føroyskum”. Henda søgan viðger – sum tann einasta – í roynd og veru ta føroysku diglossiina: Skal hon nýta føroysk skriftmálsorð ella fremmand talumálsorð? Og her kemur hitt atlitið – tað hjá lýsaranum – inn í myndina. Hon er positiv móttvegis føroyskum orðum.

Barbara sigur, at tá hon gekk í skúla í Danmark, legði hon til merkis, at danir nýttu nógv ensk orð í sínum gerandismáli:

Dømi 19. *Danir nýta nógv enskt*

Ja, asso tá eg var niðri, tá hugsaði eg nógv um tað, at danskararnir gjørdu tað [nýttu nógv ensk orð og orðingar]. Øll í mínum klassa høvdu dansk, nei ensk útrykk, alt var á enskum (...) og viss tú skalt siga okkurt, sum er eitt sindur cool ella kjekkað tú veit, sovorðin benevnirsir, tey eru tikin direkta úr enskum, ha”.

Hon sigur sína meining um tøkuroðini í endanum á søguni: “men tá haldi eg, tað er nokk so vigtugt, at skúlin kanska ger mun á: Hatta má aldrin koma á pappír”. Hon hugsar um ta serligu málstøðuna í Føroyum við einum háamáli við føroyskum orðum og einum lágamáli við fremmandum orðum. Og hon heldur, at føroyingar eiga at nýta tey føroysku orðini. Hetta samsvarar væl við tað, sum hon annars sigur um ensk tøkuroð sum heild.

Alvi hevur eina søgu um nýtslu av enskum setningum. Hesa søgu sigur hann, tá ið eg spyrji hann, um hann hevur nakra meining um at nýta einstøk tøkuerð mótvegis enskum setningum. Hann skilur ikki henda munin beinavegin, men tá ið eg havi greitt meira frá muninum millum orð og setningar, sigur hann, at tað veit hann ikki. Hann er ikki heilt álvuligur við hesa støðuna, og fyri at koma burtur úr hesi knípu, kemur hann við søguni, sum gevur honum høvi til at seta sín dóm á samrøðuna aftur. Funktióin við søguni er eitt slag av próvførslu:

Dømi 20. *‘Tað er ræðuligt tú brúkar ofta enska setningar’*

Annars minnst eg, tá eg gekk í skúla í [navnið á bygdini], tá minnst eg æh, tá minnst eg – eg minnst eisini hvør tað var, sum segði tað, tað var ein dóttir [navnið á pápanum], sum eitur [navnið á gentuni] – hon segði við meg, at ‘tað er ræðuligt tú brúkar ofta enskar setningar’. # og eg geri tað sikkurt nokk so ofta allíkavæl. Tað kemur sikkurt av tónleiki, rokni eg við.

Hann nýtir søguna til at siga, hvussu onnur uppfata hansara málburð. Henda søga gevur tí eina meira fjølbroytta mynd av honum sum málnýtara. Orðingin “eg geri tað sikkurt nokk so ofta allíkavæl” er ein rætting av tí, sum hann áður hevur sagt.

Søgan hjá Carlu um telefonkeypið verður nýtt sum prógv fyri tí, hon sigur frammanundan, nevniliga, at føroyingar nýta nógv ensk orð:

Dømi 21. *Telefonkeyp*

Vit hava akkurát keypt eina nýggja telefon, ha. Har brúkti hann [handilsmaðurin] nokk so nógv enskt.

Hennara støða til spurningin um ensk tøkuerð kemur ikki beinleiðis til sjóndar her.

Tá ið eg spyrji Dagfinn, um vit eiga at skriva *juice* ella *djús*, svarar hann við eini søgu, sum hann minnst úr skúlanum. Hann hevði skrivað *djús*, “og eg fekk feil fyri tað, fyri at skriva *djús* (...) tað góðtók hann [føroysklærarin] also ikki skrivað á føroyskum, tí kanska tí eg hevði eingi gáseygur [látur]”. Hann tekur undir við at skriva *djús*.

Dan sigur frá eini søgu um málnýtslu hjá tónleikarum í evninum tøkuerð og nýtsluøkir. Hann var duravørður til eina konsert og hoyrði tá tónleikararnar tosa sínámillum:

Dømi 22. *Tónleikarar nýta nógv ensk orð*

H: Hatta hugsaði eg nemligani um, nú eg stóð...eg stóð vakt har í [navnið á húsinum], og tað var onkur, sum spældi, onkrir føroyskir tónleikarir tvey kvøld í trekk <xxx> heilt øgiligt har vóru nógv fremmand orð í, asso.

S: Ja

H: Teir sótu og prátaðu sínámillum, ha

S: Ja

H: Aftaná at teir høvdu spælt, ha

S: Ja

H: Heilt fantastiska nógv, asso

S: Var tað so nógv, at tú legði merki til tað?

H: Ja, ja, tað legði eg faktisk merki til

S: Ja

H: Eg dugi ikki akkrát at siga, hvussu teir snakkaðu, men men tað var [látur] heilt løgið at hoyra.

Dan sigur ikki, hvørja støðu hann hevur til nýtslu av tøkuerðum, men nýtir søguna sum eitt slag av prógvi fyri tí, sum hann sigur um nøgd av tøkuerðum á økinum tøkuerð og nýtsluøkir.

Dømi 23. *Snakk dog norsk!*

Tað var nemliga # ein reklama í Norra, nettupp um bilar. Ein, sum skuldi selja ein bil. Hann skuldi fortelja alt, hvat hann hevði ... ræðliga góðan fjallabil. Hann hevði ein djíp, og hann hevði four wheel drive, og hann hevði alt hettar her, tað bar bara ensk útrykk. Hesin norðmaður stendur har: ‘Snakk dog norsk!’ endaði reklaman við [látur]. So har er eisini nógv.

Hesa søgu sigur Bera í sambandi við spurningin um nøgd av tøkuerðum innan økið bilar. Søgán verður søgd sum ein skemtisøga. Bera endar søguna við at staðfesta poengið: “so har eru eisini nógv [tøkuerð]”. Søgán verður nýtt sum próførsla, nevniliga at tað veruliga *eru* nógv tøkuerð á tí økinum.¹⁵⁸ Her fær spyrjarin høvi til at seta sín dóm á samrøðuna uttan tó at gera seg til serfrøðing á økinum.

9.4.4. *Søgur um enskt sum arbeiðsmál*

Tað eru einans tvær søgur um enskt sum arbeiðsmál. Anna eigur báðar. Av tí at enskt ikki verður brúkt sum arbeiðsmál á føroyskum fyrítøkum, hugsa fólk helst ikki so nógv um tað. Onnur søgan viðger enskt sum arbeiðsmál á eini føroyskari fyrítøku í Fraklandi, meðan hin fer fram á hennara arbeiðsplássi í Føroyum. Her greiðir hon frá, at hon velur at skriva enskt, av tí at tað lættir um

¹⁵⁸ Sbr. Nyström Höög (2005: 131): ”berättelserna kan fungera som argument för eller emot ett visst beteende eller en viss ståndpunkt”.

arbeiðsgongdina. Spurd sigur hon tó, at tað er eingin grund til, at hennara arbeiðspláss í Føroyum fer undir at taka enskt í brúk sum arbeiðsmál: “Í okkara felag (...) dugi eg ikki at síggja meining í at brúka enskt sum arbeiðsmál”. Í roynd og veru hevur hon eina positiva støðu til enskt sum arbeiðsmál av praktiskum orsökum. Men tá ið hon verður spurd um tað, er hon meira afturhaldin. Í hennara føri síggja vit tvídráttin millum praktiska málnýtslu øðrumegin (enskt lættir um samskiftið) og hugburð til mál (á hugsjónarligum stigi). Hugsjónarliga er hon ímóti enskum sum arbeiðsmáli, men fremur nakað annað í verki. Onnur søgan er endurgivin omanfyri (dømi 1). Hin søgan hjá Onnu er um ein norðmann, sum hon arbeiðir saman við í Føroyum:

Dømi 24. Enskt við norðmann á føroyskari fyriritøku

Nú er ein norðmaður komin at sita herbeint, sum sum æh roynir at læra seg føroyskt, men asso tað tekur eina tíð enn, til hann skilir okkum, tá vit tosa skjótt, ha. Og har eri eg byrjað at gera okkurt, sum eg sendi t.d. til [navnið á stjóranum], asso upplýsingar um okkurt, ha, so skrivi eg tað bara á enskum, so skilur hann [norðmaðurin] tað eisini, ha

Í framhaldinum av søguni sigur hon, at hon velur enskt fram um danskt, av tí at hon er so von at skriva á enskum: “So nú eri eg byrjað í húsinum onkuntíð, viss tað er okkurt, sum hann [norðmaðurin] skal hava avrit av, ha, so so brúki eg bara enskt, so so skilur hann tað eisini, asso um eg kanska sendi tað til seks fólk og fimm av teimum eru føroyingar og hann er norðmaður, ha (...), asso tá er tað aftur, fyri at tað skal vera lætt (...)”. Anna endar hetta evnið við at fara niður í sína egnu goymslu eftir einum orðaspæli, sum undirstrikar tað, hon hevur sagt: “Asso eg plagi at siga tað, asso málið hjá okkum er ikki málið, ha. Málið hjá okkum er at samskifta, ha, at fáa ting at henda skjótt”. Kortini sigur Anna seg vera heilt samda í, at samskiftið millum norðbúgvar eigur at fara fram á donskum, norskum ella svenskum, og samstundis er hon heilt ósamd í, at tað eigur at fara fram á enskum (sp. 3.5. og 3.6. í spurnablaðnum). Frásøgan og avkrossingarnar eru ein ábending um, at hon hugsar á tveimum stigum: einum hugsjónarligum stigi og einum nýtslustigi. Tá ið Anna fær ein beinleiðis spurning, hevur hon høvi til at hugsa um spurningin, og tá fáa vit hennara medvitandi støðu til spurningin (eitt politiskt rætt svar). Hinvegin avdúka søgurnar (dømi 1 og dømi 23), at avkrossingarnar siga als ikki allan sannleikan.

Tey, ið velja at siga frá søgum, eru á onkun hátt meira hugfangað av samrøðuni enn tey, ið ikki siga frá søgum. Við at siga eina søgu fáa heimildarfólkini móguleika at seta sín dóm á samrøðuna. Søgan kann tá virka sum mótvekt móti teirri strangt stýrdu samrøðuni. Tað, sum eg her havi roynt at vísa á, er, hvørjum tey velja at siga frá og hvussu tey gera tað. Í eini

granskingarsamrøðu er leiklutabýtið ójafnt. Annar parturinn (tann spurdi) gevur upplýsingar eftir ynski hjá hinum partinum (spyrjaranum). Tann spurdi kann stundum kenna seg gyrðan í brøkur, og tá kunnu frásøgurnar vera ein “bjarging”. Søgjan er tá ein máti at siga frá egnum royndum, uttan tó at tann spurdi ger seg til serfrøðing á økinum. Samstundis stuðlar frásøgjan upp undir svørini, sum heimildarfólkini geva til teir ymsu spurningarnar. Heimildarfólkið leggur sína áskoðan fram um tað, sum er fakøkið hjá spyrjaranum. Søgurnar hava tí eisini funktión sum ‘álitisvekjjarar’: tann spurdi vil virka álítandi í spyrjarans eygum (sí Nyström Höög 2005: 131).

Stundum enda heimildarfólkini frásøguna, áðrenn tey koma til evaluatiónina. Tey lata hana standa eftir og lata meg gera hana. Tað er ikki sjáldan, at tað hendir í slíkum samrøðum, at tann spurdi endar frásøguna og letur spyrjaran tulka sjálvt poengið. Tað kann vera, tí at partarnir í samrøðuni ikki eru javnlíkar. Samrøðan er ein støða millum ein serfrøðing (spyrjaran) og eitt leikfólk (heimildarfólkið), har serfrøðingurin hevur hægri støðu enn tann spurdi, tí spyrjarin skal nýta samrøðuna sum grundarlag undir eini niðurstøðu. Soleiðis kunnu vit siga, at heimildarfólkið greiðir frá sínum royndum og letur serfrøðingin um at gera niðurstøðuna av tí, sum sagt er.

9.5. Niðurstøða

9 kvinnur og 8 menn siga frá søgum. Í prosentum svarar tað til, at 30 % av kvinnunum og 45 % av monnunum siga frá søgum. Frásøgur finnast í øllum fyra lívsstíllum:

Talva 77. Hvussu nógvur kvinnur og nógvir menn í hvørjum lívsstíli siga frá søgum?

	A	B	C	D	Til samans
Kvinnur	2	2	4	1	9
Menn	2	1	0	5	8
Tils.	4	3	4	6	17

Av teimum 17 søgusmiðunum eru 10 neðrafólk (C og D), 5 menn og 5 kvinnur. Í erva eru 4 kvinnur og 3 menn. Meginparturinn av søgunum hjá ervafólkunum fer fram uttanlands, meðan ein stórir partur av frásøgnum hjá teimum í neðra eru pallsettar í Føroyum. “Ervasøgurnar” eru úr Fraklandi, Turkalandi, Týsklandi, India, Onglandi, Svøríki, Sveis, Danmark og Noregi. D’ararnir siga søgur úr heimaumhvørvinum, t.d. frá arbeiðslívinum og frítíðini.

Tað at eitt heimildarfólk av sínum eitingum fer undir at siga frá eini søgu vísir, at viðkomandi er hugfangaður av evninum. Sjálvt evnisvalið avdúkar, hvat heimildarfólkini halda um týdningin av tí ávísa evninum og sigur samstundis nakað um teirra hugburð (positivan ella negativan) til evnið, sum tey siga søgur um.

Tær flestu søgurnar snúgva seg um evnið altjóðamál. Hetta eru royndir, sum heimildarfólkini hava havt, tá ið tey hava møtt fólk, sum ikki hava skilt enskt og hvussu tað forðar fyri einum skilagóðum samskipti. Tað er mín greiða fatan, at søgurnar avdúka ein positivan hugburð til spurningin um *eitt* altjóðamál, nevniliga enskt, sum øll eiga at læra seg. Poengið í søguni hjá

Frásøgurnar verða nýttar sum grundgevingar, t.d. at tað ikki er “rætt alla tíðina at taka fremmand orð, ha,” (Barbara): Vit eiga at nýta føroysk orð og ikki fremmand. Hon er sostatt positiv móttvegis føroyskum orðum (dømi 18).

Nógv fleiri kvinnur greiða frá upplivingum, ið tær onga ávirkan hava á; tær eru eitt slag av ofri, t.d.: Kakkulakkurin á hotellkamarinum (dømi 5); ferðin í Turkalandi, har eingin skilti enskt (dømi 3); bilurin, sum steðgaði upp á týska motorvegnum og týskarin, sum kom at hjálpa, illa vildi tosa enskt (dømi 2); fransmenn, ið ikki vilja tosa enskt (dømi 7); føroyingurin og íslendingurin í flogfarinum (dømi 13) og hamburgarin, sum bleiv til ein høsruna (dømi 14). Ein offursøga er sbt. Norrby (s. 299), at ofrið er ein, “som är direkt utsatt för andras handlingar i rollen som patient, och/eller som är ett offer för yttre omständigheter”. Kanningarnar hjá Norrby (1998: 305) vísa, at kvinnurnar oftari hava leiklutin sum ‘patient’ enn sum ‘agent’.

Hesar frásøgur kunnu tulkast við stóði í socialkonstruktivismuni, har veruleikin er “et socialt konstrueret fænomen” (Esmark & fl. 2005: 16). Heimildarfólkini velja hvørt í sínum lagi at greiða frá nøkrum hendingum. Tey mynda veruleikan við at greiða frá honum. Samteksturin krevur av teimum, at tey átaka sær ein samleika: Tey vilja vísa hvørji tey eru:

Den bild som en berättare ger av sig själv – t.ex. som tuff eller handlingskraftig – är i högsta grad beroende av i vilket sammanhang och tillsammans med vilka personer berättandet genereras. Individens konstruerar med andra ord en identitet som *passar* i den aktuella situationen” (Norrby 1998: 307).

10. PARTUR

SAMANUMTØKA OG NIÐURSTØÐA

Endamálið við hesi kanningini var at gera eina samtíðarlíga lýsing av hugburði til og nýtslu av tøkuerðum og nýggjum orðum í føroyskum. Her verður tikið samanum og víst á nakrar høvuðsniðurstøður. Men í hesum partinum fari eg harumframt at samanbera úrslitini úr hesi kanningini við kanningarúrslit úr hinum málsamfeløgnum, sum vóru við í MIN-verkætlanini. Eg fari eisini í stuttum at siga nakað um máláskoðan og føroyska málnormering í søguligum ljósi. Á tann hátt fáa vit víðkað lýsingina við eini *samtíðarlígari* norðurlendskari dimensjón og eini føroyskari *søgulígari* dimensjón. Av tí at eitt av endamálunum við MIN-verkætlanini var at menna og royna ymisk háttaløg, fari eg í stuttum at siga frá mínum royndum við teimum trimum háttaløgnum.

10.1. Málmentan

Mál er ikki bert ein samskiftismiðil, men eisini eitt mentanarfyribrigdi. Málið er ein fyritleykt fyri mentanini, men er samstundis eisini eitt úrslit av henni. Menniskjuni skapa málið, og tí er málið at rokna sum onnur mentanarfyribrigdi sum t.d. málningalist og bókmentir, sum vit røkja við hugmyndum, hugsjónum og virðum. Útgangsstøðið í ritgerðini er, at tað finst ein málmentan, sum til ber at kanna beinleiðis ella óbeinleiðis. Hugtakið málmentan sipar til, at málið verður dyrkað sum mentanarfyribrigdi. Mentan kann skiljast sum áskoðanir, hugsjónir, normar, kenslur og ímyndir, sum fólk í einum bólki ella samfelagi hava í felag. Í okkara parti av heiminum er mál ein væl skilmarkað eind við einum tilhoyrandi rættleikahugtaki. Tað ber sjálvandi til at kanna málmentan úr ymsum sjónarhornum. Tað, sum hevur áhuga her, er áskoðan á og hugburður til mál og hvussu málnýtsla kann verða ávirkað av teimum. Spurningurin um hvørji virði koma til sjóndar í málmentanini, er sjálvur kjarnin í granskingararbeiðinum. Hvørjar hugmyndir hava fólk um mál? Hvørjar eru hugsjónarnar og virðini? Hvat halda fólk um føroyskt í altjóðanini? Hesir spurningarnir snúgva seg eisini um normar, sum tað kann vera trupult at fáa atgongd at, tí slík fyribrigdi eru einans til sum sinnisligar hugmyndir og kunnu ikki avlesast beinleiðis av eygleiðingum, t.d. framsøgnum og gerðum.

Mál liva ikki avbyrgd, men eru í støðugum sambandi við onnur mál. Tað einasta, ið er óbroytiligt í máli, er at tað støðugt broyrist (Sandøy & Östman 2004: 8). Broytingarnar kunnu stáva úr málinum sjálvum (internar broytingar), men eisini av sambandi við onnur mál (eksternar

broytingar).¹⁵⁹ Føroyskt ávirkar í lítlan mun onnur mál, men verður harafturímóti ávirkað av øðrum. Síðan áhugin fyri føroyska málinum av álvara vaknaði um miðja 19. øld, hevur stórir dentur verið lagdur á at seta mark millum *tað heimliga* og *tað fremmanda* (sbr. tað, ið sagt verður omanfyri um *separatiónsfunktiúnina* og *solidaritetsfunktiúnina*). Tá ið hóttanir koma uttanífrá, hevur tað týdning politiskt at vísa sjálvstøðu, og tá verða mál og mentan nýtt sum amboð í tí tjóðskaparliga stríðnum. Tað er í hesum ljósinum vit skulu síggja ta føroysku málmentanina.

10.2. Medvitandi og ómedvitandi hugburður

Vit síggja ein mun millum positivan hugburð til purismuna, tá ið heimildarfólkini eru medvitandi um spurningin, og pragmatiskan hugburð, tá ið tey ikki eru so medvitandi um, hvat tey siga.¹⁶⁰ Í dýpdarsamrøðunum vísir tað seg, at tá ið fólk, sum siga seg taka undir við purismuni, gerast minni medvitandi um spurningin til purismuna, gerast tey meira atfinningarsom móti henni. Tað síggja vit t.d. í nýtsluni av grundgevingarsløgum. Tað mest nýtta grundgevingarslagið er tað pragmatiska, hóast tey somu fólkini siga seg taka undir við purismuni. Tað er stór undirtøka fyri purismuni bæði í E1, E2 og E3.¹⁶¹ Eg tulki hetta soleiðis, at fólk hugsa um hesar spurningar á tveimum stigum, einum hugsjónarligum og einum pragmatiskum. Her hava minst tvær dimensjónir týdning. Onnur dimensjónin er, at tá ið fólk eru medvitandi um, hvat tað er tey svara uppá, geva tey eitt politiskt rætt svar, sum sigur, at tey taka undir við purismuni. Hetta kunnu vit kalla tann *politiskt rætti-pragmatiski ásurin*. Hinvegin vísa grundgevingarsløgini,¹⁶² at tá ið fólk eru minni medvitandi um spurningin, geva tey ofta eitt pragmatiskt svar. Hin dimensjónin er, at svørini til yvirskipaðar spurningar av slagnum: “Vit eiga at gera nýggj føroysk orð” ella “Tað er eitt gott hugskot at geva tøkuroðum føroyska stavseting” vísa ofta stóra undirtøku fyri purismuni. Tá ið vit so gera spurningarnar ítøkiligari og spyrja um ávís orð, fáa vit svør, sum ofta eru ymisk frá teimum yvirskipaðu svørinum. Hetta kunnu vit kalla tann *almenna-ítøkiliga ásin*.

Fólk, sum treytaleyst taka undir við purismuni, síggja málið sum eina týðandi tjóðar- og samleikaímynd. Men tað stóra talið av pragmatiskum grundgevingum vísir, at í samskiftisstøðuni er eitt føroyskt orð ikki altíð fyrsta val. Vit kundu kanska hildið, at eitt puristiskt og eitt pragmatiskt svar hjá sama heimildarfólki kundi bent á, at samsvar ikki er millum hesi bæðini

¹⁵⁹ Innari og ytri orsakir til málbroytingar verða viðgjørðar í Papazian (2007: 161-168).

¹⁶⁰ *Pragmatiskur* merkir her: Sum ger størst samskiftisligt gagn í tí ávísu støðuni.

¹⁶¹ Umleið 70 % í E1 og E2 eru samd í, at vit eiga at gera nýggj føroysk orð fyri tey ensku, sum vit fáa inn í málið. Í E3 er tann føroyska gríman hægri mett enn tann enska á øllum stigum.

¹⁶² Mín meting er, at heimildarfólkini ikki eru so medvitandi um, hvørji grundgevingarsløg tey brúka, og tí kunnu tey tulkast sum ómedvitandi hugburður.

svørini. Men eg havi heldur valt at tulka hetta ‘ósamsvar’ soleiðis, at sama heimildarfólk hugsar á tveimum stigum: einum hugsjónarligum og einum pragmatiskum. Búi tekur undir við tøkuorðum á telduðkinum, tí:

teldur eru torførar at skilja í forvegin og tí at teldur nú eina ferð komauttanífrá, og Windows og annað kemuruttanífrá (...) men eg havi absolutt einki ímótir, at mann brúkar føroysk orð, har sum ... ja í tí ovasta lagnum.

Hann krossar av fyri ‘heilt samdur’ í at vit eiga at gera nýggj føroysk orð. Svárið hjá Búa kann tulkast á tí *almenna-ítøkilig*a ásinum: Hann er samdur í purismuni í tí almenna spurninginum, men ósamdur á tí *ítøkilig*a nýtluðkinum. Svárið kann eisini tulkast á ásinum *almannamál-yrkismál*: Sum teldumál í yrkisligum høpi eiga ensk orð at verða nýtt; sum teldumál í almannamálsligum høpi eiga føroysk orð at verða nýtt.

10.3. Úrslitið av lívsstílsgreiningunum

Lívsstílsbrigdilin varð bert nýttur í E2. Kanningin vísir eitt fløkt lívsstílsmyndur. Hóast lívsstílsgreiningarnar sjáldan vísa signifikantar munir, síggja vit eitt myndur á tann hátt, at leiðarar á nýmótans tænastrytøkum (B’ararnir) eru enskvinarligari enn fólk úr hinum lívsstílnum. Um vit leggja A+C+D saman og signifikanskanna hesar mótvegis B, fáa vit í fleiri førum signifikantar munir (Kruskal-Wallis). B’ararnir eru:

- Ósamdari í at tað føroyska orðið eiga at verða brúkt (sp. 6.3-6.5). Har ið tað føroyska og tað enska orðið verða eins nógv nýtt, er munurin signifikantur bæði í talu og skrift (skrift: $p=0,017$; talu: $p=0,041$).
- Samdari í at ensk orð gera føroyskt til eitt ríkari og meira livandi mál (sp. 6.8). Signifikantir munir ($p=0,016$).
- Samdari í at brúka enskar orðingar í sínum máli (sp. 6.12). Ikki signifikantir munir, men samanbera vit A og B, er munurin signifikantur ($p=0,023$), og millum B og C er hann ábendingarliga signifikantur ($p=0,064$). Tað merkir, at B’ararnir eru samdari bæði í mun til A og í mun til C.
- Positivari mótvegis tøkuorðum á økinum “kirkja” (sp. 5.2), tí teir siga, at ein stórir partur av tí átrúnaðarliga orðfeinginum upprunaliga er tøkuorð. Munirnir eru signifikantir ($p=0,002$).
- Mest positivir mótvegis enskum sum vísindamáli (sp. 4.2); munirnir eru signifikantir ($p = 0,015$).

Tað er eingin reglufastur mótpólur til B'ararnar, hvørki loddrætt (C) ella vatnrætt (A). Ein orsök til at B'ararnir skilja seg úr sum enskvinarligari er helst hon, at teir arbeiða innan kt-økið, har nógv yrkisorð eru ensk. Samrøðurnar vísa greitt, at B'ararnir ofta taka støðu til spurningarnar við støði í tí tøkniliga yrkismálinum. Tí eru tað helst yrki og útbúgving, sum gera mun.

10.4. Høgur-lágur og nýmótans-siðbundin

Tá ið munir eru, eru teir sjónligari í dimensjónini *høgur-lágur* enn í *nýmótans-siðbundin*. Í sambandi við nýtslutídd (sp. 2 í meiningakanningini) nýta ervafólkini meira enskt enn neðrafólkini. Tá ið vit køkja lívsstílsbrigdilin við E1-spurningarnar í E2, síggja vit týðiligar lívsstílsmunir. Spurningurin um nýtslutídd vísir, at tey tíggju fólkini, ið als ikki hava nýtt enskt ta seinastu vikuna undan kanningini, eru C'arar og D'arar, t.e. neðrafólk. Hinvegin eru tey sjev fólkini, sum hava nýtt enskt fleiri ferðir um dagin, A'arar og B'arar, t.e. ervafólk. Hesin munur er heilt signifikantur ($p=0,007$ KW). Í spurningunum um nýtslusamhang (sp. 3 í meiningakanningini), vísir svarmøguleikin “skrivað enskt í arbeiði, skúla, studii”, at øll sjev fólkini, sum hava skrivað enskt, eru ervafólk; p -virðið er 0,001 (Pearson Chi Square). Um vit leggja ávikavist A+B og C+D saman og signifikanskanna AB mótvegis CD, fáa vit eitt p -virði á 0,000. Tað merkir, at vit kunnu algilda tann funna munin millum ervafólk (AB) og neðrafólk (CD) til at galda fyri ta føroysku fjøldina. Av 19 fólkum, sum hava tosað enskt í arbeiðs- ella skúlasamhang, eru 14 ervafólk; $p=0,024$ (Pearson Chi Square).¹⁶³ Av teimum 20, sum hava lisið bøkur ella greinir á enskum, er tann størri helvtin ervafólk, ávikavist 13 ervafólk móti 7 neðrafólkum; her eru munirnir tó ikki signifikantir. At ervafólkini nýta meira enskt í gerandisdegnum enn neðrafólkini var ikki annað enn væntandi, tí at ein leiðarastøða hevur við sær, at tey fólkini koma meira í samband við enskt enn onnur.

Um vit leggja ervafólkini (A+B) í ein bólk og neðrafólkini (C+D) í ein bólk og signifikanskanna hetta tvíbýtið í mun til økissmiss, síggja vit, at ervafólkini eru signifikant samdari í uppáhaldinum um, at tað er ein óheppin gongd, at politikarar eru noyddir at duga enskt ($p=0,031$ KW).¹⁶⁴ Tey eru meira tilvitað um mál. Ervafólkini nýta eisini fleiri sjálvkravdar grundgevingar enn neðrafólkini.

Hinvegin hevur dimensjónin *siðbundin-nýmótans* týdning í uppáhaldinum um, at enskt ríkar føroyskt (sp. 6.8.); her eru B'ararnir og C'ararnir mest samdir; munirnir eru ábendingarliga signifikantir ($p=0,059$ KW). Ta somu dimensjónina síggja vit í spurninginum um fyrimunir og

¹⁶³ Í hesum báðum Pearson Chi Square-kanningunum hava 50% av sellunum ‘Expected Frequencies’ < 5.

¹⁶⁴ Her gevur tað meining at signifikanskanna AB mótvegis CD, av tí at tøluni hjá ávikavist A & B og C & D líkjast: A=28,54; B=27,25; C=22,13 og D=20,08.

vansar við *einum* altjóðamál, har tey *nýmótans* (B og C) duga at síggja fyrimunir og vansar við einum altjóðamáli, meðan tey *siðbundnu* (A og D) í størri mun heldur síggja fyrimunir við *einum* altjóðamáli.

Sum heild kunnu vit siga, at tey væl útbúnu, tey, ið duga væl enskt, tey, ið hava teldu og alnet, og tey, ið hava búð uttanlands, eru enskvinarligari enn onnur. Hesi fólkinu umboða modernitetin. Vit kunnu *greina* nýmótans arbeiði sum part av modernitetinum (hetta havi eg tó ikki funnið empiriskt), og enskvinsemi er eitt eyðkenni fyri nýmótans arbeiði, og tí kunnu vit tulka enskvinsemi sum ímynd fyri modernitet. Hinvegin síggja vit eitt samband millum siðbundið arbeiði og tað at vera ‘føroyskur’:

- B’ararnir (C’ararnir í minni mun) eru sum heild rættiliga enskvinarligir.
- Tey, ið duga væl enskt, brúka oftari enskar orðingar enn tey minni stinnu. Munirnir eru ábendingarliga signifikantir.
- Tey, sum hava teldu við alneti, nýta meira enskt í gerandisdegnum enn hini. Munirnir eru heilt signifikantir.
- Tey, sum hava búð uttanlands, brúka signifikant oftari enskar orðingar í sínum máli. Kanska vilja tey meira víðfarnu við hesum vísa, at tey megna enskt til lítar og at tey hava altjóða royndir.

10.5. Málið sum partur av tjóðarbyggingini

Purismuhugsjónin er umleið stórthundrað ára gomul í Føroyum. Tann leksikalska purisman kom fram sum hugsjón umleið 1890, t.d. í *Føringatíðindum*, í orðabókini til *Færøsk Anthologi*¹⁶⁵ og í teirri føroysku útgávuni av álmanakkanunum hjá Keypmannahavnar Observatorium frá 1898 (Jóhannesarson & Joensen 1999). Purisman er ein hugsjón, ið hevur til endamáls at avmarka tað fremmenda árinu á málið. Tá ið skilt verður millum ‘rein’ og ‘órein’ máldrøg, millum tað, sum hoyrir við, og tað, sum ikki hoyrir við til málið, byggir tað á nøkur felagslig val. Tað eru málbrúkararnir og ikki málið í sjálvum sær, ið avgera, hvat er ‘reint’ og hvat er ‘óreint’. Tí vísir henda úrskiljingin nakrar felagsligar og felagssálarfrøðiligar úrskiljingarmekanismur sum t.d. *vit* mótvegis *hinum*, *innanfyri* mótvegis *uttanfyri*. Málið bindur fólk saman, samstundis sum tað kann skilja bólkar frá øðrum bólkom (Brunstad 2003a: 14-15). Tey nýgjørdu orðini eru eyðkend av at vera øðrvísi enn tey orðini, sum tey eru ætlað at avloysa.

Í tjóðskaparstríðnum hevði tað stóran týdning at gera henda munin millum *okkum* og *hini*. Eitt av amboðunum í hesi tilgongd var málið, tí har bar til at vísa á, hvat bant saman (tað reina málið) samanborið við tað, sum var fremmant og uttanfyri (tað óreina). Tjóðskaparrørslan fekk sostatt týdning fyri málmanningina, tí málið virkaði sum ein tjóðskaparlig ímynd. Brunstad vísir á, at *separatiónsfunktióin* fekk týdning í 1800-árunum, tá ið fleiri evropeisk mál vórðu endurreist “í opposisjon til eitt eller fleire framande standardspråk”, t.d. føroyskt móttvegis donskum. Tann føroyska purisman – og málreisingin yvirhøvur – hevði tjóðskaparlig eyðkennir, sum vendu sær móti einum fremmandum máli (donskum). Málreisararnir hildu seg umboða tjóðina og fólkið, og tí gjørdist purisman partur av tjóðskaparstríðnum. Purisman hevði tí eina *solidaritetsfunktióin*, sum fekk fólkið at kenna seg sum eina eind (Brunstad 2003b: 59-60).

Í einum lesarabrævi frá 1888, sum “Sjálvt tjóðskaparkjakið byrjar við” (Debes 1982: 144), verður sagt, at danir ikki hava virt føroyingar somikið, at teir hava “anset os værdige til eget kirke-, skole- og retssprog” (s.st.). Stutt eftir leggur Jóannes Patursson (1866-1946) upp í kjakið, har hann “harmast um spilluna í máli og siðum” og sigur: “næst efter vor egen utilgivelige ligegyldighed kan vi takke regeringen og embedsmændene derfor” (Debes 1982: 145). Í yrkingini “Nú er tann stundin...” eftir Jóannes Patursson, sum varð lisin upp á jólafundinum í 1888, verður sagt: “Ílla er nú við Føroya máli vorðið / annaðhvørt orðið/ið nú berst á munnin av køllum og kvinnum / í útlenskum rennur ... Hoyr, latum okkum tó mót útlenskum ganga / tað sláa undir vanga / útnyrðingur skal tað av landinum føra / sum sápubløðra...”.

Av teimum níggju monnunum, sum stóðu undir innbjóðingini til jólafundin, vóru bæði løgtings-, fólkatings- og landstingsmenn og komandi politikarar. Tí var longu frá byrjan eitt greitt samband millum tjóðskap og politikk. Teir donsku embætismenninir – og sum frá líður eisini teir føroysku – vóru ímóti tjóðskaparrørsluni; tað var ongantíð ætlanin hjá tjóðskaparmonnunum at beina fyri donskum í Føroyum, men skuldi føroyskt vinna fram, mátti danskt víkja (Debes 1982: 189). Jakob Jakobsen (1864-1918) sigur í 1889, at tjóðskaparspurningurin lættliga kundi skiljast sum mótstøða móti donskum (Jakobsen 1889: 23):

I Førstningen var dog Glæden over den energiske “Gaaen paa” hos mange blandet med lidt Ængstelse paa Grund af Bevægelsens tilsyneladende danskfjendtlige Præg, selv om Kamp imod det danske Sprog ikke hørte med til programmet, og Meningen kun var at skaffe Færøsk en mere fremtrædende Plads, end det hidtil har haft.

¹⁶⁵ Í *Færøsk Anthologi* II, t.e. orðabókin, (Hammershaimb 1891), sum Jakob Jakobsen stóð fyri, verður m.a. viðmerkt um orð, sum byrja við *be-*: “begynnilsi ...Rettere *upphav*”; “behaga... Hedder på ret færøsk *dáma* eller *líkjast á*”; “behalda... Rettere *hava, halda, njóta*”.

Málið hevði ein týðandi leiklut í tí politiska stríðnum. Tað var ikki bara í strembanini eftir at víðka nýtluøkið hjá føroyskum, tí samstundis kom spurningurin um normering av orðfeinginum (korpusspurningurin) inn í orðaskiftið. Hesin spurningur hevur síðani verið tema í øllum málordaskiftinum og er tað framvegis.

Í dag tykist purisman at hava minni týdning sum savnandi tjóðskaparlig ímynd. Hetta síggja vit t.d. í orðabókum frá 1990'unum, har nógv tøkuroð eru tikin við samanborið við eldri orðabøkur. Tann frælsari hugburðurin til ta siðbundnu málnormeringina kann hava ymsar orsakir: Opnari samfelag og størri málkontakt serliga við tann enskmæta heimin, alheimserð, vaksandi virðing fyri talumálinum millum málfrøðingar og orðabókahøvundar, vaksandi góðtøka millum fakfólk av tøkuroðum í yrkismálinum. Harafturat kemur tann frælsi hugburðurin hjá dønum til purismuna, sum kann hava ávirkað hugburðin hjá føroyingum gjøgnum útbúgvingar á donskum lærustovnum.

Tann frælsi hugburðurin hevur sostatt samband við tað seinmodernaða samfelagið, sum er eyðkent av minni myndugleikatrúgv og harav størri individualismu, har fólk sjálvi velja sín samleika og síni virðir. Tey tulka málið á sín egna hátt, og valdið til at skilmarka málið verður í stóran mun flutt frá málmyndugleikanum til brúkaran.¹⁶⁶ Korpusspurningurin sum partur av tjóðarbyggingini er ikki tann týdningarmesti longur. Eitt sindur fýrakantað kunnu vit siga, at tey málini, sum vórðu sett á jólafundinum í 1888, eru rokkin, og tað í dag er natúrligt og sjálvsagt, at føroyingar nýta føroyskt í talu og skrift á flestøllum økjum. Tað, sum síðan er hent, er, at føroyingar eru farnir at vera ósamdir sínámillum um, hvussu málið skal mennast á korpusøkinum. Her síggja vit, at hvørki *separatiónsfunktióin* ella *solidaritetsfunktióin* í purismuhugsjónini longur hava somu megina í sær at virka sum savnandi mentanarímyndir.

Í 1930'unum vórðu atfinningar settar fram móti purismuni sum hugsjón. Málfrøðingurin Rikard Long (1889-1977) ivaðist í, um “tann hamur, málreinsararnir vildu lata málið í, fór at vera livandi føroyskum máli til gagns” (Andreassen 1979: 25). Sum frá leið vóru tað fleiri, ið alment funnust at málreinsingini og purismuni. Í 1970'unum kom hugtakið *setursmál*¹⁶⁷ fram – eitt heiti, sum tey atfinningarsomu settu á tað ‘reina’ málið. ‘Reint’ føroyskt varð sett í samband við málfrøðingarnar á Fróðskaparsetrinum, og tá gerst sambandið millum tað ‘reina’ føroyska og mál-elituna heilt týðiligt. Tær størstu atfinningarnar móti purismuni koma í dag frá

¹⁶⁶ Firouz Gaini mannfrøðingur ph.d. á Sögu- og samfelagsdeildini á Fróðskaparsetri Føroya skal hava tøkk fyri gagnligar viðmerkingar.

¹⁶⁷ T.e. fróðskaparsetursføroyskt, t.e. tann puristiski normurin, sum Føroyamálsdeildin á Fróðskaparsetri Føroya umboðaði. Føroyamálsdeildin virkaði sum normerandi málstovnur, til Føroyska málnevndin varð stovnað í 1985.

felagsskapinum, sum kallast *Málfelagið*. Talan er um mál-darwinistar, sum siga, at orðatilfarið skal mennast natúrliga og uttan uppblending frá nøkrum málmyndugleika. Teirra hugsjón er, at tey orðini, sum eru komin í nýtslu, eru tey bestu, nettup tí at tey *eru* tikin í nýtslu.¹⁶⁸ M.a. verður sagt, at “Tað verður neyðugt at steðga útihýsingini av fremmandorðum og læntum orðum og orðum, sum eru ella verða hildin at vera av donskum ella øðrum fremmandum uppruna.”¹⁶⁹

10.6. Fer purisman at vikna?

Eitt vaksandi tal av ungfólki velur at fara undir hægri lestur, og tá fólk við hægri akademiskum útbúgvingum ofta hava eina pragmatiska støðu til málspurningin og eru positiv mótvegis enskum, kunnu vit helst vænta, at purisman fer at vikna sum frá líður. Purisman hevur størri undirtøku millum teirra við styttri útbúgvingum. Tí er okkurt, ið bendir á, at hon kann fara at vikna, um hon í alt størri mun verður sett í samband við lága samfelagsstøðu (sbr.Thøgersen 2004: 37).

Lágstættarmál hevur ofta lága samfelagsliga støðu.

Meiningakanningin vísir greitt, at tey yngru eru enskvinarligari enn tey eldru. Men vit fáa einki sagt um, hvørt hetta er eitt rák, sum fer at breiða seg til aðrar aldursbólkar í tí føroyska málsamfelagnum ella ikki. Tá tey ungu vísa ein øðrvísi hugburð enn tey eldru, kann talan vera um eina hugburðsbroyting, sum er á veg inn í tað føroyska samfelagið. Men talan kann eisini vera um eina *lívsskeiðsbroyting*, t.e. aldursvariatióin sum úrslit av at aldursbólkarnir atlaga seg einum mynstri fyri tað lívsskeiðið, tey eru í. Barbara sigur, at “tey ungu, tey blomstra av sovorðnum”, men leggur síðani afturat, at “tað raplar av aftur”. Hon heldur ikki, tað er nakað “tey føra inn í tað vaksna lívið”. Tað hevði verið sera áhugavert at kannað, um enskvinsemi hjá teimum yngru í roynd og veru er ein lívsskeiðsbroyting, ella um “tey føra tað inn í tað vaksna lívið”.

Hugburðurin til purismuna er broyttur tey seinastu hálvtrýss árin, tá ið vit hugsa um, at tað júst var *intelligentsian*, sum í 1950'unum stovnaði felagsskapin *Føroya Fróðskaparfelag*, ið m.a. hevði til endamáls at menna føroyskt sum vísindamál.¹⁷⁰ (Heinesen o.o. 2002).

Styrkin í purismuni sum savnandi tjóðskaparlig ímynd er eftir øllum at døma viknað. Í staðin grundgeva fólk við, at tøkuerð lætta um samskiptið. T.d. verður sagt um klæðir & móta: “Tað er í lagi, og so fær mann tosað saman, og mann veit, hvat mann snakkar um, ha” (Chriss). Nógv

¹⁶⁸ Í 2007 gav hesin felagsskapur út bókina *Føroya mál á manna munni – móðurmálið og málrøkt* eftir André Niclasen og sum er ein uppgerð við ta leksikalsku purismuna.

¹⁶⁹ Í brævi til Málstevnunevndina, dagfest 24. juni 2007. Uppgávan hjá Málstevnunevndini var at gera eina frágreiðing um støðuna hjá føroyskum máli. Nevndin læt landsstýrinum álit seinni sama ár.

¹⁷⁰ Tey flestu halda, at tað er ein natúrlig gongd, at enskt gerst vísindamál, og ein stórir partur av teimum væl útbúnu er ivasamur mótvegis føroyskum vísindamáli og yrkismáli.

halda, at tøkuerð, sum t.d. *cappucino*, *caffè latte*, *espresso*, *kebab*, *pitabreyð*, *pitsa*, *turnedos* eru alneyðug, tí annars fáa vit ikki tosað um hetta. Dávur sigur, at tað er sjálvsagt, at vit nýta orðið *airbag*, tí: “Tað er tað, sum stendur á instrumentbrettinum, at tað er airbag í, ha (...) tað haldi eg ikki er óheppið, slett ikki”. Hinvegin vilja fólk flest ikki hava tøkuerð á teimum ‘føroysku’ økjum (í kirkjuni og í bókmentunum), tí at hesi økir eru ein stórir partur av okkara samleika, og at serliga bókmentirnar bera okkara mentan. Á hesum økjum hevur málið týðning sum savnandi tjóðskaparlig ímynd.

Her er talan um tvey rák: Annað er, at vit eiga at gera nýggj føroysk orð, tí vit eru føroyingar. Hitt rákið er, at vit *ikki* eiga at gera føroysk orð, tí tøkuerðini lætta um samskiði. Telda og alnet eru lutvíst fakøkir og lutvíst gerandismál. Fatað sum fakøki halda tey flestu, at tað er í lagi at nýta tøkuerð, tí at t.d. kunningartøkni er eitt altjóðaøki við nógvum samskiði millum lond. Hinvegin siga tey, at tann parturin av kunningartøknini, sum vendir sær til tann vanliga brúkaran, eigur at hava føroysk orð.

10.7. Ein norðurlendskur samanburður

Her verður ein samtíðarlígr samanburður gjørdur við hini málsamfeløgini, sum vóru við í MIN-verkætlanini.

Tore Kristiansen & Lars S. Vikør (Kristiansen & Vikør 2006: 199-214) siga, at sambært meiningakanningunum (E1) eru íslendingar og føroyingar mest og danir minst puristiskir. Hinvegin vísa grímukanningarnar eina heilt aðra mynd, nevnliga, at danir eru mest ensknegativir, meðan norðmenn og svensktalandi finnar eru mest enskpositivir. Føroyingar liggja á sama plássi á báðum kanningunum, nevnliga næstmest ensknegativir (um útrokningarháttin, sí Kristiansen 2006: 165). Føroyingar meta ta føroysku grímuna signifikant positivari enn ta ensku, og tað samsvarar tí væl við meiningakanningina.

Ein ósvaraður spurningur er, hví danir flyta seg úr tí ensk-positiva endanum í E1 í tann ensk-negativa endan í E3 og norðmenn flyta úr tí ensk-negativa endanum í E1 í tann ensk-positiva endan í E3. Bente Selback & Tore Kristiansen geva ikki nakra frágreiðing til tann stóra munin millum E1 og E3 í Noregi, men vísa bara á “relevansen av å operere med to ideologiske nivå i studiar av språkhaldningar” (Selback & Kristiansen 2006: 82). Av tí at heimildarfólkini í E3 ikki eru umboðandi á sama hátt sum í E1 ber ikki til, siga tey, at “generalisera den relative engelskpositiviteten i totalutvalet (...) til å gjelda befolkninga som heilskap” (s. st.).

Tann stóri munurinn millum Føroyar og Ísland er, hvussu ofta fólk hava nýtt enskt: Íslendingar nýttu mest enskt av øllum norðurlendingum vikuna framman undan kanningin, føroyingar minst (Kristiansen & Vikør 2006: 201). Ein orsök er helst, at íslendingar samskipta meira á enskum við norðbúgvá enn gjørt verður í øðrum Norðurlondum. Hanna Óladóttir (2006: 62) vísir á, at meiri enn helvtin av hennara heimildarfólkum heldur, at danskt átti at verið tikið av tímatalvuni sum kravd lærugrein. Tey føroysku heimildarfólkini halda hinvegin, at støðan hjá donskum í føroyska skúlaverkinum er góð sum hon er, tí tey síggja danskt (og gøtudanskt) sum eitt norðurlandskt lingua franca. Umleið 80 % av føroyingum halda, at vit eiga at nýta eitt norðurlandskt mál í samskipti millum norðbúgvá; tað tilsvareandi talið fyri Ísland er bara 20 %. Meðan bert ein føroyingur (2,1 %) heldur, at tað er ein fyrimunur, at samskiptið millum norðbúgvá fer fram á enskum, heldur helvtin av teimum íslensku heimildarfólkunum tað (upplýsingar frá Honnu Óladóttir 21. aug. 2007). Hetta eru teir stóru munirnir millum Føroyar og Ísland.

Hinvegin líkjast svarmynstrini hjá teimum føroysku og teimum íslensku heimildarfólkunum í fleiri førum. Meginparturin av íslendingum og føroyingum *sigur seg* taka undir við purismuni (Kristiansen & Vikør 2006: 216). Samanburðurin í spurningunum 4a (*tað verða ov nógv ensk orð nýtt*) og 4b (*vit eiga at gera nýggj orð*) vísir, at føroyingar og íslendingar eru “meir villige til á lage nye ord enn dei er negative til at det er for mange engelske ord.” (s.st. 203) Í hinum londunum er mynstrið, at mótviljin móti enskum orðum er størri enn viljin til at gera nýggj. Grundin til munin millum Føroyar/Ísland øðrumegin og tey skandinavisku londini hinumegin er helst, at orðagerð í Íslandi og Føroyum er ein gomul og vælkend siðvenja og er partur av tí opna almenna norminum, meðan heimlig orðagerð í hinum londunum kann síggjast sum eitt nýtt og radikalt tiltak, sum fólk eru ivasom til. Tí verður sp. 4b meira at kalla ein spurningur um at halda fram við tí núverandi málpolitikkinum í Føroyum og Íslandi. Orsøkin til at føroyingar og íslendingar ikki halda, at tað eru so nógv ensk orð, kann nettupp vera purismuni fyri at takka.

Grundin til at Føroyar skifta frá at vera tað næstmest ópuristiska landið í sp. 4a (“tað eru ov nógv ensk orð í føroyskum”) til tað mest puristiska landið í sp. 4b (“vit eiga at gera nýggj føroysk orð fyri tey ensku orðini”) er helst hon, at tað er tann danska ávirkanin, sum verður tematiserað í orðaskiftinum (sí Kristiansen & Vikør 2006: 204).

Bæði í Føroyum og Íslandi eru ervafólkini ivingarsamari móttvegis purismuni samanborið við neðrafólkini. Munurinn er tann, at í Føroyum eru tað B’ararnir, og í Íslandi eru A’ararnir mest negativir. Kanningin hjá Catharinu Nyström Höög av hugburði hjá svium vísir sama mynstur sum í Føroyum: “I livsstil B ... uttrycker ingen en positiv värdering av purism” (Nyström

Höög 2005: 150). Kanningin hjá Honnu Óladóttir (2006) vísir, at íslendingar hava eina pragmatiska støðu til tøkuroð í íslenskum. Bæði í Íslandi og Føroyum eru fólk positiv mótvegis tøkuroðum á altjóða økjum, t.d. innan teldu og alnet (s.st. 51), í báðum londunum er undirtøkan fyri tøkuroðum størri í yrkismálinum enn gerandismálinum (s.st. 83).

Spurningurin um tey ítøkiligu orðini, *mail*, *bodyguard* og *design*, vísir at kalla sama mynstur sum sp. 4, nevnliga Danmark sum tað minst puristiska landið. Men Føroyar virka minni puristiskar í spurningunum um *bodyguard* og *design* enn hini londini, burtursæð frá Danmark. Stigskipan millum londini sær soleiðis út (skal lesast: Danmark er minni puristiskt enn Svøríki, sum er minni puristiskt enn ...):

Mail: Danmark>Svøríki>Ísland>Svenskfinnland>Noreg>Føroyar>Finskfinnland

Bodyguard: Danmark>Føroyar>Finskfinnland>Svøríki>Noreg>Svenskfinnland>Ísland

Design: Danmark>Føroyar>Noreg>Svøríki>Svenskfinnland>Finskfinnland>Ísland.

Danmark er tað einasta landið, sum ikki skiftir pláss í hesum yvirlitum – danir eru yvirhøvur minst puristiskir. Grundin til at Føroyar virka so ‘óstøðugar’ í yvirlitinum (flyta úr tí puristiska endanum í sp. um *mail* til tann ikki-puristiska endan í *bodyguard* og *design*) kann hava fleiri orsaker. Kristiansen & Vikør siga (s. 205), at “det kan ha samheng med at færøyingane er deltakarar i dansk språkkultur i tillegg til den færøyske og dermed overtek haldningar dei får på den måten”. Eg hugsar, at orsøkin er heldur hon, at føroyingar ikki fata *bodyguard* og *lívverji* sum verulig samheiti. Í dýpdarsamrøðunum kom ofta fram ein merkingarmunur millum hesi bæði orðini. Grundin til at *design* verður mett so positivt, er uttan iva, at tað føroyska orðið, *sniðskapen*, ikki var so væl valt. *Sniðgeving* ella *snið* hevði helst hóskað betur.

Tann samanlagdi enskvinsems-brigdilin (sp. 4a+4b+6+8),¹⁷¹ sum snýr seg um ensk-positivitet mótvegis ensk-ivasemi, vísir at Føroyar og Ísland eru mest ensk-ivasom, meðan Danmark er tað mest ensk-positiva landið í E1.

Samanburðurin vísir, at í spurninginum um vanligt gerandismál í útvarpi og sjónvarpi liggja Føroyar í miðjuni við Noregi sum tí mest positiva og Íslandi sum tí minst positiva. Endamálið við at nýta orðingina *vanligt gerandismál* í staðin fyri *dialekt* var at hava eina orðing, sum var tulkað eins í øllum málsamfeløgnum. Men henda orðingin fekk nógv av mínum heimildarfólkum at hugsa um óformligt og slangkent óvandamál, og tí vóru nógv ímóti.¹⁷² Henda trupulleika vísir Leila Mattfolk eisini á í síni kanning í Svenskfinnlandi, har fólk ymsastaðni í landinum hava ymiska

¹⁷¹ 4a: *tað eru ov nógv ensk orð*; 4b: *vit eiga at gera nýggj orð*; 6: *enskt sum móðurmál*; 8: *enskt sum arbeiðsmál*.

¹⁷² Hetta kom týðiliga til sjóndar í dýpdarsamrøðunum.

uppfatan av orðingini *vanligt gerandismál* (Kristiansen & Vikør 2006: 208). Her kann eg vísa til tað, sum Eivind Weyhe (Weyhe 1991: 16) sigur um hugburð til ljóðfrøðiliga variatióin í føroyskum:

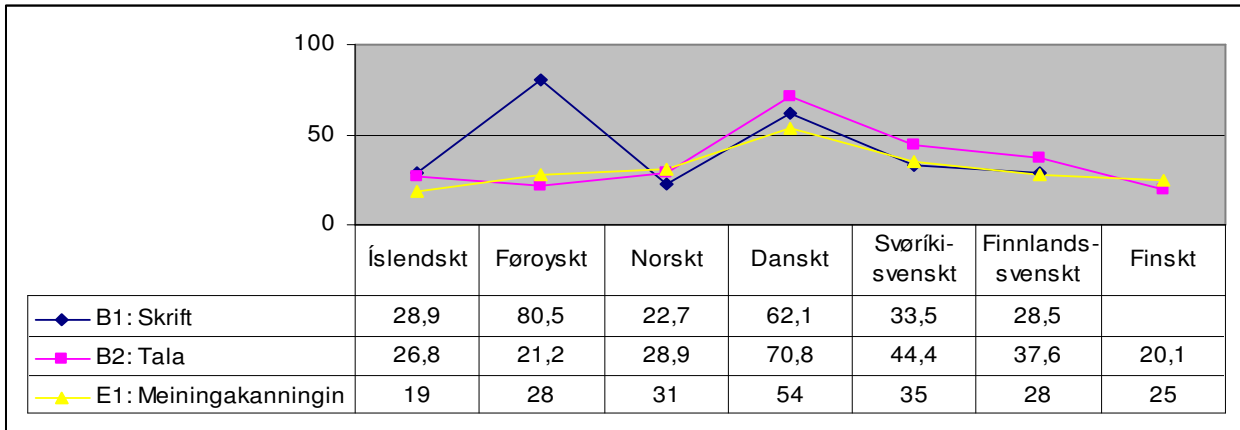
Tú hevur varhugan av, at munur í ljóðskipan verður lættari góðtíkin í almennari málnýtslu enn munur í bendingarlag ... ikki ber til at siga, at ein ávísur framburður er góðkendur sum tann einasti rætti. Eingin viðtøka er nakrantíð gjørd um ein “landsframburð”, ein norm, sum svarar til ríkismálini í summum øðrum málum.

Munurin millum bygdamálini í Føroyum er fyrst og fremst av ljóðfrøðiligum slag, og føroyingar eru vanir við bygdamálnýtslu í miðlunum. At føroyingar tykjast at vera so negativir mótvegis vanligum gerandismáli, kemst uttan iva av sjálvari spurnaorðingini.

Frásøgnar vísa sama lívsstílmynstur sum í kanningini hjá Catharinu Nyström Höög, nevnliga at tað eru flestir søgusmiðir millum D’ararnar (Höög 2005: 143).

Spurningurin um tað er nakar samanhangur millum hugburð og málnýtslu, er fløktur. Tað er ein royndur lutur í nógvum samfelagsmálvísindaligum kanningum, at ilt er at fáa eyga á nakran samanhang millum hugburð og málnýtslu hjá tí einstaka. Og tað vísir henda kanningin eisini. Men í makro-samhangni kunnu vit síggja mynstur millum hugburð og málnýtslu, tá ið vit samanbera teir ymsu partarnar í MIN-verkætlanini í Norðurlondum (sbr. myndina á s. 19). Vit kunnu gera ein enskvinsemisbrigdil burtur úr spurningum 4a, 4b, 5a, 5b, 5c, 6 og 8 í meiningakanningini og samanbera við úrslitini í B1 og B2, t.e. atlagning av enskum orðum í skrift og atlagning av enskum orðum í talu. Vit síggja í strikumyndini niðanfyri, at ensk-vinsemi ella ensk-ivasemi, ið kemur til sjóndar í hugburðinum (E1), líkist nógv tí, sum vit síggja aftur í málnýtsluni í B1 og B2 í øllum teimum sjeý málsamfeløgnum. T.d. síggja vit, at danir eru mest enskvinarligir og atlaga minst í skrift og talu.¹⁷³ Tað einasta frávikid er tann føroyska skriftmyndin. Og orsøkin til tað er helst hon, sum Helge Sandøy vísir á, at føroyskt “har i svært stor grad dansk ortografi som forbilde for dei importorda dei brukar” (Sandøy 2005: 7). Tí raða føroyskt og danskt upp ímillum hini londini í skrift. Heildarmyndin vísir sostatt, at tað er onkursvegna ein samanhangur millum hugburð og málnýtslu.

¹⁷³ Tølini fyri B1 og B2 eru prosenttøl fyri ikki-atlagning í skrift og talu í Norðurlondum (sí Sandøy 2005).

Strikumynd 12. Prosenttöl fyri atlagning í skrift og talu samanborið við enskvinsemi í meiningakanningini¹⁷⁴

Stundum verður sagt, at tey, ið nýta nógv enskt, eru positivari mótvegis enskum. Henda áskoðan verður beinleiðis avsannað í MIN-verkætlanini. Tá ið vit kanna, hvussu nógv av teimum spurdu høvdu nýtt enskt hvønn dag ella meir, hava vit eitt tal fyri nýtslu í øllum málsamfeløgnum. Um vit køkja hesi tøl við enskvinsemi, síggja vit, at lítið samsvar er. T.d. nýta íslendingar nógv enskt í gerandisdegunum, samstundis sum teir eru ivasamir mótvegis enskum orðum og enskum sum arbeiðsmáli. Hinvegin brúka teir mest enskvarnarlígu, nevniliga danir, ikki meira enskt enn aðrir skandinávar og nógv minni enn íslendingar.

10.8. Háttalagsligar niðurstøður

Tey beinleiðis háttaløgini í meiningakanningini og dýpdarsamrøðunum gera, at heimildarfólkini vita, hvat kanningin snýr seg um, og kunnu nýta teir vanligu hættirnar at tosa um mál. Tey tosa opið og eksplisitt um málið og endurgeva tá ofta tað, sum hildið verður at vera rætt í tí málsliga diskursinum. Hetta háttalag gevur tí mest medvitaðar hugburðsdátur. Men partar av dýpdarsamrøðunum kunnu geva upplýsingar um ómedvitaðan hugburð, t.d. frásøgurnar og grundgevingarsløgini. Tær medvitandi hugburðsdáturnar, sum vit fáa hendur á, eru áhugaverdar í sjálvum sær, men vit mugu minnst til, at tær dáturnar eru sílaðar ígjøgnum eitt filter, og hetta filtrið litar framsetingina. Takið er tí at finna ein máta at fáa heimildarfólkini at gloyma hetta filtrið, soleiðis at granskarin kann koma aftur um ‘fasaduna’ og fáa hendur á tí hugburðinum, sum heimildarfólkið ikki er medvitað um. Her kunnu eitt nú grundgevingarsløg og frásøgur nýtast.

Hugburðsgransking er fløkt og torgreind, tí fólk ofta geva at vísa seg ósambærilig svør, tá ið tey eru medvitað og ikki medvitað um spurningin. Tað óbeinleiðis háttalagið (grímukanningin) gav ikki tað úrslit, sum vit høvdu vónað. Tað er sera torført at fáa eina grímukanning at eydnast í

¹⁷⁴ Tølini fyri B1 og B2 eru úr Sandøy 2005: 10.

einum lítlum samfelag við so stórum málsligum medviti sum í Føroyum. Tað málsliga rættleikamedvitið er ov stórt til at tað ber til. Tað er ímóti tí almenna norminum at nýta ensklitaða málnýtslu í útvarpstíðindum. Tore Kristiansen sigur (2006: 163), at tað verður trupult at fáa gjørt eina eftirfarandi grímukanning í Føroyum, so leingi “enhver form for engelskfarvning altid vil være iørefaldende”. Tað hevur hann rætt í, men um so er, at ein frælsari hugburður til orðfeingið er á veg inn í tað føroyska samfelagið, og sum ábendingar eru um, kann ensklitað málnýtsla í størri mun enn nú fara at verða hildin at vera minni óhóskandi í framtíðini. Ein onnur orsök til at ikki gekst eftir vild við grímuni, var at rammusøgan var ikki tann best valda. Harumframt vóru summi av teimum ensku orðunum ‘ov ensk’. Í okkara lítla samfelag kenna fólk meg sum málførðing, og tá eru fyrirtreytirnar fyri eini væl eydnaðari ‘fjaldari’ kanning ikki tær bestu.

Ein av fyrimununum við avkrossingum og eini partvís stýrdari samrøðu er vit fáa frágreiðingar til avkrossingarnar, og sum vit hava sæð, er ikki altíð so gott samsvar teirra millum. Orsøkin kann vera, at spurningarnir ikki vóru nóg greitt orðaðir, men svørini kunnu eisini tulkast á tann hátt, at fólk hugsa um mál á fleiri stigum.

Tann skipaði avkrossingarparturin í E2 virkaði væl, men var heldur drúgvur. Teir minni skipaðu spurningarnir vóru eisini ov nógvir í tali, og tí troyttaðust fólk sum frá leið. Svarmynstrini í E1 og E2 benda á, at tey, ið svara um telefonina, nýta meira útmørkini, meðan fólkin í dýpdarsamrøðunum ofta velja at fara inn móti miðjuni – kanska tí at tey halda seg sleppa lættari við grundgevingum. Hetta má granskarin hava í huga, tá ið úrslitini skulu tulkast.

Spurnablaðið var ov umfangandi. Serliga tey, ið ikki vóru so áhugað, troyttaðust sum samrøðan gekk, og summir spurningar vóru heldur akademiskir. Tað var ov nógv undirskilt í spurnaorðingunum, og summi hildu spurningarnar tí vera torførar, og har vóru orð, sum tey ikki skiltu. Summi vistu ikki so nógv um tey ymsu evnini og hava tí illa skilt spurningin og týðning hansara. Ikki øll fólkin skiltu spurningarnar soleiðis, sum teir vóru ætlaðir. Tá ið spurt varð, um tað var ein natúrlig gongd, at enskt gerst vísindamál, skiltu summi spurningin sum eitt val millum enskt og onnur heimsmál, og onnur skiltu hann sum eitt val millum enskt og føroyskt. Men her kemur so tað ivamálið inn afturat, um eitt ja merkir, at tann spurdi eisini tekur undir við, at tað er í lagi. Spurningurin um samskiptið millum norðbúgvar *eigur* at fara fram á norskum, donskum ella svenskum var, ætlaður sum ein hugsjón. Men orðingin var ikki nóg greið, tí summi skiltu spurningin sum eitt val av *einum* skandinaviskum máli. Teir hypotetisku spurningarnir (enskt sum móðurmál fyri allan heimin og enskt sum arbeiðsmál) eru í stóran mun treytaðir av, hvussu trúliga heimildarfólkið heldur eina slíka støðu vera í framtíðini. Slík viðurskipti ávirka validitetin.

Tann danska ávirkanin er í størri mun tema í tí almenna kjakinum enn tann enska, men henda kanningin sigur einki um ta dansku ávirkanina á føroyskt, av tí at tað yvirskipaða endamálið við MIN-verkætlanini var at samanbera tey norðurlendsku málsamfeløgini í mun til enskt.

Ein vansi við at lata óroyndar studentaskúlanæmingar savna tilfarið til meiningakanningina kann vera, at eldri heimildarfólk hava størri álit á einum vaksnum spyrjara og tí kanska gera sær minni ómak at svara ‘rætt’. Ein Gallup-spyrjari dugir helst betur at vísa áhuga fyri evninum enn ein skúlanæmingur. Men eg havi onga grund til at ivast í arbeiðinum, sum næmingarnir gjørdu.

10.9. Myndar hugburður felagsligar sundurskiljingar?

Eitt av høvuðsendamálunum við hesi ritgerð er at kanna, um málið og hugburður til mál er eitt amboð at mynda felagsligar sundurskiljingar við. Hetta verður gjørt við støði í hugsanunum hjá Pierre Bourdieu (1930-2002) um lívsstílar, sum er ein roynd at skilja samanhangir millum *positióinir* í einum felagsligum rúmi øðrumegin og *dispositióinir* ella lívsstíl hinumegin (Prieur 2006: 40). Frymilin hjá Bourdieu vísir, um samband er millum felagsliga støðu og ávís lívsstílseyðkennir, men hann ávarar ímóti at avlesa hesi sambond mekaniskt. Tí hjá Bourdieu er alt í rørslu, og øll eyðkennir eiga tí at verða sædd í mun til hvørt annað (Rosenlund & Prieur 2006: 150).

Við lívsstílhugtakinum skuldi borið til – við empiriskum kanninum – at sæð, um tað var nakað samband millum *positióin* og *dispositióin*, tá ið ræður um hugburð til tøkuroð. Men hetta er trupult at kanna, tí at hóast munir í tykki (preferansu), er tað ein sannroynd, at fólk halda, at tykkið hjá teimum felagsliga ráðandi er tað besta. Hetta er tað, Bourdieu kallar ímyndanarligt vald; tey, sum kunnu fremja ímyndanarligt vald, eru tey, ið hava ímyndanarligan kapital. Ímyndanarligt vald síggja vit í svørunum til spurningar um hugburð til mál: Sumt mál verður hildið at vera betri enn annað, og tey, ið ikki nýta tað ‘góða’ málið, halda, at tað áttu tey at gjørt. Tey undirmeta sín egna málburð, tí tað ‘góða’ málið hevur hægri ímyndanarligt virði.

Tá ið heimildarfólkini beinleiðis verða spurd, um vit eiga at gera nýggj føroysk orð, sigur meginparturin í E1 og E2 ja. Um hetta hevði endurspeglað støðuna í samfelagnum, hevði talan verið um eina kollektiva og treytaleysa undirtøku fyri purismuni. Men so einfalt er tað ikki. Tá ið fólk gerast minni medvitað um spurningin, eru tey meira atfinningarsom mótvegis purismuni. Tá ið vit tulka grundgevingarnar hjá heimildarfólkunum í E2 síggja vit, at tað vanligasta grundgevingarslagið er tað pragmatiska. Av tí at fólk helst ikki eru medvitað um, hvat slag av grundgevingum tey nýta, gevur ein flokking av grundgevingarsløgum ábendingar um implisittan

hugburð. Tær pragmatisku grundgevingarnar eru dupult so nógvar í tali sum tær tjóðskaparligu.¹⁷⁵ Ein pragmatisk grundgeving er: Tey orðini, sum gera størst gagn í samskiftisstøðuni, eiga at verða nýtt. Og tá er stundum beinleiðis andsøgn millum ta eksplisittu áskoðanina og tann implisitta hugburðin hjá sama heimildarfólki.

Spurningurin um hugburður myndar felagsligar sundurskiljingar, snýr seg um at fáa eina betri fatan av, hvønn leiklut hugburður hevur í málmentanini. Kanningin vísir – lutvíst í hvussu er – at fólk í ymsum felagsligum bólkum hava ymiskan hugburð. Av tí at talið á spurningum í E2 er so stórt, fáa vit eina hóming, av, at samfelagsstøðan hevur ein vissan týdning.

Í mun til Minervafrymilin síggja vit øðrumegin, at munirnir eru týðiligari í dimensjónini *høgur-lágur* enn *nýmótans-siðbundin*. Tað kundi bent á, at útbúgving og inntøka hava ein vissan týdning sum sundurskiljandi mekanisma. Hinvegin síggja vit, at ein ávísur lívsstíllur (B) hevur ein enskvinarligari profil enn allir hinir lívsstíllarnir, og tá er trupulleikin, at vit finna ongan beinleiðis mótpart hvørki loddrætt ella vatnrætt, t.e. hvørki samanbórið við stigskipan (*høgur-lágur*) ella slag av arbeiði (*nýmótans-siðbundið*).

---

¹⁷⁵ Í kanningini hjá Ullu Clausén (Clausén 1978: 138-139) hava pragmatikararnir lutfalsliga sterka støðu: 40 % av heimildarfólkunum flokkar hon sum pragmatikarar. Majbritt Poulsen vísir á í síni kanning (Poulsen 2006: 96), at umleið 50 % taka undir við purismuni, meðan umleið 33 % taka eina pragmatiska støðu.

11. PARTUR

CONCLUSIONS AND DISCUSSIONS

The purpose of this thesis is to explore the contemporary attitudes toward and usage of import words and neologisms in Faroese. In addition to this synchronic description, I will compare the results of this study with results from the other speech communities involved in the northern MIN-project¹⁷⁶. Furthermore, the language attitude and Faroese speech norms are outlined in a diachronic light. Thus, we can extend the scope of this study with a synchronic Northern, as well as a Faroese diachronic dimension. Since one aim of the MIN-project was to develop and test different methods, I will present my experience using methodical triangulation.

11.1. Culture of language

Language is not only a communication tool, but it is also a cultural phenomenon. Language is a precondition of culture. At the same time, language is a result of culture. People create their language, therefore, a language can be viewed as another principal phenomenon of culture, similar to the art of painting or sculpture or literature through which media a culture expresses its ideals, symbols and values.

The basic assumption of this paper is that such a culture of language exists and that we are able to study it directly and indirectly. The concept of a culture of language means that a language is cultivated as a phenomenon of culture. A culture can be regarded as being comprised of views and perspectives, ideals, norms, feelings, symbols etc. that people within a group or in a society share. In the Nordic region, language is considered to be a well defined entity with a concurrent understanding of what constitutes correctness.

It is nevertheless possible to research the concept of a culture of language from an entirely different point of view. What is of most interest for the purposes of this thesis are the opinions about language and the attitudes towards language and the way language usage can be influenced by these very same attitudes and viewpoints. Exactly what values are found in the culture of language? This question is the essence of this study. What ideas, ideals and values do people have about language in general? What is the view regarding the Faroese language in an era of globalization? These questions address current norms, which are difficult to uncover because such concepts exist only as mental ideas and cannot be interpreted directly by observations, for example, by cataloguing utterances and actions.

---

¹⁷⁶ MIN: Moderne importord i Norden <http://moderne-importord.info>

Languages do not live in isolation; on the contrary, they are in continuous connection to other languages. The only thing that is constant in language is continuous change (Sandøy & Östman 2004: 8). Renewed interest in the Faroese language emerged in the middle of the 19th century. From that time onward, the emphasis has been on attempting to draw a line between the *domestic* features of the language and the *foreign* features. (Compare this focus to the discussion on the *function of separation* and the *function of solidarity*.) When "threats" to the language come from abroad, it is important to show political independence; in that situation, language and culture are used as tools. It is in the light of the political struggle for independence that we must view the Faroese culture of language.

11.2. *Conscious and unconscious attitude*

In general, there is a marked difference between a given positive attitude toward language purism when informants are conscious of the intent of a question regarding language usage, and a pragmatic attitude espoused when they are less conscious¹⁷⁷ of the question's intent. On an individual level, a positive attitude toward language purism on a conscious level may change into a more critical expression, when less conscious. This becomes obvious with the use of different types of arguments. Generally, people express a positive attitude toward purism when asked directly. It is currently politically correct to agree with language purism.

Generally, there is great support for purism on the conscious level in all three aspects of the investigation [the public opinion poll (E1), qualitative interviews (E2) and the matched-guise test (E3)]. Around 70% of the respondents in E1 and E2 concur that it would be better to create Faroese neologisms for English import words. In E3, the Faroese text has a higher value than the Faroese-English guise on all scales.

I believe that my informants reflect on language usage on two different levels: one idealistic and one pragmatic. Here, two dimensions are relevant. One dimension is relevant when people are conscious of the question; in these cases they will be politically correct, i.e. they support language purism. This is *the politically correct-pragmatic dimension*. On the other hand, when people are less conscious of the intent of the question, they often give a pragmatic answer. Since the informants themselves are not always conscious of which types of arguments they are using, we can interpret such data as unconscious attitudes. The other dimension is what I call the *surface-concrete dimension*. When we put forth a definitive statement, say, "We have to create new Faroese words

---

¹⁷⁷ *Pragmatic* means here: that which makes the best communication in a given situation.

for the import words” or “It is a good idea to spell import words with Faroese orthography”, the answers show great support for language purism. On the other hand, when we ask concrete questions about the orthography of particular words, we get answers that often are very different from the surface questions.

People in general who support purism see language as the main symbol of one’s nation and identity. However, the great number of pragmatic arguments indicates that, in a concrete communication situation, a Faroese word is not always the first choice. We could, therefore, imagine that a puristic and a pragmatic answer by the same informant could very well indicate a contradiction between the answers. I prefer to interpret the answers not ‘contradictions’, but rather as reflections on two levels: one idealistic and one pragmatic. One of my informants, Búi, indicated support for import words in the field of computers in this way:

Computers are difficult to understand beforehand, and because computers now come from abroad, and Windows and others [programs] come from abroad (...) but I have absolutely nothing against using Faroese words where ... yes on the surface level.

On the questionnaire, he checks ‘totally agree’ with doing neologisms. Búi’s answer can be interpreted on the surface-concrete dimension: He agrees with purism in the surface question, but he does not on a concrete usage level. The answer can also be interpreted on another level, everyday speech vs. technical language. He says in terms of technical language, that we have to use English words; in the spoken language, however, Faroese words are to be used.

11.3. Results of the analysis of lifestyles

The lifestyle variable was only used in E2 (the qualitative section). The lifestyle patterns are very diffuse. Nevertheless, there is an interesting observation: Leaders of modern service organizations (B) are more English-friendly than people from other lifestyles. If we put A+C+D together and make significance tests against B, we get some significant differences (Kruskal-Wallis). Individuals within the B group:

- Disagree (more than the others) with using Faroese words instead of English ones (question 6.3-6.5). In situations where the Faroese and the English words are equal in usage, the difference is significant both in writing and reading (writing: $p=0.017$; reading: $p=0.041$).
- Demonstrate a more positive attitude towards the statement that English words make the Faroese language richer and more useful (question 6.8.). Significant differences ($p=0.016$).

- Demonstrate a more positive attitude toward using English phrases in their own language (question 6.12. These differences are not significant, but, if we compare A and B, we get a significant difference ($p=0.023$); and between B and C the difference is tendential ($p=0.064$). It means that the B group agrees more with using English phrases both in relation to A and in relation to C.
- Is more positive towards import words in the area of 'church' (question 5.2): They say that a great many of the religious words are originally import words. These differences are significant ($p=0.002$).
- Is most positive to English as the language of science (question 4.2); the differences are significant ($p = 0.015$).

There is no consistent contrast to the B's, neither vertically (in relation to C) nor horizontally (in relation to A). The "English-friendliness" of the B group is most obvious because of their work within the area of information technology, where most, if not all, of the technical terms are in English. The interviews without a doubt indicate that the answers of the B group are based on English being the technical language of their work environment. So it is quite likely that occupation and education contribute to the differences seen here.

11.4. High-low and modern-traditional axes

The selection of informants in the qualitative interviews is built on the theory of lifestyles. My use of the conception of lifestyles is based on the Minerva-model, evolved by the Danish sociologist Henrik Dahl (1997). This model is divided into four segments by a horizontal and a vertical line. The four segments are called A, B, C and D. Above the horizontal line – in northwest and northeast – we have leaders in traditional and modern organizations, respectively. Under the horizontal line – in southwest and southeast – we have people below management level in traditional and modern organizations, respectively. The vertical line makes a distinction between modern organizations in the right part of the framework and traditional organizations in the left part.

The categorization builds on objective features: Type of production (services, products) and status in the hierarchy within the organization (high level, low level). So the basis for the differentiation is, say, that a leader in a production organization represents one of the four lifestyles; assistants in a service organization represent another lifestyle and so on. The

categorization into the four lifestyles is, of course, not totally empirical. One problem with this method is that informants do not always exactly fit the stereotypical lifestyle model.

		High	
Traditional	A Traditional organizations High level		B Modern organizations High level
	D Traditional organizations Low level		C Modern organizations Low level
		Low	Modern

A + D producing products, B + C producing services; A + B are employed at a high level and C + D at a lower level within the organizational hierarchy.

Lifestyle A: Leaders in a traditional organization producing products (example: a person who supervises the turning of raw materials into finished goods in a fish factory).

Lifestyle B: Leaders in a modern service organization (example: head of a section in a telecommunications organization)

Lifestyle C: Assistants in a modern service organization (example: bank clerk).

Lifestyle D: Blue-collar workers in a traditional production organization (example: a woman in a fish factory).

When there is a difference between the four segments (A, B, C, D), it is more distinct in the dimension *high-low* than in *modern-traditional*. This is obvious in the question regarding frequency of use of English (question 2 in E1): ‘high people’ (A and B) use more English than ‘low people’ (B and C). When we correlate the lifestyle variable with the E1 questions in E2, we can see distinct differences in lifestyles. The question pertaining to frequency of use shows that all the ten informants who have not used English at all in the week before the date of the questionnaire are C’s and D’s, i.e. ‘low people’. On the other hand, all seven people who used English several times every day are A’s and B’s, i.e. ‘high people’. This difference is significant ($p=0.007$ Kruskal-Wallis). All seven people who wrote English are ‘high people’ ($p=0.001$ Pearson Chi Square). If we now put together A+B and C+D and test AB against CD for significance, we get a p-value of 0.000. So we can generalize the found difference between ‘high people’ (AB) and ‘low people’ (CD) to be valid

for the Faroese population as a whole. Of the 19 people who spoke English at work, in school, or in study, there are 14 ‘high people’, $p=0.024$ (Pearson Chi Square)¹⁷⁸. Of the 20 people who read books or articles in English, more than a half are ‘high people’, respectively, 13 ‘high people’, 7 ‘low people’ – here the differences are not significant. The fact that ‘high people’ use more English in their everyday life than ‘low people’ was not unexpected, because leadership involves more use of English.

When we put ‘high people’ (A+B) in one group and ‘low people’ (C+D) in another group and make a significance test on these two groups in relation to domain loss, we see that those with higher education are in almost universal agreement on one issue. They feel that it is unfortunate that Faroese politicians are forced to communicate in English. Why individuals with advanced degrees feel this way remains a mystery to me. They generally have excellent English language skills and appreciate the advantages of being able to communicate well in English. These individuals no doubt use English in their work and thus come to understand the advantages and disadvantages of using English as the lingua franca of the workplace. In attempting to understand their response, we need to bear in mind that as educated informants they are fully aware of what are considered the accepted public values regarding the Faroese language within the society. ($p=0.031$ Kruskal-Wallis)¹⁷⁹. In addition, ‘high people’ use more uninformed arguments than the ‘low people’.

On the other hand, the dimension *modern-traditional* is important in the statement holding that English enriches Faroese (question 6.8.). Here the B’s and C’s agree more than the others; the differences are of tendential significance ($p = 0.059$ Kruskal-Wallis). The same dimension is clear in the question regarding advantages and disadvantages with only *one* lingua franca. Here the *modern* groups (B and C) are able to see both advantages and disadvantages with only one lingua franca; on the other hand, the *traditional* groups (A and D), to a great extent, are able to see only advantages with one lingua franca, i.e. English.

On the whole, we can note the following about people who are relatively English-friendly:

- They have higher education.
- They have a good proficiency in English.
- They have a computer and the Internet at home.

¹⁷⁸ In these two Pearson Chi Square significance tests 50% of the cells have ‘Expected Frequencies’ < 5.

¹⁷⁹ Here it makes sense to test AB and CD, respectively, for significance, because the numbers for A & B and C & D, respectively, are similar to each other: A= 28,54; B=27,25; C=22,13 og D=20,08 (mean rank). However, we need to bear in mind that only four informants agree with the statement (two in group A, one in group B and one in group C).

- They have lived abroad for some time.

These people represent a more modern perspective. If we include the modern-day work environment in this so-called modern perspective or "modernity" (this I have not found empirically), we can then argue that English-friendliness is a characteristic of the modern-day work environment; therefore, we can interpret English-friendliness as a symbol of modernity. On the other hand, we see a connection between the traditional work environment and being 'Faroese':

- The B's (more than the C's) are in general fairly English-friendly.
- Those who have a good proficiency in English, use more English phrases in their language than others with less proficiency in English. The differences are tendentially significant.
- People who have access to a computer and the Internet, use more English in their everyday life. The differences are quite significant.
- Those who have worked or studied abroad for some time in their life use significantly more English phrases in their language. Through the use of English phrases, they demonstrate their proficiency in English, as well as the fact that they have international experience.

11.5. The Faroese language as a part of the nation building

Before we discuss in depth our conclusions regarding the attitudes toward language purism found in the Faroes, it would perhaps be helpful to outline the evolution of language purism in the Faroes. The idea of language purism in the Faroes is about 120 years old. Lexical purism appeared as a concept around 1890, e.g. in the newspaper *Føringatíðindi*, in the dictionary *Færøsk Anthologi*¹⁸⁰ and in the special Faroese edition of the Danish almanac published by the observatory of Copenhagen beginning in 1898 (Jóhannesarson & Joensen 1999). The aim of purism was to reduce the foreign influence on the language. When we distinguish between 'pure' and 'impure' language features, i.e. when we distinguish between features that belong to the language and features that do not belong to the language, it is based on certain social choices. It is the language users themselves that decide what are 'pure' and what are 'impure' features of the language. Therefore, this separation shows some social and psycho-social separation mechanisms, i.e. *we vs. the others, inside vs. outside*. Language connects people together and separates them at the same time; it isolates

---

¹⁸⁰ In the dictionary, *Færøsk Anthologi II* (Hammershaimb 1891, edited by Jakob Jakobsen), Jakobsen notes that words beginning with the Low German prefix *be-*: "begynnilsi ... more correct *upphav*"; "behaga... more correct Faroese *dáma* or *líkjast á*"; "behalda... more correct *hava, halda, njóta*".

groups from other groups (Brunstad 2003a: 14-15). The neologisms are different from the words that they are intended to replace.

In the nationalism struggle, it was important to create a difference between *us* and *them*. One of the ways to accomplish this was through language. In language usage, people are able to point out what binds them together (the ‘pure’ language). Foreign words, on the other hand, belong to the ‘impure’ language.

The nationalism movement was important for the development of the language in general, because language acts as a national symbol. Brunstad says that the *separation function* was important in the nineteenth century, when many European languages were being revitalized in opposition to one or more foreign "official" languages, e.g., Faroese vs. Danish. Faroese purism – and the revitalization of the language in general – was influenced by the national movement: purism was directed towards a foreign language (Danish). The language "revitalizers" supposed they represented the nation, so in that way purism became a part of the national struggle. Purism thus had a *solidarity function* that enabled people to feel a sense of community (Brunstad 2003b: 59-60).

A letter to the editor in 1888 that introduced the nationalism discussion (Debes 1982: 144), stated that the Danes prevented use of Faroese in church, school and court. Shortly after, the Faroese politician and poet, Jóannes Patursson (1866-1946) expressed his indignation over the waste in language and customs. He states “after our own unforgivable carelessness, we must thank the Danish government and the Danish civil servants” (Debes 1982: 145). In his poem written in Faroese, “Nú er tann stundin...” [Now is the time...], which was recited at the famous Boxing Day meeting in 1888, Jóannes Patursson declares:

“...Trouble there is now with our Faroese mother tongue / every other word / that now flows from the mouth of man and women / is foreign *... / Listen, let us therefore strike out against this foreignness / slap it in the face / a northwester shall take it [i.e. the Danish words] away from our country [i.e. back to Denmark] / like a soap bubble...” [*i.e., Danish].

Nine of the men who were invited to the Boxing Day meeting were members of the Faroese Løgting, the Danish Fólkatting and up and coming politicians. The connection between politics and the nationalism struggle in the Faroes is therefore obvious – even from the beginning. The Danish officials – and later on the Faroese as well – were against the nationalism movement. The ‘nationalists’ had no plans to wipe out the Danish language in the Faroes, but if Faroese should advance, then Danish had to retreat (Debes 1982: 189). Jakob Jakobsen (1864-1918) notes in 1889

that the national question might easily be interpreted as opposition against the Danish language (Jakobsen 1889: 23):

In the beginning, however, the joy felt by many people for the energetic “struggle” was mingled with a little bit of anxiety generated by a palpable sense of hostility toward Danish within the movement, even though a battle against the Danish language was not on the agenda. The intent was only to elevate the Faroese language to a more prominent position than it had hitherto held

Language, then, played a prominent role in the political struggle in the Faroes. The struggle was not only about where Faroese could be used, e.g. in school and church. The struggle also focused on the issue of standardization of the vocabulary. Since that time, the question of standardization has been central in the discussions on the development of the Faroese language – and still purism is the most central theme in the on-going discourse on language.

Today, purism seems to be less important as a unifying national symbol. This is obvious in the dictionaries from the 1990’s, where many foreign words are found, compared to older dictionaries. This more liberal attitude to language purism may be the result of several factors: a more open society; more foreign language contact, especially to the English language; globalization; increasing respect for the spoken language among linguists and dictionary editors; increasing acceptance of foreign loan words among specialists in technical language. In addition, the Danes’ liberal attitude toward purism may have affected the Faroese attitude to language purism – through instruction in Danish educational institutions.

So the current liberal attitude toward language standardization is perhaps related to a post-modern society that is characterized by less belief in authority, which in turn is consistent with a bigger sense of individualism where individuals choose their own identity and values. People interpret their language in their own way, and the authority to define their language has to a great extent moved from the so-called language authorities to the user¹⁸¹. The question of needing a pure lexicon that is an integral part of nation building is no longer the most important issue. Broadly speaking, we can say that the main purposes of the Boxing Day meeting in 1888 have been reached! Today, it is well accepted that one is freely able and should read and write in Faroese in nearly all arenas of life.

---

¹⁸¹ I wish to thank Firouz Gaini, PhD in anthropology with the Department of History and Society, University of the Faroe Islands for his useful comments on this topic.

During the 20th century, we note that some intellectual leaders disagreed considerably with the puristic language policy and there continues to be different opinions on how best to develop Faroese vocabulary. So with regard to language purism, neither the *function of separation* nor the *function of solidarity* serves as any powerful symbol by which to foster cultural solidarity.

In the 1930s, criticism was directed toward language purism as a concept. The linguist, Rikard Long (1889-1977), was very critical of purism and he doubted if purism would be good for a living Faroese language (Andreassen 1979: 25). Later on, many people – specialists as well as laymen – formulated publicly critical statements against purism. In the 1970s, a new tactic in the language debate was introduced by critics: *setursmál*¹⁸² – a term that referred to the "pure" language. Thus, "pure" Faroese was something "academic". The intent to discredit the "purists" and to identify "pure" Faroese as the language of the "elite" was patently obvious. The most critical voice against language purism today remains that of *Málfelagið* (the language association). These language "Darwinists" say that vocabulary should develop naturally without intervention from any state-sanctioned language authority; the words that survive are the best because they do survive. Their idea is that all words that have come into general use are words that should remain in the language because they *have come* into use¹⁸³. They say that it is necessary to stop the exclusion of foreign and borrowed words that are or are regarded as being of Danish or other foreign origin¹⁸⁴.

11.6. Will purist thinking retreat?

An increasing number of young Faroese take higher academic educations. Given that people in the Faroes who have academic educations often have a more pragmatic or liberal attitude toward Faroese language planning or standardization and are disposed toward English, one can well imagine that purism will probably fade away over time. Language purism finds higher support among people who have limited education. Thøgersen says: "If the elites in these countries [in the Faroes and Norway] do not support a purist policy, or, stated differently, if purist discourse is associated with low status, it would be hard to imagine a long-term future for it" (Thøgersen 2004: 37).

---

¹⁸² I.e. University-Faroese. The puristic forms were related to *Fróðskaparsetur Føroya* (shortened: *Setur*). The Institute of Faroese Language and Literature at the University of the Faroe Islands worked as a pro-puristic language standardization institute until the Faroese Language Committee was established in 1985.

¹⁸³ In 2007, *Málfelagið* published the book *Føroya mál á manna munni – móðurmálið og málrøkt* (Spoken Faroese – the mother tongue and language planning by André Niclasen; the book criticises the lexical purism.

¹⁸⁴ Excerpted from a letter to the Language Policy Committee, 24. June 2007. The objective of the committee was to formulate a report on the status of the Faroese language. The committee presented the report to the Faroese government in 2007.

The public opinion poll showed that young people are more English-friendly than older people. However, we are not able to state clearly whether this is a trend that will spread to other age groups in the Faroes. When young people show an attitude toward language purism different than that of their elders, it can be interpreted as an on-going change of attitude within society. Such an age difference can be interpreted as an age-dependent phenomenon as well; i.e., a variation related to age is a result of accommodation (convergence) to a well-known pattern in a particular age group. Barbara states that youth are noted for such divergent features, but she emphasizes: "They drop it again, before they grow up". It would be interesting to investigate whether the English-friendliness of young people is really an age-dependent phenomenon or if it is the beginning of a change in the attitude toward language purism.

The attitude toward language purism has changed over the latest fifty years or so. In the 1950s, the organization *Føroya Fróðskaparfelag* (The Faroese Scientific Association) was established by the *intelligentsia* in the Faroes. The aim of the association was to enable Faroese to become a language of science¹⁸⁵ (Heinesen et al. 2002).

The power of language purism to serve as a national symbol of cultural solidarity has obviously weakened. Instead, people say that foreign words make communication easier. One of my informants, Chriss, discussed import words in the sphere of clothes and fashion: "It is ok, because then we are able to talk together, and you know what you are talking about." Many people suppose that import words like *cappuccino*, *caffé latte*, *espresso*, *kebab*, *pita*, *pizza*, *tournedos* are necessary, because we could not meaningfully talk about these topics. Dávur holds that it is obvious that we have to use the word *airbag*, because: "We can read on the dashboard that an airbag is contained in it (...) I do not think it is bad thing, not at all". On the other hand, some people do not wish import words to enter culturally important domains, such as the church or literature, because these specific areas are intimately linked to Faroese cultural identity, most especially Faroese literature because, they contend, literature fosters and carries on one's culture. In these areas especially, language is viewed as a symbol of national unity and cultural solidarity.

Here we see two trends: On the one hand, we have to make neologisms to develop the Faroese language. On the other hand, we should not create new Faroese words or add new definitions to existing Faroese words, because the import words are often quite specific in definition and/or connotation and make communication easier and more meaningful. Computer terms and the

---

¹⁸⁵ The majority held that it is a natural thing that English becomes the language of science, and many of the well educated in the Faroes are doubtful about Faroese could be an adequate language of science or serve as a technical language.

Internet are partly regarded as every day language and partly as a technical language. In terms of a technical language, most informants say that it is okay to use import words, because, e.g., IT is an international language domain that facilitates ease of communication between countries. On the other hand, they say that IT terms in every day language shall have their Faroese equivalents.

11.7. A synchronic comparison with MIN project languages

Below is a comparison of the Faroese study with the other language communities in the MIN project.

Tore Kristiansen & Lars S. Vikør (Kristiansen & Vikør 2006: 199-214) state that, according to the public opinion polls (E1), the Icelanders and the Faroese are the most puristic, and the Danes the least. On the other hand, the matched guise test¹⁸⁶ (E3) reveals a quite different picture. Here the Danes are most English-negative, while the Norwegians and Swedish Finns are the most English-positive. The Faroese were consistent in both polls, that is to say the Faroese are the second-most English-negative language community (on calculating the response values, see Kristiansen 2006: 165). In the matched-guise test the Faroese are significantly more positive toward the Faroese text than the English one.

An unanswered question is why the Danes move from the English-positive end of the scale in E1 to the English-negative end in E3 and the Norwegians move from the English-negative end in E1 to the English-positive end in E3. Bente Selback & Tore Kristiansen do not offer any explanation for this significant divergence between E1 and E3 in Norway; they only point out the relevance of operating on two different ideological levels when studying language attitudes (Selback & Kristiansen 2006: 82). They say it is impossible to generalize the relative English-positiveness in Norway in E3 to the population, because the informants in E3 are not representative of the population in the same way as in E1.

The major difference between the Faroes and Iceland is how often the informants have used English: The Icelanders used the most English of all the language communities studied during the week before the poll was conducted, the Faroese the least (Kristiansen & Vikør 2006: 201). One reason could be that Icelanders communicate more in English with other Scandinavian people than any other Nordic community. Hanna Óladóttir (2006: 62) notes that more than half of her

---

¹⁸⁶ A technique in which respondents are played a series of recorded voices (or guises) and asked to judge each speakers' capabilities, personality, emotional state, and various other social and linguistic characteristics based solely on the recorded guise. Unknown to the respondent, however, is that the same person is recorded twice. One guise is Faroese (with Faroese neologisms) and the other guise includes English import words.

informants felt that Danish ought not to be a compulsory subject in the curriculum of the Icelandic schools. The Faroese informants, on the other hand, felt that the compulsory teaching of Danish in the Faroese school system was appropriate, because they see Danish (and *Gøtu-Danskt*¹⁸⁷) as the lingua franca of the Nordic region. About 80 % of the Faroese informants stated that the Faroese should use a Nordic language to communicate with other Nordic people; the corresponding number for Iceland is 20 %. Only one Faroese informant (2.1 %) felt that it is an advantage to communicate in English between Nordic people; the corresponding number in Iceland is about 50 %.¹⁸⁸ These are the major differences between the Faroes and Iceland.

In most cases, however, the Faroese and Icelandic answers are very similar. The majority of the Icelanders and the Faroese express positive attitudes toward language purism (Kristiansen & Vikør 2006: 216). Given the respective responses to Question 4a (*we use too many English words in Faroese*) and Question 4b (*we ought to create new words*), it is apparent that the Faroese and the Icelanders are more accepting of the notion of that they need to create new words than the idea that they use too many English words in their daily communication (op.cit. p. 203). In other countries, the aversion to English words is stronger than the desire to make new words. Perhaps one contributing factor for this difference between the Faroes/Iceland and the other Scandinavian countries is that the creation of neologisms is an old and well-known tradition in Iceland and the Faroes and is an accepted norm. In the Scandinavian countries, lexical purism is viewed as a radical new phenomenon and people are not so readily accepting of this language policy. So the statement *we ought to create new words* is actually a question about whether the current language policy in the Faroes and Iceland should be continued. It is quite probable that the reason the Faroese and Icelanders do not consider the number of English words in their languages is being too high is because of the tradition of language purism shared by both countries.

The reason why the Faroes is the second least puristic country in Question 4a (*we use too many English words in Faroese*) to the most puristic country in Question 4b (*we ought to create new words*) revolves around the fact of historic Danish influence, which is the main theme in the linguistic discourse in the Faroes (Kristiansen & Vikør 2006: 204).

Both in the Faroes and in Iceland, the ‘high people’ are more critical of language purism than the ‘low people’. The main difference is that in the Faroes it is the B’s, while in Iceland it is the A’s, who are the most negative. Catharina Nyström Höög’s study into attitudes about language purism in Sweden shows the same pattern as in the Faroes: “In lifestyle B ... nobody

---

¹⁸⁷ Danish pronounced as it is written without accent.

expresses a positive view of language purism” (Nyström Höög 2005: 150). Hanna Óladóttir (2006) notes that Icelanders take a pragmatic attitude toward foreign words as a whole. Both in Iceland and in the Faroes, people are positive toward foreign words in ‘international contexts’, i.e. computers and Internet (Hanna Óladóttir, p. 51). In both countries, this positive attitude is more apparent in technical language usage than in everyday language (p. 83).

The question regarding concrete words: *mail*, *bodyguard* and *design*, shows the same patterns as in Question 4a: Denmark is the least puristic country. The Faroes, however, seem to be less puristic relative to the terms *bodyguard* and *design* than other Scandinavian countries – apart from Denmark. The country ranking in ascending order of language purism for the term *mail* is Denmark, Sweden, Iceland, Swedish Finland, Norway, Faroes, Finnish Finland. The country ranking in ascending order of language purism for the term *bodyguard* is Denmark, Faroes, Finnish Finland, Sweden, Norway, Swedish Finland, Iceland. The country ranking in ascending order of language purism for the term *design* is Denmark, Faroes, Norway, Sweden, Swedish Finland, Finnish Finland, Iceland. Thus, Danes are on the whole the least puristic. There can be different reasons why the Faroes seem so "unstable" (i.e. moving from the puristic end for the term *mail* to the non-puristic end for *bodyguard* and *design*). Kristiansen & Vikør (2007: 205) observe that this fluidity could derive from the fact that the Faroese people participate in the Danish language culture as well as their own Faroese language culture and thus may assimilate certain attitudes of the Danes into their own thinking about language. Another factor might well be that the Faroese do not recognize the words *bodyguard* and *lívverji* as truly equivalent synonyms as they do not have the same connotations¹⁸⁹. The reason why *design* is so positively valued is probably that the Faroese word, *sniðskap*, was not a good choice (*sniðskap* refers more to the process of the designing, rather than to the result of the design process, which is *sniðgeving* or “the design”). *Sniðgeving* or *snið* would have been better. *Teldubráv* is used for the concrete electronic text sent by the computer; (*e*)-*mail* refers to the concrete electronic text and to the electronic post system as well.

With regard to the combined English-friendliness variable (Questions 4a+4b+6+8)¹⁹⁰, concerning English-positiveness and English-negativeness, it is obvious that for E1 the Faroes and Iceland are the most English-negative, and Denmark is the most English-positive country. With regard to the question on the use of everyday language on the radio and TV, the comparison shows

---

¹⁸⁸ Personal communication with Hanna Óladóttir 21 August 2007.

¹⁸⁹ My informants say e.g. “*Bodyguards* we meet in American films”, and “*lívverji* takes care of the Queen of Denmark”.

¹⁹⁰ 4a: *There are too many English words*; 4b: *We have to create new Faroese words*; 6: *English as the mother tongue for all the world*; 8: *English as the language of business*.

that the Faroese informants are in the middle; Norway is the most positive and Iceland is the least positive. By using the phrase *everyday language* instead of *dialect*, we had a formulation that was interpreted in the same way in all language societies. But this formulation had a particular disadvantage because many of my informants understood the term of "everyday" as meaning speech that was informal, full of slang and vulgarity and such language cannot be used on the radio and TV programming.¹⁹¹ Leila Mattfolk noted this problem as well in her study of Swedish Finland. There people from different parts of the country have different understandings of the phrase *everyday language* (Kristiansen & Vikør 2006: 208). With regard to this attitude to phonological variation in Faroese, Eivind Weyhe observes (Weyhe 1991: 16): Phonological differences are more accepted than morphological differences in the official language. We cannot say that one particular pronunciation is accepted as the correct norm. No convention exists regarding a standardized Faroese pronunciation.

The differences that occur in Faroese dialects are mostly phonological, and the Faroese informants were used to hearing the different dialects in the media. All the negative attitude responses to the question on everyday language in the media were likely due to the formulation of the question.

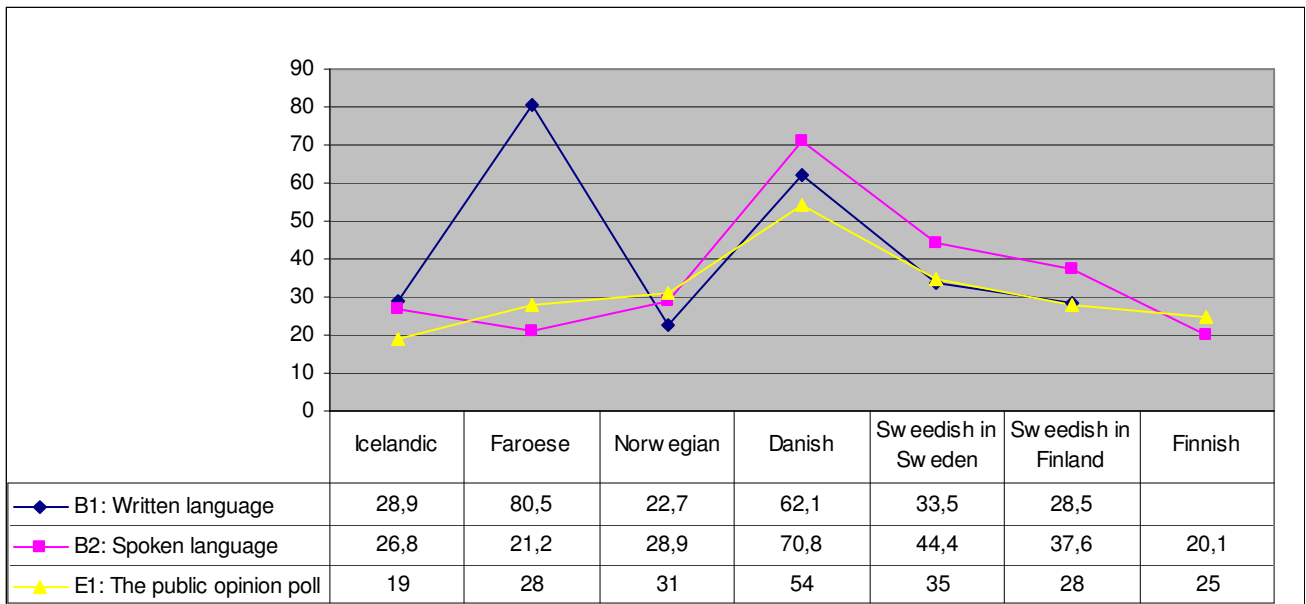
The narratives show the same lifestyle patterns as the study by Catharina Nyström Höög: Most storytelling informants are in lifestyle B (Höög 2005: 143).

The relationship between attitude and language usage is diffuse. It is well understood that in many sociolinguistic studies it is hard to observe any relationship between attitude and usage. This is also the case in this study. However, on a macro-level, we are able to recognize a pattern linkage between attitude and usage when comparing the different sections of the MIN-project (See Figure on p. 19). We can make an English-friendliness variable from the Questions 4a, 4b, 5a, 5b, 5c, 6 and 8 in the public opinion poll and compare it to the results from B1 and B2, i.e. adoption of English words into the language, both written and oral. It is obvious in the Figure below that an attitude of English positiveness or English negative-ness (E1) is very similar to what we see for usage in B1 and B2 in all the seven language communities: The Danes are most English-friendly and adapt the least in writing and in speech¹⁹². The only exception is the written language in Faroese. The reason is obviously as Helge Sandøy proposes: To a great extent, Faroese has a Danish orthography as a model for how to adopt import words into the language (Sandøy 2005: 7). B1 has

¹⁹¹ This was obvious in the qualitative interviews.

¹⁹² The percentages for B1 and B2 represent non-adaption in written and spoken language in the Nordic countries (Sandøy 2005).

a peak for the Faroes and Denmark. Thus, as a whole, we see a relationship between attitude and usage.

Adoption rates in percent for written and spoken language, compared with English friendliness in the public opinion poll.¹⁹³

Often one hears the comment that people who use English a good deal have a more positive attitude towards English. There is nothing in the MIN-project that supports that observation, however. If we correlate the total number of informants who use English every day with the data for English friendliness, there is but little correlation. Icelanders, for example, usually use English quite often, but they are very doubtful about using English words in Icelandic, as well as using English as the language of business. On the other hand, the most English-friendly language community (i.e. the Danes) does not use any more English than other Scandinavians, and much less than the Icelanders.

11.8. Methodological reflections

The direct questioning methods used in the public opinion poll and in the qualitative interviews provoke conscious attitude data. Because the informants are aware of the aim of the investigation, their responses often must be interpreted as parroting what is regarded as politically correct in the on-going discussions about the Faroese language. It is apparent that the informants often feel that their answers must accord to the official language policy (read: language purism). Consequently, the explicit attitude data offered by the informants expose to a great extent the underlying cultural

attitude toward current language discourse: The answer must not differ from the correct way of talking about language, because the interviewer is a linguist representing the puristic norm! However, some aspects of the interviews, especially the narratives and the arguments offered by the informants, provide information about unconscious attitudes. The question is to find a method whereby the informants forget the filter of "correctness" thus enabling the researcher to gain access to an informant's true feelings and attitudes. The importance of this unconscious data cannot be underestimated and is perhaps best revealed via the narrative discussions and the arguments offered by the informants.

Studies concerning attitudes can be difficult to interpret, because people often give inconsistent answers. The indirect method used in the matched-guise test (E3) did not succeed, because my respondents soon became aware of the purpose of the study. My experience is that it is difficult to carry out a matched-guise test in a small society with considerable linguistic awareness such as the Faroes. The awareness of linguistic correctness is simply too high. It is not consistent with the official norm to use English flavored speech in the radio news. Tore Kristiansen (2006: 163) considered that it would be difficult to carry out a reliable matched-guise study in the Faroes, where every form of speech laced with English will always register to the ear and be remarkable. He is right; but if indeed a more liberal attitude toward what constitutes the official Faroese vocabulary is emerging in Faroese society, a greater use of English-flavored language will be regarded as less improper in the future. Another reason for an unsuccessful matched guise test, was the test scenario itself¹⁹⁴. In addition, some of the English words used in the scenario were too 'English' (i.e. they appear infrequently in everyday speech, e.g. *website* and *net-losers*). Moreover, in our little society, people know each other well, and my informants knew me as a linguist. Under such conditions, it is difficult to have a successful matched-guise test.

One of the advantages of employing a mixed methodology (quantitative and semi-structured qualitative interviews) is that we can gain a better overall understanding of the responses to the questionnaire. As we noted earlier, there is often considerable discrepancy between the responses obtained by the two methods. Perhaps the questions were not clear enough. There may, however, be another interpretation: People may reflect on language on different levels.

The semi-structured part of E2 functioned well, but was rather long. The number of less structured questions, however, was too high. As a consequence, the informants became tired

---

¹⁹³ The numbers for B1 and B2 are from Sandøy 2005: 10.

¹⁹⁴ The scenario was a situation in which five radio journalists had applied for a job as a broadcaster at a radio station. It is not politically correct to use English words on the radio, at least on the public service station.

during the interview. The answer patterns in E1 and E2 show two different tendencies: The informants in the public opinion poll used the extreme alternatives more often (i.e., totally agree or totally disagree). On the other hand, the informants in the interviews mostly chose the response in the middle. This is a phenomenon that the researcher must have in mind when interpreting one's data.

The questionnaire was too comprehensive. The less interested informants especially grew tired of answering. Another problem was that some questions were too academic. Too much was implied in the formulation of the questions, and some of the informants saw the questions as overly difficult with unintelligible words. Other informants did not have sufficient grasp of the different topics, and as a consequence they were not able to see the importance of a particular question. Others did not understand the intent of a question. When I asked if it were a natural trend that English could become the language of science, some of my informants understood the question as a choice between English and other world languages, while others understood the question as a choice between English and Faroese.

Another disputed area is whether a *yes* indicates a positive attitude to the topic of the question. The question whether communication between Nordic people ought to be in Norwegian, Danish or in Swedish was intended to elicit an attitude to an ideal. The formulation, however, was not clear enough, and some of the interviewees understood the question as a choice of one Scandinavian language over another. The answers to the hypothetical questions (English as a mother tongue for all the world and English as the language of commerce) are to a great extent related to the probability of the statement in question. In other words, how probable is the situation described in the question in the informant's mind? Such matters relate to the validity of the question.

The influence of Danish on Faroese is the main focus of much of the public debate on language, more so than the influence of English. However, the influence of Danish was not a factor in my research at all, because the main objective of the MIN-project was to compare the influence of English on Nordic language communities.

Perhaps it was inappropriate to allow inexperienced 18-19 year-old pupils to carry out the data collection for the public opinion poll. Presumably, adult informants would have more confidence in an adult interviewer, so it is possible that they did not make an effort to answer 'correctly'. An experienced Gallup interviewer is probably more professional and engaged in the

topic when interviewing the informants compared to a young student. That said, I have no reason to doubt the work of my interviewers.

11.9. Does attitude create social distinctions?

One of the main objectives of this paper is to investigate whether language and the attitudes towards language are means by which social distinctions are made. This study is grounded on the work of Pierre Bourdieu (1930-2002) and his theories on lifestyles that enable us to explore the relationships between *positions* in a social space and *dispositions* or lifestyles (Prieur 2006: 40). The lifestyles model enables us to determine whether there is a connection between situational social space and particular distinctive features of lifestyles. However, Bourdieu warns against interpreting these connections mechanically. According to Bourdieu, everything is in constant motion, and all features should be regarded in relation to each other (Rosenlund & Prieur 2006: 150).

By using the lifestyles model, it should be possible – through empirical investigations – to uncover whether there are any connections between *position* and *disposition* with regard to the question of attitude towards import words and neologisms. However, this question is difficult to study. We can detect differences in preferences among the four lifestyles. It is perhaps a given that most people presuppose that the linguistic preference of the social elite is the best. This is what Bourdieu refers to as symbolic power. Those who are able to command or exude symbolic power are deemed to have symbolic capital. We see manifestations of symbolic power in the answers to questions on attitude to language: Some varieties of language are regarded better than others and have higher social prestige than others; others are vilified and stigmatized. People who do not use a "good" variety, i.e. a variety to which is ascribed a greater social prestige, say that they "ought" to use it. They thus undervalue their own variety of language, because the "good" variety has a higher symbolic value to them.

When informants are directly asked whether or not we ought to create or invent new Faroese words, the majority in E1 and E2 answers "yes". If this position truly reflected the general attitude in society, we would have witnessed a collective and unconditional support for language purism. However, it is not so simple. The less unaware people are of the intent behind the question, the more critical they are of language purism. When interpreting the arguments and comments the respondents made in E2, it is obvious that the most common argument theme is that of pragmatism. If we presume that for the most part people are unaware of how their responses could be thematically categorized from a socio-linguistic perspective, such a categorization may very well

hint at the implicit attitudes of the informants. The number of pragmatic arguments is twice that of the national type.¹⁹⁵ The “nationalism” argument essentially runs like this: “Because the Nordic people have a common cultural and linguistic origin, they should communicate with each other in a Nordic language. This begs the question, of course, as to which “Nordic” language to use as not all Nordic languages are understandable across the region, i.e. Icelandic vs. Swedish. A pragmatic argument goes like this: “The words that function best in a given communication situation shall be used”. In this light, there can be a direct contradiction between the explicit statements offered by an informant and the implicit attitude that the same informant reveals in other responses.

The question is thus whether attitude creates social distinctions. I have tried to offer an answer to the question: What role does attitude play in the culture of language? The research shows – partly, at any rate – that people in different social groups show different attitudes. Both in E1 and E2, we see that the social situation is important – in one way or another.

In relation to the Minerva model, the differences are more distinct in the dimension *high-low* than in *modern-traditional*. That could indicate that education and income are important variables as distinctive mechanisms. On the other hand, we see that one special lifestyle (B) has a more English-friendly profile than all the other lifestyles. The problem is that we cannot find a single direct contrast to the B’s – neither vertically nor horizontally, i.e. neither in relation to the high-low dimension nor in the modern-traditional dimension.

---

¹⁹⁵ 40 % of the informants in Ulla Clausén's study (Clausén 1978: 138-139) show a pragmatic attitude. Majbritt Poulsen points out in her research (Poulsen 2006: 96) that about 50 % support language purism, and a third manifest pragmatic attitudes.

Bókmentalisti

Nýttar og endurgivnar bókmentir

Ajzen, Icek. 1991. The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211.

Akselberg, Gunnstein. 2001. Færøysk språk i sosiolingvistisk perspektiv. Í: Braunmüller, Kurt & Jógvan í Lon Jacobsen (ritstj.) *Moderne lingvistiske teorier og færøsk*. Nordisk Sprogråds skrifter. Novus. Oslo, s. 155-179.

Akselberg, Gunnstein. 2003. Talevariasjon, register og medvit. I: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland & Helge Sandøy (red.) *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. J.W. Cappelens Forlag. Oslo, s. 124-143.

Andreassen, Hanus. 1979. *Kveikt og kannað. Yrkingar, greinir og týðingar í úrvali og við inngangi eftir Hanus Andreassen*. Føroya Skúlabókagrunnur. Tórshavn.

Arge, Niels Juel. 1989. *Stríðsárini 1940-45*. Skansi í Atlantshavi. Hvessingur. Tórshavn.

Árbók fyri Føroyar 2001. 2002. *Statistical Yearbook*. Hagstova Føroya og Føroya Skúlabókagrunnur. Tórshavn.

Árnason, Kristján. 2006. Ísland. Í Kristiansen & Vikør (ritstj.) *Nordiske språkhaldningar. Ei meningsmáling*. Novus Forlag, Oslo, s. 17-39.

Bainbridge, W.S. 2001. Attitudes and Behavior. Í: Rajend Mesthrie (ritstj.) *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Elsevier. Amsterdam – New York – Oxford – Shannon – Singapore – Tokyo, s. 6-10.

Becker-Christensen & fl. 1996. *Politikkens store nye Nudansk ordbog*. Politikens Forlag A/S.

Bergenholtz, Henning; Ilse Cantel, Ruth Vatvedt Fjeld, Dag Gundersen, Jón Hilmar Jónsson, Bo Svensén. 1997. *Nordisk leksikografisk ordbok*. Universitetsforlaget. Oslo.

Bourdieu, Pierre. 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge. London.

Brunstad, Endre. 2003a. Det reine språket. Í: Helge Sandøy, Randi Brodersen og Endre Brunstad (ritstj.) *Purt og reint. Om purisme i dei nordiske språka*. Høgskulen i Volda. Volda, s. 7-17.

Brunstad, Endre. 2003b. Purismeomgrepet gjennom to tusen år. Í: Helge Sandøy, Randi Brodersen og Endre Brunstad (ritstj.) *Purt og reint. Om purisme i dei nordiske språka*. Høgskulen i Volda. Volda, s. 37-64.

Börestam Uhlmann, Ulla. 1994. *Skandinaver samtalar*. Språklige och interaktionella strategier i

samtal mellan danskar, norrmänn och svenskar. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Universitet 38. Uppsala.

- Canger, Una. 2001. Field Work and Field Methods. Í: Rajend Mesthrie (ritstj.) *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Elsevier. Amsterdam – New York – Oxford – Shannon – Singapore – Tokyo, s. 779-781.
- Chambers, J.K. & Peter Trudgill. 1980 [2. útg. 1998]. *Dialectology*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge University Press.
- Chrystal, David. 2003. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Fifth Edition. Blackwell Publishing.
- Clausén, Ulla. 1978. *Nyord i färöiskan*. Ett bidrag till belysning av språksituationen på Färöarna. Almqvist & Wiksell International. Lund.
- Cooper, R. L. 1989. *Language Planning and Social Change*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Cramer, Jens, Lars Anton Henriksen, Mette Kunøe, Erik Vive Larsen, Ole Tøgeby, Peter Widell. 1996. *699 varme termer*. Leksikon til sprogvidenskab. Aarhus Universitetsforlag.
- Dahl, Henrik. 1997. *Hvis din nabo var en bil*. Akademisk forlag A/S. Gylling.
- Davies, A. 2001. Observer's Paradox. Í: Rajend Mesthrie (ritstj.) *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Elsevier. Amsterdam – New York – Oxford – Shannon – Singapore – Tokyo, s. 802.
- Debes, Hans Jacob. 1982. *Nú er tann stundin... Tjóðskaparrørsla og sjálvstýrispolitikkur til 1906 – við søguligum baksýni*. Føroya Skúlabókagrunnur. Tórshavn.
- Deumert, A. 2001. Language Planning: Models. Í: Rajend Mesthrie (ritstj.) *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Elsevier. Amsterdam – New York – Oxford – Shannon – Singapore – Tokyo, s. 644-647.
- Didriksen, Kirstin. 1996. *Tey vóru ung undir krígunum*. Login. Tórshavn.
- Dixon, R.M.W. 1997. *The rise and fall of languages*. Cambridge University Press.
- Eagly, Alice & Shelly Chaiken. 1993. *The Psychology of attitudes*. Harcourt. Fort Worth.
- Eriksen, Lars. 2001. Zeitgeist og trends i dansk sprog. Í: *Mål & mæle* 1. 24. árg. maj 2001, s. 15-21.
- Esmark, Anders, Carsten Bagge Laustsen & Niels Åkerstrøm Andersen. 2005. *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. Roskilde Universitets Forlag.
- Giddens, Anthony. 2001. *En løbsk verden. Hvordan globaliseringen forandrer vores tilværelse*. Hans Reitzels Forlag. Keymannahavn.

- Giles, Howard. 1977. (ritstj.) *Language, ethnicity and intergroup relations*. Academic Press. London.
- Giles, Howard. 1994. Accomodation in Communication. Í Asher, R (ritstj.) *Encyclopedia of Language and Litterature* (ELL) 12-15. Pergamon Press. Oxford.
- Gregersen, Frans, Erik Møller & Inge Lise Pedersen. 1994. Field Work Traditions: Some notes based on the Copenhagen experience. *Acta Linguistica Hafniensis* 27/1, s.161-188. [útgávustað vantar]
- Grønmo, Sigmund. 1996. Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnæringer i samfunnsforskningen. Í: Harriet Holter og Ragnvald Kalleberg (ritstj.) *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Universitetsforlaget. Oslo, s. 73-108.
- Haarman, H. 1990. Language planning in the light of a general theory of language: a methodological framework . Í: *International Journal of the Sociology of Language* 86, s. 103-26.
- Hagström, Björn. 1967. *Ändelsevokalerna i färöiskan. En fonetisk-fonologisk studie*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology new series 6. Almqvist & Wiksell. Stockholm.
- Hammershaimb, V.U. 1854 [1969]. Færøisk Sproglære. Í: *Annaler for Nordisk Oldkyndighed og Historie*. Det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab. København. Endurútgivið í Savni. Bókagarður. Tórshavn 1969.
- Hammershaimb, V.U. 1891 [1969]. *Færøsk Anthologi* I-II. København. Endurútgivið. Bókagarður. Tórshavn. 1969.
- Hanna Óladóttir. 2006. *Pitza eller flatbaka. Holdninger af 24 islændinge til moderne sprogpåvirkning på islandsk*. Óprentað ritgerð.
- Hansen, Erik & Jørn Lund. 1994. *Kulturens gesandter. Om fremmedordene i dansk*. Munksgaards sprogserie. København.
- Hansen, Zakaris S, Jógvan í Lon Jacobsen, Anfinnur Johansen, Hjalmar P. Petersen & Marius Staksberg. 2001. *Udredning om domænetab og sprogpoltiske initiativer i færøsk* (óútgivið handrit). Leinki finst á heimasíðuni <http://www.fmn.fo/leinki/leinki.html>
- Hansen, Zakaris S, Jógvan í Lon Jacobsen, Eivind Weyhe. 2003. Faroese. Í: Deumert, Ana & Vandenbussche, Wim (ritstj.) *Germanic Standardizations past to Present*. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia, s. 157-191.
- Heidemann Andersen, Margrethe. 2004. *Engelsk i dansk: Sprogholdninger i Danmark. Helt vildt*

- sjovt eller wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt?* Dansk Sprognævns skrifter 33.
- Heinesen, Maud, Firouz Gaini, Marjun Arge Simonsen. 2002. *Føroya Fróðskaparfelag 1952-2002*. Føroya Fróðskaparfelag. Tórshavn.
- Herslund, Michael. 1999. Dansk som “det andet sprog”. Í: Davidsen-Nielsen, Niels, Erik Hansen & Pia Jarvad (ritstj.) *Engelsk eller ikke engelsk? That is the question*. Dansk sprognævns skrifter 28. Gyldendal, s. 19-26.
- Hoffmann, Charlotte. 2001. Patterns of Established and New Bilingualism in Europe. Í: Braunmüller og Jacobsen (ritstj.) *Moderne lingvistiske teorier og færøsk*. Nordisk sprogråds skrifter. Novus Forlag. Oslo, s. 227-249.
- Holm, Anna-Elisabeth, 1992. *Language values of students in upper-secondary education in the Faroe Islands*. Óprentað Master of Arts-ritgerð. Department of Linguistics and Modern English Language. Lancaster University. Lancaster.
- Holm Elisabeth. 1993. Áskoðanir um mál í miðnámsskúlum. *Málting* 9. 1993, s. 2-11.
- Hudson, R.A. 1999. *Sociolinguistics*. Second edition. Cambridge University Press.
- Huhtamäki, Martina. 2005. Baksa við frælsu veingjum. Sanger med forsterländska teman av den färöiska rockgruppen *Frændur*. Avhandling pro gradu i nordiska språk. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. April 2005 (ikki útgivin).
- Jacobsen, Jógvan í Lon. 2002. Føroyskt í alheimsgerðini. Í: Sigurðardóttir, Turið og Magnús Snædal (ritstj.) *Frændafundur* 4. Fyrilestrar frá føroyskari-íslenskari ráðstevnu í Tórshavn 18.-19. august 2001. Føroya Fróðskaparfelag. Tórshavn, s. 118-126.
- Jacobsen, Jógvan í Lon. 2006. Meiningakanningin í Føroyum. Í: Tore Kristiansen & Lars Vikør (ritstj.) *Nordiske språkhaldningar. Ei meningsmáling*. Novus Forlag. Oslo.
- Jacobsen, Jógvan í Lon & Tore Kristiansen. 2006. *Færøerne* Í: Tore Kristiansen (ritstj.): *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Novus. Oslo, s. 49-64.
- Jakobsen, Jakob. 1889. Nogle Ord om Færøsk samt et Forslag til en ny færøsk Retskrivning. Í Chr. Matras (ritstj.) *Greinir og ritgerðir*. Tórshavn 1957, s. 23-42.
- Jóansson, Tórður. 1997. *English loanwords in Faroese*. A thesis presented for the degree of Doctor of Philosophy at the University of Aberdeen by Tórður Jóansson, MA (Univeristy of Glasgow), exam.art. (Faroe Academy). Presented 1996. Department of English, Universeity of Aberdeen. Fannir 1997.
- Jóhannesarson, Tórður & Hans Joensen. 1999. Álmanakkin hjá Keypmannahavnar lærda háskúla. Í: Poul Andreasen (ritstj.) *Varðin*, bd. 66, 1999: 7-21. Felagið Varðin. Tórshavn.

- Karker, Allan. 1993. *Dansk i EF – en situationsrapport om sproget*. Nordisk Språksekretariats Skrifter 16.
- Kjørup, Søren. 2000. *Menneskevidenskaberne. Problemer og traditioner i humanioras videnskabsteori*. Roskilde Universitetsforlag.
- Kristiansen, Tore. 2001. Two Standards: One for the Media and One for the School. Í *Language Awareness*, vol. 10:1, s. 8-24.
- Kristiansen, Tore. 2006. Masketestens resultater: De underbedivste holdningers omvendte verden. Í: Kristiansen, Tore (ritstj.) *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Novus Forlag. Osle, s. 162-182.
- Kristiansen, Tore & Lars S. Vikør. 2006. Innleiing. Í Kristiansen & Vikør (ritstj.) *Nordiske språkhaldningar. Ein meiningsmåling*. Novus Forlag. Oslo, s. 7-16.
- Kuschel, Rolf & Per Schultz Jørgensen. 2002. *Socialpsykologi – en introduktion*. Frydenlund. København.
- Kvale, Steinar. 2001. *InterView*. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview. Hans Reitzels Forlag. Keypmannahavn.
- Labov, William. 1970. The Study of Language in its Social Context. Í: *Studium Generale*, 23, s. 30-87.
- Labov, William. 1972. *Sociolinguistic Patterns*. University of Pennsylvania. Philadelphia.
- Labov, William & J. Waletzky. 1967. Narrative Analysis. Í: J. Helm (ritstj.) *Essays on the Verbal and Visual Arts*. University of Washington Press, s. 12-44. Seattle.
- Lambert, W. 1967. A Social Psychology of Bilingualism. *Journal of Social Issue* 23: 91-108.
- Le Page, Robert & Andréé Tabouret-Keller. 1985. *Acts of identity*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Lilliestam, Lars. 1998. *Svensk rock. Musik. Lyrik. Historik*. Skrifter från Institutionen för musikvetenskap, Göteborgs Universitet, nr. 53. Bo Ejeby Förlag. Göteborg.
- Lund, Jørn. 1986. Det sprogsociologiske klima i de nordiske lande. Í: *Språk i Norden* 1986, s. 34-45.
- Maurud, Øivind. 1976. *Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Nordisk utredningsserie 13. Nordisk råd. Stockholm.
- Mæhlum, Britt. 2003. Språk og identitet. Í: Mæhlum, Britt, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland,

- & Helge Sandøy (ritstj.) *Språkmøte. Innføring i lingvistik*. Cappelen Akademisk Forlag. Oslo, s. 103-23.
- Møller, Erik. 1993. *Mundtlig fortælling – fortællingens struktur og funktion i uformel tale*. Institut for Dansk Dialektforsknings publikationer. Serie A, nr. 31. C.A. Reitzels Forlag. Keypmannahavn.
- Norrby, Catrin. 1998. *Vardagligt berättande. Form, funktion och förekomst*. Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborg.
- Nyström Höög, Catharina. 2005. *Teamwork? Man kan lika gärna samarbeta*. Svenska åsikter om importord. Moderne importord i språka i Norden IX. Novus Forlag. Oslo
- Papazian, Eric. 2007. Indre og ytre årsaker til språkending – ei drøfting. Í Akselberg, Gunnstein & Johan Myking (ritstj.) *Á sjá samfunnet gjennom språket*. Heidersskrift til Helge Sandøy på 60-årsdagen 14.06.2007. Novus Forlag, s. 161-168.
- Petersen, Hjalmar, P. 1991. Vágamálføri. *Málting* 2. 1. árg. 1991, s. 22-26.
- Petersen, Hjalmar P. 1995. *Donsk-Føroysk orðabók*. Føroya Fróðskaparfelag. Tórshavn.
- Poder, Poul. 2005. En postmoderne nutid? Í: Andersen, Heine & Lars Bo Kaspersen (ritstj.) *Klassisk og moderne samfundsteori*. Hans Reizels Forlag, s. 509-529.
- Poulsen, Jóhan Hendrik W., Marjun Simonsen, Jógvan í Lon Jacobsen, Anfinnur Johansen, Zakaris Svabo Hansen. *Føroysk orðabók*. 1998. Føroya Fróðskaparfelag. Tórshavn.
- Poulsen, Majbritt. 2006. *A Survey of the Outside Language Pressure on Moderne Faroese – with a View to Assessing a Possible Increase in the Use of New English Loanwords*. Master Thesis in English. Høgskolen i Agder. Fakultetet for humansitiske fag. Institutt for engelsk. [Óprentað].
- Prieur, Annick. 2006. En teori om praksis. Í: Prieur, Annick & Carten Sestoft: *Pierre Bourdieu. En introduktion*. Hans Reizels Forlag, s. 23-69.
- Rosenlund, Lennart. 1991. Om smak og behag. En introduktion av Pierre Bourdieus kultursosiologi. Í: *Tidvise skrifter* nr. 4, s. 5-55.
- Rosenlund, Lennart & Annick Prieur. 2006. Det sociale rum, livsstilenes rum – og *La Distinction*. Í Prieur, Annick & Carten Sestoft: *Pierre Bourdieu. En introduktion*. Hans Reizels Forlag, s. 115-155.
- Rólantsson, Ó. J. 2001. Vanvirda fólkamentanin. Í: *Fregnum* nr. 22, 7.-13. september 2001, s. 9.
- Røyneland, Unn. 2003. Fleirspråklegheit. Í: Mæhlum, Britt, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland & Helge Sandøy (ritstj.) *Språkmøte. Innføring i soslolingvistikk*. Cappelen Akademisk Forlag. Oslo, s. 32-43.

- Sandøy, Helge. 2000a. *Lånte fjører eller bunad? Om importord i norsk*. Landslaget for norskundervisning/LNU. Cappelen Akademisk Forlag. Oslo.
- Sandøy, Helge. 2000b. Språkleg klimavariasjon med anglo-amerikanske vinddrag. Í: Birgitta Lindgren, Henrik Holmberg, Eivor Sommerdahl, Ari Páll Kristinsson, Svein Nestor (ritstj.) *Språk i Norden* 2000. Novus forlag. Oslo, s. 72-95.
- Sandøy, Helge. 2003. Språkendring. Í: Mæhlum, Brit, Gunnstein Akselberg, Unn Røyneland & Helge Sandøy (ritstj.) *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik*. J.W. Cappelens Forlag. Oslo, s.196-223.
- Sandøy, Helge 2005. Nordiske språkkulturar. Mons 26. nov. 2005. Fyrilestrarhandrit fingið frá høvundinum.
- Sandøy, Helge og Hjalmar P. Petersen. Í gerð. Tilpassing i færøysk talemál.
- Sandøy, Helge og Jan-Ola Östman. 2004. Språkpáverkan och ansvar inom språkpolitik i Norden. Í: Sandøy, Helge & Jan-Ola Östman (ritstj.) "*Det främmande*" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord, Moderne importord i språka i Norden (Projekt initiert av Nordiska Språkrådet), II. Novus Forlag, s. 7-22.
- Selback, Bente og Tore Kristiansen. 2006. Noreg. Í: Tore Kristiansen (ritstj.): *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Novus. Oslo, s. 65-82.
- Selås, Magnhild. 1996. *Trykklette endingar i talemålet i Tórshavn*. Ei sosiolingvistisk gransking. Hovedfagsavhandling ved Nordisk institut. Universitetet i Bergen.
- Shuman, H. 2001. Attitude Surveys: Question-Answer Process. Í: Rajend Mesthrie (ritstj.) *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Elsevier. Amsterdam – New York – Oxford – Shannon – Singapore – Tokyo, s. 761-765.
- Simpson, J. M. Y. (2001). Language Variation and Change: Dialects and Social Groups. Í: Rajend Mesthrie (ritstj.) *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Elsevier. Amsterdam – New York – Oxford – Shannon – Singapore – Tokyo, s. 293-297.
- Skarði, Jóhannes av. 1977. Donsk-føroysk orðabók. Føroya Fróðskaparfelag. Tórshavn.
- Skála, Annfinnur í, Hanne Jacobsen, Jonhard Mikkelsen & Zakarias Wang. 1998. *Donsk-føroysk orðabók*. Stiðin. Hoyvík.
- Skála, Anfinnur í & Jonhard Mikkelsen. 1993. *Ensk-føroysk orðabók*. Stiðin. Hoyvík.
- Smith, Mary John. 1988. *Contemporary Communication Research Methods*. Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, s. 177-194.
- Søndergaard, Bent. 1987. *Unge undannelsessøgende færingers holdninger til dansk og færøsk*.

Landskúlafyrisingin. Tórshavn.

Telefonbók 2002.

Teleman, Ulf & Margareta Westman. 1997. Behöver vi en nationell språkpolitik? Í: *Språkvård.*

Tidskrift utgiven av Svenska språknämnden. 2 - 1997, s. 5-16.

Thomsen, Johnny. 1993. Eitt sindur um orðabókagerð. *Málting* 7, s. 2-13.

Thøgersen, Jacob. 2004. Attitudes towards the English influx in the Nordic countries: A quantitative investigation. Í: *NJES, Nordic Journal of English Studies*. No 2. Volume 3, s. 23-38.

Thøgersen, Jacob & Tore Kristiansen. 2006. Masketestens teori og metode. Í Tore Kristiansen (ritstj.) *Nordiske sprogholdninger. En masketest*. Novus. Oslo, s. 7-30.

Torp, Arne. 1998. *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Novus forlag. Oslo.

Toolan, M. 2001. Narrative, natural. Í: Rajend Mesthrie (ritstj.) *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. Amsterdam – New York – Oxford – Shannon – Singapore – Tokyo, s. 179-186.

Vannebo, Kjell Ivar. 2001. Om begrepene språklig standard og språklig standardisering. Í: *Språk i Norden 2001*. Novus Forlag. Oslo, s. 119-128.

Venås, Kjell. 1984. *Mål og miljø*. Innføring i sosiolingvistikk eller språksosiologi. Novus. Oslo.

Weyhe, Eivind. 1991. Nøkur orð um bendingarmun í føroyskum bygdamálum. Í *Máltingi* 1. 1999, s. 16-22.

Vikør, Lars S. 1988. *Språkplanlegging. Prinsipp og praksis*. Novus. Oslo.

Wetherell, Margaret & Jonathan Potter. 1992. *Mapping the Language of Racism: Discourse and the Legitimation of Exploitation*. Harvester Wheatsheaf. Hemel Hempstead.

Winther Jørgensen, Marianne & Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Samfundslitteratur. Roskilde Universitetsforlag.

Wolfson, Nessa. 1976. Speech Events and Natural Speech. Endurprentað í Coupland og Jaworski (ritstj.) 1997 *Sociolinguistics. A Reader and Coursebook*. Macmillan Press. Houndmills, s. 116-125.

Heimasíður

<http://moderne-importord.info>

<http://www.acnielsen.aim.dk/produkter/livsstil/minerva/minerva.asp>

<http://www.fmn.fo>

<http://www.frs.fo>

<http://www.helsinki.fi/~tasalminen/chris.html>

<http://www.hfs.fo>

<http://www.people.umass.edu/aizen/publications.html>

<http://www.region.fo>

